T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI

Doktora Tezi

"Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Sosyal Politika Uygulamaları İçinde, Risk Grupları Üzerine Bir Değerlendirme"

Tan Baykal
2502050083

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Şener Akyol

İstanbul 2008

TEZ ONAYI

AVRUPA BİRLİĞİ Anabilim Dalında **2502050083 numaralı TAN BAYKAL'**ın hazırladığı **"AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI İÇİNDE, RİSK GRUPLARI ÜZERİNE BİR EĞERLENDİRME"** konulu **DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35.Maddesi uyarınca **7 TEMMUZ 2008, PAZARTESİ** günü saat: **11.00**'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **.....** 'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (*)	İMZA
PROF. DR. ŞENER AKYOL		
PROF. DR. HAVVA TUNÇ		
PROF. DR. SUAT GEZGİN		
PROF. DR. SEMİH GEMALMAZ		
PROF. DR. ERCÜMENT TEZCAN		

ÖZ

Dünyada her ülkede her toplumun kendine ait özgün bir yapısı vardır. Farklılıklar, içinde bulunulan şartlarla kendisini şekillendirir. Gelişmiş, endüstrileşmiş ve zengin olarak kabul edilen veya gelişmemiş ülkeler arasında dahi büyük farklar vardır. Ülkeler kendilerine göre düşünsel anlamda, kültürde, sosyal entegrasyonda, dayanışmada farklı patikalar izlemiş olabilirler.

Dünyada düşünsel anlamda toplumları etkileyen akımlar her yerde aynı değildir. Gelişmişlik dereceleri aynı olan ülkelerde dahi değişkenlikler vardır. Her ülkede görülen farklı toplumsal yapı, farklı davranış kalıplarını yaratır. Statü grupları, dışlanma, yoksulluk, ayrımcılık bunun neticesi olarak ortaya çıkar.

Yaşamımızda fizyolojik, ruhsal, sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü, üretim sürecinde çeşitli risklerle karşılaşma olasılığı yüksek, özel önem gösterilmesi gerekli risk grupları bulunmaktadır. Çocuk, genç, yaşlı, özürlü ve kadınlar gibi toplum yelpazesi üzerinde yerlerini almış kişiler de, farklı etkilenim altındadır. Özel olarak korunması gereken bu grupların, toplumsal yaşam içinde çok daha geniş bir perspektifle öncelikli olması, söz konusu risk gruplarına yönelik geliştirilecek sosyal politikaların da bu yaklaşım çerçevesinde bütünsel olarak ele alınması gerekmektedir

Avrupa Birliği ülkeleri yıllar boyunca, ayrımcılık ile mücadele etmek için bildirgelere, bilgilendirme kampanyalarına ve başka araçlara, özellikle halkın bilinç düzeyini arttırmak için tasarlanmış tedbirlere başvurmuştur. Fakat yasal bir temelin olmayışı nedeniyle Avrupa Birliği daha ileriye gidememiştir.

Bu çalışma dışlanmış, ayrımcılıkla karşılaşmış, çocuk, genç, yaşlı, özürlü ve kadınlar gibi risk gruplarını oluşturan kişilerin öncelikli olarak korunmasını ve sosyal politikaların yaklaşımları çerçevesinde bütünsel olarak ele alınmasını değerlendirmektedir.

ABSTRACT

Every nation and society in the world has its own characteristics. These characteristics vary based on the conditions within each society. There are many differences among the developed, industrialized and wealthy nations. These differences exist among the underdeveloped nations as well. Each nation may have followed different routes in their thought processes, social integration, culture and solidarity.

The developments that affect societies are different throughout the world. Even in the most evolved nations developmental differences have affected social structure. The varied social structures seen among many nations have resulted in a variety of behaviors in society. These behaviors have created status groups within the social structures and have resulted in poverty, exclusion and discrimination.

There are certain groups within society that face risks in the production process due to socio-economic, psychological or physical reasons. Women, children, youth, elderly and people with disabilities represent the groups facing increased risks. They are negatively affected and therefore treated differently in society. These groups require special attention and should be considered as a priority in society as well as in all social policies that are created for the risk groups.

The European Union countries have been attempting to protect these at risk groups and prevent poverty, exclusion and discrimination in society by increasing public awareness through informational campaigns. However, due to the lack of legal grounds the European Union has made limited progress on these issues.

This study contains excluded and discriminated women, children, youth, elderly and people with disabilities and evaluates these risk groups under social policy context.

ÖNSÖZ

AB sosyal politikası, Avrupa'nın sosyal köklerine ve geleneklerine dayalıdır. Avrupa Birliğinin sosyal politika alanındaki yetkileri giderek artmaktadır. Bu tezde, projenin AB sosyal politikasının gelişimi, bugünkü durumu, AB sosyal politikasının kapsamı, kaynakları ve sorun alanları gibi konular ele alınacak; kentsel dönüşüm sürecinde gecekondulaşma, ekonomik yapılanma, sosyo-ekonomik dönüşüm süreçleri, büyüme, demografik yapı, sosyal tabakalar (işçileşme, orta sınıflaşma, vb), göç, işgücü yapısı, çocuk işçiliği, alt-kültür grubu olarak gecekondu ilişkileri, (eğitim, gelir, sağlık, sosyal güvenlik), yaşam kalitesi gibi konulardan bahsedilerek risk grupları üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır

Risk grupları kapsamında kimsesiz çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, yaşlılar, kadınlar, özürlüler, yoksullar ve işsizler ele alınacaktır. Kimsesiz çocuklar, yaşlılar, özürlüler ve yoksulların konumu ve bunlara yönelik hizmet veren sosyal hizmet kurumlarının (çocuk yuvası, çocuk esirgeme kurumu, huzurevi, engellilere hizmet veren devlet okulları, sosyal yardım kuruluşları, iş bulma kurumu) durumu ile bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK'lar) risk gruplarına hizmet veren kuruluşlar kapsamında değerlendirilecektir.

Toplumda, herhangi bir engelleri (yaş, cinsiyet, özür, hastalık, yokluk, eğitim vb.) nedeniyle zayıf durumda olan, bu durumları nedeniyle istismara ve dışlanmaya açık bulunan risk grupları olarak adlandırılan bu kesimin, riskli durumunu azaltmak, ortadan kaldırmak ya da en azından bunlara yönelik dışlanma ve istismar olgusunu ortadan kaldırmak için çeşitli sosyal politikalar ve sosyal hizmetler sunulmaktadır.

Bu tezin hazırlanmasında doktoraya başladığım zamandan itibaren bana sonsuz yardımlarda bulunan, çalışmalarımı değerlendiren ve destekleyen çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Şener Akyol'a, yaşantımın çok özel değerleri olan ve bana sonsuz katkılarda bulunan annem Sayın Prof. Dr. Hülya Baykal'a, babam Dr. Murat Baykal'a, ağabeyim Dr. Can Baykal'a, beni destekleyen değerli arkadaşım Jennifer Hill'e ve bana yardımlarını esirgemeyen Prof.Dr. Havva Tunç, Prof. Dr. Suat Gezgin, Prof. Dr. Füsun Sokullu Akıncı ve Doç. Dr. Arzu Kihtir'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Tan BAYKAL
İstanbul, Haziran 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
TABLO LİSTESİ ..... **xix**
GRAFİK LİSTESİ ..... **xxiv**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xxix**
GİRİŞ **1**
1. BÖLÜM **4**
1. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA **4**
1.1. Avrupa Birliği'nde Sosyal Politika 4
1.1.1. Sosyal Politikaların Gelişimi 6
1.1.1.1. Kuruluştan Tek Senede 8
1.1.1.2. Tek Avrupa Senedi ve Sosyal Politika 8
1.1.1.3. Maastricht Antlaşması ve Sosyal Politika 11
1.1.2. Avrupa Birliği'nde Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma 15
1.1.3. Sosyal Politika'yı Etkileyen Koşullar 17
1.1.3.1. Ekonomik ve Demografik Koşullar 17
1.1.3.1.1. Ekonomik Koşullar 17
1.1.3.1.2. Demografik Koşullar 18
1.1.3.2. Gelir Dağılımı ve İşsizlik 19
1.1.3.3. Eğitim ve Sağlık 20
1.1.4. Avrupa Birliği Sosyal Politika Araçları 21
1.1.4.1. Açık Eşgüdüm Yöntemi 21
1.1.4.2. Avrupa Sosyal Fonu 22
1.1.4.3. Sivil Toplum Örgütleri 23
1.1.5. Sosyal Politikada Hedefler 24
1.1.5.1. İşgücü ve İstihdam'ın Arttırılması 24
1.1.5.2. Sosyal Koruma Sisteminin Devamlılığı 27
1.1.5.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim 29
1.1.5.4. Eğitime Erişim 31
1.1.5.5. Evsizlik Sorunun Engellenmesi 31
1.1.5.6. Azınlıklara ve Göçmenlere Ayrımcılığın Kaldırılması 32
1.1.5.7. Çocuk Yoksulluğunun Engellenmesi 32
1.1.6. Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Reformu 33
1.1.6.1. AB ülkelerinde Emeklilik Yaşına İlişkin Bazı Düzenlemeler 34
1.1.6.2. Sigortalılık Süresine, Geçmiş Aylıkların Güncellenmesine ve Emekli Aylığı Hesaplama Formülüne İlişkin Bazı Düzenlemeler 35
1.2. Türkiye'de Sosyal Politika 35
1.2.1. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimi 35
1.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem 36
1.2.1.2. Cumhuriyet Dönemi 36
1.2.1.2.1. 1920-1945 Dönemi 37
1.2.1.2.2. 1945-1960 Dönemi 38
1.2.1.2.3. 1960-1980 Dönemi 39

1.2.1.2.4. 1980 Sonrası SSK'larının Kapsamı 40
1.2.1.2.5. 1982 Anayasa'sında Sosyal Politika ile İlgili Düzenlemeler. 41
1.2.1.2.6. 1980 Sonrası Emeklilik 44
1.2.1.2.6.1. Kadınların Emekliliği 44
1.2.1.2.6.1.1. İlk Defa 08.09.1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği 44
1.2.1.2.6.1.2. İlk Defa 08.09.1999- 30.04.2008 Tarihi Arasında Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği 45
1.2.1.2.6.1.3. İlk Defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği 45
1.2.1.2.6.2. Erkeklerin Emekliliği 46
1.2.1.2.6.2.1. İlk Defa 08.09.1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği 46
1.2.1.2.6.2.2. İlk Defa 08.09.1999- 30.04.2008 Tarihi Arasında Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği 46
1.2.1.2.6.2.3. İlk Defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği 47
1.2.2. Türkiye'de 2006 yılı sonrası Sosyal Güvenlik Reformunun yapılma nedenleri 47
1.2.3. Türkiye'de Yapılan Sosyal Güvenlik Reformunun Niteliği 50
1.2.3.1. Parametrik Reformlar 50
1.2.3.2. Yapısal Reformlar 50
1.2.4. Sosyal Güvenlik Reformuna İlişkin Düzenlemeler 51
1.2.4.1. Kurumsal Yapıda Değişim 51
1.2.4.2. Finansal Yapıda Değişim 52
1.2.4.3. Sağlık Sistemiyle İlgili Yapıda Değişim 52
1.2.4.4. Sosyal Haklarda Değişim 53
1.2.5. Sosyal Katılım ve Sosyal Koruma 54
2. BÖLÜM 56
2. ÇOCUKLARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE ÇOCUKLAR 56
2.1. Çocukluk Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme 56
2.1.1. Çocukluk ve Çocuk Hakları 56
2.1.1.1. Çocuk ve Çocukluk 56
2.1.1.2. Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi 57
2.1.1.3. Çocuk Hakları 58
2.1.1.4. Hukukta Çocuk Kavramı 61
2.1.1.4.1. Türk Hukuk Sistemi'nde Küçüklüğün Başlangıcı 61
2.1.1.4.1.1. Tam Doğum 62
2.1.1.4.1.2. Sağ Doğmak 62
2.1.1.5. Türk Hukuk Sistemi'nde Küçüklüğün Sonu 63
2.1.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi 63
2.1.2.1. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı 65
2.1.2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Yapısı 66
2.1.2.3. Çocuk Hakları Sözleşmenin Hukuksal Niteliği 66
2.1.3. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri 67
2.1.3.1. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri 67

2.1.3.1.1. Ayrımcılığın Önlenmesi 67
2.1.3.1.2. Çocuğun Yüksek Yararı 67
2.1.3.1.3. Yaşama ve Gelişme Hakkı 68
2.1.3.1.4. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması 69
2.1.3.2. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıdığı Haklar 70
2.1.3.2.1. Kişisel Haklar (Medeni Haklar) 70
2.1.3.2.1.1. İsim, Vatandaşlık ve Kimliğin Korunması Hakkı 70
2.1.3.2.1.2. Düşünce, Düşünceyi Açıklama, Vicdan ve Din Özgürlüğü 71
2.1.3.2.1.3. Çocuğun Ana-Babası Tarafından Yetiştirilme Hakkı 71
2.1.3.2.1.4. Dernek Kurma, Barışçı Toplanma Özgürlüğü 72
2.1.3.2.1.5. Özel Yaşam, Aile, Konut, Haberleşme Özgürlüğü 72
2.1.3.2.1.6. Kötü Muamele ve İşkenceye Tabi Tutulmama Hakkı 72
2.1.3.2.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar 72
2.1.3.2.2.1. Eğitim Hakkı 72
2.1.3.2.2.2. Sağlık Hakkı 73
2.1.3.2.2.3. Sosyal Güvenlik Hakkı 73
2.1.3.2.3. Korunma Hakları 73
2.1.3.2.3.1. Çocukların Ana-Babası Tarafından Yetiştirilme ve Ana-Babasına Karşı Korunma Hakkı 74
2.1.3.2.3.2. Çocukları Ana-Babadan Ayırma Yasağı 74
2.1.3.2.3.3. Çocuğun Ailesi Dışında Korunması 74
2.1.3.2.3.4. Özel Durumdaki Çocukların Korunması 75
2.1.3.2.3.5. Savaş Altındaki Çocukların Korunması 75
2.1.3.2.3.6. Suça İtilmiş Çocukların Korunması 75
2.1.3.2.3.7. İhmal ve İstismara Karşı Korunma 75
2.1.4. Çocuk İhmal ve İstismarı 75
2.1.4.1. İhmal 76
2.1.4.2. İstismar 77
2.1.4.2.1. İstismarın Türleri 77
2.1.4.2.1.1. Fiziksel İstismar 78
2.1.4.2.1.2. Duygusal İstismar 78
2.1.4.2.1.3. Cinsel İstismar 79
2.1.4.2.2. İstismarın Çocuk Üzerine Olan Etkileri 79
2.1.4.2.2.1. Kaygı Bozuklukları 79
2.1.4.2.2.2. Depresyon ve Özgüven Eksikliği 80
2.1.4.2.2.3. Öfkeli ve Saldırgan Davranışlar 80
2.1.4.3. Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme 80
2.1.5. Çalışan Çocuk ve Çocuk İşçiliği 81
2.1.5.1. Çalışan Çocuk 81
2.1.5.1.1. Çalışma Şartlarına Göre Çalışan Çocuklar 83
2.1.5.1.2. Formel Sektörde Çalışan Çocuklar 83
2.1.5.1.2.1. Çocuk İşçi Statüsündeki Çocuklar 84
2.1.5.1.2.2. Çırak Statüsündeki Çocuklar 84
2.1.5.1.2.3. Çırak Statüsünde Olmayan Çocuklar (Enformel Çıraklık) 85
2.1.5.1.2.4. Enformel Sektörde Çalışan Çocuklar 85

2.1.5.1.2.4.1. Sokakta Çalışan Çocuklar 85
2.1.5.1.2.4.2. Tarım Kesiminde Çalışan Çocuklar 85
2.1.5.1.2.4.3. Ev İçi İşlerde Çalışan Çocuklar 86
2.1.5.2. Çocuk İşçiliği 86
2.1.5.2.1. Çocuk İşçilerin Çalışma Biçimleri 86
2.1.5.2.1.1. Çalışma Sürelerine Göre 87
2.1.5.2.1.2. Çalıştıkları Sektöre Göre 87
2.1.5.2.1.3. Çalıştığı Sektörün Yasal Durumuna Göre 88
2.1.5.2.1.4. Sosyal ve Hukuki Statülerine Göre 88
2.1.6. Çocukların Korunması 89
2.1.6.1. Çocukların Korunmasına Yönelik Uluslararası Düzeyde Alınan İlk Tedbirler 89
2.1.6.2. Versay Barış Antlaşması ve Uluslararası Çalışma Örgütü (1919) 89
2.1.6.3. Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi (1923) 91
2.1.6.4. İkinci Balkan Kongresi (1938) 91
2.1.7. Uluslararası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) 91
2.2. Avrupa Birliği'nde Çocuk, Çocuk Hakları ve Çalışan Çocuk 92
2.2.1. Avrupa Birliği'nde Çocuk 92
2.2.1.1. Avrupa Birliği'nde Çocukları Etkileyen Temel Sorunlar 96
2.2.1.1.1. Yoksulluk 96
2.2.1.1.1.1. Yoksullukla Gelen Problemler 102
2.2.1.1.1.1.1. Evsizlik Problemi 102
2.2.1.1.1.1.2. Sosyal Dışlanma 102
2.2.1.1.2. Şiddet 102
2.2.1.1.3. Ayrımcılık ve Engelli Çocuklar 103
2.2.1.1.4. Etnik Azınlıklara Ayrımcılık 104
2.2.1.1.5. Engelli Çocuklar 105
2.2.1.1.6. Çocuk Sağlığı 106
2.2.1.1.7. Çocuk Obezitesi 107
2.2.1.1.8. Çocuklarda Sigara Kullanımı 107
2.2.1.1.9. Alkol 108
2.2.1.2. Çocuk Güvenliği 108
2.2.1.2.1. Çocuk Kazaları ve Sakatlıkları 109
2.2.2. Avrupa Birliği'nde Çocuk Hakları 109
2.2.2.1. Dünya Çocuk Zirvesi 109
2.2.2.1.1. Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine Ait Dünya Bildirgesi 110
2.2.2.1.2. Faaliyet Planı 110
2.2.2.2. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları ve Sözleşmeleri 110
2.2.2.2.1. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları 110
2.2.2.2.2. Avrupa Konseyi Sözleşmeleri 111
2.2.2.3. Avrupa Sosyal Haklar Antlaşması 112
2.2.2.4. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Strazburg, 25.1.1996) 113
2.2.3. Avrupa Birliği'nde Çalışan Çocuk ve Çocuk İşçiliği 114
2.2.3.1. Çalışan Çocuk 114

2.2.3.2. Çocuk İşçiliği 115
2.2.3.2.1. Çocuk İşçiliği Konusunda Sıkıntılar 116
2.2.3.2.1.1. Çocuk İşçilerin İstihdamı 117
2.2.3.2.1.2. Çocuk Kaçaklığı 117
2.2.3.2.1.3. Enformel sektörde çocuk 118
2.2.3.2.2. Avrupa Birliği'nde Sokak Çocukları 118
2.3. Türkiye'de Çocuk, Çocuk Hakları ve Çalışan Çocuk 119
2.3.1. Türkiye'de Çocuk 119
2.3.2. Türkiye'de Çocukların Korunması ve Bakıma Muhtaç Çocuklar 122
2.3.2.1. Türkiye'de Çocukların Korunmasına Yönelik Haklar 125
2.3.2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 125
2.3.2.1.2. Türk Ceza Kanunu 126
2.3.2.1.3. Medeni Kanunu 126
2.3.2.1.4. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunu 127
2.3.2.1.5. İş Kanunu 128
2.3.2.1.6. Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu 129
2.3.2.1.7. İlköğretim ve Eğitim Kanunu 131
2.3.2.1.8. Umumi Hıfzısıhha Kanunu 132
2.3.2.1.9. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 132
2.3.2.1.10. Borçlar Kanunu 132
2.3.2.1.11. Sosyal Sigortalar Kanunu 132
2.3.2.1.12. Sendikalar Kanunu 133
2.3.3. Türkiye'de Çalışan Çocuk ve Sokak Çocukları 133
2.3.3.1. Çalışan Çocuk 133
2.3.3.2. Sokak Çocukları 138
2.3.3.2.1. Sokak Çocuğu Olmaya Aday Olanlar: 138
2.3.3.2.2. Sokaktaki Çocuklar 138
2.3.3.2.3. Sokak / Sokağın Çocukları 139
2.3.3.3. Sokakta Çalışan Çocuklar 139
2.3.3.4. Sokak Çocukları Sorunu 139
2.3.3.5. Suçlu Çocuklar 140
2.3.3.5.1. Çocuk Suçluluğu 140
2.3.3.5.2. Çocuğu Suça İten Nedenler 141
2.3.3.5.2.1. Yoksulluk 141
2.3.3.5.2.2. Sosyo-Ekonomik Etkiler 146
2.3.3.5.2.3. Sosyal Çevre, Sosyo-Demografik Etkiler ve Hükümlü Çocuklar 146
2.3.3.6. Engelli Çocuklar 148
2.3.3.7. Çocuk Mahkemeleri 153
2.3.3.8. Gönüllü Kuruluşlar 153
3. BÖLÜM 155
3. GENÇLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE GENÇLER 155
3.1. Gençlik Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme 155
3.1.1. Gençlik, Genç İşsizlik Kavramları ve Gençlik Dönemi'nin Özellikleri 155

3.1.1.1. Gençlik Kavramı 155
3.1.1.2. Genç İşsizlik Kavramı 157
3.1.1.3. Gençlik Dönemi'nin Özellikleri ve Gençlerin Sınıflandırılması 160
3.1.1.3.1. Gençlik Dönemi'nin Özellikleri 160
3.1.1.3.2. Gençlerin Sınıflandırılması 161
3.1.1.3.2.1. Okuyan Gençlik 161
3.1.1.3.2.1.1. Orta Öğretim Gençliği 162
3.1.1.3.2.1.2. Yüksek Öğretim Gençliği 162
3.1.1.3.2.2. Okul Dışı Gençlik 162
3.1.1.3.2.3. Özel Eğitime Muhtaç Gençlik 162
3.1.1.4. Gençliğin Sorunları 163
3.1.1.4.1. Gençliğin Sosyal Sorunları 164
3.1.1.4.1.1. Okuyan Gençliğe Özgü Sorunlar 165
3.1.1.4.1.1.1. Orta Öğretim Gençliğine Özgü Sorunlar 165
3.1.1.4.1.1.2. Yükseköğretim Gençliğine Özgü Sorunlar 166
3.1.1.4.1.2. Okul Dışı Gençliğe Özgü Sorunlar 167
3.2. Avrupa Birliği'nde Gençler 167
3.2.1. Avrupa Topluluğu'nda Genç İşsizlik 178
3.2.2. Avrupa Birliği'nde Genç İşsizliği 179
3.2.3. Avrupa Birliği'ndeki Gençlik Politikaları 190
3.2.4. Genç İşsizliği İle İlgili Rakamlar 191
3.2.5. Avrupa Birliği'nde Gençlerin Mevcut Durumu 199
3.3. Türkiye'de Gençler 200
3.3.1. Yetiştirme Yurtları ve Korunmaya Muhtaç Gençlere Yönelik Hizmetler 200
3.3.1.1. Korunmaya Muhtaç Çocuk/Genç 200
3.3.1.2. Korunma Kararının Süresi ve Kaldırılması 201
3.3.1.3. Evlenme Yardımı 202
3.3.1.4. 3413 Sayılı Yasa İle İşe Yerleştirme Kriteri 202
3.3.1.5. Gençlik Evleri 204
3.3.2. Türkiye'de İşgücü Piyasasında Gençler ve Genç İşsizliği 204
3.3.2.1. Türkiye'de İşgücü Piyasasında Gençler 204
3.3.2.1.1. İşgücüne Katılım Oranı ve Gençler 207
3.3.2.1.2. Türkiye'de İstihdamın Yapısı 211
3.3.2.1.3. Türkiye'de Gençlerin İstihdamı 212
4. BÖLÜM 220
4. YAŞLILIKLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE YAŞLILAR 220
4.1. Yaşlılık Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme 220
4.1.1. Yaşlanma, Yaşlılık ve Gerontoloji Kavramları 220
4.1.1.1. Tıbbi Gerontoloji Açısından Yaşlılık 221
4.1.1.2. Psikolojik Gerontoloji Açısından Yaşlılık 221
4.1.1.3. Sosyal Gerontoloji Açısından Yaşlılık 221
4.1.2. Yaşlılık Yaşı ve Yaşlılık Türleri 222
4.1.2.1. Kronolojik Yaşlılık 222
4.1.2.2. Biyolojik Yaşlılık 222
4.1.2.3. Psikolojik Yaşlılık 222

4.1.3. Yaşlılığı Etkileyen Nedenler 223
4.1.3.1. Yaşlı Nüfusun Artışı 223
4.1.3.1.1. Demografik ve Doğurganlık Oranlarındaki Değişim 224
4.1.3.1.2. Sağlık Alanındaki Gelişmeler 224
4.1.3.1.3. Kentleşme ve Sanayileşme 224
4.1.3.1.4. Sosyo-Ekonomik Faktörler 225
4.1.3.1.4.1. Aile Yapısındaki Değişim 225
4.1.3.1.4.2. Kadın İşgücünün Artışı 225
4.1.4. Yaşlılık Döneminde Görülen Sorunlar 226
4.1.4.1. Sağlık Sorunları 226
4.1.4.2. Sosyo-Psikolojik Sorunlar 227
4.1.4.3. Sosyo-Kültürel Sorunlar 227
4.1.4.4. Sosyo-Ekonomik Sorunlar 228
4.1.5. Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği'nde Yeni Eğilimler 228
4.1.5.1. Gönüllü Özel Programlara Dayalı Bir Sistem Oluşturulması 229
4.1.5.2. Emeklilik Yaşının Yükseltilmesi 229
4.1.5.3. Esnek Emeklilik Uygulaması 229
4.1.6. Yaşlıların Sosyal Güvenliğinin Uluslararası Boyutu 230
4.1.6.1. 26. Milletlerarası Çalışma Konferansı ve Philadelphia Beyannamesi 230
4.1.6.2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 230
4.1.6.3. 102 Sayılı ILO Sözleşmesi 231
4.1.6.4. Avrupa Topluluğu Çalışanların Temel Sosyal Hakları Şartı 232
4.1.7. Yaşlıların Sosyal Güvenliğini Sağlayan Araçlar 233
4.1.7.1. Yaşlılık Sigortası Sistemleri 233
4.1.7.2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardımlar 234
4.1.7.3. Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler 234
4.1.7.4. Yaşlılara Yönelik Devlet Bakımı 235
4.2. Avrupa Birliği'nde Yaşlılar 236
4.2.1. Avrupa Birliği'nin Yaşlılarla İlgili Sosyal Politikası 240
4.2.1.1. Avrupa Sosyal Fonu 241
4.2.1.2. Avrupa Sosyal Şartı 242
4.2.2. Avrupa Birliği'nde Yaşlılar Hakkında Tarihsel Gelişim 242
4.2.3. Avrupa Birliği'nde Yaşlı Nüfus 246
4.2.4. Avrupa Birliği'nde Yaşlı Hakları 253
4.2.5. Avrupa Birliği'nde Yaşlılık ve Bakıma Muhtaçlık 255
4.2.6. Avrupa Birliği'nde Yaşlıların Korunması 257
4.2.6.1. Sağlık Harcamaları ve Uzun Dönem Bakım 268
4.2.6.2. Emeklilik Ödemeleri 272
4.2.7. Avrupa Birliği'nde Yaşlı İstihdamı 276
4.2.8. Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik 282
4.2.9. Avrupa Birliği'nde Yaşlıların Sosyal Güvenliğinde Yeni Eğilimler 286
4.2.9.1. Özel ve Tamamlayıcı Sistemlere Yönelme 286
4.2.9.2. Emeklilik Yaşının Yükseltilmesi 287
4.2.9.3. Esnek Emeklilik Uygulaması 288
4.3. Türkiye'de Yaşlılar 289
4.3.1. Türkiye'nin Yaşlılarla İlgili Sosyal Politikası 292

4.3.2. Türkiye'de Sosyal Güvenlik Politikasının Tarihsel Gelişimi ve Kurumları 297
4.3.2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi 297
4.3.2.2. Cumhuriyet Dönemi 297
4.3.2.2.1. Emekli Sandığı 298
4.3.2.2.1.1. Emekli Aylığı 298
4.3.2.2.1.2. Malullük Aylığı 299
4.3.2.2.1.3. Dul ve Yetim Aylığı 300
4.3.2.2.1.4. Sağlık Yardımı 300
4.3.2.2.1.5. İkramiye 300
4.3.2.2.2. Bağ-Kur 300
4.3.2.2.2.1. Yaşlılık Sigortası 301
4.3.2.2.2.2. Sağlık Sigortası 301
4.3.2.2.3. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) 301
4.3.3. Türkiye'de Yaşlılık Sigortası Uygulaması 302
4.3.3.1. Sosyal Sigortalar Kurumu Yaşlılık Sigortası 302
4.3.3.2. T. C. Emekli Sandığı Yaşlılık Sigortası 303
4.3.3.3. Bağ-Kur Yaşlılık Sigortası 303
4.3.3.4. Özel Sigorta Sandıkları 304
4.3.3.5. Bir sosyal sigorta kuruluşu olarak "Türkiye İş Kurumu" 305
4.3.4. Sosyal Yardım ve Hizmetler 305
4.3.4.1. Sosyal Yardımlar 306
4.3.4.2. Sosyal Hizmetler 306
4.3.5. Tamamlayıcı Sosyal Güvenlik Kurumları 308
4.3.6. Türkiye'de Yaşlı Nüfusa Yönelik Sosyal Yardımlar 308
4.3.6.1. 2022 Sayılı Kanun Uygulaması 308
4.3.6.1.1. Aylık Nevileri, Şartları ve Aylık Tutarları 309
4.3.6.1.1.1. Yaşlılık Aylığı 309
4.3.6.1.1.2. 65 Yaşından Büyük Bakıma Muhtaç Özürlü Aylığı 309
4.3.6.1.2. Yardımlardan Yararlanabilme Şartları 310
4.3.6.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu Uygulaması 310
4.3.6.3. Yaşlı Nüfusa Yönelik Diğer Sosyal Yardım Uygulamaları 311
4.3.6.4. Yaşlı Nüfusa Yönelik Harcamalar 312
4.3.6.4.1. Sosyal Güvenlik Harcamaları 312
4.3.6.4.2. Sağlık Harcamaları 317
4.3.7. 1 Mayıs 2008 Sosyal Güvenlik Reformu 318
5. BÖLÜM 321
5. ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE ÖZÜRLÜLER 321
5.1. Özürlülük Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme 321
5.1.1. Özürlülük, Sakatlık, Engellilik Tanımları 321
5.1.1.1. Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) Tarafından Yapılan Tanım 323
5.1.1.1.1. Sakatlık, Özürlülük, Engellilik Tanımları 323
5.1.1.1.2. Sakatlık Tanımı 323
5.1.1.1.2.1. Noksanlık- Bozukluk 323
5.1.1.1.2.2. Yetersizlik - Özürlülük 323

5.1.1.1.2.3. Maluliyet-Sakatlık 324
5.1.1.1.3. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yapılan Tanım 324
5.1.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Tarafından Yapılan Tanım . 324
5.1.2. Özürlünün Tanımındaki Sosyal Faktörler 325
5.1.2.1. Bakıma Muhtaçlık 325
5.1.2.2. Çalışabilirlik 326
5.1.2.3. Sosyal Hayata İntibakın Sağlanabilmesi 326
5.1.2.4. Ulaşılabilirlik ve Erişilebilirlik 327
5.1.3. Sakatlıkların Nedenleri ve Önlemesi 327
5.1.3.1. Doğum Öncesi Nedenlerle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi 327
5.1.3.1.1. Kalıtımsal Faktörler Nedeniyle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi 328
5.1.3.1.2. Çevresel Faktörler Nedeniyle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi 328
5.1.3.2. Doğum Sırasındaki Nedenlerle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi 328
5.1.3.3. Doğum Sonrası Nedenlerle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi 328
5.1.4. Rehabilitasyonun Anlamı ve İlk Uluslararası Rehabilitasyon Çalışmaları 329
5.1.5. Özürlülerle İle İlgili Tarihsel Gelişim 330
5.1.6. Özürlülük Türleri 331
5.1.6.1. Bedensel Özürlü 331
5.1.6.2. Ortopedik Özürlü 332
5.1.6.3. Görme Özürlü 332
5.1.6.4. İşitme Özürlü 333
5.1.6.5. Konuşma Özürlü 333
5.1.6.6. Zihinsel Özürlü 334
5.1.7. Uluslararası Belgelerde Özürlülerin Hakları 334
5.1.7.1. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 1981 Yılının Uluslararası Sakatlar Yılı Olarak Kabulüne Dair 31/123 Sayılı Karar 335
5.1.7.2. İnsan Hakları Beyannamesinin 23. Maddesi 335
5.1.7.3. Sakat Kişilerin Haklan Bildirisi; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı 3447 336
5.1.7.4. Avrupa Sosyal Şartı'nın 15. Maddesi 338
5.1.7.5. ILO'nun " Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı" Hakkındaki 159 No'lu Sözleşmesi 338
5.1.7.6. Milletlerarası Antlaşma (9 1/1548 Sayılı karar) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türk Hükümeti Projesi 339
5.1.8. Sosyal Bakım 339
5.1.8.1. Bakıma Muhtaç Kişiler 339
5.1.8.2. Bakıma Muhtaç Özürlü Kavramı 340
5.1.8.3. İnsan ve Çevre İlişkileri Açısından Bakım Muhtaç Kişiler 340
5.2. Avrupa Birliği'nde Özürlüler 341
5.2.1. Avrupa Birliği'nde Özürlüler Tanımı 341
5.2.2. Avrupa Birliği'nde Özürlülük ile Genel Değerlendirme 341
5.2.3. Avrupa Birliği'nde Özürlülük Nedenleri 342
5.2.4. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin Sınıflandırılması 343
5.2.5. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin Dağılımı 343

5.2.6. Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Hukuksal Düzenlemeler 352
5.2.6.1. Avrupa Birliği'nin Özürlülerle İlgili Mevzuatı 353
5.2.6.2. Avrupa Birliği'nde Özürlülerle İlgili Topluluk Kararları 354
5.2.7. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin İstihdamı 357
5.2.7.1. Avrupa Birliği'nde İstihdam Stratejisi 370
5.2.7.2. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin Çalışması İçin Kullanılan Yöntem 370
5.2.7.2.1. Kota Sistemi 370
5.2.7.2.2. Korumalı İşyerleri 371
5.2.8. Avrupa Birliği'nde Özürlüler Konusunda Finansal Gelişmeler 371
5.2.8.1. Avrupa Sosyal Fonu 371
5.2.8.2. Mesleki Rehabilitasyon Hakkında Özürlülerle İlgili İlk Sosyal Eğitim Programı (1974) 372
5.2.8.2.1. Özürlüler İçin Eylem Büro'sunun Kuruluşu (1982) 374
5.2.8.2.2. HANDYNET Projesinin Başlaması (1984) 374
5.2.8.2.3. Topluluk Çalışanları Temel Sosyal Hakları Şartı (9 Aralık 1989) 375
5.2.8.2.4. Özürlülerle İlgili İkinci Topluluk Eylem Planı (HELİOS I, 1988- 1991) 376
5.2.8.2.5. Özürlülerle İlgili Üçüncü Topluluk Eylem Planı (HELİOS Il, 1993–1996) 377
5.2.8.2.6. Avrupa İstihdam ve Sosyal Dayanışma Programı 'PROGRESS' 379
5.2.9. Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Devlet İçi ve Devlet Dışı Örgütler Yönetimlerin Görevleri AB 379
5.2.9.1. Devlet İçi Örgütler 380
5.2.9.1.1. Hükümet Organları 380
5.2.9.1.2. Hükümet Dışı Organlar 380
5.2.9.1.3. Merkezi Yönetim Birimleri 381
5.2.9.1.4. Yerel Yönetimlerin Görevleri 381
5.2.9.1.5. Özürlülere Yönelik Verilen Hizmetler 382
5.2.9.1.5.1. Koordinasyon 382
5.2.9.1.5.2. Medeni Haklar 383
5.2.9.1.5.3. İstihdam 384
5.2.9.2. Avrupa Birliği'nde Devlet Dışı Örgütler 384
5.3. Türkiye'de Özürlüler 386
5.3.1. Türkiye'de Özürlülerle İlgili Hukuksal Düzenleme 390
5.3.1.1. 1982 Anayasası 390
5.3.1.2. İş Kanunu 391
5.3.1.2.1. İş Hukuku Mevzuatında Özürlü Çalıştırma Yükümlülüğü 392
5.3.1.2.2. İş Kanunu Çerçevesinde Özürlü Çalıştırma Yükümlülüğü 392
5.3.1.2.3. Devlet Memurları Kanunu Çerçevesinde Özürlü Çalıştırma Yükümlülüğü 393
5.3.1.2.4. Özürlü İstihdamına Yönelik Yasal Teşvik Yöntemleri 394
5.3.1.2.5. Özürlülerle İlgili Mevzuat 394
5.3.2. Türkiye'de İstihdam Edilen Özürlülerin Korunması 395
5.3.2.1. Ücretler Açısından Çalışan Özürlülerin Korunması 396

5.3.2.2. İşe Uygunluk Açısından Özürlülerin Korunması 397
5.3.2.3. Vergi İndirimi Açısından Özürlülerin Korunması 399
5.3.2.4. Çalışmakta İken Sakatlananların Korunması 400
5.3.2.5. Erken Emeklilik Açısından Özürlülerin Korunması 401
5.3.3. Türkiye'de Özürlülere Yönelik İstihdam Politikaları 401
5.3.3.1. Bir İstihdam Aracı Olarak Türk Kota Sistemi 403
5.3.3.2. Kota Kapsamına Tabi Olan İşverenlerin Yükümlülükleri 404
5.3.4. Türkiye'de Özürlülere Yönelik Devlet İçi Örgütler 406
5.3.4.1. Başbakanlığa Bağlı Kurumlar 406
5.3.4.1.1. Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖİB) 406
5.3.4.1.2. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kuruma (SHÇEK) Genel Müdürlüğü 409
5.3.4.1.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) 409
5.3.4.1.4. Devlet Personel Başkanlığı 410
5.3.4.2. Bakanlıklar 410
5.3.4.2.1. Türkiye İş Kurumu Başkanlığı (İŞKUR) 410
5.3.4.2.2. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 410
5.3.4.2.3. Maliye Bakanlığı 410
5.3.4.2.4. Milli Eğitim Bakanlığı 411
5.3.4.3. Belediyeler 411
5.3.5. Türkiye'de Özürlülere Yönelik Devlet Dışı Örgütler 413
5.3.5.1. Sivil Toplum Örgütlerinin (NGO) Özürlülere Yönelik Maddi Yardımları 413
5.3.5.1.1. Kuruluş Amacına Göre Belirli Özürlü Gruplara Yardımlar 413
5.3.5.1.2. Özürlülük Riskine Karşı Özel Sigorta 414
6. BÖLÜM 415
6. KADINLARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE KADINLAR 415
6.1. Kadın Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme 415
6.1.1. Kadın, Çalışan Kadın, Cinsiyet Ayrımcılığı Kavramları 415
6.1.1.1. Kadın 415
6.1.1.2. Çalışan Kadın 416
6.1.1.3. Cinsiyet Ayrımcılığı 419
6.1.2. Kadın ve Kadın Sorunu 420
6.1.3. Kadın İşgücü 422
6.1.4. Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi 425
6.1.4.1. Kadın İşgücü'nün Uluslararası Boyutta Tarihsel Gelişimi 425
6.2. Avrupa Birliği'nde Kadınlar 427
6.2.1. Avrupa Birliği'nde Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi 432
6.2.2. Avrupa Birliği'nde Kadın İstihdamı 434
6.2.2.1. Avrupa Birliği'nin İstihdam Stratejisi 434
6.2.2.2. Avrupa Birliği'nde Kadın İşgücünün İş Piyasasındaki Genel Durumu 435
6.2.2.2.1. Yarı-Zamanlı İstihdam ve İşsizlik Oranı 454
6.2.2.2.2. "Eşit İşe Eşit Ücret" Prensibi 457
6.2.3. Avrupa Birliği'nde Kadın İşgücünün Sektörel Dağılımı 459

6.2.4. Kadın Hakları ve Lizbon Stratejisi 463
6.2.4.1. Kadın Hakları 463
6.2.4.2. Lizbon Stratejisi 464
6.2.5. Avrupa Birliği'nde Kadınların İstihdamı İle İlgili Haklar 465
6.2.5.1. Avrupa Birliği'nde Kadınların Sosyal Hakları 466
6.2.5.2. Avrupa Birliği'nde Eşit Hakların Sağlanması 467
6.2.6. Avrupa Birliği'nde Kadın İle İlgili Politik Gelişmeler 468
6.2.7. Kurucu Anlaşmalarda Kadın-Erkek Eşitliği 469
6.2.7.1. Avrupa Birliği Konseyi Yönergelerinde Kadın-Erkek Eşitliği ... 471
6.2.7.2. 76/207 Sayılı İşe Alma, Mesleki Eğitim ve Çalışma Koşullarında Kadın ve Erkeğe Eşit Muameleye İlişkin Yönerge 472
6.2.7.3. 79/7 Sayılı Sosyal Güvenlik Alanında Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele Yönergesi 473
6.2.7.4. 86/378 Sayılı İşyerlerinde Uygulanan Sosyal Güvenlik Sigortalarında Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele Yönergesi 474
6.2.7.5. 86/613 Sayılı Serbest Meslek Sahipleriyle Tarım Alanında Çalışan Kadın ve Erkeklere Eşit Muamele ve Analaın Korunması Hakkında Yönerge 475
6.2.7.6. 92/85 Sayılı Hamile, Loğusa ve Emziren Kadınların İş Yerinde İş Güvenliğinin ve Sağlığının Korunmasına İlişkin Yönerge 475
6.2.7.7. Avrupa Birliği Sosyal Hukukunda Kadın Erkek Eşitliği 476
6.2.7.7.1. Kadın -Erkek Eşitliğine İlişkin Konsey Kararları ve Komisyon Tavsiyeleri 476
6.2.7.8. Çalışan Kadına Yönelik Uluslararası Hukuki Düzenlemeler 478
6.2.7.8.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 478
6.2.7.8.2. Avrupa Sosyal Şartı 479
6.2.7.8.3. Birleşmiş Milletler ve Kadının İnsan Hakları 480
6.2.7.8.4. Pekin: BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı 482
6.2.8. Çalışan Kadına Yönelik Uluslararası Düzenlemeler 483
6.2.8.1. ILO Sözleşmelerinde Çalışan Kadın 485
6.2.8.2. Philedelphia Bildirisi'nde Çalışan Kadın (1944) 490
6.2.8.3. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde Çalışan Kadın 491
6.2.8.4. Avrupa Konseyi Sosyal Şartında Çalışan Kadın (1965) 492
6.2.8.5. Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi 494
6.2.8.5.1. Kadınlara Karşı Ayırımcılığın Kaldırılması Bildirgesi (1967) 494
6.2.8.5.2. Kadınların Eşitliği ve Kalkınma ve Barışa Katkıları, Meksiko Bildirgesi (1975) 494
6.2.8.5.3. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (1979) 495
6.2.9. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kadın -Erkek Eşitliliğine Yönelik Çalışmalar 497
6.2.9.1. "Eşler arası Eşitlik" İlkesi 499
6.2.9.2. "Eşit Davranma" İlkesi 500
6.2.10. Avrupa Birliği'nde Sivil Toplum Kuruluşları (NGO) 501
6.3. Türkiye'de Kadın 502

6.3.1. Türkiye'de Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi 502
6.3.1.1. Cumhuriyetten Önceki Dönemde Kadının Konumu 502
6.3.1.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Çalışmasının Gelişimi 503
6.3.2. Türkiye'de Kadın Hakları 505
6.3.3. Kadın İşgücü 506
6.3.4. Türkiye'de Kadın İşçiler 510
6.3.5. Türkiye'de Kadın İstihdamı 514
6.3.6. Kadınların İşgücü Piyasasına Katılamama Nedenleri 526
6.3.7. Türkiye'de Kadın Sivil Toplum Kuruluşları 527
SONUÇ 530
KAYNAKÇA 541
EKLER 602
ÖZGEÇMİŞ 668

TABLO LİSTESİ

TABLO	TABLO İSMİ	SAYFA
Tablo 1	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Toplam Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Sayısı ('000) (2006)	94
Tablo 2	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yoksulluk Riski Altında Yaşayanların Yaşlarına Göre Nüfusa Oranı (%) (2005)	98
Tablo 3	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yoksulluk Riski Altında Yaşayan Çocukların Aile Tipleri (%) (2005)	100
Tablo 4	Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (2007)	120
Tablo 5	Türkiye'de Yıllara Göre Çocuk Yuvası ve Bakılan Çocuk Sayısı	123
Tablo 6	Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Eden Çocuklar('000) (1999)	135
Tablo 7	Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Etmeyen Çocuklar('000) (1999)	135
Tablo 8	Türkiye'de Eğitim Durumuna, Yıllara ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)	143
Tablo 9	Türkiye'de Hane halkı Türüne göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)	144
Tablo 10	Türkiye'de Yıllara ve Suç Türüne Göre Islahevine Giren Hükümlü Çocuklar Sayısı	147
Tablo 11	Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre Özürlülük Oranı (%) (2002)	148
Tablo 12	Türkiye'de Yaş ve Özür Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranı (%)(2002)	150
Tablo 13	Türkiye'de Sorumluluk Verme Durumuna ve Cinsiyete Göre Özürlü Çocuklar (2002)	151
Tablo 14	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 15- 24 Yaş Arası Grubun Yıllara Göre Nüfusu	168
Tablo 15	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının Bir Önceki Yıllara Göre Büyüme Oranı (%)	171
Tablo 16	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllık İstihdam Büyümesi (%)	173
Tablo 17	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	175
Tablo 18	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranı (%)	177
Tablo 19	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İşsizlik Oranı (%)	181

Tablo 20	Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde Gençlerin Eğitimden İş Hayatına Geçişte Ay Olarak İşsiz Kaldıkları Oran (%)(2000)	184
Tablo 21	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Geçici İşlerde Çalışan Gençlerin Toplam Çalışan Gençlere Oranı (%)	185
Tablo 22	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Gençlerin Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2007)	187
Tablo 23	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yaş'a göre Kazançlar (Euro) (2002)	189
Tablo 24	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İşsizlik Nüfusu ('000)	192
Tablo 25	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İstihdam Nüfusu ('000)	194
Tablo 26	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İstihdam Oranı (%)	196
Tablo 27	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İşsizliğinin Genç Nüfusa Oranı (%)	198
Tablo 28	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre Nüfusu ('000)	205
Tablo 29	Türkiye'de Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ('000) ve Oranı (%)	207
Tablo 30	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ve Oranı ('000) (%)	209
Tablo 31	Türkiye'de Yıllık İstihdam Nüfusu ('000) ve Oranı (%)	211
Tablo 32	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İstihdam Nüfusu ve Oranı ('000) (%)	213
Tablo 33	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin İşsizliğinin Yıllara Göre Genç Nüfusa Oranı (%)	215
Tablo 34	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubu Gençlerin Sektörlere Göre Dağılımı ('000) (%) (2006)	218
Tablo 35	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Çeşitli Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranı (%) (2007)	237
Tablo 36	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahminleri (2007)	239
Tablo 37	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Doğurganlık Oranları (%)	247
Tablo 38	Avrupa Birliği'nde Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahminleri (Milyon)	249
Tablo 39	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Yıllara Göre Toplam Nüfusa Oranı (%)	250
Tablo 40	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı ve İleriye Dönük Tahminler (%)	252

Tablo 41	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranı (%) (2000 ve 2005)	260
Tablo 42	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Sosyal Güvenlik Harcamalarına Oranı (%) (2000 ve 2005)	263
Tablo 43	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Harcamaları (2005)	266
Tablo 44	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sağlık Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	269
Tablo 45	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Uzun Dönem Bakım Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	271
Tablo 46	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Emeklilik Yardımlarının Şekilleri ve Harcamaları (2005)	273
Tablo 47	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Emeklilik Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	275
Tablo 48	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)	279
Tablo 49	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Yaşlıların İstihdam Oranı (%) (55-64 Yaş)	281
Tablo 50	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik ile İlgili Toplam Harcamalar	283
Tablo 51	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik'den Faydalananlar ile ilgili Harcamalar	285
Tablo 52	Türkiye'de Yıllara Göre Yaşlı ve Genç Bağımlılık Oranı (%)	313
Tablo 53	Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamaları (Milyon)(2007)	314
Tablo 54	Türkiye'de Sağlık Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon)(2007)	317
Tablo 55	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engelli Çeşitlerinin Ülkelere göre Dağılımı (%) (2002)	345
Tablo 56	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Cinsiyete Göre Engelli Çeşitleri (%) (2002)	348
Tablo 57	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Engel Şiddetine Göre Dağılımı (%) (2002)	350
Tablo 58	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Şiddeti ve Yaşına Göre İstihdam Durumu (%) (2002)	358
Tablo 59	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Engel Şiddetine Göre İstihdam Durumu (%) (2002)	361
Tablo 60	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Sektörel Olarak Dağılımı (%) (2002)	363

Tablo 61	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde İş Dallarına Göre Engellilerin Oranları (%) (2002)	365
Tablo 62	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilere Sağlanan Yardım Tipleri (%) (2002)	368
Tablo 63	Türkiye'de Özürlülerin Sosyal Güvenlik Durumu (%) (2002)	396
Tablo 64	Türkiye'de Özürlülerin İstihdam ile İlgili Oranları (%) (2002)	402
Tablo 65	Dünya'da Cinsiyete Göre İstihdam ile İlgili Göstergeler (Milyon)(%)	424
Tablo 66	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusu	429
Tablo 67	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Kadın ve Erkeklerin İstihdam Oranı (%)	437
Tablo 68	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Kadın ve Erkelerin İşsizlik Oranı (%)	440
Tablo 69	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 55-64 Yaş Arası Kadın ve Erkeklerin Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	443
Tablo 70	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Cinsiyet ve Yıllara Göre Yüksek Pozisyonlarda Çalışanların Sayısı	446
Tablo 71	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Erkek ve Kadın Yöneticilerin Dağılım Oranı (%) (2001 ve 2006)	448
Tablo 72	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Çocuklu veya Çocuksuz (12 yaşından Küçük) olan 25-49 Yaş Arası Kadın ve Erkeklerin İstihdam Oranı (2006)	450
Tablo 73	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 65 Yaş ve Üzerindekilerin Cinsiyet ve Yıllara Göre Yoksulluk Oranları (%)	452
Tablo 74	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yarım Gün Çalışanların Cinsiyete ve Yıllara Göre Toplam İstihdama Oranı (%)	455
Tablo 75	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Kadın ve Erkek Arasındaki Ücret Farkı (%)	458
Tablo 76	Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Kadınların Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2006)	461
Tablo 77	Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre Nüfusu ('000)	508
Tablo 78	Türkiye'de Kadınların Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Değerleri ('000) ve (%)	511
Tablo 79	Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre İstihdam Nüfusu ('000) ve Oranı (%)	515
Tablo 80	Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ('000) ve Oranı (%)	516
Tablo 81	Türkiye'de 25-49 yaş Grubundakilerin Cinsiyete Göre Sayıları ve İşgücüne Katılım Oranları (%) (2006)	518

Tablo 82	Türkiye'de 55-64 Yaş Arasındaki Kadınlarda İstihdam ile İlgili Değerler ('000) (%) (2006)	519
Tablo 83	Türkiye'de Kadınların Sektörlere Göre Dağılımı ('000) (%) (2006)	521
Tablo 84	Türkiye'de Üst ve Orta Düzey Yöneticilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2006)	523
Tablo 85	Türkiye'de Çalışanların Cinsiyete ve Çalışma Süresine Göre Sayıları ve İstihdama Oranları (%)(2006)	525

GRAFİK LİSTESİ

GRAFİK	GRAFİK İSMİ	SAYFA
Grafik 1	Avrupa Birliği'nde Toplam Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Sayısı ('000) (2006)	95
Grafik 2	Avrupa Birliği'nde Yoksulluk Riski Altında Yaşayanların Yaşlarına Göre Nüfusa Oranı (%) (2005)	99
Grafik 3	Avrupa Birliği'nde Yoksulluk Riski Altında Yaşayan Çocukların Aile Tipleri (%) (2005)	101
Grafik 4	Türkiye'de 0-14 Yaş Grubundakilerin Cinsiyete Göre Nüfusu (2007)	121
Grafik 5	Türkiye'de Yıllara Göre Doğurganlık Oranı (%)	122
Grafik 6	Türkiye'de Yıllara Göre Çocuk Yuvası ve Bakılan Çocuk Sayısı	124
Grafik 7	Türkiye'de Okullaşma Oranı (%)(2007)	134
Grafik 8	Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Eden Çocuklar('000) (1999)	136
Grafik 9	Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Etmeyen Çocuklar('000) (1999)	137
Grafik 10	Türkiye'de Eğitim Durumuna, Göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)	144
Grafik 11	Türkiye'de Çekirdek Aile Türüne Göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)	145
Grafik 12	Türkiye'de Suç Türüne Göre Islahevine Giren Hükümlü Çocuklar Sayısı (2003)	147
Grafik 13	Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre Özürlülük Oranı (%) (2002)	149
Grafik 14	Türkiye'de Çocukların Özür Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranı (%)(2002)	150
Grafik 15	Türkiye'de Sorumluluk Verme Durumuna ve Cinsiyete Göre Özürlü Çocuklar (2002)	152
Grafik 16	Avrupa Birliği'nde 15- 24 Yaş Arası Grubun Yıllara Göre Nüfusu	169
Grafik 17	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının Bir Önceki Yıllara Göre Büyüme Oranı (%)	172
Grafik 18	Avrupa Birliği'nde Yıllık İstihdam Büyümesi (%)	174
Grafik 19	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	176

Grafik 20	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranı (%)	178
Grafik 21	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Gençlerin İşsizlik Oranı (%)	182
Grafik 22	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Geçici İşlerde Çalışan Gençlerin Toplam Çalışan Gençlere Oranı (%)	186
Grafik 23	Avrupa Birliği'nde Gençlerin Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2007)	188
Grafik 24	Avrupa Birliği'nde Yaş'a göre Kazançlar (Euro) (2002)	190
Grafik 25	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Gençlerin İşsizlik Nüfusu ('000)	193
Grafik 26	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Gençlerin İstihdam Nüfusu ('000)	195
Grafik 27	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Gençlerin İstihdam Oranı (%)	197
Grafik 28	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Gençlerin İşsizliğinin Genç Nüfusa Oranı (%)	199
Grafik 29	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre Nüfusu ('000)	206
Grafik 30	Türkiye'de Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ('000)	208
Grafik 31	Türkiye'de Yıllara Göre İşsizlik Oranı (%)	208
Grafik 32	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ('000)	210
Grafik 33	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İşsizlik Oranı (%)	210
Grafik 34	Türkiye'de Yıllık İstihdam Nüfusu ('000)	212
Grafik 35	Türkiye'de Yıllık İstihdam Oranı (%)	212
Grafik 36	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İstihdam Nüfusu ('000)	214
Grafik 37	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	214
Grafik 38	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin İşsizliğinin Yıllara Göre Genç Nüfusa Oranı (%)	216
Grafik 39	Türkiye'de Mevsimlik İşlerde Çalışan Gençlerin Toplam Çalışan Gençlere Oranı (%) (2006)	217
Grafik 40	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubu Gençlerin Sektörlere Göre Dağılımı (%) (2006)	218

Grafik 41	Türkiye'de 15-24 Yaş Grubu Gençlerin Sektörlere Göre Dağılımı ('000) (2006)	219
Grafik 42	Avrupa Birliği'nde Çeşitli Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranı (%) (2007)	238
Grafik 43	Avrupa Birliği'nde Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahminleri (2007)	240
Grafik 44	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Doğurganlık Oranları (%)	248
Grafik 45	Avrupa Birliği'nde Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahminleri (Milyon)	249
Grafik 46	Avrupa Birliği'nde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Yıllara Göre Toplam Nüfusa Oranı (%)	251
Grafik 47	Avrupa Birliği'nde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı ve İleriye Dönük Tahminler (%)	253
Grafik 48	Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranı (%) (2000 ve 2005)	261
Grafik 49	Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Sosyal Güvenlik Harcamalarına Oranı (%) (2000 ve 2005)	264
Grafik 50	Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (2005) (%)	267
Grafik 51	Avrupa Birliği'nde Sağlık Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	270
Grafik 52	Avrupa Birliği'nde Uzun Dönem Bakım Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	272
Grafik 53	Avrupa Birliği'nde Emeklilik Yardımlarının Şekilleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)(2005)	274
Grafik 54	Avrupa Birliği'nde Emeklilik Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	276
Grafik 55	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)	280
Grafik 56	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Yaşlıların İstihdam Oranı (%) (55-64 Yaş)	282
Grafik 57	Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik ile İlgili Yıllara Göre Toplam Harcamalar ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	284
Grafik 58	Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik'den Faydalananlar ile İlgili Yıllara Göre Harcamalar ve Gayri Safi Milli Hâsılaya Oranları (%)	285
Grafik 59	Türkiye'de 65 Yaş ve Üzerindekilerin Cinsiyete göre Nüfusu (2007)	291
Grafik 60	Türkiye'de Yıllara Göre Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)	313
Grafik 61	Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamaları (Milyon)(2007)	315

Grafik 62	Türkiye'de Sosyal Güvenlik Giderlerinin Dağılımı (Milyon)(2007)	316
Grafik 63	Türkiye'de Sosyal Güvenlik Gelirlerinin Dağılımı (Milyon)(2007)	316
Grafik 64	Türkiye'de Sağlık Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon)(2007)	318
Grafik 65	Avrupa Birliği'nde Engelli Çeşitlerinin Ülkelere göre Dağılımı (%) (2002)	346
Grafik 66	Avrupa Birliği'nde Cinsiyete Göre Engelli Çeşitleri (%) (2002)	349
Grafik 67	Avrupa Birliği'nde Engellilerin Engel Şiddetine Göre Dağılımı (%) (2002)	351
Grafik 68	Avrupa Birliği'nde Engellilerin Şiddeti ve Yaşına Göre İstihdam Durumu (%) (2002)	359
Grafik 69	Avrupa Birliği'nde Engellilerin Engel Şiddetine Göre İstihdam Durumu (%) (2002)	362
Grafik 70	Avrupa Birliği'nde Engellilerin Sektörel Olarak Dağılımı (%) (2002)	364
Grafik 71	Avrupa Birliği'nde İş Dallarına Göre Engellilerin Oranları (%) (2002)	366
Grafik 72	Avrupa Birliği'nde Engellilere Sağlanan Yardım Tipleri (%) (2002)	369
Grafik 73	Türkiye'de Özürlerin Türüne Göre Dağılımı (%) (2002)	389
Grafik 74	Türkiye'de Özürlülerin Sosyal Güvenlik Durumu (%) (2002)	396
Grafik 75	Türkiye'de Özürlülerin İstihdam ile İlgili Oranları (%) (2002)	403
Grafik 76	Dünya'da Cinsiyete Göre İstihdam ile İlgili Göstergeler (Milyon)	424
Grafik 77	Dünya'da Cinsiyete Göre İstihdam ile İlgili Göstergeler (%)	425
Grafik 78	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusu	430
Grafik 79	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Kadın ve Erkeklerin İstihdam Oranı (%)	438
Grafik 80	Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Kadın ve Erkelerin İşsizlik Oranı (%)	441
Grafik 81	Avrupa Birliği'nde 55-64 Yaş Arası Kadın ve Erkeklerin Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	444
Grafik 82	Avrupa Birliği'nde Cinsiyet ve Yıllara Göre Yüksek Pozisyonlarda Çalışanların Sayısı	447

Grafik 83	Avrupa Birliği'nde Erkek ve Kadın Yöneticilerin Dağılım Oranı (%) (2001 ve 2006)	449
Grafik 84	Avrupa Birliği'nde Çocuklu veya Çocuksuz (12 yaşından Küçük) olan 25-49 Yaş Arası Kadın ve Erkeklerin İstihdam Oranı (2006)	451
Grafik 85	Avrupa Birliği'nde 65 Yaş ve Üzerindekilerin Cinsiyet ve Yıllara Göre Yoksulluk Oranları (%)	453
Grafik 86	Avrupa Birliği'nde Yarım Gün Çalışanların Cinsiyete ve Yıllara Göre Toplam İstihdama Oranı (%)	456
Grafik 87	Avrupa Birliği'nde Kadın ve Erkek Arasındaki Ücret Farkı (%)	459
Grafik 88	Avrupa Birliği'nde Kadınların Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2006)	462
Grafik 89	Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre Nüfusu ('000)	509
Grafik 90	Türkiye'de Kadınların Eğitim Durumuna ve Yıllara İşgücüne Katılım Oranı (%)	512
Grafik 91	Türkiye'de Kadınların Eğitim Durumuna ve Yıllara İşsizlik Oranı (%)	513
Grafik 92	Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)	515
Grafik 93	Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre İşsizlik Oranı (%)	517
Grafik 94	Türkiye'de 25-49 yaş Grubundakilerin Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranı (%) (2006)	518
Grafik 95	Türkiye'de 55-64 Yaş Arasındaki Kadınlarda İstihdam ile İlgili Oranlar (%) (2006)	520
Grafik 96	Türkiye'de Kadınların Sektörlere Göre Dağılım Sayısı ('000) (2006)	521
Grafik 97	Türkiye'de Kadınların Sektörlere Göre Dağılım Oranı (%) (2006)	522
Grafik 98	Türkiye'de Üst ve Orta Düzey Yöneticilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2006)	524
Grafik 99	Türkiye'de Çalışanların Cinsiyete ve Çalışma Süresine Göre Sayıları ve İstihdama Oranları (%)(2006)	525

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET : Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB : Avrupa Birliği
ABA : Avrupa Birliği Antlaşması
AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT : Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı
ASF : Avrupa Sosyal Fonu
ASŞ : Avrupa Sosyal Şartı
ATAD : Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
BEP : Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları
BM : Birleşmiş Milletler
DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü
DSO : Dünya Sağlık Örgütü
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IHAS : İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
ILO : Uluslar arası İş Örgütü
KİT : Kamu İktisadi Teşekkülleri
KOB : Katılım Ortaklığı Belgeleri
SHÇEK : Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SPA : Sosyal Politika Anlaşması
TAS : Tek Avrupa Senedi
TSE : Türk Standartları Enstitüsü
THK : Türk Hava Kurumu
TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UP : Ulusal Program
YHK : Yüksek Hakem Kurulu

GİRİŞ

Türkiye'nin Avrupa Birliği süreci, ülkemizin geleceğini derinden etkileyecek, değiştirecek ve çok yönlü sonuçlar doğuracak bir yeniden yapılanma sürecidir. AB üyeliğinin kendisinden bağımsız olarak bu sürecin kendisi sarsıcı ve köklü etkiler yaratacaktır. Daha şimdiden pek çok alanda bu etkileri görmek mümkündür. Bu süreç bütün toplumsal sınıf ve kesimler ile onların örgütlerini yakından ilgilendirmektedir Toplumsal yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi sosyal hukuk ve sosyal politika alanında da bir dizi değişim gündeme gelecek; bu değişimin yeni referans noktaları AB kriterleri ve standartları olacaktır.

AB sosyal politikası, AB'nin kendi tarihinin ötesinde Avrupa'nın sosyal köklerine ve geleneklerine dayalıdır. 200 yılı aşkın bir sosyal mücadelenin ve 50 yılı aşkın Avrupa bütünleşmesinin ürünü olan sosyal haklara ilişkin AB standart ve uygulamaları ülkemiz gündeminde çok daha fazla yer kaplayacaktır.

AB uyum sürecinde, sivil-siyasal hak ve özgürlükler açısından köklü ve şaşırtıcı yasal değişiklikler yaşanırken, sosyal hak ve özgürlükler alanında ise görmezden gelme eğilimi ile direnç sürmekte ve sosyal politika, AB sürecinin yarattığı değişimin en az hissedildiği alan olarak kalmaktadır.

Ülkeler arasında farklılıklar olmasına rağmen AB ülkelerinin sosyal politikaları esas olarak sosyal devlet modeline dayalıdır. Ulusal düzenlemeler gerek ILO, gerekse Avrupa Konseyi normları ile uyumludur hatta zaman zaman bu normların üzerinde düzenlemeler de söz konusudur. Ulusal düzeydeki düzenlemelerin önemi, topluluk politikalarının uyumlu hale getirilmesi sürecinde ortaya çıkmaktadır. Üye ülke uygulamaları AB düzeyinde kural oluşturulması sürecinde önemli referanslardan biri olmaktadır. Avrupa sosyal modeli ya da hukuku sadece AB düzeyindeki kurallarla anlaşılamaz o kuralları tamamlayan ve Avrupa sosyal modelinin çok önemli bir bölümünü oluşturan uygulama ve politikalar üye ülkelerdeki sosyal hukuk ve sosyal politikadır.

Avrupa sosyal politikasının amacı, aktif ve sağlıklı bir toplumda herkes için insanca bir yaşam kalitesi ve standardını sağlamaktır. Bugüne kadar bu politika, işsizler, yaşlılar, özürlüler, sosyal bakımdan dışlanmış insanlar, emek piyasasında ayrımcılık ile karşılaşan kişiler ve daha milyonlarca AB vatandaşının yaşamlarının

iyileştirilmesine yardım etmiştir. Genişleyen Avrupa Birliği'nde ülkeler demografik, ekonomik ve sosyal değişim anlamında önemli sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. Avrupa Birliği artan küresel rekabet, yeni teknolojiler, yaşlanan nüfus, düşük büyüme hızı, artan işsizlik ve kalıcı eşitsizlikler ile savaşmaktadır.

İnsanlar çalışma yaşamlarında fizyolojik, ruhsal, sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü, çeşitli risklerle karşılaşmaktadırlar. Risk grupları olarak kabul gören anlayış içinde çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar ve özürlüler bulunmaktadır. Bu sınıflandırma risk gruplarını değerlendirmek, risk gruplarına yönelik koruyucu nitelikteki uygulamaların sadece işyeri ile sınırlı kalamayacağının, kalırsa anlamsızlaşacağının bir göstergesidir.

Risk gruplarına yönelik oluşturulacak sosyal politikalarda yoksullukla savaş, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi, nüfus planlaması, eğitim olanaklarının nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesi gibi sosyo-ekonomik etmenlerin göz önüne alınması ve bu politikaların koruyucu düzenlemeler ile bir bütün ve tutarlılık içinde olması gerekmektedir.

Türkiye'nin kentsel dönüşüm sürecinde gecekondulaşma, ekonomik yapılanma, sosyo-ekonomik dönüşüm süreçleri, büyüme, demografik yapı, sosyal tabakalar (işçileşme, orta sınıflaşma, vb), göç, işgücü yapısı ve marjinal mesleklerde istihdam, çocuk işçiliği, alt-kültür grubu olarak gecekondu ilişkileri, aile içi şiddet, suç ve suçluluk potansiyeli, kentsel hizmetlerden yararlanma (eğitim, gelir, sağlık, sosyal güvenlik), yaşam kalitesi gibi konulardan bahsedilerek risk grupları üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Risk grupları kapsamına öncelikli olarak çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar, özürlüler girmektedir. Tezde yapılan bütün değerlendirmeler, bu gruplar üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Tezin birinci bölümünde Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sosyal Politika'ya yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümde çocuklarla ilgili genel değerlendirme yapılıp, AB ve Türkiye'deki çocuklar geniş bir şekilde açıklanmıştır. Bu bölümde çocukla ilgili hukuksal durum, Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğa tanınan haklar, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk işçiliği, çocukların korunması gibi genel değerlendirmelerin yanında, Avrupa Birliği ve Türkiye'de çocuk değişik yönleriyle anlatılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde gençlerle ilgili genel değerlendirme içinde genç işsizliği, gençlerin sınıflandırılması, gençlerin sorunlarına yer verildikten sonra, Avrupa Birliği ve Türkiye'de gençler geniş bir şekilde değerlendirilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde yaşlılarla ilgili genel anlatım içinde yaşlılığı etkileyen nedenler, yaşlılık türleri, yaşlıların karşılaştıkları sorunlar ve yaşlıların sosyal güvenliğini sağlayan uluslararası çalışmalara yer verilmiş, ayrıca Avrupa Birliği ve Türkiye'de yaşlılara bakış açısı geniş bir perspektifte değerlendirilmiştir.

Tezin beşinci bölümünde özürlüler hakkında genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, özürlülerin haklarını tanıyan uluslararası belgeler, özürlülerle ilgili mevzuat, özürlülerin rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili konulara değindikten sonra, Avrupa Birliği ve Türkiye'de özürlüler hakkında hukuksal düzenlemeler, özürlülerin hakları, özürlülerin korunması, özürlülere yönelik devlet içi ve devlet dışı örgütlere yer verilmiştir.

Tezin altıncı ve son bölümünde kadınlar hakkında geniş bir inceleme yapılmış olup, burada önce kadınlarla ilgili genel değerlendirme içinde kadın, çalışan kadın, kadın işgücü, kadın istihdamı, kadın hakları gibi konulara değinildikten sonra, Avrupa Birliği ve Türkiye'de kadın hakkında hukuksal içerik, kadına yönelik uluslararası düzenlemeler, kadın – erkek eşitliğine yönelik çalışmalar, kadınların korunması, kadın örgütleri gibi konulara yer verilmiştir.

Günümüzde çağdaş toplumda zayıf kesimlerin, risk gruplarının gözetilmesi ve toplumla bütünleşmelerini sağlayacak politikaların üretilmesi konusunda yoğun çalışma ve gelişmeler kaydedilmiştir. Tezdeki konunun tercihi, sosyal politikalarda öncelik verilmesi gereken zayıf/dışlanmış kesimlerin durumunun yerel ölçekte belirlenmesini sağlamak; ilgili kurum ve kuruluşların etkinlik ve verimliliklerinin değerlendirilmesini yaparak, bu kesimlerin toplumla daha iyi bütünleşebilecekleri bir yapıya kavuşturulmalarına katkıda bulunmaktır.

1. BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA

1.1. Avrupa Birliği'nde Sosyal Politika

Sosyal politika, ekonomik bakımdan bağımlı ve güçsüz insanların korunması için devlet tarafından oluşturulan bir dizi önlemin güvence altına alınan kimi hak ve özgürlüklerin adıdır.[1] Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası, üye ülkelerdeki çalışanların yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçi ve işveren kesimleri arasında diyaloğun sağlanması ve üye ülkelerin sosyal politikaları arasında uyum sağlanması amacıyla kurulmuştur.[2]

Avrupa sosyal politikasının amacı, aktif ve sağlıklı bir toplumda herkes için insanca bir yaşam kalitesi ve standardını sağlamaktır. Bugüne kadar, bu politika, işsizler, yaşlılar, özürlüler, sosyal bakımdan dışlanmış insanlar, emek piyasasında ayrımcılık ile karşılaşan kişiler ve daha pek çokları dahil milyonlarca AB vatandaşının yaşamlarının iyileştirilmesine yardım etmiştir.[3]

Genişleyen Avrupa Birliği'nde ülkeler demografik, ekonomik ve sosyal değişim anlamında önemli sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. Avrupa Birliği artan küresel rekabet, yeni teknolojiler, yaşlanan nüfus, düşük büyüme hızı, artan işsizlik ve kalıcı eşitsizlikler ile savaşmaktadır. Bu sebepler toplum tarafından itilmekte, kabul edilmemekte ve yine bu sebepler toplumu yoksun bırakmaktadır. Sosyal dışlanma Avrupa Birliği'nin temel sorununu oluşturmaktadır.[4]

Avrupa'nın sosyal sorunlarının çözülmesi için, olabildiğince çok sayıda oyuncunun birleşik katkısına ihtiyaç vardır. AB başlangıçta siyasal ve ekonomik bütünleşme amacına ulaşmayı hedeflerken, söz konusu bu değişimler nedeniyle önceleri üye ülkelerin yetki alanına bırakttığı sosyal politikayı sonraları yoğun bir şekilde gündemine almıştır. Antlaşmalara göre Avrupa bütünleşmesinin amacı:

---

[1] Thilo Boeck, Jennie Fleming. "Social Policy – A Help or a Hindrance to Social Capital?" **Social Policy and Society**, Volume 4, Number 3, 2005, p. 260

[2] Avrupa Bilgi Merkezi, Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası (Çevirimiçi) http://www.gaziantepeic.org/index.php?sf=186, 03.04.08

[3] Anthony Atkinson, Eric Marlier, Brian Nolan,"Indicators and Targets for Social Exclusion in the European Union", JCMS, Vol:2, No:2, 2004, p.47-48

[4] Jordi Estivill, "Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion: An Overview", ILO, Geneva, 2003, p.13

'Topluluk [AB] ... topluluğun her yerinde, ekonomik faaliyetlerin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir gelişmesi, yüksek bir istihdam ve sosyal koruma düzeyi, erkekler ve kadınlar arasında eşitlik, sürdürülebilir ve enflasyon yaratmayan büyüme, yüksek derecede bir rekabet gücü ve ekonomik performans yakınlaşması, çevre kalitesinin yüksek düzeyde korunması ve iyileştirilmesi, yaşam standardı ve kalitesinin yükselmesi ve üye devletlerarasında ekonomik ve sosyal kaynaşma ve dayanışma temin etmekle görevli olacaktır.'[5]

AB, Avrupa istihdam ve sosyal politikasıyla tek başına uğraşmadığı gibi, bu konuda yalnızca kendisi sorumluluk taşımaz. Sosyal politika, üye devletlerin asli bir sorumluluğudur.

AB'nin bugün sürdürdüğü sosyal politika çalışmaları iki temel hedefe yönelmiştir. Birincisi tam istihdam hedefidir ki bu işin kalitesinin ve verimliliğinin artırılması, değişimin öngörülmesi, yönetim ve işin herkes için bir geçenek haline getirilmesi olarak kabul edilmektedir. Bu hedef doğrultusunda Avrupa İstihdam Stratejisi oluşturulmuş ve uygulanmaktadır. İkinci hedef, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele etmek, sosyal koruma sistemlerini modern bir hale getirmek ve eşit fırsatları sağlamak ve dolayısıyla daha adil bir toplumsal yapıya kavuşmak olarak açıklanabilir. Bu sayede herkese eşit fırsatların tanındığı, dayanışma içerisinde bir toplum yaratılmak istenmektedir. Bu hedefe yönelik olarak AB sosyal politikası meydana getirmiştir.[6]

Sosyal politika yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında olan bireylerin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşama anlamlı katılımlarını sağlamayı, bu gruba yeterli seviyede bir refah düzeyi için gerekli fırsat ve kaynakları elde edebilecek bir ortam sağlamayı ve bu anlamda güvence sağlamayı içermektedir. Küreselleşmeyle artan yoksulluk ve işsizlik, sosyal dışlanmanın en önemli boyutlarıdır.[7]

Sosyal politika topluma eşit yurttaşlar olarak katılım anlamında zorluk çeken grupta yer alan insanların bu durumlarına kurumsal düzenlemeler yoluyla çözüm

[5] Treaty Establishing the European Community, Rome, 25 March 1957, Article 2
[6] Rik Van Berkel, Iver Hornemann Moller, **Active Social Policies In The EU: Inclusion Through Participation**, The Policy Press, Bristol, 2002, p.6
[7] Bill Jordan, **A theory of Poverty and Social Exclusion**, Polity Press, 1996, p.10.

sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece toplum içinde tüm insanların bu anlamda temel haklara erişebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.[8]

1.1.1. Sosyal Politikaların Gelişimi

Avrupalılar birleşmenin bir barış güvencesi olduğu bilincine yönelirken, Dünyada da ekonomik değerler yeni boyutlar kazanıyordu. Ekonomi alanındaki bu gelişmeleri başlatan etkenler arasında kuşkusuz liberal ekonomi uzmanların görüşleri ve özellikle Adam Smith'in (1723-1790) öğretileri başta gelir. Adam Smith "iş bölümü, pazarın yaygınlığıyla orantılıdır" kuramıyla ekonomiye yeni bir boyut getiriyordu.

Yirminci yüzyılda konuya dikkatleri çeken Friederich Naumann (1860-1919) adlı Alman Politikacı oldu. Naumann 1915'te yayınladığı "Mittel Europa" (Orta Avrupa) adlı yapıtında, Avrupa ülkelerinin bireysel olarak ulusal pazarlarının Dünya Pazarı içindeki yerlerini koruyacak güç ve genişlikte olmadığını vurguladıktan sonra, Orta Avrupa ve Balkan ülkelerinin Almanya etrafında bir ekonomik blok oluşturmalarını öneriyordu. Tarihin akışı içinde pazar büyümesi süreci ekonomik bir gereksinme olarak kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Avrupa kıtasında ekonomik gelişmelerin niteliği öteden beri gündemde kalan bir konu olmuştur. Sorun siyasal sınırların ticaret değişimleri için bir engel oluşturup oluşturmayacağı, ya da siyasal sınırlara rağmen ticaret değişimlerinin serbestçe gerçekleşip gerçekleşemeyeceği biçiminde tartışılmıştır.

Modern çağlarda, kesinleşen sınırların ekonomik engeller oluşturması yanında salt ekonomik nedenler de ağırlık kazanıyordu. Bitip tükenmeyen silahlı çatışmaların neden olduğu büyük harcamalar ülkeleri sürekli olarak kaynak arayışı içine itiyordu. Sonuçta ortaya Avrupa'da XVI'ncı yüzyıldan XIX'uncu yüzyıla kadar uygulanan yeni bir ekonomi politikası çıktı.

Korumacılığın ön plana geçtiği ve ticarette değişim serbestliğinin adeta bir sapma sayıldığı bu dönemin sonlarına doğru pazarların büyümesi gereksinimi ortaya

[8] Ayşe Buğra., "Yoksulluk ve Sosyal Haklar", Sivil Toplum Geliştirme Merkezi , İstanbul 2005,s. 9

çıktı. Tüm bu çabalara rağmen XIX'uncu yüzyılın ortalarına doğru uluslararası ticarette liberal görüş Avrupa'ya egemen oldu.[9]

19. yüzyılın ikinci yarısı birçok anlamda sefaletin de, emek ve sermaye arasındaki çatışmaların da yaygınlaştığı bir yüzyıldır. Bu çatışmayı yoğunlukla yaşayan Batı Avrupa ülkelerinde, en azından bu çatışmayı azaltmak ve işçileri çalışma yaşamındaki hastalık, iş kazası gibi yaygın tehlikelere karşı korumak üzere ve çoğunlukla gönüllü olan sigorta uygulamalarının gündeme gelmesi bu nedenle zorunlu olmuştur. Bu tür uygulamaların zaman içinde kalıcı hale gelmesi ve yaygınlaşmasıyla da sosyal sigorta kavramı ortaya çıkmakta, ona bağlı olarak devlete ilişkin bir sosyal politikadan söz edilmeye başlanmaktadır.[10]

Devletler, işçilerin şikâyetlerinden en azından bazılarının giderilmesi ve çalışma yaşamından kaynaklanan risklere karşı bazı güvenceler sağlanması en akılcı yol olarak görünmüştür diyebiliriz. Böylece, öncelikle iş kazası ve hastalıklara karşı getirilen sigorta uygulamaları, yaşlılık, işsizlik gibi konularda gündeme gelmiş ve çalışma yaşamında işverenin insafına terk edilen işçiler için az da olsa bir koruma ve güvence sistemi oluşturulmuştur.

Ekonomik bütünleşmenin kapsamını, Roma Antlaşmasının amaçları aslında belirgin bir biçimde ortaya koymuştur. Ekonomik bütünleşmenin kapsadığı alanlar Roma Antlaşmasının bölüm başlıklarını oluşturmuştur. Roma Antlaşması ekonomik bütünleşmenin kapsamını oluşturan konuları, çoğu kez birbirinden değişik yaklaşımlarla ele almıştır.[11]

Birleşik Avrupa düşüncesi, ikinci Dünya savaşının yarattığı büyük kaygı ve korkulara Avrupa'nın savaş sonrası parçalanmasının yarattığı etkinin eklenmesi ile güçlenmeye başlamıştır. Altı Batı Avrupa ülkesi (Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Fransa ve İtalya) Ortak bir Pazar yaratılması konusunda 1950'1i yıllarda arayışlara girmişlerdir. Bu bütünleşme sürecine ekonomik büyüme ve birleşme düşüncesi egemen olmuştur. İlk otuz yıl ekonomik temeller üzerinde birleşen bir

[9] Hülya Baykal**, Avrupa Topluluklarının Tarihsel Gelişimi**, Afa Yayıncılık, İstanbul 1992, s.18-23.
[10] Meryem Koray,**Sosyal Politika**, Ezgi Kitapevi, Bursa 2000, s.9
[11] Tevfik Saraçoğlu, **Avrupa Ekonomik Topluluğu,** İKV Yayınları, İstanbul 1983, s. 20

Avrupa görüntüsü egemen görüntüdür.[12] Avrupa Topluluğu ekonomik bir dev olma yolunda başarılı adımlar atmıştır.

1.1.1.1. Kuruluştan Tek Senede

"Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (1951), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET -1957) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'ndan (AAET -1957) oluşan Avrupa Toplulukları ekonomik bütünleşmeyi öncelikle hedef alan bir yapı olarak düşünülmüş ve ekonomik bütünleşme, ulaşılması gereken başlıca hedef olarak belirlenmiştir. Roma Antlaşması (1957) liberal yaklaşımı ile AET'yi kurmuş ve Avrupa'yı ekonomide sağlanan bütünleşmeye bağlamıştır.

Avrupa'nın bütünleşmesi 1970'Ii yıllardan sonra hızlanmış, Maastricht Antlaşması sonrasında belirginleşmeye başlamış, Amsterdam Antlaşması sonrasında ise güçlenmiştir Avrupa sosyal politikasının birinci evresi olarak kabul edilen kuruluştan 1970'lerin başlarına kadar olan dönemde, sosyal politika tek başına ayrı bir politika alanı olarak değil, özellikle ekonomik politikanın bir eki olarak ele alınmıştır. AET Antlaşmasının ilk metninde yer alan 248 maddenin 12'si (Madde117-128) doğrudan sosyal politikaya ayrılmıştı. Ayrıca işçilerin serbest dolaşımı ile ilgili maddeler de (Madde 48-51) sosyal politika kapsamında değerlendirilmelidir. Roma Antlaşması'nın sosyal politikanın yasal çerçevesini belirlemek ve sosyal alandaki çalışmaları desteklemek amacıyla bir Avrupa Sosyal Fonu oluşturmasına rağmen, söz konusu alandaki ilk çalışmalar 1974 yılında ilk sosyal eylem programının hazırlanmasıyla başlamıştır."[13]

1.1.1.2. Tek Avrupa Senedi ve Sosyal Politika

Avrupa'nın bütünlüğü Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi ile dahada güçlenmiş ve Avrupa Topluluğun ekonomik ve sosyal politikalarında değişiklikler yapılmasının başlangıcı olmuştur.[14] Diğer bir taraftan 18 Ekim 1961'de Torino'da imzalanan Avrupa Sosyal Şartı sosyal politika alanında önemli bir yer

[12] Aziz Çelik, "Avrupa Birliği Sosyal Politikası Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye'nin Uyum Süreci", s.1
[13] **A.e.,** s.2
[14] "European Union", **Countries of the World and Their Leaders Yearbook 2004**. Vol. 2. 2004 ed. Detroit, Gale, 2003. p1867.

tutmakta ve Avrupa vatandaşlarının sosyal haklarını onların yaşam standartlarının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.[15] "Aynı zamanda Ekonomik ve sosyal haklan bakımından Avrupa İnsan Haklan Sözleşmesi'nin devamı olarak kabul edilmiştir.[16] Buna göre, serbest dolaşım hakkı, çalışma ve ücret hakkı, daha iyi yaşama ve çalışma şartlarına sahip olma hakkı, örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadın ve erkek arasında eşit muamele görme hakkı, işçiler için bilgilendirilme, danışılma ve yönetime katılma hakkı, işte korunma ve güvenlik hakkı, çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler için yasalarla korunma hakkı, yaşlılar için emeklilikten sonra düzenli bir yaşam standardına sahip olma hakkı, özürlüler için sosyal ve mesleki entegrasyon hakkı Avrupa Sosyal Şartı'nda yer almıştır.

İngiltere'nin katılmadığı Sosyal Şart, bağlayıcılıktan yoksun bir siyasi deklarasyon olarak kalmıştır. Bununla birlikte, İngiltere'nin söz konusu politikasına devam etmesi, Sosyal Protokol'ün Maastricht Antlaşması'nın eki olarak kalmasına neden olmuştur. Bu Protokol ve buna dayalı Sosyal Politikaya İlişkin Antlaşma, Birliğin sosyal politika alanında kural koyma yetkisinin kapsamını genişletmiştir".[17]

Tek Avrupa Senedi'nin girişinde, imzacı devletlerin hakları 1951 yılında imzalanan İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile 1961 yılında Torino'da imzalanan Avrupa Sosyal Şartı tarafından güvence altına alınmıştır. Avrupa Sosyal Şartı, sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev ile çalışma hakkı dahil 19 sosyal hakkı güvence altına almıştır. Gözden geçirilmiş Avrupa Sosyal şartı, 30 yıllık uygulama sonucunda 1961 Sosyal şartının eksikliklerini gideren ve sosyal hakları oldukça kapsamlı bir biçimde güvence altına alan bir belgedir. Halen her iki sosyal şart da yürürlüktedir.

İlerleyen yıllarda 1988 yılında imzalanan 128 sayılı protokol ile Avrupa Sosyal Şartına yeni haklar eklenmiştir. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi, bilgi alma ve danışılma hakkı, çalışma koşullarının ve iş ortamının iyileştirilmesine

---

[15] Michael G. Huelshoff, **"**European Integration after the SEA: The Case of the Social Charter", Political Research Quarterly, Vol. 46, No. 3,1993, pp. 619-620

[16] Claire Kilpatrick, 'Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: A Legal Perspective' **Industrial Law Journal**, 2004; v.33, pp. 291 - 297.

[17] Avrupa Bilgi Merkezi, **Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası** (Çevirimiçi) http://www.gaziantepeic.org/index.php?sf=186, 03.04.08

katılma hakkı ve yaşlıların korunma hakkı eklenen hakları oluşturmuştur.[18] 1998 yılında olan genişletilmiş sosyal haklar, 1990'lı yıllarda tekrar gündeme gelmiş ve bir kez daha güncellenmesi düşünülmüştür. Bunun sonucu olarak 163 sayılı protokol ile Avrupa Sosyal Şartı 1996 yılında imzaya açılarak gözden geçirilmiş ve kapsamı genişletilerek haklar 31 adete çıkmıştır. Bu genişletilen Avrupa Sosyal Şartı ise 1999'da yürürlüğe girmiştir.[19]

1999 yılında yürürlülüğe giren gözden geçirilmiş daha önceden daha işçi haklarını daha dar olarak ele almışken, bu gözden geçirme ile haklar genişletilmiş ve daha detaylı olarak ele alınmıştır.[20] Bu genişletilen haklara bakıldığında ise bunlardan bazıları: kadın ve erkeklerin istihdamda eşit işlem görmesi ve ayrımcılık yasağı, bilgilenme ve danışılma hakkı, sağlıklı ve güvenli iş ortamı hakkı, kadınların doğum halinde korunma hakkı, yönetime katılma hakkı, yaşlıların korunma hakkı, geçersiz nedenle işten çıkarmaya karşı korunma hakkı, işverenin iflası halinde korunma hakkı, işyerinde cinsel taciz ve kötü muameleye karşı korunma hakkı, sendika faaliyet hakkı, toplu işten çıkarılma durumunda bilgilendirilme hakkı, toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı ve konut hakkı gibi haklar sayılabilir.[21]

Diğer bir belge olan Avrupa Topluluğu Sosyal Şartı olarak da bilinen İşçilerin Temel Sosyal Haklarına ilişkin Topluluk Şartı ise 1989 yılında İngiltere hariç 11 Avrupa Topluluğu ülkesi tarafından kabul edilen bir belgedir.[22] Bununla beraber, Topluluk Sosyal Şart'ı 9 Aralık 1989'da İngiltere'nin de katılımıyla imzalanmıştır.[23] Topluluk Sosyal Şartı 12 temel sosyal hakkı güvence altına alan bir AB belgesidir. Topluluk Sosyal Şartının hukuksal durumu uzun yıllar boyunca tartışma konusu

[18] Council of Europe, Additional Protocol to the European Social Charter CETS No.: 128, Place: Strasbourg, Date : 5/5/1988
[19] Council of Europe, Additional Protocol to the European Social Charter CETS No.: 163, Place: Strasbourg, Date : 3.V.1996
[20] Philip Alston, "Assessing The Strengths And Weaknesses Of The European Social Charter's Supervisory System" , Center For Human Rights And Global Justice Working Paper Economic, Social And Cultural Rights Series, Number 6, 2005, p.18
[21] Council of Europe, Additional Protocol to the European Social Charter CETS No.: 163 Place: Strasbourg, Date : 3.V.1996
[22] Charter of the Fundamental Social Rights of Workers, (Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/social_charter_en.htm
[23] John T. Addison and W. Stanley Siebert, "The Social Charter of the European Community: Evolution and Controversies", **Industrial and Labor Relations Review**, Vol. 44, No. 4, 1991, pp. 597-598

olmuştur. 1997 yılında Roma Antlaşmasını değiştiren Amsterdam Antlaşmasının 136. maddesi ile Topluluk Sosyal Şartına atıf yapılmış ve böylece Topluluk Sosyal Şartı'nın hukuki durumu açıklığa kavuşmuştur.[24] Topluluk Sosyal Şart'ı Serbest Dolaşım Hakkı, İstihdam ve Ücret hakkı, Yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi hakkı, Sosyal Korunma hakkı, Örgütlenme Özgürlüğü ve Toplu Pazarlık hakkı, Erkek ve kadınlara eşit işlem yapılması hakkı, Bilgilendirilme, danışma ve yönetime katılma hakkı, İşçi sağlığı ve iş güvenliği hakkı, Çocukların ve gençlerin korunma hakkı, Yaşlıların hakları, Engellilerin hakları olmak üzere on iki temel hakka yer vermiştir.[25]

1.1.1.3. Maastricht Antlaşması ve Sosyal Politika

Avrupa Birliği'ni kuran Maastricht Antlaşması (ABA 1992), Topluluğun kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nda da köklü değişikler yapmıştı. 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması ile ekonomik ve parasal birliğin yanı sıra siyasal birliğin de kurulması kararlaştırılmış ve AET, Avrupa Topluluğu (AT) adını almıştı. AT, üç sütunlu bir yapı olarak kurulan AB'nin en önemli sütunu olmuştu. İngiltere'nin olumsuz yaklaşımı nedeniyle Maastricht Antlaşması beklenen Avrupa Sosyal Birliği'ni gerçekleştirememişti.[26]

"Maastricht öncesinde İngiltere'nin tutumu nedeniyle topluluk sosyal hukuku işçi sağlığı iş güvenliği alanına kilitlenmişti. Özellikle oybirliği mekanizması bunun en önemli nedeniydi. Sosyal politika protokolü ve anlaşması bu kilidi çözen mucizevî anahtar olmuştur. İngiltere'nin tutumu karşısında sosyal politikaya ilişkin bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol ile diğer 11 ülke, İngiltere için geçerli olmayacağı kabul edilen Sosyal Politika Anlaşmasını (SPA) imzalamışlardır. Sosyal Politika Antlaşması, Birliğe sosyal politika alanında asgari koşulları düzenlemek üzere yönerge çıkarma yetkisi vermektedir. Sosyal Politika Antlaşması, Birliğin ve üye devletlerin; istihdam, yaşama ve çalışma koşullarının düzeltilmesini, uygun bir sosyal korumanın sağlanmasını, sosyal diyaloğu, iş gücü potansiyellerinin yüksek bir

[24] Stephen J. Silvia, "The Social Charter of the European Community: An Defeat for European Labor" **Industrial and Labor Relations Review**, Vol. 44, No. 4 , 1991, pp. 627-628
[25] Social Charter,(Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10107.htm, 02.02.2008
[26] Çelik, **a.g.e.**, s.7

istihdam düzeyi sağlayacak şekilde geliştirilmesini ve sosyal dışlanmanın engellenmesini teşvik etmek gibi yedi maddeden oluşmaktadır. ”[27]

Avrupa Birliği’nde doksanlı yılların başından itibaren gözlenebilen Avrupa Birliği’nde sosyal politikalarının gelişimi hakkındaki ilk çalışmalar yoksulluk ve sosyal dışlanmayı ele almıştır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma temelinde başlayan çalışmalar Maastricht Anlaşması ile resmi bir nitelik kazanmıştır. 1996 yılında yenilenmiş olan Avrupa Sosyal Şartı’nın 30. Maddesinde bütün yurttaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahip olduğu ifadesi yer almaktadır.[28] 1999 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşmasında sosyal dışlanma ile mücadele konusu ilk defa Avrupa Birliği’nin hedefi olarak yasal bir nitelik kazanmıştır.[29]

Söz konusu anlaşmanın 136. Maddesi ile sosyal dışlanma ile mücadele, istihdamı geliştirme, uygun sosyal koruma, sosyal diyalog ve insan kaynaklarını geliştirme konuları hedef olarak ele alınmış ve anlaşmanın 137. Maddesi ile de bu hedeflere ulaşılması anlamında üye ülkelerin faaliyetlerini destekleyecek tamamlayacak alanlar sayılmıştır. Bu alanlardan birisi de işgücü piyasasından dışlanan kişilerin entegrasyonu olarak belirlenmiş ve böylece Birliğin bu anlamda hareket etme kabiliyeti söz konusu olmuştur.

2000 yılına gelindiğinde Avrupa Birliği’nin politikalar adına yapılmış olan en önemli zirvelerden biri gerçekleştirilmiştir. Mart ayında yapılan bu zirvede 2010 yılına kadar sosyal ve ekonomik hedeflerin koyulduğu bir zirve olmuştur. Bu zirvenin sonucunda 2010 yılına kadar bilgi temelli dinamik ve yüksek rekabet gücüne sahip bir ekonomi haline getirmek stratejisi belirlenmiştir.[30]

Bu strateji istihdam yaratma ve geniş boyutlu sosyal içerme konuları da bu strateji içerisinde yer almaktadır. Lizbon Zirvesi bu özellikleri ile Avrupa Sosyal Modelinin modernizasyonuna ve işleyen bir refah devletinin oluşturulmasına odaklanırken ulusal eylem planlarının hazırlanmasını istemiştir.[31] Söz konusu istek sosyal Avrupa Sosyal Modeli’nin en önemli konularından biri olduğunu

[27] **A.e.,** s.8
[28] Andreas Aust, Anne Daguerre, Peter Taylor-Gooby, “European Social policy”, p.3
[29] Maurizio,Ferrera; Manos Matsaganis; Stefano,Sacchi., “Open Coordination Against Poverty:The New EU Social Inclusion Process”, Journal of European Social policy, Vol 12, 2002,p.229
[30] Mary Daly, “EU Social Policy after Lisbon” JCMS, Volume 44, Number 3, 2006 pp. 465-466
[31] İKV, “Avrupa Birliği’nin Lizbon Stratejisi”, **İKV Yayınları**, No:197, İstanbul 2006, s.12

göstermektedir. Lizbon Zirvesi bunlarla birlikte emeklilik sistemlerinin reformu, kaliteli sağlık hizmetlerinin sağlanması konularını da önemsemiştir.[32]

Lizbon Zirvesi ile 2010 yılına dek yoksulluk ve sosyal dışlanmanın sonlandırılması amacına yönelik olarak kararlı bir mücadele içine girilmesi hedeflenmiştir.[33] Bu hedef doğrultusunda üye ülkelerin bu anlamda ortaya koyacakları politikaları Ulusal Eylem Planları, Birlik Eylem Programı ve birleştirilmiş ortak hedefler bazında ele almaları karara bağlanmıştır. Sosyal içermeye ilişkin olarak Zirve Açık Eşgüdüm Yöntemi'nin kullanılmasını benimsemiştir. 1997 tarihli Avrupa İstihdam Stratejisi ile ortaya çıkan bu yöntem Lizbon Zirvesi ile detaylandırılmıştır. Buna göre üye ülkeler ulusal uygulamalarını AB sosyal politikaları ile uyumlaştırma sözü vermişlerdir. Bu gelişme ile birlikte Konsey yönlendirme ve eşgüdüm sağlama gücünü elde etmiştir.[34]

AB Lizbon Zirvesi ile birlikte AB, üye ülkelerin farklı uygulamalarına saygı göstermekle birlikte Avrupa Sosyal Modelinin yaratılmasına yönelik çalışmalar ortaya koymaya başlamıştır.[35] Aralık 2000'de gerçekleştirilen Nice Zirvesi'nde Konsey sosyal politika alanında ortak hedefler kabul etmiştir. Buna göre; istihdama katılımı sağlamak, tüm kaynaklara, haklara ve hizmetlere erişimi geliştirmek, sosyal dışlanma risklerine engel olmak, toplumda en zor durumdaki kesimlere yardım etmek ve bu anlamda ilgili tüm tarafları göreve davet etmek gibi hedefler belirlenmiştir. Söz konusu hedefler, 2001- 2003 yıllarında gerçekleştirilen birinci dönem Sosyal İçerme Eylem Planlarında ele alınmıştır. Aynı şekilde ikinci dönem (2003-2005) ile üçüncü dönem (2004-2006) Ulusal Eylem Planları da bu hedeflere yönelik olmuştur. Bununla birlikte 2002 ve 2004 yıllarında yayınlana Sosyal Politikaya İlişkin Ortak Raporlar da bu hedefleri ele almıştır. Bu hedefler Temmuz 2002'de yapılan İstihdam ve Sosyal İşler Bakanları toplantısında Sosyal Koruma Komitesice hazırlanan rapor ile gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir. Buna göre; üye ülkelerin 2010 yılına dek ulusal eylem programlarında yoksulluk ve sosyal dışlanma

[32] TİSK, "Avrupa İstihdam Stratejisi ve İşgücü Piyasa Gelişmeleri", **TİSK Yayıları**, No:272, Ankara 2006, s. 30
[33] İKV, **a.g.e.,** s.14
[34] Ferrera;Matsagonis;Sacchi., a.g.e.,p.230
[35] The Council of the European Union, (çevrimiçi) http://consilium.europa.eu/euDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-rl.en0.htm

riskine[36] sahip kişilerin sayısını önemli ölçüde azaltmayı hedeflemeleri, söz konusu programların gelişme sürecinde toplumsal cinsiyete ilişkin rollerin dikkate alınması, bazı erkek ve kadınların göç sonucu diğerlerine nazaran yoksulluk ve sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaları konusuna öncelik verilmesi gibi konular eklenmiştir.

Diğer bir taraftan, Avrupa Birliği 7-9 Aralık 2000 yılında yapılan Nice Zirvesinde "Sosyal Politika Gündemi: 2000-2005" adlı 5 yıllık eylem programı oluşturmuştur. Bu program Lizbon Stratejisini dayanak alarak Avrupa Birliği'nin sosyal hedefleri ve eylemleri ortaya koymuştur.[37] Buna göre eylemler; sosyal dışlanma ile mücadele etmek, açık eşgüdüm yönteminin desteklenmesi amacı ile ilgili tüm alanlarda çalışmalar yapmak, işgücü piyasasının dışında kalanların bütünleşmesini sağlayacak en iyi yolların bulunmasını sağlamak, sosyal içermeyi geliştirmek amacıyla Avrupa Sosyal Fonu'nun etkisini değerlendirmek, özürlüler, etnik gruplar ve yeni göçmenler gibi hassas gruplar için daha fazla ve daha uygun iş imkânları geliştirmek ve sosyal içerme politikası ile ilgili yıllık bir rapor yayımlamak olarak sıralanabilir.[38]

2001 yılının 14-15 Aralık' da gerçekleşen Leaken Zirvesi ile birlikte Sosyal Koruma Komitesi tarafından üye ülkelerce kullanılması amacıyla, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması anlamında gelişimin gözlenmesi, Avrupa'da yoksulluk ve sosyal dışlanma konusunda farkındalık geliştirilmesi ve iyi uygulamaların oluşturulması ve karşılıklı alışverişin sağlanması konularında on birincil, sekiz ikincil gösterge geliştirilmiştir. Bu göstergeler ağırlıklı olarak gelir, istihdam, eğitim ve sağlığa ilişkindir.[39]

Avrupa Birliği 2005 yılına gelindiğinde, üye ülkelerin Lizbon sayısal hedeflerine ulaşılamadığını görmüş ve bu nedenle politikasını değiştirerek Mart 2005'de Lizbon Stratejisi'nde değişikliğe gitmiştir.[40] Buna göre sayısal hedefler terk

---

[36] İKV, **a.g.e.,** s.14
[37] Georg Wiessala, "The European Union in 2000 at a Glance", **Journal of Common Market Studies,** 39 (s1) , 175–182, s.1-2
[38] Commission of the European Communities, "Social Policy Agenda", 2000, 379 final, p.20-21.
[39] Vaughne Miller, "The Laeken Declaration and the Convention on the Future of Europe", 2002, p. 13
[40] Claire Annesley**, "**Lisbon and Social Europe: Towards a European 'Adult Worker Model' Welfare System", **Journal of European Social Policy**, Vol. 17, No. 3, 2007, pp.195-196

edilerek hedefleri gerçekleştirecek politikalara odaklanılmıştır. Bu doğrultuda "2005-2010 Dönemi Sosyal Gündemi" kabul edilmiştir. Gündemin temel öncelikleri istihdamın geliştirilmesi ve eşit fırsatlar sunan daha kaynaşmış bir toplum şeklinde özetlenebilir.[41]

Gündem sosyal politika alanında amaçlanan hedeflere ulaşılamadığını gözler önüne sermekle birlikte Komisyon 2010 yılında "Avrupa Yoksullukla Mücadele ve Sosyal dışlanma" yılı düşüncesini öne sürmüştür.[42]

Bu gelişmeler sonucunda Avrupa Konseyi Mart 2006'da sosyal içerme politikalarını yeniden biçimlendirmiştir. 2006'dan bu yana sosyal koruma, sosyal içerme, emeklilik sistemleri ile sağlık bakımı birbirine paralel süreçler şekline kavuşturulmuştur. Açık Eşgüdüm Yöntemi için yeni bir yapılanma ortaya konulmuş ve 2006-2008 yıllarını kapsayan sosyal koruma ve sosyal içerme Ulusal Eylem Planlarının da yeni hedefler doğrultusunda hazırlanması söz konusu olmuştur. Her biri kendi içinde çeşitli eylem ve olguları barındıran bu yeni hedefler özetle; Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması anlamında kararlı bir savaşım verilebilmesi, yeterli ve sürdürülebilir bir emeklilik sisteminin hazırlanması ve erişilebilir, yüksek kalitede ve sürdürülebilir sağlık ve uzun dönemli bakım hizmetlerinin sağlanması olarak açıklanabilir.[43]

1.1.2. Avrupa Birliği'nde Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma

Avrupa Birliği'nde, nüfusun hızla yaşlanması, değişen sosyal yapı, değişen ve farklılaşan sosyal gereksinimler, uzun dönemli işsizlik oranları gibi sosyal sorunlara karşı sosyal koruma sistemlerinin yeniden biçimlenmesine gerek duymuştur.[44] Bu noktada sosyal içerme yalnızca, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya bir yanıt değil aynı zamanda özellikle işgücü arzını arttırma bağlamında insanların işe erişim kapasitesini arttırmada kilit bir rol üstlenmektedir. Bu söylemden

[41] European Commission, " The Social Agenda 2005-2010", Office for Official Publications of the European Communities, 2005, p. 25
[42] **A.e.** p. 26
[43] European Commission, "Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2008", 4 March 2008, pp. 2-4
[44] European Commission, 'Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 67

hareketle, değişen ekonomik ve sosyal gereksinimler karşısında sosyal içermede, aktif işgücü politikaları, bu kapsamda da sıkça dile getirilen yaşam boyu eğitim sloganı ile istihdam edilebilirliği artırmak her derde deva bir reçete olarak görülmektedir.[45]

Avrupa Birliği'nde işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın giderek artması, Avrupa Birliği'nin varlığı, sosyal bütünlüğün gerekliliği için, Avrupa sosyal modelinin korunması ve geliştirilmesinin vazgeçilmezliği ortaya çıkmıştır. Bu durum 1990'lı yılların sonuna doğru, Avrupa Birliği kurumlarında, sosyal koruma ile ekonomik etkinlik ve dış rekabet edebilirlik arasında hassas bir denge güdülmesine yol açmıştır. Sosyal dışlanma ile sosyal mücadele politikaları geliştirilmiştir.[46]

1997 Amsterdam Antlaşması 136. Maddesi ile sosyal dışlanma ile mücadeleyi Birliğin amaçları arasına dahil etmiş, 137. Maddesi ile de Konseyi sosyal dışlanma ile mücadele edecek yaratıcı yaklaşımlar geliştirmek ve bu konudaki deneyimleri değerlendirmekle görevli kılmıştır.[47] 2000 Lizbon Konseyi, Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kabul edilemez düzeylerde olduğunu tespit etmiş, Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmaya son vermek için işbirliği çağrısında bulunmuştur.[48]

2000 Nice Zirvesinde kaynaklara, mallara ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak, dışlanma risklerini engellemek, en zor durumda olanlara yardım etmek, tüm tarafları harekete geçirmek gibi yoksulluk ve sosyal dışlanmaya ilişkin dört temel ortak amaç üzerinde durulmuştur.[49]

2001'de Sosyal İçermeye İlişkin Ortak Rapor benimsenmiştir. Bu Raporda, işgücünü geliştirmek ve istihdamı herkes için bir hak ve fırsat olarak artırmak, insanca bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli gelir ve kaynakları garanti etmek, eğitim yetersizliklerini gidermek, çocukların hakkını korumak gibi konulara yer verilmiştir.

---

[45] European Commission, "Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2008", 4 March 2008, pp. 2-4
[46] **A.e.,** pp. 2-4
[47] European Communities, Treaty Of Amsterdam Amending The Treaty Of The European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, 2 October 1997
[48] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, Official Journal of the European Union C 306, 17.12.2007
[49] Treaty Of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, Official Journal C 80 , 10 March 2001

Hemen bunun arkasından 2002-2006 yılları için Sosyal Dışlanma ile Mücadele için Topluluk Eylem Programı, Aralık 2001'de gerçekleştirilmiş, sosyal dışlanmanın yoksulluk, istihdam, sağlık ve eğitim konularıyla ilgili olmak üzere çocuklar, yaşlılar, sakatlara yönelik değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bunu izleyen zaman dilimlerinde de aynı kapsamda, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadeleye yönelik yeni eylem planlarını hazırlanmıştır. Böylece sosyal dışlanma ile mücadele, Avrupa Birliği ülkelerinde ulusal ve birlik düzeyinde yerleşik bir sosyal politika alanı olarak belirlenmiştir. Sosyal dışlanma, uzun süreli işsizlikle bağlantılı biçimde istihdamdan, sosyal ve siyasal çeşitli haklardan yoksunluk olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma, sosyal politika alanında küreselleşme kavramıyla birlikte değerlendirilebilir. Uluslararası eşitsizliklere sebep olan küreselleşme, yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma ile önlenmesi zor bir sosyal krize yol açabilir.[50]

1.1.3. Sosyal Politika'yı Etkileyen Koşullar

Sosyal politika mevcut durum ekonomik ve demografik açıdan ele alındığında, Birliğin bilgi temeline dayalı rekabetçi ve sürdürülebilir ekonomik büyüme temel ekonomik hedefi doğrultusunda büyüme ve verimliliğin sosyal içerme anlamında başat makro ekonomik değişken olduğu kabul edilir.

1.1.3.1. Ekonomik ve Demografik Koşullar

1.1.3.1.1. Ekonomik Koşullar

Sosyal Politika mevcut durum gelir dağılımı ve yoksulluk anlamında ele alındığında 2001 yılında gerçekleşen Leaken Zirvesi'nde onaylanan sosyal içermeye ilişkin temel göstergelerin ağırlıklı olarak gelir ve yoksulluğa ilişkin olduğunu öncelikle belirtmek gerekir. Buradan hareketle Avrupa Birliği içinde gelir dağılımı sorunu ele alındığında gerek üye ülkeler arasında gerek de üye ülkelerin kendi içinde oldukça tartışılan bir konu olduğu gözlenmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki ekonomik uçurum Avrupa Birliği içinde ekonomik ve sosyal uyum sağlanması

[50] European Commission, "Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2008", 4 March 2008, pp. 2-4

anlamında gösterilen çabalarda motivasyonu düşürmektedir. Avrupa Birliği resmi istatistik kurumu Eurostat'ın her yıl için hesaplayarak yayınladığı satın alma gücü paritesine göre GSYH sonuçları üye ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğini göstermektedir. 2005 yılı verilerine bakıldığında Birlik üyesi ülkelerin en yoksul beşinde yaşayan insanların en zengin beş ülkede yaşayan bir kişinin ortalama %32.2 satın alma gücüne sahip olduğu gözlenmektedir. Sadece üye ülkeler arasında değil, kişiler arasında eşitsizlik de oldukça yüksek boyuttadır Avrupa Birliği'nde.[51]

Sosyal içerme politikaları ağırlıklı olarak yoksullukla mücadele konusuna yönelmiştir. Bu nedenle de gelire dayalı yoksulluk göstergeleri önemlidir. AB'de yoksulluk ölçülürken Leaken Zirvesi'nde kabul edilmiş olan yoksulluk eşiği kullanılmaktadır. Bu sisteme göre hane halkı geliri, yoksulluk eşiği olarak kabul edilen ulusal ortalama gelirin %60'nın altında olanlar yoksul olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk eşiği altında kalanların toplam nüfusa oranı yoksulluk riski oranını verir. Ulusal eşiklerin karşılaştırmalı analizi yoksulluğun göreceli seviyesini ortaya koymada fikir verici olmaktadır. Ayrıca ülkeler arasındaki ekonomik refah düzeyi farklılıklarının anlaşılması bakımından da önemlidir.[52]

1.1.3.1.2. Demografik Koşullar

Yoksulluğun demografik özelliklerini incelendiğinde birkaç nokta göze çarpmaktadır. 16 yaş ve üstü nüfus dikkate alındığında çoğu üye ülkede yoksulluk riski oranının kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Yoksulluk yaş grupları bakımından incelendiğinde özellikle çocuklar ve gençler arasında daha yüksek oranda olduğu anlaşılmaktadır. Demografik açıdan dikkate alınması gereken bir diğer nokta da yoksulluğun yaşlı nüfus -65 yaş ve üstü- arasında yaygın olduğudur.[53]

Avrupa Birliği'nde yoksulluk anlamında ele alınabilecek bir diğer önemli gösterge de yoksulluğun yoğunluğu hakkında bilgi sunan "Nispi Ortalama Yoksulluk Riski Açığı"dır. Yoksulluk açığı, yoksulluk eşiği altındaki kişilerin gelirlerinin yoksulluk eşiğinden uzaklığının ortalamasının yoksulluk eşiğine oranı olarak

[51] Tomorrow Europe, "Laeken Declaration", No. 3, December 2001,pp. 2-5
[52] Ian Dennis, "European Union Countries Practice On Relative Poverty Measurement", p.4
[53] European Commission, Child poverty and well-being in the EU, Brussels, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.10-13

belirlenmiştir ve yoksulluğun derinliğinin ölçülebilmesi için geliştirilmiştir. Yoksulluk riski göstergesinin önemli bir tamamlayıcısı olarak yoksulluk derecesi hakkında bilgi verir. Buna göre AB içinde en düşük yoksulluk derinliğine sahip ülkeler Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, İsveç ve Danimarka'dır.[54]

1.1.3.2. Gelir Dağılımı ve İşsizlik

Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele ve sosyal kaynaşma, istihdamın arttırılması ve işsizliğin azaltılması anlamında başlıca unsurlardır. Sosyal içerme politikaları anlamında öne çıkan değer işgücü piyasasına ilişkin gelişmelerin izlenmesidir. Ulusal eylem programlarında ve ortak raporlarda üzerine odaklanılan işgücü piyasasına ilişkin göstergelerdir.

Sosyal içerme politikaları anlamında asıl dikkati çeken konu uzun süreli işsizliktir. Bunun temel nedeni uzun süreli işsizliğin sosyal dışlanmanın en önemli bileşeni olmasıdır. Toplumda uzun süreli işsizlik oranının artması sosyal risklerde artışa da sebep olur. AB içinde 2004 yılı ile birlikte aktif nüfusun %4,1'i uzun süreli işsizliğin tarafıdır. Bu oran kadınlarda %4,7, erkeklerde %3,6 olarak belirlenmiştir.[55] AB işsizliği sadece bireysel boyutta değil hane halkı düzeyinde ele alır. Çünkü işsiz birey ailede tek gelir getiren kişi olması durumunda diğer aile fertlerinin bundan etkilenmemesi imkânsızdır.

Çocukların oluşturduğu grup diğerlerine oranla yüksek yoksulluk oranıyla en çok etkilenen grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle işsiz bir ailede yetişin çocuk, hem eğitim ve hem de gelecekte işgücü piyasasında başarılı olma imkânı anlamında olumsuz biçimde etkilenmektedir. 2005 yılında AB'de işsiz hane halklarında yaşayan çocuk oranı %9.6'dır ki bu oran diğer yaş gruplarına oranla oldukça yüksektir. İşsizlik gelir yoksulluğu anlamında temel bir belirleyicidir. Bu nedenle de Lizbon Zirvesi ile istihdam, sosyal dışlanma ile mücadelede en iyi

[54] European Commission, 'Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 11-15

[55] European Commission, 'Employment In Europe Report 2007', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, pp.19-22

koruyucu olarak kabul görmüştür. AB'nin tümünde çeşitli nedenlerle çalışmayanlar için yoksulluk riski oranı çalışanlara oranla 2.5 kat daha fazladır.[56]

1.1.3.3. Eğitim ve Sağlık

Sosyal politikanın önündeki en önemli engellerden biri de temel yeterlilikler ve niteliklerden yoksunluk durumudur. AB'nin bilgi temeline dayalı toplum ve ekonomi hedefi önünde de engeldir. Toplumu oluşturan bireylerde eğitim ve kişisel gelişim anlamında yeterli niteliklere sahip olmayan bireyler uzun süre iş gücü piyasası dışında kalmakta veya iş bulsa da az bir gelir elde etmekte ve yoksulluk kategorisinde yer almaktadır.[57]

Bugün için gençler gerek işgücü piyasasına girerken gerek uygun ve iyi bir iş arama aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu gençler arasında iyi eğitim almış olanların iyi bir işe sahip olma şansı şüphesiz daha yüksek olacaktır. Bu nedenle eğitim ile ilgili göstergeler sosyal içerme politikaları anlamında ayrı bir öneme sahiptirler.

Leaken Zirvesi ile kabul edilen sosyal içermeye ilişkin on temel gösterge arasında eğitme ilişkin iki gösterge vardır. Bunlar, 18-24 yaş arasında okul ve eğitim sisteminden erken ayrılanların oranı ve OECD tarafından uygulanan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) araştırma sonuçlarıdır.

AB'de eğitim düzeyi yükseliş içindedir ancak buna rağmen üye ülkelerin çoğunda orta öğretim düzeyinde mezun olmadan okuldan ayrılan gençlerin sayısının yüksekliği dikkati çekmektedir. Yeterli birikime sahip olmayan bu grubun ileride iş bulma olanağı sınırlı olacağı ve dolayısıyla yoksulluk riski yüksek bireyler olarak sosyal içermenin önünde ciddi bir tehdit oluşturacaklardır. 2005 yılı verilerine bakıldığında AB'de okuldan erken ayrılanların oranının %14.9 olduğu görülmektedir. Erkeklerin bu oranda payı kızlara göre daha yüksektir. Bir diğer ilginç tespit de eski Doğu Bloğu ülkelerinin hepsinde okulu terk oranlarının AB ortalamasının altında hatta en alt düzeyde olduğudur.

---

[56] European Commission, "The social situation in the European Union 2005-2006-The Balance between Generations in an Ageing Europe" 2007, pp. 89-92

[57] European Commission, "Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2006", Office for Official Publications of the European Communities ,2006, p.91

Bireysel beceri anlamında yapılan detaylı ölçümlerde PISA tarafından gerçekleştirilen araştırmalar yardımcı olmaktadır. AB çapında uygulanan bu program 15 yaşındaki öğrencilerin okuma konusundaki performanslarını ölçmektedir. Fiziksel ve ruhsal anlamda sağlıklı olan bireylerden oluşan toplumlarda kişiler birbirileri ile düzgün iletişim kurarlar ve toplumsal faaliyetlere katılırlar. Bu durum sağlıklı olmanın sosyal içermenin en önemli boyutlarından biri olduğu gerçeğini açığa çıkarmaktadır. Gerçek böyle iken sakat ve hasta kişiler toplumun dışına itilmiş bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu nedenle AB sosyal içerme ve sosyal koruma politikaları sağlık ve bakıma özel bir önem vermeyi prensip edinmişlerdir. Ölçüm olarak AB sosyal içerme yaklaşımında sağlığa ilişkin olarak, doğuştan yaşam beklentisi oranları kullanılmaktadır. 2003 yılında AB'de sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı %7.6'dır. Sağlık harcamaları anlamında en yüksek düzey %8.9 ile Fransa'dadır. Fransa'yı %8.5 ile İsveç, %8.2 ile Hollanda ve %8.1 ile Almanya takip etmektedir.

1.1.4. Avrupa Birliği Sosyal Politika Araçları

AB sosyal politikalarında tamamlayıcılık ilkesi dikkate alınarak Birlik çapında eşgüdüm eğilimi vardır. Bu nedenle, Lizbon Zirvesi'nde sosyal politikada birleştirilmiş ortak hedefler çerçevesinde Açık Eşgüdüm Yöntemi'nin kullanılması kararlaştırılmıştır.

1.1.4.1. Açık Eşgüdüm Yöntemi

Açık Eşgüdüm Yöntemi 23-24 Mart 2000 yılında Lizbon Zirvesinde ile zirvenin ortaya koyduğu rekabetçi bilgi ekonomisin daha iyi uygulanarak istihdam ve sosyal bütünlüğü yaratma hedefini güdmüş ve Lizbon Zirvesi ile diğer politik alanları da kapsamış ve sonuç olarak sosyal içerme politikalarında da kullanılmaya başlanmıştır.[58] Söz konusu yöntem üye ülkeler arasında ekonomik politikaların eşgüdüm içerisinde uygulanması, işgücü piyasaları ile sosyal politikaların uyum içinde olması ve üye ülkeler arasında artan ekonomik bağımlılık ve dış rekabet baskısının azaltılması durumları nedeniyle oluşturulmuştur. Üye ülkeler tarafından

[58] Maria João Rodrigues, "The Open Method of Coordination As a New Governance Tool", p. 1

olumlu karşılanan bu yöntemin yeni alanlara doğru genişletilmesi eğilimi oluşmuştur.[59]

Açık Eşgüdüm Yöntemi gönüllülük esasına dayanan, yasal yaptırımı olmayan, etkinliği siyasi taahhütlerin kuvvetine ve kamuoyu desteğine bağlı olan ve üye ülkelere geniş bir hareket alanı sağlayan bir yöntemdir. Yöntemin yaptırım gücü olmasa da bu hiçbir bağlayıcılık unsuru olmadığı anlamına gelmez.[60]

Söz konusu yöntemin amacı temel AB hedefleri çerçevesinde daha fazla yakınlaşmayı sağlamak ve üye ülkelere kendi politikalarını ileriye doğru geliştirmeleri konusunda yardımcı olabilmek olarak özetlenebilir. Buna göre yöntem için kıyaslama, gözden geçirme ve karşılıklı öğrenmeye dayalı süreçsel bir araç denilebilir.

1.1.4.2. Avrupa Sosyal Fonu

Avrupa sosyal fonu, Avrupa Birliği'nin ekonomik gelişmesini destekleyen Avrupa'nın en eski fonudur. Bu fon 1957 yılında Roma antlaşması yaratılmış, 1960 yılında hayata geçmiştir.[61] Avrupa Sosyal Fonu (ASF), Avrupa Birliği'nin insanlara yatırım yapmak için kullandığı mali araçtır. Önemli bir finansal araç olan Avrupa Sosyal Fonu sosyal dışlanma ile mücadele açısından çok önemli bir role sahiptir. Roma Antlaşması'nın 125 maddesi, Avrupa Sosyal Fonu'nun faaliyet alanlarını ve kimlere, hangi koşullarda finansal destek sağlayacağını belirtmiştir ve amacı işsizliği önlemek ve işsizlikle mücadelede yardımcı olmak, Avrupa'daki işgücünü ve işletmeleri olası yeni sorunlara karşı güçlendirmek ve insanların işgücü piyasası ile bağlarının kopmasına engel olmak şeklinde ifade edilebilir.[62]

Fonun öncelikli alanları; sosyal içermenin geliştirilmesi, aktif işgücü piyasası politikaları, uyum sağlayabilme, yaşam boyu öğrenme ve kadınların işgücü piyasasına katılımı olarak sayılabilir. Fon bu çerçevede üye ülkelerde başarılı olarak kabul edilebilecek çok sayıda sosyal içerme projesine destek vermiştir. Avrupa

[59] Wolfgang Kerber, Martina Eckardt**, "**Policy Learning in Europe: The "Open Method of Coordination" and Laboratory Federalism" 2005, pp.1-2
[60] European Commission, "Joint Report On Social Protection And Social Inclusion 2007, Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.6
[61] Andrew Evans, **The E.U. Structural Funds,** Oxford University Press, 1999, pp. 1-2
[62] Treaty of Rome, 25th March 1957, Article 125

Sosyal Fonu için 2007-2013 yıllarını kapsayan dönem önceden belirlenen ekonomik ve sosyal değişimlere destek olma şeklinde planlanmıştır. Buna göre yatırımlar; çalışanların ve işletmelerin uyum sağlayabilirliğini arttırmak, istihdama erişimi ve işgücü piyasasına katılımı kuvvetlendirmek, ayrımcılıkla mücadele ve dezavantajlı grupların işgücü piyasasına erişiminin kolaylaştırılmasıyla sosyal politikayı güçlendirmek, sosyal içerme ve istihdam konularında gerekli reformlar için ortaklığı geliştirme amaçlı çalışmalara ayrılacaktır.[63]

1.1.4.3. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum örgütleri develetle herhangi bir yasal bağlantısı olmayan toplumdaki belli ilgi gruplarını temsil etmek üzere organize olmuş kurumlar olarak tanımlamak mümkündür.[64] Avrupa Birliği'nde sosyal politikalarda kullanılan araçlardan bir de sivil toplum örgütleridir. Avrupa'nın sosyal sorunlarının çözülmesi için, olabildiğince çok sayıda oyuncunun birleşik katkısına ihtiyaç vardır. İşte bu nedenle, Avrupa istihdam ve sosyal politikası, hem üye devletler ile birlikte, hem de dernekler ve sivil toplum kuruluşları (STK) ile işbirliği halinde uygulanmaktadır. Son 20 yıl içinde Avrupa Komisyonu ve sivil toplum örgütleri arasında uyum ve birliktelik hızla artış göstermiştir. Bu birliktelik birçok alanda olmuş ve bunlar diyalog, politika uygulaması, program yönetimi, danışmanlık gibi şekilleri almıştır. Bu çalışmaların ne kadar ciddi bir şekilde olduğunu, Avrupa komisyonun Sivil toplum örgütlerine aktardığı 1 milyar Euro ile anlayabiliriz [65]

Bu konudaki Avrupa topluluğunun birlikte çalıştığı birkaç Sivil toplum örgütleri bakıldığında Bunları; Caritas Europa, Eurochild, EAPN, ESN, FEANTSA, RETIS olrak saymak mümkündür. Bunlar yoksulluk, evsizlik ve sosyal dışlanma ile hükümetlerle birlikte birtakım danışma konseylerinde, çalışma gruplarında, komitelerde ve seminerlerde bulunmakta ve bu politikalara destek olmaktadırlar.[66]

---

[63] European Commission, "What is the European Social Fund ? (çevrimiçi) http://ec.europa.eu/employment_social/esf/discover/esf_en.htm (03.02.2008)
[64] Jurij Daniel Aston, **"**The United Nations Committee on Non-governmental Organizations: Guarding the Entrance to a Politically Divided House", Eur J Int Law, Dec 2001; 12: p.943
[65] European Commission, "The Commission and NGOs : Building a stronger partnership" on 18 January 2000 (COM (2000) 11).
[66] Ayşe Buğra., "Yoksulluk ve Sosyal Haklar", Sivil Toplum Geliştirme Merkezi , İstanbul 2005,s.14

1.1.5. Sosyal Politikada Hedefler

AB üye ülkeleri sosyal mücadele anlamında 2000'li yılların başından itibaren resmi olarak başlattıkları çalışmaları genelde aynı konularda gerçekleştirmişlerdir. Söz konusu öncelikli konular; işgücü piyasasına katılımın arttırılması, sosyal korumanın geliştirilmesi, eğitim ve öğretim alanındaki dezavantajların ortada kaldırılması, evsizlikle mücadele ve uygun barınma şartlarının sağlanması, sağlık hizmetlerine erişimde eşitlik sağlanması olarak sayılabilir. Bu çalışmalarda öncelikli gruplar; uzun süreli işsizler, yoksullar ve özellikle yoksul çocuklar, göçmenler, evsizler ve özürlü vatandaşlar şeklinde olmuştur.[67]

1.1.5.1. İşgücü ve İstihdam'ın Arttırılması

İşgücü ve istihdam konuları Avrupa Birliği sosyal politikalarında Lizbon hedeflerine bağlı olarak önemli bir yer tutar. Bu konuda etkilenenler genelde gençler, kadınlar ve özürlülerin istihdam konuları olmuştur. İşgücü piyasasına katılım ve istihdamın arttırılması anlamında üye ülkelerin istihdama ilişkin Ulusal Eylem Planları işgücü piyasasındaki dezavantajlı grupların bütünleşmesi amacıyla özel politikaların oluşturulması için genel bir çerçeve çizer. Söz konusu planlar Lizbon Stratejisi bağlamında istihdam seviyesinin arttırılması hedefleri, işgücü piyasasının işlerliğini geliştirme, istihdam edilebilirliği arttırma gibi geniş bir alanı kapsamaktadır.[68]

İçermeye yönelik Ulusal Eylem Planlarının yöneldiği alanlar işgücü piyasasından uzaklaşmış kişiler, gruplar ve toplulukların istihdama katılımını kolaylaştıracak eylemlere ilişkin alanlardır.[69]

Lizbon Zirvesi Avrupa istihdam stratejisi açısından 2000 yılında yapılan en önemli zirvelerden biridir. Yapılan bu zirve ile Avrupa Birliğinin istihdam alanında

[67] Andreas Aust, Anne Daguerre, Peter Taylor-Gooby, "European social policy", p.1-3
[68] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2007, Office for Official Publications of the European Communities, 2007, pp.7
[69] **A.e,** pp.7-13

2010 yılına kadar hedefler belirlemiş ve stratejik bir amaç tanımlamıştır.[70] Diğer bir taraftan, Avrupa İstihdam Stratejisi tam istihdam, işte kalite ve verimliliğin arttırılması, sosyal kaynaşma ve içermenin güçlendirilmesi gibi temel amaçlara sahiptir. Bu temel amaçlar doğrultusunda 2003-2005 dönemi Avrupa İstihdam Kılavuzu'nda öncelikli alanlar belirlenmiştir. Buna göre; işgücü piyasasında dezavantajlı kişilere yönelik ayrımcılıkla mücadele ve bütünleşmenin geciktirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, yaşam boyu öğrenme, kayıt dışı istihdamla mücadele, bölgesel istihdam eşitsizliklerinin giderilmesi, işgücü arzının arttırılması ve aktif yaşlanmanın geliştirilmesi gibi kılavuz ilkeler olarak ele alınmıştır.[71]

Avrupa Birliği'nin 2005-2008 dönemine ilişkin yeni Avrupa İstihdam Kılavuzu[72] 12 Temmuz 2005 yılında yürürlülüğe girmiş ve Avrupa sosyal modelinin sürdürülebilirliği, Avrupa'da sosyal içermenin ve sosyal korumanın güçlendirilmesi anlamında daha fazla ekonomik büyüme sağlanması ile daha yüksek istihdam ve verimlilik elde edilmesi doğrultusunda çalışmaların arttırılması üzerinde durulmuştur. Buna göre temel hedefler; istihdam edilen kişi sayısını arttırmak, istihdam edilirliğinin devamını sağlamak, sosyal koruma sistemlerini yeniden yapılandırmak, çalışanların ve işletmelerin uyum sağlayabilirliğini geliştirmek, insan kaynaklarına yatırımı arttırmak şeklindedir.[73]

Avrupa Birliği bu hedefler doğrultusunda "çalışma için yaşam döngüsü yaklaşımı" geliştirmiştir. Söz konusu döngü ile üye ülkeler aktif ve koruyucu istihdam politikaları sürdürme anlamında teşvik edilmektedirler. Bu doğrultuda öncelikli olarak üzerinde durulan gruplar gençler ve yaşlılardır. Genç işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasında gençlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak yaşlı çalışanların istihdam oranlarının arttırılması doğrultusunda stratejilerin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.[74]

---

[70] Colette Fagan, Damian Grimshaw, Jill Rubery. "The subordination of the gender equality objective: the National Reform Programmes and 'making work pay' oplicies", **Industrial Relations Journal**, Volume 37, Number 6 (November 2006), pp. 571-572

[71] Council of the European Union, "Joint Employment Report 2004-2005". SOC102, ECOFIN 77, Brusselss, 2005, pp.10-18.

[72] European Council, Council Decision 2005/600/EC of 12 July 2005 on guidelines for the employment policies of the Member States.

[73] European Commission, "Joint Employment Report 2006/2007", 23 February 2007, p.9

[74] **A.e,** pp.9-10

Bir diğer hedef grup da kadınlardır. AB, kadınların iş hayatına katılımını arttırmak ve bu anlamda kadın erkek eşitsizliğini azaltmak amaçlı çalışmalar yapmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Avrupa İstihdam Stratejisi ve Sosyal içerme Sürecinde özel olarak değerlendirerek Lizbon hedeflerinde belirtildiği gibi kadın ve erkeklerin iş gücü piyasasında eşit fırsatlara sahip olacakları, aile ve iş yaşamlarını daha iyi uzlaştırabilecekleri koşulları yaratmak ve kadınların iş gücü piyasasına katılım oranını yükseltmek amacındadır. Bununla birlikte kadının, aynı işi yapan erkekle aynı ücreti alması gerektiği vurgulanmaktadır. Eşit işe eşit ücret, topluluk mevzuatında fırsat eşitliği çerçevesinde korunan haklardan birisidir.[75]

Özürlüler, göçmenler ve azınlıklar iş hayatına katılım bakımından zorluk yaşayan grupların başında gelmektedir. Bu konuda örnek vermek gerekirse Özürlü insanlar, özürlü olmayan insanlara göre iş piyasasında 2 katı bir oranda boşta kalmıştır. Bu gruplara yönelik istihdam olanaklarının arttırılması, göçmenlere ve azınlıklara uygulanan ayrımcılığın kaldırılması üye ülkelerin temel hedefleri arasındadır.

Bu konudan yola çıkarak Avrupa Birliği büyüme ve istihdam alanındaki Lizbon stratejilerini tekrardan gözden geçirmiş ve özürlü insanların iş durumlarının arttırılmasını hedeflemiştir. Bu konuda üye ülkeler kendi istihdam politikalarını, Avrupa istihdam stratejisine göre belirlemiş ve her yıl Avrupa Komisyonu'na ulusal bazda istihdam alanındaki gelişmeleri bildirmiştir. Üye ülkelerin istihdam alanında sundukları bu rapor da özürlülerin istihdam konusunda içermiştir.[76]

Diğer bir taraftan, Avrupa Sosyal güvenlik ve içerme politikası, üye ülkelerin sosyal içerme, sağlık ve sosyal servisler hakkındaki politikalarını desteklemiş ve buda bir bakıma özürlülerin iş bulmasına yardımcı olmuştur. Bu politikalar ise Çalışanların ve işletmelerin uyum sağlayabilirliğini geliştirmek anlamında çalışmalar iki alan üzerinde yoğunlaşmış ve esneklik ile istihdam güvencesinin birleştirilmesinin ve işgücü piyasasında bölünmenin azaltılmasının özendirilmesi hedefini amaçlamıştır.[77]

---

[75] Barbara Błaszczyk, 'The Lisbon Strategy: a Tool for Economic and Social Reforms in the Enlarged European Union', Centre for Social and Economic Research, 2005, p.9

[76] European Commission, "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 2

[77] **A.e.,** p. 2-3

Sonuç olarak Avrupa Birliği istihdam ve işgücü ile ilgi sorunları çözmek için insan kaynaklarına yatırımı arttırmak anlamında yaşam boyu öğrenme stratejilerinin geliştirilmesi, eğitime olan talep ve katılım seviyesini yükseltmek, okulu terk eğilimini azaltmak, mesleki eğitimi geliştirmek, yaşlılar ve vasıfsız çalışanlar için iş yerinde eğitim çalışmalarının çoğaltılmasına destek olmak gibi hedefler belirlenmiştir.[78]

1.1.5.2. Sosyal Koruma Sisteminin Devamlılığı

Bireylere insan onuruna uygun bir yaşam sürdürebilmeleri anlamında yapılan gelir ve hizmet desteklerini içeren sistem olan ve sosyal politikaların en etkin araçlarından birisi olan sosyal koruma temel olarak bireyleri yoksulluk ve risklerden koruma faaliyetleri olarak algılanmaktadır. Demografik alanda olan değişmeler, Avrupa Birliği'nde kamu harcamaları için ciddi bir engel teşkil etmektedir. Yapılan araştırma ve tahminlere göre, Avrupa Komisyonu ve Ekonomik Politika Komitesi emeklilik ödemesi, sağlık ve uzun vadeli bakım masraflarının yaşlanan nüfusla direk bağlantılı olduğunu göstermiş ve bu durumun üye ülkelerde 2050 yılına kadar ciddi olarak kamu harcamalarını arttıracağını bildirmiştir.[79]

Bu konuda birçok üye ülke çeşitli reformlar yapmış ve emeklilik sisteminin devamı konusunda çalışmalarını sürdürmüşse de emeklilik ödemelerindeki harcamalar Avrupa Birliği'ndeki bazı ülkeler için hala yükselmesi beklenmektedir. Üye ülkeler içerisinde İsveç, Danimarka, Fransa, Almanya, Belçika, Avusturya sosyal koruma harcamaları bakımından en üst seviyedeki ülkelerdir.[80]

AB'de emeklilik ve ölüm yardımları %46'lık oran ile toplam sosyal koruma harcamalarında en büyük gurubu oluşturmaktadır. İkinci büyük grup %28'lik pay ile hastalık ve sağlık bakımına ilişkin yardımlardır. Bundan sonraki sıra %8 ile sakatlık

[78] European Commission, "Employment In Europe Report 2007", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.11-18
[79] European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.67
[80] Alexandra Petrášová, "Statistics in Focus-Social protection in the European Union" European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 3

yardımı, %6.6. ile işsizlik yardımları, %2 ile barınma yardımları ve %1.5 ile sosyal dışlanma yardımları şeklindedir.[81]

AB'de sosyal koruma harcamalarının %60 gibi bir oranı hem işçi hem de işverenden alınan sigorta prim kesintilerinden sağlanmaktadır. Söz konusu sistemin finansmanı, AB'de nüfusun hızla yaşlanması gerçeği karşısında olumsuz olarak etkilenmektedir. Buna ek olarak AB ülkelerinde sosyal güvenlik primlerinin yüksek olmasının büyümeyi ve istihdam yaratmayı negatif olarak etkilediği ve işsizliğin sürmesine yol açtığı söylenmektedir. Ancak sosyal koruma harcamalarının AB ülkelerinde görülen demografik olumsuzluklar nedeniyle artış göstermesine rağmen sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğinde sorun yaşanmamaktadır. AB ülkelerinde bu anlamda reformlar gerçekleştirilmektedir. Söz konusu reformlar refah harcamalarına olan bağımlılığı azaltmak ve daha uzun bir süre işgücü piyasasında kalmayı özendirmek gibi temel amaçlar doğrultusunda çalışmalar içermektedir.[82]

2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre yeterli ve sürdürülebilir bir emeklilik sistemin gerekliliği önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu anlamda yapılacak çalışmalarda; emeklilik sistemlerinin esnek çalışmaya imkân vermesi, kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi ve kolay bir şekilde izlenmeye olanak sağlaması gibi alanlar üzerinde durulması gereken noktalar olarak belirlenmiştir. Bugün için AB'de kişilerin sosyal güvenlik sistemi içinde korunmasının işgücü piyasasında daha uzun zaman kalmalarına bağlanması eğilimi görülmektedir.[83]

Ancak demografik trendlerin bir sonucu olarak, bütün üye devletlerde sosyal koruma sistemleri zor bir sınavdan geçmektedir. Avrupa nüfusu gittikçe yaşlanmaktadır. 1960 ve 1995 arasında, ortalama yaşam süresi, erkekler için sekiz yıl kadınlar için yedi yıl uzadı. Fakat bu artışa rağmen, AB'de genel eğilim, daha yaşlı işçiler için, bazen 55 gibi erken bir yaşta, erken emekli olma yönündedir. Yaşlı bir topluma doğru bu gidişin gelecek kuşak tarafından durdurulması mümkün değildir. Tahminler gösteriyor ki 21inci yüzyılda AB'de yaşlı insanların sayısı gençlerin

[81] European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", **a.g.e.,** p.67
[82] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2007, Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.19
[83] **A.e,** p.13

sayısını geçecektir. Ancak, sosyal koruma sistemlerinin mali temelini tehlikeye sokan, sadece demografik değişim değil, aynı zamanda bir türlü düşmeyen yüksek işsizlik düzeyidir. Dolayısıyla, sosyal koruma sistemlerinin etkin olmaya devam ederken mali açıdan sürdürülebilir olması için, bu sistemlerde reform yapılması, modernizasyona gidilmesi AB ülkelerinin önünde duran bir görevdir.[84]

1.1.5.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Sağlık Hizmetlerine erişim konusu Avrupa Birliği sosyal politikalarında yer tutan önemli sorunlardan biridir. Bu konuda etkilenenler genelde yaşlılar, çocuklar ve özürlülerle olmuştur. Demokrasilerde, bir başka deyişle bütün AB üyesi ülkelerde, yasa önünde eşitlik tartışmasızdır. Fakat gündelik yaşamda pek çok insan, nesnel bir sebep olmaksızın, ayrımcılığa uğramaktadır Sağlığın korunması ve bakım hizmetleri sosyal politikaların temel önceliklerinden birisidir.[85]

Avrupa Birliği'nin sağlık politikalarına bakarsak, Amsterdam Antlaşmasının 152. Maddesine göre üye ülkelerin vatandaşlarına yüksek seviyede sağlık hizmetleri ve korunması sağlanacağı söylenmektedir. Bununla beraber üye ülkeler organizasyonlardan ve sağlık servislerinin vatandaşlarına ulaştırılmasından kendileri sorumludur.[86]

Yıllar içinde bu alandaki AB politikasının hedefi, hem iş kazalarını hem de meslek hastalıklarını asgariye indirmek olmuştur. 1978 yılından ve işyerinde sağlık ve güvenlik konusunda ilk Avrupa Birliği eylem programından bu yana, ulusal mevzuata topyekûn bağımlılık yerine, Avrupa Birliği'nin rolü yaygın biçimde kabul edilmiştir. Günümüzde, modern AB işyeri mevzuatı, çalışanların işyerinde güvenliği ve sağlığında iyileşmeleri teşvik etmeye yönelik tedbirlerin devreye sokulması hakkında 89/391/EEC sayılı Konsey Yönergesi'ndeki bir çerçeve esasına dayanır. Bu yönerge, başka pek çok girişim için sağlam bir temel oluşturmuştur. Üye devletlerin daha da geliştirebileceği asgari standartlar getiren yönerge, mesleki risklerin

[84] European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.13
[85] Jens Alber and Ulrich Köhler, "Health and care in an enlarged Europe", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004, pp. 1-4
[86] Sandy Ruxton, "What about us? Children's Rights in the European Union: Next Steps", European Children's Network, Brussels , 2005 , pp. 82

önlenmesi, güvenliğin ve sağlığın korunması, risk ve kaza etkenlerinin yok edilmesi, işçilere ve onların temsilcilerine bilgi verilmesi, danışılması ve eğitim sağlanması konularında genel ilkeler içermektedir. [87]

Bu çerçeve yönetmelik temelinde bir dizi yönerge başarıyla devreye sokulmuş olup bu yönergeler şimdi, asgari sayıda düzenlemeyle, azami sayıda risk durumlarını kapsayan sağlam bir mevzuat bütünü teşkil etmektedir. Belirli koruyucu ekipmanların kullanımı, görsel işaret birimleriyle çalışma, işçilerin kimyasal, fiziksel ve biyolojik maddeler ile teması, yeraltı kaynaklarınım çıkarılmasına yönelik sanayiler, geçici ve gezici inşaat yerlerinde güvenlik ve hamile olan veya yeni doğum yapmış işçiler gibi çok farklı teknik konular bu düzenlemelerin kapsamındadır.

AB nazarında, iyi tasarlanmış sağlık ve güvenlik, esnek ve üretken bir işgücü oluşturulması ve idame ettirilmesinde çok büyük önem taşır. Kazaları kaçınılmaz olarak kabullenmek yerine onları önlemeye gayret eden bir çalışma kültürünün ve yasaların desteğinde, işyerinde sağlık ve güvenlik konusunda daha iyi standartlar, beşeri faydalar yanında çok büyük iktisadi faydalar da getirir. Bu düşünceden hareketle, Dünya sağlık örgünün Budapeşte'de Haziran 2004 yılında, 52 Avrupa ülkesinin bakanları bir araya gelerek çocukların sağlığı konusunda hareket planını kabul etmiştir. Bu konferans sonunda önemli hedefler tespit edilmiştir. Bunlar başlıcalar çocukların kazalara karşı korunması, çocukların zararlı kimyasal maddelere temasının azaltılması olarak sıralanabilir. Buna ilaveten üreticilerin çocuklara ve doğaya Zaralı maddeler içeren ürünlerin piyasaya sürülmesinin durdurulması istemiştir.[88]

AB ülkelerinin pek çoğunda sağlık bakım harcamaları bakıldığında yaş ile doru orantıda olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre yaşlanan toplum sağlık ve uzun dönem bakım harcamaları kamu harcamalarını arttırdığı görülmüştür.[89] Sağlık hizmetlerindeki harcamalar 2004 ve 2050 yılları arasında

[87] The Council Of The European Communıties, Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work
[88] Ruxton, **a.g.e.**, p.93
[89] Report by the Economic Policy Committee and the European Commission on the impact of ageing populations on public spending, Economic Policy Committee and the European Commission,2006, p. 16

Avrupa Birliği'nde Gayri Safi Milli Hasıla'nın %1 ile %2 arasında yükselmeleri beklenmektedir.[90]

1.1.5.4. Eğitime Erişim

Eğitime erişim konusu Avrupa Birliği sosyal politikalarında genelde çocuklar, kadınlar ve özürlülerle ilgili politikalarıdır. Yukarıda belirtilen bu gruplar genelde Eğitim alma konusunda ve onların eğitime erişiminde sıkıntılar yaşanmaktadır.[91] Bunlara örnek vermek gerekirse Avrupa Birliği içinde birçok engelli çocuk ilgisizlik karşılaşmakta ve genelde engelliler eğitime ve yüksek kalitedeki yetiştirilmeye ulaşımı sınırlı kalmıştır.[92] Bu nedenle komisyon ve üye ülkelerce hazırlanan sosyal koruma ve sosyal politika ile ilgili raporda eğitim ve öğretim sistemlerindeki dezavantajlı gruplara yönelik iyileştirici çalışmaların temel öncelik taşıdığı görülmektedir. Bu amaçla birçok Avrupa Birliği ülkesinde yaşam boyu öğrenme stratejileri oluşturulmuştur. Avrupa Birliği, eğitim ve öğretimin kalitesinin arttırılması temel hedefi doğrultusunda eğitimde fırsat eşitliğine de özel önem vermektedir.[93]

1.1.5.5. Evsizlik Sorunun Engellenmesi

Barınma konusu Avrupa Birliği sosyal politikalarında önemli yer tutan sorunlardan biridir.[94] Evsizlik problemi, genelde yoksulluğun en şiddetli yaşandığı şekil olarak nitelendirilir. Bu zorluğu genelde yaşayanlar yalnız kadınlar ve göçmen aileler olarak gösterilir.[95] Avrupa Birliği'nde yapılan araştırmada yaşları 6 ila 17 arasında değişen evsiz çocukların içinde bulundukları zor şartlar dolayısıyla zihinsel problemler yaşadığı görülmüştür.[96] Bütün bu sebepler nedeniyle temel bir insan ihtiyacı olarak uygun barınma koşulları temel bir yurttaşlık hakkıdır ve üye ülkelerin

---

[90] European Commission,**"**Europe's demographic future: Facts and figures on challenges and opportunities", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.70
[91] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2008, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.2, 8, 11
[92] Ruxton, **a.g.e.**, p. 157
[93] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2008, a.g.e, p.2, 8, 11
[94] European Commission, "The social situation in the European Union 2005-2006-The Balance between Generations in an Ageing Europe" 2007, pp. 20-21
[95] European Federation of National Organizations Working with the Homeless, "Child homelessness in Europe – An Overview of Emerging Trends", 2007, p. 6
[96] **A.e** p.21

çoğu için vatandaşların bu ihtiyacını karşılamak sosyal politikaların önceliklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

1.1.5.6. Azınlıklara ve Göçmenlere Ayrımcılığın Kaldırılması

Avrupa Birliği'nde Ayrımcılık genelde kadınları, etnik azınlıkları, yaşlıları, engelli kişileri etkileyen bir konu olarak değerlendirilir.[97] Diğer bir taraftan Avrupa Birliği içinde etnik azınlıkların ayrımcılığı konusunda 'Romanlar' sorunu önemli bir yer teşkil etmektedir. 'Romanlar' Avrupa Birliği içindeki en geniş azınlık grubudur. Romanlar Avrupa ülkelerinde uzun zamandır ayrımcılıkla karşılaşmış ve eşit haklara ulaşamamıştır. Son 15 yıl içinde Romanlara karşı şiddet giderek artmıştır ve bu kişilerin Avrupa Birliği içindeki karşılaştığı çeşitli zorluklar ortaya çıkmıştır.

Ayrımcılıkla karşılaşan yukarıda belirtilen bu gruplar sosyal dışlanma ve ayrımcılık sorunu anlamında en hassas gruptur. Genellikle kötü yaşam koşullarında yaşamaktadırlar ve dolayısıyla sağlık riski altındadırlar. Avrupa Birliği içinde yaşayan göçmenlerin oy hakkı olmaması dolayısıyla karar alma sürecinden dışlanmaktadırlar. Diğer bir taraftan Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerden fazlasıyla göç aldığı göz önüne alınırsa göçmenlerin entegrasyonu Avrupa'nın üzerinde önemle durduğu bir konudur. Söz konusu anlamda yapılacak çalışmalar AB ülkelerinin öncelikli konuları olarak karşımıza çıkmaktadır.[98]

1.1.5.7. Çocuk Yoksulluğunun Engellenmesi

Avrupa Birliği'nde, ülkeden ülkeye değişmekle beraber 0-17 yaş arası olarak değerlendirilecek çocuklar için yoksulluk riski oranı %19'dir.[99] Çocukların bir ülkenin geleceği için önemi düşünüldüğünde Avrupa Birliği için, sosyal içerme sürecinin en can alıcı noktalarından birisi olması kaçınılmazdır. Birçok sivil toplum

[97] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2008, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.7
[98] Ruxton, **a.g.e.**, p. 49-50
[99] Eurochild, "Child Poverty & Social Exclusion in the EU", Brussels, 2007, p. 1-2

kuruluşları bu konu ile mücadele etmekte ve Avrupa Birliği ülkelerinde ulusal eylem programlarında çocuk yoksulluğu sorununu çözmeyi hedef olarak belirlemiştir.[100]

Avrupa Birliği'nde çocuk yoksulluğunu düşürme konusun ilk sıralara çıkmasının en önemli sebepleri Avrupa'da bu konuda görülen çeşitli gerçeklerdir 2004 yılında Avrupa Komisyonu çocuk yoksulluğunun önlenmesi ve azaltılması anlamında konunun politik önemine vurgu yapmıştır. Üye ülke raporlarına bakıldığında söz konusu mücadeleye üç farklı yaklaşım gösterildiği görülmektedir. İlki çocukları erken dönemde devlet kontrolüne almak, en azından eğitim gereksinimlerini karşılamak, ikinci yaklaşım çocukların ailelerine maddi destek sağlamak, üçüncü olarak da çocuk hakları anlamında çalışmaları ciddi bir biçimde değerlendirmek olarak sayılabilir.[101]

1.1.6. Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Reformu

AB ülkelerinin de bulunduğu birçok ülkede sosyal güvenlik sistemleri yeniden yapılandırılmıştır. Bir dalga şeklinde yayılan söz konusu reformlar, ülkelerin karşılaştıkları benzer sorunların kaçınılmaz sonuçları olarak ortaya çıkmıştır. Kamu çalışanlarına ilişkin emeklilik kurallarının, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak düşüncesiyle tüm emekli kesimini içine alan önlemler uygulamaya koyulmuştur. Dünyada kamu sektöründe çalışanların ayrı bir emeklilik sisteminden yararlanmalarının gerekçeleri içinde kamu çalışanlarının bağımsızlıklarını güvence altına almak, kamuda çalışmanın cazibesini artırmak, kamu çalışanlarının istihkak maliyetini geleceğe aktarmak, yaşlı devlet memurlarını politik ve sosyal olarak kabul edilebilir biçimde emekli etmek vardır.

Nüfus yapısındaki değişim, kişilere emeklilikte yeterli gelir sağlayabilecek sürdürülebilir bir sistemi koruyabilmek için temel parametrelerin yeniden belirlenmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Beklenen ömrün artmasıyla, artan emekli aylığı ödeme süreleri, cömert emekli aylıklarına olanak sağlayan aylık hesaplama formülleri, kazanç güncelleme ve bağlanmış aylıkları arttırma yöntemlerinin değiştirilme ihtiyacı reformların temel nedenleri arasındadır. Nüfusun

[100] Eurochild, "Ending Child Poverty within the EU? A review of the 2006-08 national reports on strategies for social protection and social inclusion", Brussels, 2007, p. 2
[101] European Commission, "Child poverty and well-being in the EU", Brussels, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.10

yaşlanması ile birlikte yaşlı emeklilerin sağlık ve bakım giderlerindeki artış da gelişmiş ülkelerin konusudur.

Sosyal güvenliğin, gelirin yeniden dağıtımı yoluyla yoksulluğun önlenmesi ve çeşitli riskler nedeniyle kişinin gelirinde oluşabilecek kayıpları azaltmak gibi iki temel amacından bahsetmek mümkündür. Reformların yapısı ve içeriği bu amaçların sağlanmasına verilecek ağırlık nispetinde değişmektedir. Emekli aylıklarının çok sayıda bileşenden oluşması ve uygulamadaki sistemlerin farklılığı, ülke deneyimleri bakımından doğru bir reform biçiminin tespitini güçleştirmektedir. Örneğin, emeklilikteki yaşam beklentisi ülkeden ülkeye değişmekte olup, bazı ülkeler emeklilik sonrası daha uzun bir süre boyunca aylık ödemek zorundadır.Dünyada son on beş yılda gerçekleştirilen sosyal güvenlik reformlarını, parametrik ve yapısal reformlar olmak üzere iki başlık altında toplamak mümkündür.[102]

1.1.6.1. AB ülkelerinde Emeklilik Yaşına İlişkin Bazı Düzenlemeler

"AB ülkelerinde emeklilik yaşı düzenlemeleri büyük ölçüde Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın (ATAD) kadın ve erkek için emeklilik yaşının eşitlenmesi kuralı gereğidir. OECD ülkelerinin büyük bir kısmında emekliliğe hak kazanma yaşı 65'tir." [103]

"Bazı ülkelerde önümüzdeki yıllara uzanan kademeli artışlar söz konusudur. Belçika'da 2009 yılında kadınlar için yaş kuralı 65 olarak uygulanacaktır. Danimarka'da, diğer ülkelerden farklı olarak 67 olan emeklilik yaşı 65'e gerilemiştir. Romanya'da kadınlar için Aralık 2014'de, erkekler için Ocak 2015'de emeklilik yaşı 65 olacaktır. Bulgaristan'da kadınların emeklilik yaşı kademeli olarak artarak 2009 yılında 60'a yükselecektir. Estonya'da emeklilik yaşı kadınlar için kademeli olarak artarak 2016 yılında 63'e ulaşacaktır. Letonya'da ise kadınlarda emeklilik yaşı 2009 yılı itibariyle 62 olacaktır." [104]

---

[102] Faruk Sapancalı, "Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Politikaları" TİSK Akademmi, Cilt 2, Sayı 4, s. 58

[103] Sosyal Güvenlik Kurumu, "Sosyal Güvenlik Reformu:Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşim", 2007, s.13

[104] **A.e,** s.13

1.1.6.2. Sigortalılık Süresine, Geçmiş Aylıkların Güncellenmesine ve Emekli Aylığı Hesaplama Formülüne İlişkin Bazı Düzenlemeler

"Sigortalılık süresi konusunda yapılan değişiklikler, emekliliğe hak kazanmak için gerekli asgari günün arttırılması şeklinde ya da emekli aylığının hesaplanmasında kullanılacak kazancın belirlenmesinde tüm prim ödeme süresinin ne kadarının dikkate alınacağı biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

"Reformlar, prim ve emekli aylığı ödeme dönemi yönünden değerlendirildiğinde, emekli aylıkları doğrudan azaltılmamış, aynı miktarda aylığa hak kazanabilmek için daha uzun süre çalışma ve prim ödeme koşulu getirilmiştir."[105]

"Bazı ülkelerde katmanlı sistemler uygulama alanındadır. Çok katmanlı yapıda birinci katman sosyal devletin gereği olarak bireylere, emeklilikte yaşayabilecekleri asgari bir geliri sağlama amacına yöneliktir. Zorunlu katılıma dayalı, dağıtım esasına göre işleyen ve gelirin yeniden dağıtılması amacına yönelik kamu sosyal güvenliğinin yer aldığı yapıdır. Burada katılım zorunlu, fayda bellidir. İkinci katman zorunlu veya isteğe bağlı, gönüllü olarak kamu ya da özel sektör tarafından kurulabilmektedir. Birinci katmana ek olarak uygulanmakta olup büyük bir kısmı mesleki emeklilik planlarıdır. Ek emekliliktir. Belirlenmiş fayda veya belirlenmiş katkı esaslı olabilmektedir. Üçüncü katman gönüllü katkıya dayalı bireysel emeklilik sisteminin yer aldığı katmandır. Emekliliğe yönelik gönüllü katkılar bireysel hesaplarda takip edilmekte, emeklilik günü geldiğinde katılımcı sistemde biriktirdiği tutara göre bir gelire sahip olmaktadır."[106]

1.2. Türkiye'de Sosyal Politika

1.2.1. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimi

Türkiye'de sosyal politikanın gelişimi, cumhuriyetten önce ve cumhuriyet dönemi olmak üzere iki dönemde incelenir. Bu her iki dönemde de ekonomik, sosyal, siyasal koşullar sosyal politikanın yeterince gelişmesini engellemiştir.

---

[105] **A.e,** s.16
[106] **A.e,** s.17

1.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

İslamiyet'in kabulünden önce ve İslamiyet'ten sonraki dönemlerde Türk toplumlarında öksüz ve yetim çocuklarla, muhtaç, güçsüz ve yaşlıların bir şekilde korunma altına alındığı ve belli ölçüde bir yardımda bulunulduğu bilinen bir gerçektir.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde, ekonomik, sosyal, siyasal koşullar sosyal politikanın gelişimine imkân tanıyamamıştır. Ancak XII. ve XIII. yüzyılda yaptırılan dört adet yoksullar, bir adet dullar, iki adet çocuklar için bakım yurdu, yetim, yaşlı ve çocuklar için çeşitli bakım evleri, Darurraha vakfı ile yine daha ileriki yıllarda kurulan Kızılay, Darüşşafaka, Darülaceze gibi çocuk, düşkün, yoksul, şehit aile çocukları, kimsesizler için oluşturulmuş sosyal içerik taşıyan kurumları saymak gerekir.

XIII. yüzyılda kurulan Osmanlı İmparatorluğu, yıkılışına kadar toprağının mülkiyetinin devlete ait olduğu tarım toplumu özelliğini taşımıştır. XIII. yüzyılda Ahilikle gelen dayanışma ruhu, XVII yüzyıldan XVIII. Yüzyıla kadar sanayisiyle kendine yeten ancak XVIII'ın ikinci yarısından itibaren sanayileşmesini yitiren imparatorluğun, çok sayıda farklı ulusu bünyesinde barındırması sebebiyle dayanışmasını kaybetmiştir.[107]

1.2.1.2. Cumhuriyet Dönemi

İslamiyet'in kabulünden önce ve İslamiyetten sonraki dönemlerde Türk toplumlarında öksüz ve yetim çocuklarla, muhtaç, güçsüz ve yaşlıların bir şekilde korunma altına alındığı ve belli ölçüde bir yardımda bulunulduğu bilinen bir gerçektir.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde, ekonomik, sosyal, siyasal koşullar sosyal politikanın gelişimine imkân tanıyamamıştır. Ancak XII. ve XIII. yüzyılda yaptırılan dört adet yoksullar, bir adet dullar, iki adet çocuklar için bakım yurdu, yetim, yaşlı ve çocuklar için çeşitli bakım evleri, Darurraha vakfı ile yine daha ileriki yıllarda

[107] Aydin Usta, **Türkiyede Sosyal Güvenlığin Yeniden Yapılandırılması**, Ankara, Pelikan Yayınları,2007, s. 56-58

kurulan Kızılay, Darüşşafaka, Darülaceze gibi çocuk, düşkün, yoksul, şehit aile çocukları, kimsesizler için oluşturulmuş sosyal içerik taşıyan kurumları saymak gerekir.

XIII. yüzyılda kurulan Osmanlı İmparatorluğu, yıkılışına kadar toprağının mülkiyetinin devlete ait olduğu tarım toplumu özelliğini taşımıştır. XIII. yüzyılda Ahilikle gelen dayanışma ruhu, XVII yüzyıldan XVIII. Yüzyıla kadar sanayisiyle kendine yeten ancak XVIII'ın ikinci yarısından itibaren sanayileşmesini yitiren imparatorluğun, çok sayıda farklı ulusu bünyesinde barındırması sebebiyle dayanışmasını kaybetmiştir.[108]

1.2.1.2.1. 1920-1945 Dönemi

1920-1945 Döneminde Türkiye'de sosyal politika açısından yeterince bir gelişme olduğu söylenemez. Bu dönemde demokrasi tam olarak yerleşmemiş, tarıma yönelik çalışmalara önem verilmiş, sanayileşme yönünde büyük bir gelişme sağlanamamıştır. Ancak yine de bu dönemde sosyal amaçlı olmak üzere çok önemli bir çalışma yapılmıştır.

Milli Mücadele'nin sürdüğü yıllarda, TBMM'nin Zonguldak ve Ereğli bölgesindeki madenlerde çalışan işçilere yönelik olarak çıkardığı iki yasa Türkiye'de sosyal politika tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.[109] Bu yasalardan 1921 'de çıkarılan ve dört maddeden oluşan "Kömür Tozları Yasası" isimli yasa, bu bölge kömür havzasında üretilen kömürden sağlanan tozların satılarak, bölgede çalışan maden işçilerinin faydalanımına sunulmuştur. Yine 1921'de çıkarılan "Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Yasa" isimli yasa, Ereğli kömür madenlerinde çalışan işçilerin çalışma koşullarını düzenleyici nitelikte olup, bir takım koruyucu kurallara yer vermiştir. Bu yasa bazılarına göre, ilk iş yasası olarak kabul edilmiştir.[110]

23.Nisan.1920'de TBMM'nin açılmasından bir yıl sonra (Himaye-i Etfal) "Çocuk Esirgeme Kurumu" hizmet vermeye başlamıştır.1923'de Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte esasen mevcut olan ve söz konusu edilen sosyal yardım amacı taşıyan tüm

[108] **A.e.,** s.58
[109] Cahit Talas, **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**., Ankara\ Bilgi Yayınevi, ,1981,s. 20
[110] Aysen Tokol, **Sosyal Politika**,Bursa, Vipaş Yayıncılık 2000, s.14

kurumlar ve ilgili hizmet alanları çeşitli düzenlemelerle yeniden örgütlenmeye başlanmış, yeni sosyal yardım kurumları faaliyetlerine başlamıştır. 1928 yılında da ilk önemli gönüllü dernek niteliğindeki 'Yardım Sevenler Derneği" kurulmuştur. 1930'da 1580 Sayılı Belediyeler Yasası ve 1593 Sayılı 'Umumi Hıfzıssıhha"Yasası ile çeşitli sosyal hizmet ve yardım programları düzenlenmiştir. 1941'de asker ailelerine yönelik "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" için hizmet verilmeye başlanmıştır.

1.2.1.2.2. 1945-1960 Dönemi

Sosyal refah kavramı ile açıklanmak istenilen düzeyde ve Türkiye'de ilk kez modern anlamda bir sosyal güvenlik şemsiyesini oluşturma hamlesi bu dönemde olmuştur. 'İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1946-1950 yılları arasında liberal ve dışa açık bir ekonomik politikaya dönüşüm başlamıştır. 1954 den itibaren ekonomik zorlamalar sonucunda liberal politikadan uzaklaşma başlamış, özel sektöre öncelik veren liberal ekonomi politikasının ve KİT'lerin özel sektöre devredilmesi görüşünün benimsenmesine karşılık, 1953'den sonra KİT'ler yeniden önem kazanmıştır. 1945-1950 yılları arasında siyasi ve ekonomik yapıda ortaya çıkan bu gelişmeler sonucunda devlet tarafından işçileri koruyucu kurumsal ve yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1946 tarihinde kabul edilen yasalar ile İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Çalışma Bakanlığı kurulmuştur. Sosyal Güvenlikle ilgili çeşitli yasalar çıkarılmış, iş mahkemeleri oluşturulmuştur. Ayrıca Basın İş Yasası ile Deniz İş Yasası çıkarılmış, bu mesleklerde çalışanların çalışma koşulları düzenlenmiştir.'[111]

1946 yılında iş kazası, meslek hastalıkları ve analık sigortaları uygulamasına geçilmiştir. 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Yasa kabul edilmiştir. Böylece izin almadan sendika kurma özgürlüğü getirilmiştir. 1949 yılında da 5387 Sayılı Yasa ile "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" için hizmet verilmeye başlanmıştır. 1949 'da TBMM'de kabul edilen ve tüm devlet memurlarını kapsayan "Emekli Sandığı'nın" kuruluşu TBMM'de kabul edilmiş, böylece Türkiye'de ilk kez modern anlamda bir sosyal güvenlik şemsiyesini oluşturmada en önemli adım atılmıştır.1950 ve 1951 yıllarında kurulan "ihtiyarlık ve

[111] **A.e.,** s.16-17

hastalık sigortalarının" kapsamları çeşitli düzenlemelerden sonra 1957 yılında "maluliyet, ihtiyarlık ve ölüm Sigortaları'na çevrilmiştir.

1.2.1.2.3. 1960-1980 Dönemi

'27 Mayıs 1960 tarihi Türkiye'nin siyasi tarihinde olduğu kadar sosyal politika açısından da bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Çağdaş haklarla donatılmış Anayasa çıkarılmıştır. 1961 Anayasası çalışma yaşamı ile ilgili temel hakları anayasa güvencesi altına almıştır. Anayasada başlangıç bölümünde insan hak ve özgürlükleri ilkesine yer verilmiş, 2. maddesinde devletin niteliği "ulusal demokratik bir sosyal hukuk devleti" olarak belirtilmiştir. 10. maddenin 2. fıkrasında devletin kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzurunu, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırması insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlaması öngörülmüştür. Anayasanın sosyal haklar ile ilgili bölümünde çağdaş haklara yer verilmiştir. Anayasada "iktisadi ve sosyal yaşam, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir" ifadesi yer almıştır. Anayasada devlete iktisadi, sosyal ve kültürel kalkımayı demokratik yollarla gerçekleştirmek bu amaçla ulusal tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planları yapmak görevi verilmiştir. Anayasada çalışma herkesin hakkı ve ödevi olarak kabul edilmiş, devletin çalışanların insanca yaşaması ve çalışma yaşamının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali önlemlerle çalışanları koruması, çalışmayı desteklemesi ve işsizliği önleyici önlemler alması öngörülmüştür.

Ayrıca çocukların, gençlerin, kadınların çalışma koşulları bakımından özel olarak korunacağı belirtilmiş olup, yine Anayasada, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşam seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli önlem alma görevinin, devlete yüklendiği bilinmektedir.'[112]

1950 ve 1951 yıllarında kurulan 'ihtiyarlık ve hastalık sigortalarının' kapsamları çeşitli düzenlemelerden sonra 1957 yılında 'maluliyet, ihtiyarlık ve ölüm

[112] Tokol., **a.g.e.,**s.18-19

sigortalarına' ve 1965'te de SSK'nın kurulmasıyla[113] bugünkü şeklini almıştır. Her ne kadar SSK başlangıçta kapsam yönünden günümüze göre daha az sayıdaki 'sigortalıyı' içine almışsa da zaman içinde 'bir hizmet akdine istinaden çalışanların tamamı kapsam altına alınmıştır. Ancak tarım işleriyle, kendi adlarına çalışanlar 506 Sayılı SSK kapsamı dışında kalmaktaydılar. Kurum, başta 'yaşlılık sigortası' olmak üzere 'malullük sigortası', 'hastalık sigortası', 'analık sigortası' ve benzer yardımları yerine getirmektedir.

5434 Sayılı Yasaya göre kurulan Emekli Sandığı genel ve katma bütçeli kuruluşlardan aylık alanlarla, daha önce çeşitli özel kanunlarla faaliyet gösteren sandıklara bağlı olanları da kapsamına alarak 1950 yılı başında hizmet vermeğe başlamıştır. Emekli Sandığı başta 'emekli aylığı' olmak üzere, 'emekli ikramiyesi', dul ve yetim aylığı', 'görev malullüğü aylığı', 'malullük aylığı ve benzer ödeme ve yardımlarla ayrıca 'sağlık yardımları' vermektedir.

Bağ-Kur 1971 yılında faaliyete geçerek SSK kapsamı dışında bırakılan ve bir işverene bağlı olmaksızın tamamen kendi nam ve hesabına çalışanların tamamını kendi bünyesinde toplamıştır.

1.2.1.2.4. 1980 Sonrası SSK'larının Kapsamı

1971 yılında faaliyete geçerek SSK kapsamı dışında bırakılan ve bir işverene bağlı olmaksızın tamamen kendi nam ve hesabına çalışanların tamamını kendi bünyesinde toplayan Bağ-Kur, 1983 yılında 'Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununu kapsamına girenler, 1984 yılından başlayarak ve 1993 yılında da Türkiye'nin tamamı bu kurum kapsamına girmişlerdir.

'Yaşlılık sigortası' en başta olmak üzere 'sağlık sigortası', 'malullük sigortası' ve benzer sosyal yardım ödemeleri Kurum'un temel hizmetleri arasındadır. 12 Eylül 1980 Harekâtı sosyal politikayı etkilemiş, sendika ve konfederasyonların bir bölümünün işlevleri durdurulmuş, grev ve lokavt yasaklanmıştır. 1982 Anayasası koruma ilkesi yerine düzenleme ilkesini getirmiştir

[113] Gürbüz Ersan, "Türkiye'de Sosyal Sigortaların Doğuşu ve Gelişimi", **Sosyal Siyaset** Konferansları, 25.Kitap, İstanbul - 1975. s.19

1.2.1.2.5. 1982 Anayasa'sında Sosyal Politika ile İlgili Düzenlemeler

1980 sonrası sosyal politikada değişim oluşturulmuştur. 1982 Anayasası 2. maddesinde sosyal devlet ilkesini kabul etmiştir. Madde 2-Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir. Yine 1982 Anayasası 5. maddesinde "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." sosyal devlet ilkesi doğrultusunda devlete görevler vermiştir.

1982 Anayasası ikinci kısım ikinci bölümde yer alan Temel Hak ve Ödevler dışında, üçüncü kısımda yer alan Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler bölümünde çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir. Bunlar; İkinci kısım, İkinci bölüm " Kişinin Hakları ve Ödevleri"nde:

Madde 18- Zorla çalıştırma yasağı

- Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır.
- Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalışmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalışma sayılmaz.

Madde33- Dernek kurma hürriyeti

- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. İkinci kısım, Üçüncü bölüm "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevlerde:

Madde 48- Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti;

- Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.
- Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

Madde 49-Çalışma Hakkı ve Ödevi Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

- Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır

Madde 50- Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

- Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.
- Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Madde 55- Ücrette adalet sağlanması

- Ücret, emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. (Değişik: 3.10.2001-4709/21 md.) Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.

Madde 56-Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.
- Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık

hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

Madde 57- Konut Hakkı

- Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

Madde 58- Gençliğin korunması

- Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Madde 59- Sporun geliştirilmesi

- Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Madde 60- Sosyal güvenlik hakkı

- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

İkinci kısım, Üçüncü bölüm "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevlerde:

Madde 42- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.
- Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir.
- Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Madde 51- Sendika kurma hakkı

- Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Madde 53- Toplu iş sözleşmesi

- İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

Madde 54- Grev hakkı ve lokavt

- Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.
- Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikaların kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumludur.

ile ilgili düzenlemelerdir.

1.2.1.2.6. 1980 Sonrası Emeklilik

1.2.1.2.6.1. Kadınların Emekliliği

1.2.1.2.6.1.1. İlk Defa 08.09.1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği

"4/a (SSK)'lılar 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olması halinde emeklilikte kademeli geçişten yararlanabilecek, ancak 08.09.1999 tarihinden sonra sigortalı olanlar emeklilikte kademeli geçişten yararlanamayacaktır."[114]

1.2.1.2.6.1.2. İlk Defa 08.09.1999- 30.04.2008 Tarihi Arasında Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği

"İlk defa 08.09.1999 tarihi ile 30.04.2008 tarihi arasında çalışmaya başlayan SSK sigortalısı kadınlara aşağıdaki şartlarla yaşlılık aylığı bağlanacaktır;

a) Kadın ise 58 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün,

b) Kadın ise 58 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün,

Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmaları şartı ile yaşlılık (emekli) aylığına hak kazanacaklardır. Yani, 08.09.1999 tarihinden sonra sigortalı olan kadınlar kademeli emeklilikten yararlanamayacaklardır. "[115]

1.2.1.2.6.1.3. İlk Defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği

"İlk defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra sigortalı olacak kadınlardan 4/(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır. Ayrıca 7200 gün sayısının doldurulduğu tarihe göre de yaş şartı aranır. Buna göre;

1) 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59,
2) 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60,
3) 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61,
4) 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62,
5) 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63,
6) 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64,
7) 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın için 65,

---

[114] Resul Kurt, **66 Başlık'ta Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi**, İstanbul, TİEM Yayınları, 1. Baskı, 2008, s.59-61

[115] **A.e.,** s.59-61

olarak uygulanır. Ancak yaş hadlerinin uygulanmasında 7200 prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihte geçerli olan yaş hadleri esas alınır."[116]

1.2.1.2.6.2. Erkeklerin Emekliliği

"Ülkemizde 4/a (SSK) sigortalılarının emekli olabilmesi için sigortalılık süresi, yaş ve prim gün sayısının tamamlanması gerekiyor. SSK sigortalılarının emekliliklerinde 08.09.1999 ve 30.04.2008 tarihlerinden önce sigortalı olup olmadığı önem taşıyor."[117]

1.2.1.2.6.2.1. İlk Defa 08.09.1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği

"4/a (SSK)'lılar 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olması halinde emeklilikte kademeli geçişten yararlanabilecek, ancak 08.09.1999 tarihinden sonra sigortalı olanlar emeklilikte kademeli geçişten yararlanamayacaktır. İşe giriş tarihlerine göre değişen yaş ve gün sayısı ile emekli olabileceklerdir."[118]

1.2.1.2.6.2.2. İlk Defa 08.09.1999- 30.04.2008 Tarihi Arasında Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği

"İlk defa 08.09.1999 tarihi ile 30.04.2008 tarihi arasında çalışmaya başlayan SSK sigortalılarına aşağıdaki şartlarla yaşlılık aylığı bağlanacaktır;

a) Erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün,

b) Erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün,

Emeklilik primi ödemiş olmaları şartı ile emekli aylığına hak kazanacaklardır. Yani, 30.04.2008 tarihinden önce işe girmiş olanlar için halen geçerli olan emeklilik yaşları ve şartlarında herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır.

---

[116] **A.e.,** s.59-61
[117] **A.e.,** s.58-59
[118] **A.e.,** s.58-59

Ayrıca, yaşlılıktan emeklilik de sistemin sigortası işlevini görüyor. Yani, erkeklerden 60 yaşına gelmesine rağmen prim gün sayısı yeterli olmayanlar da 5400 günle emekli olabiliyor."[119]

1.2.1.2.6.2.3. İlk Defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği

"İlk defa 01.05.2008 tarihinden sonra sigortalı olacak erkeklerden 4/(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır. Ayrıca 7200 gün sayısının doldurulduğu tarihe göre de yaş şartı aranır. Buna göre;

1) 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında erkek için 61,
2) 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında erkek için 62,
3) 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında erkek için 63,
4) 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında erkek için 64,
5) 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında erkek için 65,
6) 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihinden itibaren erkek için 65,

olarak uygulanır. Ancak yaş hadlerinin uygulanmasında 7200 prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihte geçerli olan yaş hadleri esas alınır."[120]

1.2.2. Türkiye'de 2006 yılı sonrası Sosyal Güvenlik Reformunun yapılma nedenleri

2006 yılı sonrası sosyal güvenlik reformunun yapılma nedenlerini, neden yapıldığını ve sosyal güvenlik reformunda son durumu değerlendirirken, değişikliklerden söz etmek gerekir.

"Kamuoyunda sosyal güvenlik reformu olarak adlandırılan değişikliklerden önce, Türkiye' de çeşitli kanunlara tabi olarak, sosyal sigortacılık ilkeleriyle sosyal güvenlik hizmeti veren birçok kuruluş bulunmaktaydı. Bunlar;

1-T.C. Emekli Sandığı,

2-Sosyal Sigortalar Kurumu,

3-Bağ-Kur,

[119] **A.e.,** s.58-59
[120] **A.e.,** s.58-59

4-Bankalar, Sigorta ve Reasürans Şirketleri, Ticaret Odaları, Borsalar veya bunların teşekkül ettikleri birliklerinin personelinin sosyal güvenliğinin sağlanması amacıyla oluşturdukları yirmi civarındaki sandık, olarak sayılabilir. .

Yıllardır sosyal güvenlik sistemindeki yapısal sorunları tartışıp, çözüm yolları aranmaktadır. Sosyal güvenlik sistemimizdeki sorunların çözümü amacıyla kısa bir süre önce "5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu" ve bu kurumun uygulayacağı "5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu" çıkarılmıştı.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile TC Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve banka ve ticaret odası sandıkları tarafından sigortalılara verilen sağlık ve sosyal güvenlik haklarındaki farklılıklar kaldırılarak, tüm vatandaşlara eşit sağlık ve sosyal güvenlik hakkı tanınması amaçlanmıştı. Reformun yürürlüğe girmesiyle birlikte ilk defa memur, işçi, köylü, esnaf ve işadamı arasında sağlık ve sosyal güvenlik yönünden ayrıcalıklı uygulamaların sona erdirilmesi düşünülmüştü.

Neredeyse son onbeş yıldır sosyal güvenlik sistemimizdeki yapısal sorunları tartışıp, çözüm yolları arıyoruz. Ciddi, kapsamlı ve gerçek anlamda bir sosyal güvenlik reformu yapılması konusunda herkesin hemfikir olduğu söylenebilir. Ancak, reformun nasıl olması gerektiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Birçok sendika, meslek odası, dernek ve üniversite tarafından çok sayıda raporlar hazırlandı, hükümetler tarafından çok sayıda yasalar çıkarıldı, ama bugüne kadar sosyal güvenlik sistemimizdeki sorunlar maalesef çözülemedi.

5502 sayılı kanundan sonra Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ortadan kaldırılıp bu kurumların yerine, "Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı" kurularak norm ve standart birliği sağlanması yönünde önemli bir adım atılarak sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında toplanmıştır.

Yine, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak, bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemlerini belirlemek; sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usûl ve esasları düzenlemek üzere hazırlanan 5489 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası

Kanunu 19.04.2006 TBMM'de kabul edilmişti. Ancak Cumhurbaşkanı tarafından yayımlanması uygun bulunmayan, 3, 28, 29, 31, 40, 46, 55, 63, 80, 82, geçici 1, geçici 2, geçici 4, geçici 6 ve geçici 9. maddelerinin bir kez daha görüşülmesi için, Anayasa'nın değişik 89. ve 104. maddeleri uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na geri gönderilmişti. TBMM'de yeniden görüşülen ve herhangi bir değişiklik yapılmadan aynen kabul edilen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 16.06.2006 tarih ve 26200 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

"Sosyal Güvenlik Reformu" olarak adlandırılan Sosyal Sigortalar ve Genel sağlık Sigortası Kanunu ile ortadan kaldırılması amaçlanmıştı. Reformla birlikte ilk defa memur, işçi, köylü, esnaf ve işadamı arasında sağlık ve sosyal güvenlik yönünden ayrıcalıklı uygulamalar sona erdirilecekti.

Ancak Anayasa Mahkemesinin 30.12.2006 tarihli ve 26392 sayılı 5. Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan 15.12.2006 tarihli E: 2006/111 ve K: 2006/11 sayılı kararı ile, yürüttükleri kamu hizmetine bağlı olarak hukuksal konumları diğer çalışanlardan farklı olan kamu görevlileri ile bunlar dışında kalan sigortalıların aynı sisteme bağlı tutulmasını Anayasanın 2, 10 ve 128 inci maddelerine aykırı bulmuş ve kamu görevlileri için statülerine ve yaptıkları görevin gereklerine uygun, emeklileri için de önceki statüleri ile uyumlu ayrı yasal düzenleme yapılmasının zorunlu olduğuna karar vererek, yasanın emeklilik ve sağlık sigortasına ilişkin hak ve yükümlülükleri düzenleyen madde ve hükümlerini kamu görevlileri yönünden iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesinin 5510 sayılı Kanunun bazı maddelerini iptal etmesi, bazı maddelerinin de yürürlüğünü durdurmasının ardından 5510 sayılı kanunun yürürlük tarihi önce 01.07.2007 tarihine, sonra 01.01.2008 tarihine, bilahare 01.06.2008 tarihine ve nihayet en son olarak 5754 sayılı Kanun'la, 2008 Ekim ayı başı olarak belirlenmiştir."[121]

"Türkiye, hem kendi iç dinamiklerinin, hem de Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin gerektirdiği reformları gerçekleştirmeye devam etmektedir. Sosyal güvenlik reformu da bu iki temel gerekçeyle ele alınarak hem kurumsal çatıda hem

[121] **A.e.,** s.12-13

de uygulama da değişikliğe gidilmesi hedeflenmiştir. Yani bu reformla daha etkin ve verimli bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmak istenmektedir. Emeklilik konusu en sonunda sosyal güvenlik kanununun kabulü ile SSK, Bağ-Kur ve T.C. Emekli Sandığı "tek çatı" altında toplanmasına karar verilerek sonlanmıştır".[122]

1.2.3. Türkiye'de Yapılan Sosyal Güvenlik Reformunun Niteliği

Türkiye'de Sosyal Güvenlik Reformu ile ilgili görüşler, kurumları birleştirerek, norm ve standart birliği sağlayarak, sosyal güvenlik açıklarını azaltmaktı. Reformdan amaç, yoksulluğu önlemek, gelir kaybını azaltmak, bir sosyal güvenlik hakkına sahip olmaktı. Bu konuda yapılan reformları iki grup halinde inceleyecek olursak, bunlar Parametrik Reformlar ve Yapısal Reformlar olarak değerlendirilir.

1.2.3.1. Parametrik Reformlar

"Parametrik reformlarda, dağıtım esasına göre (PAYG) işleyen emeklilik sisteminin temel yapısı değiştirilmeksizin aylık bağlama oranları düşürülmüş, emekliliğe hak kazanma yaşı arttırılmış, aylık hesaplama formülü değiştirilmiş, emeklilik için gerekli prim ödeme gün sayısı ve hizmet süresi gibi kurallarda değişikliğe gidilmiştir. Amaç, Sosyal Güvenlik Sisteminin sürdürülebilirliğidir. Ülkemizde 5510 sayılı Kanunla yapılan düzenleme, parametrik reformlar arasında değerlendirilmelidir."[123]

1.2.3.2. Yapısal Reformlar

"Yapısal reformlarda, belirlenmiş fayda esaslı emeklilik sisteminden belirlenmiş katkı esaslı emeklilik sistemlerine bir yöneliş söz konusudur belirlenmiş katkı esaslı sistemlerde, belirli bir aylık hesaplama formülünün olmaması ve emeklilik sonrası bağlanacak aylığa ilişkin başlangıçta sigortalıya bir söz verilmemiş olması nedeniyle emekli aylığının düzeyi ile ilgili tüm risk sigortalının üzerindedir.

[122] Yaşar Kabataş , "Sosyal Güvenlik Reformunda Son Durum- The Latest Condıtıon Of Social Safety Reform" **Mali Çözüm SMMMO Yayın Organı**, Ocak – Şubat, Sayı 79, s.57
[123] Sosyal Güvenlik Kurumu, "Sosyal Güvenlik Reformu:Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşim", 2007, s.12

1990'lı yılların ikinci yarısında, emeklilik sistemlerinde çok katmanlı bir yapı olması gerektiği görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır. Yapısal reformları gerçekleştiren bazı ülkeler, sistemlerinde bu görüşle uyumlu düzenlemeler
Yapmışlardır."[124]

1.2.4. Sosyal Güvenlik Reformuna İlişkin Düzenlemeler

Türkiye'nin genç bir nüfusa sahip olduğu dikkate alındığında, doğru tasarlanmış bir sosyal güvenlik sisteminin açık vermek yerine, aynı dönemde fon birikimi sağlayarak ekonomiye olumlu katkıda bulunması gerekirdi. Sosyal güvenlik sistemi kaynaklı kamu borç stokundaki bu artış, bir yandan faiz oranlarının yükselmesine yol açarken bir yandan da geleceğe ilişkin belirsizliği artırarak enflasyonun yükselmesine yol açmaktadır. Ayrıca, bütün bunlar yatırımları olumsuz etkilemekte ve sürdürülebilir büyüme oranlarına ulaşılmasını engellemektedir. Bunun sonucunda işsizlik oranı artmakta ve gelir dağılımı giderek bozulmaktadır. Sosyal güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuş olan bu sistem, amacının tam tersine sonuçlar üretmektedir.

Türkiye'de önerilen reform ikinci katmanı içermemesi, birinci katmanda parametrik değişiklikler yapılması ve üçüncü katman başlatılarak bu katmanın gelişmesinin desteklenmesi için vergi teşvikleri içermektedir. Türkiye'deki bu düzenleme, birinci katmanda gerçekleştirilen parametrik değişiklikler yanında, bireysel hesaplar ve gönüllü katkıya dayalı üçüncü katmanı başlatmışlar ve üçüncü katmanın genişlemesini vergi teşvikleri veya devlet tarafından yapılan prim katkısıyla desteklenmiştir.

1.2.4.1. Kurumsal Yapıda Değişim

"Sosyal Güvenlik Reformunun en temel amacı kurumsal yapının değiştirilmesidir. Kurumsal olarak üç farklı kurum tek bir çatı altında birleştirilerek, hak ve yükümlülükleri eşit olan yeni bir sosyal güvenlik modeli öngörmektedir. Söz konusu model tek çatı modeli olarak adlandırılmakta ve mevcut sosyal güvenlik

[124] **A.e,** s.17

kuruluşlarını tümüyle ortadan kaldırarak, Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında tek bir kurum oluşturulmaktadır.

Yukarıda ifade edilen Sosyal Güvenlik kurum kanunu ile uygulama kanunu arasındaki eşgüdüm sorunu yaşanırken 01.01.2007 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun bazı maddelerinin Ana-yasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi ve yürürlüklerinin durdurulması sonucunu ortaya çıkartılmıştır. Bu durumda 5510 sayılı kanunun yürürlük tarihi Bütçe Kanununa eklenen bir maddeyle 01.07.2007'ye ertelenmiştir."[125]

1.2.4.2. Finansal Yapıda Değişim

"Sosyal güvenlik sisteminin bugün karşılaştığı en önemli problemin finansman problemidir. Yeni sosyal güvenlik sistemi; istisnaları 5510 sayışı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda sayılmış ödemeler dışında kalan tüm kazançların, prime esas kazanç alt ve üst sınırları arasında prim hesabına dâhil edilmesi, sigortalıların aylık veya gelire esas kazançlarının prim ödedikleri bütün yılların gelirleri esas alınarak hesaplanması, aylık başlama oranının prim ödeme süresine göre artırılması, karşılığı alınmamış yardımların kapsama alınmaması, prim ödenmesinin teşvik edilmesi, kaçak sigortalılık ve primlerin zamanında ödenmemesini caydırma, kurumun sigortalılar ve işverenlerle olan ilişkilerinde karşılıklı hak ve yükümlülüklerin esas alınması, aktüerya dengesinin gözetilmesi esasına dayanmaktadır.[126]

Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin finansman sorununun bir bölümü gelirleri azaltıcı, diğer bir kısmı ise giderleri artırıcı gelişme ve uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Gider artırıcı faktörler ise, erken yaşta emeklilik uygulamaları, primi alınmadan yapılan sigorta ödemeleri, hizmet borçlanmasına ilişkin yapılan düzenlemeler, uzayan ortalama ömür nedeniyle artan aylık ödemeleri, prim gelirleri ile ödenen aylıklar arasındaki ilişkinin zayıflığıdır

1.2.4.3. Sağlık Sistemiyle İlgili Yapıda Değişim

[125] Yaşar Kabataş , "Sosyal Güvenlik Reformunda Son Durum- The Latest Condıtıon Of Social Safety Reform" **Mali Çözüm SMMMO Yayın Organı**, Ocak – Şubat, Sayı 79, s.62-63
[126] **A.e,** s. 63

"Sağlık hizmetlerinde öncelik kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetlerine verilmiştir. Sağlık hizmetlerinin finansmanının Türkiye'de yaşayan herkes için eşit ve tek bir yapıya dönüştürülmesi öngörülmüştür.

Herkesi her tehlikeye karşı koruma kapsamına alma reformun temel hedeflerinden biridir. Bütün vatandaşların yanı sıra Türkiye'de bir yıldan daha uzun süre yaşayanlar, vatansızlar ve sığınmacıları da kapsayan bir Genel Sağlık Sigortası'nın kurulması temel hedeftir. Genel Sağlık Sigortası uygulaması ile birlikte vatandaşlar arasında sağlık hizmetine erişim ve kullanım konusundaki ayrımcılığın sona ermesi, herkese eşit kapsam ve kalitede sağlık hizmeti sunulması amaçlanmaktadır. Planlanan bir diğer önemli yenilik ise, yoksul vatandaşların sağlık sigortası primlerinin devlet tarafından karşılanacak olmasıdır. Ayrıca, anne yada babasının prim borcu olup olmadığına yada diğer yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine bakılmaksızın, 18 yaş ve altındaki bütün çocuklar koşulsuz olarak bütün sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olacaklardır.

Reformla birlikte genel sağlık sigortalısının ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin iş kazalarına, hastalık ve analık risklerine karşı sağlık hizmetlerinden yararlanacakları ifade edilmiştir. Yeni düzenlemeye göre sağlık hizmetlerinden yararlanmada üç temel koşul getirilmektedir. Bunlar; belirli bir süre sağlık sigortası primi ödenmesi, kimlik belgesi gösterilmesi ve katılım payı ödenmesidir. Sigortalılar, sözleşme imzalayan sağlık hizmeti sunucularından hiçbir bedel ödemeksizin faydalanabileceklerdir. Yasa ile kamu- özel ayrımı olmadan, sektörün tamamında rekabet şartlarına dayanan daha kaliteli sağlık hizmet üretilmesi teşvik edilecektir."[127]

1.2.4.4. Sosyal Haklarda Değişim

"Reformun getireceği en önemli yeniliklerden biri sosyal yardımlar ve primsiz ödemeler konusundadır. Yoksulluk nesilden nesle aktarılan bir olgudur ve yoksulluğun çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkileri sonradan telafi etmek hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu anlayış temelinde devam eden çalışmalarda temel amaçlardan ilki, sosyal yardımlar için kullanılan kamu kaynağını objektif yararlanma

[127] **A.e,** s. 63

ölçütlerine bağlı olarak adil ve ulaşılabilir kılmaktadır. Bu amaçla fakirlik testlerinden faydalanılması planlanmaktadır. İkincisi, sosyal yardımlardan yararlanmayı, öngörülen şartları taşımaları halinde her muhtaç vatandaş için bir hak olarak tanımlamak, yardımları bütçe imkânları çerçevesinde ve muhtaçlık düzeyi esas alarak belirlemektir. Ayrıca, mükerrer yardımları önleyerek bu alana ayrılan kaynakların daha etkili kullanılmasını sağlamak amacıyla sosyal yardımlardan yararlananlarla ilgili ulusal ölçekte merkezi bilgi sistemi ve bilgi yönetim sistemi geliştirilmesi planlanmaktadır.

Diğer yandan sosyal güvenlik reformu ile birlikte çocuk yardımı ve iş edindirme yardımı ilk defa getirilmektedir. Mevcut 2022 sayılı kanun ile yapılmakta olan 65 yaş aylığı ve özürlü aylığı aynen ödenmeye devam edilecektir. Ayrıca halen yeşil kart kanunu ile yapılan sağlık yardımları genel sağlık sigortası kapsamında primi devler tarafından ödenmek suretiyle sürdürülecektir. Çocuk yardımı ile yoksul ailelerin çocukları yoksulluğun yol açtığı risklere karşı korumak, yoksulluğun nesilden nesile geçmesini önlemek ve yarattığı olumsuz etkileri bertaraf etmek amaçlanmaktadır."[128]

1.2.5. Sosyal Katılım ve Sosyal Koruma

Türkiye, Sosyal Katılım ve Sosyal Koruma ile ilgili AB tarafından ortaya konan eksikliklerini büyük ölçüde ortadan kaldırma konusunda, Sosyal güvenlik sistemindeki reform çalışmaları devam etmektedir. Reform kapsamında hazırlanan Sosyal Sigortalar ve Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı [129] TBMM'ye sunulmuştur. Ayrıca, Sosyal Güvenlik Kurumu Kanun Tasarı Taslağı ile Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.[130] Taslak ile dağınık bir şekilde yapılan sosyal yardımlar tek bir çatı altında birleştirilerek toplumdaki dezavantajlı gruplara (işsizler, savunmasız bırakılan çocuklar, özürlüler, evsizler, yaşlılar, bağımlılar) yardım yapılması hedeflenmektedir

[128] **A.e,** s. 66-67
[129] Aydın , Usta., Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Ydenden Yapılandırılması, Pelikan Yayınları, Ankara, s.149
[130] **A.e.,** s.190

Bu politika ile yasal-kurumsal çerçeve tam olarak oluşturulur ve kullanılır ve yalnızca toplumdaki konumları gereği korunması gereken nüfus olarak çocuk, genç, yaşlı, özürlü, kadın, dar gelirli aileler gözetilerek korunur.[131]

[131] Hüseyin Erkul; Levent Gökdemir ,Malatya, Ocak 2007,s.5

2. BÖLÜM

2. ÇOCUKLARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE ÇOCUKLAR

2.1. Çocukluk Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme

2.1.1. Çocukluk ve Çocuk Hakları

2.1.1.1. Çocuk ve Çocukluk

İnsan yaşamı birkaç bölüme ayrılabilir. Bunlar bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak sıralanabilir. Her bir dönemin kendine özgü ve belirgin özellikleri vardır. Çocukluk ise, insan hayatının ilk ve önemli dönemlerinden biridir.[1] Öyle ki Çocukluk insanların yaşamları boyunca geçirdiği en temel dönem olmuş ve bu dönem bireylerin ilerleyen yıllardaki yetişkin yaşamlarını etkilemiştir.[2] İnsan hayatında çocukluk ve gençlik üretime hazırlanmayı, yetişkinlik üretimi, yaşlılık ise tüketimi simgelemektedir. Çocuk ve çocuk hakları ile ilgili kavram oldukça yeni bir döneme rastlar. Rönesansla birlikte ortaya çıkan yenileşme hareketlerinin içinde, çocuk kavramı da şekillenmiştir.

Birçok ülke çocuk ve çocukluğun tanımını yaparken kronolojik yaşına bakarken, bazı ülkeler ise çocuğun içinde yaşamış olduğu sosyal faktörleri göze almıştır.[3] Birleşmiş Milletler Çocuk hakları Sözleşmesine göre çocuk, 18 yaşından küçük olan insanları kapsar.[4] Sözlük anlamında ise Çocuk, doğum ile ergenlik dönemi arasında olan bir bireyi tanımlamaktadır.[5]

Bu dönem ruhsal ve bedensel insanın en güçsüz olduğu çok özel bir dönemini kapsamaktadır. Geleneksel kültürlerde böyle bir dönem ya hiç yoktur ya da hızla geçiştirilmesi gereken bir dönem olarak algılanır. Çünkü bu toplumlarda asıl olan yetişkinliktir. Yaşamını kas gücüne dayandıran toplumlarda, insanın çocukluk gibi

---

[1] Richard Leakey, Roger Lewin, **Origins Reconsidered - In Search of What Makes Us Human,** New York: Doubleday. 1992.
[2] UNICEF Bolivia, 'The children - Childhood', (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/bolivia/children.html, 18.02. 2008
[3] Debra Satz**,** 'Child Labor: A Normative Perspective', **The World Bank Economic Review**, vol. 17, no. 2, 2003, s.298
[4] Convention on the Rights of the Child, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Article 1, 20 November 1989.
[5] **The American Heritage Dictionary of the English Language,** Houghton Mifflin Company; 4 edition, April 12, 2006

bir dönemle ve bu dönemin uzun bir eğitim sürecine tabi tutulması gibi bir lükse itibar etmeyeceği açıktır. Ancak, giderek modern zamanlara sanayileşmeye özgü olarak meydana çıkan toplumsal işbölümü, eğitim yoluyla elde edilebilecek bilgi ve beceriye ihtiyaç duyar. Çocukluk bu toplumsal ihtiyaca cevap verebilecek niteliği ile özel bir dönem olarak karşımıza çıkar.[6]

Çocuk, kullanıldığı bilim alanına göre, farklı yaşam sürelerini kapsar. Bilim alanları, çocukluğun başlangıcını "doğum anı" olarak kabul etmekte, ancak bitişi konusunda farklı görüşler öne sürmektedir. Çocukluğu ortaya çıkaran toplumsal koşullar kadar, zihinsel entelektüel ve kültürel evrim de önemlidir. Bu yüzden çocukluk olgusu ile çocuğun nasıl ve ne tür yaklaşımlara konu olduğu sorunu bu çerçevede açıklama bulmaktadır. Bu sorulara verilecek cevaplar, çocuk ve çocukluk kavramlarının çocuk paradigmasına ulaşan terminolojik evrimini de açıklığa kavuşturur.[7]

Çocukluk geleneksel kültür yapısı içinde sabit ve değişmez bir dönemi ifade etmemektedir. Çocukluk ilk bebeklikten on sekiz yaşına kadar geniş bir yaş dönemini kapsar. Uzun sure çeşitli ihtiyaçları, yetenekleri ve potansiyelleri içeren bir dönemdir. Çocukluk farklı yaşam yıllarını kapsar. Çocukluğun başlangıcı doğum anı olarak kabul edilmekte, ancak bitişi hakkında net bir görüş bulunmamaktadır.[8]

2.1.1.2. Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Çocuk ve çocukluk kavramlarının tarihsel gelişimini değerlendirilecek olursak çok eski dönemlere inmek gerekliliği vardır. Yunanlılar, çocukluğa oldukça az ilgi göstermişlerdir. Çocuk heykeli yapmadıkları bilinmektedir. Ortaçağ Batı toplumlarında modern anlamda bir çocukluk fikrinin bulunup bulunmadığı tartışmalıdır. Ancak çocukların ihmal edildiği, terk edildiği ya da küçümsendiği düşünülmemelidir. Bir bilinçlenme eksikliğinden söz edilebilir. Çocukluğa ilişkin bu bilinçsizliğin Ortaçağ Batı Toplumlarının demografik yapısı sonucu olduğu söylenebilir.

---

[6] İsmail Doğan, **Akıllı Küçük**, İstanbul, Sistem Yayıncılık Yay., 2000, s. 176
[7] İsmail Doğan, "Çocuk Haklarının Sosyolojik Evriminden Dünya ve Türkiye İçin Çıkan Sonuçlar", 1. İstanbul **Çocuk** Kurultayı**,** İstanbul, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, S.35-72
[8] Emine Akyüz, "Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocukluğun Eğitim Hakkı" **Milli Eğitim Dergisi**, Ankara, 2001,s 151

Çocukluk kavramının üretilmesinde önemli faktörlerden birisi matbaanın bulunmasıdır. Matbaanın bulunması ile çocuklar, yazılı malzemelerle tanışmışlar okumayı öğrenmek, gerekliliğini hissetmişlerdir. Bunun için de eğitim almak zorunda kalmışlardır. Bu durum çocukluk anlayışının hızla değişmesine yol açmıştır[9].

17. yüzyılda, çocukluk dönemi gelişmeye açık bir dönem olarak ortaya çıkmıştır. Burjuva sınıfının gelişmesi ve bu sınıfın büyümesi ile birlikte, çocuklar için harcanan parada eğitime yönelik harcamalarda artış olmuştur. Çocukluk fikri, 17.yüzyılda İngiltere'den bütün Avrupa'ya yayılmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda, özellikle İngiltere'de ve yoksul ailelerde, çocuklara karşı ilgisizlik söz konusudur. Bu dönemde çocuk, aynı kadın gibi babanın malı sayılmaktadır. Baba, çocuklarına istediğini yapabilmekte, fiziksel ceza verebilmekte ve hatta 7 yaşına geldiğinde onu zorla çalıştırabilmekteydi. Bu gibi haklara sahip olduğunu düşünmekteydi.18. yüzyılda Reform ve Rönesans hareketleriyle, çocukluk fikri daha çok önemsenmiştir.

19. yüzyılda ekonominin tarımdan sanayiye kayması ile orta sınıf gelişmiş, ailenin yapısı değişmiş, baba-çocuk ilişkisi iyi seviyeye gelmiştir.[10] 20. yüzyılda çocuk özel bir konumda bir değer olarak kabul edilmiştir.[11] Çocukların biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak yetişkinlerden farklı gereksinim ve beklentileri önem kazanmıştır.

2.1.1.3. Çocuk Hakları

Çocuk hakları, çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Çocuk hakları, felsefi ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşımla ele alınabilir. Felsefi bakımdan çocuk hakları, refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır.

Refah hakları, çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim gereksinimlerini sağlar. Bu haklar çocuğun güvenliğinin asgari koşullarını oluşturur. Anayasa hukuku açısından ekonomik ve sosyal haklar olarak da nitelendirilen bu

[9] Neil Postman, **Çocukluğun Yokoluşu**, Çev. Kemal İnal, Ankara., İmge Kitabevi Yay., 1995, s 44
[10] Doğan, **Akıllı Küçük**,, s158
[11] Mustafa Ruhi Şirin, "Çocuk Modernleşmesi mi Çocuk Sömürgeleşmesi mi?", **Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı**, Sayısı.23-24, 1998, s.1903

haklar, anayasalar ve uluslararası sözleşmelerde devletin ekonomik kalkınması ve mali gücü ile sınırlandırılmaktadır. Korumacı haklar, çocukları kötü muameleden, tehlikeden koruyan haklardır. Yetişkin hakları, yetişkinlerin sahip olduğu hakların çocuklara da tanınması durumudur. Ana-babalara karşı haklar, çocukların ergenlikten (rüştten) önce ana-babaları karşısında bağımsızlıklarını sağlayan haklar olarak nitelendirilmektedir.

Çocuğun ve çocuk haklarının korunması kavramları birbirinden farklı değildir. Çocuk hakları, çocukları korumak, onları bağımsız ve sorumlu bir yetişkin yaşamına hukuk kurallarına dayanarak hazırlamak amacını güder. Çocuk haklarını konu alan çocuk hukukunun esas konusu, güçsüzlüğünden ve deneyimsizliğinden dolayı çocuğa özel bir koruma ve özen göstermeyi sağlamaktır. Yetişkin olduğunda da kendi kendine karar alabilme yeteneğine sahip kılmaktır.

Çocuk hakları bakımından en önemli aşama, hiç kuşkusuz uluslararası düzeyde benimsenen evrensel bildirilerdir. 1.Dünya Savaşı sırasında Balkan çocukları için yürütülen yardım çalışmaları temel alınarak, 1922'de Çocukları Koruma Fonu üyesi olan Eglantyne Jebb tarafından çocuk hakları üzerine bir taslak çalışma yapılmıştı. 7 maddeden oluşan bu taslakta, her ulustan, ırktan ve inançtan çocukların sömürüye karşı korunması, ahlaki, zihinsel ve fiziki değerlere sahip kılınmasının yanında, çocuklara karşı sorumluluk ele alınmıştı. Bu taslak daha sonra, Çocuk Hakları Cenevre Sözleşmesi adı altında, 1924'de Milletler Birliği tarafından kabul edilmişti.

Milletler Cemiyeti'nce kabul edilen Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi , II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla kâğıt üstünde kalmıştır. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün (1945) kuruluşundan sonra bu ilk bildirinin canlandırılması için çalışmalar başladı. 1948 yılında yayımlanan Evrensel İnsan Hakları Bildirisi çocuk haklarından özellikle söz etmemekle birlikte herkesin Bildiri'de yer alan tüm haklardan hiç ayırım gözetilmeksizin yararlanacağını söylüyordu. Yalnız 25. maddede anaların ve çocukların özel bakım ve yardım alma hakları vurgulanıyordu. Çocukların bir takım özel ihtiyaçlara gereksinimi olduğunun anlaşılması üzerine, 1950 yılında çocuk haklarını daha sağlam ilkelere bağlayacak bir Bildiri taslağı hazırlandı. Birçok düzeltmelerden

sonra 20 Kasım 1959'da ortaya çıkan Çocuk Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oybirliği ile onaylandı. 12:13

Hukuksal anlamda çocuk hakları, 20 Kasım1989 da gerçekleştirilmiş olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer almaktadır. (Ek:1'e Bakınız) Sözleşmenin amacı, çocukları ihmal ve istismara karşı korumaktır. Bu sözleşme, çocuklar ile ilgili konularda daha önce yapılan diğer sözleşmelerden farklı olarak, hakların bir arada bulunduğu tek hukuksal metin hüviyetini taşımaktadır.

Çocuk hakları, her geçen gün daha kapsamlı ele alınmakta, bu konuda yapılan anlaşmalar ile temel insan haklarının, çocukları da kapsayacak şekilde düzenlendiği görülmektedir. [14] Çocukları koruyan özel normlar ve haklar, anlaşmaların içine dahil edilmişti. Ancak insan hakları normlarının çocukların özel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kaldığı tespit edilmişti.

Bu anlayıştan hareketle, 1979 yılında, Uluslararası Çocuk Yılı'nın arifesinde, Polonya Hükümeti, Birleşmiş Milletlerin, çocukların haklarına dair bir metin hazırlamasına ihtiyaç olduğunu iddia ederek, bu konuda bir konvansiyon hazırlanmasını teklif etmişti.[15] Bu fikir, Birleşmiş Milletlere üye devletler tarafından kabul edilmişti. Sadece İngiltere Hükümeti, bu tür bir belgenin gereksiz ve elverişsiz olacağını savunmuştu. Ancak, diğer ülkelerin kabul etmesi halinde, bunun geliştirilmesi için katkıda bulunacaklarını da beyan etmişti.[16]

Bunu takip eden zaman içinde, Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Komisyonu'nda, çocukların haklarına dair bir sözleşme taslağının projesi başlatılmıştı. Bu komisyonun altında kurulan özel çalışma grubuna, Hükümet Dışı Kuruluşlar da katılmışlardı. Bu çalışma içinde çocukların da yer almasına izin verilmişti. Böylece, doğrudan doğruya olmasa da, tartışmalarda çocukların da söyleyecek bir şeyleri olmuştu.

---

[12] Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk,** 6. Baskı, İstanbul, Özgür Yayınları, 2000, s. 242

[13] Leah Levin, "The Rights Of The Child", Human Rights, Edited by: Pete Davies, London: Routledge, 1988**,** p. 40

[14] Bob Franklin, "The Case For Children's Rights: A Progress Report", **The Handbook of Children's Rights**, London: Routledge, 1995, p.22

[15] Natasha Parassram Concepcion, "The Convention on the Rights of the Child after Ten Years: Success or Failure?" **Human Rights Brief**, vol. 7, no. 2, 2000, p.2

[16] Gerison Lansdown," A Model for Action - the Children's Rights Development Unit: promoting the Convention on the Rights of the Child in the United Kingdom", **The Handbook of Children's Rights**, London: Routledge, 1995, p.25

Bugün Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali dışında 191 ülke tarafından onaylanmıştır.[17] Türkiye, Sözleşme'yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. Bu sözleşme, dünya çocuklarının İnsan Hakları Yasası" olarak nitelendirilmektedir. Sözleşmenin dayandığı temel fikir şudur: tek tek her çocuk, içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir.[18]

2.1.1.4. Hukukta Çocuk Kavramı

Hukukta çocuk kavram, iki anlamda kullanılmıştır. Birincisi, küçüğü yetişkinden ayırmak, ikincisi de, ana-babayla olan soy bağını belirtmek içindir.[19] Bizim için önemli olan, birinci anlamdaki çocuk kavramıdır. Hayatının ilk anından itibaren çocuk, yardım ve korunmaya muhtaçtır. Ancak söz konusu yardım ve korunmanın ne zamana kadar süreceğinin belirlenmesi psiko-sosyal açıdan olduğu kadar, hukuki açıdan da güçtür. Çünkü bu süre her çocuk için yaş, biyolojik gelişme hızı, hatta psikolojik özellik ve ihtiyaçlara bağlıdır[20].

2.1.1.4.1. Türk Hukuk Sistemi'nde Küçüklüğün Başlangıcı

Hukuki açıdan çocuk; tam ve sağ doğduğu andan başlayarak, ergin olduğu ana kadarki devrede bulunan gerçek kişi şeklinde tanımlanabilir.[21] Buna göre: Türk hukuk sistemi bakımından çocukluğun başlangıcı, kişiliğin kazanılmasına bağlıdır. Medeni Kanun'un 28/1. maddesi; "kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar" hükmüne yer vermektedir. Bu hükme göre ana karnındaki çocuk (cenin) hukuk önünde kişi değildir. Şu halde kişiliğin kazanılabilmesi dolayısıyla çocukluğun başlayabilmesi için, Medeni Kanun sağ ve tam doğum olmak üzere iki koşulun gerçekleşmesini aramıştır.

---

[17] Nicole Pothier, "The Convention on the Rights of the Child after 10 years:From Promises to Reality". Director of the Education and Co-Operation Department, Québec, Ağustos 2000, p.2
[18] UNICEF, "Dünya Çocuklarının Durumu", UNICEF Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1997,s.23
[19] Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, **Aile Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1993, s.3
[20] Ali Naim İnan, **Çocuk Hukuku,** Ankara, AÜ Eğitim Fakültesi Yay., 1968, s103
[21] Ali Naim İnan, **"Çocuk Hukuku"** y.y , İstanbul , 1968, s17.

2.1.1.4.1.1. Tam Doğum

Tam doğum, doğumun tamamlanmış olması, yani çocuğun ana bedeninden tamamıyla ayrılmış ve bağımsız bir varlık haline gelmesi anlamına gelmektedir.[22] Çocuğun anne vücudundan tamamen ayrılmasında dıştan müdahale bir engel taşımamaktadır.[23]

2.1.1.4.1.2. Sağ Doğmak

Medeni Kanun'un kişiliğin başlangıcı için aradığı ikinci koşul, sağ doğmaktır. Çocuğun sağ doğması, çocuğun ana bedeninden yaşayarak ayrılması ve ayrıldıktan sonra da bir an yaşamış olmasını ifade eder.[24] Kişilik, çocuğun korunmaya ve yardıma muhtaç olduğu dönemin başlangıcı, ana vücudundan ayrıldıktan sonra bir an yaşamış olmasına bağlıdır. Ana bedeninden ayrıldıktan sonra birkaç dakika sonra ölmüş olsa bile, yaşadığı süre boyunca çocuk kişilik kazanmış sayılır. Medeni Kanun bu koşul çerçevesinde çocuğun insan şeklinde doğmasını dikkate alırken, sakatlığının olmaması gibi koşulları ayrıca aramamıştır.[25] Türk Medeni Kanunu, kişiliğin başlayabilmesi için çocuğun tam ve sağ doğmuş olması koşullarına ek olarak çocuğun yaşama kabiliyetine sahip olup olmamasını aramamıştır.[26]

Türk hukuk sisteminde henüz tam ve sağ doğmamış ana rahminde bulunan cenin, bazı hakları bakımından korunmaktadır.[27] Medeni Kanun'un 582. maddesine göre " cenin sağ doğmak koşulu ile mirasçı olabilmektedir." Medeni Kanun'un 643. maddesi, mirasçılar arasında cenin varsa, mirasın paylaşılmasını ceninin doğmasına kadar erteleyerek cenini korumuştur.[28]

---

[22] Jale Akipek, Turgut Akıntürk, **Türk Medeni hukuku Başlangıç Hükümleri-** Kişiler Hukuku, 5.bs., İstanbul ,Beta Yay., 2004, s.253
[23] Mustafa Dural, **Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1987, s17
[24] Aydın Zevkliler, Ayşe Havutçu, **Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk**, Ankara., Seçkin Yay., 2003, s.216
[25] Mustafa Dural, **Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1987, s.18
[26] M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi, **Kişiler Hukuku**, İst., Filiz Kitabevi Yay., 1999, s.11.
[27] Zevkliler, Havutçu , **a.g.e**., s.220
[28] Oğuzman, Seliçi, **a.g.e**. s.17

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukluğun başlangıcı konusunda açık bir ifade kullanmayarak, doğum öncesi korumayı kapsam dışında bırakmıştır. Sözleşme, çocukluğun başlangıç anını, ülkelerin kendi kanuni düzenlemelerine bırakmıştır.[29]

2.1.1.5. Türk Hukuk Sistemi'nde Küçüklüğün Sonu

Hukuk sisteminde çocukluğun başlangıcını belirtmek kadar, sona erme anını belirlemek de önem taşımaktadır. Küçüklük, kişinin düşünsel olgunluğa ulaşmasıyla sona ermektedir. Bu olgunluğun yaşını kanun koruyucu bazı koşulları dikkate alarak belirlemektedir. Düşünsel olgunluğa erişme yaşı olarak on sekiz yaş kabul edilmekle birlikte, bazı hal ve durumlarda genel kurala istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalar; evlenmeyle kazanılan "erken erginlik (rüşt)" ile hakim kararıyla kazanılan "kaza-i erginlik"dir.[30]

Medeni Kanunda bir kimsenin bizzat kendi fiil ve muameleleri ile kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilme iktidarı olan fiil ehliyetine sahip olabilmesi için kanunun tayin ettiği belli bir yaş sınırını aşması(reşit olması)gerektiği hükme bağlanmıştır. Medeni Kanuna göre de "Rüşt on sekiz yaşın ikmali ile başlar"[31] Buna normal rüşt adı verilir. Ancak bunun istisnası "erken rüşt" tür. Erken rüşt, iki halde söz konusu olur. Bunlardan birincisi "evlenme ile reşit olmak"tır ki, bu durumda rüşt yaşı erkekte 15, kadında ise 14 olur, ikincisi ise "yargısal rüşt'tür. Bu da ancak 15 yaşını bitiren küçüğün isteği ve diğer yasal koşulların gerçekleşmesiyle mümkün olmaktadır.[32]

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesi de "Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." hükmüne yer vermek suretiyle, çocukluk dönemini on sekizinci yaş günü ile sonra erdirmektedir.[33]

2.1.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocukları Koruma Fonu üyesi olan Eglantyne Jebb, 1922 yılında çocuk hakları üzerine bir taslak hazırlamıştı. 1. Dünya Savaşı sırasında, Balkan çocukları

[29] Rachel Hodgkin, Peter Newell, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uygulama El Kitabı**, Ankara, UNICEF Türkiye Temsilciliği Yay., 2001, s.3
[30] **Türk Medenî Kanunu**, Madde 124/1
[31] **A.e,** Madde 11
[32] **A.e**, Madde 11/2
[33] United Nations, "Convention on the Rights of the Child", Article 1, 20 November 1989, p.1

için yaptığı çalışmalar sırasında, çocukların refahı için, devamlı olarak eylem yapılması gerekli olduğunu ortaya atmıştı. Bu fikir üzerine, 7 maddeden oluşan bir taslak hazırlanmış, farklı ulustan, ırktan, inançtan olan çocukların sömürüye karşı korunması, gelişimlerinin sağlanması, yetişkinliğe hazırlanması konusunda görüşler bildirilmişti.

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliği, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtilmiştir. Hazırlanan bu taslak, 1924 de Milletler Birliği tarafından, "Çocuk Hakları Cenevre Sözleşmesi" olarak kabul edilmişti. Bu deklarasyon, her ulustan kadın ve erkeklerin, çocukların gelişimlerini sağlamada görevleri olduğunu bildirir ilk uluslararası belgedir. 1959'da kabul edilen Çocuk Hakları Deklarasyon'u (Ek:1'e Bakınız), çocukların da her insanın sahip olduğu hak ve özgürlükler gibi haklara sahip olması konusunu, yetişkinlerin sorumluluğuna vermiştir.[34]

1979 yılından itibaren, Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Komisyonu'nda, çocukların haklarını belirleyen bir sözleşme taslağı projesi başlatılmış, on yıl süren sözleşme taslağı çalışmaları sonrasında, çocukların medeni, siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel tüm haklardan yararlanmaları gerekliliği kaleme alınarak, 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Çocuk Hakları Sözleşmesi (Ek:1'e Bakınız), kabul edilmiş, 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.[35]

Sözleşme, taraf devletleri kendi hukuksal düzenlemelerini Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan konulara uygun şekilde düzenleme ve uygulama yapmakla sorumlu tutmuştur. Sözleşmeye göre; UNICEF, İLO, WHO gibi örgütler ve hükümet dışı kuruluşlar, devlet tarafından hazırlatılan raporları ve bunların sonuçlarını, sözleşmeden gelen imkânla, Bileşmiş Milletler Genel Sekreterliğine sunmaklavazifelidirler.

Çocuk Hakları Sözleşmesinde, Birleşmiş Milletler şemsiyesi altındaki, kültürel, toplumsal ve ekonomik değerleri farklı her ülkenin ortak bakış açısı yakalamaları, bu sözleşmenin evrensel yönünü ortaya koymaktadır. Çocukların

---

[34] Leah Levin, "The Rights Of The Child", **Human Rights**, Edited by: Pete Davies, London: Routledge, 1991**,** p. 41

[35] United Nations, 'Status of the Convention on the Rights of the Child Report of the Secretary-General'**,Refugee Survey Quarterly**, Jul 2004; volume 23: pp.159 - 162.

Magna Carta'sı olarak nitelenen bu belge[36], dünyada tarih boyunca geniş alanlara en hızlı bir şekilde yayılmış ve üye devletlerce onaylanmış olan Uluslararası İnsan Hakları belgesidir.[37] 191 devletin taraf olduğu sözleşmeye, Türkiye 14 Eylül 1990 tarihinde imzasını koymuş, ancak sözleşmenin 17. , 29. ve 30. maddelerine Lozan antlaşması[38] ve Anayasa kapsamında çekinceler konularak, 9 Aralık 1994 de T.B.M.M'de kabul edilmiştir.[39]

Devlet Bakanlığı 24.1.1995 tarih ve B.02.007/ 0123-08 sayılı yazısı ile 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak 4058 sayılı kanunla iç hukuk kurallarına dönüşen Çocuk Hakları Sözleşmesini, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK), bu sözleşmenin Türkiye'deki uygulamalarını izleme ve koordine etme görevini vermiştir.

2.1.2.1. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı

Çocuk Hakları Sözleşmesi temel prensibi çocuk haklarını korumaktır. Bu sözleşmeyle çocuklara karşı yapılan kötü davranışlar, ihmal, istismar gibi davranışların engellenerek dünya çapında ulusal kuralların ve standartların oluşturulmasını amaçlayarak çocukların bu olumsuz koşullardan uzak yetiştirilmelerini gerektirmektedir. Sözleşme, çocukların açlık ve yoksulluktan, ihmalden ve sömürüden ve diğer kötü davranışlardan uzakta kendi potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirebilecek şekilde yetiştirilmelerini öngörmektedir. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların haklarını sağlık, eğitim, yasal, sivil ve sosyal servis alanlarında standartlar oluşturarak korumak amacını gütmektedir. [40] Bununla

[36] Nicole Pothier, "The Convention on the Rights of the Child after 10 years:From promises to reality". Director of the Education and Co-Operation Department, Québec, Ağustos 2000, p.2
[37] United Nations Convention on the Rights of the Child, **Human and Civil Rights: Essential Primary Sources.** Ed. Adrienne Wilmoth Lerner, Brenda Wilmoth Lerner, and K. Lee Lerner. Detroit: Gale, 2006. p.469
[38] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), "Convention on the Rights of the Child", (Çevirimiçi) http://www2.ohchr.org/english/bodies/ratification/11.htm, 12.02.2008,
[39] Yasmin Naqvi, "Rights Of The Child in Turkey", the World Organisation Against Torture (OMCT), Geneva , 2001 s.7
[40] UNICEF, Convention on the Rights of the Child , (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/crc/, 14.04.2008

birlikte sözleşme, çocukların gelişmelerini sağlayacak programlar için, bir çerçeve oluşturma hedefinde taşır.[41]

2.1.2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Yapısı

Sözleşme, önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır.[42] Sözleşmenin önsözünde Birleşmiş Milletler'in temel ilkeleriyle insan hakları sözleşmeleri ve bildirgelerinin bazı özel hükümlerine gönderme yapılmış, çocukların ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı korunmaya gereksinim duydukları belirtilmiştir. Çocukları koruma sorumluluğunun, devletten önce aileye ait olduğu, ailenin de devletten yardım alacağı belirtilmiştir.

54 maddeden oluşan sözleşmenin birinci kısmında (Madde 1- Madde 41) çocukların sahip olduğu haklar ve bunları gerçekleştirme konusunda devlete düşen görevler belirlenmiştir. Sözleşmenin ikinci kısmında (Madde 42- Madde 45) çocuk hakları sözleşmesinin uluslararası uygulaması hakkındaki koşulları ortaya koyar. Sözleşmenin üçüncü kısmı (Madde 46- Madde 54) ise sözleşmenin onaylanması, Yürürlüğe girmesi, çekinceler ve düzeltmeleri kapsamaktadır.[43]

2.1.2.3. Çocuk Hakları Sözleşmenin Hukuksal Niteliği

Sözleşme Anayasa ve Anayasa dışındaki kanunlar açısından değerlendirilecek olursa; İç hukuk açısından çocuk hakları sözleşmesi, 1982 Anayasa'sına göre kanun hükmündedir. Çocuk Hakları Sözleşmesinin, Anayasa dışındaki kanunlar açısından değerlendirilmesi ise şöyledir.

Sözleşmenin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda, Çocuk Hakları Sözleşmesinin getirdiği bir hükmü düzenleyen bir kural yoksa Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilgili kuralı iç hukukta uygulanır.

Sözleşmenin imza ve onayıdan önce, iç hukuktaki kanunlarda, sözleşmeye aykırı bir kural varsa, söz konusu kural, iç hukuk kuralını yürürlükten kaldırmış olur ve yeni tarihli bir kanun olarak, sözleşmenin ilgili hükmü uygulanır. Sözleşmenin onayından

---

[41] Emine Akyüz, "Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması" **Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 2000, s. 19

[42] Natasha Parassram Concepcion, "The Convention on the Rights of the Child after Ten Years: Success or Failure?" **Human Rights Brief**, vol. 7, no. 2, 2000, p.2

[43] A.e., p.2

sonra, iç hukukta sözleşmeye aykırı bir kural getirilirse, bu yeni kural, sözleşmenin kendisine aykırı hükmünü yürürlükten kaldırmış olur. Devletin, sözleşmeye aykırı bir iç hukuk kuralını sonradan düzenlemesi, uluslararası sözleşmeyi fesih etmek demektir.[44]

2.1.3. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri

Sözleşmede yer alan bazı haklar, çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde temel ilkeler niteliğindedir.

2.1.3.1. Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri

Sözleşmede yer alan bazı haklar, çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde temel ilkeler niteliğindedir.

2.1.3.1.1. Ayrımcılığın Önlenmesi

Ayrımcılığın önlenmesi konusu çocuk hakları sözleşmesinin 2. Maddesinde dile getirilmiştir. Ayrımcılık konusu sözleşmenin bütün uygulamaları açısından temel önem taşıyan genel bir ilke olarak tanımlanmıştır. Hakların hepsi, istisnasız tüm çocuklar için geçerlidir. Devlet çocukların korunması ve onların ayrımcılıkla karşılaşmaması için gerekli girişimleri yapmakla sorumludur. Ayrımcılık konusunu vurgulayan bu madde çocukların ırkı, dini, konumu, ailevi durumu, cinsiyeti, konuştuğu dili, kültürü her ne olursa olsun hiçbir çocuk için ayrımcılık yapılamayacağını belirtmiştir.[45]

2.1.3.1.2. Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuğun yüksek yararı konusu Çocuk Hakları Sözleşmesinin 3. maddesinde dile getirilmiştir. Bu madde de Çocukları etkileyen kararların hepsinde ve onlarla ilgili bütün durumlarda, çocuğun yüksek yararı tam olarak göze alınması gerekli kılınmıştır. Bununla beraber sözleşmenin 3. maddesinde, Ailenin çocuğun yüksek

[44] Akyüz, **a.g.e.** 2000, s.20
[45] UNICEF, 'The Convention on the Rights Of The Child. Guiding Principles: General Requirements for All Rights', November 20, 1989, p.1

hakkının korunmasında sorumlu olduğu belirtilmiş ve bu hakkın aile tarafından kullanılması durumunda, devletin bu sorumluluğu üstleneceği belirtilmiştir. Çocuğun yüksek yararı, tıpkı ayırım gözetmeme gibi Sözleşmenin genel bakış açısını belirleyen, uygulama için yol gösteren temel bir ilkedir.[46]

2.1.3.1.3. Yaşama ve Gelişme Hakkı

Çocuğun Yaşama ve gelişme hakkı konusu çocuk hakları sözleşmesinin 6. Maddesinde dile getirilmiştir. Bu madde de bütün çocukların yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmiş ve devletin, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla sorumlu olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda çocuk hakları sözleşmesinin 3. Maddesinde Devletin çocuğun bakımı ve sağlığı için gerekli olan bütün kurumların ve servislerin sağlanması ve bunların belirli standartlara ulaştırmasını gerekli kılmıştır.[47]

Çocuk hakları sözleşmesinin 24. Maddesinde Devletlerin, çocuğun en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanıyarak bunların güvence altına alınmasını sağlar. Buna ilaveten

Devletlin, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip eder ve özellikle:

- Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbı bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması
- Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
- Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması:

[46] United Nations, 'Convention on the Rights of the Child'**,** November 20, 1989,Article 3
[47] **A.e.,** Article 3, 6

- Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.[48]

Diğer taraftan Çocuk hakları sözleşmesinin 26. Maddesinde, Devletin her çocuğun sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlik olanaklarından yararlanma hakkı tanıyarak bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun gerekli önlemleri alacağı belirtilmiştir.[49]

Yaşama hakkı yukarıda belirtilen çocukların yeterli yaşam standartlarına sahip olmaları ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarıyla yakından ilgiliyken gelişme hakkı ise; Çocuk hakları sözleşmesinin 31. Maddesinde belirtildiği gibi dinlenme, oyun, boş zaman ve kültürel etkinliklere katılma, düşünce din ve vicdan özgürlükleri ile yakından ilgilidir. Diğer taraftan, Yaşama hakkı Çocuk hakları sözleşmesinin Önsözünde belirtildiği gibi çocuğun gerek bedensel, gerekse zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar doğum öncesinde de uygun yasal korumayı içeren özel güvence ve koruma gereksinimi bulunduğunu belirtir

2.1.3.1.4. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması

Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması konusu çocuk hakları sözleşmesinin 12. Maddesinde dile getirilmiştir. Bu madde ile Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun toplumda bir birey olarak yaşantısını sürdürmede eksiksiz bir biçimde hazırlanmasını, Birleşmiş Milletlerin kuruluş bildirgesinde yer alan barış, onur, hoşgörü, eşitlik, özgürlük ve dayanışma ideal değerleriyle yetişmesini arzu etmektedir. Bu da çocuğa gereken önemi vermekle, görüşlerini dikkate almakla mümkün olur.

Çocukların kararlara katılması, onların görüşlerinin alınması ile mümkündür. Görüşlerin alınması ve karara katılması, aile ve toplum bakımından çok önemlidir. Çocuğun görüşlerinin dikkate alınması, sözleşmenin temel ilkelerindendir. Zira çocukların serbestçe görüşlerini ifade etmesi, çocuğun gelişimine etki etmektedir. Adli ve yönetsel makamların da, çocuğun görüşünü ifade etmesine olanak sağlaması

[48] United Nations, 'Convention on the Rights of the Child', November 20, 1989,Article 24
[49] **A.e.,** Article 26

ve bu görüşlere gerekli ağırlığı vermesi "Çocukların Haklarının Uygulanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi"nde yer almıştır.[50]

2.1.3.2. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıdığı Haklar

Çocuk hakları sözleşmesi, çocukların kişisel(medeni), ekonomik, sosyal ve kültürel tüm haklarını birbirleriyle bağlantılı olarak ele almaktadır. Bu sebeple sözleşme, çocuk haklarını bütüncül yaklaşımla düzenleyen hukuksal bir metindir. İnsan haklarıyla bağlantılı bütün haklar çocuklara da tanınmıştır. Hatta insanlara tanınan haklardaki standartlar, konu çocuk olduğunda yükseltilmesine çalışılmaktadır.

2.1.3.2.1. Kişisel Haklar (Medeni Haklar)

Kişisel Haklar, temel haklar sıralaması içinde özel konuma sahip haklardandır. Temel haklar arasında bir üstünlük sırası olmamakla birlikte, hakların çeliştiği durumlarda kişisel haklara öncelik verilmesi gerekir.[51]

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan başlıca hakları şunlardır:

2.1.3.2.1.1. İsim, Vatandaşlık ve Kimliğin Korunması Hakkı

Çocuk hakları sözleşmesinin 7. ve 8. maddesi, her çocuk doğumla birlikte isim ve vatandaşlık hakkına, mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından korunma hakkına sahiptir. Çocuk, doğuştan itibaren bir isim alma hakkına sahiptir. Ayrıca, çocuk, vatandaşlık edinme, ana-babasını mümkün olduğu ölçüde tanıyıp bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahiptir. Sözleşme, çocuğun kimliğinin yok edilmesini yasaklamaktadır. Bu kimlik, vatandaşlık, isim ve aile bağlarını içermektedir. Devlet, çocuğun kimliğini korumakla, eğer gerekiyorsa bu kimliğin temel öğelerini yeniden oluşturmakla yükümlüdür.[52]

---

[50] **A.e.,** Article 12
[51] Tekin Akıllıoğlu, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", A.Ü.S.B.F, **İnsan Hakları Merkezi Yayınları**, Ankara 1995, s.142
[52] United Nations, 'Convention on the Rights of the Child'**,** 20 November 1989,Article 7, 8

2.1.3.2.1.2. Düşünce, Düşünceyi Açıklama, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Çocuk Hakları Sözleşme'nin 13 ve 14. maddeleri, Görüş, Düşünceyi Açıklama, Vicdan ve Din Özgürlüğü'ne yer vermiştir. Taraf devletler çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterirler. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. Çocuk Hakları Sözleşme'nin bu maddelerine göre her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren herhangi bir konuda görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir Bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın, yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla olabilir.[53]

2.1.3.2.1.3. Çocuğun Ana-Babası Tarafından Yetiştirilme Hakkı

Çocuk hakları sözleşmesinin 18, Maddesi çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları İlkesinin tanınması için her türlü çabayı göstereceklerini belirtmiştir. Bununla bağlantılı olarak 18,Maddenin 2, bendine göre, devletin Çocuğun yetiştirilmesi sorumluluğunu üstlenen ana-baba veya duruma göre vasilerin, durumlarına göre yardım yapacağını belirtir.[54]

Diğer bir taraftan Çocuk hakları sözleşmesinin 27. Maddesi devletin çocuğun; fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişmesi açısından yeterli yaşam standardına ulaşma hakkı olduğunu belirtir. Aynı maddenin 2. bendinde Çocuğun yeterli bir yaşam standardına sahip olmasını sağlamak, sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babanın sorumluluğudur. Aynı şekilde Çocuk hakları sözleşmesinin 27. Maddesinin 3, bendinde Devletin görevini ise çocuğun sorumluluğun yerine getirilmesine olanak tanıyacak koşulları yaratmak ve gerekirse, ana-babalara ve çocuklarına maddi yardım ve destek yapılmasını da kapsayabilir.[55]

[53] **A.e.,** Article 13, 14
[54] **A.e.,** Article 18
[55] **A.e.,** Article 27

2.1.3.2.1.4. Dernek Kurma, Barışçı Toplanma Özgürlüğü

Çocuk hakları sözleşmesinin 15. Maddesinde devletin, çocuğun dernek kurma, barışçı toplanma özgürlüğünü kabul ederler. Ancak çocukların bu özgürlükleri, başkalarının özgürlüklerinin korunması amacıyla getirilen sınırlamalara bağlı olarak güvence altına alınmıştır.[56]

2.1.3.2.1.5. Özel Yaşam, Aile, Konut, Haberleşme Özgürlüğü

Çocuk hakları sözleşmesinin 16. Maddesinde hiçbir çocuğun özel yaşantısına aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz demektedir. Çocuğun böyle müdahalelere karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.[57]

2.1.3.2.1.6. Kötü Muamele ve İşkenceye Tabi Tutulmama Hakkı

Çocuk hakları sözleşmesinin 19. Maddesinde hiçbir çocuğun kötü muamele ve işkenceye tabi tutulması söz konusu olamaz. Şayet çocuk bu anlamda zor durumda bırakılırsa, devlet çocuğu yeniden kazanmak için her önlemi alacağını belirtir.[58]

2.1.3.2.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yaşama geçirilmesi, uzun süren bir kalkınma politikasını esas alır. Pozitif haklar diye adlandırılan ekonomik, sosyal, kültürel haklar, elde edilen ürün ve hizmetlerden faydalanmaya ilişkin haklardır. Bu haklar, kişisel ve siyasi haklardan ayrı düşünülemez. Bunlar bir bütünü oluştururlar. Eğitim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı bu haklardandır.

2.1.3.2.2.1. Eğitim Hakkı

[56] **A.e.,** Article 15
[57] **A.e.,** Article 16
[58] **A.e.,** Article 19

Çocuk hakları sözleşmesinin 28. maddesinde yer alır. Bu maddeye göre çocuk, eğitim hakkına sahiptir. Devletin görevi, ilköğretimi zorunlu ve parasız kılmak, orta öğretimi teşvik etmek, yüksek öğretim olanaklarını geliştirmektir.[59]

2.1.3.2.2.2. Sağlık Hakkı

Çocuk hakları sözleşmesinin 24. maddesinde yer alır. Bu maddede taraf devletler, çocukların ekonomik sebeplerle sağlık hizmetlerinden yararlanamaması durumunda, gereken her türlü gayreti göstermekle yükümlü kılınmıştır. Çocukların sağlıklı bir biçimde yaşama hakları esas alınmıştır.[60]

2.1.3.2.2.3. Sosyal Güvenlik Hakkı

Sözleşmede her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerini sağlıyacak belirli bir yaşam standardına sahip olması belirtilmiştir. Bu önce ana-baba ve çocuğun bakımını üstlenen kişilerce sağlanır. Devlet bu kişilere yardım etmek durumundadır. Bunun için her türlü önlemi almak, mali ve destek programı oluşturmak durumundadır.

2.1.3.2.3. Korunma Hakları

Çocuk hakları sözleşmesinin 32. maddesinde çocuk, sağlığı, eğitimi ve gelişmesi açısından tehlike teşkil eden işlere karşı korunma hakkına sahiptir demektedir. Bu maddenin 2 bendinde taraf devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alacağı belirtilmektedir. Taraf devletlerin bu konuda aldıklara önlemlere bakıldığında çocukların:

- İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;
- Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

[59] **A.e.,** Article 28
[60] **A.e.,** Article 24

Sözleşmede çocukların korunması, aile içinde, ailesiz ve özel durumda olmak üzere değerlendirilmiştir. Buradaki hakların bir kısmı medeni hakları da içermektedir. Zira çocukların ana-babaları tarafından yetiştirilmeleri, ana-babasından ayrılmamaları, ana-babalarının dışında koruma altına alınmaları, bakılmaları, eğitilmeleri, sağlıklarının korunması, toplumsal gelişiminin sağlanması gibi hakları, medeni haklar grubuna girer.[61]

2.1.3.2.3.1. Çocukların Ana-Babası Tarafından Yetiştirilme ve Ana-Babasına Karşı Korunma Hakkı

Çocuğun yetiştirilmesinden, gelişiminin sağlanmasından ana-baba ya da duruma göre yasal vasiler sorumludur. Bu kişiler çocuğun yüksek yararını göz önünde tutmak durumundadır. Devlet, ailenin yönlendiricilik yapma hakkına saygı gösterir. Bunun yanında Çocuk hakları Sözleşmesi'nin 27. Maddesinin 3. bendinde devletin bu konudaki görevini ise çocuğun sorumluluğun yerine getirilmesine olanak tanıyacak koşulları yaratmak ve gerekirse, ana-babalara ve çocuklarına maddi yardım ve destek yapılmasını da kapsayabileceğini belirtir.[62]

2.1.3.2.3.2. Çocukları Ana-Babadan Ayırma Yasağı

Çocuk hakları sözleşmesinin 9, 10 ve 11. maddeleri, çocuğun ana-babası ile olan ilişkileri düzenler. Bu maddelere göre çocuk, ana-babasının rızası olmadan ayrılamaz. Ancak aksine karar, çocuğun yüksek yararı gözetildiği zaman verilebilir. Bu karar devamında çocuk, ana-babasından biri ya da her ikisi ile kişisel ilişki kurma hakkına sahiptir.

2.1.3.2.3.3. Çocuğun Ailesi Dışında Korunması

Çocuğun Ailesi Dışında Korunması ile ilgili maddeler, ana-baba korunmasının yerine geçecek sistemi öngörmektedir. Taraf devletler, bu sistemle korunacak aile ortamından yoksun çocukların, alternatif aile bulma ya da kurumlar aracılığı ile

[61] **A.e.,** Article 32
[62] **A.e.,** Article 27

çocuğun bakımını sağlama değerlendirmelerini yapacaktır. Taraf devletler bu konu ile yükümlüdürler.

2.1.3.2.3.4. Özel Durumdaki Çocukların Korunması

Özel Durumdaki Çocukların Korunması, özürlü çocuklara, azınlık çocuklarına, savaş altındaki çocuklara korunmaları gayesiyle düzenlenen maddeleri içerir.

2.1.3.2.3.5. Savaş Altındaki Çocukların Korunması

Savaş altındaki çocukları koruma amacıyla, her türlü önlem alınmasını üstlenen taraf devletler, uluslararası hukukun çocukları da kapsayan insan hakları kurallarına uyulmasını sağlama yükümlülüğünü, çocuk hakları sözleşmesiyle üstlenmişlerdir.

2.1.3.2.3.6. Suça İtilmiş Çocukların Korunması

Suça itilmiş çocukların topluma kazandırılması için, yapılması gerekli çalışmalar, sözleşmenin 40. maddesinde yer almıştır.

2.1.3.2.3.7. İhmal ve İstismara Karşı Korunma

İhmal, istismara karşı ve her türlü olumsuzluktan yasal, yönetsel, eğitsel, toplumsal önlemlerle çocukların korunmasını, sözleşme kurallara bağlamıştır.

2.1.4. Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocuk Suiistimali çocuğa bakan kişinin o çocuğa yapmış olduğu fiziksel, duygusal veya cinsel yönden kötü davranmak manasına gelir. Aslında Çocuk istismarı ve ihmalinin uzun bir geçmişi vardır. Çocuklar uzun dönemler boyunca aileleri veya diğer bireyler tarafından istismar ve ihmale uğramıştır. Bunla birlikte yüzyıllar boyunca kanunlar çocukları korumakta yetersiz kalmışlardır.[63]

[63] **Gale Encyclopedia of Everyday Law,** Family Law: Child Abuse/Child Safety/Discipline, Ed. Shirelle Phelps. Vol. 1. Detroit: Gale, 2003. pp.587-590.

Günümüzde çocukların ihmal ve istismar ile karşılaştıkları görülmektedir. Ulusal ve uluslararası bir sorun olan çocuk ihmal ve istismarı ülkemizde de yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Diğer bir taraftan, çocuk ihmal ve istismarı, anne babaların ya da çocuğun her türlü bakımından sorumlu olanların yaptıkları ya da yapmaları gerektiği halde yapmadıkları, çocuk için uygunsuz ya da zararlı olduklarına toplum değerleri ile uzman bilgisinin birleştirilmesiyle karar verilen tüm davranışlar olarak tanımlanmasıdır. Bu tanımda 'yaptıkları davranışlar' ifadesi ile istismardan; 'yapmaları gerektiği halde yapmadıkları davranışlar' ifadesi ile de ihmalden söz edilmektedir.

İhmal ve istismarı aile içinde, okullarda, çocukların çalıştırıldığı mekânlarda, çocukları korumak geliştirmek rehabilite etmekle yükümlü kurumlarda daha çok görmekteyiz. İhmal ve istismarı birbirinden farklı kılan en temel nokta istismarın aktif, ihmalin de pasif bir olgu olmasıdır. Çocuğun ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarından kaynaklanmaktadır. Fakat bunları birbirlerinden ayıt etmek kolay değildir.[64]

2.1.4.1. İhmal

İhmal ve istismar birbirinden çok kesin çizgilerle ayrılamayan iki davranış biçimidir. İhmal çocuğa bakan kişi tarafından çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizlik olarak tanımlanabilir. Diğer bir değişle, İhmal, yetişkinin unutkanlık ve bilgisizlik sonucu çocuğu muhtemel tehlikelere karşı korumamalarını veya barındırma, beslenme, koruma ve benzeri temel yükümlülüklerini yerine getirmemelerini ifade eden davranış biçimidir.[65] Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Ancak bazı durumlarda ihmal edilmiş olan çocuklar, bundan ağır biçimde zarar görmektedirler.

İhmalin süresi, nedeni ve çocuğun ihmalden doğan zararının derecesi, ihmal davranışının ne boyutta olduğunu anlamamıza yardım eder. Toplum, kurumlar ve

[64]Nermin Aral, Figen Gürsoy, "Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı", **Milli Eğitim Dergisi**, Ankara 2001, s.37

[65] Bethanne Black,'Child Abuse',**Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health**. Ed. Jacqueline L. Longe. Vol. 1,. 2nd ed. Detroit: Gale, 2006. p550.

bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. İhmal olgusu kendi içinde fiziksel ihmal, ilgi eksikliği, eğitim açısından ve son olarak da duygusal ve psikososyal açıdan olmak üzere alt gruplara ayrılabilir. Çocuğun ihmalinin bütün çeşitlerini belirlemek zordur.

2.1.4.2. İstismar

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar, ailenin ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum Çocuklarda ciddi fiziksel, ruhsal yaralar bırakabilmekte ve hatta ölümle bile sonuçlanabilmektedir.[66] Çocuk istismarı yumuşak fiziksel cezalardan vahşi şiddet gösterilerine kadar, değişen aralıkta süregelen ana-baba davranışları olarak tanımlanır. Aile içinde çocuğa karşı kötü tutum uygulanması, bilinçli veya bilinçsiz olarak çocuğa hak ettiği bakımın ve ilginin gösterilmemesi sonucunda çocuğun normal büyüme ve gelişiminin tamamlayamaması ve iyilik durumu dışında olması istismar ve ihmal olarak tanımlanabilir.

Çocuk istismarının ana-baba veya çocuğa bakan kişiler olsa da, problemi bir bütün olarak değerlendirirken, ev dışı istismarı bunun dışında tutmak gerekir. Çocuk istismarını yapan kişi, çocuğa olan yakınlığı ve çocuğun yaşına göre değişir. Küçük yaştaki çocuklar, genellikle ailesinin istismarıyla karşılaşırken, yaşı büyük olan çocuklar da ev dışı istismarla karşı karşıya kalır.

Ülkemizde çocuk istismarının temellerini belirleyen etkenler arasında, yüksek doğurganlık, hızlı göç, sağlıksız kentleşme, yaşam kalitesindeki düşüklük, sağlık hizmetlerindeki yetersizlik, ülkenin genel olarak içinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve toplumsal sıkıntılar, toplumsal kültürde ve aile içinde şiddet kullanımının yaygınlığı, şiddetin toplumdan bireye, anne-babadan çocuğa yönelmesi ve çocuk büyüdükçe de aynı kısır döngünün kırılamayarak devam etmesi sayılabilir.

2.1.4.2.1. İstismarın Türleri

[66] **West's Encyclopedia of American Law**, **'**Child Abuse', Ed. Shirelle Phelps and Jeffrey Lehman. Vol. 2. 2nd ed. Detroit: Gale, 2005, p.344

Cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, istismarın türlerini oluşturur.

2.1.4.2.1.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, tanımlanması ve belirlenmesi en kolay olan istismar türüdür. Çocuğun Fiziksel istismarı, bir kişinin çocuğu fiziksel olarak cezalandırılması olarak tanımlanabilir.[67] Diğer bir değişle, Fiziksel istismar, çocuğun ve gencin anne-babası ve diğer yetişkinler tarafından bedensel olarak örselenmesidir. Yetişkin tarafından yapılan sürekli ve sistemli bir davranış biçimidir. Çocuğa yönelik istismar kapsamında fiziksel istismar ön plana çıkmaktadır.[68] Bu fiziksel istismar, bir kişinin çocuğa vurması, ısırması, dövmesi, saçını çekmesi gibi şekilleri ile olabilir. Bu gibi durumlar çocuklarda ciddi sakatlıklara, kemik kırılmalarına ve hatta psikolojik bozukluklara yol açar.[69]

Çocuğun fiziksel olarak istismar edilmesi, onun duygusal olarak da hasar görmesine sebep olmaktadır. Bu durum çocuğu etkilemekte, bu etki yetişkinlik döneminde de görülmektedir. Yetişkinlikteki duygusal bozukluklar, saldırganlık, suça yönelen davranışlar, istismarla ilgili olmaktadır.

2.1.4.2.1.2. Duygusal İstismar

Duygusal istismar en yaygın olarak yapılan istismar biçimidir. Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismara uğrayan çocuklar üzerinde de kendisini gösterir. Duygusal istismarı, çocuklara karşı yapılan reddetme, kale almama, eleştirme, izole etme gibi davranışlarla tanımlamak mümkündür. Bütün bu davranışlar çocukların ilerleyen yaşamlarında kendine güvenlerini kaybetlerini yol açar.[70]

Duygusal istismar yaratan yukarıdaki davranışlara maruz kalan çocuk ve gençler bunlardan, davranışı yapan kişi ile olan yakınlık derecelerine, davranışın süresi ve sıklığına, yaşlarına ve davranış kendilerine yapıldığı sırada içinde bulundukları psikolojik duruma bağlı olarak değişik derecelerde etkilenirler.[71]

---

[67] Laith Farid Gulli, Bilal Nasser, and Teresa G. Odle, **'**Abuse', **Gale Encyclopedia of Medicine.** Vol. 1, 3rd ed. Detroit: Gale, 2006, p17

[68] Neriman Aral, "Fiziksel İstismar ve Çocuk", Tekışık Veb Ofset Tesisleri, Ankara, 1997, s.15

[69] Laith Farid Gulli, Bilal Nasser, and Teresa G. Odle, a.g.e., p.17

[70] Bethanne Black , 'Child Abuse', **Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health.**, Ed. Jacqueline L. Longe. Vol. 1. 2nd ed. Detroit: Gale, 2006, p.550

[71] Adnan Kulaksızoğlu, **Ergenlik psikolojisi,** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999, s.7

2.1.4.2.1.3. Cinsel İstismar

Cinsel istismar ve çocukların bu şekillerde kullanılması binlerce yıl gerilere kadar gider.[72]Cinsel istismar, psiko-sosyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel uyaran olarak algılanması ve cinsel doyum için kullanılmasıdır.[73] Çocukların cinsel yönden istismar edilmesi, onlar üzerinde çok yıkıcı etkileri olmaktadır. Bu durumla karşılaşan çocuklar, çok zor durumlarla karşı karşıya kalmakta ve hayatları boyunca bu durumun etkisinden kurtulamamaktadırlar.[74] Cinsel istismarla ilgili davranışın türü, istismarın süresi, istismar eden kişinin kimliği ve çocukla arasındaki yaş farkı, cinsel istismarın zor kullanılarak yapılıp yapılmadığı, istismara uğrayan kişinin bu durumdan etkilenme derecesi ve istismar sonunda uğranılan zararın boyutu, cinsel istismarla ilgili davranışın türünü belirler.[75]

2.1.4.2.2. İstismarın Çocuk Üzerine Olan Etkileri

İstismarın çocuk üzerine etkileri vardır. Son yıllarda yapılan araştırmalarda çocuklara yapılan istismarla, çocukların yaşadığı sosyal, duygusal, davranışsal çöküntü arasında direkt bağlantı olduğunu göstermiştir. Hatta bu etkiler çocuklar üzerinde olduğu kadar, onların gelecekteki yaşantilarını etkilediği görülmektedir.[76] Daha çok fiziksel ve cinsel istismarın çocuk üzerine olan etkisini değerlendirecek olursak, çocukta kaygı bozuklukları, depresyon ve düşük özgüven, öfkeli ve saldırgan davranışlardan bahsetmek gerekir.

2.1.4.2.2.1. Kaygı Bozuklukları

İstismarın çocuk üzerine etkilerinde en çok rastlananlardan biri, kaygı bozukluklarıdır. Bu bozukluklar bireyin daha çok zihinsel yönden etkileyerek onun genel fonksiyonunu, sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Psikolojik ve fizyolojik

---

[72] Natalie Ammarell ,Children Exploited: Combating the Commercial Sexual Exploitation of Children, **History Behind the Headlines: The Origins of Conflicts Worldwide.** Ed. Sonia G. Benson, Nancy Matuszak, and Meghan Appel O'Meara. Vol. 6. Detroit: Gale, 2003. p.52
[73] Oğuz Polat, **Çocuk ve Şiddet,** İstanbul , Der Yayınları, 2001, s.62
[74] Ammarell,**a.g.e.,** p52
[75]Gülseren Günce**, Çocuğun cinsel istismarı-Çocuk İstismarı ve İhmali**, Ankara, Gözde Repo Ofset, 1991,s.25
[76] Danya Glaser, **'**Child Abuse and Neglect and the Brain—A Review' **The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines**, Volume 41, Issue 01, Jan 2000, p. 98

etkilerin yoğunlukta olduğu davranışlar içinde, korku tepkileri, uyku bozukluğu, baş ağrısı, iştahsızlık, dalgınlık, huzursuzluk, fobilerden söz edilebilir.[77]

2.1.4.2.2.2. Depresyon ve Özgüven Eksikliği

Depresyonun sebepleri çok karmaşık ve hala tam olarak bilinmemesine rağmen, küçük yaşlarda istismara uğramış çocuklar üzerindeki etkilersi olduğu söylenmektedir. Bu durum çocukta özgüven eksikliğinin ve negatif düşünme sisteminin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumdaki kişilerde, sinirlilik hali, uyku bozukluğu, iştahsızlık, dikkatsizlik, ilgisizlik, mutsuzluk, halsizlik, karamsarlık gibi haller görülmektedir.[78]

2.1.4.2.2.3. Öfkeli ve Saldırgan Davranışlar

İstismarın çocuk üzerindeki etkilerinden bir başkası da, öfkeli ve saldırgan davranışlardır. İstismar edilen çocuk, ihanet duygularıyla karşılaştığı için bu duygu çocuğun daha sinirli, saldırgan hale gelmesini ve diğer insanlara güvenmemesini sağlar.[79] Bu durumdaki çocuklar, başkalarına olduğu gibi, kendilerine de zarar verecek konuma girerler.

2.1.4.3. Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme

İstismarın devamını engelleyecek uzun vadeli çözümlerden biri, çocuk istismarını engelleyecek sistemlerin geliştirilmesidir.[80] Çocuk ihmal ve istismarların önlenmesi için ana babaların, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin, hangi davranışların istismar niteliği taşıdığı konusunda çocuklarını bilgilendirmeleri gerekir. Yetişkine yönelik bu eğitimde yaygın eğitim araçlarının kullanılması, ailenin ve toplumun diğer kesimlerinin, bilinçlenmesini sağlar.

---

[77] Rebecca J. Frey , 'Dissociative Disorders' ,**Gale Encyclopedia of Medicine,** Vol. 2. 3rd ed. Detroit: Gale, 2006, pp.1193-1194.
[78] Paula Anne Ford-Martin and Teresa G. Odle, 'Depressive Disorders', **Gale Encyclopedia of Medicine.** Vol. 2. 3rd ed. Detroit: Gale, 2006. p1137-1138
[79] Jennifer McMahon and Jody Clay-Warner, 'Child Abuse and Future Criminality: The Role of Social Service Placement, Family Disorganization, and Gender', **Journal of Interpersonal Violence,** 2002; 17; p.1002
[80] Jim Stevenson, 'The Treatment of the Long-term Sequelae of Child Abuse', **The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines**, Volume 40, Issue 01, Jan 1999, p. 91

Çocuk ihmal ve istismarının hukukumuzdaki yerine baktığımızda, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve İş Kanunu'nda çocukların istismarını önlemek için, yasa maddeleri bulunmaktadır. Bu yasaların ülkemizde çocuk ve gençlerin istismarını önlemeye yönelik yeterli hükümler taşıdığına dikkat çekmek gerekir.[81]

İstismar olgusunun incelenmesinde aile içi şiddetin oluşmasına zemin hazırlayan faktörlerin önemi çok büyüktür. Ülkemizdeki en önemli faktörler de, göçler ve göçlere bağlı gecekondulaşma, uyum sorunu ve refah düzeyinin yetersizliğidir. İhmal ve istismara maruz kalan çocukların tedavi edilebileceği merkezlerin yetersizliği, ihmal ve istismarla ilgili kanun maddelerinin uygulanışındaki yetersizlikler temel problemleri oluşturur. Gönüllü kuruluşların çalışmaları ve de devletin üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmesiyle, problemlerin çözümü mümkün olacaktır. Ancak bu konuda işbirliği vazgeçilmezdir.[82]

2.1.5. Çalışan Çocuk ve Çocuk İşçiliği

2.1.5.1. Çalışan Çocuk

Çalışma, insanın hayatını devam ettirmesinin temel vasıtasıdır. Çalışma, toplumun yetişkin insanlardan beklediği bir sorumluluktur. Ancak tarihsel süreç içinde, çocuğun hep çalışma ortamında olduğunu görmekteyiz. Çocuk çalışmasının günümüze kıyasla 19. Yüzyılda sanayileşmekte olan ülkelerde daha olduğu görülmesine rağmen günümüzde hala çalışan çocukları görmek mümkündür.[83]

Çalışan çocukların tanımında da karmaşık bir durum mevcuttur. Bazıları çalışan çocuğu, yasal olarak belirlenen asgari çalışma yaşının altında olduğu halde yasak olarak çalıştırılanlar olarak algılamaktadır. Bu yaklaşıma göre çalışan çocuk kavramı, kaçak çalıştırmayı açıklamak için kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın en büyük sakıncası çalışma yaşı ile ilgili düzenlemelerin hiç olmadığı ve ya yetersiz olduğu ülkelerde çocuk emeğinin istismarına izin vermesidir.

---

[81] Esin Konanç, Ayten Egemen, İpek Gürkaynak, **Çocuk İstismarı ve İhmali,** Ankara, Gözde Repo Ofset, 1999, s.22

[82] Gülseren Günce**, Çocuğun cinsel istismarı-Çocuk İstismarı ve İhmali**, Ankara, Gözde Repo Ofset, 1991, s.32

[83] Jane Humphries**,** 'Child Labor: Lessons from the Historical Experience of Today's Industrial Economies', **The World Bank Economıc Review,** Vol. 17, No. 2, 2003, p.175

Çalışan çocuk kavramı, çocuk çalışması ve çocuk işçiliğini içinde barındıran bir üst kavramdır.[84] Bu nedenle çalışan çocuk kavramı içinde yer alan çocuk çalışması ile çocuk işçiliğini birbirinden ayırmak gerekir. Uluslararası Çalışma Örgütü gibi Uluslararası kuruluşlarca belirlenen standardılar ile çocuğun çalışması kabul edilebilir ve kabul edilemez çalışmalar olarak ikiye bölünmüştür. Bunlar sırasıyla 'Child work' ve 'Child labour' olarak ikiye ayrılmıştır. 'Child work' denildiği zaman, bu çocuğun yaptığı kabul edilebilir çalışmalar olarak sayılır. Kısaca 'Child work' çocuğun eğitimini, fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimi olumsuz yönde etkilemeyen çalışmalar kastedilmektedir. 'Child labour' denildiği zaman ise çocuğun yaptığı kabul edilemeyen çalışmalar olarak nitelendirebilir. Diğer bir değişle, 'Child labour' çocuğun eğitimini, fiziksel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen çalışmalardır. [85]

Çocuğun işçiliği okula alternatif, büyük boyuttaki aile dışı ve ücretli çalışmalar olurken, çocuk çalışması, okulla birlikte yürütülen küçük boyutta aile içi ve ücretsiz çalışmalardır. Çalışan çocuklar çoğunlukla ekonomik kaygı nedeni ile çalışma yaşamına girmiş geniş bir grubu temsil eder.[86] Çocuğun 6-7 yaşlarından itibaren evde ailesine yardım etmesi veya okuldan arta kalan zamanını ailesine yardım ederek harcaması, çocuğun sağlığına, güvenliğine ve eğitimine zarar vermesine sebep olur.

Çocuk işçiliği üretim için yapılırken[87],çocuk çalışmasında amaç yeniden üretim olmaktadır. Çocuk çalışmasıyla çocuk işçiliği arasındaki temel fark, çocuk işçiliğini oluşturan temel unsurlardan bir veya birkaçının çocuk çalışmasında yer almamasıdır. Çocuk işçiliği kavramı ise, çocuğun sömürülmesi, sağlık, güvenlik ve eğitim hakkının elinden alınmasını çağrıştırmaktadır.[88]Bu nedenle çocuk çalışması

---

[84] Esin Konanç, "Çalışan Çocuklara İlişkin Uygulamalar ve Hukuki Düzenlemeler" Ankara:H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu ve Friedrich-Naumann Vakfı, 1996, s.5- 6

[85] Ans Kolk, Rob van Tuldere. 'Child Labor and Multinational Conduct: A Comparison of International Business and Stakeholder Codes', **Journal of Business Ethics**, Volume 36, Number 3, 2002, pp. 292-293

[86] Diltaş D. Paya, Buket Can Dündar, "Sömürüye Konu Olan Çocuklar Komisyonu; Çocuk İşçiliği," **1. İstanbul Çocuk Raporu**, İstanbul, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s. 504.

[87] Çalisma ve Sosyal Güvenlik Bakanliği Iş Teftiş Kurulu Baskanligi, **Çalişan Çocuklar Projesi Raporu**, Ankara, 2000, s.45

[88] **A.e,**s.2

kabul edilebilir ve sosyal olarak da olumlu olmasına karşın, çocuk işçiliği kabul edileme, sömürücü ve zararlıdır.[89]

Çalıştıkları sektörler ve çalışma şekilleri çocukları, çalışma hayatının ortak risk ve tehlikeleri ile karşı karşıya bırakmaktadır.[90] Çalışılan ortam ve yapılan işler genellikle çocuklara uygun değildir ve çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığını tehdit eder niteliktedir. [91] Bu ortamda çalışan çocuklar, çocukluklarını yaşayamazlar, eğitimden yoksun kalmaktadırlar.[92] Diğer bir taraftan Uluslararası Çalışma Örgütü açıklamış olduğu istatistikler göre ise dünya üzerindeki her altı çocuktan biri istismar ve sağlıksız koşullarda çalıştırılmaları çocukların zihinsel, fiziksel ve duygusal sağlını zedelediğini belirtmiştir.[93] Bütün bu olumsuzluklar, Türkiye'nin sosyal, ekonomik kültürel sorunları ile yakından ilgilidir. [94] Gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk, köyden kente göç, toplumsal ve ekonomik sorunlar, kaçak işçiliğin artması, çocuk emeğinin ucuz olması [95]ve işverenin de ucuz iş gücünü tercih etmesi sonucunda çalışan ya da çalışma hayatına itilen çocuk sorunu ortaya çıkmaktadır.

2.1.5.1.1. Çalışma Şartlarına Göre Çalışan Çocuklar

Çalışan çocuklar çalışma şartlarına göre, iki ana başlık altında incelenir.

2.1.5.1.2. Formel Sektörde Çalışan Çocuklar

Yeni görüşlere göre gelişmekte olan ülkelerin ekonomik hayatları iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm klasik üçlü sektörel ayırımı yaparken, ikinci bölüm kurumsallaşmamış ekonomik yapıları kapsamaktadır[96]. Ekonomik faaliyetlerin kayıtlı (resmi) ve kayıt-dışı (resmi olmayan) ekonomik faaliyetlerden ötüştüğü anlaşılmaktadır.[97]

---

[89] Peter Sutcliffe, "An Evil Unbearable to the Human Heart", **World of Work, International Labour Organisation** , 1993, p.4-5.
[90] Çalisma ve Sosyal Güvenlik Bakanliği Iş Teftiş Kurulu Baskanligi, **a.g.e**, s.47
[91] Tony Newman, 'Workers and helpers: perspectives on children's labour 1899-1999', **British Journal of Social Work** ,2000**,** p. 326
[92] Diltaş D. Paya ve Buket Can Dündar, ", **a.g.e**, s.504.
[93] International Labour Organization, 'Facts on Child Labour' International Labour Office, 2004, p.1
[94] Diltaş D. Paya ve Buket Can Dündar, ", **a.g.e**, s.504.
[95] UNICEF ve İstanbul Barosu, "Çocuk Haklan Tanıtım Dosyası", İstanbul: t.y. ,s.5
[96] Tahir Baştaymaz, "Enformel Sektör Üzerine Ampirik Bir Araştırma-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma" 1989, s. 6.
[97] Mustafa Çöpoğlu, "Çocuk İşçiliği", İ.Ü. SBE, İstanbul: 1998, s. 32

Formel ekonomi kavramı ile ekonomik hayatı düzenleyen kurallara (yasa, tüzük, yönetmelik vs.) uygun olarak gerçekleştirilen, belgelere bağlanmış ve kanuni defterlere işlenmiş ekonomik işlemler ve faaliyetler anlatılmaktadır.[98] Uluslararası Çalışma Örgütüne göre formel sektör ise genel manada denetim altında olan ve kanunlarla kontrol edilen bir sektör olarak tanımlanır.[99] Buradan hareketle formel ekonominin istihdam cephesini formel istihdam oluşturmaktadır.

2.1.5.1.2.1. Çocuk İşçi Statüsündeki Çocuklar

Çalışan çocuklar içinde bir alt grubu çocuk işçiler oluşturmaktadır. Bir işkoluna ait işlerde, bağımlı olarak çalışanları ifade etmektedir.[100] Çocuk işçi çocukluk dönemi içinde, bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişi olarak tanımlanabilir[101].

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise 1973 tarihli ve 138 no'lu İstihdama Kabulde Asgari Yaşa ilişkin sözleşme ile buna eşlik eden 146 sayılı Asgari Çalıştırma Yaşına İlişkin Tavsiye Kararını benimsemiştir. Buna göre, 138 sayılı sözleşmenin 2. maddesinin 3. fıkrasında asgari yaş sınırı "zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın, altında ve her halükarda 15 yaşın altında olamayacaktır".[102]

2.1.5.1.2.2. Çırak Statüsündeki Çocuklar

Kelime anlamıyla çıraklık, çocukları ve gençleri iş sektörüne hazırlamak için olan anlaşma olarak geçmektedir.[103] Özellikle geleneksel toplumlarda çocukların usta - çırak ilişkisi içinde götürülen ve zanaat edinmeye yönelik çalışmalarıdır. Çıraklık kurumu özel bir toplumsal formasyona özgü ve bu çerçeve içinde anlamı olan bir kurum niteliği taşımaktadır.[104] 1986 yılında yürürlüğe girmiş olan Çıraklık ve Mesleki Eğitim alanında kabul edilen 3308 sayılı yasanın üçüncü maddesinde "çırak, çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgiç

---

[98] Nusret Ekin, **Kayıt Dışı Ekonomi Enformel İstihdam**, İstanbul, İTO Yayını,1995, s.18.
[99] International Labor Organization, 'Informal Sector: Who Are They?' (Çevirimiçi), http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/informal/who.htm, 03.03.2008
[100] Yusuf Alper, "Çocuk İşçilerin Sosyal Güvenlik Haklan" Ankara: TİSK Yayın No: 138, 1994, s. 65
[101] Çöpoğlu, **a.g.e.**, s. 32
[102] International Labour Organisation**, Minimum Age Convention,** 1973 (No. 138), Article 1, 2
[103] James Spady, 'Apprenticeship', **Dictionary of American History.** Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 1. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p.228
[104] Sema Erder, Kuvvet Lordoğlu, "Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine: Bir Alan Çalışması", İstanbul: Friedrich Ebert Vakfi, 1993, s. 19.

beceri iye iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştiren" kişidir denilmektedir. 3308 sayılı yasanın 10. maddesine göre çırak olabilmek için üç özelliğe sahip olmak gerekir. Bunlar: 13 yaşını doldurmuş; 19 yaşından gün almamış olmak, en az ilkokul mezunu olmak ve "bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun" olmaktır.[105]

2.1.5.1.2.3. Çırak Statüsünde Olmayan Çocuklar (Enformel Çıraklık)

Çıraklar kendi aralarında, formel çırak statüsünde yasal şemsiye altında çalışan, sosyal güvenlik haklarının önemli bir kısmı sağlananlar ile ahilik geleneğine dayanarak çalışan ve geleneksel çırak adı verilen enformel çıraklar olarak iki gruba ayrılmaktadır.[106]

2.1.5.1.2.4. Enformel Sektörde Çalışan Çocuklar

Uluslararası Çalışma Örgütüne göre Enformel sektör genel manada denetim altında olmayan ve kanunlarla kontrol edilemeyen bir sektör olarak tanımlanır.[107]

2.1.5.1.2.4.1. Sokakta Çalışan Çocuklar

Enformel sektörün yarattığı istihdam, daha çok kentsel bir istihdamdır. Özellikle büyük kentler (metropoller), enformel sektörün en geniş ve yaygın olduğu alanlardır.[108]Enformel sektör olarak literatüre giren kentte fakirliğin sınırında bulunan kitlenin kendi yarattığı istihdam biçimleri içinde çok sayıda çocuk da çalışmaktadır

2.1.5.1.2.4.2. Tarım Kesiminde Çalışan Çocuklar

Günümüzde hala çocukların çoğunluğu uzun zamanda süregeldiği gibi tarım sektöründe çalışmaktadırlar. Bu çocuklar, ailelerinin koruması altında, geleneksel

---

[105] **Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu,** Kanun Numarası : 3308, Kabul Tarihi : 5.6.1986
[106] Çöpoğlu, **a.g.e.**, s. 34.
[107] International Labor Organization, 'Informal Sector: Who Are They?' (Çevirimiçi), http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/informal/who.htm, 03.03.2008
[108] Akın Atauz, Raşit Gökçeli, "Enformel Sektör Üzerine Enformel Tezler," Planlama, Ankara TMMOB Şehircilik Plancıları Odası Yayını, Sayı: 9,1992, s. 22

tarım ve çiftçilik işlerinde çalıştırılmaktadırlar.[109] Bu durum çocukların kendilerini kentli yaşdaşlarıyla mukayese etmeye zorlayacaktır ve yine gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, tarımda kendini gösteren yetersizlik, giderek artan makineleşme işsizliği beraberinde getirmiş, bunun sonucunda kente göç başlamıştır. Bu fiziksel ve psikolojik ortamın göstergelerini ortaya koymuştur.

Ülkemizdeki kırsal alan makro politikaları, kırsal toplulukları azaltmaktan yanadır. Bu durum, kırsal nüfusun yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Köyden kente göç, plansız olarak yapılmakta ve çocuğu enformel çalışma yaşamına katılmaya zorlamaktadır. Plansız ve hızlandırılmış göç, kırsal ve kentsel alanlarda çocuk işçiliğini besleyen ve artıran bir faktör olmuştur. Kırsal yoksulluk çocukların eğitimini etkilemektedir. Böylece çocuk refahı ile ilgili göstergeler, kırsal kesimdeki çocukların aleyhine işlediğini göstermektedir.[110]

2.1.5.1.2.4.3. Ev İçi İşlerde Çalışan Çocuklar

Ev işlerinde çalışan çocukları kendi evlerinde ve başka evlerde çalışanlar olarak ikiye ayırmak mümkündür.[111] Bazen yoksul aile, çocuklarına imkân yaratmak açısından, daha iyi bakılacaklarını, eğitimlerinin sağlanacağını düşünerek çocuklarını, çalışması karşılığında akraba veya tanıdıkları yanına verirler.

Bu durumda bu kişiler çocukların işvereni durumuna girerler. Bazı durumlarda da çocuk, ailesine hizmet eder. Kendisine ödenen ücret karşılığında çalıştırılır. Bazı durumlarda da, ana-babalar, para karşılığı, çocuklarını köle gibi satarlar.[112]

2.1.5.2. Çocuk İşçiliği

2.1.5.2.1. Çocuk İşçilerin Çalışma Biçimleri

Çocuk işçiliği kavramı, çocuğun sömürülmesi, sağlık, güvenlik ve eğitim hakkının elinden alınması gibi değerlendirilebilir. Bu sebeple Uluslararası Çalışma

[109] Hugh D. Hindman, Charles G. Smith. 'Cross-Cultural Ethics and the Child Labor Problem'. **Journal of Business Ethics**, Volume 19, Number 1,1999, p. 21

[110] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve ILO, "Daha Alınacak Çok Yol Var: Günümüz Dünyasında Çocuk İşgücü", Cenevre, 1995, s. 5.

[111] Ferhunde Özbay, "Çocukların Çalıştırılması, Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları", 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2000, s. 520.

[112] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve ILO, "Daha Alınacak Çok Yol Var: Günümüz Dünyasında Çocuk İşgücü", Cenevre, 1995, s.7

Örgütünün 1999 yılında kabul ettiği 182 sayılı konvansiyona göre de çocuk çalışmasının aksine, çocuk işçiliği, daha sömürücü ve zararlı olarak kabul edilir.[113] Çalışmak çocukları eğitimden uzaklaştırır. Çocuğun ilerlemesine zarar verir. Çocuk işçilerin önemli bir bölümünü ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır. Bu tür çalışma biçimi kentsel kesimden daha çok, kırsal alanlarda bulunmaktadır. Çocuk işçilerin, aile dışında çalışması giderek artmakta ve Çocuklar bu şekillerde çalışma devam etmektedirler. Bu çalışma hem kendi hem de ailelerinin yaşamlarını devamı ettirmesi aile bütçesine yaptığı bu ek gelir ile mümkündür.[114]

2.1.5.2.1.1. Çalışma Sürelerine Göre

Çocuk işçiler para kazanmak ve yaşamlarını devam ettirebilmek için tam zamanlı ve yarı zamanlı işlerde çalışabilmektedir. Bu sebeple çalışma sürelerine göre çocuk işçileri tam zamanlı çalışanlar ve yarı zamanlı çalışanlar olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Bununla beraber çocuk işçiler aslında okul yaşında oldukları için bazıları yarı zamanlı işlere bazıları ise okul terk edip tam zamanları işlere girmektedirler. Diğer bir değişle Yarı zamanlı çalışan çocuklar, daha çok çalışmasını okul ile birlikte yürüten ve okula gittiği süreden arta kalan zamanlarda çalışanladır. Tam zamanlı çalışanlar ise çocuklar, okulu terk etmiş, hiç okula gitmemiş çocuklarla, okul tatillerinde çalışan çocuklardan oluşmaktadır.[115]

2.1.5.2.1.2. Çalıştıkları Sektöre Göre

Çocuklar tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün hepsinde az ve ya çok yer almaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütünün açıkladığı rakamlara göre Çocukların % 70 oranında tarım, %8 oranında üretim, % 8 oranında hizmet ve % 7 oranında diğer işlerde istihdam edildiği görülmektedir.[116] Ülkemizde çocukların tarım sektöründeki yoğunluğu, bizzat tarım sektörünün istihdamındaki ağırlığından

[113] Hugh Hindman, 'Unfinished Business: The Persistence of Child Labor in the US', **Employee Responsibilities and Rights Journal**, Volume 18, Number 2, 2006, pp. 125-126
[114] International Labour Organization, 'Facts on Child Labour' International Labour Office, 2004, p.1
[115] Wing Ling Li , 'Employment in Adolescence', **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p.137
[116] International Labour Organization, 'Facts on Child Labour' International Labour Office, 2004, s.1

kaynaklanmaktadır. Dünyada çocuklar hemen hemen her çeşit ekonomik faaliyette istihdam edilmektedir.[117]

2.1.5.2.1.3. Çalıştığı Sektörün Yasal Durumuna Göre

Çocukları çalıştıkları sektörün yasal durumuna göre de formel sektörde çalışan çocuklar ve enformel sektörde çalışan çocuklar olarak iki kategoride incelemek mümkündür.[118] Formel sektörde çalışan çocuklar bu sektörün özelliği gereği, ekonominin kayıtlı, resmi ve belgeli bölümünde çalışanları ifade etmektedir. Enformel sektörde çalışan çocukları ise, ekonominin kayıtlı, resmi ve belgeli olmayan veya özelliği gereği yasal olarak belgelenemeyen(yasadışı)alanlarında çalışanlar oluşturmaktadır.[119]

2.1.5.2.1.4. Sosyal ve Hukuki Statülerine Göre

Sosyal ve hukuki statülerine göre çalışan çocukları çocuk işçiler, çıraklar, meslek okulu öğrencileri, sokakta çalışan çocuklar ve küçük aile işletmelerinde çalışanlar olarak beş kategoride değerlendirebiliriz.

Çocuk işçiler: Yasal sınırlar içinde sosyal güvenlik haklarından yararlanan ve yararlanmadan kaçak çalışan olmak üzere iki grupta değerlendirilir. Çalışan bir çocuğun çırak mı yoksa işçi mi olduğunu belirleyen kriter, çocuğun öğrenmeye veya üretime yönelik bir işte çalışıp çalışmadığı ile ilgilidir.[120]

Çıraklar: Çırak, çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde öğrenmeye ve geliştirmeye çalışan kişidir. Formel çırak enformel çıraklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. [121]

Meslek Okulu Öğrencileri: Staj amacıyla işyerinde bulunmaları biçiminde değerlendirilir.

---

[117] ILO-IPEC, "Action for the Elimination of Child Labour", 1st edition, s.5
[118] **A.e**, s. 5.
[119] International Labor Organization, 'Informal Sector: Who Are They?' (Çevirimiçi), http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/informal/who.htm, 03.03.2008
[120] Erdal Köksal,Kuvvet Lordoğlu, "Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine:Bir Alan Çalışması",Friedrich Ebert Vakfı,İstanbul,1993,s.17-18.20.
[121] **West's Encyclopedia of American Law.**, 'Apprentice' Ed. Shirelle Phelps and Jeffrey Lehman. Vol. 1. 2nd ed. Detroit: Gale, 2005ö p.322

Sokakta çalışan çocuklar: Sokak çalışan çocuklar herhangi bir büyüğünün denetimi olmamaksızın çalışan çocuklardır. Ailelerinin geçimine katkıda bulunmak gayesi ile sosyal güvenceden mahrum bulunan ve simitçilik, boyacılık, hamallık, satıcılık gibi bireysel olarak çalışanlardır. Küçük aile işletmelerinde çalışanlar: çoğunlukla tarım alanında yapılan çalışmaların içinde yer alırlar. Genellikle ailelerine yardım etmek amacını taşıyan çalışanlardır.[122]

2.1.6. Çocukların Korunması

UNICEF tarafından çocuk koruma kavramını çocuğa karşı yapılan kötü davranma, şiddet, istismar gibi durumların engellenmesi ve bunlara karşı harekete geçilmesi olarak tanımlar.[123] Çocukların korunması ile ilgili her ülkenin, hukuki mevzuatlarla belirlediği kendine ait bir politikası ve korumaya yönelik aldığı tedbirler vardır.

2.1.6.1. Çocukların Korunmasına Yönelik Uluslararası Düzeyde Alınan İlk Tedbirler

Çocukların korumasına yönelik uluslar arası düzeyde ilk çalışmalar,1890 yılında Berlin'de toplanan Uluslararası İş Mevzuatı Konferansı'yla gerçekleştirilmiştir.[124]Bu konferansta Çalışma yaşı en az 12 olarak benimsenmiş, yer altı ve maden işlerinde çalışmaya başlama yaşı 14 olarak tespit edilmiştir.[125]

1913 yılında Bern'de toplanan Uluslararası İş Mevzuatı Konferansı'nda, sanayi işlerinde çalıştırılan gençlerin 22.00-05.00 saatleri arası çalışmaları belirlenmiştir. Bu kararlar çocukları koruma yönünde alınan ilk tedbirlerdir.

2.1.6.2. Versay Barış Antlaşması ve Uluslararası Çalışma Örgütü (1919)

Birinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan Versay Barış Antlaşması'nın 427.maddesinde, çocukların çalıştırılmasının mutlak olarak yasaklanması

---

[122] Evelyn K. Kumoji and Debra Mekos, 'Street Children', **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002, p.388
[123] UNICEF, 'What is Child Protection?', Child Protection Information Sheet, 2006, p. 1
[124] Tankut Centel, "Çocuklar ile Gençlerin İş Güvenliği", İ.Ü. Yayınları No:3041, İstanbul, 1982 ,s.20.
[125] **A.e**.,s.21

öngörülmüştür. Versay Barış Antlaşması'nın emek sorunlarını düzenleyen 'Çalışma' başlıklı 13.bölümündeki hükümlere istinaden, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)kurulmuştur. ILO Anayasası'nın başlangıç hükümlerinde yer alan vazifelerinden birini de, çocukların korunması[126] oluşturmaktadır. Çocuk işçiliğine karşı mücadele, çocuk işçiliğinin azaltılması, çalışan çocukların koruması [127] konuları ele alınmıştır.

1919 tarihli 1.Washington kongresinde ILO, 5 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi'nde, çocukların istihdama kabulünde asgari yaş sınırını 14 olarak belirlemiştir. 1920 tarihli Cenevre'de yapılan 2.kongrede de denizcilikte en az çalışma yaşı 14 olarak belirlenmiştir. ILO'nun çocuk işçiliği çalışmalarını üç döneme ayırmak mümkündür. İlk dönem,1919-1975 yılları arasını kapsayan koruyucu yasaları(ILO Sözleşme ve Tavsiye Kararları) içeren dönemdir.[128] ILO bu dönemde, çocuk istihdamını konu alan birçok sözleşme ve tavsiye kararı kabul etmiştir.

ILO'nun, 1973 yılında toplanan konferansında çocukların çalışması konusunda, 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi ve 146 sayılı tavsiye kararı ile günümüzün hukuki standartları oluşturulmuştur. İkinci dönem,1975-1990 yılları arasını kapsar. ILO çalışmalarında çocuk işçiliğine karşı kamuoyu baskısı oluşturmayı, çocukların sağlığını, beslenmesini ve yetenek kazandırıcı eğitimini gündeme getirmiştir. 1990'dan itibaren ILO, çocuk işçiliği konusunda teknik yardım yapma konusunda üye ülkelere imkân sağlamıştır.[129]

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı(IPEC),Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bu bağlamda, çalışan çocuklara yönelik pratik bir yaklaşımını oluşturmaktadır. IPEC projesi ILO'nun en fazla risk altında olan, tehlikeli işlerde çalışan, zorla çalıştırılan çocuklar gibi gruplara ulaşmayı amaçlayan geniş kapsamlı ve uzun dönemli bir çalışmasıdır.[130] 1992 yılı Haziran ayında başlatılan bu program içinde çerçevesinde bir tanesi Türkiye'de olmak üzere çok çeşitli Projeler vardır.

---

[126] Centel, **a.g.e**., s.21.
[127] Savaş Taşkent,**İnsan Haklarının Uluslararası Dayanakları**, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları No:22,3.Baskı,İstanbul,1995,s.222.
[128] ILO, "**Child Labour: What's To Be Done?**",Geneva, 1996, p.29.
[129] **A.e**, s.29.
[130] **A.e**, s.32-33.

Faaliyet Eylem Program çerçevesinde 2006-2007 yılı itibari ile IPEC' in yaklaşık 250 tane aktif projesi vardır.[131]

Üye ülkeler için çocuk işçiliği konusunda veri toplama metodu geliştirmiştir.

ILO, yaptığı bu çalışmaların dışında Uluslararası işçi ve işveren kuruluşları, hükümet dışı kuruluşlar ve Birleşmiş Milletlerin diğer kuruluşları, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü ile ayrıca çalışmalar yapmaktadır[132] ve başta sözleşme olmak üzere, çocuk işçiliği ile ilgili çalışmalarını giderek arttırmaktadır.

2.1.6.3. Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi (1923)

Her türlü sömürüye karşı çocukların korunması ve yaşamını kazanabilmesini savunan, ilk çocuk hakları bildirisi olan 'Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi' , Uluslararası Çocuklara Yardım Teşkilatı tarafından kabul etmiştir. 1923 yılında kabul edilen bu bildiri, çocukların korunması konusunda temel bir değer taşımaktadır.[133]

2.1.6.4. İkinci Balkan Kongresi (1938)

1-7 Ekim 1938 tarihleri arasında gerçekleştirilen İkinci Balkan Kongresi, çocukların korunmasına yönelik, Türkiye'nin katıldığı ilk faaliyettir. Bu kongrede ele alınan konular, çalışan çocuklarla ilgilidir. Çocukların korunması, işe başlama yaşlarının değerlendirilmesi kongrede ele alınan konulardandır. [134] Yalnız alınan kararların sadece Balkan ülkeleri ile sınırlı olması, bölgesel niteliği taşımasına rağmen, çocuklarla ilgili çalışmalara öncülük yapması bakımından önem arz ettiği bilinmektedir.

2.1.7. Uluslararası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC)

IPEC, çalışan çocukları korumayı, çocuk işçiliği ve sorunuyla mücadeleyi ve bu soruna son vermeyi amaçlayan bir çalışma programıdır. Uluslararası Çalışma

[131] IPEC, 'IPEC at a Glance: April 2007', 2007, pp. 1-**4**
[132] ILO, "Child Labour:What is to be done?",Geneva, 1996, p.34-35.
[133] Declaration on the Rights of the Child-1923,(Çevirimiçi) http://www.crin.org/resources/infoDetail.asp?ID=1306, 04.03.2008
[134] Bilgin Tiryakioğlu, "Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku",T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, **Bilim Serisi 7**, Ankara,1991, s.4.

Örgütü kurulduğu yıllardan bu yana sözleşmeleriyle ve tavsiye kararlarıyla, çocuk işçi çalıştırılmasına karşı savaş açmıştır. ILO, iki alan tespit etmiştir. Bunlardan birincisi; çocukların tehlikeli işlerde çalıştırılmaması, ikincisi ise 12-13 yaşından küçüklerin ve kız çocukların korunmasıdır.[135]

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (International Programme on the Elimination of Child labour- IPEC) , ILO tarafından bu amaçları içeren düşünceden hareketle Kasım 1991'de başlamıştır. Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programına katılan ülkelerdeki çalışan çocukların korunması amacıyla gerçekleştirilen ulusal düzeydeki çalışmalar, kamu, gönüllü kuruluşlar ve ilgili kilit gruplar işçi sendikaları, iş müfettişleri, işveren örgütleri, eğiticiler, basın, aileler, çocuklar ve diğerleri tarafından yürütülmektedir.[136]

IPEC şu an da dünyanın 5 bölgesi ve 88 ülkesinde çalışmalarını sürdürmektedir. ILO/ IPEC'in uzun vadede asıl hedefi, çocuk işçiliğine son verilmesi, kısa ve orta vadede hedefi ise, çocukların korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesidir. Ancak öncelik, en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesidir. Ülkelerin sosyo ekonomik koşullarını iyileştirmediği taktirde, , kaynakların yetersizliği ve alt yapı eksikliği dolayısıyla, çocuk işçiliğinin çok kısa vadede sona erdirilmesinin zor olduğu bilinmektedir.[137]

2.2. Avrupa Birliği'nde Çocuk, Çocuk Hakları ve Çalışan Çocuk

2.2.1. Avrupa Birliği'nde Çocuk

Çocuk, çeşitli sorunları ile birlikte Avrupa Birliği'nde yer almaktadır. Birliğin çözüm üretmekte en çok gayret gösterdiği konulardan birini oluşturmaktadır. Tablo 1' ve Grafik 1'den de görüleceği gibi bugün Avrupa Birliği'nde toplam 490 milyon kişi yaşamakta ve bunun yaklaşık olarak 97 milyonu 18 yaşının altındaki çocuklar oluşturmaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık %20'lık kısmını oluşturan çocuklar, Avrupa Birliği'nde çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Örnek vermek gerekirse,

[135] IPEC, 'IPEC at a glance: April 2007, pp. 1-**4**
[136] **A.e.,** pp. 1-4
[137] **A.e.,** pp. 1-4

Avrupa Birliği'nde yüz binlerce çocuk biyolojik ailesinden yoksun olarak büyümektedir. Bunun başlıca sebepleri aile içinde yaşanan şiddet, hastalık, hüküm giyme, göç etme ve özürlülük olarak sayılabilir. Bu şekilde ailelerinden yoksun yaşayan çocuklar, genelde yoksulluğa, dışlanmaya, şiddete, tüketilmeye ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.

Tabi bu etkenler Avrupa Birliği'nde yaşayan çocukların yaşamlarını direkt olarak ve büyük oranda olumsuz olarak etkilemektedir. Bu sonuçların yaşanmaması için çocukların aileleriyle beraber olmalarını sağlamak için gerekli çabalar Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından sarf edilmelidir.[138]

[138] Eurochild, "Child Poverty & Social Exclusion in the EU", Brussels, 2007, pp. 1-2

Tablo 1:

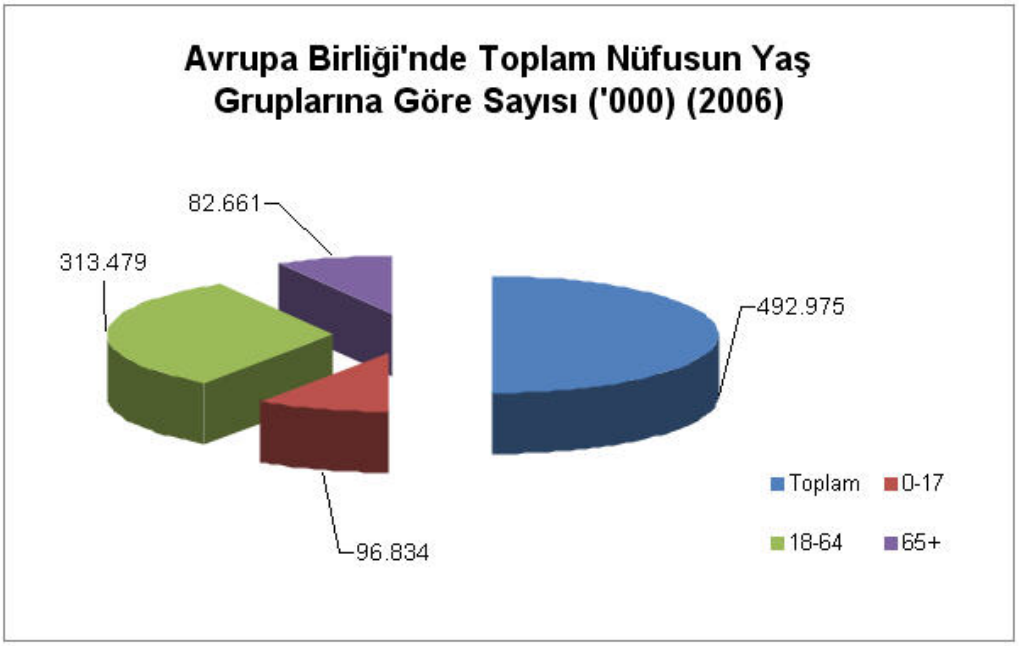
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Toplam Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Sayısı ('000) (2006)

	Toplam	0-17	18-64	65+
Avrupa Birliği (AB-27)	492.975	96.834	313.479	82.661
Avrupa Birliği (AB-25)	463.646	91.146	294.364	78.135
Belçika	10.511	2.179	6.523	1.809
Bulgaristan	7.719	1.348	5.042	1.328
Çek Cumhuriyeti	10.251	1.892	6.903	1.456
Danimarka	5.427	1.211	3.394	823
Almanya	82.438	14.557	52.011	15.87
Estonya	1.345	266	854	225
İrlanda	4.209	1.036	2.705	467
Yunanistan	11.125	1.946	7.118	2.061
İspanya	43.758	7.682	28.768	7.308
Fransa	62.999	14.158	38.619	10.222
İtalya	58.752	10.042	37.118	11.592
Güney Kıbrıs	766	175	499	92
Letonya	2.295	435	1.474	386
Litvanya	3.403	719	2.163	522
Lüksemburg	469	103	300	66
Macaristan	10.077	1.926	6.56	1.591
Malta	405	87	262	55
Hollanda	16.334	3.582	10.422	2.33
Avusturya	8.266	1.608	5.296	1.362
Polonya	38.157	7.864	25.217	5.076
Portekiz	10.57	1.993	6.766	1.81
Romanya	21.61	4.34	14.072	3.198
Slovenya	2.003	355	1.336	313
Slovakya	5.389	1.134	3.622	633
Finlandiya	5.256	1.104	3.311	841
İsveç	9.048	1.934	5.548	1.565
İngiltere	60.393	13.159	37.576	9.658

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 1:

Her ne kadar Avrupa Birliği'ndeki çocuklar çeşitli sorunlarla karşılaşsa da, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ve Avrupa Birliği kurumlarının çocuk politikalarını hayata geçirmeleri girişimleri gözle görülür bir şekilde artmıştır. Bunlara bakacak olursak, Avrupa Birliği seviyesinde çeşitli yasal düzenlemeler kullanılmaya başlanmış ve özellikle çocuk korunması, çocuk yoksulluğu, sosyal dışlanma ve ayrımcılık konusunda önemli adımlar atılmıştır. Amsterdam antlaşmasının 29 ile 137 maddeleri ve Avrupa Topluluğu anlaşmasının 13. Maddesi bu konulara özelikle değinmiştir. Diğer taraftan, Avrupa Birliği temel haklar sözleşmesi kabul edilmiş ve bunun 24 üncü maddesinde özellikle çocuk hakları konusuna değinilmiştir. Su an geleceği bilinmemekte olmasına rağmen önerilen Avrupa Birliği anayasasının çeşitli bölümlerinde çocuklara değinilmiştir. [139]

Yukarıda da belirtildiği gibi Avrupa Birliği'nde çocukları etkileyen temel sorunlara bakıldığında bunların şiddet, sosyal dışlanma, yoksulluk olarak saymak

[139] Sandy Ruxton, "What about us? Children's Rights in the European Union: Next Steps", European Children's Network, Brussels , 2005 , pp. 10-16

mümkündür. Çocukları etkileyen bu konularla birlikte, Avrupa Birliği'nde yaşayan çocukların işgücü, sağlık ve güvenlik alanlarındaki durumlarını da aşağıdaki gibidir.

2.2.1.1. Avrupa Birliği'nde Çocukları Etkileyen Temel Sorunlar

2.2.1.1.1. Yoksulluk

Yoksulluk kavramı alında göreceli bir kavramdır. Zengin ve gelişmiş bir ülkede yaşayan birey ile fakir veya gelişmekte olan bir ülkede yaşamakta olan bireye göre yoksulluk kavramı farklılıklar gösterebilir.

Ekonomik bir bakış açısıyla yoksulluk bir bireyin geliri, o bireyin yaşaması için yeterli olmasına rağmen, eğer o gelir bireyin içinde yaşadığı toplumun ortalamasından çok aşağıdaysa o zaman birey yoksul olarak nitelendirilir.[140]Yoksulluk yaşam süreci içinde her toplum içinde karşılaşılan bir sosyal olgudur.[141] Toplumlar yaşadıkları sosyal ve ekonomik değerlerdeki yıpranma sonucu yoksulluk ortamı içinde büyük mücadele vermek durumunda kalmışlardır. İşte çocuk bu tür ortamdan en çok zarara uğrayan durumda olandır.

Çocukların içinde bulundukları sosyo-ekonomik durum, onların ilerleyen yıllarda durumlarını ve geleceklerini etkileyebilecek önemli faktörlerden biridir. Yoksulluk içinde büyüyen bir çocuk, iyi şartlarda yaşayan kendi yaşıtlarına göre daha fazla sağlık problemleri ile karşılaşabilir, okula devem etmekte, iş bulmada ve onu korumada zorluklar yaşayabilir ve hatta sosyal yaşamda arkadaşlık kurmada zorluklar içine girebilir. Bu sebepler, aslında yoksulluk sadece içinde bulundukları çocukları etkilemekle kalmaz, bir sonraki jenerasyonlara da etki eder. Tabi yoksulluk içinde yaşayan çocukların topluma olan negatif etkileri çok büyüktür. Bu olumsuzluklar değiştirilmediği sürece zorluk içinde yaşayan çocuğun hayatını yitirmesi, bundan doğacak iş gücü eksikliği ve hatta toplumda yaşama isteğine karşılık oluşabilecek negatif bir durum uyandırabilir.[142]

---

[140] Cathy Curtis, 'Poverty', **Dictionary of American History.** Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 6. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003, p.436

[141] Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul, Özgür Yayınevi Yay., 1997, s.184-190

[142] Eurochild, "Child Poverty & Social Exclusion in the EU", Brussels, 2007, p. 1-2

Bu konuda Avrupa Birliği'ne bakacak olursak, Avrupa Birliği'nin dünyanın en zengin bölgelerinde biri olmasına rağmen, üye ülkeler içindeki çocukların yoksulluk içinde yaşamaya devam etmekte olduğu görülebilir. Yoksulluk konusunda rakamlara bakacak olunursa, Avrupa Birliği'ndeki toplam nüfusun 72 milyonu yoksulluk seviyesinde yaşamakta olduğunu ve bu 72 milyon'un 18 milyon'unun 18 yaşının altındaki çocuklar oluşturduğunu görmekteyiz. Avrupa Birliği'nde yaş grubu itibari ile yoksulluk riski altında yaşayanların nüfus'a oranına bakıldığında ise, Tablo 2 ve Grafik 2'den görüldüğü üzere 0-17 yaş grubu çocukların 2005 yılı itibari ile % 19'unun yoksulluk riski altında yaşadığını söylemek mümkündür. İşte bütün bu sebepler nedeniyle, çocuk konusu ve özellikle çocuk yoksulluğu Avrupa Birliği ve üye ülkelerin sosyal politika uygulamalarında en önemli öncelik konularından biri olmuştur.[143]

[143] **A.e**, s.1-2

Tablo 2:

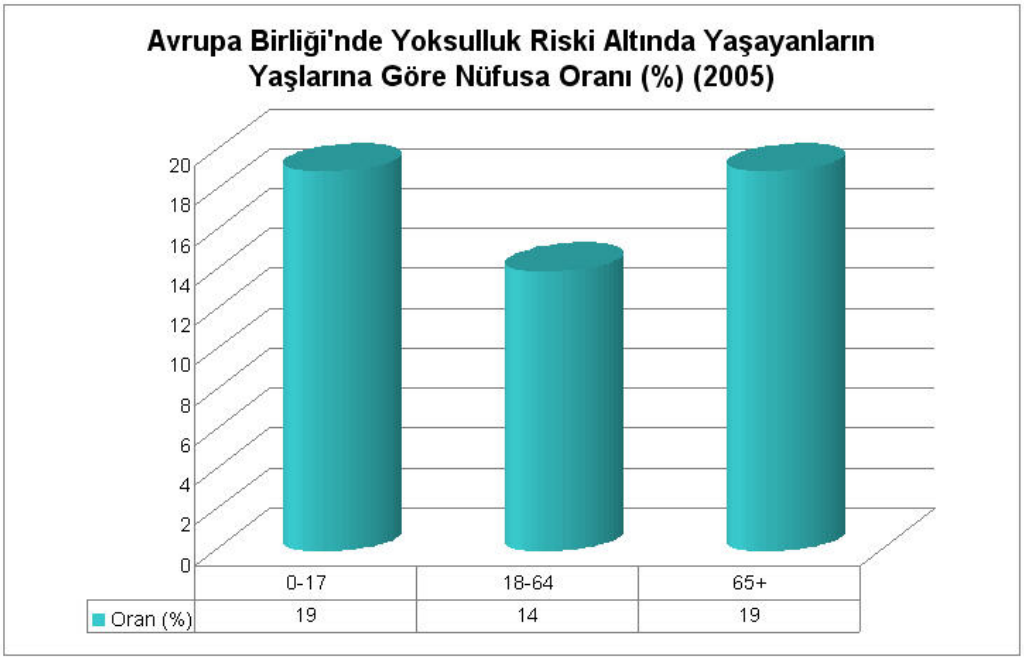
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yoksulluk Riski Altında Yaşayanların Yaşlarına Göre Nüfusa Oranı (%) (2005)

	0-17	18-64	65+
Avrupa Birliği (AB-25)	19	14	19
İsveç	9	9	11
Finlandiya	10	11	18
Danimarka	10	11	18
Slovenya	12	10	20
Güney Kıbrıs	13	11	51
Almanya	14	12	15
Fransa	14	12	16
Avusturya	15	11	14
Hollanda	15	10	5
Çek Cumhuriyeti	18	9	5
Belçika	18	12	21
Slovakya	19	13	7
Lüksemburg	19	12	7
Macaristan	20	13	6
Yunanistan	20	17	28
Estonya	21	17	20
İngiltere	21	15	26
Malta	22	12	16
Letonya	22	18	21
İrlanda	23	16	33
İtalya	24	16	23
Portekiz	24	16	28
İspanya	24	16	29
Litvanya	27	19	17
Polonya	29	20	7

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 2:

Avrupa Birliği'ndeki çocuk yoksulluğu, aile fertlerinin işsizliği, aile yapısı ve ailedeki çocuk sayısı ile bağlantılıdır. Avrupa Birliği de yaşayan çocukların %10'u aile fertlerinin hiçbiri çalışmayan bir ailede yaşamakta ve bunların %60'ı yoksulluk riski ile karşı karşıyadır. Diğer bir taraftan, yapılan araştırmalarda eğer ailede 1 kişi çalışıyorsa çocuğun yoksulluk risk'inin % 25'e, eğer iki kişi çalışıyorsa bu riskin % 7'ye düştüğü tespit edilmiştir.

Bunun yanında Tablo 3 ve Grafik 3'ten görülebileceği gibi Avrupa Birliği'nde yoksulluk altında yaşayan çocuğun aile tipine diğer bir açıdan bakıldığında, bir çocuklu ailelerde çocuğun %12, iki çocuklu ailelerde çocuğun %14, üç çocuklu ailelerde çocuğun %25 ve ayrı yaşayan çiftlerde çocuğun % 34'ünün yoksulluk riski altında yaşadığı görülmektedir. Bu sebeple, Avrupa Birliği'nde yoksulluk içinde yaşayan çocukların durumlarını iyileştirmek için, ailedeki büyüklerinin iş piyasasına girişi kolaylaştırılması çalışmaları yapılmaktadır.[144]

[144] European Council, "Joint Report On Social Protection And Social İnclusion 2008", Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs, Brussels, 4 March 2008, p. 7

Tablo 3:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yoksulluk Riski Altında Yaşayan Çocukların Aile Tipleri (%) (2005)

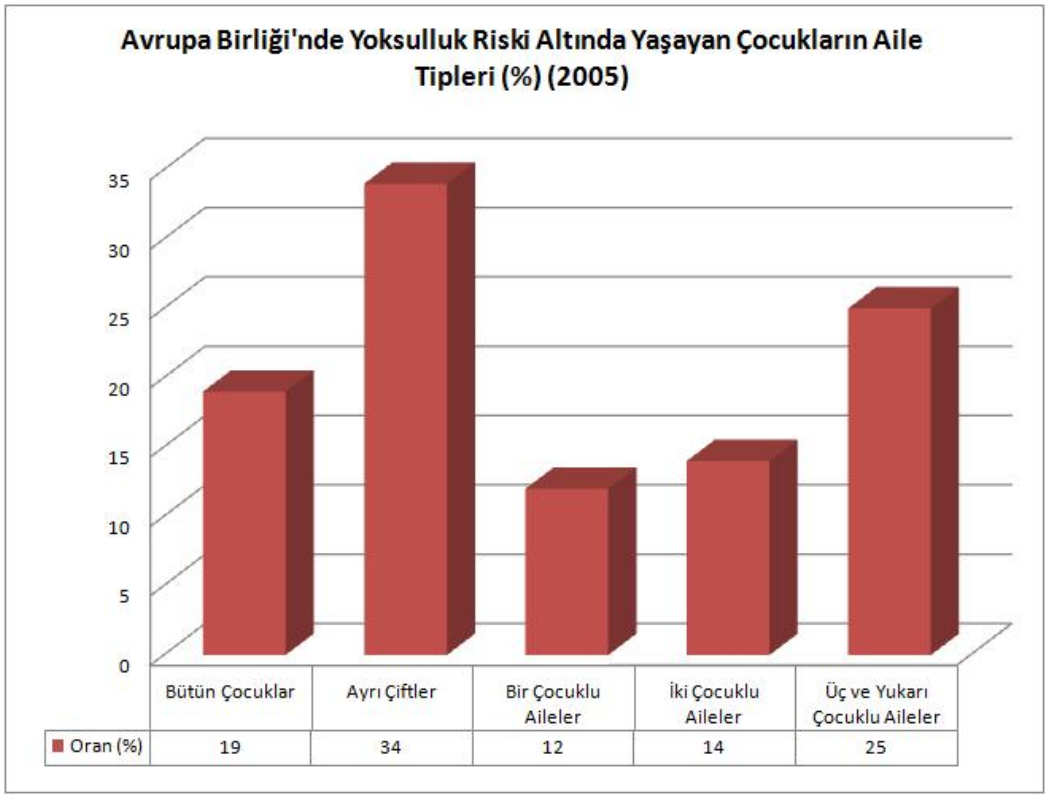
	Bütün Çocuklar	Ayrı Çiftler	Bir Çocuklu Aileler	İki Çocuklu Aileler	Üç ve Yukarı Çocuklu Aileler
Avrupa Birliği (AB-25)	19	34	12	14	25
İsveç	9	20	4	4	9
Finlandiya	10	21	7	5	12
Danimarka	10	23	5	4	15
Slovenya	12	26	9	11	18
Güney Kıbrıs	13	42	9	10	15
Almanya	14	33	10	7	14
Fransa	14	28	8	9	20
Avusturya	15	28	9	12	21
Hollanda	15	31	9	10	21
Çek Cumhuriyeti	18	47	10	12	24
Belçika	18	37	8	10	21
Slovakya	19	37	14	17	24
Lüksemburg	19	36	12	17	22
Macaristan	20	33	15	16	28
Yunanistan	20	46	13	18	33
Estonya	21	44	13	13	26
İngiltere	21	38	9	12	27
Malta	22	54	11	16	35
Letonya	22	31	13	18	39
İrlanda	23	50	12	13	27
İtalya	24	38	15	21	35
Portekiz	24	38	14	24	43
İspanya	24	42	13	23	39
Litvanya	27	57	14	18	44
Polonya	29	46	17	23	47

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Avrupa Birliği'nde çocuk yoksulluğunu düşürme konusun ilk sıralara çıkmasının en önemli sebepleri Avrupa'da bu konuda görülen çeşitli gerçeklerdir. Birçok Avrupa Birliği ülkesinde çocuklar yoksulluk riski konusunda genel nüfustan daha fazla risk altında olması, UNICEF yapmış olduğu araştırmada en zengin ülkelerde dahi çocuk yoksulluğunun olduğu ve bu konunun artış gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Grafik 3:

Yoksulluk ve sosyal dışlama içinde büyüyen çocuğun diğer çocuklara göre daha az başarılı olduğu ve problemlerden daha fazla karşı karşıya geldiği görülmüştür. Çocuk yoksulluğu ve sosyal dışlanma bireylerin üzerinde kalıcı etki bıraktığı ve gelecekteki fırsatlardan yeterli yaralanamadığı ortaya çıkmış ve bu zor

şartlar altında büyüyen bir çocuğun ileride iş piyasasına ve topluma zor kaynaşacağı belirtilmiştir.[145]

2.2.1.1.1.1. Yoksullukla Gelen Problemler

2.2.1.1.1.1.1. Evsizlik Problemi

Çocukların ve ailelerinin yaşadıkları evsizlik problemi, genelde yoksulluğun en şiddetli yaşandığı şekil olarak nitelendirilir. Bu zorluğu genelde yaşayanlar yalnız kadınlar ve göçmen aileler olarak gösterilir.[146]

Birçok çocuğun yoksulluğu yaşaması sebebi, ailelerinin kendi şartlarına uygun herhangi bir ev bulmamasından kaynaklamaktadır.[147]Avrupa Birliği'nde yapılan araştırmada yaşları 6 ila 17 arasında değişen evsiz çocukların içinde bulundukları zor şartlar dolayısıyla zihinsel problemler yaşadığı görülmüştür.[148]

2.2.1.1.1.1.2. Sosyal Dışlanma

Sosyal Dışlanma ve yoksullukla ilgili olarak Avrupa Birliğinde yapılan çalışmalara bakacak olursak, Mart 2006 yılında Avrupa Konseyi üye ülkelerden çocuk yoksulluğunun ciddi bir şekilde azaltılması ve bütün çocuklara, sosyal geçmişi ne olursa olsun, eşit fırsatların verilmesi konusunda gerekli bütün adımların atılmasını istediğini görürüz. Üye ülkeler ve Avrupa komisyonu Avrupa Konseyi'nin vermiş olduğu bu hedef doğrultusunda hemen harekete geçmiş ve 2006-2008 yıllarındaki ulusal sosyal dahil etme ve koruma stratejileri raporunda yoksulluk konusunu en yukarı sıralara çekmiş ve yoksulluğu azaltma konusunda uzun vadeli, stratejik planların yapılması konusunda gereklilik olduğunu ifade etmiştir.[149]

2.2.1.1.2. Şiddet

Avrupa Birliği'nde birçok çocuk şiddete maruz kalmaktadır. Çocuklara karşı olan bu şiddet çok çeşitli formlar alabilir. Bunlar fiziksel şiddet, duygusal ve

[145] European Commission, Child poverty and well-being in the EU, Brussels, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.10
[146] European Federation of National Organizations Working with the Homeless, "Child homelessness in Europe – An Overview of Emerging Trends", 2007, p. 6
[147] European Federation of National Organizations Working with the Homeless, **a.g.e**, p.18
[148] **A.e** p.21
[149] European Commission, "Child poverty and well-being in the EU", Brussels, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.10

psikolojik şiddet veya cinsel şiddet olabilir. Bu şiddet şekilleri aile içinde olduğu gibi, toplumda, çocuk bakım kurumlarında ve diğer birçok ortamda olabilmektedir. Yoksulluk ve stres, hap ve alkol kullanımıyla beraber çocuk şiddetinde en önemli faktörler olarak sayılabilir. Irkçı davranışlar çocuk şiddetinin diğer bir nedeni olarak gösterilebilir. Diğer bir taraftan çocuklar etraflarında, medyada veya internette gördükleri şiddetten de psikolojik olarak ta etkilenebilirler.[150] 2003 yılındaki UNICEF' in raporuna göre Almanya ve İngiltere'de haftada iki çocuk Fransa'da haftada 3 çocuk yaşamlarını şiddet ve ilgisizlikten dolayı yaşamlarını yitirmektedirler.[151]

Şiddet konusunda Avrupa yapılmış olan araştırmalar ve istatiskler farklılıklar göstermektedir. Bunun başlıca sebepleri yapılmış olan araştırmaların farklı ülkelerde farklı teknikler ve metotlar kullanması olarak gösterilebilir. Bununla beraber resmi istatistiklerde ele alınan cinayet, cinsel ticaret ve bunun gibi durumlar sadece bu tarz olan olaylar arasında birkaç tanesidir. Araştırmalarda olan diğer bir sıkıntı ise istatistiklerin sadece yetkililere iletilen kadarını içermesidir. Fakat UNIFEC in yapmış olduğu araştırmada her yıl 15 yaşından küçük olan 3500 çocuğun sanayileşmiş olan ülkelerde olması dikkat çekicidir.[152]

Şiddet Konusunda Avrupa parlamentosu Daphne çalışmasını 1997-99 yılları arasında başlatmıştır. Bu çalışmanın amacı sivil toplum örgütlerini destekleyerek çocuklara, gençlere ve kadınlara karşı olan şiddeti yok etmek içindir. Bu çalışma çok büyük bir ilgi görmüş ve yasal olarak 20 milyon Euro ile desteklenmiştir. Aynı şekilde Daphne 2 projesinde 50 milyon Euro ile 2004-2008 yılları arasında desteklenmiştir. Daphane projesinin uygulanmasından bu yana çeşitli alanlarda harekete geçilmiştir, bu alanlar çocuğa aile içinde olan şiddet ve okulda olan şiddet ve sınır ötesi çocuk trafiğini engelleyici konularda olmuştur.[153]

2.2.1.1.3. Ayrımcılık ve Engelli Çocuklar

[150] Sandy Ruxton, "What about us? Children's Rights in the European Union: Next Steps", European Children's Network, Brussels , 2005 , pp. 49-50
[151] **A.e** p. 8
[152] **A.e** p. 50
[153] Ruxton, **a.g.e.**, p..22.

Avrupa Birliği'nde bazı gruplardaki çocuklara ayrımcılık yapılmakta ve bunların sağlık ve eğitim alanlarındaki erişimi engellemektedir. Bunun en önemli örneği olarak Avrupa Birliği'nin en büyük azınlık topluluğuna ait olan Roman Çocukları gösterilebilir. Aynı zamanda birçok engelli çocuk toplumda önyargılarla ve ilgisizlikle karşılaşmaktadır.

Ayrımcılık genelde kadınları, etnik azınlıkları, yaşlıları, engelli kişileri etkileyen bir konu olarak değerlendirilir. Ayrımcılığın etkisi çocuklara doğrudan olmasa da, çocuklar bu yukarda bahsettiğimiz grubun yaşamış olduğu ayrımcılıktan etkilenebilirler. Genelde ayrımcılık yapılan bu gruplar karşı, diğer gruplara(Erkek, beyaz ırk, engelli olmayan) nazaran, değişik ve eşit olmayan bir davranışlar sergilenir. Bu kişiler karar alma aşamasındaki katılımları bile reddedilen gruptur. [154]

Avrupa Birliği'nde ayrımcılık ilgili politikalara bakacak olursak, 1997 Amsterdam antlaşması ayrımcılık konusunda 13. Maddeyi içerdiğini görürüz. Bu madde Avrupa Birliği'nin ayrımcılık konusunu bitirmesi açısından önem taşır ve bu madde ayrımcılığı ırk, din, engelli, cinsiyet ve yaş olarak değerlendirir. 13. Maddeye dayanaraktan Avrupa Konseyi 2000 yılında 2 tane direktif benimsemiştir, bu direktifler ırk eşitliği ve iş eşitliği konusunda olmuştur. 2004 yılında Avrupa Konseyi diğer bir direktifi benimsemiş ve bu direktifte kadın ve erkek eşitliği konusuna değinilmiştir. 2005 yılında ise Avrupa Komisyonu 2007 yılının herkes için eşit fırsatlar Avrupa yılı olmasını önermiştir ve bu konuda 13.6 milyon Euro kaynak aktarmıştır. 2007 yılını herkes için eşitlik yılı olarak seçilmesiyle beraber üye ülkelerin, ayrımcı karşıtı ve eşitlik içerici kanunlarını hemen faaliyete geçirmeleri konusunda strateji belirlenmiştir.[155]

2.2.1.1.4. Etnik Azınlıklara Ayrımcılık

Avrupa Birliğinde etnik azınlıklara karşı çok çeşitli ayrımcılık yapılmaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse, azınlıklara vatandaşlık verilmesi, azınlıkların iş bulma konusundaki zorlukları, eğitim, sağlık ve yaşama konuları örnek gösterilebilir.

Avrupa Birliği içinde etnik azınlıkların ayrımcılığı konusunda 'Romanlar' sorunu önemli bir yer teşkil etmektedir. 'Romanlar' Avrupa Birliği içindeki en geniş

[154] Ruxton, **a.g.e.,** p. 61
[155] **A.e**., p. 62

azınlık grubudur. Romanlar Avrupa ülkelerinde uzun zamandır ayrımcılıkla karşılaşmış ve eşit haklara ulaşamamıştır. Son 15 yıl içinde Romanlara karşı şiddet giderek artmıştır ve bu kişilerin Avrupa Birliği içindeki karşılaştığı çeşitli zorluklar ortaya çıkmıştır.

Avrupa Birliği komisyonu bu devam eden ayrımcılık konusunda ki gerçekleri özetlemiş ve ayrımcılık yaşayan kişilerin zor şekilde yaşadıkları konusunu dile getirmiştir. Bu zor koşullarda kişilerin fakir bir şekilde yaşaması, suya, elektriğe ulaşamaması, iş bulma konusunda zorlukların yaşanması ve sosyal yardımlara ulaşımı zorlaşması ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu faktörler çocukları doğrudan ve dolaylı olarak etkilemiştir. Avrupa Birliği içindeki Roman çocuklar özellikle okullardan dışlanma karşı karşıya kalmışlardır. Bu grubun sağlık hizmetlerine erişimi zayıftır, düşük iğnelenme oranı vardır ve yüksek derecede hastalıklara maruz kalmışlardır. Buna rağmen Avrupa'da bulunan 8 hükümet 2005 ile 2015 yılları arasını Romanların topluma dahil edilmesi yılları olarak ilan etmişlerdir. Özellikle bu konuda 42 milyon dolar Romanlar eğitim fonuna destek için verilmiştir.[156]

2.2.1.1.5. Engelli Çocuklar

Avrupa Birliği içinde birçok engelli çocuk ilgisizlik nedeniyle ayrımcılığa uğramakta ve toplum içinde ciddi bariyerlerle karşılaşmaktadırlar. Resmi daireler erişilebilir, bilgiler genellikle uygun formatta değildir ve engeliler kendilerini etkileyecek olan kararların katılımından dışlanmışlardır. Bununla beraber, genelde engelliler eğitime ve yüksek kalitedeki yetiştirilmeye ulaşımı sınırlıdır.

Avrupa Birliği'nde engelliler ile ilgili politikalara bakacak olursak, Avrupa Birliği'nin engelli insanlara 1980 ve 1990'lı yıllarda engelli kişilerin iş piyasasına girmesini kolaylaştırmak şeklinde olduğunu görmek mümkündür. Amsterdam antlaşmasının 13. Maddesi ayrımcılığın engelli kişilere yapılmasını yasaklamıştır. Kanunların yanında Avrupa Komisyonu engelli kişilerin eşit haklara sahip olması konusundaki çalışmalarını devam ettirerek engellileri destekleyen sivil toplum örgütlerine destek vermiştir. Bunun yanında 2003 Avrupa engelliler yılını takiben,

[156] **A.e**., p. 63-65

Avrupa Birliği 2010 yılına kadar devam edecek olan engelliler hareket planı uygulanmaya konmuştur.[157]

2.2.1.1.6. Çocuk Sağlığı

Avrupa Birliğinde çocukları etkileyen diğer bir konu ise sağlık konusudur. Avrupa Birliği gelişmiş bir topluluk olmasına rağmen hala ülkelerde sağlık eşitsizlikleri olmakta ve çocukların fiziksel, duygusal gelişimini etkilemektedir. Dünya sağlık örgütü araştırmalarına göre yetişkinlerin sağlığının temelleri doğum öncesi ve çocukluk dönemlerinde sağlanmaktadır, bu sebeple çocukların sağlık durumunu geliştirecek politikalar uygulanmalı ve çocukların korunması desteklenmelidir. [158]

Avrupa Birliği'nin sağlık politikalarına bakarsak, Amsterdam Antlaşmasının 152. Maddesine göre üye ülkelerin vatandaşlarına yüksek seviyede sağlık hizmetleri ve korunması sağlanacağı söylenmektedir. Bununla beraber üye ülkeler organizasyonlardan ve sağlık servislerinin vatandaşlarına ulaştırılmasından kendileri sorumludur.

Diğer bir taraftan, 23 Eylül 2002 yılında Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi, 2003 -2008 yılları arasında sağlık alanında tohumsal hareket programını benimsemiştir. Programın 3 tane ana hedefleri vardır. Bunlar; sağlık bilgisi, sağlık tehdit eden unsurlar ve sağlıklı kalmanın belirleyici faktörleri konusunda yoğunlaşmıştır. Bunun ile birlikte 15 Temmuz 2004 yılında yeni Avrupa sağlık stratejisi hayata geçirilmiştir.

Avrupa Birliğinde bütün bu sağlık hizmetlerinde olan gelişmeler ve çalışmalar çocukları dolaylı yönden etkileri olacaktır. Bunlar şöyle sıralanabilir.[159]

- Çocuklara ve gençlere sigara satışının yasaklanması
- Yaş sınırının altındaki alkol kullanımını azaltıcı aktiviteler.
- Çocuk ve gençler arasında obezite engellenmesi
- Anneden çocuğa geçebilecek HIV virüsünün önlenmesi

[157] **A.e**., p.65-66
[158] **A.e**., p.81
[159] Ruxton, **a.g.e.,** p.82

Diğer bir taraftan, Avrupa Komisyonu tarafından yeni bir 1.2 milyar euroluk sağlık ve tüketici koruma programı 2007 ile 2013 yılları arasında önerilmiştir. Bu programın amacı vatandaşların kendi kontrolleri dışındaki risk ve tehditlerinden koruma, vatandaşların sağlık ve tüketim konusunda daha iyi kararlar verebilme fırsatının oluşması, vatandaşları sağlık tehditlerinden koruma ve daha sağlıklı bir yaşam olması için politikalar geliştirme, önemli hastalıklarla karşılaşma durumunu azaltma ve sağlık sisteminin etkilerini arttırma amacı gütmektedir. Bu program Avrupa Birliği'nin çocuk sağlığı konusuna vermiş olduğu önemi vurgulamıştır. [160]

2.2.1.1.7. Çocuk Obezitesi

Uluslararası obezite kurumunun tahminlerine göre Avrupa'daki her 5 çocuktan biri aşırı kiloludur. Bu rakamlar her geçen gün artmakta ve her yıl 400.000 çocuk aşırı kilolu hale gelmektedir. Bu durum çocuklar için risk faktörleri oluşturmaktadır. Bunların içinde 2. tip Diyabet hastalığı ve bunun gibi hastalıklar yetişkinliğin ilk safhalarında gözükebilir.

Bu konuda İngiltere hükümeti 2005 yılında yapılan kampanyalar sonucunda okul yemekleri için olan harcamaları 400 milyon Euro olarak arttırmış ve çocukların Obez olmasını engelleyici kurallar koymuştur. Bu kurallar daha katı şeker, tuz ve yağ kullanımı kuralları getirmekte ve yasaklı yiyecekler içermektedir.[161]

2.2.1.1.8. Çocuklarda Sigara Kullanımı

Yapılan araştırmalar gençler ve olumsuz sağlık durumları arasında sigara içmenin direkt bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Buna örnek vermek gerekirse sigara içen kişilerde Astım, Yetersiz Ciğer büyümesi, Ciğer Fonksiyonlarının düşmesi sorunları görülmektedir.

Avrupa Birlği'ndeki araştırmalara göre 15 ile 19 yaş grubu arası kişilerin %31 i sigara kullanmaktadır. Hamilelik sırasındaki sigara kullanımı hem yeni doğacak çocuk, hem de anne için en önemli olumsuz sağlık sorunlarının doğmasının sebebidir. Bunlar erken doğum. Düşük kiloda doğma ve doğum sırasında problemlerin çıkması olarak sayılabilir.

---

[160] **A.e**., p.83
[161] **A.e**., p.83

Avrupa Birliği'nde sigara kullanımı konusunda çeşitli önlemler alınmıştır. Bu bağlamda üye ülkelerde çeşitli kampanyalar düzenleşmiştir. Bunların biri de 2001-2004 yılları arasında 18 milyon Avro'luk ' Özgürce Hayır de' kampanyasıdır. Bu kampanya bağlamında sigara kullanımına karşı üye ülkelerde sokak gösterileri, okul yarışmaları, televizyon ve gazete reklamları yapılmıştır.

2004 yılında ise Avrupa Komisyonu sigaraya karşı 72 milyon Avro'luk medya kampanyası yapmıştır. Bu kampanyanın amacı gençlerin sigarasız bir hayat içinde olması ve sigara içenlerinde bu kullanımı terk etmesini amaçlamıştır. [162]

2.2.1.1.9. Alkol

Çocukların sağlık durumlarını etkileyen diğer bir etkende bireylerin alkol kullanımıdır. Dünya sağlık örgütü kuruluşuna göre alkol kullanımın, şiddet, taciz, kazalar ve cinayetlerle direk ilişkisi olduğu saptanmıştır. Hamilelik sırasında alkol kullanımı çocuğun beyin gelişimini negatif olarak etkilediği de saptanmıştır. Diğer bir yandan, çocuk ölümlerinin %20'si bireylerin alkollü araç kullanımından kaynaklanmaktadır.

Avrupa Birliği'nde yapılan diğer bir araştırmaya göre her 10 çocuktan 9'u 15 yaşına gelene kadar en az bir defa alkol kullandığı ortaya çıkmıştır. Hatta çocukların alkol kullanımı yaşının ortalama 12.5 olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir taraftan Avrupa Birliğinde erkek çocukların kız çocuklara göre daha erken alkol kullanımı başladığı ve bu kullanımın ortalama 11 yaş olduğu ve sarhoş olma yaşının da ortalama 13 olduğu tespit edilmiştir. [163]

2.2.1.2. Çocuk Güvenliği

Çocuklar toplum içindeki en kırılgan ve korumaya muhtaç olan topluluktur. Dünya sağlık örgünün Budapeşte'de Haziran 2004 yılında, 52 Avrupa ülkesinin bakanları bir araya gelerek çocukların sağlığı konusunda hareket planını kabul etmiştir. Bu konferans sonunda önemli hedefler tespit edilmiştir. Bunlardan başlıcaları çocukların kazalara karşı korunması, çocukların zararlı kimyasal maddelere temasının azaltılması olarak sıralanabilir. Buna ilaveten üreticilerin

[162] Ruxton, **a.g.e.**, p.87
[163] **A.e**., p. 88

çocuklara ve doğaya zararlı maddeler içeren ürünlerin piyasaya sürülmesinin durdurulması istemiştir.[164]

2.2.1.2.1. Çocuk Kazaları ve Sakatlıkları

Avrupa Birliği'nde yayınlanan en son araştırmalara göre yaralanmalar Avrupa'daki Çocuk ölümlerinin en önemli sebepleri arasında sayılmıştır. 0-14 yaş Çocuk ölümlerinin genel sebepleri bütün Avrupa Birliği üye ülkelerinde aynıdır. Bunlar %34 yol kazaları, %13 boğulma, %6 cinayet, % 5 düşme olarak gösterilmiştir.[165]

Diğer bir konu olan Avrupa Birliği'nde satılan ürünler konusunda, Avrupa'da yapılan araştırmalara göre insanların büyük bir çoğunluğu Avrupa Birliği'nin üreticilere belirli standartlar koyması gerektiğine inanmışlardır. Bununla beraber üreticilerin piyasaya sürdükleri ürünlerin sorumluluklarını almaları düşüncesinde birleşmiştir. Bundan yola çıkarak Avrupa Birliği'ndeki üreticiler ürettikleri ürünlerde Avrupa Birliği'nin standartlarına uygun manasına gelen CE armasını koymak zorundalardır.[166]

2.2.2. Avrupa Birliği'nde Çocuk Hakları

Avrupa Birliği'nde çocuk hakları konusunda hukuksal bilinçlenme, birlik üye ülkelerinin demokrasi kültürüne sahip oluşlarının paralelinde kendisini yapılandırmıştır

2.2.2.1. Dünya Çocuk Zirvesi

Dünya Çocuk Zirvesi 30 Eylül 1990'da New York'ta, Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde yapılmıştır. Dünya Çocuk Zirvesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilişinden bir yıl sonra, tam 71 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

[164] **A.e**., p.93
[165] **A.e**., p. 94
[166] **A.e**., p. 95

Bu zirvede Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine ait Dünya Bildirgesi ve Dünya Bildirgesinin Uygulanması için Faaliyet Planı düzenlenmiştir.[167]

2.2.2.1.1. Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine Ait Dünya Bildirgesi

Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine ait Dünya Bildirgesi, her şeyin çocuklar için olması düşüncesi ile çocuk haklan ve çocuğun refahını arttırmak, medeni yaşam ortamına çocukları kavuşturabilmek amacıyla, ulusal ve uluslararası standartlara uyulmasını sağlayacak denetlemeleri barındıran bir bildiridir.[168] Bildirinin amacı, çocukların en iyi şartlarda yaşamlarını sürdürmeleri, çocukların korunmaları, çocukların geliştirilmelerini sağlamaktan ibarettir.

2.2.2.1.2. Faaliyet Planı

Faaliyet Planı hazırlanmasının gayesi, üye ülke yönetimlerine, uluslararası kuruluşlara ve toplumun diğer kuruluşlarına kendi faaliyetlerini hazırlama aşamasında kılavuzluk etmektir. Bu plan, çocukların yaşatılmaları, korunmaları ve geliştirilmelerine yönelik olup, bebek ve çocuk ölüm oranlarının, anne ölüm oranlarının ve beş yaş altı çocuklarda görülen beslenme yetersizliklerinin yarı yarıya azaltılması; okuma-yazma bilmeyenlerin sayılarının %50 oranında azaltılması; çocukların %80 oranında ilköğrenimini tamamlaması; güç şartlar altındaki çocukların korunması; atık suların deşarjının ve imhasının usulüne uygun olarak yapılması ve temiz su kullanımının sağlanması hedeflerini taşımaktadır. Devlet ve hükümet yetkilileri, en geç 1992 yılına kadar kendi ulusal programlarını hazırlamak durumundadır.[169]

2.2.2.2. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları ve Sözleşmeleri

2.2.2.2.1. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları

[167] United Nations,World Summit for Children 1990, (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/wsc/ , 23.042008
[168] United Nations, 'World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children', (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/wsc/ declare.htm , 23.04.2008
[169] United Nations, 'Plan of Action for Implementing the World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children in the 1990s', (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/wsc/plan.htm, 23.04.2008

Avrupa Konseyi çocukların korunması ve istismarın önlenmesine yönelik çalışmalar yapmış, tavsiye kararları ve sözleşmeler yapmıştır. Konseyin çocukların korunması ve istismarın önlenmesi ile ilgili olarak Kabul ettiği tavsiye kararı, 13 Eylül 1979 tarihli " Çocukların Fena Muameleye Karşı Korunması " konusundaki R(79) 17 sayılı karardır. Bu kararda anne-babanın çocukların bakımı ve korunması ile ilgili yetkileri belirtilmiş, çocukların fena muameleye karşı korunması açısından tavsiyelerde bulunmuş ve işbirliğine davet etmiştir.[170]

Bir diğer tavsiye kararı, 1990 yılında kabul edilen Çocuk Hakları başlıklı olandır. Bu tavsiye kararında, yine çocukların hakları üzerinde durulmuştur. Çocuklar bizzat kendileri bazı haklarını tek başlarına kullanabilirler. Yine çocuklar tek başlarına kullandıkları bu haklarını büyüklere karşı yönlendirebilmektedirler. Çocuklar anne-babaların bakımı ve koruması altında tutulurlar. Ayrıca anne-babanın çocukları üzerinde gözetim yetkisi de vardır. Bütün bu yetkiler çocuğun şahsı ve mallarının korunması için gerekli olduğu sürece tanınmalıdır.[171]

2.2.2.2.2. Avrupa Konseyi Sözleşmeleri

Avrupa Konseyi birçok sözleşmeler hazırlamıştır. Bu sözleşmelerden bir kısmı çocukların korunması için hazırlanmış, bir kısmı da genel insan hakları kapsamında çocuk hakları değerlendirilmesini içermektedir. Çocukların Evlat Edinilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Evlilik dışı Doğan Çocukların Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Çocukların Velayeti Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizi Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Haklarının Uygulanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Sözleşmelerindendir

25 Ocak 1996 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi[172], Avrupa Konseyinin hazırlamış olduğu sözleşmenin Birleşmiş Milletler Sözleşmesinden farkı, bir takım uygulamaya yönelik kurallar içermektedir. Sözleşme, Birleşmiş Milletler Çocuk

[170] Council Of Europe Commıttee Of Ministers Recommendation, 'Protection of children against ill-treatment', No. R (79) 17
[171] Council Of Europe Commıttee Of Ministers Recommendation, 'Recommendation on the rights of children', 1121 (1990)
[172] **European Convention on the Exercise of Children's Rights**,CETS No.: 160, Place: Strasbourg, Date : 25/1/1996

Hakları Sözleşmesinde tanınan haklardan çocukların yararlanmalarını sağlamak; çocukları etkileyen aile hukuku sorunlarına ilişkin adli ve idari konularda söz sahibi olabilmelerine olanak tanıyıp, sahip oldukları hakların üye devletlerce etkin bir şekilde yaşama geçirilmesini amaçlamaktadır. [173]

2.2.2.3. Avrupa Sosyal Haklar Antlaşması

Avrupa Konseyi üyesi devletler 04.11.1950'de Roma'da imzalanmış olan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin korunması Avrupa Sözleşmesi ve 20.03.1952'de Paris'de imzalanan Ek Protokol ile halklarına sağlamayı kabul ettikleri haklar (kişisel ve siyasal hak ve özgürlükler) göz önünde bulundurularak; 18.10.1961 günü Torino'da Avrupa Konseyi üyesi 13 devletçe Avrupa Sosyal Haklar sözleşmesini imzalamışlardır.[174] Türkiye Avrupa Sosyal Şartı, Ek Protokolü ve değişiklik protokolünü Bakanlar Kurulu kararı ile 07.08.1989'da onaylamıştır. Karar 14 Ekim 1989 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Avrupa Sosyal Haklar Antlaşmasının 7. maddesi çocukların çalıştırılması ile ilgili ilkeleri içermektedir. Çocukların ve Gençlerin Korunma Hakkı başlığını tanıyan bu maddeye göre;

1- Çocukların sağlık, ahlak ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılmaları durumu dışında en düşük çalışma yaşının en az 15 olmasını sağlamayı,

2- Tehlikeli ve sağlığa aykırı olarak belirlenmiş işlerde en düşük çalışma yaşını daha da yükseltmeyi,

3- Henüz zorunlu öğrenim çağında olanların, eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalışmamalarım sağlamayı,

4- 16 yaşından küçüklerin çalışma sürelerinin, gelişmeleri ve öncelikle ek mesleki eğitim gereksinmeleri uyarınca sınırlandırılmasını sağlamayı,

5- Genç çalışanların ve çırakların adil bir ücret ve diğer uygun ödeneklerden yararlanma hakkını tanımayı,

---

[173] Emine Akyüz, "Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması",**Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 2000, s. 40

[174] Claire Kilpatrick, 'Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: A Legal Perspective' **Industrial Law Journal**, 2004; v.33, pp. 291 - 297.

6- Gençlerin, çalıştıranların izniyle normal çalışma saatlerinde mesleki eğitimde geçirdikleri sürenin, günlük çalışma süresinden sayılmasını sağlamayı,

8- 18 yaşın altındaki kişilerin, ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenen işler dışında gece işinde çalıştırılmamasını sağlamayı,

9- Ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenen işlerde çalışan 18 yaşın altındaki kişilere düzenli sağlık kontrolünü sağlamayı,

10- Çocukların ve gençlerin özellikle doğrudan veya dolaylı olarak işlerinden doğan tehlikeler başta gelmek üzere, uğradıkları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmalarım sağlamayı yükümlenirler.[175]

"Ülkemiz yedinci maddenin 3, 4, 5, 6, 8 ve 9 uncu fıkralarım onaylamıştır. Avrupa Sosyal Şartı'nın yedinci maddesinin 1'inci fıkrası hafif işler hariç asgari çalışma yaşının en az 15 olmasını, 2'nci fıkrası ise tehlikeli ve sağlığa aykırı olarak belirlenmiş işlerde asgari çalışma yaşını daha da yükseltmeyi istemektedir. İş Kanunu'nun, istisnalarla ilgili 5'nci maddesi nedeniyle söz konusu ilk iki fıkra onaylanmamaktadır. Aynı şekilde, 18 yaşın altındaki çalışan kişilere yılda en az üç haftalık ücretli izin hakkı verilmesini öngören 7'nci maddesi de İş Kanunu'nun yıllık ücretli izinlerle ilgili 49'ncu maddesi nedeniyle onaylanmamaktadır."[176]

2.2.2.4. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Strazburg, 25.1.1996)

Avrupa Konseyi'nin üye Devletleri ve bu Sözleşmeyi (Ek:2' ye Bakınız) imzalayan diğer Devletler, Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu göz önüne alarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini ve özellikle, bu Sözleşme'nin Taraf Devletlerin yasal, idari ve Sözleşme ile tanınan diğer hakları uygulamaya geçirmelerini isteyen 4 üncü maddesini dikkate alarak; Parlamenter Meclis'in çocuk haklarına ilişkin 1121 (1990) sayılı Tavsiye Kararı'nın içeriğini kaydederek, çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi gerektiğine ve bu vesileyle çocukların özellikle kendilerini ilgilendiren ailevi işlemlerde olmak üzere, bu hakları kullanma olanağına sahip

[175] **European Social Charter,** CETS No.: 035, Place: Turin, Date : 18/10/1961

[176] Özcan Karabulut, **Türkiye'de ve Dünya'da Çalışan Çocuk Sorunlarına Genel Bakış**. Türk-iş Çalışan Çocuklar Bürosu, İLO/IPEC Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programları, Ankara, Kasım 1994, s.52.

olmaları gereğine inanarak, çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi için gerekli bilgiler edinmeleri ve çocukların görüşlerinin usulüne uygun şekilde ele alınması gerektiğini teslim ederek, ailelerin çocuklarının hakları ile yüksek çıkarlarının korunmasında ve geliştirilmesindeki rolünün önemini teslim ederek ve lüzumu halinde Devletlerin de bu koruma ve geliştirmeye iştirak etmeleri gerektiğini belirlemektedir.[177]

2.2.3. Avrupa Birliği'nde Çalışan Çocuk ve Çocuk İşçiliği

Sanayileşmenin ilk dönemlerinde çocuk emeğinin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yakın zamana kadar çocuk istihdamı, tarım toplumlarının ya da yeni sanayileşen toplumların sorunu olarak algılanmıştır. Kriz nedeniyle hayat standardındaki durağanlaşma, eğitime yeterince yatırım yapılmaması ve eğitim sisteminin etkin olmaması yüzünden çocuk işçiliğinde artma görülmektedir[178].

Ekonomik kriz, işsizlik ve gizli işsizlik aileleri, çocuklarını küçük yaşta çalıştırmaya itmektedir. Kriz nedeniyle insan, materyal ve finans kaynakları azalan ülkeler eğitime yeterli kaynak ayıramamaktadırlar.[179] Bu ülkelerde çocuk emeğinin tarımda, kentlerde oluşan enformel sektörlerde ve yasal-kurumsal koruma alanlarının tamamen dışında yaygın olarak kullanıldığı kabul görmüştür. [180] Sosyal politika tedbirleri ve endüstri ilişkileri ile çocuklar, belirli bir ölçüde istihdamın dışında tutulmuştur

2.2.3.1. Çalışan Çocuk

Üretimde çocuk emeğinin kullanılması, gerek ulusal düzeydeki yasal düzenlemelerle ve gerekse uluslararası sözleşmelerle yasaklanmıştır.[181] Fakat yine de son dönemlerde yapılan bazı çalışmalarda, birçok sanayi ülkesinde hizmet sektörünün artması, part-time işlerin çoğalması ve işgücünün esnekleşmesi çocuk işçiliğinin artmasına yol açmıştır. Çocukların gerek yarı-zamanlı ve gerekse tam

---

[177] **European Convention on the Exercise of Children's Rights**,CETS No.: 160,Place: Strasbourg, Date : 25/1/1996
[178] ILO, "Child Labour:What's to be done?", Geneva, 1996, p.4.
[179] ILO-IPEC, "Action for the Elimination of Child Labour",1st edition, p.4.
[180] Erdal Köksal,Kuvvet Lordoğlu, "Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine:Bir Alan Çalışması",Friedrich Ebert Vakfı,İstanbul,1993,s.16-17.
[181] Köksal, Lordoğlu, **a.g.e.**, s. 16-17.

zamanlı olarak tahmin edilenden daha fazla çalıştığı ortaya çıkmıştır.[182]

Günümüzde dünya ölçeğinde çalışmakta olan çocukların sayısı konusunda kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Bu belirsizlik başlıca üç nedenden kaynaklanmaktadır.[183] Çalıştırılan çocuklar, yasal çalışma yaşının altında istihdam edildikleri için, resmi istatistiklerde yok sayılmaktadır. İkinci olarak, ev işlerinde, enformel sektörlerde ve tarımda çalışan çocukların sayısını da kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Ayrıca, hem okula gidip hem de çalışan (part time) çocuklar, istatistiklerde öğrenci olarak gösterilmektedir.[184]

Çalışan çocukların %98'i de gelişmekte olan ülkelerde istihdam edilmektedir.[185] Diğer bir taraftan, bütün bu belirsizlere rağmen, Uluslararası Çalışma Örgütünün yaptığı çalışmada çocuk işçi nüfusunun 246 milyon olduğu ve bunların yaklaşık 73 milyonu 10 yaşından küçük çocukların oluşturduğu söylenmektedir. Bununla beraber Çocukların % 70 oranında tarım, %8 oranında üretim, % 8 oranında hizmet ve % 7 oranında diğer işlerde istihdam edildiği görülmektedir.[186]

Sanayileşmiş ülkelerde de çocuk işçiliği mevcuttur. Güney Avrupa'da çok sayıda çocuk, mevsimlik işlerde sokak ticaretinde, küçük dükkânlarda çalışmaktadır[187] Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde çocuk işçilerin sayısında, merkezi planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçiş sırasında patlama olmuştur[188]. Üretimde çocuk emeğinin kullanılması, gerek ulusal düzeydeki yasal düzenlemelerle ve gerekse uluslararası sözleşmelerle yasaklanan Ancak yine son dönemlerde yapılan bazı çalışmalarda, birçok sanayi ülkesinde de çocukların gerek yan-zamanlı ve gerekse tam zamanlı olarak tahmin edilenden daha fazla çalıştığı ortaya çıkmıştır.[189]

2.2.3.2. Çocuk İşçiliği

---

[182] Wing Ling Li , 'Employment in Adolescence', **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002, p.137
[183] ILO-IPEC, "Action for the Elimination of Child Labour", 1st edition, p.3
[184] Jean Maurice Demen, **Çocuk Çalıştırılması ile İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi(Eğitim Klavuzu),** Çevirenler. Haluk Başçıl, Bülent Piyal, ILO Türkiye Temsilciliği-Ç.S.G.B. Çalışma Gen. Müd,Ankara, 1994, s. 10 ve 11.
[185] ILO-IPEC, "Action for the Elimination of Child Labour", 1st edition, p. 3.
[186] International Labour Organization, 'Facts on Child Labour', International Labour Office, 2004, p.1
[187] ILO, "Child Labour: What is to be done?", p. 4.
[188] ILO, "Child Labor : Targeting the Intolerable", p. 7
[189] Köksal, Lordoğlu, **a.g.e.**, s. 16-17.

Çocuk işgücü Avrupa Birliği'nin diğer sorunlu olmuş ve birçok çeşitli sektörlerde görülmüştür. Bunlar tarım, balık avlama, üretim, truzim, inşaat sektörleri olarak sayılabilir. Bunların dışında diğer kötü şekilleri ise, çocuk trafiği yapılıp çocukların seks ve uyuşturucu sektöründe kullanılması şeklidir. Çocuk işgücü bir tek sebebe bağlanamaz. Yoksulluk, çocuk işgücü ile direk bağlantılıdır ancak tek sebebi değildir. Diğer sebepler iyi eğitime ulaşımın yetersiz olması, yetersiz sosyal koruma ve ayrımcılık çocuk işgücünün diğer sebeplerinden sayılabilir.

Uluslararası Serbest Ticaret Birliğine göre çocuk kullanımı ve tüketimi hala hazırda birçok Avrupa Birliği ülkesinde devam etmekte ve tarım sektöründe yoğunlaşmaktadır. Uluslararası Serbest Ticaret Birliğine göre çocuk işçi hukukunun ve zorunlu eğitimin uygulanması Kuzey ve Batı Avrupa Birliği ülkelerinde çocuk işgücü problemini azaltacağı öngörülmüştür.

Bunun yanında Uluslararası işgücü Organizasyonunun araştırmasına göre Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde dört ayrı eğilim tespit edilmiştir.[190]

- Çalışan sokak çocukları: Bu çocuklar araba camlarını silen, ayakkabı parlatan, eşya indiren bindiren çocuklar olarak sıranabilirler.
- Tarım Sektöründe Çalışanlar: Bu çocuklar tarım alanında çalışan ekim yapan, toplayan, toprak süren, gübreleyen çocuklar.
- Çalışan Roman Çocuklar: Bu çocuklar metal, gazete ve bunun gibi malları toplayıp satan çocuklar.
- Çocuk Trafikçiliği: Seks ve uyuşturucu sektöründe kullanılan çocuklardır

Batı Avrupa'da çocuk işçiliği Portekiz'in kuzeyi, İtalya'nın güneyi, İspanya ve İngiltere'de yaygın bir şekilde görülmektedir. Avrupa Birliğinin 1994 yılı genç işçiler direktifine göre hükümetler 18 yaşının altındaki bireylerin sağlık ve güvenliğini korumak durumundadır ve bununla bağlantılı olarak işle ilgili çeşitli standartlar getirmiştir. Bunlar işin tipi, çalışma saatleri, ara verme saatleri ve gece işi alanındadır.[191]

2.2.3.2.1. Çocuk İşçiliği Konusunda Sıkıntılar

[190] Sandy Ruxton, "What about us? Children's Rights in the European Union: Next Steps", European Children's Network, Brussels , 2005 , p.124
[191] **A.e.,** s. 125

AB üyesi ülkelerin çok gelişmiş ve sosyal konularda ileri bir seviyede olduğu bilinse de, çocuk işçiliği konusunda maalesef AB de ciddi sıkıntılar yaşamaktadır

2.2.3.2.1.1. Çocuk İşçilerin İstihdamı

Sanayi devrimi sonrası çocuk işçilerin yaygın olarak istihdamı, çocukların istismarına yönelik olmuştur. Bu dönemde çocuk işçilere ihtiyacı olan müteşebbislerin, bunları genellikle yetimhanelerden temin ettiği, bu nedenle de yetimhanelerle fabrikalar arasında bir çeşit çocuk ticareti başladığı bilinmektedir. [192] Yine bu dönem ve sonrasında çocukların maden ocaklarında, kömür arabaları sürdüğü Yine 6 yaşındaki çocukların, kömür arabaları sürdüğü ve her gün 14-16 saat maden ocaklarında ve yer altında çalıştırıldığı bildirilmektedir.[193]

2.2.3.2.1.2. Çocuk Kaçaklığı

AB üyesi ülkelerin çok gelişmiş olmasına rağmen, çocuk işçilerden yararlanırken, yasal olmayan ortamları da paylaştığı görülmektedir. Veriler, Avrupa Konseyi'ne bağlı ülkelerin hemen hepsinde çocuk kaçakçılığına rastlandığını gösterir. Avrupa Birliği ülkelerinde bulunan anne babasız çocukların çoğu Orta Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerinden geliyor. Çocukların kaçak olarak götürüldüğü ülkelerin başında Hollanda, Belçika, Almanya, Avusturya, İsveç, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye geliyor. Yani çocuk kaçakçılığı fakir ülkelerden zengin batı ülkelerine doğru ilerliyor

İtalya ve Yunanistan da Orta Avrupa ülkelerinden en çok kaçak göç alan ülkeler arasında bulunuyor. Özellikle Arnavutluk ve Romanya çocuk kaçakçılığının kaynak ülkeleri arasında bulunuyor. Yetkililer, Avrupa'da çocuk kaçakçılığının en önemli nedeninin Orta Avrupa ülkelerindeki olumsuz ekonomik koşullar ve yaşanan savaşlar olduğunu belirtiyor. Kaçırılan çocuklar, getirildikleri ülkelerde ya fahişeliğe zorlanıyor ya da uygun olmayan koşullarda çalıştırılıyor. Çocuklara ayrıca dilencilik, uyuşturucu kuryeliği ve hırsızlık da yaptırılıyor.

Çocuk işçilerin önemli bir bölümünü ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır. Bu çeşit çalışma biçimi kentsel kesimden daha çok, kırsal alanlarda bulunmaktadır. Çalışan çocukların çok azı kendi hesabına çalışmakta, kendi hesabına çalışan

[192] ILO, "Child Labor : Targeting the Intolerable", p.2.
[193] **A.e**., s.2.

çocukların çoğunluğunu da erkek çocuklar oluşturmaktadır. Ücretli çalışan çocukların sayısı da oldukça yüksektir.

2.2.3.2.1.3. Enformel sektörde çocuk

Çocukların büyük çoğunluğu, kırsal geleneksel sektör ile kentsel enformel sektörün küçük birimlerinde çalışmaktadır[194]. Çocuk işçiliği problemi uluslararası platformda daha çok III. Dünya ülkelerinde tekstil, konfeksiyon, halı ve ayakkabı gibi ihraç sanayilerinde gündeme gelmektedir.

Modern sektörde, çocukların istihdam şansı pek olmamaktadır. Ancak orta ve büyük ölçekli işletmeler, kendileri istihdam etmeseler de, alt işveren vasıtasıyla çocuk işçi enformal istihdam edilmesinde rol oynamaktadırlar.

Yapılan araştırmalarda, çocukların yaşı büyüdükçe ücretli çalışma eğiliminin arttığı görülmektedir.[195]

Çocuk işçilerin gittikçe, aile dışında çalışması artmaktadır. Bu durum çocuk işçilerin çalışmasının, onların sosyalleşmesine yardım ettiği görüşüne rağmen, aileler çocukların çalışmasını, sosyalleşmeden çok, bütçeye ek bir getiri[196] olarak görmeye başlamışlardır.

Genel olarak çalışan çocukların çoğunluğunu erkek çocuklar oluşturmaktadır. Kız çocuklarının ev işlerinde çalışması, kız çocuklarının daha az görünmesi sonucunu doğurmaktadır. Yani kız ve erkek çocukların çalışma hayatına girmesi bakımından pek fark olmadığı hatta bazı durumlarda kızların oranının daha fazla olduğu düşünülebilir.

2.2.3.2.2. Avrupa Birliği'nde Sokak Çocukları

Sokak çocukları konusu, Avrupa Birliği'nde artan sorunlardan biridir ve bununla beraber Avrupa'nın görünmeyen çocukları olarak değerlendirilir. UNICEF tarafından sokak çocuğu 'sokağı yaşamanın kaynağı olarak olan ve herhangi bir yetişkin tarafından yetersiz bir şekilde korunan ve yönetilen erkek veya kız çocuğu' olarak tanımlamıştır.[197]

---

[194] ILO, "Child Labor : Targeting the Intolerable", p. 5.
[195] **A.e**., p. 5.
[196] **A.e**., p. 5.
[197] Ruxton, **a.g.e.**, p.46

Avrupa Konseyi Sokak Çocukları Çalışma Grubunun da benimsediği tanıma göre "Sokak Çocukları 18 yaşın altında bulunan ve kısa/uzun süredir sokak ortamında yaşayan, oradan oraya başıboş mayın gibi dolaşan, kendi arkadaş grupları arasında ve sokakta ilişkilerini sürdüren, ana-baba, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi kendilerinden sorumlu yetişkinlerle ya çok az ilişkisi olan veya hiç ilişkisi olmayan çocuklardır".

Aslında Sokak Çocuğu çok çeşitli durumlarda olan çocukları içerebilir. Bunlar evsiz olan, ailelerinden veya bakım kurumlarından kaçmış olan, sokakta çalışanlar ve bunun gibi birçok durumları kapsayabilir. Ama %60 oranında sokak çocuğunun yaşı 12 ile 16 arasında değişmektedir.

Sokak çocukları Avrupa Birliğinde ve aday ülkelerde önemli konulardan biridir.[198]

Bununlar beraber birçok Avrupa ülkesinde sokak çocuklarının sayıları hızla artmaktadır. Örnek vermek gerekirse Avrupa Birliği ülkesi Romanya'da Sivil toplum örgütlerinin araştırmasına göre yaklaşık 60,000 sokak çoğu bulunmaktadır. Diğer bir Avrupa Birliği ülkesi Polonya'da sivil toplum örgütlerinin tahmin ettiği rakamlar yaklaşık 15,000 sokak çocuğun Polonya'nın başkenti Varşova'da yaşadığı tespit edilmiştir.[199]

2.3. Türkiye'de Çocuk, Çocuk Hakları ve Çalışan Çocuk

2.3.1. Türkiye'de Çocuk

Dünya'nın her yerinde olduğu gibi, Türkiye'de de çocuklar çok değişik sorunlarla karşılaşmaktadır. Türkiye'de yaşayan çocukların bu sorunlarını gidermek için devlet tarafından çeşitli politikalar izlenip önlem alınmasına rağmen, çocukların sorunlarına tam anlamıyla çözümler getirilememiştir. Tablo 4 ve Grafik 4 'ten de görüleceği gibi 2007 itibari ile Türkiye'de toplam 70.5 milyon kişi yaşamakta ve bunun yaklaşık olarak 19 milyonu 0-14 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Diğer bir değişle Grafik 5'ten görüldüğü gibi Türkiye'de giderek düşen doğum hızına rağmen,

[198] Ruxton, **a.g.e.**, p.46
[199] Eurochild, "Child Poverty & Social Exclusion in the EU", Brussels, 2007, p.3

Türkiye'de çocuklar toplam nüfusun yaklaşık %28'lik gibi önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

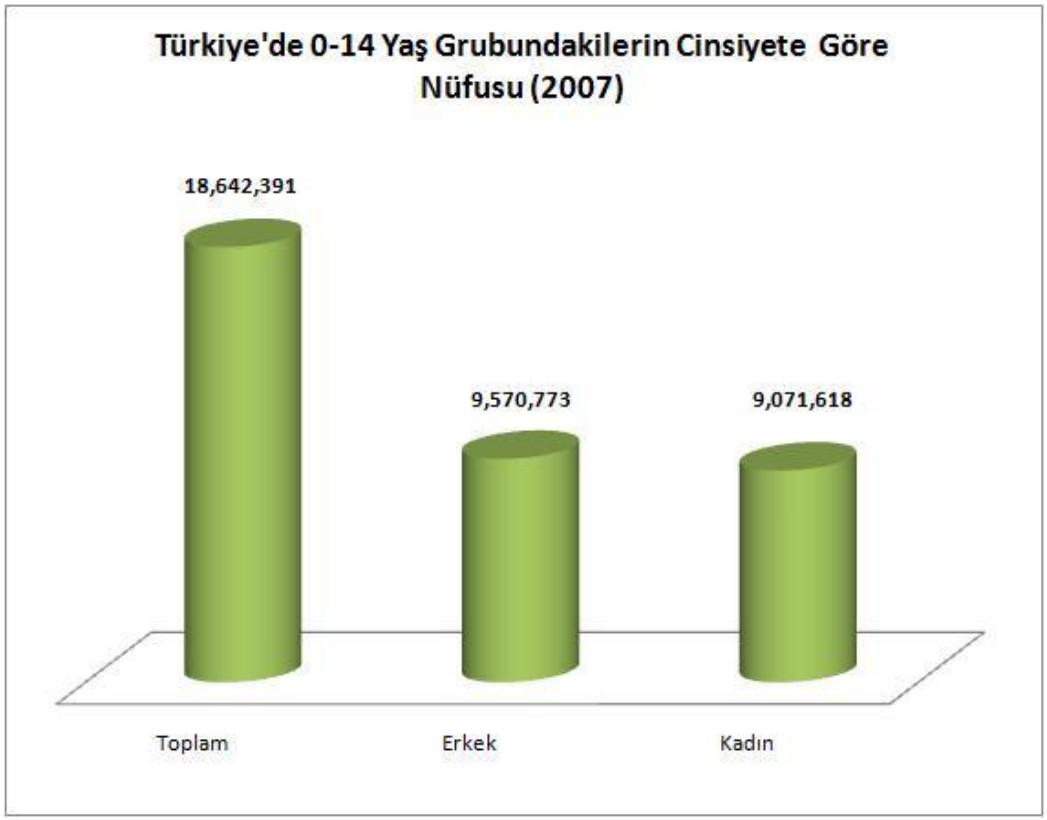
Tablo 4:

Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (2007)

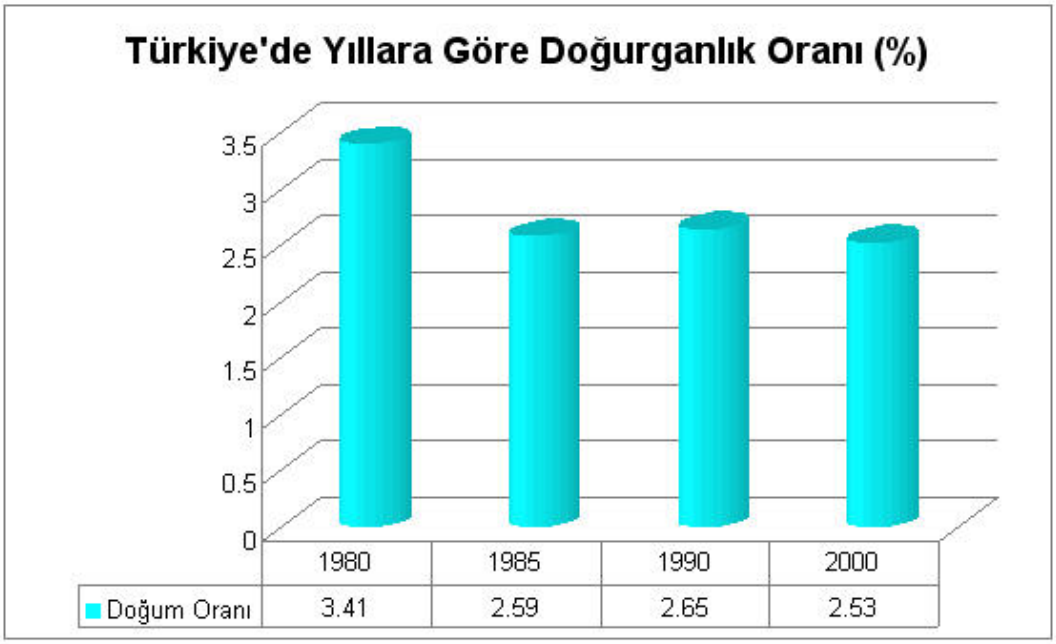
Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	**70,586,256**	**35,376,533**	**35,209,723**
0-4	5,793,906	2,978,972	2,814,934
5-9	6,436,827	3,303,329	3,133,498
10-14	6,411,658	3,288,472	3,123,186
15-19	6,157,033	3,159,723	2,997,310
20-24	6,240,573	3,181,804	3,058,769
25-29	6,512,838	3,295,102	3,217,736
30-34	5,727,699	2,885,151	2,842,548
35-39	5,072,441	2,565,112	2,507,329
40-44	4,725,800	2,379,314	2,346,486
45-49	4,085,065	2,057,626	2,027,439
50-54	3,565,669	1,781,029	1,784,640
55-59	2,788,858	1,369,618	1,419,240
60-64	2,067,714	981,178	1,086,536
65-69	1,698,583	781,165	917,418
70-74	1,373,077	629,241	743,836
75-79	1,069,961	441,289	628,672
80-84	578,879	212,383	366,496
85-89	182,188	58,552	123,636
90+	97,487	27,473	70,014

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 4:

Türkiye'de 0-14 Yaş Grubundakilerin Cinsiyete Göre Nüfusu (2007)
18,642,391
9,570,773
9,071,618
Toplam
Erkek
Kadın

Grafik 5:

2.3.2. Türkiye'de Çocukların Korunması ve Bakıma Muhtaç Çocuklar

Çocuk korumanın amacı, çocuğu kasıtlı ve kasıtsız her türlü ihmal ve istismardan korumaktır. Türkiye'de çocukların korunmasından sorumlu devlet kurumu olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur. Kurumun 2828 sayılı Kuruluş Kanunu'na göre korunmaya muhtaç çocuklar; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlike altında olan, ihmal ve istismar edilen çocuklardır.[200]

Çocukların korunmasıyla ilgili olarak Türkiye'de çocuğa yapılabilecek herhangi bir istismar, ihmal ve kötü davranışa karşı çocukları korumaya alan çocuk yuvasına bakıldığında, bunların sayısında bir artış olduğunu gözlemlemek mümkündür. Tablo 5'ten görülebileceği gibi 2000 yılında 78 olan kuruluş sayısı 2007 itibari ile 103 rakamına ulaşmıştır. Bu da tabi bakıma muhtaç çocuklar için olumlu bir gelişme olarak gözükse de, genel olarak Türkiye'de bakıma muhtaç çocuk sayısının arttığı manasına gelmektedir.

[200] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu,** Kanun Numarası : 2828, Kabul Tarihi : 24/5/1983, Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 27/5/1983 Sayı : 18059

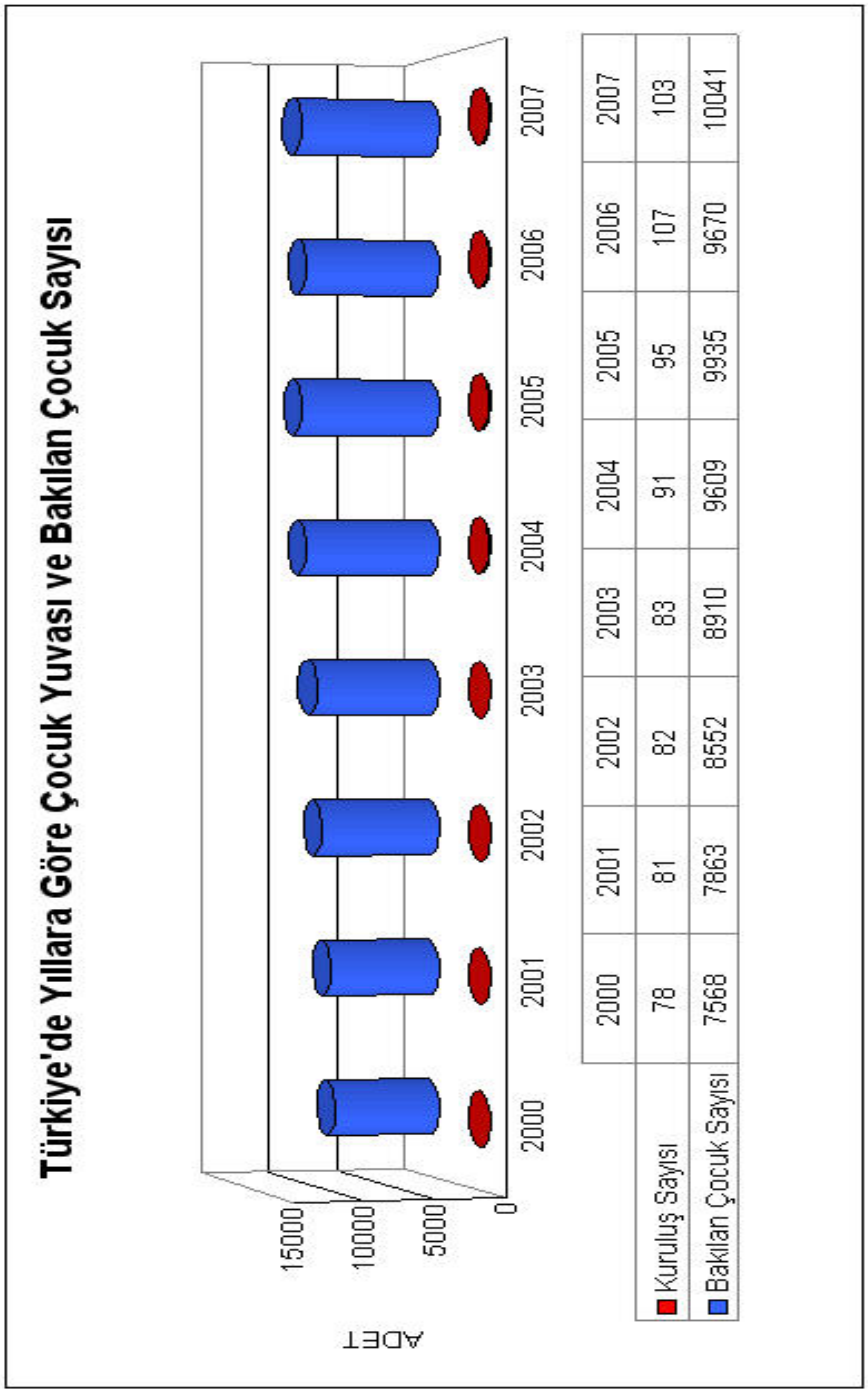
Tablo 5:

Türkiye'de Yıllara Göre Çocuk Yuvası ve Bakılan Çocuk Sayısı

	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk
2000	78	7568
2001	81	7863
2002	82	8552
2003	83	8910
2004	91	9609
2005	95	9935
2006	107	9670
2007	103	10041

Kaynak: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Grafik 6:

Türkiye'de Yıllara Göre Çocuk Yuvası ve Bakılan Çocuk Sayısı
ADET
15000
10000
5000
0
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
Kuruluş Sayısı
Bakılan Çocuk Sayısı
2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007
78 81 82 83 91 95 107 103
7568 7863 8552 8910 9609 9935 9670 10041

Zaten Grafik 6 da bu konudaki tespiti doğrulamaktadır. Bu grafikten görüleceği üzere korumaya muhtaç olup ve kuruluşlardan bakılan çocuk sayısı son yedi yıl içinde giderek arttığını gözlemek mümkündür. Bu konudaki rakamlara bakılacak olursa 2000 yılında 7568 olan bakılan çocuk sayısı, 2007 itibari ile 10,041 rakamına ulaşmıştır. Bu da göstermektedir ki Türkiye'de hala korunmaya muhtaç çocuklarının olduğu ve bunların sayısının giderek artması devlet olarak bu konuda daha ciddi ve yapısal yönde önlemlerin alınmasını gerekliliğinin göstergesidir.

2.3.2.1. Türkiye'de Çocukların Korunmasına Yönelik Haklar

Çocuk korumanın amacı, çocuğu kasıtlı ve kasıtsız her türlü ihmal ve istismardan korumaktır. Türkiye'de çocukların korunmasından sorumlu devlet kurumu olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur. Kurumun 2828 sayılı Kuruluş Kanunu'na göre korunmaya muhtaç çocuklar; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlike altında olan, ihmal ve istismar edilen çocuklardır.[201]

Türkiye'de Çocuklarla ilgili bazı Hukuksal düzenlemeler kanunlara göre aşağıdaki gibidir.

2.3.2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

- **Madde 17:** 'Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.'

  'Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.'
- **Madde 41:** 'Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.'
- **Madde 42:** 'Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.'

[201] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu,** Kanun Numarası : 2828, Kabul Tarihi : 24/5/1983, Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 27/5/1983 Sayı : 18059

- **Madde50:** 'Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.'

  'Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.'
- **Madde 61: '**Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.'[202]

2.3.2.1.2. Türk Ceza Kanunu

- **Madde 53/4:** Kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada on ekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.
- **Madde 58/5:** 'Fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz.'
- **Madde 103:** 'Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.'
- **Madde 104:** 'Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.'
- **Madde 227:** 'Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.'
- **Madde 234:** 'Velayet yetkisi elinden alınmış olan ana veya babanın ya da üçüncü derece dahil kan hısmının, onaltı yaşını bitirmemiş bir çocuğu veli, vasi veya bakım ve gözetimi altında bulunan kimsenin yanından cebir veya tehdit kullanmaksızın kaçırması veya alıkoyması hâlinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.'[203]

2.3.2.1.3. Medeni Kanunu

[202] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844

[203] **Türk Ceza Kanunu**, Kanun No. 5237, Kabul Tarihi : 26.9.2004

- **Madde 124:** 'Erkek veya kadın onyedi yaşını doldurmadıkça evlenemez.'
- **Madde 346:** 'Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır.'
- **Madde 305:** 'Bir küçüğün evlât edinilmesi, evlât edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır.'
- **Madde 335:** 'Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velâyet ana ve babadan alınamaz.'
- **Madde 336:** 'Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar.'
- **Madde 337:** 'Ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir.'
- **Madde 338:** 'Eşler, ergin olmayan üvey çocuklarına da özen ve ilgi göstermekle yükümlüdürler.'
- **Madde 339:** 'Ana ve baba, çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygularlar.'
- **Madde 340:** 'Ana ve baba, çocuğu olanaklarına göre eğitirler ve onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlar ve korurlar.'
- **Madde 342:** 'Ana ve baba, velâyetleri çerçevesinde üçüncü kişilere karşı çocuklarının yasal temsilcisidirler.'
- **Madde 348:** 'Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa, hâkim aşağıdaki hâllerde velâyetin kaldırılmasına karar verir'[204]

2.3.2.1.4. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunu

- **Madde 1:** 'Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez'
- **Madde 6:** 'Onsekiz yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır.'

[204] Türk Medenî Kanunu,**Kanun No. 4721, Kabul Tarihi : 22.11.2001**

- **Madde 12:** 'Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da,15 yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında 20 nci maddeye göre yapılan inceleme, ceza tertibini gerektirmiyorsa mahkemece 10 uncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanabilir'
- **Madde 15:** 'Küçükler hakkında uygulanacak tedbirler, en geç 18 yaşını bitirmeleri ile sona erer.'
- **Madde 36:** 'Suçu işlediği zaman 12 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını bitirmeyen ve cezanın çektirilmesine başlandığı anda 18 yaşını doldurmayan küçüklerin cezaları çocuk ıslahevi veya çocuk cezaevlerinde çektirilir. Bunlar hakkında, çocuklara ait cezaların infazına ilişkin diğer kanunlar ve tüzüklerin bu kanuna aykırı olmayan hükümleri de uygulanır.'
- **Madde 40**: 'Suç işlemiş küçüklerin suçları veya bunların yargılanmaları ile ilgili olarak her türlü yayın yapılması yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edenler 5 000 liradan 30.000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar'205

2.3.2.1.5. İş Kanunu

- **Madde 72:** 'Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde onsekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır.'
- **Madde 73:** 'Sanayiye ait işlerde onsekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılması yasaktır.'
- **Madde 85:** 'Onaltı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılamaz. Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlarla onaltı yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir'.

---

[205] **Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargilama Usulleri Hakkinda Kanun (Mülga),** Kanun Numarası: 2253, Kabul Tarihi: 07/11/1979, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 21/11/1979, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 16816

- **Madde 86:** ‘Ağır ve tehlikeli işlerde çalışacak işçilerin işe girişinde veya işin devamı süresince en az yılda bir, bedence bu işlere elverişli ve dayanıklı oldukları işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye hekimleri tarafından verilmiş muayene raporları olmadıkça, bu gibilerin işe alınmaları veya işte çalıştırılmaları yasaktır. Sosyal Sigortalar Kurumu işe ilk giriş muayenesini yapmaktan kaçınamaz.

  İşyeri hekimi tarafından verilen rapora itiraz halinde, işçi en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu hastanesi sağlık kurulunca muayeneye tabi tutulur, verilen rapor kesindir.

  Yetkili memurlar isteyince, bu raporları işveren kendilerine göstermek zorundadır.

  Bu raporlar damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır.’
- **Madde 87:** ‘Ondört yaşından onsekiz yaşına kadar (onsekiz dahil) çocuk ve genç işçilerin işe alınmalarından önce işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye hekimlerine muayene ettirilerek işin niteliğine ve şartlarına göre vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirtilmesi ve bunların onsekiz yaşını doldurucaya kadar altı ayda bir defa aynı şekilde doktor muayenesinden geçirilerek bu işte çalışmaya devamlarına bir sakınca olup olmadığının kontrol ettirilmesi ve bütün bu raporların işyerinde saklanarak yetkili memurların isteği üzerine kendilerine gösterilmesi zorunludur. Sosyal Sigortalar Kurumu işe ilk giriş muayenesini yapmaktan kaçınamaz.

  Birinci fıkrada yazılı hekimlerce verilen rapora itiraz halinde, işçi en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu hastanesi sağlık kurulunca muayeneye tabi tutulur, verilen rapor kesindir. Bu raporlar damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır.’[206]

2.3.2.1.6. Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu

[206] **İş Kanunu,** Kanun No: 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, Resmi Gazete Yayım Tarih ve Sayısı : 10.6.2003 - 25134.

- **Madde 2:** ‘Bu Kanun, Mesleki Eğitim Kurulunun belirleyeceği mesleklerde, kamu ve özel sektöre ait kurum, kuruluş ve işyerleri ile mesleki eğitim okul ve kurumlarındaki eğitim ve öğretimi kapsar’
- **Madde 11:** ‘Aday çırak, çırak öğrenci statüsünde olup öğrencilik haklarından yararlanırlar. Bunlar işyerinde çalışan işçi sayısına dahil edilmezler.’
- **Madde 13:** ‘Bu kanun kapsamında bulunan il ve mesleklerde faaliyet gösteren işyerleri, Bakanlıkça tespit edilen illerde ve meslek dallarında 19 yaşından gün almamış olan kişileri çıraklık sözleşmesi yapmadan çalıştıramazlar. Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarından, örgün eğitim programlarından mezun olanlar ve kalfalık belgesi sahipleri bu hükmün dışında tutulur.

  Bu Kanunun uygulandığı yer ve meslek dallarında 818 sayılı Borçlar Kanununun çıraklık sözleşmesine dair hükümleri ile onsekiz yaşını doldurduktan sonra sözleşmesi devam eden çıraklar hakkında 1475 sayılı İş Kanununun, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği başlıklı beşinci bölümünde yer alan hükümleri dışında uygulanmaz. Yukarıda genel olarak çalışan çocuklarla ilgili yasal düzenlemeler ve bunların kapsamı ile ilgili genel bir bilgi verilmiştir.’
- **Madde 9:** ‘İlköğretimi bitirmiş olanlar, bir mesleğe hazırlanmak amacı ile çıraklık dönemine kadar işyerlerinde aday çırak olarak eğitilebilirler.’
- **Madde 10:** ‘Çırak olabilmek için:

  a)14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak,

  Ancak, 19 yaşından gün almış olanlardan daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olanlar, yaşlarına ve eğitim seviyelerine uygun olarak düzenlenecek mesleki eğitim programlarına göre çıraklık eğitimine alınabilirler.

  b)En az ilköğretim okulu mezunu olmak gerekir.

  Ağır ve tehlikeli veya özellik arz eden mesleklere alınacak çırakların öğrenim ve yaş durumu ilgili kurumların görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir.’
- **Madde 26:** ‘Çıraklara, okulların tatil olduğu aylara rastlamak üzere 1 ay ücretli izin verilir. Ayrıca mazeretleri kabul edilenlere okul müdürlüğünün görüşü alınarak 1 aya kadar ücretsiz izin de verilebilir.’

- **Madde 10:** ‘Çırak olabilmek için bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak şartı aranır.’
- **Madde 41:** ‘İş Kanunu madde 80'in çıraklara da uygulanacağı ve rapor sonuçlarının Valiliklere gönderileceği hükmü getirilmiştir.’
- **Madde 25:** ‘Çıraklara verilecek ücret kendi yaş grupları için belirlenmiş asgari ücretin %30’undan az olamaz.’
- **Madde 13:** ‘Bu kanun kapsamında bulunan il ve mesleklerde faaliyet gösteren işyerleri, Bakanlıkça tespit edilen illerde ve meslek dallarında 19 yaşından gün almamış olan kişileri çıraklık sözleşmesi yapmadan çalıştıramazlar. Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarından, örgün eğitim programlarından mezun olanlar ve kalfalık belgesi sahipleri bu hükmün dışında tutulur.

  İşyeri sahibi, aday çırağı ve çırağı çalıştırmaya başlamadan önce bunların velisi veya vasisi veya reşit ise kendisi ile yazılı çıraklık sözleşmesi yapmak zorundadır.

  Bu Kanunun uygulandığı yer ve meslek dallarında 818 sayılı Borçlar Kanununun çıraklık sözleşmesine dair hükümleri ile onsekiz yaşını doldurduktan sonra sözleşmesi devam eden çıraklar hakkında 1475 sayılı İş Kanununun, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği başlıklı beşinci bölümünde yer alan hükümleri dışında uygulanmaz.’
- **Madde 25:** ‘Aday çırak, çırak ve öğrenciler hakkında SSK Kanununun iş kazaları, meslek hastalıkları ve hastalık sigortaları hükümleri uygulanır.’
- **Madde 12:** ‘Pratik eğitim, hazırlanmış eğitim programlarına göre, işyerinin ve mesleğin özelliklerine uygun olarak usta öğreticinin gözetiminde yapılır. Pratik eğitimde 1475 sayılı İş Kanununun 69. maddesi hükmü göz önünde bulundurulur.’ [207]

2.3.2.1.7. İlköğretim ve Eğitim Kanunu

- **Madde 59:** ‘İlköğretim çağında olup da zorunlu temel öğretim kısımlarına devam etmeyenlerin resmi ve özel işyerlerinde veya her ne biçimde olursa

[207] **Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu,** Kanun Numarası: 3308, Kanun Kabul Tarihi: 05/06/1986, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 19/06/1986, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 19139

olsun çalıştırmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılması yasaktır.'[208]

2.3.2.1.8. Umumi Hıfzısıhha Kanunu

- **Madde 173:** 'On iki yaşından aşağı bütün çocukların fabrika ve imalathane gibi her türlü sanat müesseseleriyle maden işlerinde amele ve çırak olarak istihdamı memnudur. On iki yaş ile on altı arasında bulunan kız ve erkek çocuklar günde azami sekiz saatten fazla çalıştırılamaz.'
- **Madde 174:** 'On iki yaş ile on altı yaş arasında bulunan çocukların saat yirmiden sonra gece çalışmaları memnudur.'
- **Madde 176:** 'Mahalli belediyelerince bar, kabare, dans salonları, kahve, gazino ve hamamlarda on sekiz yaşından aşağı çocukların istihdamı menolunur.'[209]

2.3.2.1.9. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

- **Madde 12:** 'Bar, kafeşantan ve meyhanelere, yanlarında veli ve vasileri olsa bile, on sekiz yaşından aşağı küçüklerin girmesini polis meneder.'[210]

2.3.2.1.10. Borçlar Kanunu

- **Madde 330:** '18 yaşın altındakilerin gece süresinde ve hafta tatilinde çalıştırılmaları yasaktır.'
- **Madde 318 :** 'Borçlar Kanununa göre usta ile yasal vasisi arasında çıraklık sözleşmesi yapılır. Sözleşmede yapılacak iş, çıraklık nevi ve süresi, günlük çalışma süresi, ücret ve diğer ödemeler ile deneme süresi belirtilir.'[211]

2.3.2.1.11. Sosyal Sigortalar Kanunu

---

[208] **İlköğretim ve Eğitim Kanunu**, Kanun Numarası : 222, Kabul Tarihi : 5/1/1961, Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 12/1/1961 Sayı : 10705

[209] **Umumi Hıfsısıha Kanunu,** Kabul Tarihi:24.04.1930, Kanun Sayısı:1593, Resmi Gazete Tarihi:06.05.1930, Resmi Gazete sayısı:1489

[210] **Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu,** Kanun Numarası : 2559/5259,Resmi Gazete : Tarih : 14/7/1934 Sayı : 2751

[211] **Borçlar Kanunu,** Kanun Numarası: 818, Kabul Tarihi: 22/04/1926, Yayımladığı Resmi Gazete Tarihi: 29/04/1926, Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 359

- **Madde 60 :** '18 yaşın altındaki işçilerin sigortanın bütün dallarına ilişkin prim ücreti kesilmektedir. Ancak 18 yaşından önce geçmiş bulunan süreler 20 yılın hesabında dikkate alınmamaktadır.'[212]

2.3.2.1.12. Sendikalar Kanunu

- **Madde 20:** '16 yaşını doldurmuş olan ve Sendikalar Yasasına göre işçi sayılanlar sendika üyesi olabilirler. 16 yaşını doldurmamış olanların üyeliği kanuni temsilcilerinin yazılı iznine bağlıdır.'[213]

2.3.3. Türkiye'de Çalışan Çocuk ve Sokak Çocukları

2.3.3.1. Çalışan Çocuk

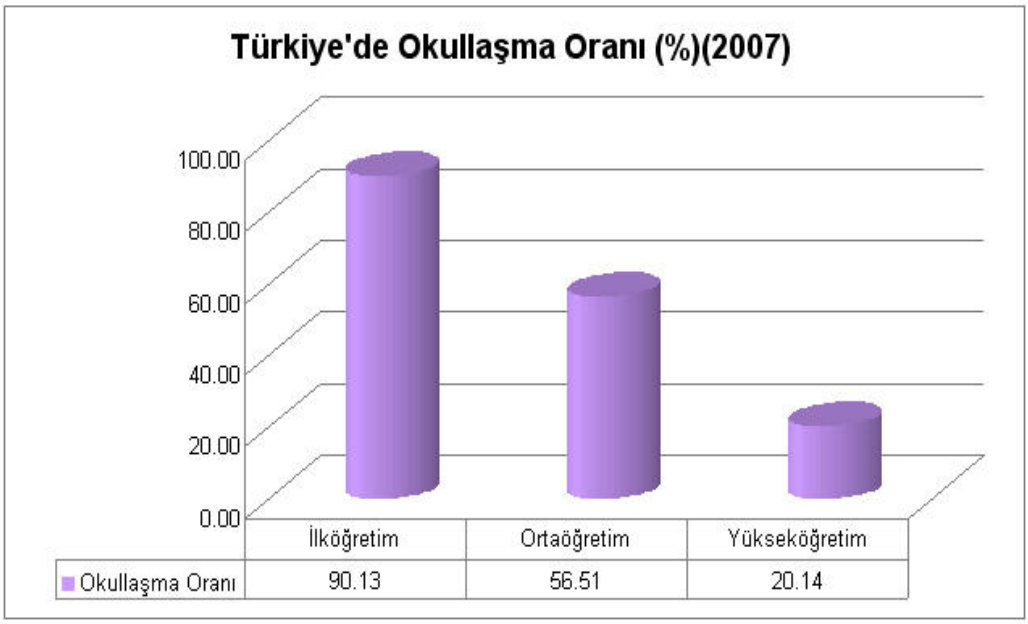
Türkiye'de çalışan çocuk olgusu giderek artan bir şekilde kendisini göstermektedir. Bu durum Türkiye'de eğitim sisteminin yetersiz oluşu, ailelerin içinde bulunduğu yoksulluk, ekonomik zor koşullar olarak açıklanabilir. Aslında çocukların erken yaşta işgücüne girmesi Türkiye adına çok ciddi bir sosyal sorunun göstergesidir. Bu durumda olan çocuklar, yaşamlarının en güzel dönemlerini yaşayamamakta, istismar ile karşılaşmakta ve eğitimden uzaklaşarak geleceklerini tehlikeye atmaktadırlar. Devlet olarak yetersiz yaptırımlar ve denetimler, aile olarak evlatlarımızın eğitim almadan çok erken yaşta işgücü piyasasına sokmamız, geleceğimizin hazinesi olan çocukların sadece şu andaki fiziksel ve ruhsal durumlarını değil ilerdeki yaşamlarını ve sosyal durumlarını olumsuz olarak etkileyecektir.

---

[212] **Sosyal Sigortalar Kanunu**, Kanun Numarası: 506, Kabul Tarihi: 17/07/1964, Yayımladığı Resmi Gazete Tarihi: 29, 30, 31/07/1964 - 01/08/1964, Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 11766 - 11779

[213] **Sendikalar Kanunu**, Kanun Numarası : 2821, Kabul Tarihi : 5/5/1983 , Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 7/5/1983 Sayı : 18O40

Grafik 7:

Bu konuyu rakamsal olarak değerlendirecek olursak, çeşitli ilginç noktaları görmemiz mümkün olacaktır. Yukarda belirttirdiği gibi çocukların eğitimi konusu ile çocukların iş gücüne katılımı konusu birbirleriyle çok yakından bağlantılıdır. Çocukların erken yaşta işgücüne girmesi, onların diğer bir değişle eğitimden mahsul kalmaları manasına gelmektedir. Grafik 7'den görülebileceği üzere, 2007 yılında Türkiye'de okullaşma oranlarına bakıldığında burada ilginç istatistikler göze çarpmaktadır. 2007 yılında ilköğretim seviyesinde okullaşma oranı %90.1 iken, ortaöğretim seviyesinde %50.5 ve yükseköğretim seviyesinde de % 20.1'e kadar düşmektedir. Bu rakamlar bir değişle Türkiye'de eğitimin seviyesinin arttıkça, çocukların eğitimden uzaklaştıkları görülmektedir.

Tablo 6:

Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Eden Çocuklar('000) (1999)

	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
6 -9	97	3	6	-
10-14	136	8	18	9
15-17	-	5	5	8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Diğer bir taraftan, Türkiye'de yaş grubuna göre ekonomik işlerde çalışan çocuklara baktığımızda sektörlere göre dağılım çocuğun okula devam edip etmediğine göre değişmektedir. Tablo 6 ve Grafik 8'den görülebileceği gibi 1999 yılında okula devam eden 10-14 yaş grubu arasında çalışan çocukların 136,000'i tarım, 8000'i sanayi, 18,000'i ticaret ve 9000'i hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Diğer bir taraftan bu rakamlar okula devam etmeyen çocuklarda daha da fazladır. Tablo 7 ve Grafik 9'dan görülebileceği gibi 1999 yılında okula devam etmeyen 10-14 yaş grubu arasında çalışan çocukların 508,000'i tarım, 243,000'i sanayi, 83,000'i ticaret ve 111,000'i hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

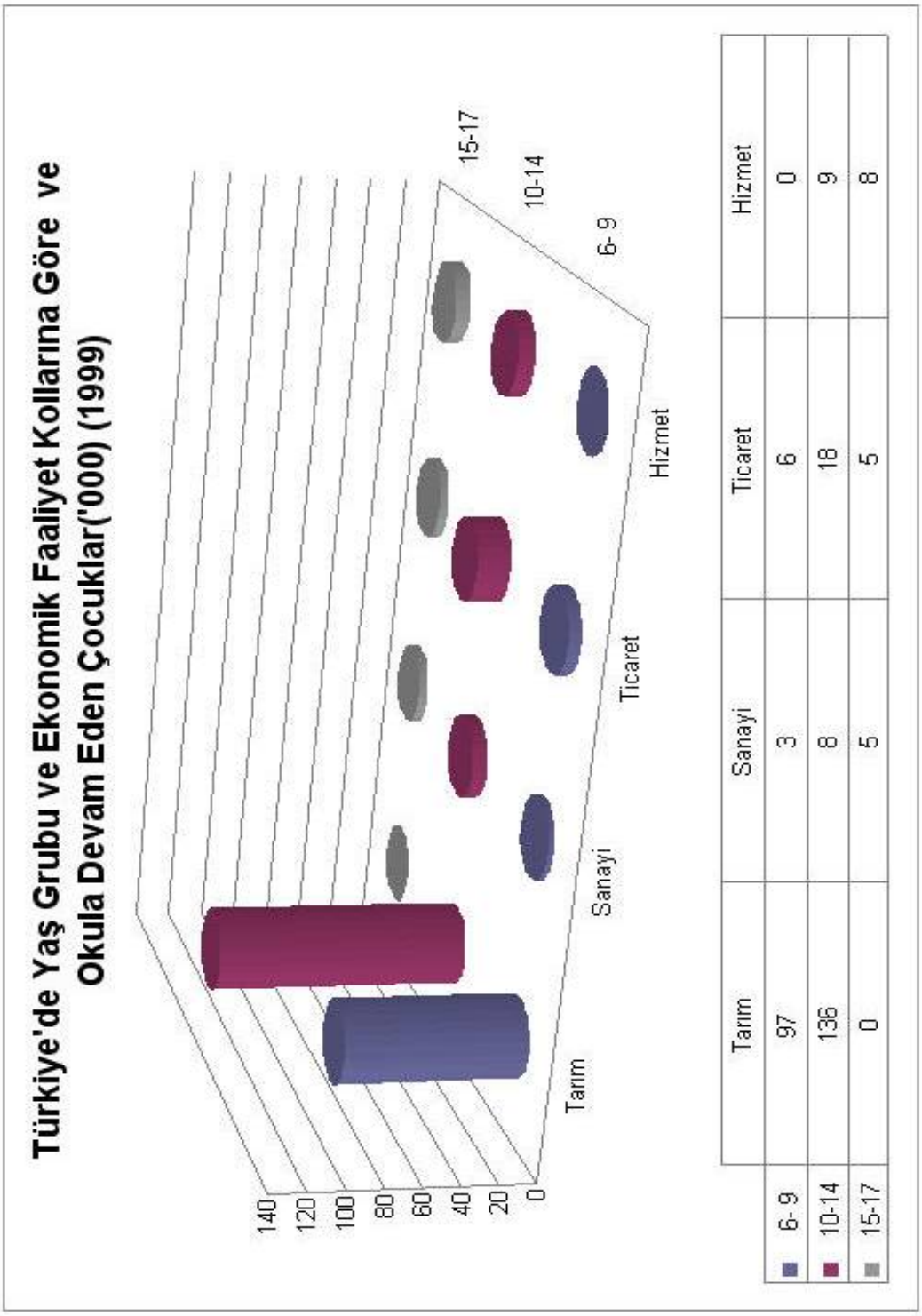
Tablo 7:

Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Etmeyen Çocuklar ('000) (1999)

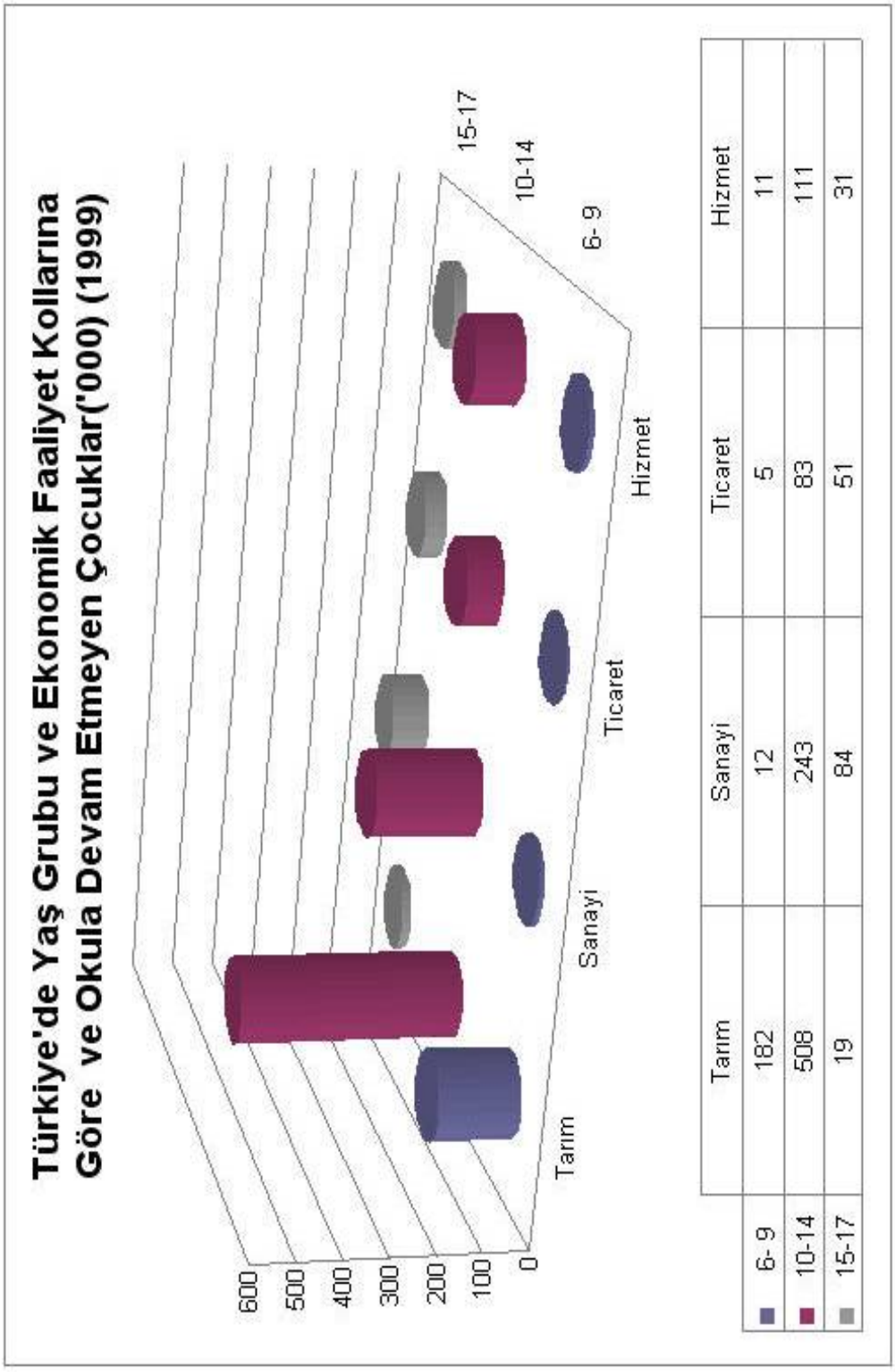
	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
6 -9	182	12	5	11
10-14	508	243	83	111
15-17	19	84	51	31

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 8:

Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Eden Çocuklar('000) (1999)
140
120
100
80
60
40
20
0
Tarım
Sanayi
Ticaret
Hizmet
6- 9
10-14
15-17
Tarım Sanayi Ticaret Hizmet
6- 9 97 3 6 0
10-14 136 8 18 9
15-17 0 5 5 8

Grafik 9:

Türkiye'de Yaş Grubu ve Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre ve Okula Devam Etmeyen Çocuklar('000) (1999)
600
500
400
300
200
100
0
Tarım
Sanayi
Ticaret
Hizmet
6- 9
10-14
15-17
Tarım Sanayi Ticaret Hizmet
6- 9 182 12 5 11
10-14 508 243 83 111
15-17 19 84 51 31

2.3.3.2. Sokak Çocukları

Sokak çocuğu olgusu her geçen gün büyüyen, dünya çapında bir sorundur. Sokak çocukların tanımını yaparken yazarlar farklı bakış açılarıyla farklı tanımlar getirmişlerdir.[214] Ortaya çıkan genel değerlendirmede sokak çocukları, vakitlerinin büyük bir bölümünü sokaklarda harcayan ve sokaklarda çalışan ve sosyal olan bireyler olarak tanımlanır.[215] Sokak çocuklarının sayısının tam olarak bilinmesi mümkün olmasa da, Afrika, Asya ve Latin Amerika'da sokak çocuklarının sayısı yüz milyonu aştığı bilinmektedir.[216] Çocukların sokakta çalıştırılması ve yaşaması vicdan ve toplumsal ahlak meselesi olmasının ötesinde toplumun bazı kesimlerinin yaşam mücadeleleri ile iç içe olan toplumsal bir olgudur. Bu nedenle sokak çocukları toplumsal kökenlere dayanan bir sorundur.

Göçlerle gelen nüfus artışıyla beraber ortaya çıkan durum hem aile ile hem de çocukla ilgili problemler doğurmuştur. Bu sorular genel manada sağlık, eğitim, açlık, güvenlik, işsizlik, yoksulluk, düşük yaşam kalitesi, kimlik bunalımları alanlarında olmuş ve aile yapısını etkileyerek ailelerin dağılmasını sebep olmuştur. Bütün bu durumun sonunda ise sokaklarda başıboş dolaşan "sokak çocukları" ortaya çıkmıştır.[217]

UNICEF Sokak çocukları 3 kategoriye ayrılarak sınıflandırılmıştır:

2.3.3.2.1. Sokak Çocuğu Olmaya Aday Olanlar:

Aileleriyle birlikte oturan ve sokakta çalışan çocuklar. Bu çocuklar bütün maddi ve manevi desteklerini ailelerinden alırlar. Çocukların büyük çoğunluğu bu kısma girer.[218]

2.3.3.2.2. Sokaktaki Çocuklar

---

[214] Sérgio Luiz de Moura, 'The Social Construction of Street Children: Configuration and Implications', **British Journal of Social Work** , 2002, *v.*32**,** p.355

[215] Arnon Bar-On, 'Criminalising Survival: Images and Reality of Street Children', **Journal of Social Policy**, Volume 26, Number 1, 1997, p. 67

[216] Evelyn K. Kumoji and Debra Mekos , **'**Street Children' ,**Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p388.

[217] Salwa Saad Awad, 'The Invisible Citizens Roaming the City Streets', **Educational Review**, Volume 54, Number 2,2002, p. 105.

[218] UNICEF, 'Children in Especially Difficult Circumstances', New York. United Nations Childrens' Fund 1986, Document E/ICEF/1986/L.6 , pp.14-15

Aile desteği yetersizlik ve/veya süreksizlik gösteren çocuklardır. Bu gruptaki çocuklar, sokağın; arkadaş edinme oyun oynama, eğlenme, yiyecek bulma gibi kendilerince olanaklarından yararlanırlar. Aile ilişkileri tamamen kopmamış ama nadiren aileleriyle görüşen çocuklardır.[219]

2.3.3.2.3. Sokak / Sokağın Çocukları

Aile desteğinden tamamen yoksun olanlar, aile 'ilişkilerini tamamen koparmış, beslenme, barınma, yaşama ve bunun gibi ihtiyaçlarını sokakta kendilerince yarattıkları yaşam alanlarından karşılayan, çoğunlukla uçucu madde bağımlısı olabilen çocuklardır. Sokak çocuğu olgusu temelde ekonomik nedenlere bağlı olmakla birlikte ülkeden ülkeye ve ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre de değişiklik göstermektedir.[220]

Birleşmiş milletler ise sokak çocuğunu 'sokağı yaşamanın kaynağı olarak olan ve herhangi bir yetişkin tarafından yetersiz bir şekilde korunan ve yönetilen erkek veya kız çocuğu' olarak tanımlamıştır.[221]

2.3.3.3. Sokakta Çalışan Çocuklar

Sokakta Çalışan Çocuklar ise, ailesinin geçimine katkıda bulunmak ya da kendi masraflarını karşılamak için günün bir bölümünde sokakta çalışan çocuklardır.[222] Mendil, sakız, su, kart satanlar, ayakkabı boyacılığı yapanlar, kırmızı ışıkta araba camı silenler, sabit noktalarda dilencilik yapanlar buna örnektir. Genelde tiner, bali ve benzeri madde bağımlılıkları yoktur. Bu çocukların aile ilişkileri bir şekilde sürmektedir.

2.3.3.4. Sokak Çocukları Sorunu

Çocuk ve ergen sorunları içinde araştırılması ve çözülmesi en güç olanlardan biridir. Son yıllarda gerek az gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal, politik teknolojik etkilerle risk altındaki ailelerin yaşam koşulları olumsuz

[219] **A.e.,** pp.14-15
[220] **A.e.,** pp.14-15
[221] Lewis Aptekar ,'Street Children in the Developing World: A Review of Their Condition', Cross-Cultural Research, Vol. 28, No. 3,1994, pp.195-196
[222] A.e., pp.195-224

etkilenmekte, yoksulluk artmaktadır. Bu konudaki araştırmalar, sokaktaki çocuk ve gençlerin yoksulluk ve şiddetin yoğun olduğu ailelerden geldiğini göstermektedir.

Sokak çocukları sorunu, çocuk ve ergen sorunları içinde araştırılması ve çözülmesi en güç olanlardan biridir. Araştırmalar, sokaktaki çocukların yoksulluk ve şiddetin yoğun olduğu ailelerden geldiğini göstermektedir.[223]

2.3.3.5. Suçlu Çocuklar

Türkiye çocuk suçlarından çok fazla etkilenmektedir. Sanayileşme ve hızlı bir kentleşmenin yasadışı ülkemizdeki bu gelişmeler düzenli olmadığı için çarpıklıklara sebep olmaktadır. Tabii ki çocuk suçlarında da önemli artış olmaktadır. Çocuk suçları genel suçlara oranla %5 tir. Suç, her toplumda görülen ancak şekli kültürden kültüre göre değişen çok boyutlu bir sosyal olgudur.[224]

2.3.3.5.1. Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu yaşları 7 ile 12 arası değişen çocukların suç teşkil edecek hareket ve davranışlarda bulunmasına denir.[225] Çocuk suçluluğu başka bir tanımına bakıldığında bu durumun, çocuklara işletilen ya da çocuklar tarafından işlenen suçların kategorizasyonu, yaptırıma bağlanması ve hukukun önemli bir bölümüdür.[226]

Türk Ceza Kanunun 31. Maddesi çocuk suçluluğunu ele almıştır. Buna göre:

MADDE 31

1) 'Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.'
2) 'Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde

---

[223] A.e., pp.195-224
[224] Adnan Kulaksızoğlu . **Ergenlik Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998, s.63
[225] Rolf Loeber, David P . Farrington, **Child Delinquents: Development, Intervention, and Service Needs,** Sage Publication,2001, p.1
[226] İlhan Tomanbay, **Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla**. Ankara, Selvi Yayınevi, 1999, s.54

ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan oniki yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde yedi yıldan dokuz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte ikisi indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası altı yıldan fazla olamaz.'

3) 'Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde ondört yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası sekiz yıldan fazla olamaz.'[227]

2.3.3.5.2. Çocuğu Suça İten Nedenler

Çocuğu suça iten nedenler çok çeşitlidir. Bu etmenler genel olarak aile, okul, toplum ve kişinin bireysel özellikleri olarak sınıflandırılabilir[228]. Çocuğun suç eylemine yönelmesinde ailenin, çocuk sayısının, ekonomik sorunların, eğitim sisteminin, genetik faktörlerin, zekânın, köyden kente göçün, evsiz sokakta yaşamanın, bedensel-ruhsal hastalıkların, uyuşturucu ve alkol bağımlığının önemli rolü bulunmaktadır. [229]

Suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur. Suçlu denen çocuk daha baştan, vazgeçilmez birçok hakkından yoksun bırakılan, dolayısıyla yasa dışı yollardan hakkını almaya zorlanan çocuktur. Ezilmişliğine, itilmişliğine bilinçsizce tepki gösteren çocuktur. [230]

2.3.3.5.2.1. Yoksulluk

[227] **Türk Ceza Kanunu**, Kanun No. 5237, Kabul Tarihi : 26.9.2004
[228] Yasemin Karaman Kepenekçi ve Arife Özcan Yücedağ, "Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi", 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, 2002
[229] Joseph A. Wickliffe, "Why Juveniles Commit Crimes", Yale University-New Haven Teachers Institute, 2000, (Çevirimiçi) http://www.yale.edu/ynhti/curriculum/units/2000/2/00.02.07.x.html, 02.02.2008
[230] Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk,** Özgür Yayınları; 6. Baskı, İstanbul, 2000, s. 212-215

Yoksulluk tarihin en eski çağlarından beri var olan ve kayıtsız şartsız tüm toplumlarda görülen sosyal bir olgudur. Yoksulluğun ortaya çıkmasında etkili olan toplumsal ve bireysel bazı nedenler vardır. Yoksulluk bir ülke veya toplumdaki gelir dağılımına bağlı olarak ortaya çıkan eşitsizliktir. Aynı bölgede bireyler arasındaki gelir uçurumları, gelir eşitsizliği, yoksulluğun en önemli nedenlerindendir. Pahalılık sebebiyle, bireylerin alım gücünün zayıflaması, temel ihtiyaçlarını karşılanmakta zorlanması, az gelirli birey ve ailelerin[231] sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır[232].

Çocuklar böyle aile ortamlarında, yoksulluktan en çok etkilenen olmaktadır. Çocukların içinde bulundukları sosyo-ekonomik durum, onların ilerleyen yıllarda genel anlamdaki iyi durumlarını ve gelecekteki şanlarını etkileyebilecek önemli faktörlerden biridir. Yoksulluk içinde büyüyen bir çocuk, iyi şartlarda yaşayan kendi yaşıtlarına göre daha fazla problemlerle karşılaşmaktadır. Yoksul çocuk, evden çok, sokakta yaşayan çocuktur. Bu nedenle sokağın ve çevrenin tüm olumsuz etkilerine açıktır. Bu olumsuz etkiler, çocuğu suç işlemeye yaklaştıran sebepleri oluşturur.

Yoksulluk konusunu rakamsal olarak değerlendirecek olursak, çeşitli ilginç noktaları görmemiz mümkün olacaktır. Yoksulluk konusu eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde, Tablo 8 ve Grafik 10'da görüldüğü üzere eğitim seviyesi düştükçe, yoksulluk seviyesinin arttığını göstermektedir. Aynı grafikte 6 yaşından küçüklere bakıldığında 2006 yılında yoksulluk oranının yaklaşık % 25 olduğu görülmekte, ilköğretim eğitim sahip kişilere bakıldığında yoksulluk oranının % 18 olduğu ve okuryazar olmayanların yoksulluk oranının yaklaşık % 34 olduğu görülmektedir. Bu da daha önce bahsedildiği gibi çocuğun eğitiminin onun yoksullukla karşılaşmaması için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

[231] A.e., s.184-190

[232] Musa İkizoğlu, "Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi": Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktara Tezi, Ankara, 2000

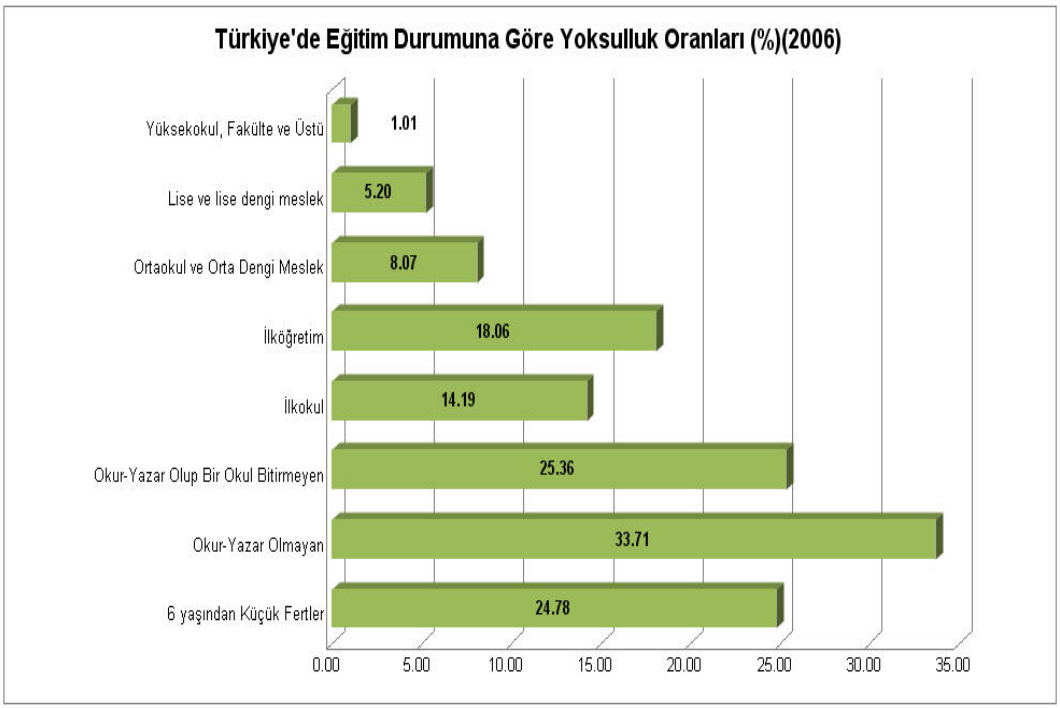
Tablo 8:

Türkiye'de Eğitim Durumuna, Yıllara ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)

	2002			2003			2004			2005			2006		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
6 yaşından Küçük Fertler	33.17	32.92	33.44	37.75	38.24	37.23	34.19	34.19	34.18	27.71	27.86	27.56	24.78	25.12	24.43
Okur-Yazar Olmayan	41.07	46.52	39.61	42.42	47.22	40.95	45.11	48.50	44.10	37.81	40.59	37.04	33.71	36.79	32.84
Okur-Yazar Olup Bir Okul	34.60	35.50	33.74	35.87	36.32	35.45	33.67	34.19	33.16	28.44	28.76	28.14	25.36	25.68	25.06
İlkokul	26.12	28.06	24.33	27.55	29.81	25.47	24.36	27.50	21.55	17.13	19.92	14.51	14.19	16.52	12.05
İlköğretim	26.47	28.40	24.10	29.56	29.13	29.98	25.49	25.37	25.60	22.42	21.79	23.02	18.06	16.47	19.66
Ortaokul ve Orta Dengi Meslek	18.77	19.49	17.38	18.31	19.66	16.03	13.00	14.95	9.45	8.37	9.72	5.62	8.07	9.69	4.89
Lise ve lise dengi meslek	9.82	10.99	8.24	11.19	12.27	9.73	8.28	9.69	6.39	6.79	7.98	5.14	5.20	6.06	4.05
Yüksekokul, Fakülte ve Üstü	1.57	1.22	2.12	2.66	3.04	2.05	1.33	1.57	0.93	0.79	0.83	0.72	1.01	1.28	0.56

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 10:

Yoksulluk konusu hane halkı türüne göre değerlendirildiğinde, Tablo 9 ve Grafik 11'de görüldüğü üzere geniş ailelerde yoksulluk oranın küçük ailelere göre daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse, 2006 yılında ataerkil geniş ailede yoksulluk oranı % 17.1 olurken, çocuklu çekirdek ailede yoksulluk oranı % 13.6, çocuksuz çekirdek ailede ise %10.1 olmuştur. Bu istatistiklerden bakılarak anlaşılacağı üzere çocuk sayısının arttığı geniş aile tiplerinde çocukların yoksulluk riskinin arttığı görülmektedir.

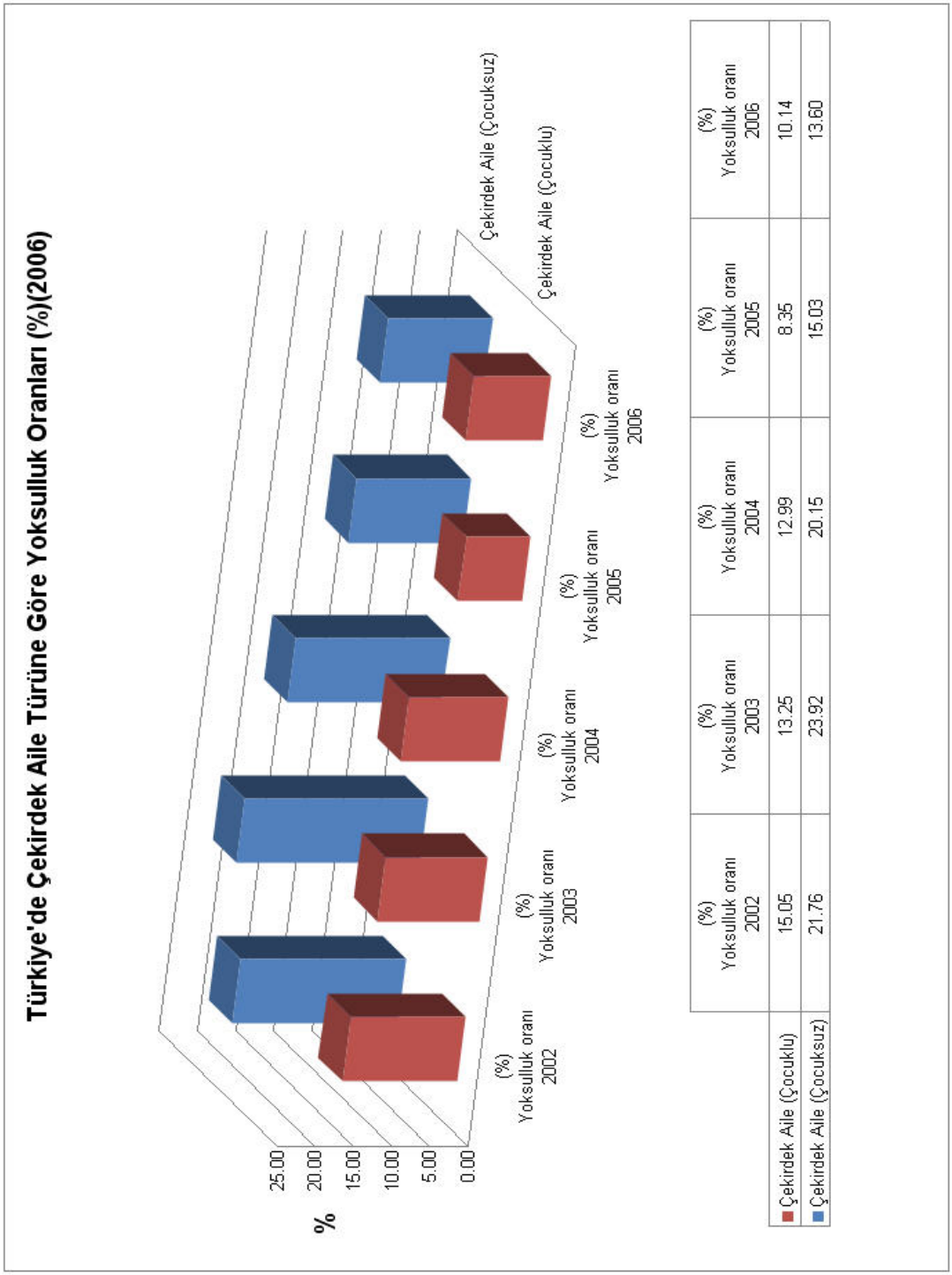
Tablo 9:

Türkiye'de Hanehalkı Türüne göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)

	2002	2003	2004	2005	2006
Çekirdek Aile (Çocuklu)	21.76	23.92	20.15	15.03	13.60
Çekirdek Aile (Çocuksuz)	15.05	13.25	12.99	8.35	10.14
Ataerkil veya Geniş Aile	30.08	28.87	28.16	23.15	17.11
Tek Yetişkinli Aile ve Diğer	22.42	19.16	20.10	11.75	15.74

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 11:

Türkiye'de Çekirdek Aile Türüne Göre Yoksulluk Oranları (%)(2006)
%
25.00
20.00
15.00
10.00
5.00
0.00
(%) Yoksulluk oranı 2002
(%) Yoksulluk oranı 2003
(%) Yoksulluk oranı 2004
(%) Yoksulluk oranı 2005
(%) Yoksulluk oranı 2006
Çekirdek Aile (Çocuklu)
Çekirdek Aile (Çocuksuz)
(%) Yoksulluk oranı 2002
(%) Yoksulluk oranı 2003
(%) Yoksulluk oranı 2004
(%) Yoksulluk oranı 2005
(%) Yoksulluk oranı 2006
Çekirdek Aile (Çocuklu) 15.05 13.25 12.99 8.35 10.14
Çekirdek Aile (Çocuksuz) 21.76 23.92 20.15 15.03 13.60

2.3.3.5.2.2. Sosyo-Ekonomik Etkiler

Ekonomik seviyedeki değişkenlikler, gelir dağılımındaki bozukluk, yoksulluğu ortaya çıkaran en büyük sebeplerin başında gelir. Düşük gelir seviyesindeki insanlar, toplumun insanlara sunduğu imkânlarından yararlanamamaktadır, ihtiyaç duydukları şeyleri alamama sorunu ile karşılaşmaktadırlar. İsteklerini yerine getirmek için bazı eylemlere kalkışmaktadırlar. Bunların başında hırsızlık gelir. Yani yoksulluk ve suç kavramları arasında bir bağlantı vardır. [233]

2.3.3.5.2.3. Sosyal Çevre, Sosyo-Demografik Etkiler ve Hükümlü Çocuklar

Sosyal Çevre ve Sosyo-Demografik özellikler, bireyin suç işlemesinde etkin bir rol oynar. Çocuğun yaşadığı ortamdaki mahalli kültürü, onun yaşamının şekillendirilmesinde etkendir. Sosyal çevre ve sosyo-ekonomik özellikler etkili olmaktadır. Aynı zamanda çocukların sosyo-demografik özelliklerine baktığımızda, eğitim seviyelerinin düşük, kente göç yoluyla gelmiş kişiler olduğu görülmektedir.

Genelde bu tür ortamlarda yaşamlarını sürdüren çocuklar, gelişimlerini yeterince tamamlayamamış olmalarından kaynaklanan durumları itibarıyla, daha çok suç işlemeye yönelik ortamları paylaşır. Suçlu çocuğun ortaya çıkışında ailenin, çocuk sayısının, ekonomik sorunların, eğitim sisteminin, genetik faktörlerin, zekânın, köyden kente göçün ve evsiz sokakta yaşamanın, bedensel-ruhsal hastalıkların, uyuşturucu ve alkol bağımlılığının önemli rolü olduğunu söylenebilir.[234]

Sosyal Çevre ve Sosyo-Demografik özelliklerin yarattığı koşullar sonucunda suç işleyen çocukların durumunu rakamsal olarak değerlendirecek olursak, burada inişli çıkışlı bir grafik görmek mümkünse de genel manada bir düşüş eğilimi olduğu var olmaktadır. Tablo 10 ve Grafik 12'den görülebileceği gibi 1999 yılında hüküm giyen suçlu çocuk sayısı 584 iken bu rakam 2003 yılında 329'a düşmüştür. Grafik

---

[233] Rüstem Erkan ve Diğerleri, "Sosyal Çevrenin Sokak Çocukluğuna ve Çocuk, Suçluluğuna Etkisi: Diyarbakır Örneği". 1.Ulusal Çocuk Ve Suç: Nedenler Ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Bildiriler. Tisamat Basın Sanayii, Ankara, 2002, s.9

[234] Gülten Seber ve Diğerleri, **Çocuk Suçluluğunda Sosyodemografik Özellikler. 1.Ulusal Çocuk ve suç: nedenler ve önleme çalışmaları sempozyumu**, Tisamat Basın Sanayii, Ankara, 2002, s.6

12'ye bakıldığında ise işlenen suç türü ile daha detaylı görülmektedir. 2003 yılında suç türüne göre hüküm giyen suçlu çocuk sayısı bakıldığında bunların 62 ile Adam öldürmek, 83 ile Hırsızlık, 27 ile Irza geçmek, 22 ile Fiili livata, 5 ile Yaralama, 103 ile Gasp, 27 ile diğerleri olduğu görülmektedir.

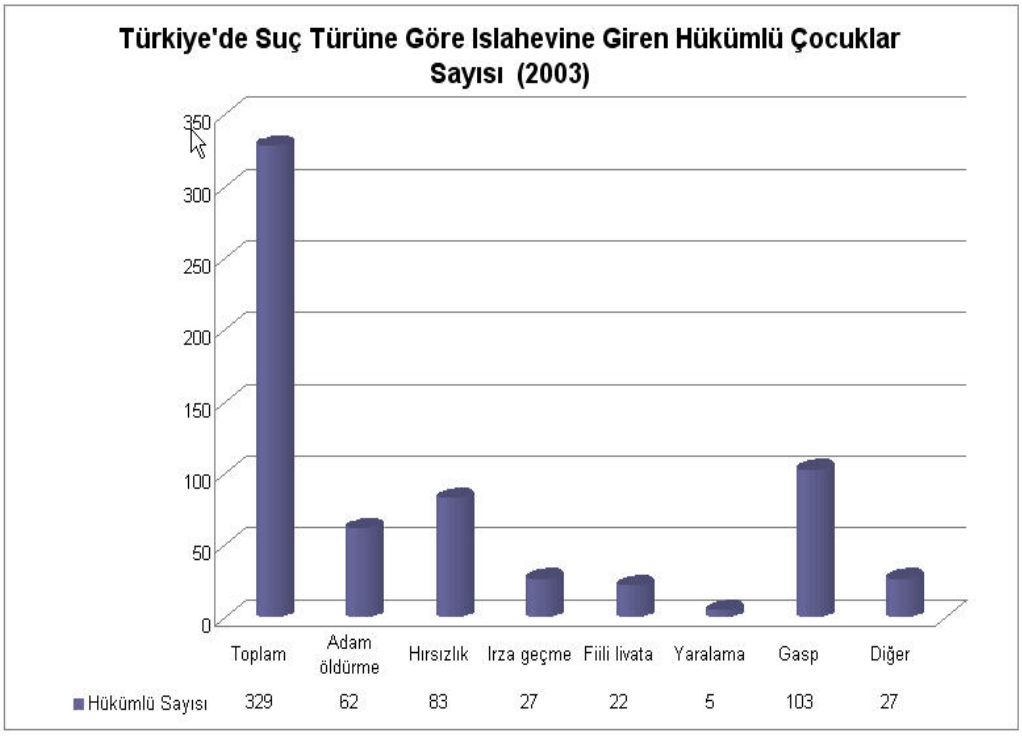
Tablo 10:

Türkiye'de Yıllara ve Suç Türüne Göre Islahevine Giren Hükümlü Çocuklar Sayısı

	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam	584	428	358	457	329
Adam öldürme	118	83	82	57	62
Hırsızlık	214	147	91	136	83
Irza geçme	42	28	43	54	27
Fiili livata	23	31	19	34	22
Yaralama	10	7	6	6	5
Gasp	120	100	98	139	103
Diğer	57	32	19	31	27

Kaynak: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Grafik 12:

2.3.3.6. Engelli Çocuklar

Türkiye'de risk grupları içinde yer alan engelliler belki de risk grupları içinde en az ilgi ve alaka gören bir grup olmuştur. Engelliler aslıda toplum içinde var olan ve ciddi bir nüfusa sahip bir gruptur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu engellilere hizmete veren ve Türkiye'nin bütün illerinde örgütlenmiş bir kurum olmasına rağmen Türkiye'de engellilerin hizmetlerinde hala sıkıntılar yaşanmaktadır.

Türkiye'de engelli çocukların durumunu rakamsal olarak değerlendirecek olunduğunda, Tablo 11 ve Grafik 13'te görüldüğü üzere 0-9 yaş arası kişilerde özürlülük oranın % 4.15, 10-19 yaş arası kişilerde bu oranın 4.63 olduğu görülmektedir.

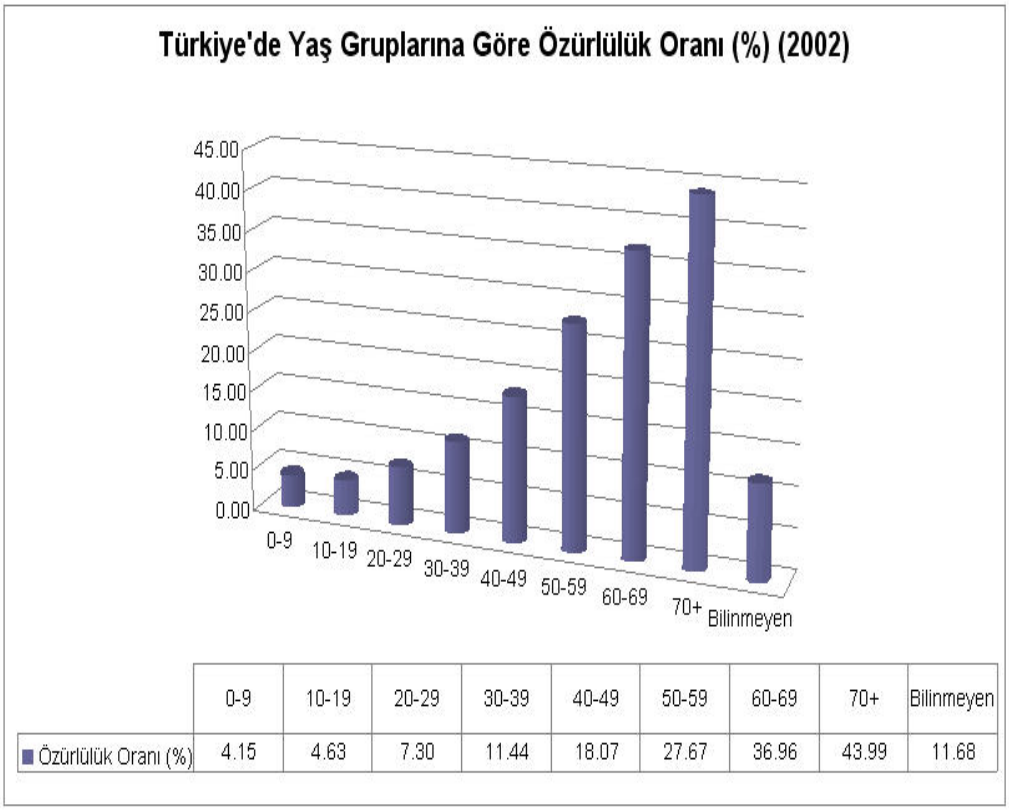
Tablo 11:

Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre Özürlülük Oranı (%) (2002)

	Özürlülük Oranı (%)
0-9	4.15
10-19	4.63
20-29	7.30
30-39	11.44
40-49	18.07
50-59	27.67
60-69	36.96
70+	43.99
Bilinmeyen	11.68

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 13:

	0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70+	Bilinmeyen
Özürlülük Oranı (%)	4.15	4.63	7.30	11.44	18.07	27.67	36.96	43.99	11.68

Diğer taraftan özürlü çocukların, özür türüne göre dağılımının özürlü nüfusa oranına bakıldığında, Tablo 12 ve Grafik 14'te görüldüğü üzere 0-9 yaş grubunda olan çocukların % 0.64'ü ortopedik, % 0.33'ü görme, % 0,2'i işitme, % 0.46'ı dil ve konuşma, % 0.42'si zihinsel özürlüdür.

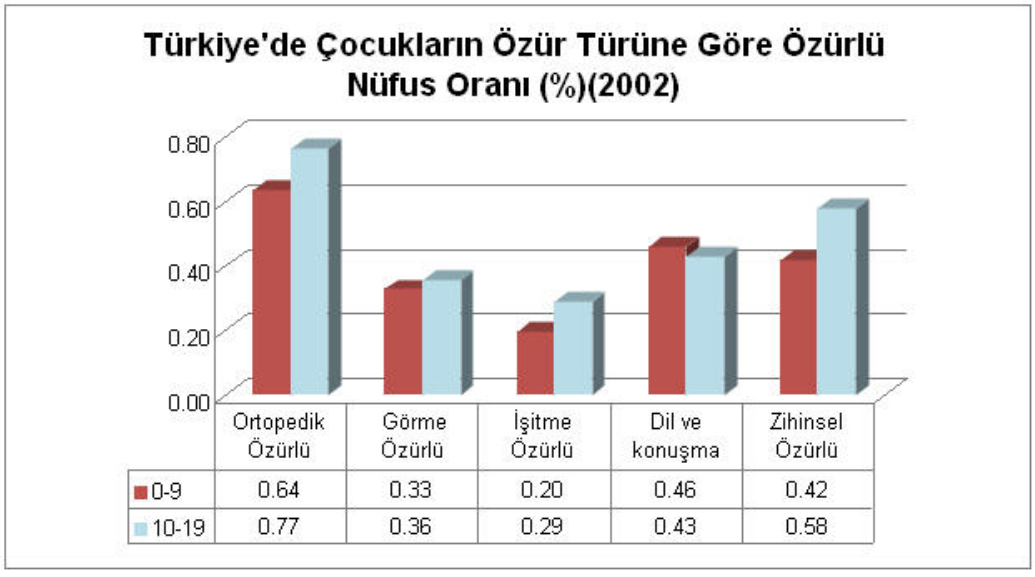
Tablo 12:

Türkiye'de Yaş ve Özür Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranı (%)(2002)

	Ortopedik Özürlü	Görme Özürlü	İşitme Özürlü	Dil ve konuşma Özürlü	Zihinsel Özürlü
0-9	0.64	0.33	0.20	0.46	0.42
10-19	0.77	0.36	0.29	0.43	0.58
20-29	1.21	0.45	0.32	0.42	0.65
30-39	1.26	0.46	0.35	0.31	0.54
40-49	1.39	0.62	0.35	0.26	0.39
50-59	1.79	0.91	0.41	0.30	0.26
60-69	2.80	1.56	0.77	0.41	0.27
70+	3.94	2.98	1.70	0.39	0.31

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 14:

Özürlü çocukların, sorumluluk verme durumuna göre dağılımına bakıldığında ise çok çeşitli istatistikler görmek mümkündür. Tablo 13 ve Grafik 15'ten

görülebileceği gibi, 2002 yılında 51,235 erkek ve 33,431 kız çocuğuna sorumluluk verilmediği görülmektedir. Bunun yanında sorumluluk verilen çocukların sayısına bakıldığında ise özürlü çocuklara genelde ev dışına nazaran, ev içinde sorumluk verildiği gözlemlenmektedir. Bu konuda rakamlara bakacak olursak 2002 yılında 35,046 erkek ve 30,576 kız çocuğuna ev içinde sorumluluk verildiği görülürken, ev dışında verilen sorumluluk ise erkek çocuklarda 5,169 kız çocuklarda ise 1,719 ile sınırlı kalmıştır.

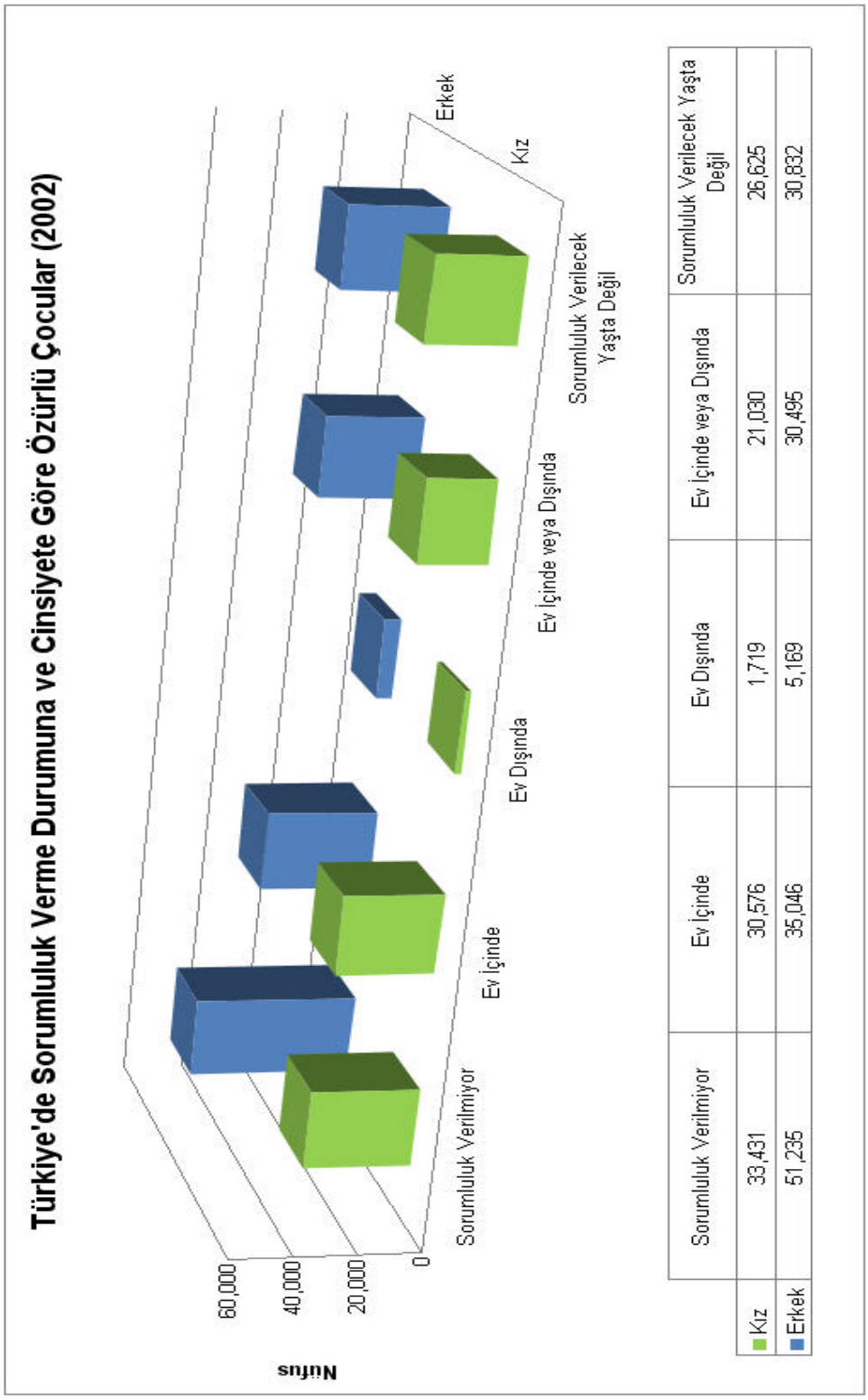
Tablo 13:

Türkiye'de Sorumluluk Verme Durumuna ve Cinsiyete Göre Özürlü Çocular (2002)

	Erkek	Kız
Sorumluluk Verilmiyor	51,235	33,431
Ev İçinde	35,046	30,576
Ev Dışında	5,169	1,719
Ev İçinde veya Dışında	30,495	21,030
Sorumluluk Verilecek Yaşta Değil	30,832	26,625

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 15:

	Sorumluluk Verilmiyor	Ev İçinde	Ev Dışında	Ev İçinde veya Dışında	Sorumluluk Verilecek Yaşta Değil
Kız	33,431	30,576	1,719	21,030	26,625
Erkek	51,235	35,046	5,169	30,495	30,832

2.3.3.7. Çocuk Mahkemeleri

Suçlu çocuk, kendisini yetiştiren ailenin, çocuk sayısının, ekonomik sorunların, eğitim sisteminin, genetik faktörlerin, zekânın, köyden kente göçün ve evsiz olarak sokakta yaşamanın, bedensel-ruhsal hastalıkların, uyuşturucu ve alkol bağımlılığının gölgesinde, yaşamını olumsuzluklar içinde sürdürür. Bu olumsuzluklar onu suç işlemeye teşvik eder.[235] Bu durumlarda da suçlu çocuk, çocuk mahkemeleri aracılığı ile değerlendirilir.

Çocuk, gelişen ve sosyalleşen bir varlıktır. Suçluluğun çocuk üzerinde özel bir yeri vardır. Çocuk mahkemesi; çocuğun gelişim ve kişilik özelliklerine göre, yargılama yapan özel bir mahkemedir. Bu mahkemede birçok profesyonel görev yapmaktadır. Bu profesyonellerden birisi de sosyal hizmet uzmanıdır.

Çocuk mahkemeleri, genel olarak çocuğun korunması, sosyalleşmesi, tedavisi ve rehabilite edilmesi gibi amaçlara hizmet eder.[236] Çocukların suç olan bir eylemi gerçekleşmesinin ardından, çocukları yargılayan mahkeme çocuk mahkemesidir. Çocuk mahkemeleri, çocuk suçluluğunu kontrol altına almakla yükümlü çocuk adalet sisteminin en önemli basamaklarından birisidir. Çocuk mahkemesi suçlu, bağımlı veya ihmal edilmiş çocukların yargılamasını gerçekleştiren bir kanun mahkemesidir.[237]

Çocuk mahkemeleri, genel olarak çocuğun korunması, sosyalleşmesi, tedavisi ve rehabilite edilmesi gibi amaçlara hizmet eder. [238]

2.3.3.8. Gönüllü Kuruluşlar

Türkiye'de çocuk refahı ve buna ilişkin diğer konularla ilgilenen çok sayıda de Sokak çocuklarının böyle sınırlı hizmetlerden yararlanabildiklerini söylemek mümkün değildir.[239] Ayrıca Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı ve Dostlar Dayanışma Derneği, Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Fişek Enstitüsü,

---

[235] **A.e.,** s.8
[236] Sevda Uluğtekin, **Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları**. Ankara: Bizim Büro, 1994. s.5
[237] Robert Barker. **The Social Work Dictionary**. 4th Edition. United States of America, NASW, 1988, p.67.
[238] Uluğtekin, **a.g.e,** p.5
[239] Sevi Atauz, "Ankara ve Şanlıurfa'da Sokak Çocukları," UNİCEF-1990, s. 9.

Türk-İş Çalışan Çocuklar Bürosu, Halkevleri Vakfı gibi birçok gönüllü kuruluş faaliyetlerini sürdürmektedir.[240]

[240] Güven Tunç, "Sokaklar ve Çocuklar," Birikim Dergisi, Sayı: 116, 1998, s. 82

3. BÖLÜM

3. GENÇLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE GENÇLER

3.1. Gençlik Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme

3.1.1. Gençlik, Genç İşsizlik Kavramları ve Gençlik Dönemi'nin Özellikleri

3.1.1.1. Gençlik Kavramı

Gençlik dönemi çok çeşitli şekillerde tanımlanabileceği için tanımlanması zor olan bir kavramdır. Aslında Gençliğin üzerinde tam olarak anlaşıldığı üniversal olarak kabul edilen bir tanım yoktur. Psikolojik, kültürel, biyolojik olarak açıklanabilecek olan gençlik her bir bakış açısıyla farklı tanımlanabilir.[1]

Gençlerin toplumsal, ekonomik ve ruhsal durumları o kadar değişiktir ki gençlik bazı kişiler Gençliği problemli, zor, kaba insan topluluğu olarak görmektedir.[2] Gençlik kavramı, tanımı, sınıflandırma ve yaş dilimleri içindeki yerinin saptaması açısından, değişik kültürlerde, toplumlarda ve dönemlerde değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır.[3] Gençlerin sözlük tanımlarını derlendirdiğimizde, Gençliğin, çocuklukla erişkinlik arasında olan zaman dilimi olarak adlandırmıştır.[4]

İnsan yaşamı ve gelişimi birkaç döneme ayrılır. Bunlar bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak sıralanabilir.[5] İnsanların kimliğini belirleme süreci bebeğin kendini keşif etmesiyle başlayıp, çocuk döneminde devam ederek, gençlik döneminin ana konusunu oluşturur. Gençlik döneminin Fiziksel, zihinsel ve sosyal değişikleri, gençlerin ilerleyen dönemlerdeki yetişkin yaşamlarındaki

---

[1] Dana Tomonarı and Rachelle Feiler , 'Child Development, Stages of Growth',**Encyclopedia Of Education.** Ed. James w. Guthrie. Vol. 1. 2nd ed. New York: Macmillan Reference, USA, 2003. p.276

[2] Jacquelynne S. Eccles, 'Adolescence', **Child Development,** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p. 7.

[3] United Nations, "World Youth Report 2003-The Global Situation of Young People", United Nations Publication,
New York, 2003, p.5

[4] **Webster's New World Dictionary, Definition of Youth**, (Çevirimiçi) http://www.websters-online-dictionary.org/definition/youth, 03.07.2008

[5] Monique Laberge , Human Growth and Development,**Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health,** Ed. Jacqueline L. Longe. Vol. 2. 2nd ed. Detroit: Gale, 2006. P.1330.

kimliklerinin temelini oluşturur. Diğer bir değişle Bir önceki çağ, bir sonraki çağı etkilemektedir [6]

Gençlik dönemi içersinde, fiziksel, zihinsel ve biyolojik değişiklikler olur. Bu değişiklikler örnek verildiğinde bireylerin vücudunun, hormonlarının ve beyin yapısının değişime uğraması gösterilebilir.[7] Gençlik zaman dilimi stresli ve fırtınalı bir dönemdir. [8] Gençlik diğer bir bakış açısıyla insanların kendi ilerleyen yaşamlarını etkileyecek kararları aldıkları döneminde ifade eder. Bu dönemde Genler bazı konularda kendileri hareket edip, karar vermeye ve ailelerinden serbestleşmeye başlarlar. [9] Bunlara örnek vermek gerekirse, Gençler bu dönemde hangi dersleri seçeceklerine, okuldan sonra hangi aktivitelere katılacaklarına, hangi arkadaş gruplarına dahil olacaklarına karar verirler. İlerleyen yıllardaki üniversite ve iş durumları hakkındaki planlarını yaparlar.[10] Bunun yanında, Gençler bazıları aynı dönem içinde diğer kötü sayılan alışkanlıkların denemesine başlarlar. Bulara örnek verilmesi gerekirse, alkol, sigara ve hatta uyuşturucu madde kullanımı gösterilebilir.[11]

Konumuzla bağlantılı olarak ele alacağımız insanın yaşam dönemlerinden biri olan gençlik, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler tarafından istatistikî nedenlerle 15-24 yaş arası olarak kabul edilmektedir.[12] Tabi gençlik olarak kabul edilen bu yaş grubu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örnek vermek gerekirse İngiltere ve Amerika'da 16-24 yas grubu gençler olarak değerlendirilirken İtalya, İspanya ve İrlanda'da 14-24 yaş grubu gençler olarak değerlendirilmektedir.[13]

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü olan UNESCO, gençliğin tanımını yaparken 15 ile 24 yaş arası olarak değerlendirmiş ve bu tanım 1985 uluslararası gençlik yılı hazırlıkları zamanında ortaya çıkmış ve UNESCO genel

---

[6] Eva G. Clarke and Elaine M. Justice , Identity Development , **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p197.
[7]Howard P. Chudacoff, 'Adolescence', **Dictionary of American History**. Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 1. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. pp.24-27.
[8] Richard A. Fabes, Gustavo Carlo, Kristina Kupanoff, and Deborah Laible , 'Early Adolescence and Prosocial/Moral Behavior I:: The Role of Individual Processes' **The Journal of Early Adolescence**, vol. 19, 1999, p. 6.
[9] Suparna Choudhury, Sarah-Jayne Blakemore, and Tony Charman**, Social Cognitive Development During Adolescence, Social Cognitive and Affective Neuroscience,** 2006, p.165 .
[10] Jacquelynne S. Eccles, **a.g.e.,** p.7
[11] **A.e.,** p.7
[12] The Word Bank, "Who are Youth?" (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org , 06.05.2008
[13] OECD: "Youth unemployment The Causes and Consequences", Paris, 1980, s. 13

kurulu tarafından kabul edilmiştir.[14] Bununla beraber, Gençin kişilik yapısı da hesaba katılarak " genç, öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan ve kendine ait konutu bulunmayan kişidir' ve ' genç, geniş bir havai gücüne- sahip olan, cesaretin çekinceliğine ve macera isteğinin rahatlık duygusuna üstün geldiği insandır" şeklinde ikinci ve üçüncü tanımlar yapılmıştır.[15] Diğer bir taraftan ise Birleşmiş Milletler, gençlik tanımının ülkeden ülkeye göre, sosyo-kültürel, kurumsal, ekonomik ve politik faktörlere göre de değişkenlik gösterebileceği belirtmiştir.[16]-[17]

Ülkemizde ise plânlı kalkınma dönemine girildikten sonra toplam nüfus içerisinde çocukluk ve olgunluk çağlan arasında yer alan gençlik; II. Plân Dönemi'nde 12–24, III. Plân Dönemi'nde 14–22, V. ve VI. Plân Dönemler içinde de 15–25 yaş grupları olarak belirlenmiştir.[18]

Bu tanımlamalar çerçevesinde kısacası gençlik, genellikle öğrenim gören, yaşamını sürdürmek için çalışmayan, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarlı olan, demografik açıdan 14–25 yaş grubu arasında yer alan bir sosyal kategoridir.[19] Tüm bu tanımlarda,-gençliğin toplum için ifade ettiği önemi belirtecek bazı ortak noktalar bulunduğu görülmektedir. Gençlik dönemi her şeyden önce yetişme, hazırlanma, öğrenme faaliyetlerini kapsayan dinamik ve değişken bir süreç olmaktadır. Bu çalışmada ise, daha öncede belirtildiği gibi 15-24 yaş grubundaki bireyler, "gençlik" kavramı içerisinde kabul edilmektedir.

3.1.1.2. Genç İşsizlik Kavramı

İşsizlik, günümüzde en önemli iktisadi ve sosyal meselelerden biridir ve gerçekten ekonomik göstergelerin çok azı işsizlik ve işsizlik oranları kadara

---

[14] United Nations, "What does the UN mean by "youth," and how does this definition differ from that given to children?" (Çevrimiçi) http://www.un.org/esa/socdev/unyin/qanda.htm#1, 05.05.2008
[15] Birsen Gökçe, **Cumhuriyet Döneminde Çocuk ve Gençlere Ait Yasal Düzenlemeler ve Yayınlar**, Ankara,T.C.Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1983, s.15
[16] United Nations, "World Youth Report 2003-The global situation of young people", United Nations publication,New York, 2003, p.5
[17] United Nations, "What does the UN mean by "youth," and how does this definition differ from that given to children?" (Çevrimiçi) http://www.un.org/esa/socdev/unyin/qanda.htm#1, 05.05.2008
[18] İsmail Doğan, **Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2000, s.378.
[19] Sezgin Kızılçelik ve Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, İzmir, Saray Kitabevleri, 1996, s.230.

önemlidir.[20] Kronik işsizlikten etkilenenlere baktırdığında ise, bu durumdan en çok etkilenenlerin genç, yaşlı, kadın, göçmen ve kalifiye olmayan işçilerdir.[21] Bununla beraber, Yapılan araştırmalar ilginç sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlara göre kadın ve erkelerin işsizlik oranları küresel trende uygun olarak gitmesine rağmen, genç nüfusun işsizlik oranı hıza artarak devam etmiştir.[22]

Özellikle gençler arasında yaygınlaşmış olan problem niteliğinde bir konu olmuş ve birçok ülkede gençlerin işsizlik oranı toplam nüfusun işsizlik oranından çok yüksekte olmuştur.[23]. Yapılan araştırmalarda Genç işsizliği ile yetişkinlerin işsizlik oranlarını kıyaslandığında gençlerin işsizlik oranının yetişkinlerin işsizlik oranından üç katından fazla olduğu görülmektedir.[24]

ILO'nun yapmış olduğu çalışmada, dünyanın ciddi ölçüde genç işsizlik krizi yaşandığı belirtilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda dünya toplam 191 milyon işsiz kişinin içinde yaklaşık 86 milyonunun yaşları 15-24 arası değişen gençler olmuştur. Bu işsizlik probleminin hem gelişmekte hem de gelişmiş Ülkerlerde mevcut olduğu belirtilmiştir. [25]

Akademik araştırmalar ve politik müzakereler gençlerin iş piyasasındaki zor durumlarını açıklayabilmek için çok çeşitli gerekçeler getirilmiştir.[26] Gençlerin işsizliği ilgili bu gerekçelere genel olarak bakıldığında bunların ekonomik durgunluk ve demografik faktörlerin yanı sıra yapısal faktörlerin de genç işsizliğinde önemli rolü bulunduğu söylenmektedir.[27] Bu konuda daha detaya inilip, işsizliğe sosyal ve endüstri boyutuna bakıldığında ise, işsizlik konusunda gençlerin nüfusu, iş

---

[20]Robert Whaples , Unemployment , **Dictionary of American History.** Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 8. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p.251

[21] **Chronic Unemployment:A Statistical Profile,** Income Statistics Division and Socio-Economic Analysis and Modeling Division**,**Bradley Brooks, 2005, pp.1-16

[22] Gustavo Crespi Tarantino, 'Imputation, Estimation and Prediction using the Key Indicators of the Labour Market (KILM) Data Set', International Labour Office, 2004, p.10

[23] Thomas Kieselbach. 'Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion' **American Journal of Community Psychology**, Volume 32, Numbers 1-2 , 2003, p. 69

[24] International Labour Organization (ILO), **, '**Global Employment Trends For Youth', Geneva, 2006,p.3

[25] International Labour Office, 'Youth Employment - A Global Goal, A National Challenge' 2006, p.3

[26] Jürgen Weller, 'Youth Employment: Characteristics, Tensions and Challenges', **Cepal Review 92**, Agust 2007, p. 63

[27] Richard Breen, **'**Explaining Cross-National Variation in Youth Unemployment: Market and Institutional Factors', European Sociological Review, Apr 2005; vol 21: pp.125 - 134.

imkânlarının miktarı, teknolojik gelişmeler, genelde yetişkinleri koruyan yasal faktörler ve zayıf ekonomi gösterebilir.[28]

Gençlerin işsizliğinin açıklanmasındaki diğer bir faktörde, gençlerin yetişkinlere göre iş piyasasındaki rekabet güçlerinin zayıflığıdır. Genç işsizliğinde işverenlerin işe yeni işçi almada, gençler yerine genellikle yetişkin ve tecrübeli işçileri tercih etmektedirler. İşverenlere genç işçilerin maliyeti yetişkin işçilere göre daha düşüktür bu da tabi işçi çıkarılması gerektiğinde işverene daha az maliyetli olan gençlerin tercih edilmesi kaçınılmazdır.[29] Bunun yanında yetişkinler, işgüvenliği mevzuatı, toplu sözleşme ve geleneksel personel uygulamaları ile korunmakta, diğer bir değişle işçiyi koruma yasaları birey istihdam edildikten belli bir süre sonra başladığından ve işten çıkarma tazminatları memuriyet süresiyle bağlantılı olduğundan, işçi çıkarıldığında işverenler kurallar tarafından daha az korunan genç işçileri çıkarmayı tercih etmektedirler. [30]

Gençlerin işsizliği ile ilgili diğer bir karakteristik ise, gençlerin iş piyasası için gerekli olan eğitime, vasıflara, yeterime sahip olmayışlarıdır. Yapılan araştırmalarda bireyin vasıflarının arttığı zaman, şişsizlik oranında düşüş olduğu gözlenmiştir.[31] Bütün bu değerlendirmelerin ışığında eğitimin iş bulmada önemli bir rol oynadığı kaçınılmazdır. Burada gençleri mesleki eğitim ile donatma, mesleğe yöneltme, mesleki eğitim gereklidir. Yapılan araştırtmalarda az eğitimli gençlerin daha kalitesiz işlerde çalıştığı gözlenmiştir. Bu durumda olan gençler daha yeni işlere girdiklerinde daha fazla yetiştiremeye ihtiyaç duymuşlardır.[32]

Gençlerle ilgili genel rakamlarına bakacak olursak, Gençlerin işgücüne katılma oranı ciddi bir düşüş olduğu görülür.[33] Gençlerin işgücüne katılma oranı 1994 ile 2004 yılları arasında %59.3 ten % 54.4 'e düştüğü görülmektedir. Bunun ana sebebi gençlerin eğitim hayatlarına devam etmesi gösterilebilir. 2004 yılında

---

[28] Barbara LeRoy, 'Unemployed Youth: Counseling Issues. In Brief: An Information Digest from ERIC/CAPS', ERIC Clearinghouse on Counseling and Personnel Services, Ann Arbor, MI, 1984, p.2
[29] International Labour Organization (ILO), 'Youth Unemployment', The Key Indicators of the Labour Market (KILM) 9, 5th edition, 2007, p. 4
[30] **A.e,** p.4
[31] Niall O'Higgins, 'The Challenge Of Youth Unemployment', Action Programme on Youth Unemployment, International Labour Office Geneva, 1997, p.47
[32] Torild Hammer, 'History Dependence in Youth Unemployment' **European Sociological Review**, 1997; vol.13: pp.18-19.
[33] Steven Kapsos,,'World and regional trends in labour force participation: Methodologies and key results', International Labour Office, 2007, p. 28

genç kadınların işgücüne katılım oranı %45.7 ile genç erkeklerin %62.8 olan oranına göre hala düşük seviyede kalmıştır.[34]Genel Genç işsizlik rakamlarına bakıldığında ise bu rakamların 1994 yılında 70.8 milyon iken 2004 yılında 85.7 milyona çıkmıştır. Bu rakamda 2004 yılı itibari ile toplam işsizliğin %45 i olmuştur.[35]

Gençlerin işsizlik durumu aslında birçok sosyal sorunlara yol açar. Bu durum gençler üzerinde yaralayıcı etkiler bırakabilir. Bu etkiler arasında fakirleşme, bireyin kendisine güvenmeme, biriyi kendisini toplumdan dışlama gibi sayılabilir.[36] Yukarıda belirtilen bütün bu sebeplerden dolayı, işsiz gençler için, sorunlara çözüm sağlayacak tedbirler alınması konusunda, genç işsizlere istihdam imkânları sağlayacak çalışmalar yapılmıştır. Bunun sonucu olarak Birleşmiş Milletler, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı (MÇT), Avrupa Konseyi ve İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi birçok uluslararası kuruluşun gündeminde bu konu sık sık yer almakta ve birçok uluslararası sözleşme, tavsiye ve bildiri gibi bağlayıcı ve yol gösterici çeşitli metinler ortaya çıkmaktadır.

3.1.1.3. Gençlik Dönemi'nin Özellikleri ve Gençlerin Sınıflandırılması

3.1.1.3.1. Gençlik Dönemi'nin Özellikleri

Gençlik daha önceden bahsedildiği hem bireyin kendi ile ilgili hem de bireyin çevresi ile olan ilişkilerinin değiş, şekillendiği bir dönemdir. Gençlik dönemi için bireylerin görünüşünde, düşüncelerinde ve davranışlarında çok ciddi değişiklikler olur.[37]

Gençlik döneminin başlıca özelliklerine bakıldığında aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- **Fiziksel büyüme:** Gençlik dönemi fiziksel ve cinsel gelişmenin ve değişmenin dorukta olduğu bir dönemdir. Fiziksel büyümeye ilaveten ikincil cinsel karakterlerin kazanılması da bu dönemde olur.

[34] International Labour Office, 'Youth Employment - A Global Goal, A National Challenge',2006, p.2
[35] **A.e.,**2
[36] United Nations, 'The United Nations World Youth Report 2007', Geneva, 2007 p. 238
[37] Lorrie K. Sippola, 'Getting to Know the "Other": The Characteristics and Developmental Significance of Other-Sex Relationships in Adolescence', **Journal of Youth and Adolescence**, Volume 28, Number 4, 1999, p. 407

- **Cinsel olgunlaşma ve ikincil cinsel özelliklerin kazanılması:** Bu dönemde cinsel olgunlaşmaya bağlı olarak gerçekleşen fiziksel değişikliklere gencin uyum yapabilmesi gerekir. Kültürel özellikler, cinselliğin ifade tarzı üzerinde son derece etkilidir.
- **Dürtülerde Artış:** Bu dönemde cinsel ve saldırgan dürtülerde ani bir artış olur. Rekabetçilik şeklinde dönüşüme uğrayabilir.
- **Eyleme Dönüklük:** Gençlik döneminde artan saldırganlık ve cinsellik dürtülerinin olası bir kötü sonucu, bu dürtülerin yarattığı gerilimin davranışlar-eylemler yoluyla giderilmesidir. Bu ise ancak geçici bir rahatlama sağlar.
- **Gelişimsel Görevler:** Bu dönemde yardımlaşmaya dayanan, karşılıklı ve destekleyici akran ilişkileri kurulur. Akran ve arkadaş grubunun değerleri ve kuralları, öncelik kazanır ve onlardan gelen baskılar ve yönlendirmeler öne geçer.
- **Bilişsel Gelişim:** Bu dönemin kişisel gelişim açısından en önemli yanı, ahlaki gelişim ve kimliğin kazanılmasıdır. Bu dönemde yaratıcılık artar, din, ahlaki ve felsefi konular üzerine düşünceler geliştirilir.[38]

3.1.1.3.2. Gençlerin Sınıflandırılması

Gençlik toplumsal etkinliği önemli olan bir kesimdir. Gençleri yaptıkları işe, yaşadıkları şeylere, zihinsel ve bedensel özelliklerine göre sınıflandırmak mümkündür. Bu bağlamda gençlik kesimi aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:[39] Buna yönelik bir yaklaşım da, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu bünyesindeki "Gençlik Komitesi"nin raporunda görülmektedir. Bu rapor da "Gençlik, içinde bulunduğu kesim, sosyal sınıf veya kuruluş açısından ele alınmalıdır' görüşünü belirtmiştir. Bu bakımdan gençliği aşağıdaki kategorilere ayırma olanağı vardır.[40]

3.1.1.3.2.1. Okuyan Gençlik

[38] Bruce Compas, Jennifer Connor-Smith, Sarah Jaser, 'Temperament, Stress Reactivity, and Coping: Implications for Depression in Childhood and Adolescence', **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**, Volume 33, Number 1, 2004) pp. 21-31
[39] Adnan Kulaksızoglu, **Ergenlik Psikolojisi,**İstanbul, Remzi Kitabevi, 200, s. 35–36.
[40] Fulya Gürses, Basri Gürses, **Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik**, İstanbul, Der Yayınları, 1979, s.64.

3.1.1.3.2.1.1. Orta Öğretim Gençliği

Genç, bu dönemde organik ve psikolojik gelişmenin yanı sıra toplumsal gelişimini gerçekleştirme çabası içerisindedir. Bu dönemdeki gençlerin içine düştüğü kaygılar içinde, üniversiteye girememe düşüncesi, işsizlik, meslek edinmedeki güçlükler vardır.

3.1.1.3.2.1.2. Yüksek Öğretim Gençliği

Yüksek Öğretim Gençliği'nin yaşadığı sorunlar, onların kaygı duymasına sebep veren oluşumları doğurur. Bu sorunlar; beslenme, barınma, istihdam, çalışma, sağlık, boş zamanların değerlendirilmesi, iletişim, katılma, rehberlik, danışma, psiko-sosyal, fizyolojik, ekonomik ve kişilik şeklinde sıralanabilir.[41]

3.1.1.3.2.2. Okul Dışı Gençlik

Okul dışı gençliğin, en önemli sorunlarının başında, işsizlik gelmektedir. İşsizlik ekonomik problemlerle gençliği etkilemektedir. İşsizlik ve ekonomik problemler, Türkiye'de okuyan ya da okul dışı gençliğin en önemli sorunları arasında yer almaktadır. İstihdam, işsizlik, eğitim, sağlık ve çalışma koşulları okul dışı gençliğin başlıca sorunları olarak ifade edilebilir.

- Çalışan Gençlik
- İşsiz Gençlik
- Gecekondu Gençliği
- Köy Gençliği
- Asker Gençlik
- Yurtdışında Yaşayan Gençlik

3.1.1.3.2.3. Özel Eğitime Muhtaç Gençlik

Bu gruba giren çocukların, okuyan gençlik ve okul dışı gençlikten farklı olarak, daha özel somunları vardır. Bu sorunlar özel ilgi alanlarının devreye girmesi ve hizmet gruplarının çalıştırılması ile şekil ve çözüm bulacaktır.

- Zihinsel Olarak Engelli Gençlik

[41] Türkan Ayral, "Gençligin Sosyal Sorunları", 2. Milli Gençlik Kongresi (6-8 Kasım 1986), Konya, Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1988, s.28

- Bedensel Engelli Olan Gençlik
- Görme ve İşitme Engelli Olan Gençlik
- Üstün Yetenekli Gençlik
- Kurum Bakımına Muhtaç Gençlik
- Suçlu Gençlik

3.1.1.4. Gençliğin Sorunları

Gençlik, insan yaşamının çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan kısmıdır. Bu dönem, öteden beri insan yaşamının en ilgi çekici dönemi olmuştur. Başlangıcı ve bitişi her bireye göre değişen bu dönemde önemli fiziksel, ruhsal ve toplumsal değişiklikler gerçekleşir. Bu değişiklilere örnek vermek gerekirse bireyin biyolojik değişim göstererek buluğ çağına girmesi, eğitim yönünden daha ileri seviyede eğitim görmesi ve bireyin cinsiyetine bağlı olarak sosyal, psikolojik değişimler yaşadığı söylenebilir. Bu dönemin kendine özgü önemli kimi özelliklerini ele almamız gençliğin gösterdiği kimi ortak tepkileri ve tutumları anlamamız için gereklidir. Gençlik döneminin en önemli özelliğinin hızlı bir değişim ve büyüme olduğu konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu büyüme ve değişme, cinsiyetler ve bunun da ötesinde bireyler arasında büyük farklar gösterir.[42]

Gençlik dönemindeki değişikliklerin sonucunda genç insan, toplumun ondan beklediği kimi özellikleri kazanır. Toplumsal alanda beklenen değişiklikler, kültürlere göre farklılaşsa da, fiziksel ve cinsel olgunlaşmayı sağlayan değişiklikleri de içermektedir ki bunlar da evrenseldir.

Gençler bu dönemde çeşitli sorunlarla karşılar. Hatta Gençlerin bu karşılaştığı sorunlar, gençlerin suç işlemeye kadar götürebilir. Gençlerin suç işlemeye kadar götürebilecek durumların altında bakıldığında gençlerin yaşadığı psikolojik ve sosyal sorunlar olduğu ortaya çıkmaktadır.[43]

Gençlerin sorunlarına bakıldığında ise, buların işsizlik ve istihdam, eğitim, barınma, beslenme, sağlık ve kültürel sorunlar olarak ifade edilebilir. Bu sorunlar, okuyan ve okul dışı gençliğe göre farklılıklar göstermektedir. Okuyan gençliği, orta

[42] Pamela A. Sarigiani and Anne C. Petersen**,** 'Adolescence: Social Patterns, Achievements, and Problems',,2000, p.47-48
[43] Richard Dembo and Others, 'Psychosocial Functioning Problems Over Time Among High-Risk Youths: A Latent Class Transition Analysis', **Crime & Delinquency**, 2008, p.2

öğretim ve yüksek öğretim gençliği; okul dışı gençliği, çalışan-çalışmayan, köylü-şehirli gençlik; cinsiyetlere ayrımına göre ise, kız ve erkek gençliği olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflama çerçevesinde gençliğin sorunları kısaca aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Gençlik döneminde yaşanan sorunlar: Bu dönemde birçok sorunlar vardır.

- Aile içi uyum sorunları (aşırı koruyucu ve kollayıcı aile ortamına tepki)
- Cinsel sorunlar
- Cinsel tatmin
- Topluma uyum sorunları
- Beklentiler
- Arkadaş ilişkilerinde yaşanan sorunlar
- Alkol, esrar gibi bağımlılık yapan maddelere bağımlılık ile gelen sorunlar
- Ruhsal sorunlar
- Grup halinde yaşamla gelen sorunlar

Bahsedilen bu sorunların kökenleri, boyutları; ekonomik durumu, eğitimi ve yaşam koşulları iyi olan gençlerde, yoksul, kötü eğitimli gençlerde farklıdır. Diğer bir taraftan yapılan araştırmalarda, gençlerin sorunlarının bulundukları aile ile doğrudan bağlantılı oldukları ortaya çıkmıştır. Bunlara örnek vermek gerekirse yoksulluk, boşanma, evlenme, aile içi davranışlar gençlerin gelişiminde ve onların karşılaştıkları sorunlarla bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır.[44]

3.1.1.4.1. Gençliğin Sosyal Sorunları

Gençlik döneminin sorunlarını bir tek nedene bağlamak da doğru değildir. Gençlik dönemi toplumdan topluma, devirden devire, kişiden kişiye değişen özelliklere sahiptir. Biyolojik, sosyolojik ve ruhsal açıdan değişim gösterir. Yapılan araştırmalara göre çocuğun arkadaş ilişkileri kurarken ve başka bir grup tarafından

[44] Thomas P. Gullotta and Gerald R. Adams ,'Handbook of Adolescent Behavioral Problems: Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment', Springer; 1st ed., 2005 p.28

kabul edilirken yaşadığı sorunlar, bireyde depresyon ve endişeye yol açmakta olduğunu göstermiştir. [45]

Bireylerin yüzde altmışından fazlası gençlik dönemlerinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi gençlik dönemi bireyin çok çeşitli değişiklikler yaşadığı için hassas dönemlerinden biridir.[46] Gençlerin sosyal problemleri onların içerisinde yaşadığı topluma göre değişir. Gençlerin yaşadığı sosyal sorunlar toplumun izlerini taşır ve o toplumun sorunlarından etkilenir, toplumsal gelişim ve oluşumlara etkin olarak katılır.[47] Gençliğin sorunları, aynı zamanda toplumun sorunları olmaktadır. Bu nedenle, gençlik sorunlarının kökenini içinde yaşadığı toplumda aramak gerekir. Toplumsal sorunlar için getirilecek öneriler, aynı zamanda gençlik sorunları için de çözüm önerileri olacaktır.

3.1.1.4.1.1. Okuyan Gençliğe Özgü Sorunlar

3.1.1.4.1.1.1. Orta Öğretim Gençliğine Özgü Sorunlar

Bazı öğrenciler düzenli ve sorunsuz bir orta ve lise eğitim hayatı sürdürürken bazıları ise okul yaşamlarında sorunlarla karşılamaktadırlar. Bu durum gençlerin okul hayatında başarısız olmalarına yol açar. Bu dönemce gençler çeşitli davranış problemleri, kendine güven eksikliği, gelecek ile ilgili hedefsiz olma, okuldan uzaklaşma gibi durumlar içine girebilir. Bu nedenle ailelerin çocuklarını bu dönem boyunca yakından ilgilenmesi gereklidir.[48]

Diğer bir taraftan, Orta öğretim gençliğinin sorunlarım saptamak amacıyla, kapsamlı bir araştırma da, "Orta Öğretim Gençliğinin Beklentileri ve Sorunları" adıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu araştırmaya göre

Orta öğretim gençliğinin sorunları:

---

[45] Kevin McKeever**, '**Social Problems in Youth Contribute to Anxiety, Depression', March 26, 2008, (Çevirimiçi) http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/news/fullstory_62668.html, 05.04.2008

[46] E. Reitz, M. Dekovic, A. Meijer, 'The Structure and Stability of Externalizing and Internalizing Problem Behavior During Early Adolescence' **Journal of Youth and Adolescence**, Volume 34, Number 6, December 2005, pp. 577-588,

[47] Elizabeth Erwin, 'Adolescent perceptions of relevant social problems', **Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing**, Jan-Mar 2002, p. 2

[48] Anne S. Robertson, 'If an Adolescent Begins To Fail in School, What Can Parents and Teachers Do?', ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL,1997, p. 2

- Genç, bu dönemde organik ve psikolojik gelişmenin yanı sıra toplumsal gelişimini gerçekleştirme çabası içerisindedir.
- Ortaöğretim gençliğinin geleceğine ilişkin kaygılan içinde ortaya çıkan konular ise şöyledir: Üniversiteye girememe düşüncesi, işsizlik, meslek edinmedeki güçlükler. Devletten beklenen hizmetler sıralamasında İse; spor imkânlarının yaygınlaştırılması, üniversiteye girişin sağlanması ve yurtiçi gezi imkânlarının artırılması.

Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi, "üniversiteye girememe", "işsizlik", "meslek edinmedeki güçlükler", "fiziki görünüş", "Öğretmenlerin tutumu", "sağlıkla ilgili sorunlar, orta öğretim gençliğinin başlıca sorunları arasında yer almaktadır.[49]

3.1.1.4.1.1.2. Yükseköğretim Gençliğine Özgü Sorunlar

1985 Dünya Gençlik Yılı etkinlikleri yüksek öğretim gençliği ile ilgili araştırmaların çoğalmasına neden olmuştur. Yüksek Öğretim Gençliği, kendisini geliştirecek işlerle uğraşmak durumundadır. Ancak gençliğin kendini geliştirebilme imkânlarına sahip olması lazımdır. Spor İmkânlarının olmaması, aileye yük olmaya devam edilmesi (ekonomik sıkıntılar), eğlenmek için yeterli zaman ve yer olmayışı, derslerle uğraşmaktan başka bir faaliyete zaman kalmayışı ve ulaşımın çok zaman alışı olduğu görülmektedir. Bunların yanında öğrenciler, istedikleri fakültede okuyamadıklarından, iş bulma konusunda taşıdıkları kaygıyı dile getirmektedirler. Gençler, bu gelecek kaygısının, başarıların olumsuz açıdan etkileyen önemli bir etmen olduğunu ileri sürmektedirler. Öğrencinin kendisini evinde hissetmesini sağlayacak yurtlar kurması gerekir. Barınma ve burs ihtiyacı olan öğrenciye bunları sağlarsak hiçbir aşırı uca gitmez."

Yapılan araştırmalar, üniversitenin yapısı ve konumu ile ilgili çok özel sorunların yanı sıra, tüm üniversite gençliği için geçerli olan sorunları ortaya koymaktadır. Bu sorunlar; beslenme, barınma, istihdam, çalışma, sağlık, boş

[49] Birsen Gökçe, **Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları**, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1984, s.27

zamanların değerlendirilmesi, iletişim, katılma, rehberlik, danışma, psiko-sosyal, fizyolojik, ekonomik ve kişilik şeklinde sıralanabilir.[50]

3.1.1.4.1.2. Okul Dışı Gençliğe Özgü Sorunlar

Okul dışı gençliğin, en önemli sorunlarının başında, işsizlik gelmektedir. İşsizlik ve ekonomik problemler, Türkiye'de okuyan ya da okul dışı gençliğin en önemli sorunları arasında yer almaktadır. İstihdam, işsizlik, eğitim, sağlık, çalışma koşulları, ekonomik sorunlar gibi diğer bütün sorunlar, gençliğin başlıca sorunlarının başında gelir. Ancak işsizlik bunların başında gelir. Buradan da anlaşılacağı üzere, genç işsizlik başlı başına önemli bir konu olmak durumunda kalmıştır.

İşsizlik ve ekonomik problemler, Türkiye'de okuyan ya da okul dışı gençliğin en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Kısacası, istihdam, işsizlik, eğitim, sağlık ve çalışma koşulları okul dışı gençliğin başlıca sorunları olarak ifade edilebilir. Açık işsizlerin %53.5'i 15–24 yaş grubunda bulunan gençlerdir."[51] Ekonomik krizin yaşandığı şu günlerde bu rakamların iki-üç katına çıktığı ifade edilmektedir.

3.2. Avrupa Birliği'nde Gençler

Bugün Avrupa Birliği'nde toplam 490 milyon kişi yaşamakta ve bunun 2007 itibari ile Tablo 14 ve Grafik 16'dan görüleceği üzere 62.3 milyonu 15-24 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık %12.7 lik kısmını oluşturan gençler, Avrupa Birliği'nde istihdam konusunda çesitli sorunlarla karşılasmaktadırlar. Avrupa Birliğin'de gençler iş piyasasına entegrasyonunda hala roblemler olduğu görülmekte ve genç işsizliğinin Avrupa Birliği üye ülkelerinde arttığı gözükmektedir.[52]

[50] Muharrem Şen, "Batı'da ve Türkiye'de Gençlik Problemleri" ,I.Milli Gençlik Kongresi ,1995, s. 178
[51] İsmail Doğan, **Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2000, s.390.
[52] EUROSTAT, 'Europe in figures: Eurostat yearbook 2006-07 (Eurostat Yearbook)', Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p. 54

Tablo 14:

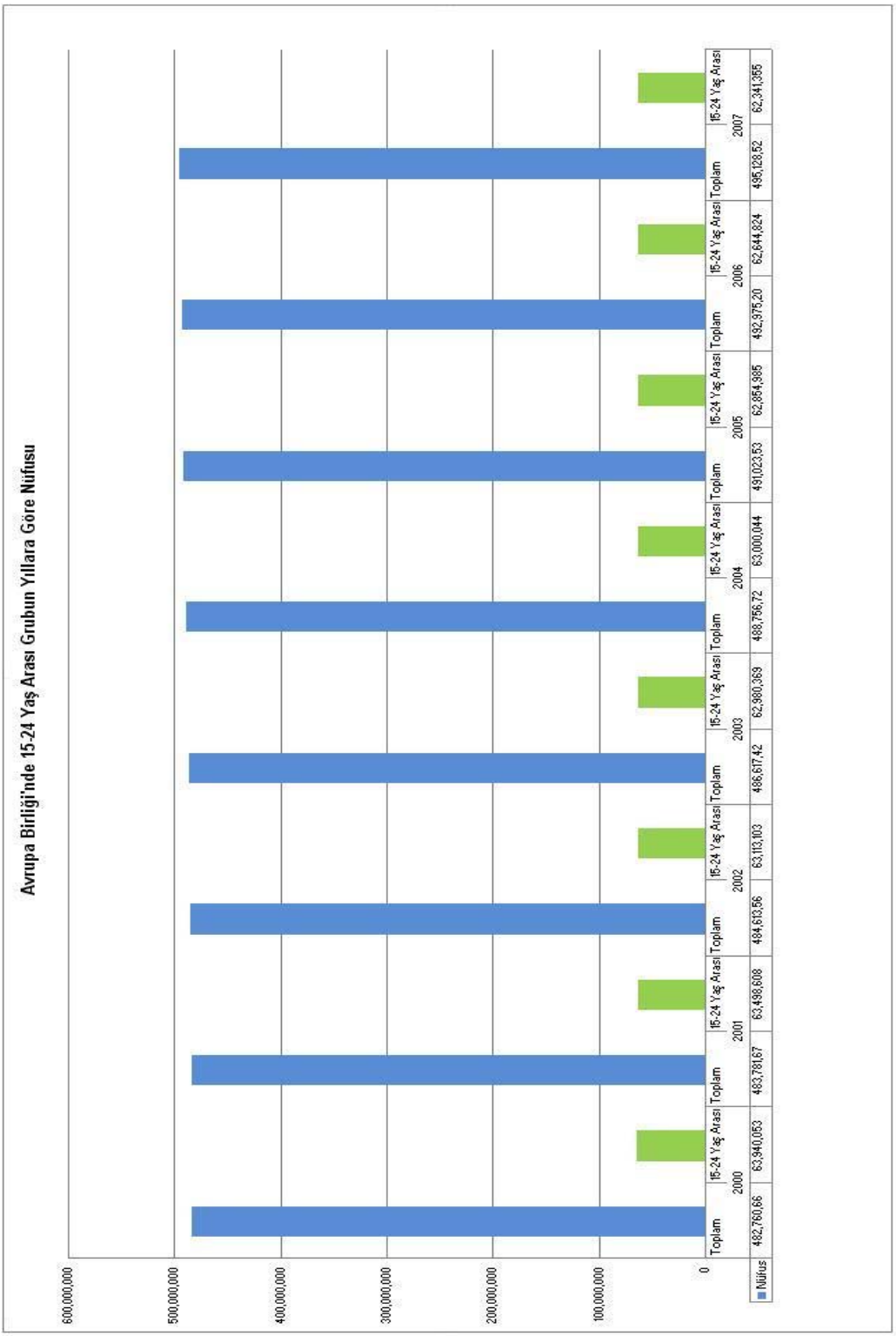
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 15- 24 Yaş Arası Grubun Yıllara Göre Nüfusu

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası	Toplam	15-24 Yaş Arası
Avrupa Birliği (AB-27)	482,760,665	63,940,053	483,781,678	63,498,608	484,610,561	63,113,103	486,617,424	62,980,369	488,756,726	63,000,044	491,023,535	62,854,985	492,975,207	62,644,824	495,126,529	62,341,355
Avrupa Birliği (AB-25)	452,114,304	59,099,638	453,201,753	58,743,538	454,888,383	58,601,129	456,998,809	58,494,150	459,244,201	58,541,205	461,603,958	58,429,796	463,646,244	58,302,565	465,884,120	58,100,792
Belçika	10,239,085	1,243,920	10,263,414	1,242,788	10,309,725	1,245,076	10,356,844	1,250,440	10,396,421	1,256,023	10,445,852	1,260,948	10,511,382	1,269,772	10,584,534	1,280,532
Bulgaristan	8,190,876	1,192,233	8,149,468	1,170,642	7,891,095	1,103,308	7,845,841	1,068,845	7,801,273	1,077,134	7,761,049	1,062,104	7,718,750	1,047,310	7,679,290	1,024,947
Çek Cumhuriyeti	10,278,098	1,588,738	10,266,546	1,534,881	10,206,436	1,483,948	10,203,269	1,439,036	10,211,455	1,404,100	10,220,577	1,365,982	10,251,079	1,352,052	10,287,189	1,346,200
Danimarka	5,330,020	821,120	5,349,212	805,296	5,368,854	798,518	5,383,507	795,165	5,397,640	793,565	5,411,405	797,123	5,427,459	805,580	5,447,084	819,076
Almanya	82,163,475	9,159,437	82,259,540	9,256,689	82,440,309	9,394,744	82,536,680	9,514,459	82,531,671	9,621,676	82,500,849	9,678,080	82,437,995	9,689,537	82,314,906	9,610,634
Estonya	1,372,071	197,965	1,366,959	200,142	1,361,242	202,123	1,356,045	204,863	1,351,069	207,748	1,347,510	209,916	1,344,684	210,203	1,342,409	207,320
İrlanda	3,777,763	641,562	3,832,973	638,824	3,899,876	640,665	3,963,665	642,554	4,027,732	640,380	4,109,173	637,907	4,209,019	638,715	4,314,634	637,386
Yunanistan	10,903,787	1,580,088	10,931,206	1,565,064	10,968,708	1,517,010	11,006,377	1,461,215	11,040,650	1,419,822	11,082,751	1,377,092	11,125,179	1,329,569	11,171,740	1,290,546
İspanya	40,049,708	5,917,650	40,476,723	5,776,627	40,964,244	5,631,869	41,663,702	5,519,541	42,345,342	5,397,481	43,038,035	5,284,907	43,758,250	5,189,662	44,474,631	5,111,760
Fransa	60,537,977	7,912,006	60,963,775	7,958,364	61,399,344	8,042,310	61,831,779	8,098,461	62,251,817	8,159,240	62,637,596	8,186,708	62,998,773	8,165,340	63,392,140	8,131,573
İtalya	56,923,524	6,770,161	56,960,692	6,546,088	56,993,742	6,345,415	57,321,070	6,185,307	57,888,245	6,131,642	58,462,375	6,098,866	58,751,711	6,071,979	59,131,287	6,056,207
Güney Kıbrıs	690,497	106,894	697,549	110,038	705,539	109,405	715,137	111,676	730,367	114,871	749,175	119,040	766,414	121,073	778,684	121,049
Letonya	2,381,715	338,639	2,364,254	341,405	2,345,768	346,089	2,331,480	352,022	2,319,203	356,976	2,306,434	353,602	2,294,590	360,560	2,281,305	358,459
Litvanya	3,512,074	497,074	3,486,998	501,933	3,475,586	511,824	3,462,563	520,911	3,445,957	526,037	3,425,324	526,150	3,403,284	530,217	3,384,879	533,106
Lüksemburg	433,600	48,877	439,000	50,528	444,050	50,872	448,300	51,099	454,960	52,752	461,230	53,371	469,086	55,322	476,187	56,128
Macaristan	10,221,644	1,526,537	10,200,298	1,480,119	10,174,853	1,436,915	10,142,362	1,392,511	10,116,742	1,356,019	10,097,549	1,322,024	10,076,581	1,302,655	10,066,158	1,285,976
Malta	380,201	57,860	391,415	58,982	394,641	58,729	397,296	58,635	398,867	58,627	402,668	58,552	405,006	58,097	407,810	58,063
Hollanda	15,863,950	1,883,351	15,987,075	1,893,206	16,105,285	1,912,744	16,192,572	1,931,739	16,258,032	1,940,716	16,305,526	1,948,735	16,334,210	1,955,786	16,357,992	1,964,523
Avusturya	8,002,186	954,651	8,020,946	954,821	8,065,146	964,605	8,102,175	978,351	8,140,122	993,753	8,206,524	1,011,444	8,265,925	1,020,591	8,298,923	1,021,389
Polonya	38,653,559	6,534,241	38,253,955	6,471,107	38,242,197	6,463,100	38,218,531	6,428,222	38,180,608	6,372,866	38,173,835	6,287,233	38,157,055	6,185,310	38,125,479	6,074,185
Portekiz	10,195,014	1,502,494	10,256,858	1,465,315	10,329,340	1,427,318	10,407,465	1,390,999	10,474,685	1,360,606	10,529,255	1,327,586	10,569,592	1,293,031	10,599,095	1,265,531
Romanya	22,455,485	3,648,182	22,430,457	3,584,428	21,833,483	3,408,666	21,772,774	3,397,574	21,711,252	3,381,705	21,658,528	3,363,085	21,610,213	3,294,959	21,565,119	3,215,616
Slovenya	1,987,755	292,101	1,990,094	288,502	1,994,026	283,685	1,998,033	279,399	1,996,433	275,128	1,997,590	268,126	2,003,358	261,643	2,010,377	255,281
Slovakya	5,398,857	923,210	5,378,783	916,444	5,378,951	911,320	5,379,161	899,357	5,380,053	885,900	5,384,822	868,826	5,389,180	855,635	5,393,637	842,505
Finlandiya	5,171,302	660,272	5,181,115	659,008	5,194,901	654,819	5,206,295	650,332	5,219,732	650,625	5,236,611	651,459	5,255,580	654,878	5,276,955	657,351
İsveç	8,861,426	1,025,063	8,882,792	1,025,302	8,909,128	1,034,694	8,940,788	1,043,230	8,975,670	1,073,317	9,011,392	1,097,009	9,047,752	1,125,648	9,113,257	1,161,299
İngiltere	58,785,246	7,114,507	58,999,781	7,200,065	59,217,592	7,331,752	59,437,723	7,488,680	59,699,828	7,692,345	60,059,900	7,832,500	60,393,100	7,999,800	60,852,828	8,154,733
Hırvatistan	4,441,700	598,600	4,437,452	606,868	4,444,100	606,200	4,442,200	601,900	4,441,761	597,402	4,443,883	593,567	4,442,894	580,666	4,441,238	573,203
Makedonya	2,021,578	331,365	2,031,112	331,818	2,038,651	331,215	2,023,854	327,929	2,029,892	329,618	2,035,196	329,114	2,038,514	327,302	2,041,941	326,979
Türkiye	66,889,425	13,469,426	67,895,581	13,412,260	68,838,069	13,306,166	69,770,026	13,171,102	70,692,009	13,032,133	71,610,009	12,917,724	72,519,974	12,843,858	73,422,974	12,808,943
İzlanda	279,049	42,787	283,361	42,879	286,575	42,717	288,471	42,727	290,570	43,025	293,577	43,039	296,891	43,883	307,672	44,849
Lihtenştayn	32,426	4,160	32,863	4,160	33,625	4,158	33,863	4,140	34,294	4,251	34,600	4,311	34,905	4,283	35,168	4,336
Norveç	4,478,497	544,122	4,503,436	540,896	4,524,066	541,206	4,552,252	546,993	4,577,457	554,018	4,606,363	562,949	4,640,219	574,183	4,681,134	586,767
İsviçre	7,164,444	826,507	7,204,055	833,593	7,255,653	843,864	7,310,853	852,936	7,364,148	864,828	7,415,102	874,390	7,459,128	883,723	7,508,739	892,865
Arnavutluk	.	.	.	.	.	.	.	.	3,119,548	571,787	3,134,975	586,284	3,149,143	600,141	3,162,625	608,703
Bosna Hersek	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Sırbistan ve Karadağ	10,637,366	1,602,359	10,645,156	1,594,605	10,662,287	1,598,329	8,096,779	1,101,781	8,157,625	1,110,129	.	.	.	.	.	.
Karadağ	.	.	.	.	.	.	618,300	99,281	621,268	99,418	622,378	99,060	623,576	98,284	624,903	97,727
Sırbistan	7,527,962	1,026,642	7,504,739	1,021,616	7,502,126	1,014,867	7,490,918	1,006,372	7,470,263	997,264	7,456,050	985,139	7,425,487	963,472	7,397,651	955,362
Ermenistan	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3,219,234	624,689	3,225,953	630,541
Azerbaycan	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	8,436,400	1,742,000	8,532,700	1,773,100
Beyaz Rusya	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9,760,540	1,611,552	9,714,461	1,586,707
Gürcistan	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4,401,292	722,577	4,394,702	728,241
Moldova	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3,589,936	698,892	3,581,113	683,196
Ukrayna	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	46,749,170	7,366,690	46,465,691	7,266,773
Andorra	65,371	7,826	65,844	7,446	66,334	7,176	67,159	6,959	72,320	7,691	76,875	8,283	78,549	8,464	81,222	8,715

(-) **Mevcut Olmayan Yerler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 16:

Avrupa Birliği'nde 15-24 Yaş Arası Grubun Yıllara Göre Nüfusu
600,000,000
500,000,000
400,000,000
300,000,000
200,000,000
100,000,000
0
Nüfus
Toplam 482,760,66
15-24 Yaş Arası 2000 63,940,053
Toplam 483,781,67
15-24 Yaş Arası 2001 63,496,608
Toplam 484,613,56
15-24 Yaş Arası 2002 63,113,103
Toplam 486,617,42
15-24 Yaş Arası 2003 62,980,369
Toplam 488,756,72
15-24 Yaş Arası 2004 63,000,044
Toplam 491,023,53
15-24 Yaş Arası 2005 62,854,985
Toplam 492,975,20
15-24 Yaş Arası 2006 62,644,824
Toplam 495,128,52
15-24 Yaş Arası 2007 62,341,355

Avrupa Birliği'ndeki genel ekonomik duruma bakıldığında, 2007 yılında Avrupa Birliği'ndeki ekonomik büyüme beklenenden daha iyi olduğu görülmüştür. Bunun başlıca sebebi ekonomideki global büyüme ve diğer olumlu gelişmelerdir. Tablo 15 ve Grafik 17'ye bakıldığında Gayri Safi Milli hasıla büyümesi Avrupa Birliği'nde 2006 yılında %3 olarak olmuş, bu rakam 2005 yılına kıyasla %1.8 artış göstermiş ve bu seviye 2007 yılında da korunarak %2.9 ile devam ettiği görülmektedir. Yine tablodan görülebileceği gibi 2008 ve 2009 yılının tahminlerine bakıldığında bu seviye biraz düşse de özünümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

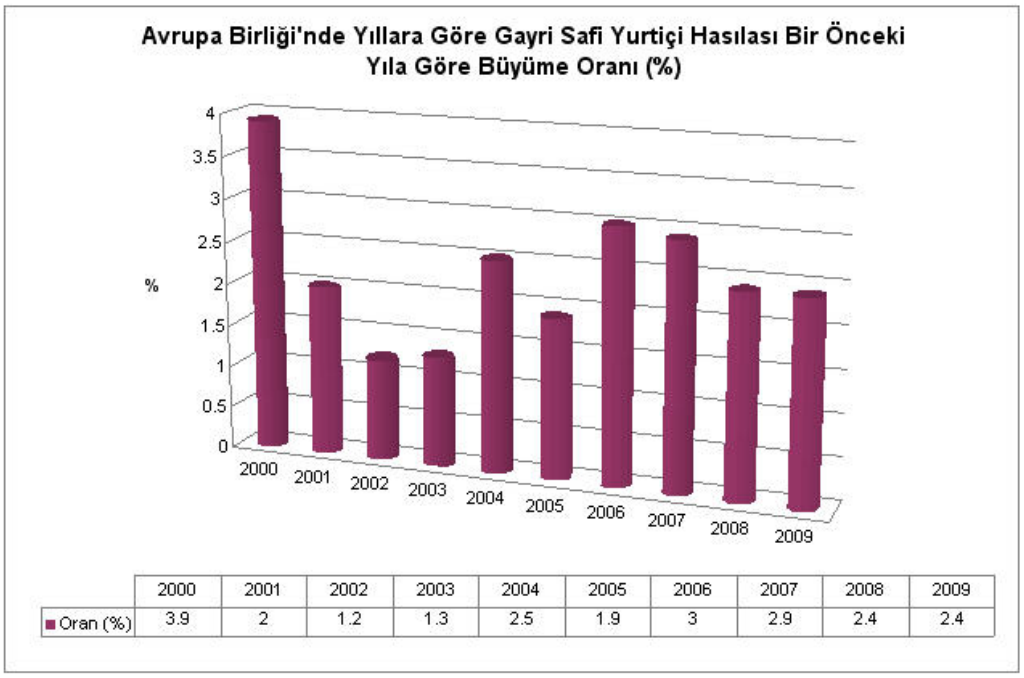
Tablo 15:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Bir Önceki Yıllara Göre Büyüme Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Avrupa Birliği (AB-27)	3.9	2	1.2	1.3	2.5	1.9	3	2.9	2.4	2.4
Avrupa Birliği (AB-25)	3.9	2	1.2	1.3	2.5	1.8	3	2.8	2.4	2.4
Belçika	3.7	0.8	1.5	1	3	1.7	2.8	2.7	2.1	2.2
Bulgaristan	5.4	4.1	4.5	5	6.6	6.2	6.3	6.2	6	6.2
Çek Cumhuriyeti	3.6	2.5	1.9	3.6	4.5	6.4	6.4	5.8	5	4.9
Danimarka	3.5	0.7	0.5	0.4	2.3	2.5	3.9	1.8	1.3	1.4
Almanya	3.2	1.2	0	-0.2	1.1	0.8	2.9	2.5	2.1	2.2
Estonya	9.6	7.7	8	7.2	8.3	10.2	11.2	7.1	6.4	6.2
İrlanda	9.4	6.1	6.6	4.5	4.4	6	5.7	4.9	3.5	3.8
Yunanistan	4.5	4.5	3.9	5	4.6	3.8	4.2	4	3.8	3.7
İspanya	5	3.6	2.7	3.1	3.3	3.6	3.9	3.8	3	2.3
Fransa	3.9	1.9	1	1.1	2.5	1.7	2	1.9	2	1.8
İtalya	3.6	1.8	0.5	0	1.5	0.6	1.8	1.5	1.4	1.6
Güney Kıbrıs	5	4	2.1	1.9	4.2	3.9	4	4.4	3.9	3.9
Letonya	6.9	8	6.5	7.2	8.7	10.6	11.9	10.2	7.2	6.2
Litvanya	4.1	6.6	6.9	10.3	7.3	7.9	7.7	8.8	7.5	6.3
Lüksemburg	8.4	2.5	4.1	2.1	4.9	5	6.1	5.2	4.7	4.5
Macaristan	5.2	4.1	4.4	4.2	4.8	4.1	3.9	1.3	2.6	3.4
Malta	.	-1.6	2.6	-0.3	0.2	3.4	3.4	3.8	2.8	2.9
Hollanda	3.9	1.9	0.1	0.3	2.2	1.5	3	3.5	2.6	2.5
Avusturya	3.4	0.8	0.9	1.2	2.3	2	3.3	3.4	2.7	2.4
Polonya	4.3	1.2	1.4	3.9	5.3	3.6	6.2	6.5	5.6	5.2
Portekiz	3.9	2	0.8	-0.8	1.5	0.9	1.3	1.9	2	2.1
Romanya	2.1	5.7	5.1	5.2	8.5	4.2	7.9	6	5.9	5.8
Slovenya	4.1	3.1	3.7	2.8	4.4	4.1	5.7	6.1	4.6	4
Slovakya	1.4	3.4	4.8	4.8	5.2	6.6	8.5	10.4	7	6.2
Finlandiya	5	2.6	1.6	1.8	3.7	2.8	4.9	4.4	3.4	2.8
İsveç	4.4	1.1	2.4	1.9	4.1	3.3	4.1	2.6	3.1	2.4
İngiltere	3.8	2.4	2.1	2.8	3.3	1.8	2.9	3	2.2	2.5
Hırvatistan	2.6	4.4	5.6	5.3	4.2	-3.1	4.8	6	5	5.5
Makedonya	4.5	-4.5	0.9	2.8	4.1	4.1	3.1	5	5.5	5.3
Türkiye	6.8	-5.7	6.2	5.3	9.4	8.4	6.9	4.5	5.8	6.5
İzlanda	4.3	3.9	0.1	2.4	7.7	7.1	4.2	0.7	1.2	2
Norveç	3.3	2	1.5	1	3.9	2.7	2.2	2.9	3.1	2.2
İsviçre	3.6	1.2	0.4	-0.2	2.5	2.4	3.2	3.1	2.1	2
Amerika	3.7	0.8	1.6	2.5	3.6	3.1	2.9	2.2	1.7	2.6
Japonya	2.9	0.2	0.3	1.4	2.7	1.9	2.4	2.1	1.9	2.3
Kanada	5.3	1.7	3.2	10.2	2.9	2.9	2.8	2.6	3	.

2008 ve 2009 yılları EUROSTAT Tahmini Rakamlarıdır
(:) Mevcut Olmayan Veriler
Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 17:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Oran (%)	3.9	2	1.2	1.3	2.5	1.9	3	2.9	2.4	2.4

Avrupa Birliği'ndeki ekonomik büyüme'nin yanında 2006 ve 2007 yılında Avrupa Birliği'ndeki iş piyasası yaralarını sarmıştır ve istihdamdaki artış Tablo 16 ve Grafik 18'den görüleceği gibi 2006 ve 2007 yılında %1.6 ile ciddi boyuta ulaşmıştır.[53] 2006 ve 2007 yıllarındaki yılındaki kuvvetli istihdam büyümesi nedeniyle Avrupa Birliği Lizbon'dan beri hedeflerine doğru en iyi gelişmeyi göstermiştir. İstihdam alanındaki bu artış 2000 yılından beri en yüksek artıştır.[54]

[53] European Commission, 'Employment In Europe Report 2007', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p.20
[54] **A.e.,** s.11

Tablo 16:

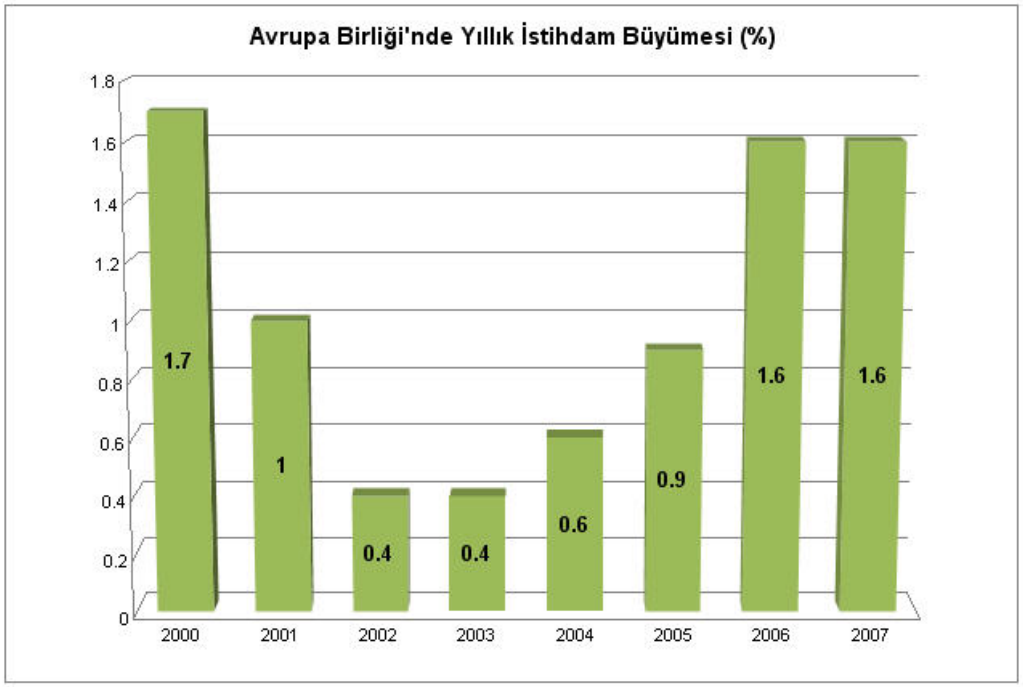
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllık İstihdam Büyümesi

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	1.7	1	0.4	0.4	0.6	0.9	1.6	1.6
Avrupa Birliği (AB-25)	1.7	1.1	0.4	0.4	0.7	1	1.6	1.6
Belçika	2	1.4	-0.1	0	0.7	1.2	1.2	1.4
Bulgaristan	4.9	-0.8	0.2	3	2.6	2.7	3.3	2.8
Çek Cumhuriyeti	-0.2	0.5	0.6	-1.3	0.3	1	1.9	1.8
Danimarka	0.5	0.9	0	-1.1	-0.6	0.9	1.6	1.8
Almanya	1.9	0.4	-0.6	-0.9	0.4	-0.1	0.6	1.7
Estonya	-1.5	0.9	1.3	1.4	0	2	5.4	0.7
İrlanda	4.6	3	1.8	2	3.1	4.7	4.3	3.6
Yunanistan	0.5	0.2	2	1.9	0.9	1.5	2.5	1.2
İspanya	5.1	3.2	2.4	3.1	3.5	4.1	3.7	3.1
Fransa	2.7	1.8	0.6	0.1	0.1	0.4	0.8	1.2
İtalya	1.9	2	1.7	1.5	0.4	0.6	2	1.1
Güney Kıbrıs	1.7	2.2	2.1	3.8	3.8	3.6	1.8	3.2
Letonya	-2.9	2.2	2.3	1	1.1	1.5	4.8	3.5
Litvanya	-4	-3.8	3.6	2.2	0	2.5	1.7	1.9
Lüksemburg	5.6	5.6	3.2	1.8	2.2	2.9	3.7	4
Macaristan	1.3	0.3	0	1.3	-0.7	0	0.7	-0.1
Malta	8.4	1.8	0.6	1	-0.6	1.3	1.2	2.7
Hollanda	2.2	2.1	0.5	-0.5	-0.9	0.2	1.8	2
Avusturya	1	0.6	-0.1	0	0.2	0.8	1.2	2.2
Polonya	-1.6	-2.2	-3	-1.2	1.3	2.3	3.3	4.4
Portekiz	2.1	1.8	0.6	-0.6	-0.1	-0.3	0.7	0.3
Romanya	:	:	:	0	-1.7	-1.5	2.8	1.2
Slovenya	1.9	0.5	1.5	-0.4	0.3	0.2	1.2	2.7
Slovakya	-2	0.6	0.1	1.1	-0.2	1.4	2.3	2.1
Finlandiya	2.2	1.5	1	0.1	0.4	1.4	1.8	2.2
İsveç	2.5	2.1	0	-0.6	-0.7	0.3	1.7	2.3
İngiltere	1.4	1	0.6	1	1	1.3	0.7	0.7
Hırvatistan	4	-5.4	4.2	0.6	1.7	0.8	0.8	:
Türkiye	-0.4	-1	-1.8	-1	3	1.4	1.2	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Norveç	0.6	0.4	0.4	-1	0.5	1.2	3.4	3.8
Amerika	2.5	0	-0.3	0.9	1.1	1.7	1.9	1.1
Japonya	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 18:

Diğer taraftan iş piyansısındaki ilerlemeler sonucunda Tablo 17 ve Grafik 19'dan görüleceği gibi 2006 yılında Avrupa Birliği'ndeki istihdam oranı 2005 yılına kıyasla %1 artarak, %64.5'e çıkmış ve işsizlik oranı %7.9 a düşmüştür. İstihdam alanında 2006 yılında olan bu olumlu gelişmeler 2007 yılında da devam etmiş ve Avrupa Birliği'ndeki istihdam oranı 2006 yılında % 64.5'den, 2007 yılında %0.9 artışla, % 65.4' e ulaşmıştır.

Tablo 17:

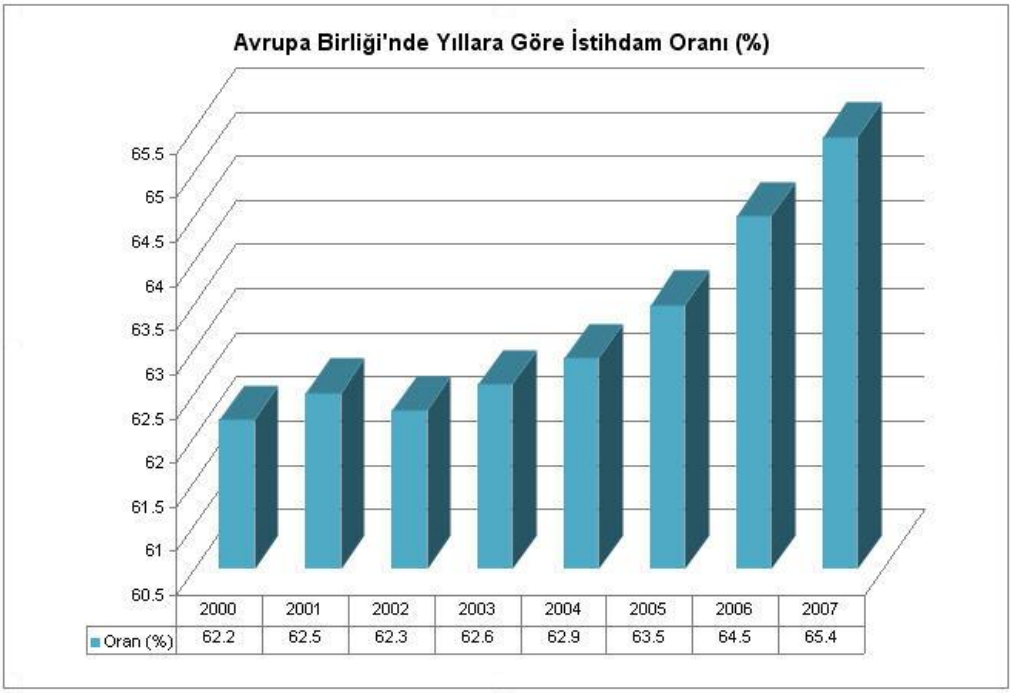
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	62.2	62.5	62.3	62.6	62.9	63.5	64.5	65.4
Avrupa Birliği (AB-25)	62.4	62.8	62.8	63	63.3	64	64.8	65.8
Belçika	60.5	59.9	59.9	59.6	60.3	61.1	61	62
Bulgaristan	50.4	49.7	50.6	52.5	54.2	55.8	58.6	61.7
Çek Cumhuriyeti	65	65	65.4	64.7	64.2	64.8	65.3	66.1
Danimarka	76.3	76.2	75.9	75.1	75.7	75.9	77.4	77.1
Almanya	65.6	65.8	65.4	65	65	66	67.5	69.4
Estonya	60.4	61	62	62.9	63	64.4	68.1	69.4
İrlanda	65.2	65.8	65.5	65.5	66.3	67.6	68.6	69.1
Yunanistan	56.5	56.3	57.5	58.7	59.4	60.1	61	61.4
İspanya	56.3	57.8	58.5	59.8	61.1	63.3	64.8	65.6
Fransa	62.1	62.8	63	64	63.7	63.9	63.8	64.6
İtalya	53.7	54.8	55.5	56.1	57.6	57.6	58.4	58.7
Güney Kıbrıs	65.7	67.8	68.6	69.2	68.9	68.5	69.6	71
Letonya	57.5	58.6	60.4	61.8	62.3	63.3	66.3	68.3
Litvanya	59.1	57.5	59.9	61.1	61.2	62.6	63.6	64.9
Lüksemburg	62.7	63.1	63.4	62.2	62.5	63.6	63.6	63.6
Macaristan	56.3	56.2	56.2	57	56.8	56.9	57.3	57.3
Malta	54.2	54.3	54.4	54.2	54	53.9	54.8	55.7
Hollanda	72.9	74.1	74.4	73.6	73.1	73.2	74.3	76
Avusturya	68.5	68.5	68.7	68.9	67.8	68.6	70.2	71.4
Polonya	55	53.4	51.5	51.2	51.7	52.8	54.5	57
Portekiz	68.4	69	68.8	68.1	67.8	67.5	67.9	67.8
Romanya	63	62.4	57.6	57.6	57.7	57.6	58.8	58.8
Slovenya	62.8	63.8	63.4	62.6	65.3	66	66.6	67.8
Slovakya	56.8	56.8	56.8	57.7	57	57.7	59.4	60.7
Finlandiya	67.2	68.1	68.1	67.7	67.6	68.4	69.3	70.3
İsveç	73	74	73.6	72.9	72.1	72.5	73.1	74.2
İngiltere	71.2	71.4	71.3	71.5	71.6	71.7	71.5	71.3
Hırvatistan	:	:	53.4	53.4	54.7	55	55.6	:
Türkiye	48.8	47.8	46.9	45.8	46.1	46	45.9	:
İzlanda	:	:	:	83.3	82.3	83.8	84.6	85.1
Norveç	77.5	77.2	76.8	75.5	75.1	74.8	75.4	76.8
İsviçre	78.3	79.1	78.9	77.9	77.4	77.2	77.9	78.6
Amerika	74	73.1	71.9	71.2	71.2	71.5	71.9	:
Japonya	68.8	68.7	68.2	68.3	68.6	69.2	69.9	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 19:

Avrupa Birliği'ndeki istihdam gelişmesine daha detaylı bakıldığında, 2006 yılında Avrupa Birliği'nde işsizlik konusunda ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Tablo 18 ve Grafik 20'den görüleceği gibi ortalama işsizlik oranı 2005 yılında %8.9 iken 2006 yılında %8.1 kadar düşmüştür. Bunun sonucu olarak Avrupa Birliği'ndeki istihdam oranı 2000 yılına kıyasla 2006 yılında %6 yani yaklaşık 12 milyon kişi istihdam edinmiştir.[55] Aynı şekilde Avrupa Birliği'ndeki istihdam'ın artışının sonucu olarak 2007 yılında da işsizlik oranı düşüşe devam etmiş ve bir önceki yıla göre % 1 azalarak %7,1'e gerilemiştir. 2007 yılında ortaya çıkan bu rakam Avrupa Birliği'nde son yıllarda ortaya çıkan en düşük işsizlik oranı olmuştur.

[55] EUROSTAT, 'Europe in Figures: Eurostat yearbook 2006-07 (Eurostat Yearbook)', p. 139

Tablo 18:

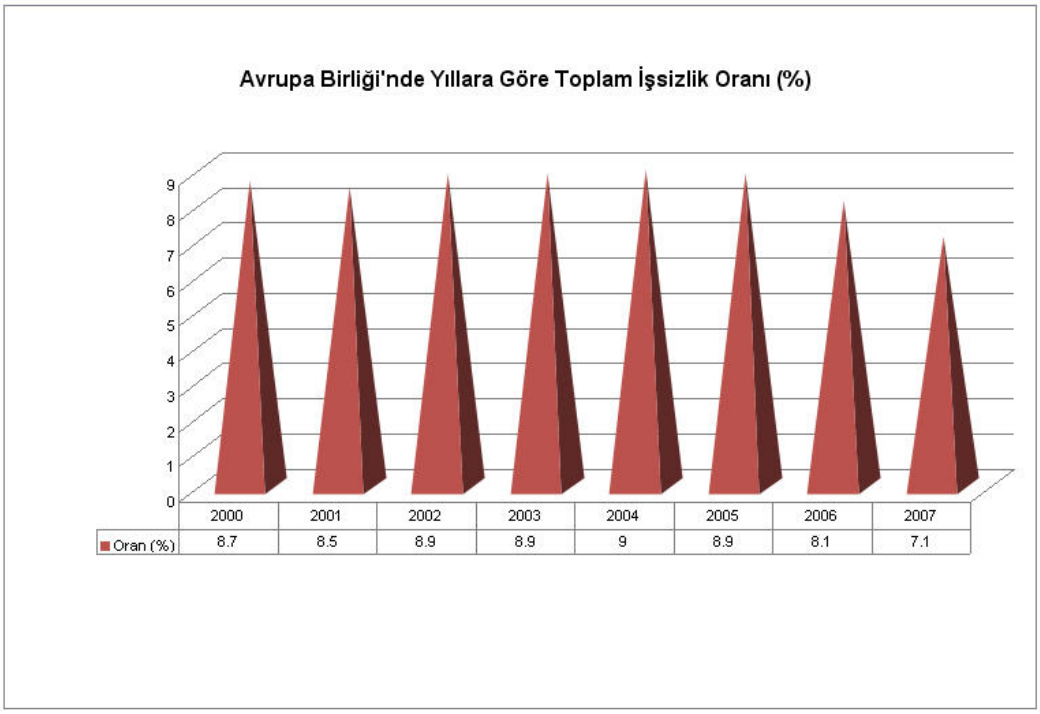
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Toplam İşsizlik Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	8.7	8.5	8.9	8.9	9	8.9	8.1	7.1
Avrupa Birliği (AB-25)	8.6	8.4	8.7	9	9	8.9	8.2	7.2
Belçika	6.9	6.6	7.5	8.2	8.4	8.4	8.2	7.5
Bulgaristan	16.4	19.5	18.1	13.7	12	10.1	9	6.9
Çek Cumhuriyeti	8.7	8	7.3	7.8	8.3	7.9	7.1	5.3
Danimarka	4.3	4.5	4.6	5.4	5.5	4.8	3.9	3.7
Almanya	7.5	7.6	8.4	9.3	9.7	10.7	9.8	8.4
Estonya	12.8	12.4	10.3	10	9.7	7.9	5.9	4.7
İrlanda	4.2	4	4.5	4.7	4.5	4.3	4.4	4.5
Yunanistan	11.2	10.7	10.3	9.7	10.5	9.8	8.9	8.3
İspanya	11.1	10.3	11.1	11.1	10.6	9.2	8.5	8.3
Fransa	9	8.3	8.6	9	9.3	9.2	9.2	8.3
İtalya	10.1	9.1	8.6	8.4	8	7.7	6.8	6.1
Güney Kıbrıs	4.9	3.8	3.6	4.1	4.6	5.2	4.6	3.9
Letonya	13.7	12.9	12.2	10.5	10.4	8.9	6.8	6
Litvanya	16.4	16.5	13.5	12.4	11.4	8.3	5.6	4.3
Lüksemburg	2.3	2	2.7	3.7	5.1	4.5	4.7	4.7
Macaristan	6.4	5.7	5.8	5.9	6.1	7.2	7.5	7.4
Malta	6.7	7.6	7.5	7.6	7.4	7.3	7.3	6.4
Hollanda	2.8	2.2	2.8	3.7	4.6	4.7	3.9	3.2
Avusturya	3.6	3.6	4.2	4.3	4.8	5.2	4.7	4.4
Polonya	16.1	18.2	19.9	19.6	19	17.7	13.8	9.6
Portekiz	3.9	4	5	6.3	6.7	7.6	7.7	8
Romanya	7.2	6.6	8.4	7	8.1	7.2	7.3	6.4
Slovenya	6.7	6.2	6.3	6.7	6.3	6.5	6	4.8
Slovakya	18.8	19.3	18.7	17.6	18.2	16.3	13.4	11.1
Finlandiya	9.8	9.1	9.1	9	8.8	8.4	7.7	6.9
İsveç	5.6	4.9	4.9	5.6	6.3	7.4	7	6.1
İngiltere	5.5	5	5.1	4.9	4.7	4.8	5.3	5.2
Hırvatistan	:	:	14.7	14.1	13.6	12.6	11.1	9.1
Makedonya	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	5.2	6.8	8.9	9.3	9	8.8	8.4	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:	:
Norveç	3.4	3.6	3.9	4.5	4.4	4.6	3.5	2.6
İsviçre	:	:	:	:	:	:	:	:
Amerika	4	4.8	5.8	6	5.5	5.1	4.6	4.6
Japonya	4.7	5	5.4	5.3	4.7	4.4	4.1	3.9

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 20:

Bununla beraber iş üretkenliği de 2005 yılına kıyasla daha da yüksek seviyeye çıkmıştır. Avrupa Birliği'ndeki ekonomik alandaki bu yükselişin iş piyasasına olumlu etkilerin olacağı beklenmekte ve istihdamın 2008 yılında %1.1 artacağı öngörülmektedir. 2006 yılındaki istihdam genişlemesiyle beraber bu 2006 ile 2008 yılları arasında toplamda 8.8 milyon yeni iş olanağının oluşması demektir. Yeni işlerin yaratılmasıyla beraber işsizlik oranının daha da düşeceği beklenmekte ve bunun 2008 yılında %6.7 olacağı beklenmektedir.[56]

3.2.1. Avrupa Topluluğu'nda Genç İşsizlik

Avrupa Topluluğu'nda yaşanan tarihi gelişmelere baktığımızda, işsizlik probleminin, kuskusuz, diğer gruplara nazaran gençler üzerinde daha fazla hissedildiği görülmüştür. İlk petrol krizini takip eden yıllarda Toplulukta gençler arasındaki işsizlik önemli ölçüde artmış ve yaygınlaşmıştır. AB ülkelerinde işsizlerin ve işsizlik oranlarının özellikle 25 yaşın altındaki gençler arasında yaygınlaştığı görülmektedir.

[56] European Commission, 'Employment In Europe Report 2007', p. 21

Toplulukta gençler arasındaki işsizlikle mücadele politikaların belli başlı öğelerinden biri olarak "Gençlik İstihdam Sübvansiyonları" üzerinde yoğunlaşılmıştır. Böylece işsizlik sübvansiyonları 1975'ten bu yana Topluluk bünyesinde yaygın olarak kullanılmıştır. İstihdam sübvansiyonu, doğrudan veya dolaylı ödemeler olarak tanımlanmaktadır. Genç işsizlikle mücadelede, istihdam sübvansiyonunun tercih edilmesinin temelinde ise bunun enflasyonist etkide bulunmayıp ancak küçük bir bütçe açığına yol açması ve ödemeler dengesini sağlığa kavuşturucu bir rol oynamasının yattığı söylenebilir.

1980'li yıllarda da Avrupa Birliğin en önemli problemlerinden birisi genç işsizliğinin yaygın olmasıdır. Genç işsizliği, alınan bütün önlemelere karşın 1980'li yıllarda da önemini korumuştur. Aynı yıllarda Birliğin resmi yayınlarından birçoğunda, Birlik içindeki her üç issizden birinin 25 yaşın altında olduğu belirtilmiştir.[57]

1980'den bu yana Avrupa Birliği'nin ağır işsizlik sorunu üç evrede gözlenmiştir: Bunlar, sırasıyla 1983, 1986 ve 1990 yıllarında yaşanan işsizlik oranlarındaki yükseliş evreleridir. Bu yüksek işsizlik işgücünde yaşanan artışın ve ekonomik durgunluğun verdiği yeni iş yaratma olanaklarının yetersizliği nedeniyle açıklanabilir. İlerleyen yıllarda ise 1999 yılı başlarından itibaren işsizlik oranlarında gözle görülür bir düşüş yaşanmış, işsizlik oranlarında ki bu düşüşü ülkelerin uyguladığı başarılı istihdam politikalarının bir ürünü olarak görülmüştür.

3.2.2. Avrupa Birliği'nde Genç İşsizliği

Avrupa Topluluğu'nda işsizlikle yaşanan tarihsel sürece ve Avrupa Birliği'ndeki ekonomi ve istihdam alanındaki son yıllarda olan gelişmelere göz attıktan sonra, Avrupa Birliği'nde yaşayan 15-24 yaş grubu gençlerin istihdam durumuna bakıldığında hala gençlerin iş piyasasına girişinde sorunlar olduğu

[57] Gülten Kutal, 'Avrupa Topluluğu Ülkelerinde ve Türkiye'de Genç İşsizliği', **Mülkiyeliler Mecmuası**, Ankara, 1935, ss.360-364.

görülmekte[58] ve Avrupa Birliği'nde 15-24 yaş grubu arasında işsizliğinin arttığı gözlemlenmektedir.[59]

Gençlerin iş piyasasına entegrasyonu hem Avrupa Birliği'nde hem de birçok üye ülkede hala önem gösterilmesi gereken bir konudur. Genel olarak Avrupa Birliği'nde işsizlik oranlarında düşüş olmasına rağmen, geçmiş jenerasyonlara göre şu an daha iyi eğitme sahip olan gençler eğitim hayatından iş hayatına geçişte problemler yaşamaktadır.[60]

Avrupa Birliği'nde makro göstergelerin olumlu gözükmesi genç işsizliğinin düşürülmesine yardımcı olmamıştır. Genç istihdam oranı 2000 yılından beri yaklaşık %3 düşüş göstermiştir. Tablo 19 ve Grafik 21'den anlaşılacağı gibi genç işsizliği 2006 yılında %17.4 ile Avrupa Birliği'ndeki ortalama genç işsizliği hala yüksek seviyede olmuş ve yetişkinlerin işsizlik oranlarına göre daha yüksek seviyede kalmıştır.[61] Bununla beraber olumlu göstergelerin sonucunda 2007 yılında genç işsizliği konusunda diğer yıllara nazaran daha fazla bir düşüş olmuş ve 2007 itibari ile bu oran % 15.5'e gerilemiştir.

[58] European Commission, 'Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 15
[59] Niall O'Higgins, 'The Challenge of Youth Unemployment', Geneva, International Labour Office 06 Jul 2005, p.4
[60] European Commission, 'Employment In Europe Report 2007', p. 29
[61] European Agency for Safety and Health at Work, 'Factsheet 69 Young Workers – Facts and figures Youth employment', 19.07.2007, Bilbao, Spain, p. 1

Tablo 19:

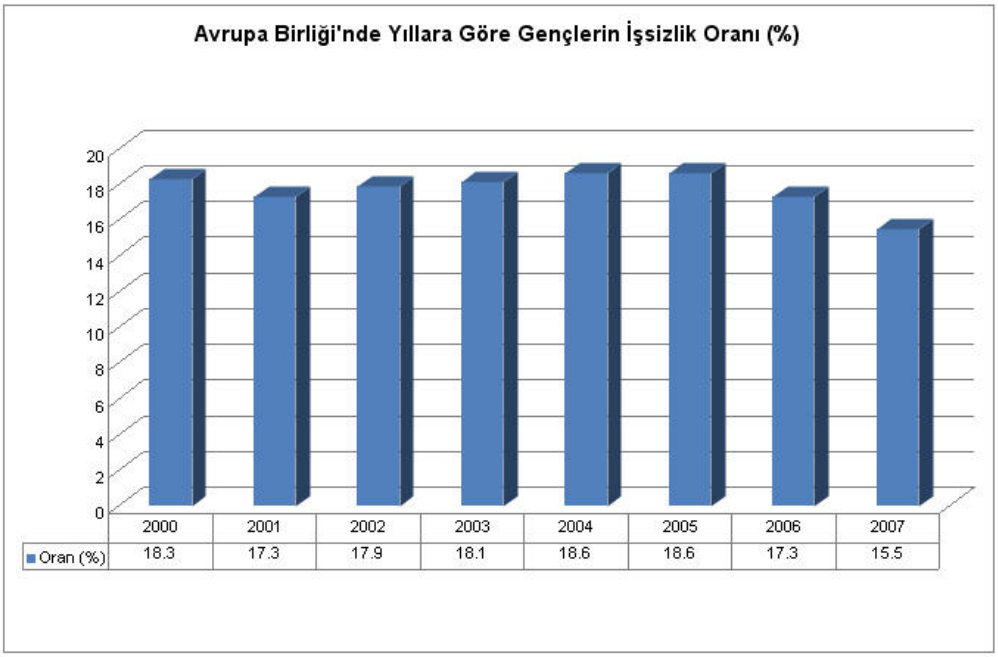
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İşsizlik Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	18.3	17.3	17.9	18.1	18.6	18.6	17.3	15.5
Avrupa Birliği (AB-25)	18.1	17	17.5	17.9	18.3	18.5	17.1	15.3
Belçika	15.2	15.3	15.7	19	17.5	21.5	20.5	18.8
Bulgaristan	33.3	39.3	35.6	27.1	24.5	22.3	19.5	15.1
Çek Cumhuriyeti	17	16.3	15.4	16.8	19.9	19.2	17.5	10.7
Danimarka	6.7	8.3	7.1	9.8	7.8	8.6	7.7	7.9
Almanya	8.5	7.8	9.3	11	13	15.5	13.7	11.9
Estonya	23.5	24.5	17.3	24.2	23.5	15.9	12	10
İrlanda	6.5	6.2	7.8	8.1	8.3	8.6	8.6	9.1
Yunanistan	29.2	28	26.1	25.7	26.5	26	25.2	22.9
İspanya	25.3	20.7	21.6	22.3	22.4	19.7	17.9	18.2
Fransa	20.6	18	18.9	17.3	19.6	20.2	21.3	18.7
İtalya	31.5	27.8	27.1	26.8	24.6	24	21.6	20.3
Güney Kıbrıs	10.2	8.2	7.7	8.9	8.7	13.9	10	10.2
Letonya	21.3	22.9	25.6	17.5	19.3	13.6	12.2	10.7
Litvanya	28.6	31.6	20.4	26.9	21.2	15.7	9.8	8.2
Lüksemburg	6.4	6.3	7	10.9	16.9	13.7	16.2	15.7
Macaristan	12.3	10.7	11.4	12.9	14.4	19.4	19.1	18
Malta	11.8	17.6	15.3	17.4	18.3	16.8	16.1	13.3
Hollanda	5.3	4.4	4.6	6.6	8	8.2	6.6	5.9
Avusturya	6.3	6	7.2	7.5	11	10.3	9.1	8.7
Polonya	35.7	39.2	41.6	41.4	40.1	36.9	29.8	21.7
Portekiz	8.2	8.9	10.4	13.4	14	16.1	16.3	16.6
Romanya	17.8	17.6	22.2	19.5	22.3	20.2	21.4	20.1
Slovenya	16.4	15.7	14.8	15.3	14	15.9	13.9	10.1
Slovakya	36.9	38.9	37.7	32.9	32.8	30.1	26.6	20.3
Finlandiya	28.4	26.6	28.2	27.8	27.5	20.1	18.7	16.5
İsveç	9.5	11.7	12.9	14.3	18.5	22.8	21.5	19.3
İngiltere	12	10.3	10.9	11.4	10.8	12.8	14.1	14.4
Hırvatistan	:	:	36.3	35.8	32.8	32.3	28.9	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	16	:
İzlanda	4.4	5.1	6.4	12.5	12.1	7.4	8.3	:
Norveç	11.1	12.2	13	11.9	12.8	11.5	8.7	7.4
İsviçre	5	5.6	5.6	8.5	7.7	8.8	7.7	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 21:

Diğer bir taraftan uluslararası platformda da Avrupa Birliği'ndeki genç işsizliği diğer endüstrileşmiş ülkelere göre daha fazladır. Bu durum Avrupa Birliği'ndeki gençlerin okullara gidip eğitim alanında ilerlemeleri ile de açıklanabilir. Doğal olarak okullara eğitim için kayıt olmalar arttıkça, piyasadaki işler için başvuranların azalması söz konusudur. Yapılan araştırmalara göre Avrupa Birliğindeki birçok ülkede, gençlerin eğitime katılımları ciddi bir artış göstermiştir. Tabiî ki bu konuya uzun vadede bakılacak olunursa, gençlerin okullara yazılıp eğitimlerini arttırması, gelecekte ülkenin istihdam performansını ve ülkenin ekonomisini olumlu yönde etkileyecektir.

Diğer bir taraftan gençlerin işsizlik oranının yüksek olması, Avrupa Birliği'ndeki gençlerin eğitimden iş hayatına rahat ve çabuk geçişlerde karşılaştıkları problemlerle de açıklanabilir. Yapılan araştırmalarda gençlerin büyük bir kısmı geçici ve az ödeyen işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu durum genç bireyin sadece finansal veya sosyal durumunu negatif yönde etkilemekte kalmayıp, genel olarak ekonomiyi ve sosyal toplumu olumsuz yönde etkilemiştir.[62]

[62] European Commission, 'Employment In Europe Report 2007', pp. 28-30

Bu konudaki problemlere daha detaylı bakacak olursak, gençlerin okuldan iş ortamına geçişi karşılaşılan en önemli zorluklardan biridir. Avrupa Birliği'nde gençlerin %66'ı, eğitim hayatlarını bitirdikten ancak 1 yıl sonra iş bulabilmişlerdir. Bunda tabi ki alınan eğitimin okuldan iş sektörüne geçişteki rolü önem arz etmektedir. Diğer bir değişle, daha fazla eğitim almış olan bir genç, iş piyasasına girdiğinde iş aramada daha az vakit kaybetmektedir. Bununla beraber yapılan araştırmalara göre egitimden'den iş hayatına geçişlerde, okurken staj yapanların iş bulurken daha kolay ve kısa zamanda iş buldukları görülmüştür. Bu konuda örnek olarak Avusturya, Danimarka, Almanya'yı örnek göstermek mümkündür.[63] Avrupa Birliği'nde ülkeler bazında bakıldığında ise Tablo 20'den anlaşıldığı gibi her ülkede gençlerin eğitim hayatından iş hayatına geçişte harcadıkları zamanlar farklılık göstermektedir. Buna örnek vermek gerekirse Belçika'da 1 aydan az bir zamanda işsiz kalanların oranı % 20.5 iken, Yunanistan'da % 42,7, İngiltere'de % 12 olmuştur.

[63] **A.e.,** p. 41

Tablo 20:

Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde Gençlerin Eğitimden İş hayatına Geçişte Ay olarak İşsiz kaldıkarı Oran (%)(2000)

	1 Aydan Az	1 Ay	2 Ay	3 Ay	4 Ay	5 Ay	6 Ay	7 Ay	8 Ay	9 Ay	10 Ay	11 Ay	12 Ay
Belçika	20.5	21.1	21	20.9	20.6	20.6	20.5	18.5	18	17.7	17.6	17.5	17.5
Danimarka	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5.2
Yunanistan	42.7	42.6	42.7	42.6	42.2	42.2	41.1	41.3	41	39.7	39.7	39.7	39.7
İspanya	33.6	33.7	33.8	33.9	33.6	33.2	32.7	31.5	30.2	29.4	29.3	29.3	29.1
Fransa	27.3	26.9	26.8	26.3	26	24.8	22.3	22.6	22.9	22.8	22.7	22.6	22.4
İrlanda	7.8	7.7	7.7	7.6	7.7	7.6	7.3	6.9	6.7	6.7	6.7	6.7	6.7
İtalya	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	29.7	29.8	29.7
Litvanya	26.8	27.3	27.3	27.3	26.9	26.8	27.4	27.6	30.9	30.6	30.1	30.4	30.4
Lüksemburg	11	10.9	10.7	10.7	10.3	9.9	9.8	10	9.1	9	8.9	8.8	8.7
Macaristan	18.6	18.5	18.4	18.3	18.2	18	17.3	16.4	15.2	14.7	14.7	14.7	14.7
Hollanda	6.2	6.1	6	6	6	6	6	5.4	4.9	4.4	4.4	4.4	4.4
Avusturya	8.3	8.1	8	7.9	7.8	7.9	7.5	7.1	6.4	6	6.1	6	5.9
Portekiz	9.8	9.7	9.9	9.8	9.6	9.5	8.4	8	7.7	7.4	7.3	7.5	7.5
Slovenya	18.7	18.6	18	17.8	16.8	16.6	16.1	14.9	14.6	14.4	14.3	14.1	14.1
Slovakya	61.3	61.1	60.9	60.9	60.9	60.7	60.4	58.6	55.3	53.5	53	52.9	52.8
Finlandiya	15	15	14.6	14.6	14.7	14.7	14.6	14.6	15.6	16.7	16.8	16.7	16.6
İsveç	10.6	10.2	10.4	10.2	10.3	9.9	10.1	10.1	10	9.9	9.9	9.9	9.8
İngiltere	12	12	11.8	12.2	12.8	12	11.1	10.7	10.1	10.3	10.5	10.5	10.6
Romanya	30.4	30.3	30.3	30.2	30.2	30.2	30.2	30.5	30.2	29	28.2	26.8	25.7

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) ,Web: ec.europa.eu/eurostat/

Gençlerin çalıştığı iş tiplerine bakacak olursak Avrupa Birliği'ndeki gençlerin yetişkinler göre daha yüksek oranda geçici veya part time işlerde çalıştığı gözlemlenmiştir. Ortalama olarak 15-24 yaşları arasındaki gençlerden %40'ı geçici kontrat işlerince çalışmaktadır. Diğer yandan bu oran yetişkin kişilerde %10 olarak tespit edilmiştir.[64] Bununla beraber, yıllara göre geçici işlerde çalışan gençlerin toplam çalışan gençlere oranına bakıldığında Tablo 21 ve Grafik 22'ten görüleceği gibi bu oranda bir artış trendi fark edilmektedir. Geçici işlerde çalışan gençlerin toplam çalışan gençlere oranı 2000 yılında %35.2 iken bu oran 2007 itibari ile %41.4 ulaşmıştır.

Tablo 21:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Geçici İşlerde Çalışan Gençlerin Toplam Çalışan Gençlere Oranı (%)

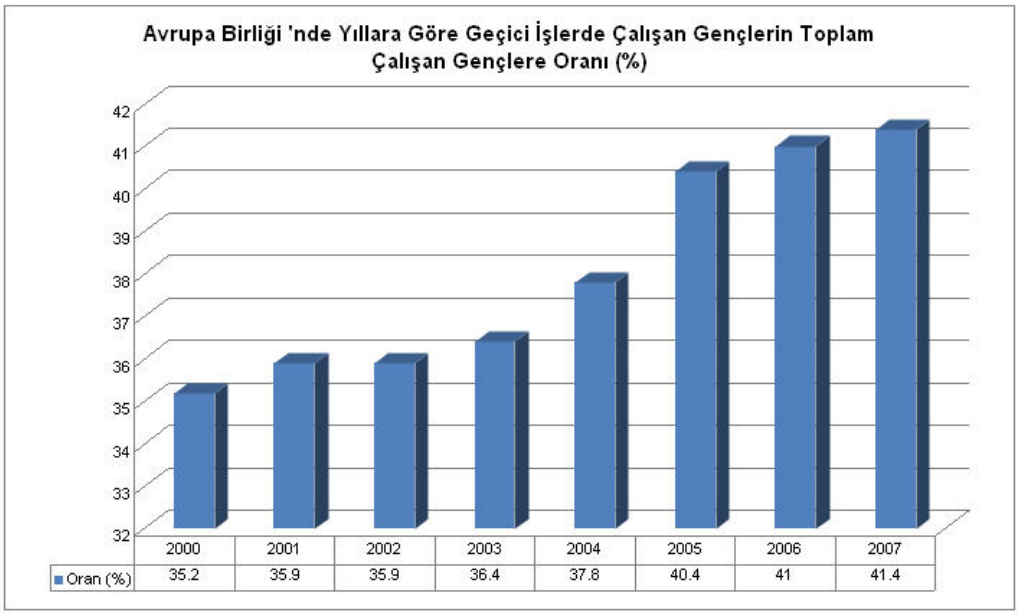
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	35.2	35.9	35.9	36.4	37.8	40.4	41	41.4
Avrupa Birliği (AB-25)	35.9	36.9	37	37.4	38.9	41.5	42.1	42.6
Belçika	30.9	26.4	27.4	29.6	28.6	32.1	30	31.6
Bulgaristan	:	13.4	12.9	11.6	15.3	13.9	12.6	10.3
Çek Cumhuriyeti	12.5	13.1	14.2	16.4	18	18.3	18.9	17.4
Danimarka	29.8	26.9	25	27.3	26.9	26.9	22.4	22.2
Almanya	52.4	52.1	51.4	53	55.5	58	57.6	57.5
Estonya	:	:	:	11.3	:	12.1	:	:
İrlanda	13.5	12.5	12.5	13.4	11.2	11.6	10.9	19.2
Yunanistan	29.6	29.2	26.4	24.6	26.3	26.5	25	27
İspanya	68.9	66.6	65.1	63.9	64.8	66.5	66.1	62.8
Fransa	55	52.2	48.5	47.2	47.5	50.5	50.8	52.6
İtalya	26.2	23.3	27.3	25.5	34.4	37	40.9	42.3
Güney Kıbrıs	18.7	14.7	12	19.7	16.1	19.9	21.2	23.3
Letonya	11.9	13.6	21.8	18.3	17.3	17.8	14.4	9.3
Litvanya	9.4	9.6	14.5	16.3	13.8	13.5	10.5	9.8
Lüksemburg	14.5	19.5	16.6	12.4	24.1	29.3	33.2	35.1
Macaristan	12.7	14.8	14.6	15.8	15.1	17.2	16.9	19.1
Malta	8.1	9.4	8.8	9.7	9.2	11.5	8	11
Hollanda	35.3	36.5	36.4	37.2	37.9	41.7	43.5	45.1
Avusturya	33	33.4	35	31.4	32.4	34.6	35.2	34.9
Polonya	14.2	33.2	45.1	53.7	60.6	65.1	67.3	65.7
Portekiz	41	42.8	46.2	44.7	47.4	45.6	49.3	52.6
Romanya	10.8	9.2	2.8	6.1	6.6	7.1	5	4.6
Slovenya	43.2	51	52.9	53	63.1	62.5	64.2	68.3
Slovakya	8.5	11.5	10.7	10.4	9.9	12.6	14.2	13.7
Finlandiya	50.3	51.1	49.4	52.1	49.8	44.1	44.2	42.4
İsveç	45.2	50.1	51.3	53.6	53.1	55.4	59	57.1
İngiltere	13.1	13.4	12	11	11	12.4	12.9	13.5
Hırvatistan	:	:	31.2	35.6	36.9	38	38.4	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	14.5	:
İzlanda	12	10.5	11.3	17.2	17	14.1	30.4	:
Norveç	29.3	28.1	29.6	28.8	31.2	28.2	29.4	28
İsviçre	47	48.8	48.9	47.7	46.9	49.6	51.4	:

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

[64] **A.e.,** p. 46

Grafik 22:

Gençlerin çalıştığı sektörlere ve iş tipine bakıldığında, Tablo 22 ve Grafik 23'ten anlaşılacağı üzere gençler 2007 yılında daha fazla olarak hizmet ve üretim sektörlerinde çalıştıkları görülmüştür. Bu konuda daha detaylı olarak rakamlara bakılacak olursa toptancılık, perakendecilik, motorlu araç tamir işlerinde 4,851,600 sayısında genç çalışırken, diğer bir sektör olan hizmet sektöründe ise 3,915,700 genç çalışmaktadır.

Tablo 22:

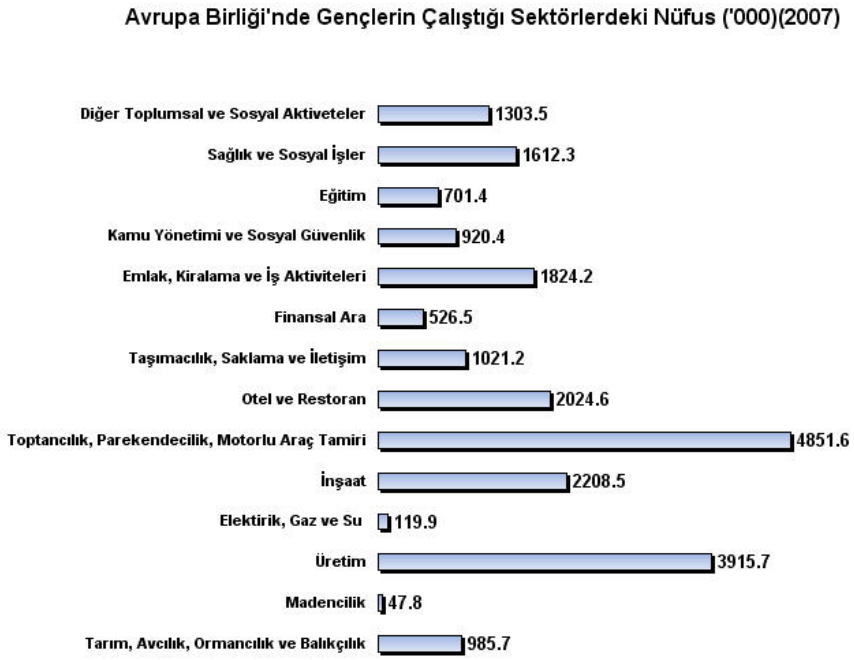
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Gençlerin Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2007)

	Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	Madencilik	Üretim	Elektrik, Gaz ve Su	İnşaat	Toptancılık, Perakendecilik, Motorlu Araç Tamiri	Otel ve Restoran	Taşımacılık, Saklama ve İletişim	Finansal Ara	Emlak, Kiralama ve İş Aktiviteleri	Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik	Eğitim	Sağlık ve Sosyal İşler	Diğer Toplumsal ve Sosyal Aktiviteler
Avrupa Birliği (AB-27)	985.7	47.8	3915.7	119.9	2208.5	4851.6	2024.6	1021.2	526.5	1824.2	920.4	701.4	1612.3	1303.5
Avrupa Birliği (AB-25)	718.4	45.2	3682.8	115	2110.2	4665.6	1967.9	989.7	518.7	1784	887.3	684.2	1602.1	1272.7
Belçika	5.6	:	64.5	2.7	33.4	66.5	21.7	21.9	7.8	28.9	18.2	23.8	37.5	16.5
Bulgaristan	12.6	:	61.3	:	27.9	58.8	32.2	11.4	:	15.3	9	:	:	10.9
Çek Cumhuriyeti	6.7	2	133.1	2.7	31.3	60	32.4	23.1	7.7	22.4	16.5	8.8	18.3	16
Danimarka	16.2	:	49.8	:	30.9	123.5	36.1	19.4	5.9	25.9	8.7	10.4	45.8	23.4
Almanya	85.1	:	977.2	32.5	318.1	755.4	293.2	176.9	108.4	359.9	260.7	172.8	519.9	230.9
Estonya	:	:	14.3	:	14.6	12.5	:	:	:	:	:	:	:	:
İrlanda	6.9	:	30.8	:	59.1	78.7	37.1	9.5	14.3	23.5	5.9	9.1	17.6	20.9
Yunanistan	25.5	:	33.3	:	37.3	67.4	40.1	10.7	5.6	14.3	13.4	6.5	5.6	16.8
İspanya	84.2	3.1	298	5.4	340.2	419.5	211.6	83.2	24.3	151.3	53.1	55	77.6	116.4
Fransa	71.4	:	343.7	19.6	269.2	473.5	175.5	108.7	49.6	222.6	140.6	87.7	207.1	134
İtalya	46.1	:	353	3.9	184.4	291.9	169.1	55.2	23.7	142.3	36.8	16.9	43.2	109.3
Güney Kıbrıs	0.6	:	3.2	:	5.2	8	2.8	1.7	1.1	4.3	1.1	1.7	1.4	2.5
Letonya	7.2	:	16	:	24.4	31	7.6	8.3	:	11.4	10.1	:	:	8.4
Litvanya	9.5	:	23	:	24	31.6	7.6	7.5	:	7.5	:	5.9	:	6.8
Luksemburg	:	:	:	:	1.1	2	:	:	:	1.5	1.2	:	1.8	:
Macaristan	9.4	:	73.8	:	24.5	49.3	22.1	17.5	6.1	15.1	15	6.6	7.4	12.6
Malta	:	:	6	:	1.9	6.1	4.2	1.7	:	2.8	:	:	:	:
Hollanda	50.2	:	124.1	:	61.7	372	171.6	75.1	19.3	126.4	36.5	36	139.6	58.6
Avusturya	16.3	:	116.6	:	60.5	123.6	56.6	25.5	13.9	39.2	20.3	11.8	29.4	31.6
Polonya	177.9	8.2	353.6	5.4	95.6	346.6	75.8	73.4	32.9	89.3	60.2	37.2	32.3	63.7
Portekiz	16.4	:	105	:	53.1	92	42.8	15.8	:	28.9	21.7	10	23.5	13.5
Romanya	254.8	:	171.6	:	70.4	127.2	24.5	20.2	:	24.9	24.1	14.2	8	19.9
Slovenya	9.8	:	26.5	:	6.4	14.7	8.9	6	1.1	6.6	2.5	2.3	2.7	5.6
Slovakya	4.5	:	77	:	25.2	39.6	23.6	10.5	4.7	14.2	8.6	4.6	7.8	9.8
Finlandiya	9	:	46.3	:	23.2	59.5	21.8	20.3	2.8	35.6	3.9	6.5	27.6	23
İsveç	12.6	:	62.1	:	37.1	101.7	49.1	30.5	5.6	63	7.7	23.2	62.6	33
İngiltere	44.3	10	351.2	25.3	347.8	1038.8	450.1	182.7	172.2	341.5	136.6	140	284.8	314
Hırvatistan	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Norveç	8.5	:	28.2	:	31.1	94.1	28.8	14.5	:	23.8	6	9.1	47.9	19.2
İsviçre	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 23:

Son olarak, gençlerin kazandığı ücret konusuna bakacak olursak, gençlerin yetişkinlere göre daha az kazandığı göze çarpmaktadır.2002 yılındaki Avrupa kazanç anketinin sonuçlarına göz atacak olursak, 30 yaşın altındaki işçilerin, genel işgücüne göre %25 daha az kazandığı ortaya çıkmıştır.[65] Ücret konusunda daha detaylı olarak bakıldığında ise Tablo 23 ve Grafik 24'ten görüleceği üzere 2002 yılında 30 yaşın altındaki işçiler 20,302 Euro kazanırken, 30-39 yaş arasında çalışanlar 28,898, 40-49 yaş arasında çalışanlar 30,143, 50-59 yaş arasında çalışanlar ise 30,917 Euro aldıkları görülmüştür. Bu rakamlar Avrupa Birliği'nde yaşayan gençlerin, yetişkinlere nazaran daha az kazandığını bir kez daha açıkça göstermektedir.

[65] **A.e.,** p. 48

Tablo 23:

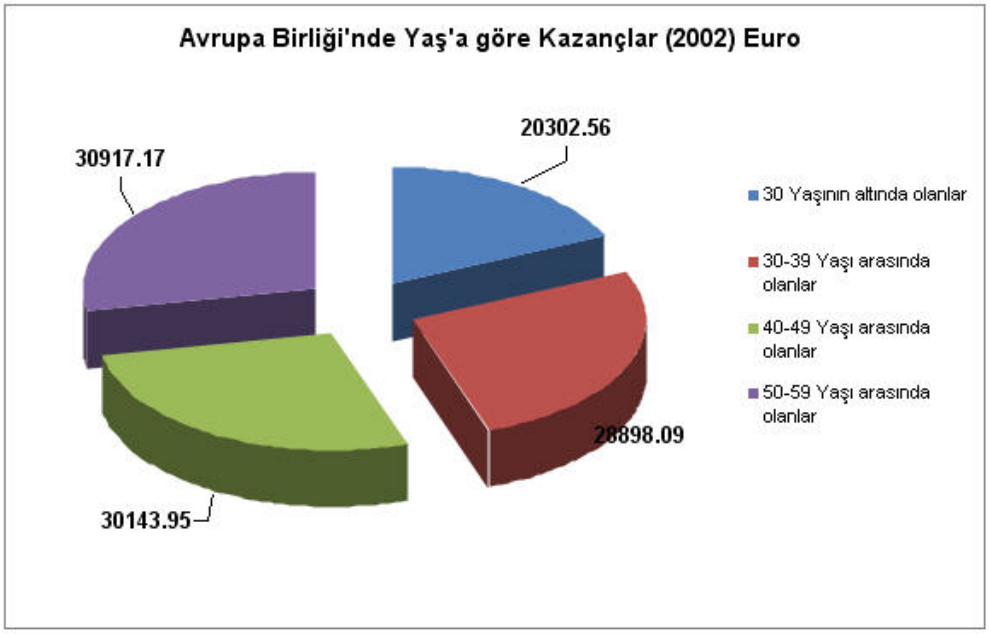
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yaş'a göre Kazançlar (Euro) (2002)

	30 Yaşının altında olanlar	30-39 Yaşı arasında olanlar	40-49 Yaşı arasında olanlar	50-59 Yaşı arasında olanlar
Avrupa Birliği (AB-25)	20302.56	28898.09	30143.95	30917.17
Belçika	23799.11	30298.2	33065.69	37054.84
Bulgaristan	1459.92	1836.44	1988.47	2015.97
Çek Cumhuriyeti	6358.46	7500.09	7208.39	7153.17
Danimarka	32899.99	43696.25	45654.1	43780.57
Almanya	22991.52	36230.35	37697.18	38820.16
Estonya	5098.69	5647.86	4865.18	4437.54
İrlanda	27339.63	35123.63	39218.21	38902.16
Yunanistan	12141.14	16935.59	22225.7	26301.7
İspanya	15250.12	20762.55	24259.52	26392.92
Fransa	21310.45	28513.75	31390.72	34374.66
İtalya	19402.82	24448.75	28123.6	31389.72
Güney Kıbrıs	12719.93	17198.38	20045.59	20577.56
Letonya	3605.58	3732.45	3583.73	3568.35
Litvanya	3773.47	4081.77	4135.55	4073.71
Lüksemburg	29114.55	38763.52	41831	44344.05
Macaristan	4830.4	5758.71	5814.63	6376.37
Malta	13493.71	16554.83	16890.94	16922.27
Hollanda	24784.88	35068.66	38537.89	40518.62
Avusturya	22795.14	32682.69	35729.44	41049.5
Polonya	5496.54	7074.3	7090.06	7886.39
Portekiz	10510.95	14248.23	14842.43	16439.94
Romanya	1723.79	2242.14	2452.7	2828.45
Slovenya	9408.85	11918.58	12982.3	15371.2
Slovakya	4937	5619.51	5394.19	5707.71
Finlandiya	27442	31564.75	32184.8	31705.9
İsveç	28658.41	31832.6	34292.46	33556.1
İngiltere	27381.37	40411.25	41772.36	37733.21
İzlanda	32034.24	36009.3	37426.52	34316.03
Norveç	32942.22	44333.06	47684.9	46312.07

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 24:

3.2.3. Avrupa Birliği'ndeki Gençlik Politikaları

Avrupa Birliği'ndeki gençlerle ilgili politikalitikalar, Avrupa Birliği'ndeki sosyal politikaların en üst sıralarında gelmektedir. Avrupa Birliği'nde gençlerle ilgili yapılan çalışmalardan biri olarak, Avrupa Konseyi tarafından 2005 yılında kabul edilen iş ve büyüme paketi gösterilebilir. İş ve büyüme paket'inin bir parçası olan Avrupa İstihdam Rehberi, gençlerin işsizlik oranını düşürerek onların iş bulmada yollarını açacak şekilde çabaların arttırılması ve istihdamın yükseltilmesini hedefleyen ulusal politikalar oluşturulmasızının gerektiğini belirtmiştir. Raporda yer alan olumlu gelişmelerin başında ise işgücünün vergilendirilmesindeki azalmayı da içeren daha istihdam duyarlı vergi ve kazanç sistemlerinin oluşturulması gelmektedir.

Bunun yanında, Avrupa Gençlik Sözleşmesi'nin benimsenmesiyle, Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, gençleri etkileyecek olan politikalara öncelik verdiler. Kaliteli eğitim ve sertifika programları ile insana yapılana yatırım, genç insanların hızla değişen bilgi ekonomisinde iş için gerekli bilgiyi almasında en önemli faktörlerden biridir. Bu başlıklarla doğrultulu olarak, Avrupa istihdam hedefleri okulu erken terk

etmede azalma, gençlerin eğitim seviyelerini arttırma ve işsiz olan gençler için altı ay gibi bir zaman diliminde yeni başlangıç gibi hedefleri içermektedir.[66]

Diğer bir taraftan, 2005 ve 2006 yılında Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ulusal reform programlarına bakıldığında, Avrupa komisyonu üye ülkelerin gençlerin istihdamı konusunda daha yoğun, detaylı ve kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Aynı şekilde, Avrupa Gençlik anlaşması ile ilgili olarak Avrupa komisyonu yeni stratejilerin, eğitim, sertifika, istihdam, sosyal dahil edilme gibi konuları birbirine bağlaması gerektiğini söylemiştir. Bunun yanında, Eğitim ve öğretim sistemlerinin işgücü piyasasının gereksinimlerine uygun hale getirilmesi gerektiği vurgulanmış, çalışma süresi ayarlamaları ile esnek çalışma biçimleri sağlanması gibi diğer konularda ilerlemeler yapılması istenmiştir. Gençler istihdamının sorunun çözümü için bütün bunlara ilave olarak genç istihdamı konusu 2007- 2013 Avrupa komisyonunun stratejik birliktelik hedefleri içinde yüksek önem arz etmektedir.[67]

3.2.4. Genç İşsizliği İle İlgili Rakamlar

Avrupa Birliği'nde genç işsizliği ile ilgili rakamlara daha detaylı bakacak olursak, 2000 ile 2007 yılları arasında 15-24 yaş grubu gençlerin toplam işsizlik nüfusunda düşüş olduğu gözükmektedir. Tablo 24 ve Grafik 25'ten anlaşılacağı gibi işsizlik nüfusunda düşüş yaklaşık 2000 yılında 5 milyon işsizden, 2007 yılında 4.1 milyon işsize düşüş olarak göze çarpmaktadır.

[66] **A.e.,** p. 30
[67] European Commission, 'Employment In Europe Report 2007', p.31

Tablo 24:

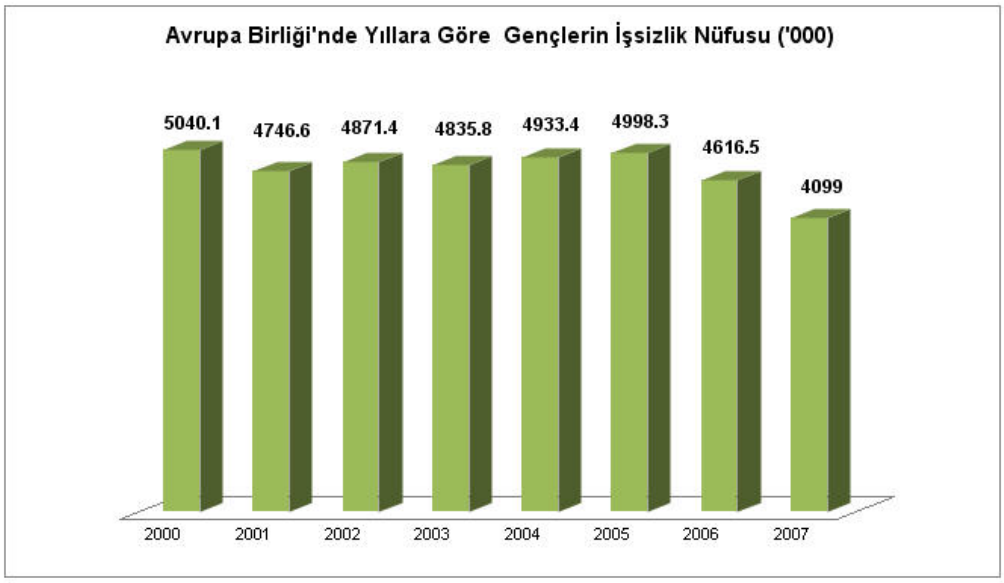
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İşsizlik Nüfusu ('000)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	5040.1	4746.6	4871.4	4835.8	4933.4	4998.3	4616.5	4099
Avrupa Birliği (AB-25)	4663.8	4355.5	4458.4	4531	4588.6	4722.7	4345	3857.8
Belçika	67.8	64	66	79.5	74.8	95.2	90.7	82
Bulgaristan	116.1	146	124.7	84.2	76.6	65.3	58.3	44.5
Çek Cumhuriyeti	113.4	98.7	84.6	83.5	94.3	88.7	79	46
Danimarka	29.7	32.7	27.9	37.6	30.2	34.8	32.9	34.2
Almanya	382.1	349	418.1	495.2	570.1	746.6	663.1	583.9
Estonya	16.4	16.9	10.6	17.7	17.3	11.2	9	7.9
İrlanda	21.5	19.7	24.4	25.8	25.9	29.2	30.1	31.9
Yunanistan	164.3	145.5	130.3	119.8	126.2	107.6	98.8	83.7
İspanya	631.2	497.7	521.4	536.6	536	490.4	443.3	442.7
Fransa	520.3	467.8	512.7	475.1	553.7	589.8	619	543.2
İtalya	806.1	657.9	612.2	594.5	542.8	489.7	424.7	379.8
Güney Kıbrıs	3.7	3	2.7	3.2	3.2	5.5	3.9	4
Letonya	27.8	29.4	34.2	24.4	25.3	18.3	17.9	16.5
Litvanya	52.7	51.4	32.2	44.1	28.8	20.7	13.7	12
Lüksemburg	1.1	1.1	1.2	1.7	2.4	2	2.4	2.1
Macaristan	69.6	51.8	50.9	52.6	50.9	66.7	64.1	57.6
Malta	4.1	6.7	5.5	6.3	6.1	5.6	5.3	4.5
Hollanda	70.6	60.5	64	93	111.4	113	90.5	84.8
Avusturya	32.1	29.9	36.4	38.2	58.2	60	53.2	52.2
Polonya	765	933.4	940.3	906.8	845.1	774.6	592	402.3
Portekiz	54	59.6	68.9	82.1	80.5	90.6	88.5	85.9
Romanya	260.2	245	288.3	220.6	268.2	210.3	213.1	196.7
Slovenya	17.7	16.2	15.5	14.6	15.3	17.2	14.7	10.8
Slovakya	149	157.2	145	121	114	96.3	80.8	59.8
Finlandiya	115.2	106.7	111.7	108.1	103.4	64.4	61.5	56.3
İsveç	39.4	62.8	67.9	76.6	97.3	127.2	125.7	118.3
İngiltere	509.1	435.8	473.9	493.1	475.3	577.3	640.4	655.6
Hırvatistan	:	:	81.8	76.3	70.3	66.1	54.9	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	713.4	:
İzlanda	1.3	1.5	1.7	3.6	3.5	2	2.4	:
Norveç	37.2	40.8	43.6	38.9	42.3	36.5	28.8	25.5
İsviçre	28.3	31.8	32.6	50.3	44.7	50.3	46.7	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 25:

Diğer bir taraftan, gençlerin istihdam nüfusuna bakıldığında ise 2000 ile 2007 yılları arasında bir düşüş olduğu görülmektedir. Gençlerin istihdam nüfusu konusundaki rakamları ele alındığında Tablo 25 ve Grafik 26'dan anlaşıldığı üzere 2000 yılında yaklaşık 22.6 milyon olan toplam genç istihdamı 2007 yılında yaklaşık 22.3 milyona kadar düştüğü görülmektedir.

Tablo 25:

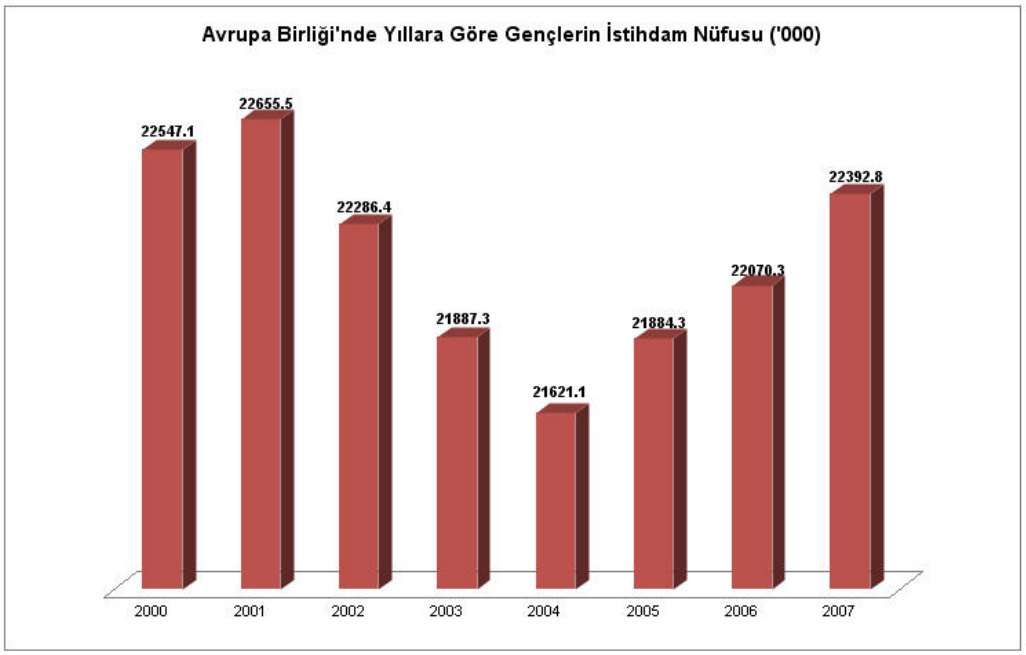
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İstihdam Nüfusu ('000)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	22547.1	22655.5	22286.4	21887.3	21621.1	21884.3	22070.3	22392.8
Avrupa Birliği (AB-25)	21113.7	21285.1	21051.7	20751.2	20451.8	20829.2	21048.8	21363.3
Belçika	376.7	353.7	355.6	339.5	352.6	347.8	351.4	353.2
Bulgaristan	232.2	226	225.6	226.9	236.4	226.9	240.5	249.8
Çek Cumhuriyeti	554.1	506.7	465.3	414.6	380.8	372.8	372.8	381.9
Danimarka	411.3	363.4	366.5	345	358.2	369.5	394.8	400.1
Almanya	4089.4	4131.7	4082.1	3992.5	3816.7	4083.4	4164.5	4322.3
Estonya	53.6	52.2	50.4	55.4	56.5	59.5	65.7	70.9
İrlanda	308.3	298.7	288.2	291.8	286.7	311.8	320.2	318.3
Yunanistan	398.4	374.6	369	347	350.8	306.6	293.6	281.1
İspanya	1868.6	1906.9	1887.1	1873.3	1856.9	2004.5	2030.7	1991.3
Fransa	2001.7	2129.8	2194.8	2276.8	2269.9	2330.3	2284.2	2363.1
İtalya	1755.8	1705.7	1643.5	1623.5	1664.5	1554.6	1541.6	1491.7
Güney Kıbrıs	32.5	33.7	31.6	32.3	33.3	34.2	35.2	35.1
Letonya	102.8	98.6	99.4	114.7	105.7	116.8	129.1	137.5
Litvanya	131.8	111.3	125.3	119.8	106.8	111	125.6	134.1
Lüksemburg	15.5	16.1	16.1	13.6	11.7	12.9	12.2	11.4
Macaristan	497.8	432	394.7	356.3	302.8	277.4	271.5	261.6
Malta	30.4	31.5	30.5	29.9	27.3	27.8	27.7	29
Hollanda	1272.4	1324.1	1334	1320	1280.5	1263.5	1289.9	1344.5
Avusturya	477.1	465.7	471.4	474.3	470.7	521.7	533.3	549.8
Polonya	1380	1447.7	1319.5	1286.1	1263.9	1326.7	1396.5	1455.3
Portekiz	604.5	608.3	592.1	531.4	494.8	473.5	455.9	432.5
Romanya	1201.2	1144.4	1009.1	909.1	933	828.3	781.1	779.7
Slovenya	90.5	86.9	88.9	81	93.9	90.9	91.4	96.2
Slovakya	255	247.1	240	246.6	233.4	224.1	222.4	234.3
Finlandiya	291	294.4	284.1	280.5	272.3	256.2	266.7	284.6
İsveç	376.7	475.3	457.1	458.2	427.5	429.6	459	495.8
İngiltere	3738	3788.8	3864.5	3847.3	3933.6	3921.9	3912.7	3887.7
Hırvatistan	:	:	143.5	136.6	144.3	138.8	135.3	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	3738.4	:
İzlanda	27.4	27.8	24.3	25.6	25.1	25.7	26.9	:
Norveç	298.5	294.5	290.8	289.2	287.9	281.3	300	318.6
İsviçre	537.2	533.1	551.9	541.3	535.2	524.1	559.7	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 26:

Avrupa Birliği'ndeki gençlerin istihdam nüfusundan sonra gençlerin istihdam oranlarına bakıldığında ise özellikle 2004 ile 2007 yılları arasında bir artış olduğu görülmektedir. Gençlerin istihdam oranı konusundaki değerler ele alındığında Tablo 26 ve Grafik 27'den anlaşıldığı üzere 2004 yılında yaklaşık %35.7 olan genç istihdam oranı 2007 yılında yaklaşık % 37.2 oranına çıktığı görülmektedir. Bu oran 2001 yılından sonra en yüksek oran olarak değerlendirmek mümkündür.

Tablo 26:

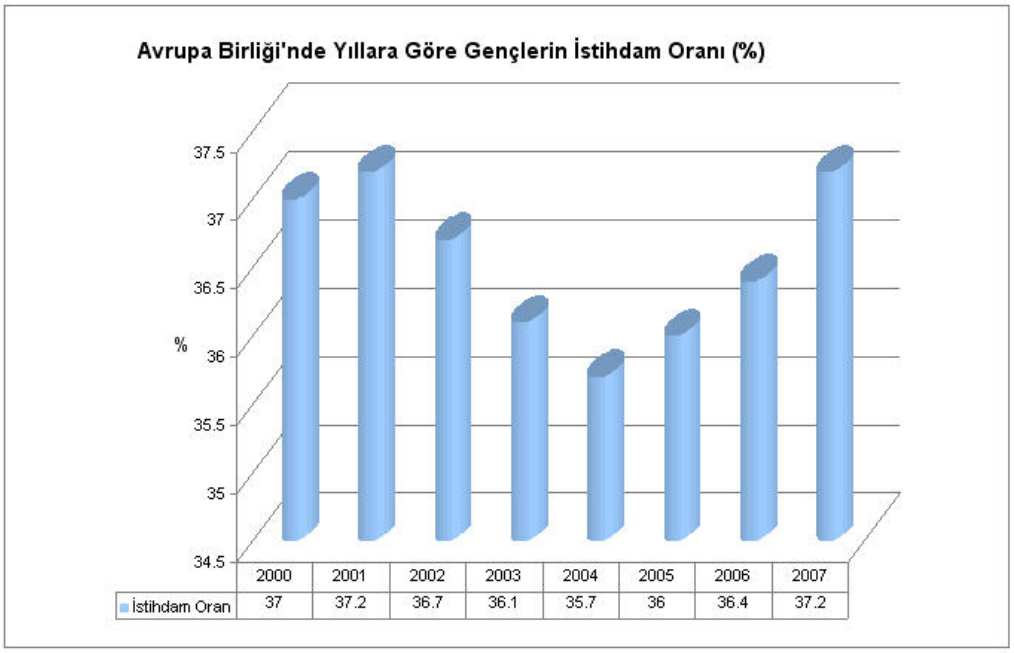
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İstihdam Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	37	37.2	36.7	36.1	35.7	36	36.4	37.2
Avrupa Birliği (AB-25)	37.5	37.8	37.4	36.9	36.4	36.9	37.4	38.2
Belçika	30.3	28.5	28.5	27.1	28.1	27.5	27.6	27.5
Bulgaristan	20.5	21.1	20.5	21.3	22.3	21.6	23.2	24.5
Çek Cumhuriyeti	36.4	34.4	32.4	29.8	27.7	27.5	27.7	28.5
Danimarka	67.1	61.7	64	59.4	61.3	62.3	64.6	65.3
Almanya	46.1	46.5	45.4	44	41.3	42.2	43.4	45.3
Estonya	27.1	26.8	25.4	27.5	27.9	29.1	31.6	34.5
İrlanda	48.1	46.8	44.9	45.4	44.8	48.7	50	49.9
Yunanistan	27.4	26.3	26.8	26.2	27.4	25	24.2	24
İspanya	32.2	33.6	33.8	34.2	34.7	38.3	39.5	39.1
Fransa	28.2	29.3	29.9	31.4	29.9	30.7	30.2	31.5
İtalya	26.1	26.2	25.7	25.4	27.6	25.7	25.5	24.7
Güney Kıbrıs	36.7	39	36.7	37.5	37.3	36.7	37.4	37.4
Letonya	30.3	29	28.8	32.7	29.7	32.6	35.9	38.4
Litvanya	26.7	22.6	25.2	23.6	20.6	21.2	23.7	25.2
Lüksemburg	31.8	32.3	32.3	27	23.3	24.9	23.3	22
Macaristan	33.1	30.4	28.6	26.7	23.3	21.8	21.7	21
Malta	52.4	53	51.1	49.6	45.2	45.3	44.7	46
Hollanda	68.4	70.4	70.5	68.7	66.2	65.2	66.2	68.4
Avusturya	52.5	51.4	51.8	50.6	49.9	53.1	54	55.5
Polonya	24.1	24.2	22	21.2	21.1	22.5	24	25.8
Portekiz	41.1	42.3	42.2	39	37.1	36.1	35.8	34.9
Romanya	34	32.7	29.1	27.3	28	24.9	24	24.4
Slovenya	31.2	30.3	31.1	28.6	33.8	34.1	35	37.6
Slovakya	28.3	27.7	26.7	27.3	26.3	25.6	25.9	27.6
Finlandiya	45.4	46.2	44.8	44.3	43.3	40.5	42.1	44.6
İsveç	36.9	46.2	44	43.4	39.5	38.7	40.3	42.2
İngiltere	55.8	55.5	55.5	54.1	54.7	54	53.2	52.1
Hırvatistan	:	:	25.7	24.7	26.9	25.8	25.5	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	30.9	:
İzlanda	73.9	75.9	66.8	70.4	69.7	70.5	72.1	:
Norveç	58.7	58.1	57	56.1	54.9	53.4	52.4	54.5
İsviçre	65	64	65.4	63.5	61.9	59.9	63.3	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 27:

Aynı zamanda iş piyasasına aktif olarak katılmayan gençlerin sayısı da 33.2 milyondan 33.8 milyona çıkmıştır. Gençlerin iş piyasasındaki durumlarına başka açılardan bakacak olursak Tablo 27 ve Grafik 28'den anlaşılacağı üzere genç işsizliğinin genç nüfusuna oranı 2000 yılında %8.4 iken 2007 yılında %6.8 kadar düşüş göstermiştir.

Tablo 27:

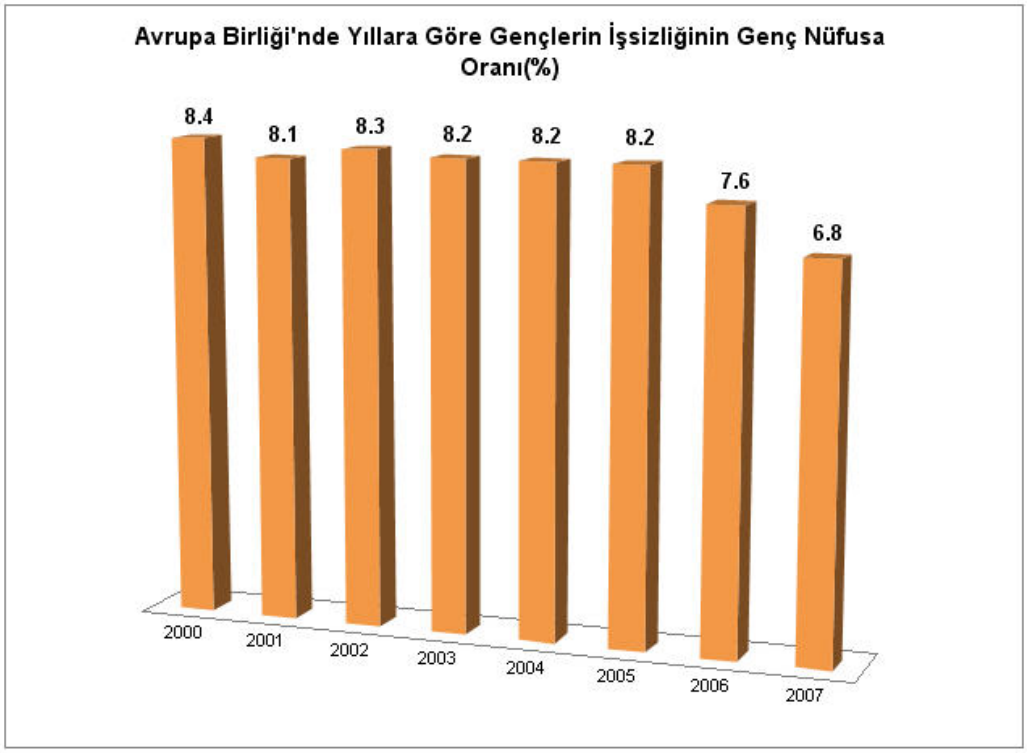
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Gençlerin İşsizliğinin Genç Nüfusa Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	8.4	8.1	8.3	8.2	8.2	8.2	7.6	6.8
Avrupa Birliği (AB-25)	8.4	8	8.2	8.3	8.2	8.4	7.7	6.9
Belçika	6.2	6.1	6.3	7.6	7.5	7.5	7.1	6.4
Bulgaristan	10.8	13.4	11.5	8.1	7.5	6.2	5.6	4.4
Çek Cumhuriyeti	8	7.3	6.5	6.8	7.4	6.5	5.9	3.4
Danimarka	4.8	5.7	5.1	6	5.6	5.9	5.4	5.6
Almanya	4.3	4.2	5	5.8	6	7.7	6.9	6.1
Estonya	9.1	8.5	6	7.6	7.5	5.5	4.3	3.8
İrlanda	3.8	3.8	4.4	4.8	4.7	4.6	4.7	5
Yunanistan	11.4	10.3	9.7	9.3	9.9	8.8	8.2	7.1
İspanya	11.4	9.1	9.7	10.1	9.9	9.4	8.6	8.7
Fransa	7	6.6	7	7	7.5	7.8	8.2	7.3
İtalya	11.9	10.3	9.7	9.4	8.5	8.1	7	6.3
Güney Kıbrıs	4.1	3.4	3.2	3.7	4.9	5.9	4.1	4.2
Letonya	8.5	8.2	8.1	6.9	6.8	5.1	5	4.6
Litvanya	11	10.4	7.1	7.5	5.9	3.9	2.6	2.2
Lüksemburg	2.2	2.2	2.6	3.3	4.7	3.9	4.5	4.1
Macaristan	4.8	3.9	4.1	4.1	4.3	5.2	5.1	4.6
Malta	5.9	8.5	8.3	9.3	9.2	9.1	8.6	7.1
Hollanda	4.2	3.4	3.7	4.6	5.7	5.8	4.6	4.3
Avusturya	2.8	3.1	3.4	3.9	5.6	6.1	5.4	5.3
Polonya	13.3	15.7	16.1	15.2	14.2	13.2	10.2	7.1
Portekiz	4.1	4.4	5.5	6.6	6.7	6.9	6.9	6.9
Romanya	8.3	7.5	8.7	6.5	7.8	6.3	6.6	6.1
Slovenya	6.4	6.6	6.1	6.1	6.5	6.5	5.6	4.2
Slovakya	17	17.8	16.3	13.7	13	11	9.4	7
Finlandiya	11.2	10.3	10.8	11	10.3	10.2	9.7	8.8
İsveç	5.9	5.9	6.3	6.5	8	11.5	11	10.1
İngiltere	8.2	7.6	7.7	7.7	7.6	7.9	8.7	8.8
Hırvatistan	:	:	14.4	13.9	13.1	12.3	10.4	:
Türkiye	5.6	6.8	7.9	7.9	7.7	7.4	5.9	:
İzlanda	:	:	:	6.2	5.9	5.6	6.5	5.6
Norveç	6.7	6.8	7.2	6.8	7	6.9	5	4.4
İsviçre	3.4	3.8	3.9	5.9	5.2	5.8	5.3	4.8

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 28:

Demografik olarak genç istihdamına bakacak olursak, Avrupa Birliği'nde çalışan nüfusun toplamı 327 milyonu bulmaktadır. Bu 327 milyon içinde 15-24 yaş arası genç nüfus yaklaşık 61 milyonu bulmaktadır. Oranlara bakacak olursak Gençlerin toplam çalışan nüfusa oranı 2000 yılında % 19 iken 2006 yılında %18,5 düşmüştür. Yapılan Tahminlere göre Avrupa Birliği'ndeki gençlerin sayısı 2020 yılına kadar yaklaşık %12 düşüş göstererek 53 milyona düşmesi beklenmektedir. Buna bağlı olarak genç nüfusunun, çalışan nüfusa oranı 2020 yılında %16.4 olması öngörülmüştür.

3.2.5. Avrupa Birliği'nde Gençlerin Mevcut Durumu

Genel olarak Avrupa Birliği'ndeki gençleri ve istihdam durumunu özetleyecek olursak, gençlerin işsizliği ve gençlerin iş piyasasına entegrasyonu Avrupa Birliği'nde hala bir problem olarak devam etmektedir.

Bu durumun pozitif taraflarına bakacak olursak, genç işsizliğinin azıcıkta olsa düştüğü görmek mümkündür. Bu pozitif sinyallere rağmen, Avrupa Birliği'nde

gençlerin işsizliği konusunda yapılan çok şeyler vardır. Ortalama %17.4 olan genç işsizliği hala yüksek bir orandır. Uluslararası bazda bakıldığında Avrupa Birliği'ndeki genç işsizliği Kanada, Japonya, Amerika gibi diğer gelişmiş ülkelere bakıldığında yüksek seviyede kalmaktadır. [68]

Diğer bir taraftan gençler okuldan iş hayatına sorunsuz ve çabuk geçiş yapamamaktadırlar. Ortalama olarak gençlerin %33 ve hatta bazı üye ülkelerde %50 si okulu bitirdikten 1 yıl sonra bile iş bulamamaktadır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi gençlerin eğitimi, onların iş bulma konusunda önemli bir yer teşkil etmektedir. Yetersiz veya az eğitimi olan kişiler, uzun vadede işsizlikten daha fazla etkilenmektedirler. Bunla ilgili olarak her 7 kişiden 1'inin okulu erken terk edip iş piyasasına katılım için gerekli bilgi seviyesine ulaşamaması Avrupa Birliği'nde hala önemli sorunlardan biridir. Bu sebeple gençlerin okulda Başarsız olmasını engelleyici, okuldan işe geçişi koylaştırıcı staj Programları gibi programlar koyulmalıdır.[69]

3.3. Türkiye'de Gençler

3.3.1. Yetiştirme Yurtları ve Korunmaya Muhtaç Gençlere Yönelik Hizmetler

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, ülkemizde korunmaya muhtaç çocuk, genç, yaşlı, özürlü kişi ve ailelere gündüzlü ve yatılı hizmet götüren en büyük kurumlardan biridir. Korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin hizmetler kurumun öncelikli hedefidir. 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'na göre[70] korunmaya muhtaç çocuk şöyle tanımlanmıştır.

3.3.1.1. Korunmaya Muhtaç Çocuk/Genç

Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

- Ana veya babasız, ana babasız,
- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

[68] **A.e.,** p.50
[69] **A.e.,** p.50
[70] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu**, Kanun Numarası: 2828,Kabul Tarihi: 24/5/1983,

- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,
- Ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu madde kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar"

olarak tanımlanmıştır**.**

Çeşitli nedenlerle ailesi tarafından bakılamayan çocuklar, 2828 sayılı yasa gereği ilgili mahkemelerce korunma kararı alınarak bakımı, yetiştirilmesi ve topluma kazandırılmasını sağlamak amacıyla kurum bakımına alınırlar. Yetiştirme Yurtlarında korunma altında olup, lise son sınıfa devam eden gençler ile lise mezunu olan gençlerin üniversite sınavlarına hazırlanmaları ve başarılarının arttırılması amacıyla Üniversite Hazırlık Kurslarına gönderilmeleri sağlanmaktadır. Gençlerin motivasyonunun arttırmak amacıyla gerek Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünce, gerekse kuruluşlarca yapılan sosyal, kültürel etkinlikler ile onlara sağlanan olanakların (kurslar, yardımcı ders kitapları vb.) başarının artmasında rolü büyüktür.

Çocukların, gençlerin okul başarılarının yükseltilmesi öz güvenlerinin kazandırılması, olumlu sosyal ilişkiler kurmaları ve geliştirmeleri ve hayata hazırlanmaları için kültürel, sportif ve sanatsal etkinliklere katılımları sağlanmaktadır. Bu amaçla çeşitli kamu kuruluşlarından, sivil toplum örgütlerinden ve gönüllü kuruluşlardan katkı alınmaktadır.

3.3.1.2. Korunma Kararının Süresi ve Kaldırılması

2828 sayılı kanunun 24.maddesi:[71] Korunma kararı genel olarak birey reşit olana kadar devam eder. Ancak bu karar, korunma kararına neden olan şartların ortadan kalkması halinde kurum yetkililerinin önerisi üzerine mahkemece birey reşit olmadan önce kaldırılabileceği gibi reşit olduktan sonra da bireyin rızası alınmak şartıyla devamı hususunda karar verilebilir. Reşit olduktan sonra korunma kararının devamı aşağıda belirtilen şartlara bağlıdır.

- 18 yaşını tamamlamış olan korunmaya muhtaç çocuklardan;
    1. Orta öğretime devam edenlerin 20 yaşına kadar

[71] Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, **a.g.e.,** Md. 24

2. Yüksek öğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilir.

- Öğrenime devam etmeyen 18 yaşını doldurmuş çocukların bir iş veya meslek sahibi edilerek kendi kendilerine yeterli olabilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar korunma kararı uzatılabilir.

Bunlardan korunma kararı kalkmış, ancak tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocukları, Kurumca himaye olunur. Bu çocukların emek karşılığı iaşe, ibate ve harçlıkları Kurumca karşılanmak kaydıyla Kurum hizmetlerinde çalışmaları da sağlanabilir.

- Bedensel, zihinsel ve ruhsal sakatlıkları nedeniyle sürekli bakıma muhtaç durumda bulunan ve çalışmaktan aciz olan çocukların korunma kararı uzatılabilir.

Korunma kararı kalkan çocukların kurumla ilişkilerinin devamı sağlanır. Bu çocuklara gerektiğinde imkânlar ölçüsünde Kurumca yardımcı olunur. Korunmaya muhtaç çocukların eğitim ve öğretimlerinin sağlanması veya meslek sahibi yapılmaları yine aynı maddeyle hüküm altına alınmıştır.

3.3.1.3. Evlenme Yardımı

2828 sayılı Kanunun 32. maddesi gereğince "Kurum'a ait sosyal hizmet kuruluşlarında korunma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak ve bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek Devlet Memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılır. Bu yardım hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir."[72]

3.3.1.4. 3413 Sayılı Yasa İle İşe Yerleştirme Kriteri

24 Mayıs 1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa 25 Şubat 1988 tarihinde 3413 sayılı Kanunla eklenen madde gereğince;[73] Kamu Kurum ve Kuruluşları, reşit olana kadar Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından bakılan ve korunan çocuklar için, her yılbaşındaki, hangi statüde olursa olsun, serbest kadro

[72] Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, **a.g.e.,** Md. 32
[73] Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, **a.g.e.,** Ek Madde 1 - (Ek: 25/2/1988 - 3413/1.md.)

mevcutlarının binde biri nispetindeki kısmını ayırarak bu çocuklar arasında yapılacak giriş sınavlarında başarılı olanlar arasından atama yapmakla yükümlüdür.

2 Mart 1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük" ile de uygulamada birlikteliği ve eşgüdümü sağlamak açısından işleyişe ilişkin esaslar belirlenmiştir.

3413 sayılı Kanun ve ilgili tüzük hükümlerinden, korunma kararı alınmış olup da;

a) Reşit oluncaya kadar sosyal hizmet kuruluşlarında kalmış,

b) Bir koruyucu aile yanına yerleştirilmiş,

c) Ayni ve nakdi yardım yapılarak ailesinin yanına gönderilmiş korunmaya muhtaç çocuklar yararlanırlar.

Tüzük gereği Kamu Kurumu ve kuruluşları her yıl, hangi statüde olursa olsun serbest kadro sayılarıyla bunun binde biri oranında alacakları korunmaya muhtaç çocuk sayısını adaylarda aranan nitelikleri, sınav tarihini ve yerini Kuruma bildirmek ve bu kadrolara Kurumca bildirilen korunmaya muhtaç çocuklar arasında yapılacak giriş sınavlarında başarılı olanlar arasından atama yapmak zorundadır. Kurum, ayrılan kadro için istenilen nitelikte yeter sayıda korunmaya muhtaç çocuk bulunmaması halinde, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla görüş birliğine varılmak suretiyle bu nitelikleri taşımayan korunmaya muhtaç çocukların isimleri yeniden belirleyerek bildirilmektedir.

Sosyal hizmet kuruluşları, kendi kuruluşunda bakılmış ve korunmuş, korunmaya muhtaç çocukların öz geçmişini, okul ve mesleki özelliklerini ve diğer bilgileri içeren bilgi formlarını, korunma kararı kalktığı tarihten itibaren bir ay içinde düzenleyerek kayıtlara uygunluğunu onaylar ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü aracılığıyla Genel Müdürlüğe göndermektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünce, kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilen isim listeleri düzenlenirken korunmaya muhtaç çocuğun muhtaçlığının belirlenmesinde aşağıdaki öncelik sırası göz önünde bulundurulmaktadır:

- Bu Tüzük hükümlerinden daha önce yararlanmamış olmak,
- Ailesi bulunmamak,
- Evli ve çocuklu olmak,

- Diğer adaylara göre yaşlı olmak,
- Herhangi bir işte çalışmıyor olmak,
- Halen bir sosyal hizmet kuruluşunda kalıyor olmak.

3413 sayılı Kanun'un amacı her yıl sayıları giderek artan korunmaya muhtaç çocukları topluma kazandırmak, öğrenimini ve 18 yaşını tamamlayarak yurttan ayrılma aşamasına gelen gençleri sosyal güvenceye kavuşturmak ve üretim sürecine katılmalarını sağlamaktır.

3.3.1.5. Gençlik Evleri

2828 sayılı Kanun gereği, korunma altına alınan çocukların yaş sınırı nedeniyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bakım ve yerleştirme hizmetlerinden faydalanma haklarının sona ermesinden sonra da toplum içinde desteklenmeleri, izlenmeleri ve 3413 sayılı yasa gereği işe yerleştirilen veya yerleştirilmek üzere sırada bekleyen gençlerden ailesi olmayan veya ailesinin yanına dönemeyenler için hizmet sunan Gençlik Evleri ile ilgili işlemler, 2828 sayılı Kanun ile belirlenmiş genel ilkeler ve ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda yürütülür.

Gençlik Evleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerince işletilir.Yetiştirme Yurtları Müdürlükleri, korunma kararının kalkması nedeniyle kuruluşlarından ayrılan gençlerden ailesi olmayan veya ailesi yanına dönemeyenlerden barınma ve gelir yoksunluğu içinde olanları sosyal hizmet uzmanının hazırlayacağı sosyal inceleme raporu ile birlikte İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bildirir.

İl Sosyal Hizmetler Müdürlerince sosyal inceleme raporu düzenlenen gençler hakkında cinsiyet, yaş, işe yerleştirilip yerleşmedikleri ve gelir durumları ile diğer faktörler göz önünde tutularak bir durum değerlendirmesi yapılır. Gençlerin Gençlik Evlerinde barınma süreleri İl Müdürlüğünün teklifi ve Valilik Onayı ile belirlenir. İl içerisinde çözümlenemeyen konular Genel Müdürlüğe bildirilir.

3.3.2. Türkiye'de İşgücü Piyasasında Gençler ve Genç İşsizliği

3.3.2.1. Türkiye'de İşgücü Piyasasında Gençler

Türkiye'de hızlı nüfus artışına bağlı olarak, nüfusun önemli bir bölümü gençlerden oluşmaktadır. Bugün Türkiye'de toplam 70.5 milyon kişi yaşamakta ve Tablo 28 ile Grafik 29'dan görüleceği üzere bunun 2008 itibari ile yaklaşık 11.2 milyonu 15-24 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık %17.5'lık kısmını oluşturan Gençlerin ekonomik, sosyal, eğitimsel, kültürel vb. sorunları vardır. Günün değişen değerleri içinde gençliği, gecekondu gençliği, orta öğretim gençliği veya üniversiteli gençlik olarak değerlendirmek gerekir.

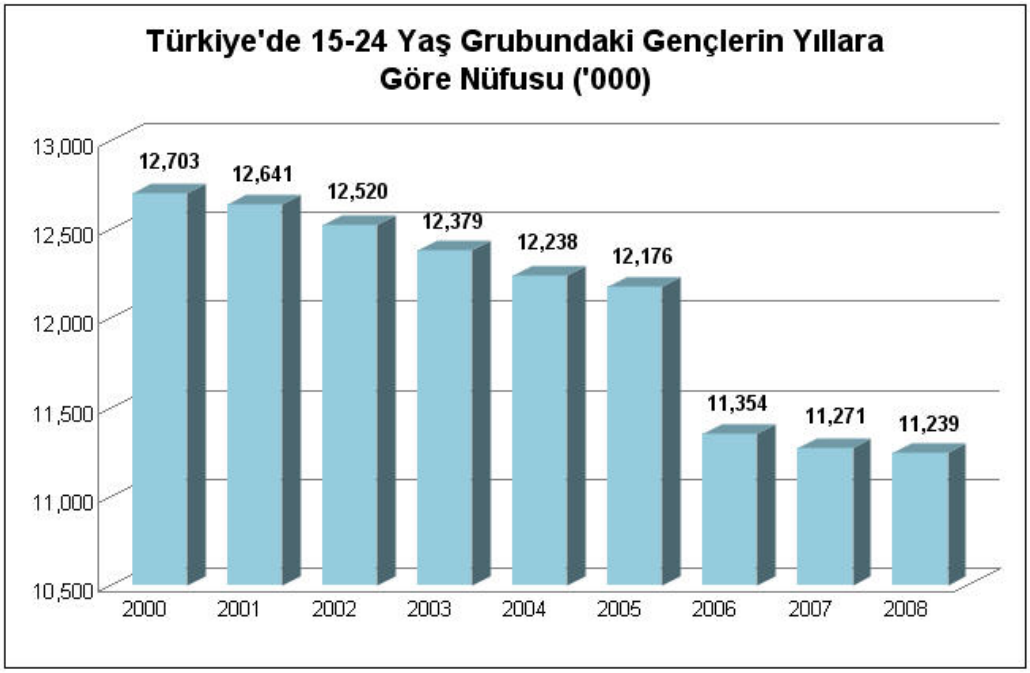
Tablo 28:

Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre Nüfusu ('000)

	15 - 24 Yaşları Arasındaki Nüfus
2000	12,703
2001	12,641
2002	12,520
2003	12,379
2004	12,238
2005	12,176
2006	11,354
2007	11,271
2008	11,239

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 29:

Hızlı bir değişim süreci içinde bulunan Türkiye'de sosyal ve kültürel konularda veriler de hızla değişikliğe uğramaktadır. Büyük kentlere hızlı nüfus akışı dolayısıyla, kentler artık genç nüfusun başlıca mekânı olmaktadır. Kentli gençlik, gençlik sorunlarını tüm boyutlarıyla yaşayan gençliktir. İşçi, köylü, öğrenci, işsiz, üniversiteli gençlerin çoğu büyük kentlerde bulunmaktadır. Daima büyük kentlerdeki gençlik hareketleri ülke çapındaki hareketlerin öncülüğünü yapmıştır. Toplumların gelecekteki kimliğinin oluşmasında gençlerin rolü önemli bir yer tutar. Türkiye gibi genç karakterli bir nüfusa sahip olan ülkede bunun önemi daha fazladır.

Türkiye'de işgücü piyasasının görünümü, tipik bir kalkınmakta olan ülkenin özelliklerini yansıtmaktadır. Sürekli artan bir nüfus yapısı, istihdam edilenlerin sayı ve oran olarak düşük seviyelerde seyretmesi, eksik istihdamda olanların sayısal göstergeleri bu tezi güçlendiren en önemli öğelerdir. Türkiye'de işgücü piyasasının en belirgin özelliklerinden birisi homojen bir yapının olmamasıdır. İşgücünün önemli

bir kısmının tarımsal faaliyetlerin ağırlıkta olduğu kırsal alanda bulunması, kırsal ve kentsel alan işgücü piyasalarım birbirinden farklı kılmaktadır.[74]

3.3.2.1.1. İşgücüne Katılım Oranı ve Gençler

Gençlerin işgücüne katılım oranlarına bakıldığında, gerek OECD ve gerekse de AB ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de yıllar itibariyle bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. Bunda en etkili faktör kuşkusuz, ortama eğitim sürelerinin uzamasıdır. Gençler ilgili detaylı analize girmeden önce Türkiye'nin bu konuda genel bir fotoğrafını göstermek faydalı olacaktır. Türkiye'deki işsizlik ile ilgili genel rakamlara baktığımızda Tablo 29, Grafik 30 ve 31'den anlaşılacağı gibi Türkiye'de işsizlik nüfusu giderek artan bir seyir izlemiştir. Buna göre 2000 yılında işsizlik oranı %6.5 iken 2007 yılında % 9.9'a yükselmiş ve 2008 yılında ise % 11.2' yükselmesi beklenmektedir. Aynı şekilde işsizlik nüfusu 2000 yılında 1,497,000'den 2007 yılında 2,333,000 yükselmiş ve 2008 yılında 2,567,000 olması beklenmektedir.

Tablo 29:

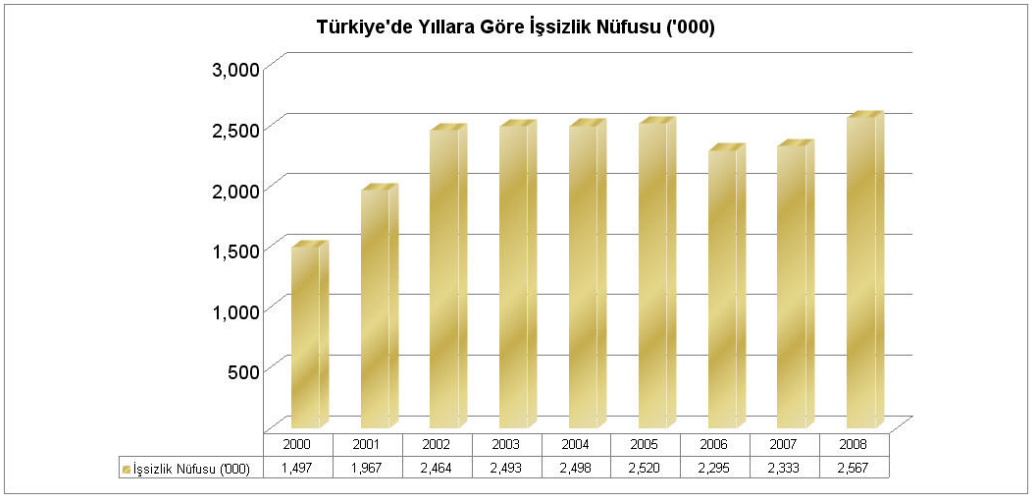
Türkiye'de Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ('000) ve Oranı (%)

	İşsizlik Nüfusu ('000)	İşsizlik Oranı (%)
2000	1,497	6.5
2001	1,967	8.4
2002	2,464	10.3
2003	2,493	10.5
2004	2,498	10.3
2005	2,520	10.3
2006	2,295	9.9
2007	2,333	9.9
2008	2,567	11.3

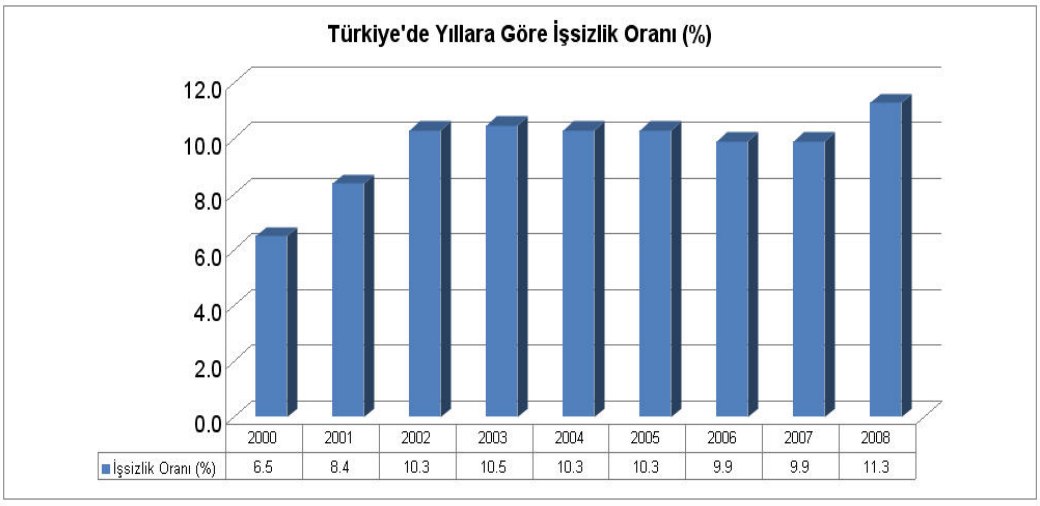
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

[74] Nükhet Hoter, 'Türkiye de Sektörel Dağılımın Özellikleri'. Standart Dergisi, Şubat 1998, s.95.

Grafik 30:

Grafik 31:

Türkiye'de kurumsal olmayan sivil nüfus her geçen yıl artmakladır. Nüfus, kurumsal olmayan sivil nüfus, çalışma çağındaki nüfus gibi etmenlerin nitelik ve niceliği, iş gücü arzını belirleyen temel faktörlerdendir. İşgücünün çalışabilir nüfusa oranını ortaya koyan "işgücüne katılma oranı" işgücü arzının en önemli göstergesidir.

Türkiye'de işgücü arzı esas olarak nüfus ve eğitim faktörlerinden etkilenmektedir. Ayrıca Türkiye demografik geçiş dönemi olarak adlandırılan ve gittikçe yavaşlayan nüfus artışının devam ettiği bir dönemi yaşamaktadır. Türkiye'de nüfus giderek artmakta, özellikle 15 yaşını dolduran çocukların çalışabilir nüfusa eklenmeleri, buna karşılık ölüm sayısındaki azalma, çalışabilir nüfusun her yıl artmasına sebebiyet vermektedir.

Nüfus atış hızının yarattığı problem ve istihdam sorunu, kırsal alanlardan kente göç giderek artan oranda kendisini göstermektedir. Bunlara daha iyi koşullarda yaşam arzusu, iş bulma isteği ve eğitim talebi eklendiğinde kentlere olan göçü hızlandırmakta ve genellikle çarpık ve kayıt-dışı bir istihdam sorunu kendisini göstermektedir.

Türkiye'de genel olarak işsizlik oranın giderek yükselmesinden gençlerde payını almıştır. Gençlerin işsizliği konusunda rakamlara bakacak olursak, Tablo 30 ve Grafik 32 ile 33'ten anlaşılacağı gibi gençlerin işsizlik oranı ve nüfusu giderek artan bir seyir göstermiştir. 2000 yılında % 13.1 olan işsizlik oranı 2007 yılında %19.6 olmuş ve bu oran 2008 yılında % 21 gibi son yılların en yüksek rakamına ulaşması beklenmektedir. Bununla beraber 2000 yılında 705,000 olan genç işsizliği nüfusunun 2008 yılında 829,000'e yükselmesi beklenmektedir.

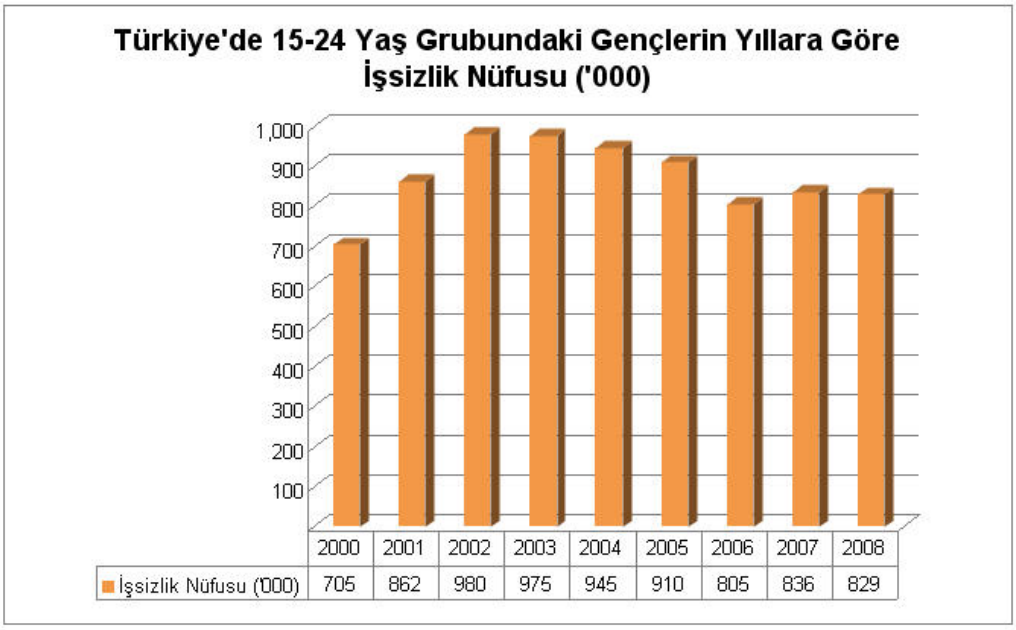
Tablo 30:

Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ve Oranı ('000) (%)

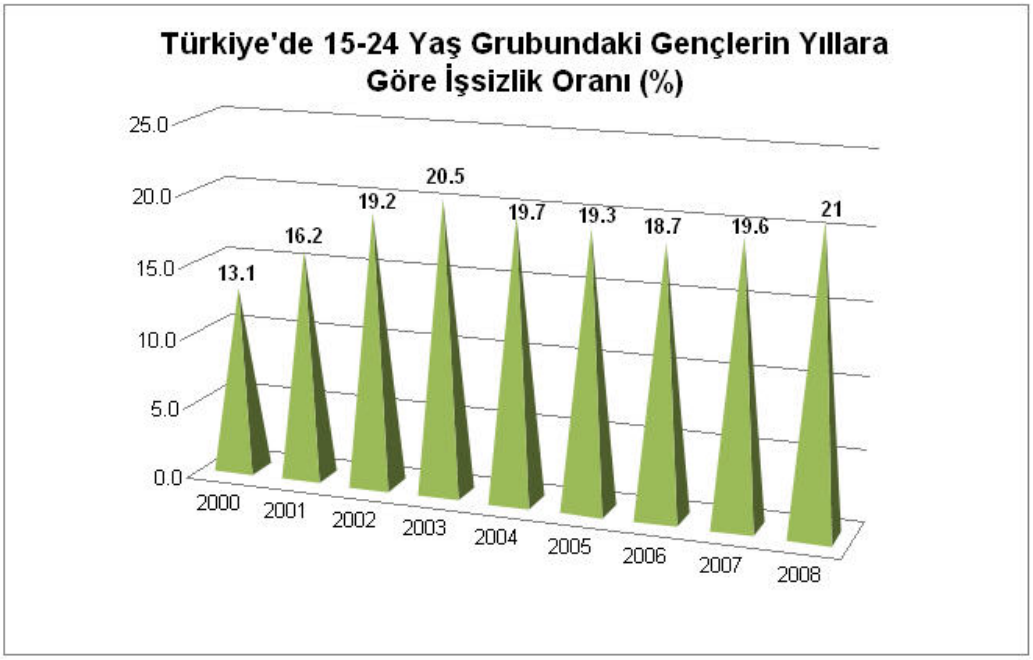
	İşsizlik Nüfusu ('000)	İşsizlik Oranı (%)
2000	705	13.1
2001	862	16.2
2002	980	19.2
2003	975	20.5
2004	945	19.7
2005	910	19.3
2006	805	18.7
2007	836	19.6
2008	829	21

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 32:

Grafik 33:

3.3.2.1.2. Türkiye'de İstihdamın Yapısı

Türkiye'de istihdam ile ilgili değerlendirme yapıldığında, tablonun aslında hiçte iç açıcı olmadığı görülmektedir. Yaşanan ekonomik krizlerin etkisi Türkiye'deki iş piyasalarını da olumsuz etkilediği görülmektedir. Türkiye'de istihdam ile ilgili rakamlarına bakacak olursak, Tablo 31 ve Grafik 34 ile 35 görüldüğü üzere Türkiye'de istihdam oranı ve nüfusu giderek azalarak devam etmiştir. 2000 yılında Türkiye'de istihdam oranı % 46.7 iken, 2007 yılında % 43.1'e düşmüş ve bu oran 2008 yılında daha da düşerek % 40.5 ulaşması beklenmektedir.

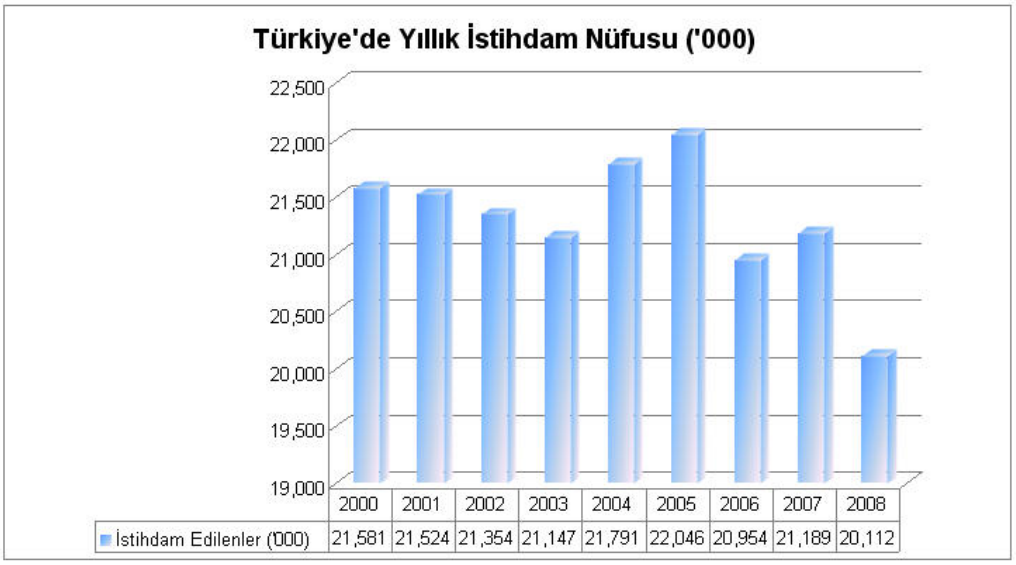
Tablo 31:

Türkiye'de Yıllık İstihdam Nüfusu ('000) ve Oranı (%)

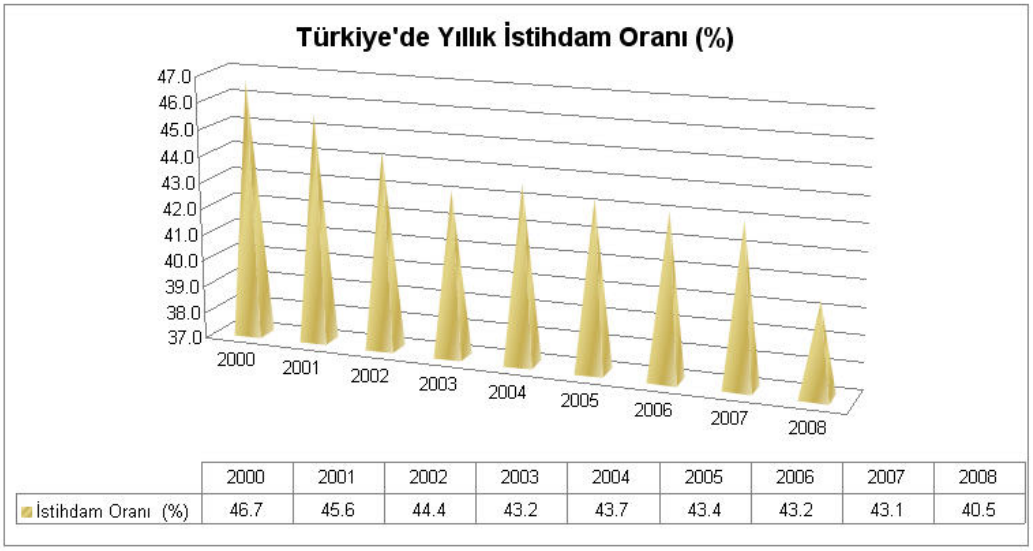
	İstihdam Edilenler ('000)	İstihdam Oranı (%)
2000	21,581	46.7
2001	21,524	45.6
2002	21,354	44.4
2003	21,147	43.2
2004	21,791	43.7
2005	22,046	43.4
2006	20,954	43.2
2007	21,189	43.1
2008	20,112	40.5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 34:

Grafik 35:

3.3.2.1.3. Türkiye'de Gençlerin İstihdamı

Türkiye'deki genel istihdam durumunu inceledikten sonra, gençlerin istihdamına bakacak olursak, Türkiye'de istihdam konusunda olan olumsuz gelişmelerin gençleri de etkilediği görülmektedir. Gençlerin istidamı ile ilgili Tablo 32, Grafik 36 ve 37 sayısal değerlere bakıldığında, 2000 yılında % 37 olan gençlerin

istihdam oranı 2007 yılında %30.4 olmuş ve bu oran 2008 yılında % 27.8 olması beklenmektedir. 2008 yılında beklenen bu oran 2000 yılına göre yaklaşık % 10 gibi bir düşüş manasına gelerek, son yılların en düşük oranına gelmesi demektir. Aynı şekilde gençlerin istihdamına nüfus olarak bakıldığında, 2000 yılında 4,696,000 olan genç istihdamı, 2008 yılında 3,126,000'e düşmesi beklenmektedir.

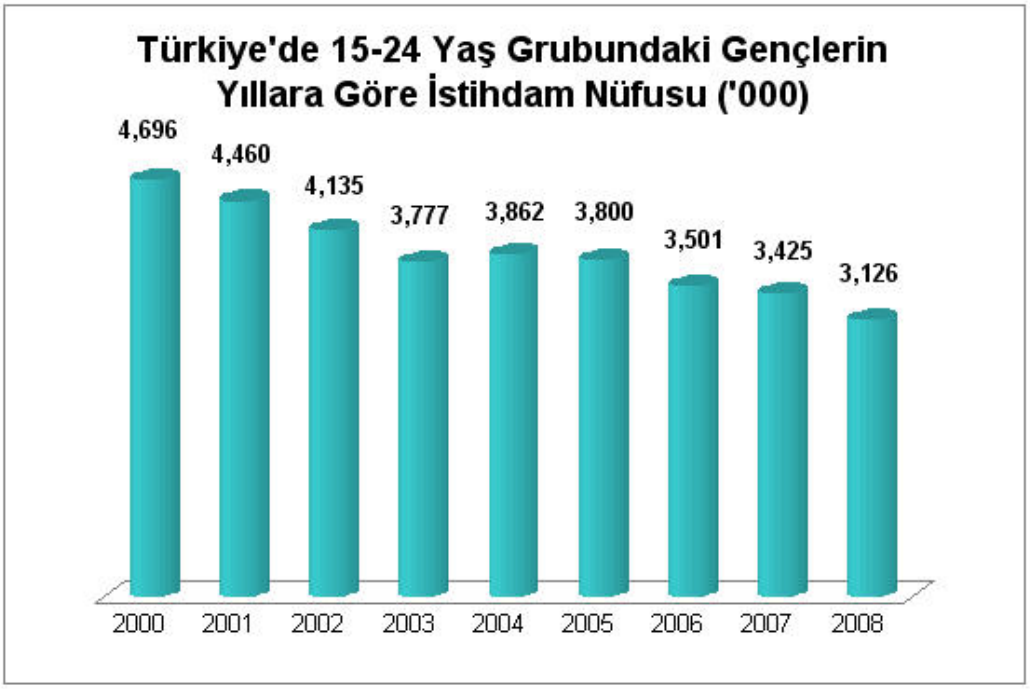
Tablo 32:

Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin Yıllara Göre İstihdam Nüfusu ve Oranı ('000) (%)

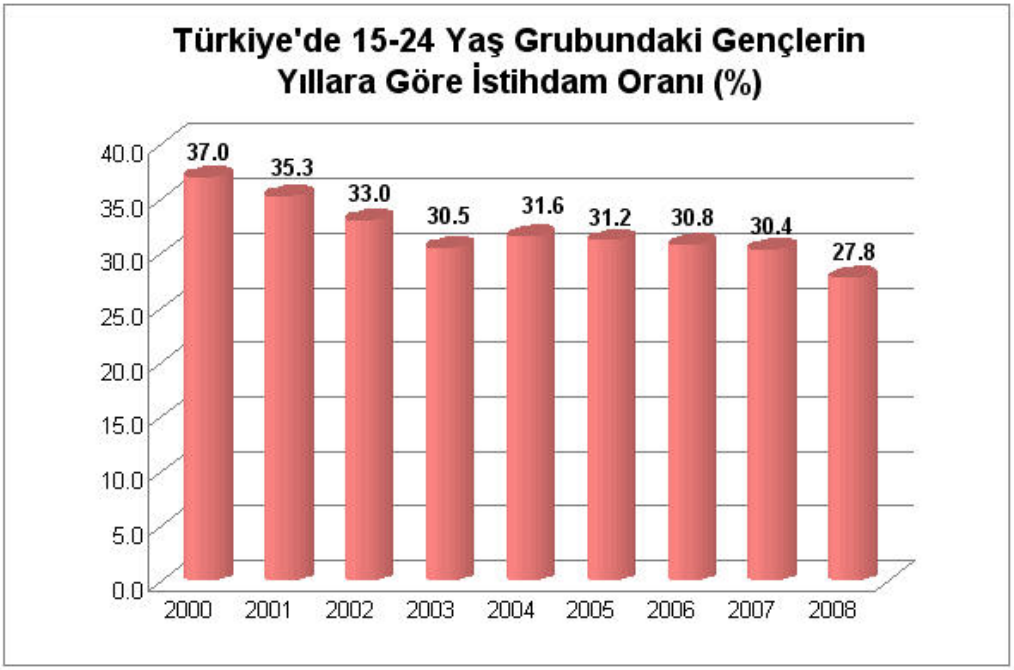
	İstihdam Nüfusu ('000)	İstihdam Oranı (%)
2000	4,696	37.0
2001	4,460	35.3
2002	4,135	33.0
2003	3,777	30.5
2004	3,862	31.6
2005	3,800	31.2
2006	3,501	30.8
2007	3,425	30.4
2008	3,126	27.8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 36:

Grafik 37:

Türkiye'deki gençlerin iş piyasasındaki durumlarına diğer bir açıdan bakacak olursak Tablo 33 ve Grafik 38'den anlaşılacağı üzere genç işsizliğinin genç nüfusuna oranın giderek yükseldiği görülmektedir. Bu orana yıllar bazında bakıldığında genç işsizliğinin genç nüfusuna oranı 2000 yılında % 5.5 iken 2007 yılında % 7.4 olmuş ve bu oranın 2008 yılında da aynı seviyede kalması beklenmektedir.

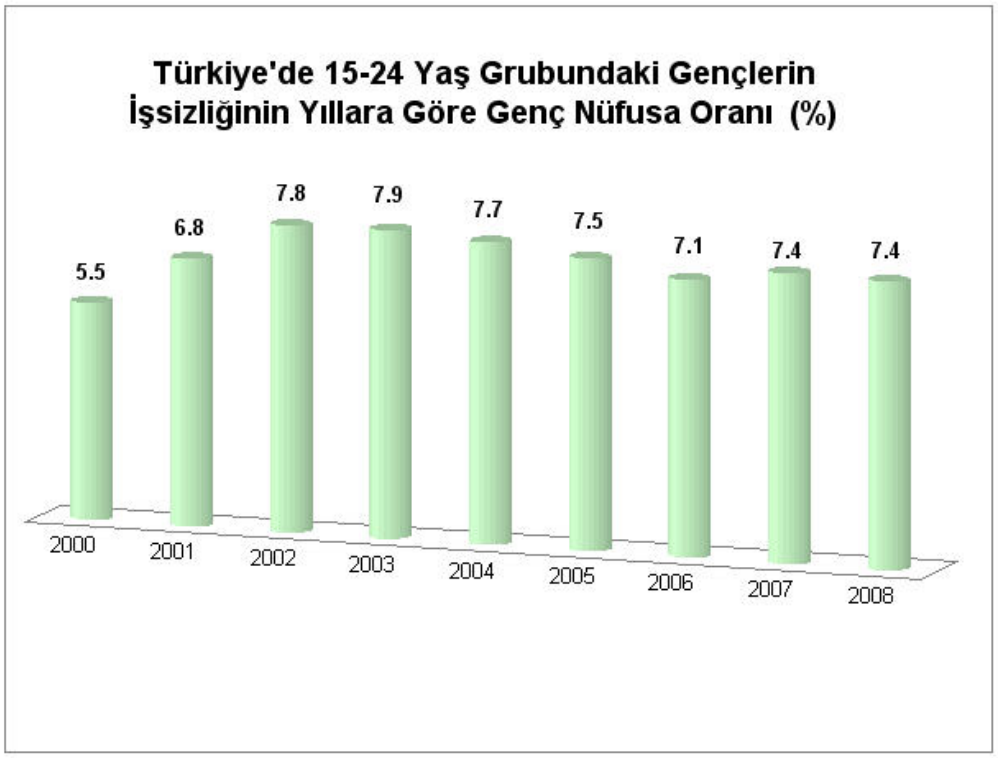
Tablo 33:

Türkiye'de 15-24 Yaş Grubundaki Gençlerin İşsizliğinin Yıllara Göre Genç Nüfusa Oranı (%)

	15 - 24 Yaşları Arasındaki Nüfus ('000)	İşsiz Nüfus ('000)	15-24 Yaşları Arasındaki İşsizliğin Genç Nüfusa Oranı (%)
2000	12,703	705	5.5
2001	12,641	862	6.8
2002	12,520	980	7.8
2003	12,379	975	7.9
2004	12,238	945	7.7
2005	12,176	910	7.5
2006	11,354	805	7.1
2007	11,271	836	7.4
2008	11,239	829	7.4

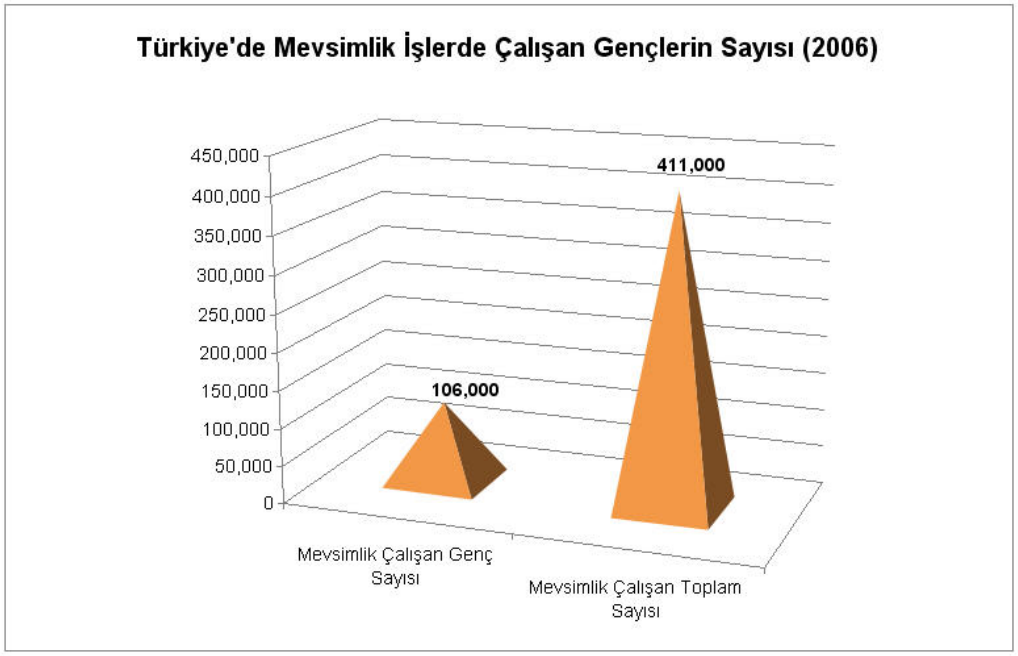
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 38:

Gençler arasında 2006 yılında Türkiye'de yapılan araştırmalarda geçici ve mevsimlik işlerde çalışanlar arasında gençlerin önemli bir yer tutuğunu göstermektedir. İş piyasasında iyi şartlarda iş bulmakta zorlanan gençler daha çok bu tarz geçici, mevsimlik ve az ödeyen işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Mevsimlik çalışan gençlerin 2006 yılındaki rakamlarına bakacak olursak Grafik 39'da görüldüğü gibi bu sene içinde mevsimlik çalışan toplam kişinin 411,000 olduğu görülmüştür. Bu toplam sayı içine gençlerin oranı yaklaşık % 25 olarak ve mevsimlik işlerde çalışan gençler sayısı ise 106,000 olmuştur.

Grafik 39:

Türkiye'deki gençlerin çalıştığı sektörlere bakacak olursak, Tablo 34 ve Grafik 40 ile 41'den anlaşılacağı üzere gençlerin birkaç sektörde toplandıkları görülmüştür. Bu sektörler aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi % 27.7 ile Tarım Ormancılık, % 29.2 ile İmalat Sanayii, % 27.5 ile Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri, % 27.5 işe Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler sektörleri olmuştur.

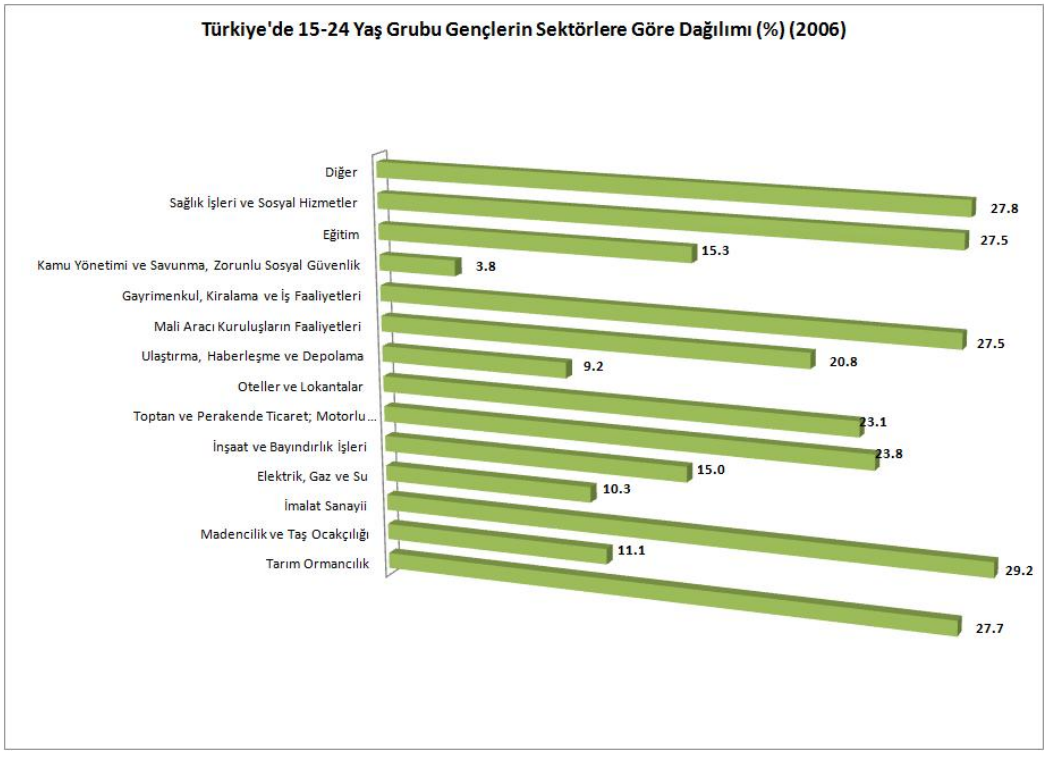
Tablo 34:

Türkiye'de 15-24 Yaş Grubu Gençlerin Sektörlere Göre Dağılımı ('000) (%) (2006)

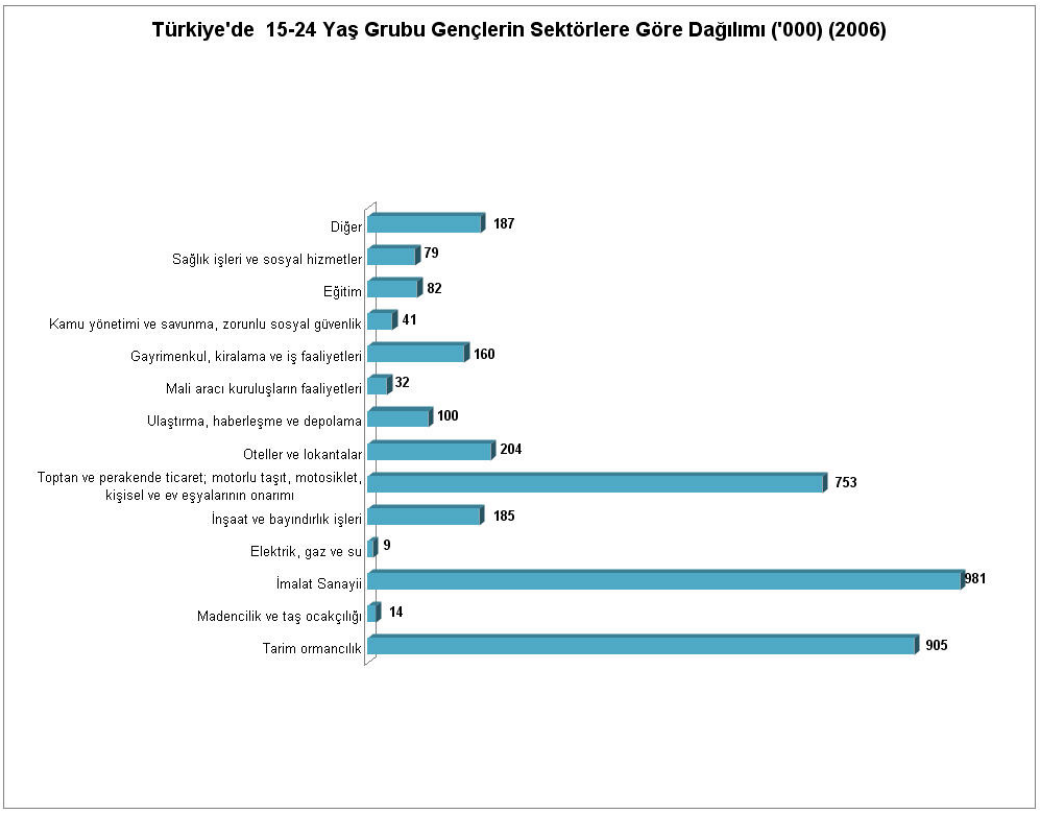
Sektörler	Toplam	15-24 Yaş Grubu	Oran (%)
Tarım Ormancılık	3272	905	27.7
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	126	14	11.1
İmalat Sanayii	3358	981	29.2
Elektrik, Gaz ve Su	87	9	10.3
İnşaat ve Bayındırlık İşleri	1231	185	15.0
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt, Motosiklet; Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	3167	753	23.8
Oteller ve Lokantalar	885	204	23.1
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	1086	100	9.2
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	154	32	20.8
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	581	160	27.5
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	1077	41	3.8
Eğitim	537	82	15.3
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	287	79	27.5
Diğer	673	187	27.8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 40:

Grafik 41:

Türkiye'de 15-24 Yaş Grubu Gençlerin Sektörlere Göre Dağılımı ('000) (2006)
Diğer
187
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler
79
Eğitim
82
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik
41
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri
160
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri
32
Ulaştırma, haberleşme ve depolama
100
Oteller ve lokantalar
204
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, kişisel ve ev eşyalarının onarımı
753
İnşaat ve bayındırlık işleri
185
Elektrik, gaz ve su
9
İmalat Sanayii
981
Madencilik ve taş ocakçılığı
14
Tarim ormancılık
905

4. BÖLÜM

4. YAŞLILIKLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE YAŞLILAR

4.1. Yaşlılık Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme

Yaşlanma yaş büyüme süreci olarak açıklanabilir. Bu süreç fiziksel ve zihinsel değişiklikleri beraberinde getiren bir süreçtir. Tıp uzmanları yaşlılığı, doğum anından başlatmaktadırlar. Erişkinliğin sona erdiği zaman yaşlılık sürecinin başlangıcıdır.[1] Dünya Sağlık Örgütü insanları yaşa göre sınıflandırmada (45-59) yaş grubunu 'orta-yaş', (60-74) yaş grubunu yaşlılık (75-89) grubunu 'ihtiyarlık' ve 90 yaş sonrasını ise 'ileri yaşlılık' olarak belirlemiştir.[2]

Günümüzde nüfusun yaşlanması global bir trend halinde devam etmektedir. Yaşlı nüfusun genel nüfus içindeki oranının dikkat çekici bir şekilde yükselmesinin yanında, bu eğilimin sürerek, ileride daha da artacağının ortaya konmuş olması önem arz etmektedir. Öncelikle genç nüfus dilimindeki düşüş eğilimi ve giderek gelişen çevresel, fiziksel, sosyal yapılanma sonucu oluşan modernizasyon hareketi ile kentlerdeki gelişim süreci içinde, yaşlılara ait değerlendirmeler, onların yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik olmuştur. Yaşlılık dönemine ilişkin normal ve başarılı yaşlanma, optimal yaşlanmanın temel koşulu olmuştur.[3]

4.1.1. Yaşlanma, Yaşlılık ve Gerontoloji Kavramları

1963 yılında Dünya Sağlık Teşkilatının aldığı kar ile yaşlılık üçe ayrılmıştır. Buna göre:45-59 yaş arasındakiler orta yaşlı ,60-74 yaş arasındakiler yaşlı ve 75 yaş üstündekiler ileri yaşlılar olarak değerlendirilmişlerdir. Dünya Sağlık Teşkilatı 60 yaşının üstündekileri yaşlı olarak nitelendirmektedir. İnsan gelişiminin ikinci büyük evresini oluşturan ve esas itibariyle fizyolojik bir olay olarak tanımlanan yaşlanma, bir yetersizleşme ve gerileme sürecidir. Yaşama süresinin artması, yaşlılık süreci ve

[1] Liz Swain, "Aging and the Aged", **Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health,** Ed. Kristine Krapp. Vol. 1. Detroit: Gale, 2002. p.52.
[2] Claire Robertson, "What is old age?", Department of Public Health,1996, p. 12-13
[3] Charles Yuji Horioka, "Aging, Saving, and Fiscal Policy"2007, p.3

yaşlının toplum içindeki konumu önem kazanmıştır. Sözlük anlamı ileri yaş olan geront, yaşlanma süreci anlamında kullanılmıştır. [4]

Yaşlılığı sosyal, tıbbi ve psikolojik gerontolojiyle değerlendirecek olursak;

4.1.1.1. Tıbbi Gerontoloji Açısından Yaşlılık

"Biyolojik" açıdan yaşlılık olayı, tüm canlı türlerinde meydana gelen bir durumdur, Bu süreç zaman içinde ilerlemelidir. Süreç, organizma üzerinde bozucu, tahrip edici" bir etki yaparak, sonuçta sistemin çökmesine neden olmalıdır.

Yaşlılık insan vücudunun tüm ana sistemlerinin (dolaşım, solunum, boşaltım, metabolik, zihinsel v.b.) bu nedenle olumsuz yönde etkilenerek fiziksel gerekse mental yönden gerilemesidir. Biyolojik fonksiyonlardaki gerileme görme, işitme, dokunma duyusunun azalması, saçların ağarması, birçok hastalıkların ortaya çıkması olarak değerlendirilen fizyolojik sonuçların bağlantılı değerlendirmesidir.[5]

4.1.1.2. Psikolojik Gerontoloji Açısından Yaşlılık

Psikolojik boyutu ile değerlendirecek olursak, yaşlılığın üç önemli unsurunu belirtmek gerekir. Bunlar: bilişsel kapasitenin temeli olan zekâ düzeyindeki bozukluklardır, performans azalması, kristalize zekâda artış, muhakemede gerileme görülmektedir.[6] Bir diğeri kişilik" bozuklukları, sosyal çevreyle olan. uyum" güçlükleridir. Burada üzerindeki baskı sonucu yaşlıda oluşan benlik kavramında değişiklik söz konusudur. Üçüncü olarak bahsedilecek konu da, yaşlıda görülen, zihinsel rahatsızlıklardır. Organizmanın genel gerilemesine bağlı olarak ortaya çıkan demans" hali, bellek bozuklukları, depresyon, beyin fonksiyonlarındaki yavaşlama, paranoya bu hastalıklardandır.[7]

4.1.1.3. Sosyal Gerontoloji Açısından Yaşlılık

Sosyal açıdan yaşlılık toplum içinde yaşayan bireyin ilerleyen yaşı nedeniyle toplum içindeki etkinlik ve gücünün kaybolması ve bunun toplum tarafından da

---

[4] Stare Plannin Organization, "The Situation of Elderly People in Turkey and National Plan of Action on Ageing", 2007, p. 11

[5] Steven N. Trautwein, "Aging, Biology of", **Biology,** Ed. Richard Robinson. Vol. 1. New York, Macmillan Reference USA, 2002. p7-8

[6] James Birren, **"**Psychological Aspects of Aging", **Annual Review of Psychology,** Vol. 11, p.162

[7] Karl M. Bowman, "Psychological Aspects of Aging",Geriatrics, 1957, Vol. 12, Issue 10, p.52

hissettirilmesi durumudur.[8] Bir başka değişler erişkinlik sonrası yaş dönemindeki kişilerin, toplumu etkileyiş ve toplumdan etkileniş biçimi değerlendirilir.[9]

4.1.2. Yaşlılık Yaşı ve Yaşlılık Türleri

İnsan yaşamının üç evresinden sonuncusu olan yaşlılık çağının hangi yaşta başlayacağı, değişik açılardan ele alınmaktadır. Bunun nedeni yaşlılık yaşının kişinin biyolojik yaşıyla bağlantılı oluşudur. Üç tür yaşlılık vardır. Bunlar, kronolojik, biyolojik ve psikolojik yaşlılıktır.

4.1.2.1. Kronolojik Yaşlılık

Gelişmiş ülkelerde genellikle 60-67 yaş aralığı yaşlanma olarak kabul edilmektedir. ILO'nun 102 numaralı sözleşmesinin 26. ve 128 numaralı sözleşmesinin 15. maddelerine göre yaşlılığın başlama yaşı 65 olarak belirlenmiştir. Yine 102 numaralı sözleşmenin 26. maddesinin 2. paragrafına göre "65+ yasa ulaşmış nüfusun bu yaş altındaki nüfusa oranı %10'un üstünde olması" temel şart koşulmuştur.[10] Diğer bir taraftan yaşlılık Dünya Sağlık Örgütü sınıflandırmaya tabi tutulmuş, buna göre; 45-59 yaş grubunu ortayaş ; 60-74 yaş grubunu yaşlılık ; 75-89 grubunu ihtiyarlık ve 90 yaş sonrasını ise ileri yaşlılık olarak belirlemiştir.[11]

4.1.2.2. Biyolojik Yaşlılık

İnsan vücudu hücrelerden oluşur. Bu hücreler zaman içince büyür, gelişir ve ölür. Yaşlı insanlarda bu süreç genç insanlara göre biyolojik sebeplerden dolayı daha yavaş olur. Biyolojik yaşlılık olarak isimlendirebilecek gerçek yaşlılık durumu da budur. Biyolojik yaşlanmada yıpranma farkları vardır. Bunda kadın veya erkek farklılığı gibi, iş, beslenme, coğrafi şartlar, iklim şartları rol oynamaktadır.[12]

4.1.2.3. Psikolojik Yaşlılık

---

[8] Kurt Wolff, "Biological, Sociological and Psychological Aspects of Aging", Springfield, Ill.: Charles C Thomas. Oxford: Blackwell Scientific Publications, 1959, p. 300
[9] Charles B White,.David Larson, "The Social-Psychological Aspects of Aging", New York State Office for the Aging, Albany, p.24-26
[10] ILO, C102 Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952
[11] Robertson, **a.g.e.,** pp. 12-13
[12] North Carolina Department of Health, "The Aging Process", p.1

İnsanlar yaşlandıkça zihin olarak da yaşlılık gösterirler. Bu durum bireylerin zekâ gücünü, hafızasını etkiler. Psikolojik yaşlılık daha çok davranışlar ve duygusal alanlarda görülen bir yaşlılık biçimidir. Her insanda farklı olabilir. Kişinin sağlık durumuna ve çevre şartlarına göre büyük değişiklikler göstermektedir. Birleşmiş Milletlerin yaptığı çalışmalarda ise, yaşlılık başlangıcı 60 yaş olarak kabul edilirken; bu durum gelişmiş ülkelerde 65 yaş olarak belirlenmiştir.[13]

4.1.3. Yaşlılığı Etkileyen Nedenler

Yaşlılığı etkileyen birçok neden bulunmaktadır. Bu etkenler çeşitli alanları içerdiği gibi, bu etkenlerin bertaraf edilmesinde de birçok yöntemler vardır. [14] "Yaşlılığı bir sosyal hizmet alanı olarak ele aldığımızda, yapılması gerekenin yaşlının saygınlığını korumak, kendi kararlarını kendisinin vermesine yardımcı olmak, en üst düzeyde işlevselliğini sağlamak ve mümkün olduğu ölçüde içinde bulunduğu yaşam koşullarını iyileştirmek olduğu görülmektedir. Yaşlı ve ailesinin yaşam kalitesinin güçlendirme ve sürdürmeleri konusunda destek olunmalıdır. Yaşlının fiziksel ve ruhsal iyilik halini engelleyen fiziksel, psiko-sosyal, ailesel, kültürel, etnik, örgütsel ve toplumsal faktörlerin ortadan kaldırılması gibi konular sosyal hizmet kapsamındadır."[15]

4.1.3.1. Yaşlı Nüfusun Artışı

Dünyada değişik etkenler neticesinde, yaşam süresinin giderek yükselmesi ile yaşlı nüfusta artış görüldüğü bir gerçektir. Birleşmiş milletlerin bu konuda yaptığı açıklamada dünya nüfusunun 2050 yılına kadar 2.5 milyar daha artış göstericeği ve 60 yaş ve üzeri nüfusunu 1 milyardan daha fazla artış gösterileceği belirtilmiştir.[16] Ancak bu artışı belirli nedenlere dayandırmak doğru olur. Bunlar:

---

[13] **A.e.,** 3
[14] Franz J Kallman, Gerhard Sander, "**Factors Affecting Aging",** Geriatrics; Sep/Oct1949, Vol. 4 Issue 5, p292
[15] Tevfik İnanç, Akın Doğan, "Sosyal Hizmet Kavramı ve Yaşlılık", **Birinci Sosyal Hizmetler Şurası**, Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü, Ankara ,2004,s.341
[16] United Nations, "Press Release POP/952", 13 March 2007,
(Çevrimiçi) http://www.un.org/News/Press/docs//2007/pop952.doc.htm, 03.04.2008

4.1.3.1.1. Demografik ve Doğurganlık Oranlarındaki Değişim

Dünyada sanayileşmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerde doğurganlık oranlarında düşme eğilimi görülmektedir. Yaşam süresi ortalama olarak artış göstermiş, bu da yaşlı nüfusun artışında önemli bir neden olmuştur. Az gelişmiş ülkelerde ise, doğurganlık oranı hala oldukça yüksektir. Yaşam ümidi hızla yükselmektedir. Buna bağlı olarak, yaşam süresi giderek yükselmektedir. Ancak insanlar, sanayileşmiş ülkelerdekinden çok daha hızlı olarak yaşlanmaktadır.[17]

4.1.3.1.2. Sağlık Alanındaki Gelişmeler

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren yapılan hastalıklarla mücadele, aşılama çalışmaları ve tıptaki yeni buluşlarla yaşama süresi uzatılmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ölümlerin kötü beslenme, bulaşıcı hastalık ve çevre şartlarından ileri geldiği görülmüştür. Özellikle gelişmiş ülkelerinde ölüm oranları giderek düşmüştür. Sağlık alanında her gün yapılan yeni buluşlar, teknolojiler hastalıkları tedavi edebilmede yeni imkânlar sağlamaktadır. Sağlık bilincinin yükselmesi de, yaşama süresini uzatmaktadır.[18]

4.1.3.1.3. Kentleşme ve Sanayileşme

İçinde yaşadığımız toplumların ortak görüntüsü olan kentleşme, sanayileşme hareketleri, sosyal refah devleti oluşturabilmek için gerekli gelişimci değerleri içinde barındırmıştır. Kentlerde sağlık mal ve hizmetlerinin tüketimi, tıbbı araç-gereç, teknoloji kullanımı ileri seviyededir. Buna paralel olarak nitelikli personel sayısı da üst seviyededir. Bunun tam tersi kırsal bölgelerde yaşayanlar da, bu hizmetlerden yeterli bir şekilde Yaşlılar da buna ayak uydurmaktadır.

Kentleşme ve sanayileşmede yeterince gözlenen durum, toplumsal yapıdaki değişimle ilgilidir. Bunlardan bir tanesi nüfus değişimidir, ikincisi de sosyal kurum ve organizasyonlardaki çeşitlenmeler ve yeni bürokratik ağların yapılanmasıdır.

[17] Michel Potier, "Preliminary Results Of The OECD Environmental Outlook To 2020" 2000, p.5
[18] United Nations, "The World at Six Billion", t.y., p.1

Çevre, biyolojik şartlar, teknolojik gelişim, kültür dokusu toplumda sosyal gelişmenin bir neticesidir.[19]

4.1.3.1.4. Sosyo-Ekonomik Faktörler

4.1.3.1.4.1. Aile Yapısındaki Değişim

İnsan yaşantısı içinde sanayileşme ile birlikte büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler aile yaşantısını da etkilenmiştir. Önceleri yaşlılar ailede hizmete hatta gelire katkıda bulunandı. Ancak sağlık alanında her gün yapılan yeni buluşlar, teknoloji sayesinde hastalıkları tedavi edebilmede elde edilen yeni imkânlar, yaşlı sayısının giderek artmasına ve dolayısıyla aile içindeki nüfusun artmasına ve gelirin düşmesine neden olmakta, sosyal güvenlik açısından da sorun yaratmaktadır. Sanayileşme büyük ölçüde her şeyi değişime uğratmıştır. Tüm insan ilişkilerinde olduğu gibi, aile yapısında da köklü bir değişim kendini göstermiştir. Refah devletine geçilmiştir. Refah devleti gereği, çekirdek aile tiplemesi benimsenmiştir. Refah düzeyi arttıkça doğurganlık azalmakta, bunun devamı olarak yaşlı nüfusun oranı tabii olarak artmaktadır. Aile yapısındaki bu değişim sosyo-ekonomik faktörler içinde önemli bir yer tutmaktadır.[20]

4.1.3.1.4.2. Kadın İşgücünün Artışı

Kadınlar sanayileşme ile birlikte işgücüne katılmışlar ve genellikle hizmet sektöründe yer almışlardır. İkinci Dünya Savaşından sonra, hızlı bir kalkınma süreci başlatan batı Avrupa ülkeleri, işgücü ihtiyaçlarını kadın işçi istihdam ederek karşılama yoluna gitmişlerdir. Batı ülkelerinde özellikle 1970'lerde kadınların işgücüne katılma oranı çok yüksek olmuştur.

Kadınlar işgücüne ilk defa ve çoğunlukla hizmet sektöründe katılmışlardır. Toplam işgücü içinde yoğunluğu hızla artan kadın işgücü genellikle standart-dışı çalışma kapsamında ve hizmet sektöründe yoğunlaşmıştır. İyileşen fiziksel ve sosyal çevre içinde, kadın işgücü artış kaydetmiştir. Kadının aile içindeki rolünün değişmesi, ailenin kimi temel fonksiyonlarını toplumsal kurumlara devredilmesi, boş

[19] Kent P. Schwirian, "Population Growth, Economic Development,and Population Control Programs", The Ohio Journal Of Science 69(1): 2, January, 1969, p.4
[20] J. D. Pitchford, **"**External Effects Of Populatıon Growth", Oxford Economic Papers, June 1985, 37, p.265

zaman değerlendirme alışkanlıklarının ve davranışların değişmesi, kadının işgücündeki yerinin kabul edilir hale gelmesi, belli oranda da olsa ekonomik bağımsızlığını elde etmesi kadın işgücünün artışında etken olmaktadır. [21]

4.1.4. Yaşlılık Döneminde Görülen Sorunlar

Yaşlılık Döneminde birçok sorunla karşılaşmak mümkündür. Ölüm öncesi son dönemlerini Bunların başında fiziksel güçten düşme, meslekî ve toplumsal fonksiyonlardan ayrılma, sosyo-ekonomik statü kaybına uğrama, sosyal etkileşimden mahrum olma, toplumdan kısmen veya tamamen uzaklaşma gelmektedir. Bu durumda yaşlılar, yalnızlığa ve içine kapanmaya kadar yaşayan yaşlılar, genelde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak da kendini lüzumsuz ve faydasız hissetme ve bunalımların içine sürüklenme gibi yan etkiler de ortaya çıkmaktadır.

Bu yan etkilenmeler, özellikle sakatlanma, ileri yaşlılık, sağlıksız ve erken yaşlanma gibi faktörlerden dolayı başkalarının fiziki, tıbbi ve sosyal desteği olmaksızın hayatlarını idame ettiremeyecek kadara bakıma muhtaç yaşlılar için daha da geçerlidir. Yaşlılık Dönemindeki sorunları, sağlık sorunları, sosyo-ekonomik sorunlar, sosyo-psikolojik sorunlar, sosyo-kültürel sorunlar olarak belirlemek mümkündür.[22]

4.1.4.1. Sağlık Sorunları

Yaşlılık süresince çeşitli problemlerle karşılaşılır. Yaşlanma muhtemel çıkabilecek değişikliklere uyum sağlamada zorlukları içinde barındıran bir dönemdir. Bu dönemde fiziki yeteneklerde ve dirençte azalma, kas zayıflığı, yaşlı dokularda su konsantrasyonu, elastisite ve direnç azalır, hipertansiyon, kalp rahatsızlıkları, iskelet sisteminde değişiklikler, kemiklerde kalsiyum azalması, damar, eklem, beyin, sindirim, kalp dolaşım ve böbrek yetersizliği, boşaltım problemleri, görme fonksiyonu bozukluğu, işitme kaybı gibi sağlık problemleri söz konusudur.[23]

---

[21] Ed. Judith S. Baughman, Victor Bondi, Richard Layman, Tandy McConnell, and Vincent Tompkins, "Women and Work", **American Decades**.,Vol. 7, Detroit, Gale, 2001, pp. 1960-1963.
[22] B. Jayakumar, "Protecting old age", August 2004, pp.14-15
[23] J G Ouslander, and J C Beck, **"**Defining the Health Problems of the Elderly", **Annual Review of Public Health**, Vol. 3: pp.55-56

4.1.4.2. Sosyo-Psikolojik Sorunlar

Yaşlıların biyolojik ve fizyolojik sorunlarının yanında, sosyo-psikolojik sorunları da vardır. Hayattan beklentileri azalır. Yaşlılıkta en önemli psikolojik değişiklik ferdin egosantrik yani benmerkezci bir yapıya sahip olmasıdır. Yaşlılıkta kişilerin bütün ilgileri, kendi benliklerine döner. Kolay uyum sağlayamazlar. Yaşlılar genellikle egoist bir karakter yapısına sahip olmaktadır. Belirli bir yaştan sonra evin istenmeyen misafiri durumuna gelen yaşlılar sosyal yalnızlığa itilmektedirler. Bu anlayış yaşlıların genellikle yalnız kaldıklarını, terk edildiklerini, sosyal çevreden tecrit edildiklerini hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Üreticilik özelliklerini kaybetmeleri, işe yaramadıkları duygusunu onlara vermektedir. Sahip oldukları değerlere hassasiyetleri artar. Bu duyguyu, sahip oldukları paraya düşkünlükleri, cimrilikleri ile belli ederler[24]

4.1.4.3. Sosyo-Kültürel Sorunlar

Sosyo- kültürel gelişmeler, toplum yaşantısını etkileyen önemli bir faktördür. Kültür alanındaki değişikliklere ayak uydurmak da, yaşlılar için önemli bir sorundur. Yeni fikirleri kabullenmek ve anlayış değiştirmek yaşlı için çok zordur. Örf ve adetlerde görülen değişimler de yaşlılar için kabul edilemez değerlerdendir.

Kültür değişimi sonucu giyim, yaşam tarzı, eğlence anlayışı ve dünya görüşü bakımından farklı kalan yaşlılar, yeni nesillerce bazen küçümsenmekte, dışlanmakta ve yalnızlığa itilmektedir. Bu durumda yaşlı kişi, içine kapanmaktadır. Hızlı kültürel ve sosyal değişimler yaşlıların toplumdan uzaklaşmaları konusunda önemli bir etkendir. Özellikle son yıllarda yaşanan ekonomik, sosyal, siyasal alanlardaki büyük değişimler, yaşlıların çağın gerisinde kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum onların adaptasyon sorunu yaşamalarına sebebiyet vermektedir.

Günümüz dünyasında genel olarak bakıldığında yaşlı nüfusun, genel nüfus içinde önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Dünyada yaşlı nüfusun yoğun

[24] Margaret A. Fielden, "Depression in Older Adults: Psychological and Psychosocial Approaches" British Association of Social Workers, June 1992, 22, pp.292-295

olduğu ülkelerin, gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. [25]

4.1.4.4. Sosyo-Ekonomik Sorunlar

Yaşlıların biyolojik ve fizyolojik sorunlarının yanında, sosyo-ekonomik sorunları da vardır. Üreticilik özelliklerini kaybetmeleri, yaşlıların tüketici durumuna gelmelerini sağlamıştır. Bu durum onların ekonomik sorunlarla karşılaşmalarına sebebiyet vermiştir.

Yaşlıların başlıca ekonomik sorunları şunlardır:

- Emeklilik neticesinde uğranılan büyük gelir kaybı
- Yetersiz gelir
- Harcamaların artması.

Emeklilik neticesinde yaşlıların uğradığı bir gelir kaybı söz konusudur. Emeklilikle birlikte yaşlıların toplam gelirlerinde, çalıştıkları döneme göre azalma görülmektedir. Şayet kişi çalışma döneminde yeterince tasarrufta bulunamadıysa yoksullaşmaktadır. Güç kaybı sonucu yaşlı, hayatını sürdürme konusunda zorluk çeker. Yaşlıların gelirlerinde azalma olmasına rağmen, bazı harcamalarında artış görülmektedir. Yapılan araştırmalarda yaşlıların sağlık, ısınma, barınma, bakım ve benzeri konularda yüksek harcamalarda bulundukları görülmektedir.

Yaşlı nüfusun zaman içinde satın alma gücünü koruyabilmesi için, gelirin de aynı oranda artması gerekmektedir. Aksi taktirde refah seviyesinde düşüşler kendini gösterecektir. Yaşlıların yetersiz geliri, ağırlaşan hayat şartlarını ve enflasyonu karşılayamayacak durumu oluşturacaktır.[26]

4.1.5. Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği'nde Yeni Eğilimler

Yaşlıların hepsi maalesef ki sosyal güvenceye sahip değillerdir. Sosyal güvenceye sahip olan yaşlılar açısından sorunlar pek büyük olmamakta, asıl sorunu hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan yaşlılar oluşturmaktadır. Devlet bu sorunu çözmeye yönelik politikalar belirlemek zorundadır.

---

[25] Jenny De Jong Gierveld, "The Relationships Formed By Elderly People: Reflecting Cultural Changes In Europe", **European Review**, 2002, 10, pp. 43-46

[26] Victor R. Fuchs, "The Financial Problems of the Elderly: A Holistic Approach", National Bureau of Economic Research, 2001, pp.12-13

4.1.5.1. Gönüllü Özel Programlara Dayalı Bir Sistem Oluşturulması

Avrupa ülkelerinde zorunlu kamu emeklilik programlarının yanında zorunlu özel programlar veya gönüllü özel programlara dayalı bir sistem oluşturulması fikri pratiğe geçirilmeye başlanmıştır. Bu tür bir emeklilik sisteminde vergilerle finanse edilen ve sabit oranlı bir gelir garantisi sağlayan zorunlu kamu emeklilik programının yanında, primlerle finanse edilen ferdi veya mesleki programlar olacak ayrıca gönüllü özel programlarda bulunacaktır. Günümüzde birçok ülke yaşlılık sigortasını tamamen özelleştirmek yerine bu sigortayı tamamlayıcı sistemlere yönelmiştir.

4.1.5.2. Emeklilik Yaşının Yükseltilmesi

Refah seviyesindeki artışla yaşama süresinin giderek yükselmesi, daha uzun süre emekli aylığı ödenme mecburiyetini de beraberinde getirmektedir. Bu da finansal problemleri peşinde sürüklemektedir. Bunun neticesinde emeklilik sigortası sistemlerinin giderleri artmaktadır.

Emeklilik sigortası sisteminin yol açtığı finansal problemlerin çözümünde en pratik metot, emeklilik yaşının yükseltilmesi olarak görülmektedir.[27]

4.1.5.3. Esnek Emeklilik Uygulaması

Dünyada giderek yerleşmesi arzulanan bir uygulamadır. Günümüzde yaşlı insanların çalışma haklarının red edilmesi arzu edilir bir durum değildir, erken yaşlarda emekli olmaya zorlanmamalıdır. Emeklilik kişinin arzusuna ve gücüne bırakılmalıdır. Çalışma gücü yerinde olan ancak çalışma motivasyonu kalmayan ve çalışma hayatına, çalışma gücü olduğu ve verimli olarak çalışmaya devam edebileceği halde, yalnızca belirli yaşa geldiği için kişilerin emekli edilerek çalışma hayatından uzaklaştırılması da son derece yanlıştır. Bu nedenle son yıllarda dünyada kişinin arzu ettiği ve çalışabildiği sürece çalışmasına imkân veren bir esnek emeklilik yaşı uygulaması işlerlik kazanmaktadır. Ancak bu uygulamanın yaygınlaşmasında

[27] European Commission, 'Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities', Luxembourg, Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 11

bedensel güç yerine, beyin gücünün kullanımının esas alındığı bilgi çağına geçmiş olmak esas olmalıdır.[28]

4.1.6. Yaşlıların Sosyal Güvenliğinin Uluslararası Boyutu

4.1.6.1. 26. Milletlerarası Çalışma Konferansı ve Philadelphia Beyannamesi

Uluslararası sosyal güvenlik çalışmalarını değerlendirecek olursak; Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) 1919 yılında Milletler Cemiyetine bağlı bir teşekkül olarak Versailles Barış Anlaşması ile kurulmuştur. İlk çalışmalarını özürlü işçiler üzerinde yapan ILO, halen Birleşmiş Milletlere bağlı olarak faaliyetine devam etmektedir. Yılda en az bir defa toplanır. Aldığı kararlar, sözleşme veya tavsiye niteliğindedir.[29]

Uluslararası Çalışma Teşkilatı 1919'dan beri ara vermeden devam eden faaliyetlerine, 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı sebebiyle 1944 yılına kadar ara vermiştir. Savaş sona erdikten sonra faaliyetlerine devam etmiştir. 1944 yılında Philadeiphia'da 26. Çalışma Konferansı toplanmıştır. Bu konferansta kabul edilen ve "Philadelphia Beyannamesi" adıyla da ilan edilen belgeyle tüm hükümetlere, asgari geçim olanaklarının garanti altına alınacağı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması önerilmiştir. Yine bu beyannamede sosyal güvenlik önlemlerinin esas itibariyle korumaya muhtaç bireye, asgari bir gelir sağlamak üzere alınacağı karara bağlanmıştır'. Yani yaşlılar gibi sosyal güvenlikten mahrum kişilerin, insan gibi yaşamasını sağlayacak sistemlerin kurulmasını sağlamıştır. Bireyin insan haysiyetine yaraşır bir gelir sağlamasına yönelik sistemlerin kurulması, bu beyannamede kararlaştırılmıştır.[30]

4.1.6.2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

[28] Frank Tros, "Towards 'flexicurity' in policies for the older workers in EU-countries?", August 2004, p.2-3
[29] ILO, "ILO History", (Çevirimiçi), http://www-ilo-mirror.cornell.edu/public/english/about/history.htm,04.05.2008
[30] Eddy Lee ,**The Declaration of Philadelphia: Retrospect and Prospect,** International Labour Review, Vol. 133, 1994, p 467.

ABD'de San-Francisco'da 1945 yılında toplanan 50 Devletin temsilcilerinin hazırladığı "Birleşmiş Milletler Anlaşması" temel alınarak, 1946 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur. Teşkilatın amaçları, kuruluş anlaşmasının l. maddesinin üçüncü bendinde belirtilirken, "ekonomik, toplumsal ve kültürel nitelikteki milletlerarası sorunların çözümünde ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı gözetmeksizin herkes için insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygıyı geliştirip özendirmede milletlerarası işbirliği" öngörülmüştür, insan hak ve Özgürlüklerine dünya çapında sahip çıkmayı amaç edinen Birleşmiş Milletler, 10 Aralık 1948 tarihinde insan Hakları Evrensel Bildirisi'ni kabul etmiştir. Bildiri bir anlaşma veya sözleşme niteliğinde olmadığından, hukuki açıdan bağlayıcılığı bulunmamaktadır.[31]

İnsan hak ve özgürlüklerine olan saygı ve inancını dile getirmesi bakımından, bu bildiri insanlık tarihinin önemli belgeleri arasında sayılmıştır. Bildirinin 22. maddesi "herkes, toplumun bir ferdi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir, sosyal güvenlik, bireyin onuru ve kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır" denmektedir.[32]

Bildirinin 25.maddesine göre ise: "Her kişinin gerek kendisi, gerekse ailesi için yiyecek, mesken, tıbbi yardım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak bir yaşama düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk ve yaşlılık hallerinde veya geçim olanaklarından iradesi dışında yoksunluk yaratacak diğer bütün durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır" denilmektedir.[33]

Buradan da anlaşılacağı üzere, bildirinin bu maddeleri yaşlılığı, sosyal riskler içinde saymakta ve yaşlılığın sosyal güvenlik sistemleri içinde zararlarından korunulması gerekli bir risk olduğunu belirtmektedir. Bu bildiri ile yaşlılık riski uluslararası düzeyde kabul edilen bir sosyal risk olma özelliğine kavuşmuştur.

4.1.6.3. 102 Sayılı ILO Sözleşmesi

ILO tarafından düzenlenen sözleşmelerden biri olan 1952 tarihli sosyal güvenliğin asgari normlarına ilişkin 102 sayılı çalışma sözleşmesinde sosyal

[31] Adrienne Wilmoth Lerner, Brenda Wilmoth Lerner, and K. Lee Lerner, "Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights", **Human and Civil Rights: Essential Primary Sources**., Detroit, Gale, 2006. p.72
[32] United Nations, "Universal Declaration of Human Rights", 10 December 1948, Article 22
[33] **A.e.,** Article 25

güvenlik sistemlerinin karşılayacağı tehlikeler dokuz tür olarak ele alınmış ve sosyal güvenlik sistemlerinin bu tehlikeleri karşılamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir.[34] Sözleşmede yaşlılık riski de diğer risklerle birlikte sayılmış ve üye ülkelerin bu risklere karşı gerekli sistemleri oluşturmaları istenmiştir. Sözleşmeyi onaylamak isteyen bir devlet, bu risklerden en az üçüne karşı bir koruma sağlamak zorundadır. Ancak kabul edilen üç riskten birinin, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, sakatlık veya ölüm risklerinden biri olması gerekir. Buradan da yaşlılık riskinin en önemli sosyal risklerden biri olduğu anlaşılmaktadır.[35]

102 nolu sözleşmeyi onaylayan ülkeler için genel olarak şu söylenebilir: bu ülkelerin çoğu mevcut istatistiklere göre (ekonomik yönden aktif olan nüfusun büyük bir kısmım da kapsayan) aşağı yukarı tüm işçi kesiminin sosyal korumansı öngören sosyal güvenlik programları benimsemişlerdir.[36]

102 sayılı sözleşme yaşlılık sigortasının uygulanmasına ilişkin birçok hüküm getirmiştir. Sözleşmenin 26. maddesi emeklilik yaşına ilişkin, 29. maddesi de emekli maaşı alınması için gerekli çalışma süresi ile ilgili esaslar belirlemiştir.[37]

4.1.6.4. Avrupa Topluluğu Çalışanların Temel Sosyal Hakları Şartı

Sosyal Politika alanında, 1989 yılında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı önemli bir dönüm noktasıdır. Buna göre, Serbest dolaşım hakkı, çalışma ve ücret hakkı, daha iyi yaşama ve çalışma şartlarına sahip olma hakkı, örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadın ve erkek arasında eşit muamele görme hakkı, işçiler için bilgilendirilme, danışılma ve yönetime katılma hakkı, işte korunma ve güvenlik hakkı, çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler için yasalarla korunma hakkı, yaşlılar için emeklilikten sonra düzenli bir yaşam standardına sahip olma hakkı, özürlüler için sosyal ve mesleki entegrasyon hakkı Avrupa Sosyal Şartı'nda yer almıştır.[38]

---

[34] ILO, C102 Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952
[35] Ali Güzel;Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul ,**Beta Basım Yayım Dağıtım, 1996,s.40
[36] Intemational Labour Office, "Social Security Protection in Old-Age" p. 32.
[37] **A.g.e.,** s. 37-48.
[38] Social Charter,(Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10107.htm, 02.02.2008

Avrupa Konseyisin 8-9 Aralık 1989'da Strasbourg'da yaptığı toplantıda, İngiltere'nin aleyhte oyuna karşın, 11 lehte oyla çalışanların temel sosyal hakları şartı kabul edilmiştir.[39] Topluluk Temel Sosyal Hakları Şartının 24 ve 25. maddelerinde yaşlıların korunmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

24. maddeye göre, her ülkeye özgü yöntemlerle; Avrupa Topluluğunun (o zamanki adıyla) tüm çalışanları, emeklilik aşamasında, makul bir yaşam düzeyi sağlayacak gelir kaynaklarına sahip olmalıdır. 25. maddede ise,"emeklilik yaşına gelen, fakat yaşlılık aylığından yararlanamayan ve yaşamlarını sürdürebilmek için başka geçim kaynaklarına sahip olmayan kimseler, yeterli bir gelirden ve kendi özel gereksinimlerine uygun sosyal ve tıbbi yardım olanaklarından yararlanabilmelidir" hükmü getirilmiştir.[40]

4.1.7. Yaşlıların Sosyal Güvenliğini Sağlayan Araçlar

Yaşlıların sosyal güvenliğini sağlayan dört temel araç vardır. Bunlar; 1- yaşlılık sigortası sistemleri,2- yaşlılara yönelik sosyal yardımlar, 3- yaşlılara yönelik sosyal hizmetler 4- devletçe bakılma yöntemidir.

4.1.7.1. Yaşlılık Sigortası Sistemleri

Sanayi devriminden sonra, toplumların modernleşme hareketleri içinde, bireylerin yaşam standartlarını iyileştirme, insanlara eşit imkânlar verme amaçlarını içeren sosyal refah hizmetleri gerçekleştirilmiştir.

Sosyal sigortalar kişilerin prensipte zorunlu olarak ödedikleri primler yoluyla kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişilere güvence sağlaması esasına dayanır.[41]

Yaşlılık sigortası kolu da yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmaya yönelik bir sigorta koludur. [42] Yaşlılık sigortasında,

---

[39] Ali Güzel, "Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı", **Çimento İşveren,** Cilt 6, Sayı 3, Mayıs-1992, s. 15.
[40] Social Charter,(Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10107.htm, 02.02.2008
[41] Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996, s.139
[42] Yusuf Alper., "Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tesbiti", **Çimento İşveren Dergisi**, Ocak-1997

yaşlı kişiye geçmişte çalıştığı işe, çalışma yılına ve aktif iken yaptığı maddi katkılara bakılarak emeklilik maaşı verilmektedir.

Yaşlılık sigortası sistemleri yaşlıların sosyal güvenliğini sağlamada en önemli ve geçerliliğini koruyan sistemlerdir. Yaşlılık sigortasından faydalanabilmek için, belirli bir yaş sınırına ulaşmak, belirli bir süre prim ödemek, belirli bir süre prim ödemek ve belirli bir süre sigortalı olma gereksinimi vardır.

4.1.7.2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardımlar

Sosyal güvenlik araçlarından biri olan sosyal yardımlar, kendi gücü ve imkânlarıyla kendisinin ve ailesinin geçimini hiçbir şekilde sağlayamayan insanlara yapılmaktadır. Sosyal güvenlik kurumundan veya kendilerine bakmakla yükümlü nafaka mükellefi kimselerden herhangi bir destek görmeyen insanlara, devlet yardım etmek durumundadır. Bu itibarla sosyal yardım, yokluğa ve tehlikeye maruz kişilerin devletçe sağlık ve ekonomik yönden korunması olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal yardımlar, sosyal sigortalar gibi yoksul ve az gelirli insanların muhtaçlığı konusuna kamu sorumluluğu ile yaklaşıp, çözüm getirmektedirler. Sosyal sigortalar ile sosyal yardımlar, yoksul ve az gelirli insanlara yardım ederler. Fakat her iki yardım arasında farklar vardır. Bu farkları şöyle değerlendirebiliriz.

Sosyal yardımlar genellikle vergiler ile finanse edilmektedir. Herhangi bir karşılık söz konusu olmaksızın, ihtiyaç içindeki kişileri kapsar. Üçüncü olarak, sosyal yardımlar tek yanlı olarak devlet tarafından yapılır ve yararlanan kişilerin mali katkısı aranmaz. Sosyal yardımlar sosyal güvenlik alanındaki kanunların taşıdığı önemli boşluklara cevap verebilir.

Diğer taraftan sosyal yardımlar, özellikle mevcut sosyal güvenlik sistemlerini tamamlama açısından faydalı olmaktadır. Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik alanındaki kanunların taşıdığı önemli boşlukları doldurduğu gibi, zorluk içindeki kişilere de durumlarını düzeltici nitelikte imkân sağlar.[43]

4.1.7.3. Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler

[43] Wouter Van Ginneken, "Extending social security: Policies for developing countries", **International Labour Review**, Volume 142, Number 3, 2003, pp. 277-282

Sosyal hizmetler Birleşmiş Milletler genel sekreterliğinin uzmanları tarafından şöyle tanımlanmıştır:

Sosyal hizmetler, bireylerin birbiriyle ve çevresiyle uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacını taşıyan örgütlenmiş çalışmalardır. Bu amaç, birey, grup ve toplulukların ihtiyaçlarını karşılamada ve toplum yapısındaki değişimlere uyum sorunlarını çözmede yardımcı olmaya yönelik yöntemler yoluyla gerçekleştirilir. İktisadi ve sosyal durumların düzeltilmesi için alınan önlemlerdir.

Toplumun imkânsızlıkları nedeniyle yoksul ve muhtaç durumdaki ya da bedenen ve ruhen bir eksikliğe sahip bulunan bireylerin, ülke koşullarına uygun, insanca bir yaşam sürdürmelerini amaçlayan, devlet ve gönüllü kuruluşlar tarafından verilen hizmetlerdir.

Genellikle modern toplumlarda sosyal hizmetler daha yaygın faaliyet alanına sahip olmuştur. Aile ve çocuk bakım ve yardım hizmetleri, özürlülere yönelik hizmetler, yetişkinlere yönelik hizmetler, sağlık hizmetleri, parasal güçlüklerin çözümüne ilişkin hizmetler sosyal hizmet çalışmalarını oluşturmaktadır. Dünyada yaşlılara yönelik sosyal hizmet çalışmaları, her geçen gün artmaktadır. Burada amaç, yaşlıların yaşamlarını kolaylaştırmadır.[44]

4.1.7.4. Yaşlılara Yönelik Devlet Bakımı

Sosyal güvencesi bulunmayan yaşlıların büyük sorun içinde bulundukları bilinmektedir. Ancak devlet bu sorunları çözmekle yükümlüdür. Sosyal refah devleti oluşturabilmek için toplumda modernleşme sürecini gerçekleştirebilmek gayesi içinde, yaşlılara insanca yaşam ortamını verebilme gayretini amaçlayan devlet bakımı yapılmaktadır. Yaşlı alanındaki yapılandırma çalışmalarını devlet bakımı adı altında toplumsal dinamiklerde oluşturabilme gayreti içinde kurumsal yapılanmalar söz konusudur.

Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi ile birlikte yaşlıların sosyal güvenliği ile ilgili yeni düzenlemeler sosyal sigortalar ortaya çıkmıştır. Yaşlıların devletin geliştirdiği sosyal refah hizmetleri yoluyla korunması da bu anlayış içinde gerçekleşmektedir.

---

[44] Kenan Tunçomağ., **Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1990 , s.5

Sosyal refah devleti oluşturabilmek için toplumda modernleşme sürecini gerçekleştirebilmek gayesi içinde, yaşlılara insanca yaşam ortamını verebilme gayretini amaçlayan devlet bakımı yapılmaktadır. Yaşlı alanındaki yapılandırma çalışmalarını devlet bakımı adı altında toplumsal dinamiklerde oluşturabilme gayreti içinde kurumsal yapılanmalar söz konusudur.

Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi ile birlikte yaşlıların sosyal güvenliği ile ilgili yeni düzenlemeler sosyal sigortalar ortaya çıkmıştır. Yaşlıların devletin geliştirdiği sosyal refah hizmetleri yoluyla korunması da bu anlayış içinde gerçekleşmektedir.[45]

4.2. Avrupa Birliği'nde Yaşlılar

Avrupa Birliği'nde dezavantajlı gruplardan biri olarak sayılan yaşlılar, Avrupa Birliği'nin ve üye ülkelerin üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir. Tablo 35 ve Grafik 42'ten görüldüğü gibi Avrupa Birliği'nde nüfusun yaklaşık % 16.9'ını oluşturmuştur. Diğer bir taraftan Tablo 36 ve Grafik 43'ten anlaşılacağı gibi toplam nüfusun % 16.9'un oluşturan yaşlıların nüfusu 2007 itibari ile yaklaşık olarak 83.8 milyon nüfusa ulaşmış ve bu nüfus ilerleyen yıllarda sürekli artması beklenmektedir.

[45] Sait Dilik, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", A.Ü.S.B.F. Dergisi, Cilt 35, Ocak-Aralık 1980, s.73

Tablo 35:

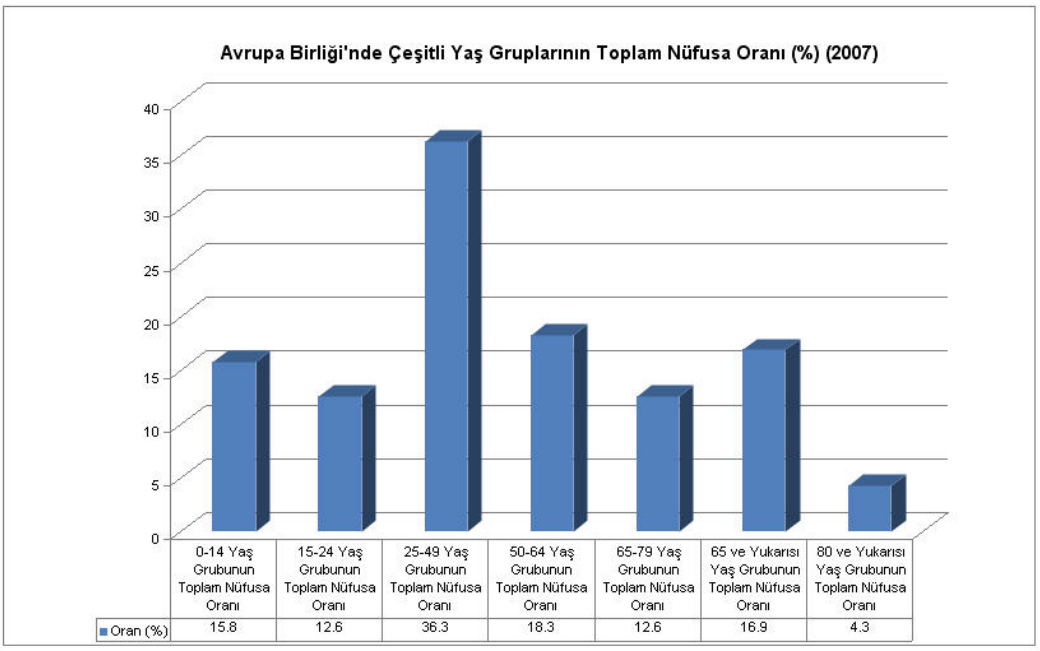
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Çeşitli Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranı (%) (2007)

	0-14 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı	15-24 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı	25-49 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı	50-64 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı	65-79 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı	65 ve Yukarısı Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı	80 ve Yukarısı Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
Avrupa Birliği (AB-27)	15.8	12.6	36.3	18.3	12.6	16.9	4.3
Avrupa Birliği (AB-25)	15.9	12.5	36.3	18.3	12.6	17	4.4
Belçika	17	12.1	35.4	18.5	12.5	17.1	4.6
Bulgaristan	13.4	13.3	35.6	20.4	13.8	17.3	3.5
Çek Cumhuriyeti	14.4	13.1	36.9	21.2	11.1	14.4	3.3
Danimarka	18.6	11.4	34.7	20	11.2	15.3	4.1
Almanya	13.9	11.7	36.3	18.4	15.2	19.8	4.6
Estonya	14.9	15.4	34.7	17.9	13.6	17.1	3.5
İrlanda	20.3	14.8	38.3	15.5	8.4	11.1	2.7
Yunanistan	14.3	11.6	37.6	18	14.7	18.6	3.9
İspanya	14.5	11.5	40.5	16.8	12.1	16.7	4.5
Fransa	18.6	12.8	34.2	18.2	11.4	16.2	4.8
İtalya	14.1	10.2	37.3	18.4	14.6	19.9	5.3
Güney Kıbrıs	17.9	15.5	37.3	16.9	9.5	12.3	2.8
Letonya	14	15.7	35.6	17.6	13.7	17.1	3.4
Litvanya	15.9	15.7	36.2	16.6	12.5	15.6	3.1
Lüksemburg	18.3	11.8	38.8	17.1	10.7	14	3.3
Macaristan	15.2	12.8	35.7	20.4	12.3	15.9	3.6
Malta	16.7	14.2	34.6	20.6	10.8	13.8	3
Hollanda	18.1	12	36.1	19.4	10.8	14.5	3.7
Avusturya	15.6	12.3	37.6	17.6	12.4	16.9	4.5
Polonya	15.8	15.9	36	18.9	10.6	13.4	2.9
Portekiz	15.5	11.9	37.4	18	13.2	17.3	4.1
Romanya	15.4	14.9	37	17.8	12.2	14.9	2.7
Slovenya	14	12.7	37.8	19.6	12.5	15.9	3.4
Slovakya	16.1	15.6	38	18.4	9.3	11.9	2.5
Finlandiya	17.1	12.5	32.9	21.1	12.3	16.5	4.2
İsveç	17	12.7	33.2	19.7	12	17.4	5.4
İngiltere	17.6	13.4	35.1	17.9	11.5	16	4.5
Hırvatistan	15.6	12.9	35.2	19.2	14	17.1	3.1
Makedonya	18.9	16	36.9	17	9.6	11.2	1.6
Türkiye	27.9	17.4	37.5	11.1	:	6.6	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:
Lihtenştayn	17.1	12.3	39	19.7	8.9	11.9	3
Norveç	19.4	12.5	35	18.5	10	14.6	4.7
İsviçre	15.8	11.9	37.2	18.9	11.6	16.2	4.6
Arnavutluk	24.9	19.3	33.7	13.3	7.4	8.8	1.4
Bosna Hersek	:	:	:	:	:	:	:
Sırbistan Karadağ	:	:	:	:	:	:	:
Karadağ	:	:	:	:	:	:	:
Sırbistan	15.5	12.9	33.9	20.4	14.4	17.3	2.9
Ermenistan	19.7	19.5	36.8	13.1	9.5	10.9	1.4
Azerbeycan	23.8	20.8	38.5	9.8	6.2	7.1	0.9
Beyaz Rusya	14.9	16.3	37.6	16.6	12	14.6	2.6
Gürcistan	17.7	16.6	36.1	14.9	12.3	14.6	2.3
Moldovya	18.2	19.1	36.6	15.9	8.5	10.3	1.8
Ukrayna	14.2	15.6	36.4	17.4	13.5	16.4	2.9
Andorra	14.9	10.7	46	16.6	8.2	11.8	3.6

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 42:

Avrupa Birliği'nde Çeşitli Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranı (%) (2007)
40
35
30
25
20
15
10
5
0
0-14 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
15-24 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
25-49 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
50-64 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
65-79 Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
65 ve Yukarısı Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
80 ve Yukarısı Yaş Grubunun Toplam Nüfusa Oranı
Oran (%)
15.8
12.6
36.3
18.3
12.6
16.9
4.3

Tablo 36:

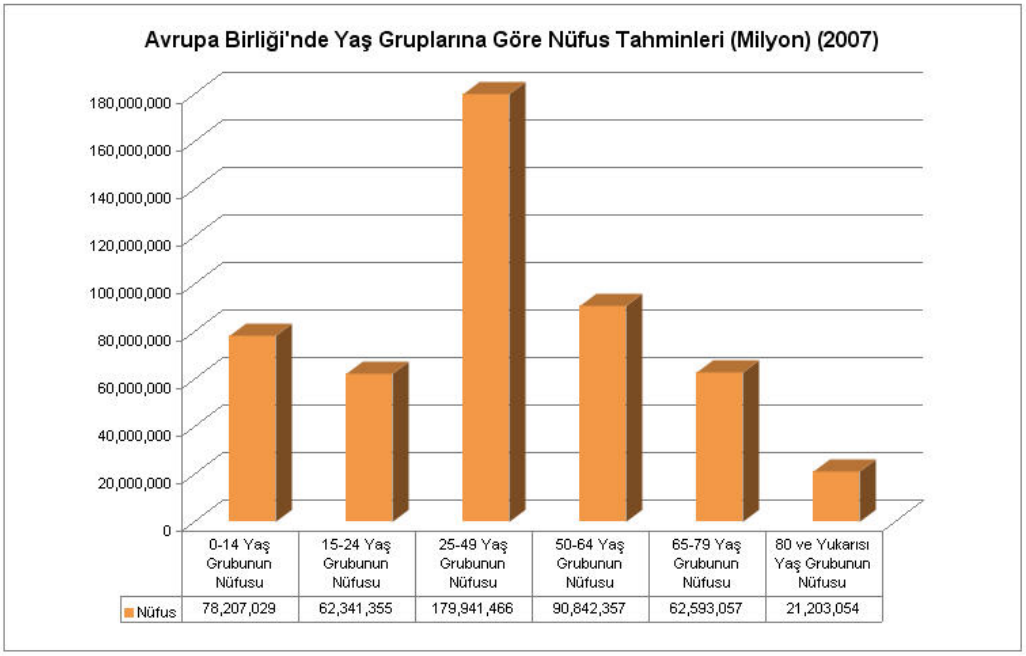
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahminleri (2007)

	0-14 Yaş Grubunun Nüfusu	15-24 Yaş Grubunun Nüfusu	25-49 Yaş Grubunun Nüfusu	50-64 Yaş Grubunun Nüfusu	65-79 Yaş Grubunun Nüfusu	80 ve Yukarısı Yaş Grubunun Nüfusu
Avrupa Birliği (AB-27)	78,207,029	62,341,355	179,941,466	90,842,357	62,593,057	21,203,054
Avrupa Birliği (AB-25)	73,856,726	58,100,792	169,224,886	85,433,708	58,903,256	20,364,541
Belçika	1,797,729	1,280,532	3,742,667	1,953,544	1,326,423	483,639
Bulgaristan	1,031,915	1,024,947	2,733,192	1,564,489	1,058,131	266,616
Çek Cumhuriyeti	1,479,514	1,346,200	3,795,246	2,183,792	1,146,883	335,554
Danimarka	1,014,153	619,076	1,889,704	1,089,406	610,234	224,511
Almanya	11,441,366	9,610,634	29,850,987	15,112,630	12,494,447	3,804,842
Estonya	199,744	207,320	466,111	239,865	182,618	46,540
İrlanda	877,750	637,386	1,651,620	669,614	360,336	117,928
Yunanistan	1,596,530	1,290,546	4,198,404	2,012,240	1,639,593	434,427
İspanya	6,458,615	5,111,760	18,032,917	7,463,922	5,399,333	2,008,084
Fransa	11,763,372	8,131,573	21,661,021	11,558,801	7,246,906	3,030,467
İtalya	8,322,127	6,056,207	22,083,961	10,896,127	8,629,245	3,143,620
Güney Kıbrıs	139,739	121,049	290,744	131,443	74,168	21,541
Letonya	318,463	358,459	812,107	402,315	313,160	76,801
Litvanya	538,123	533,106	1,224,180	562,199	422,459	104,812
Lüksemburg	87,273	56,128	184,582	81,375	50,982	15,847
Macaristan	1,529,654	1,285,976	3,592,393	2,053,017	1,241,750	363,368
Malta	68,135	58,063	141,184	84,190	43,871	12,367
Hollanda	2,958,615	1,964,523	5,898,694	3,167,808	1,767,510	600,842
Avusturya	1,294,718	1,021,389	3,118,281	1,461,504	1,029,728	373,303
Polonya	6,022,360	6,074,165	13,709,934	7,202,510	4,028,589	1,087,921
Portekiz	1,637,637	1,265,531	3,964,620	1,902,690	1,395,739	432,878
Romanya	3,318,388	3,215,616	7,983,388	3,844,160	2,631,670	571,897
Slovenya	281,079	255,281	760,145	394,241	251,606	68,025
Slovakya	870,622	842,505	2,050,427	990,444	503,944	135,695
Finlandiya	901,181	657,351	1,734,315	1,115,391	647,712	221,005
İsveç	1,549,587	1,161,299	3,021,933	1,799,001	1,091,183	490,254
İngiltere	10,708,640	8,154,733	21,348,709	10,905,639	7,004,837	2,730,270
Hırvatistan	692,891	573,203	1,561,927	854,679	620,465	138,073
Makedonya	386,248	326,979	752,669	346,417	195,695	33,107
Türkiye	20,479,962	12,808,949	27,559,923	8,164,837	:	:
İzlanda	65,467	44,649	111,796	50,127	25,994	9,639
Lihtenştayn	5,999	4,336	13,700	6,945	3,143	1,045
Norveç	905,931	586,767	1,638,518	864,321	467,435	218,162
İsviçre	1,182,670	892,865	2,796,130	1,420,412	870,750	345,912
Arnavutluk	783,522	608,703	1,061,886	420,448	234,312	43,756
Bosna Hersek	:	:	:	:	:	:
Sırbistan Karadağ	:	:	:	:	:	:
Karadağ	123,660	97,727	218,905	104,300	68,313	11,998
Sirbistan	1,149,809	955,352	2,507,537	1,507,304	1,064,384	213,265
Ermenistan	634,824	630,541	1,186,705	421,687	307,350	44,846
Azerbeycan	2,030,900	1,773,100	3,284,800	840,200	528,700	75,000
Beyaz Rusya	1,443,797	1,586,707	3,656,100	1,607,848	1,164,871	255,138
Gürcistan	779,125	728,241	1,587,432	656,510	539,917	101,232
Moldovya	650,385	683,196	1,310,796	568,118	305,927	62,691
Rusya	20,881,138	23,758,768	53,500,563	24,126,220	16,626,026	3,328,253
Ukrayna	6,606,439	7,266,773	16,921,955	8,067,466	6,262,954	1,340,104
Andorra	12,067	8,715	37,379	13,501	6,673	2,887

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 43:

4.2.1. Avrupa Birliği'nin Yaşlılarla İlgili Sosyal Politikası

Roma Antlaşması'nın 123.maddesi uyarınca kurulan fonun amacı; işçilerin istihdam imkânlarının artırılması, refah düzeylerinin yükseltilmesidir. Roma Antlaşması 125.maddesinde kimlere, hangi şartlarda Avrupa Sosyal Fonu aracılığıyla yardım yapılacağı belirtilmiştir. Yardım görenlerin bir grubunu da yaşlılar oluşturur.[46]

Avrupa Birliği'nin, sosyal politika en yoksul vatandaşlarının talihini iyileştirmeye entegrasyon ve dayanışmanın teşvik edilmesine, dışlanma yoksullukla mücadele ve korumaya yöneliktir. AB sosyal politikası ortak bir politika değildir

AB sosyal politikasının hukuki yapısında insan hakları, sosyal-ekonomik ve kültürel haklardan oluşan bir temel vardır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, ILO ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmeleri ve kurucu anlaşmalar Avrupa sosyal politikasına temel oluşturan belgelerdir. Söz konusu temel belgeler kadar 19. ve 20. y.y işçi hareketleri ve mücadeleleri de Avrupa sosyal politikasında belirleyici

[46] Treaty of Rome, 25th March 1957, Article 123,125

olmuştur. Bu bakımdan da her üye ülkenin sosyal politikayı yorumlaması, tarihsel ve kültürel birikimlerine göre farklılıklar göstermiştir

1980 sonrasında sosyal politika alanında AB düzeyindeki düzenlemelerin kapsamı oldukça genişlemiştir. AB antlaşmasının konsolide 2. ve 13. maddeleri ekonomik ve sosyal gelişme ile ilgilidir ve XI. Başlığı sosyal politika, mesleki eğitim ve gençlik konularını düzenlemektedir ortak sosyal politika sosyal uyumu güçlendirmeye çalışır, sosyal uyumu sağlamak için asgari sosyal standartlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Avrupa Topluluk Antlaşması 158. madde"Topluluk, bütünsel uyumlu gelişimini desteklemek için, ekonomik ve sosyal uyumun güçlenmesine yol açan eylemler geliştirmeli ve izlemelidir" ifadesine yer vermiştir. Birlik içinde sosyal uyumu güçlendirmenin temel araçlarını Avrupa Sosyal Fonu temsil etmektedir.[47]

1993'te Komisyonun başlattığı geniş tabanlı yenilikçi ve ileriye dönük bir sosyal politika yaklaşımının sonucu 1995-97 dönemini kapsayan Avrupa Sosyal Politika Eylem Planı kabul edilmiştir. Programın başlıca özellikleri 11 madde halinde sıralanmaktadır. Bu maddelerden bir tanesi, yaşlılara yardımdır.

Sosyal politika, küreselleşme ve değişim sürecinin olumsuz sosyal sonuçlarını en aza indirgeyen AB'nin yapısal uyum politikalarından biridir. Bu genel stratejiyi ileriye taşımak için 2000-2005 yıllarını kapsamak üzere AB Konseyi 'Sosyal Politika Gündemini ' benimsemiştir. Gündem ile birlikte, köklü teknolojik değişikliler, küreselleşme, nüfusun yaşlanması ve AB'nin genişleme sürecindeki hususlar göz önünde bulundurularak 'Avrupa'yı daha nitelikli ve daha istihdam yaratan, daha geniş bir sosyal bütünleşmeye sahip' konuma getirecek yeni bir strateji belirlenmiştir.[48]

4.2.1.1. Avrupa Sosyal Fonu

Avrupa sosyal fonu, Avrupa Birliği'nin ekonomik gelişmesini destekleyen Avrupa'nın en eski fonudur. Bu fon 1957 yılında Roma antlaşması yaratılmış, 1960 yılında hayata geçmiştir.[49]Avrupa Sosyal Fonu Birliğin sosyal politikasının temel araçlarından biridir. Avrupa Sosyal Fonu aracılığıyla ile üye ülkelere istihdam

[47] Treaty Establishing the European Community, Rome, 25 March 1957, Article 7
[48] Commission of the European Communities, "Social Policy Agenda", 2000, 379 final, p.20-21.
[49] Andrew Evans, **The E.U. Structural Funds**, Oxford University Press, 1999, pp. 1-2

olanaklarının artırılması ve iyileştirilmesi için maddi destek verilmiştir bu konuya daha detaylı bakıldığında, Avrupa Sosyal Fonu'nun 2000-2006 yılları için 60 milyar Euro'luk bir bütçesi ve yine aynı dönem için 4 temel hedefi olduğunu görmek mümkündür. Ortaya koyulan hedefler arasında Avrupa Birliği'nde istihdam oranının artırılması, girişimciliğe destek verilmesi, işgücünün iş koşullarına ve teknolojideki değişimlere uyum sağlayabilme yeteneğinin güçlendirilmesi ve fırsat eşitliğinin korunması olarak saymak mümkündür.[50]

4.2.1.2. Avrupa Sosyal Şartı

Sosyal Politika alanında, 1989 yılında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı önemli bir dönüm noktasıdır. Sosyal Şart'ı 9 Aralık 1989'da İngiltere'nin de katılımıyla imzalanmıştır.[51] Sosyal Şart 12 temel sosyal hakkı güvence altına alan bir AB belgesidir Buna göre, Serbest dolaşım hakkı, çalışma ve ücret hakkı, daha iyi yaşama ve çalışma şartlarına sahip olma hakkı, örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadın ve erkek arasında eşit muamele görme hakkı, işçiler için bilgilendirilme, danışılma ve yönetime katılma hakkı, işte korunma ve güvenlik hakkı, çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler için yasalarla korunma hakkı, yaşlılar için emeklilikten sonra düzenli bir yaşam standardına sahip olma hakkı, özürlüler için sosyal ve mesleki entegrasyon hakkı Avrupa Sosyal Şartı'nda yer aldı.[52]

4.2.2. Avrupa Birliği'nde Yaşlılar Hakkında Tarihsel Gelişim

İnsanlık için karanlıklardan kurtulup 20. yüzyıla gelmek hiç kolay olmamıştır. İnsanlığın sahip oluğu gelişmelerden habersiz milyonlarca insan da vardı. Kilisenin hükümranlığı, toprak sahiplerinin hükümranlığı, geleneklerin hükümranlığı, kutsallıkların hükümranlığı söz konusuydu ve ne insanın ne de hak anlayışının bir yeri vardı, insan yerine zavallılar vardı, ama insan yoktu haklar yoktu. Ayrıcalıklı sınıflar ve eşitsizlikler olagelmişti.[53]

---

[50] European Commission Employment And Social Affairs, " Social Agenda", Issue No: 4 December 2002, p.11

[51] John T. Addison and W. Stanley Siebert, "The Social Charter of the European Community: Evolution and Controversies", **Industrial and Labor Relations Review**, Vol. 44, No. 4, 1991, pp. 597-598

[52] Social Charter,(Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10107.htm, 02.02.2008

[53] Meryem Koray, **Sosyal Politika**, Bilge Yayınları, İstanbul 2004, s.17

Yaşlılar da bu durumdan etkilenenlerdendi. Sanayi devrimi öncesi dönemde yaşlı nüfusun sosyal güvenliğinde, geleneksel müesseseler etkili olduğu, din kurallarına göre yapılan yardımlar, meslek teşekküllüleri ve ahilik çerçevesinde yapılan yardımlaşma ve vakıflarca yapılan yardımlara dayandığı görülmekteydi.

Sanayi devrimi sonrasında hızlanan teknik buluşlarla dünyada sosyal ve ekonomik yapıda dönüşümler olmuştur. Modern sosyal güvenlik araçları etkinlik kazanmış ve tarihte ilk olarak sosyal sigorta yaşlı nüfusun sosyal güvenliğini sağlamada en etkin araç konumuna gelmiştir. İşte bu nedenle sosyal politikayı, hem tarihsel ve toplumsal bir olgu olarak ele almak, hem de bu olguyu sosyal politikaların ve sosyal devlet anlayışının geliştiği Batı Avrupa'nın geçirdiği toplumsal değişim içinde irdelemek gerekmektedir. Günümüzde ise bütün dünyada yaşlı nüfusun korunmasında sosyal sigortaların yanında, sosyal yardımlar, sosyal hizmetler ve devletçe bakılma yöntemi de etkin araçlardır.

Tarih boyunca ortaya çıkan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimler, yaşlı nüfusun sosyal güvenliğim de etkilemiştir. Bugün de yaşlı dünyamız bir değişim sürecine girmiştir. Ancak bu değişimin yaşlı nüfusun sosyal güvenliğine etkileri henüz bütün boyutlarıyla ortaya çıkmamıştır. Yaşlıların durumu, toplumsal birer mesele haline gelip, toplumsal çözümler üretilmesi modern zamanlara ve modern toplumlara özgü bir olgu olmuştu.

19. yüzyılın ilk yarısında sanayi devriminin gelişmesi ile beraber, paralel olmak üzere Çalışanlar üzerindeki aşırı sömürü ve ortaya çıkmıştır. Serbest rekabet ilkesine dayanan 19. Yüzyılın liberal ekonomi düzeninde sanayileşme hareketinin sonucu olarak üretim araçları ve kapitalin sayılı ve sınırlı ellerde toplanması, bu suretle de tekellerin kendini göstermesi, serbest rekabet ilkesinin değerini son derece şüpheli bir duruma getirmiştir.[54]

Bunun sonucu olarak da toplumu meydana getiren sınıflar arasındaki huzursuzluk ve gerginlikleri gidermek ve dengeyi sosyal reformlarla sağlamak ihtiyacı sonucu "sosyal devlet" doğmuştur. Sosyal devlet, takip edeceği vergi ve ücret politikaları ile adil bir gelir dağılımının gerçekleşmesi görevini üstlenen, korunmaya muhtaç grup ve sınıfları gözeten, sosyal güvenlik uygulamaları ve

---

[54] **A.e,** s.30-31

istihdam politikalarına yön veren çağdaş bir devlet anlayışı olarak tanımlanabilir. Sosyal devlet veya refah devleti olarak adlandırılan devlet anlayışı, 19. yüzyıla egemen olan sosyal, felsefi ve ekonomik görüşlere büyük ölçüde son vermiştir. Nitekim l. Dünya Savaşı sonucu imzalanan Versailles Barış Antlaşmasının 13. bölümünün 427. maddesi tüm dünyada sosyal kanunlar çıkarılmasını öngörmüştür.[55]

Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi ile birlikte yaşlıların sosyal güvenliği ile ilgili yeni düzenlemeler ve bu arada tarihte ilk defa müessese olarak sosyal sigortalar ortaya çıkmıştır, yaşlıların devletin geliştirdiği sosyal refah hizmetleri yoluyla korunması da bu anlayış sonucu başlamıştır.

Dünyada ilk yaşlılık sigortası uygulaması bugünkü anlaşılan manada Almanya'da başlamıştır. Almanya'da 19, yüzyılın sonlarında ilk sosyal sigortaların meydana gelişinde, Başbakan Bismarck'ın kişiliğinin yanında, birçok etkende rol oynamıştır. Bu etkenlerin başında bu dönemde ülkenin işsizlik, sosyalist hareketler ve ekonomik bozukluklarla karşı karşıya bulunması geliyordu, işte Bismarck bu sorunların kapsamlı bir sosyal güvenlik programıyla çözümlenebileceğim düşündü. Bunun yanı sıra Prusya'nın geleneksel baba devlet, otoriter devlet anlayışının yardımıyla Almanya'nın Avrupa'daki ekonomik liberalizmin ve ferdiyetçi görüşlerin fazla etkisi altında kalmamasının da rolü olmuştur.

İşte böyle bir ortamda Almanya'da 1883 yılında hastalık sigortası uygulaması Yaşlılık sigortası sistemleri kurulmuştur. Almanya'da ilk yaşlılık sigortası uygulamasında, yaşlılık sigortasının kapsamı başlangıçta ücretleri düşük olan sanayi işçileriyle sınırlanmıştır; ancak daha sonra bütün ücretliler kapsama alınmıştır. Bu sistemde sigortalılar yitirdikleri ücretleriyle orantılı bir ödeneğe hak kazanmaktaydılar. Yaşlılık sigortası için sigortalı ve işveren primleri yanında,
Devletin de genel bütçeden katkısı öngörülmüştü sözleşme veya tavsiye niteliğindedir.

Diğer bir taraftan Uluslararası Çalışma Teşkilatı 1919'dan beri ara vermeden devam eden faaliyetlerine, 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı sebebiyle 1944 yılına kadar ara vermiştir. Savaş sona erdikten sonra faaliyetlerine devam etmiş ve1944 yılında Philadelphia'da 26. Çalışma Konferansı toplanmıştır.

[55] **A.g.e.,** s. 32-33.

Bu konferansta kabul edilen ve "Philadelphia Beyannamesi" adıyla da ilan edilen belgeyle tüm hükümetlere, asgari geçim olanaklarının garanti altına alınacağı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması önerilmiştir.[56] Yine bu beyannamede sosyal güvenlik önlemlerinin esas itibariyle korumaya muhtaç bireye, asgari bir gelir sağlamak üzere alınacağı karara bağlanmıştır'[57]. Yani yaşlılar gibi sosyal güvenlikten mahrum kişilerin, insan gibi yaşamasını sağlayacak sistemlerin kurulmasını sağlamıştır. Bireyin insan haysiyetine yaraşır bir gelir sağlamasına yönelik sistemlerin kurulması, bu beyannamede kararlaştırılmıştır.

Birleşmiş Milletler ise, 10 Aralık 1948 tarihinde insan Hakları Evrensel Bildirisi'ni kabul etmiştir. İnsan hak ve özgürlüklerine olan saygı ve inancını dile getirmesi bakımından, bu bildiri insanlık tarihinin önemli belgeleri arasında sayılmıştır. Bildirinin 22. maddesi "herkes, toplumun bir ferdi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir, sosyal güvenlik, bireyin onuru ve kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır" denmektedir. Bildirinin 25.maddesine göre ise: "Her kişinin gerek kendisi, gerekse ailesi için yiyecek, mesken, tıbbi yardım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak bir yaşama düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk ve yaşlılık hallerinde veya geçim olanaklarından iradesi dışında yoksunluk yaratacak diğer bütün durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır" denilmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, bildirinin bu maddeleri yaşlılığı, sosyal riskler içinde saymakta ve yaşlılığın sosyal güvenlik sistemleri içinde zararlarından korunulması gerekli bir risk olduğunu belirtmektedir. Bu bildiri ile yaşlılık riski uluslararası düzeyde kabul edilen bir sosyal risk olma özelliğine kavuşmuştur.[58]

ILO tarafından düzenlenen sözleşmelerden biri olan 1952 tarihli sosyal güvenliğin asgari normlarına ilişkin 102 sayılı çalışma sözleşmesinde sosyal güvenlik sistemlerinin karşılayacağı tehlikeler dokuz tür olarak ele alınmış ve sosyal güvenlik sistemlerinin bu tehlikeleri karşılamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir.

---

[56] Eddy Lee , "The Declaration of Philadelphia:Retrospect and Prospect", **International Labour Review,** Vol. 133, 1994, p 467.
[57] Mehmet Kocaoğlu, "Sosyal Güvenliğe Genel Bakış ve Türkiye'deki Uygulaması", **TİSK İşveren Dergisi**,Cilt 25, Sayı 5, Şubat-1987, s. 4.
[58] United Nations, "Universal Declaration of Human Rights", 10 December 1948, Article 25

Sözleşmede yaşlılık riski de diğer risklerle birlikte sayılmış ve üye ülkelerin bu risklere karşı gerekli sistemleri oluşturmaları istenmiştir. Bunun yanında 102 sayılı sözleşme yaşlılık sigortasının uygulanmasına ilişkin birçok hüküm getirmiştir. Sözleşmenin 26. maddesi emeklilik yaşına ilişkin, 29. maddesi de emekli maaşı alınması için gerekli çalışma süresi ile ilgili esaslar belirlemiştir. [59]

Yaşlılarla ilgili diğer bir gelişme ise Avrupa Konseyi'nin 8-9 Aralık 1989'da Strasbourg'da yaptığı toplantıda, temel sosyal hakları şartı kabul edilmesidir. Topluluk Temel Sosyal Hakları Şartının 24 ve 25. maddelerinde yaşlıların korunmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır.[60]

Son yıllarda, yaşlı nüfusun bütün dünyada artış eğilimine girmesi ve dünya nüfusunun yaşlanmaya başlaması, beraberinde yaşlı nüfusun sosyal güvenliğini sağlama konusunda ciddi sorunları getirmiştir. Avrupa Biriliği'nde de trend bu yöndedir. Demografik alanda olan değişmeler, Avrupa Birliği'nde kamu harcamaları için ciddi bir engel teşkil etmektedir ve gelecekte de bu durumun devam edeceği ön görülmektedir.[61]

4.2.3. Avrupa Birliği'nde Yaşlı Nüfus

Avrupa Birliği'ne demografik yapısına bakıldığında, gelecek yıllarda Avrupa topluluğunun nüfusu, yaş ve sayı olarak değişiklik göstereceği tahmin edilmektedir. Bu değişiklikler doğum oranlarındaki düşüş, insan yaşamının uzaması ve 'baby boomer' denilen 1950 ve 1960'lı yıllarda doğan jenerasyonunun emekli olması ile bağlantılıdır.[62]

Diğer bir taraftan, 2000 yılından bu yana Avrupa Birliği'nde sosyal güvenlik alanındaki harcamaları destekleyen finansal kaynaklar giderek erimeye başlamış bunun üzerine üye ülkeler demografik alanda olan bu değişikliklerin etkileri konusunda çalışmalara başlamıştır.[63]

---

[59] ILO, C102 Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952
[60] Charter of the Fundamental Social Rights of Workers, (Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/social_charter_en.htm
[61] European Commission, "Europe's demographic future: Facts And Figures On Challenges and Opportunities" Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.67
[62] IMF, "Can Europe Afford to Grow Old?", Finance and Development 41,No:2, 2004, p. 20
[63] European Commission,**"**Europe's demographic future: Facts and figures on challenges and opportunities", **a.g.e.,** p.13

Avrupa Birliği'nde yaşlı nüfusun artması aslında doğurganlık oranlarının azalmasıyla açıklanabilir. Tablo 37 ve Grafik 44'ten görüleceği gibi Avrupa Birliği'nde doğurganlık oranlarının düşme eğilimi gösterdiğini görmekteyiz. Bu konudaki rakamlara bakıldığında 1960'lı yıllarda doğurganlık oranının % 2.64 iken 2005 yılında 1.5'e kadar gerilediğini görmekteyiz. Bunun yanında Avrupa Birliği'ndeki doğurganlık hızındaki bu düşüşün devam edeceği beklenmekte ve bu oranın 2050 yılı itibari ile % 1.6'a ulaşması beklenmektedir.

Tablo 37:

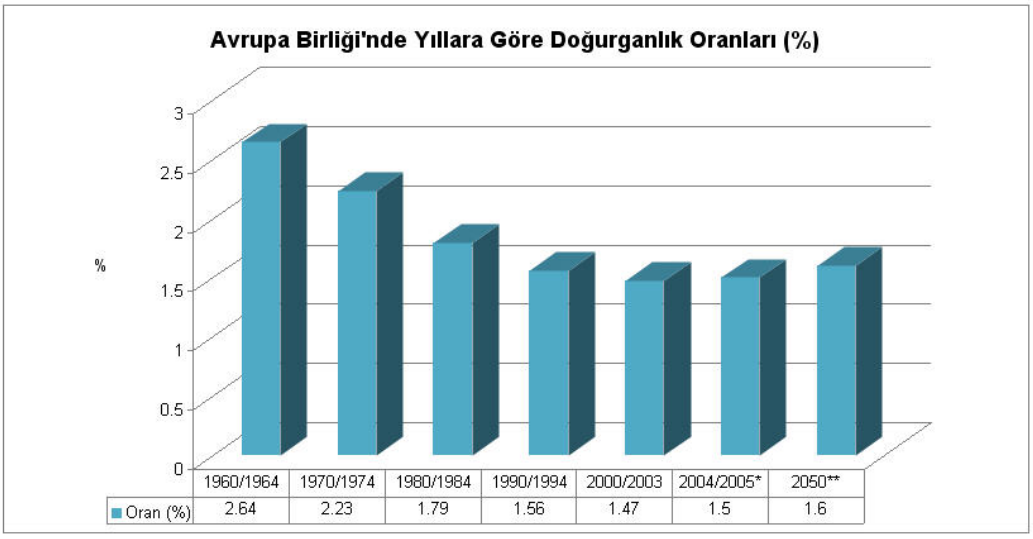
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Doğurganlık Oranları (%)

	1960/1964	1970/1974	1980/1984	1990/1994	2000/2003	2004/2005*	2050**
Avrupa Birliği (AB-25)	2.64	2.23	1.79	1.56	1.47	1.5	1.6
Avusturya	2.78	2.08	0.61	1.49	1.37	1.42	1.45
Belçika	2.64	2.07	1.61	1.62	1.63	1.64	1.7
Bulgaristan	2.23	2.16	2.01	1.57	1.25	1.29	1.5
Güney Kıbrıs	3.47	2.38	2.46	2.35	1.54	1.49	1.5
Çek Cumhuriyeti	2.22	2.14	2.01	1.72	1.16	1.23	1.5
Almanya	2.46	1.77	1.48	1.32	1.35	1.37	1.45
Danimarka	2.58	1.97	1.44	1.73	1.75	1.78	1.8
Estonya	:	2.13	2.12	1.67	1.35	1.4	1.6
Yunanistan	2.25	2.33	2.02	1.37	1.27	1.29	1.5
İspanya	2.86	2.87	1.94	1.3	1.26	1.32	1.4
Finlandiya	2.68	1.64	1.68	1.82	1.74	1.8	1.8
Fransa	2.83	2.36	1.88	1.72	1.89	1.9	1.85
Hırvatistan	2.12	1.93	1.9	1.55	1.34	1.35	1.85
Macaristan	1.88	2.01	0.82	1.77	1.31	1.28	1.6
İrlanda	3.91	3.84	2.92	1.99	1.95	1.99	1.8
İtalya	2.5	2.37	1.55	1.28	1.26	1.33	1.4
Litvanya	2.57	2.28	2.04	1.86	1.3	1.26	1.6
Lüksemburg	2.33	1.77	0.48	1.65	1.67	1.7	1.8
Letonya	:	2.01	2.01	1.7	1.24	1.24	1.6
Malta	3.16	2.21	0.98	2.02	1.58	1.37	1.6
Hollanda	3.17	2.15	0.52	1.59	1.72	1.73	1.75
Polonya	2.76	2.24	2.33	1.93	1.28	1.23	1.6
Portekiz	3.16	2.71	2.05	1.53	1.48	1.42	1.6
Romanya	2.1	2.65	2.18	1.55	1.28	1.29	1.5
İsveç	2.3	1.9	1.64	2.04	1.62	1.75	1.85
Slovenya	2.25	2.14	1.91	1.38	1.23	1.22	1.5
Slovakya	2.93	2.5	2.29	1.94	1.22	1.25	1.6
Türkiye	6.18	5.68	4.36	2.99	2.42	2.2	1.85
İngiltere	2.86	2.2	1.81	1.78	1.66	1.74	1.75

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 44:

Genelde yaşlıların faydalandığı emeklilik ödemeleri ve sağlık hizmetlerinin, demografik alanda olan bu değişiklikler ve nüfusun yaşlanması nedeniyle etkilenmesi beklenmektedir.

Yapılan araştırma ve tahminlere bakacak olunursa, Avrupa'daki nüfus ciddi bir oranda değişeceğini görmek mümkündür. Tablo 38 ve Grafik 45'ten anlaşılacağı üzere 15 ile 64 yaş arası çalışan yaş grubu 2005 yılında 308 milyon iken bu rakamın 2050 yılında da 253 milyon'a düşmesi beklenmektedir. Bunun yanında 65 yaş ve üzeri nüfusun sürekli bir şekilde artacağı belirtilmiş ve 1975 yılında 52.9 milyon olan 65 yaş ve üstü nüfus, 2005 yılında 77 milyon olmuş ve 2050 yılında ise yaklaşık 129 milyona ulaşması beklenmektedir. Yaşlıların nüfusun ilerleyen yıllarda artması beklentisi ve bunun sosyal güvenlik alanında olacak etkileri, yaşlılar konusunun Avrupa Birliği sosyal Politikaları'nda ciddi bir yer tutmasını sağlamıştır.

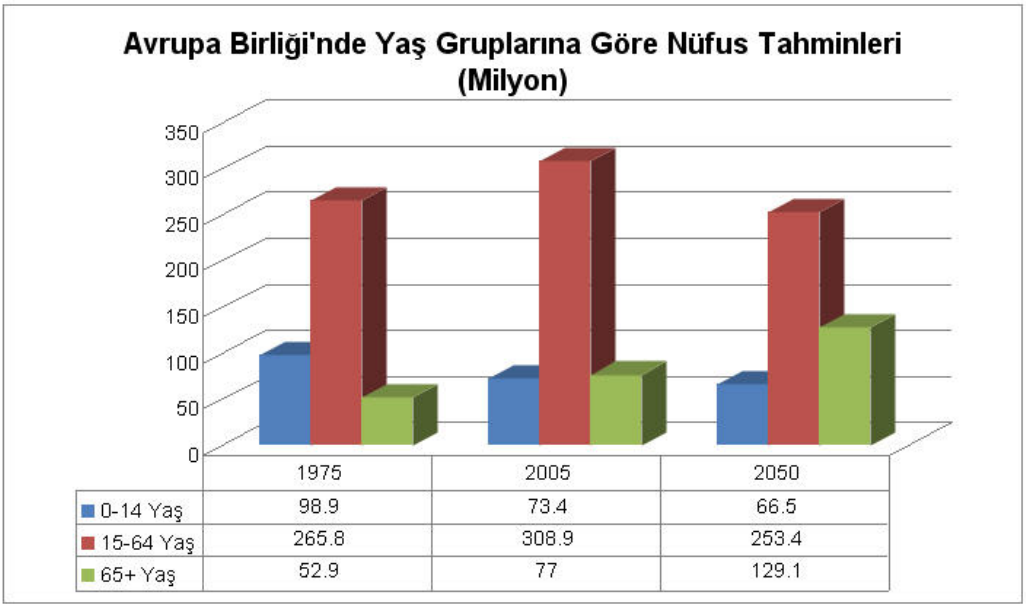
Tablo 38:

Avrupa Birliği'nde Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahminleri (Milyon)

	1975	2005	2050	2050/1975
0-14 Yaş	98.9	73.4	66.5	0.67
15-64 Yaş	265.8	308.9	253.4	0.95
65+ Yaş	52.9	77	129.1	2.44

Kaynak: 2005 Demographic Monitor of the SSO

Grafik 45:

Bunun yanında Avrupa Birliği'nde 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranına daha yakından bakacak olursak, Tablo 39 ve Grafik 46'dan görüldüğü üzere sürekli bir artış olduğunu anlamak mümkündür. 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus oranı 2000 yılında %15.6 iken 2007 yılında %16.9'a çıktığı görülmektedir.

Tablo 39:

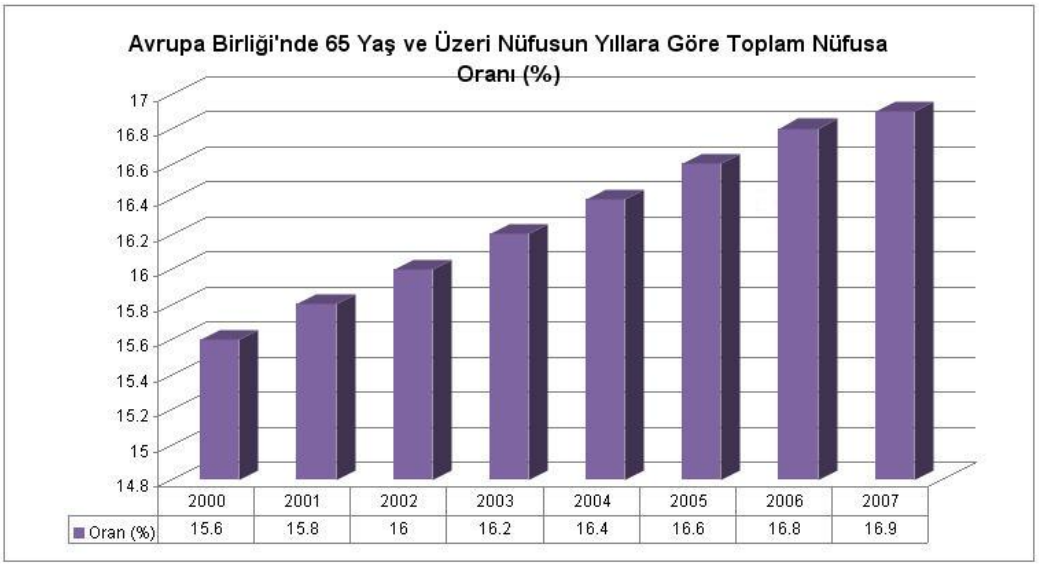
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Yıllara Göre Toplam Nüfusa Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	15.6	15.8	16	16.2	16.4	16.6	16.8	16.9
Avrupa Birliği (AB-25)	15.7	15.9	16.1	16.3	16.4	16.7	16.9	17
Belçika	16.8	16.9	16.9	17	17.1	17.2	17.2	17.1
Bulgaristan	16.2	16.3	16.9	17	17.1	17.1	17.2	17.3
Çek Cumhuriyeti	13.8	13.9	13.9	13.9	13.9	14	14.2	14.4
Danimarka	14.8	14.8	14.8	14.8	14.9	15	15.2	15.3
Almanya	16.2	16.6	17.1	17.5	18	18.6	19.3	19.8
Estonya	15	15.2	15.5	15.9	16.2	16.5	16.7	17.1
İrlanda	11.2	11.2	11.1	11.1	11.1	11.2	11.1	11.1
Yunanistan	16.5	16.8	17.2	17.5	17.8	18.1	18.5	18.6
İspanya	16.7	16.9	17	16.9	16.9	16.8	16.7	16.7
Fransa	15.8	15.9	16	16.1	16.1	16.2	16.2	16.2
İtalya	18.1	18.4	18.7	19	19.2	19.5	19.7	19.9
Güney Kıbrıs	11.2	11.3	11.7	11.8	11.9	11.9	12	12.3
Letonya	14.8	15.2	15.5	15.9	16.2	16.5	16.8	17.1
Litvanya	13.7	14.1	14.4	14.7	15	15.1	15.3	15.6
Lüksemburg	14.3	13.9	13.9	14	14.1	14.3	14.1	14
Macaristan	15	15.1	15.3	15.4	15.5	15.6	15.8	15.9
Malta	12.1	12.3	12.6	12.8	13	13.3	13.7	13.8
Hollanda	13.6	13.6	13.7	13.7	13.8	14	14.3	14.5
Avusturya	15.4	15.4	15.5	15.5	15.5	16	16.5	16.9
Polonya	12.1	12.4	12.6	12.8	13	13.1	13.3	13.4
Portekiz	16	16.4	16.5	16.7	16.8	17	17.1	17.3
Romanya	13.4	13.6	13.9	14.2	14.4	14.7	14.8	14.9
Slovenya	13.9	14.1	14.5	14.8	15	15.3	15.6	15.9
Slovakya	11.4	11.4	11.4	11.5	11.5	11.6	11.7	11.9
Finlandiya	14.8	15	15.2	15.3	15.6	15.9	16	16.5
İsveç	17.3	17.2	17.2	17.2	17.2	17.2	17.3	17.4
İngiltere	15.8	15.8	15.9	15.9	16	16	16	16
Hırvatistan	16.4	15.7	15.9	16.3	16.5	16.8	16.9	17.1
Makedonya	9.8	10.1	10.4	10.6	10.7	10.9	11.1	11.2
Türkiye	5.4	5.4	5.5	5.6	5.7	5.8	5.9	6.6
İzlanda	11.6	11.6	11.6	11.7	11.8	11.8	11.7	:
Lihtenştayn	10.5	10.5	10.5	10.8	10.8	11.1	11.6	11.9
Norveç	15.3	15.1	14.9	14.8	14.7	14.7	14.7	14.6
İsviçre	15.3	15.4	15.6	15.6	15.7	15.8	16	16.2
Arnavutluk	:	:	:	:	8.1	8.3	8.6	8.8
Bosna Hersek	:	:	:	:	:	:	:	:
Sırbistan Karadağ	13.6	13.8	14.1	16.8	16.5	:	:	:
Karadağ	:	:	:	11.7	12.1	12.4	12.7	:
Sirbistan	16	16.3	16.6	16.8	17	17.1	17.2	17.3
Ermenistan	:	:	:	:	:	:	10.8	10.9
Azerbeycan	:	:	:	:	:	:	7.1	7.1
Beyaz Rusya	:	:	:	:	:	:	14.6	14.6
Gürcistan	:	:	:	:	:	:	14.3	14.6
Moldovya	:	:	:	:	:	:	9.8	10.3
Ukrayna	:	:	:	:	:	:	16.2	16.4
Andorra	12.1	12.5	13	13.3	12.6	12	11.8	11.8

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 46:

Diğer bir taraftan 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının ileriye dönük tahminlerine bakılacak olduğunda ise sürekli bir şekilde artacağı belirtilmiştir. Tablo 40 ve Grafik 47'den görüleceği gibi 2000 yılında %15.7 olan oranın 2010 yılında % 17.6 , 2020 yılında % 20.7 , 2030 yılında % 24.7 , 2040 yılında % 28.3, 2050 yılında % 29.9 olacağı beklenmektedir.

Tablo 40:

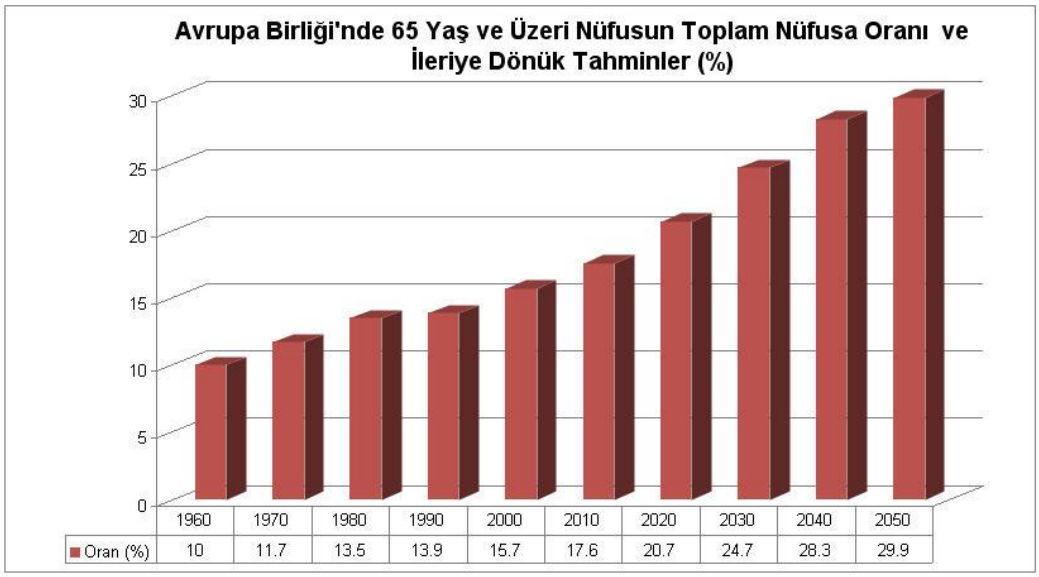
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı ve İleriye Dönük Tahminler (%)

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Avrupa Birliği (AB-25)	10	11.7	13.5	13.9	15.7	17.6	20.7	24.7	28.3	29.9
Belçika	12	13.3	14.3	14.8	16.8	17.5	20.5	24.7	27.3	27.7
Çek Cumhuriyeti	9.5	11.9	13.6	12.5	13.8	15.5	20.8	23.6	26.8	31
Danimarka	10.5	12.2	14.3	15.6	14.8	16.3	20	22.6	24.7	24.1
Almanya	11.5	13.5	15.7	14.9	16.2	20.4	22.6	27.5	31.1	31.5
Estonya	:	11.7	12.5	11.6	15	16.9	18.7	21.2	23.1	25.7
Yunanistan	9.4	11.1	13.1	13.7	16.5	18.8	21.1	24.6	29.2	32.5
İspanya	8.2	9.5	10.8	13.4	16.7	17.2	19.8	24.7	31.2	35.7
Fransa	11.1	11.1	10.7	11.4	11.2	16.8	20.7	24.2	26.8	27.3
İrlanda	9.3	10.8	13.1	14.7	18.1	11.8	14.7	18.3	22.2	26.2
İtalya	:	:	10.1	10.8	11.2	20.5	23.3	27.5	33.1	35.3
Güney Kıbrıs	:	11.9	13	11.8	14.8	13.4	17.2	21	22.9	26.1
Letonya	:	10	11.3	10.8	13.7	17.4	18.4	21.3	23.5	26.1
Litvanya	10.8	12.5	13.7	13.4	14.3	16.1	17.5	21.4	24.4	26.7
Lüksemburg	8.9	11.5	13.5	13.2	15	14.6	16.5	19.8	22.3	22.1
Macaristan	:	:	:	11	12.1	16.7	20.3	22.3	24.8	28.1
Malta	8.9	10.1	11.5	12.8	13.6	14.2	19.4	22.4	22.5	24.7
Hollanda	12.1	14	15.5	14.9	15.4	14.9	18.8	22.5	24.6	23.5
Avusturya	5.8	8.2	10.2	10	12.1	17.7	20	25.1	29.3	30.4
Polonya	7.8	9.2	11.2	13.2	16	13.5	18.2	22.6	24.8	29.4
Portekiz	:	9.7	10.9	10.6	13.9	17.7	20.3	24.3	28.5	31.9
Slovenya	6.8	9.1	10.6	10.3	11.4	16.5	20.4	25.1	28.4	31.1
Slovakya	7.2	9	11.9	13.3	14.8	12.3	16.3	20.8	24.1	29.3
Finlandiya	11.7	13.6	16.2	17.8	17.3	16.9	22.6	26.1	26.7	27
İsveç	11.7	13	14.9	15.7	15.8	18.3	21.2	23.1	24.6	24.3
İngiltere	7.4	9.4	11.8	13	16.2	16.6	19.5	22.9	25.9	26.6
Bulgaristan	:	:	:	:	12.4	17.8	21.7	25.6	29.2	33.5
Hırvatistan	:	:	10 .3	10 .3	13.2	:	:	:	:	:
Romanya	8.2	8.8	9.8	10.6	11.6	14.8	17.1	19.8	24.9	29.6
İzlanda	8	7.9	:	10 .0	10 .5	:	:	:	:	:
Lihtenştayn	10 .9	12.8	14.7	16.3	15.3	:	:	:	:	:
Norveç	10.2	11.2	13.8	14.6	15.3	:	:	:	:	:
İsviçre	10.4	11.8	14.1	15.1	15.2	:	:	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 47:

4.2.4. Avrupa Birliği'nde Yaşlı Hakları

Avrupa Birliği'nde yaşlılar ile ilgili haklara bakıldığında bunların temelini yaşlılara ilişkin mevzuatının temeline Birleşmiş Milletler tarafından 1991 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Yaşlı İnsanlar İlkeleri oluşturduğunu görmek mümkündür.

Avrupa Birliği'nde yaşlıların sosyal hakları açısından atılan en önemli bir adım olarak 1989 yılında kabul edilen Sosyal Şartını görmem mümkündür. Avrupa vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı, çalışma ve ücret hakkı, daha iyi yaşama ve çalışma şartlarına sahip olma hakkı, örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadın ve erkek arasında eşit muamele görme hakkı, işçiler için bilgilendirme, danışılma ve yönetime katılma hakkı, işte koruma ve güvenlik hakkı, çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler için yasalarla korunma hakkı, özürlüler için sosyal ve mesleki entegrasyon hakkı gibi birçok konuda yenilikler getiren bu metinle Avrupa Topluluğu, sınırları dahilinde yaşayan yaşlılara emeklilikten sonra düzenli bir yaşam standardına sahip olma hakkını tanımıştır.[64]

[64] Social Charter,(Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10107.htm, 02.02.2008

Diğer bir taraftan 1996 yılında göden geçirilen Avrupa Sosyal Sözleşmesine bakıldığında, bu sözleşmenin 23. maddesinde yaşlıların sosyal korunma ile ilgili hakları belirtilmiştir.

"Akit Taraflar, yaşlıların sosyal korunma hakkını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal veya özel örgütlerle işbirliği yaparak, özellikle

Yaşlılara,

- İyi bir yaşam sürmeleri ve kamusal, sosyal ve kültürel yaşama etkin olarak katılmalarına olanak sağlayan yeterli kaynaklar;
- Yaşlılar için var olan hizmetler ve kolaylıklar ve onların bunlardan yararlanma olanakları konusunda bilgi sağlamak yoluyla, yaşlıların olabildiğince uzun bir süre toplumun bütün haklara sahip üyesi olarak kalabilmelerine olanak sağlamayı;

Yaşlılara

- Gereksinimlerine ve sağlık durumlarına uygun konutlar ya da konutlarının buna uygun hale getirilmesi için yeterli destek sağlamak;
- Durumlarının gerektirdiği sağlık bakım ve hizmetleri yoluyla yaşlıların kendi yaşam biçimlerini özgürce seçmelerine ve alıştıkları çevrede yaşamlarını istedikleri ve yapabildikleri sürece bağımsız olarak sürdürmeye olanak vermeyi;

Kurumlarda yaşayan yaşlılara, özel yaşamlarına saygı içinde, uygun yardım ve bunların kurumdaki yaşam koşullarına ilişkin kararlara katılımlarını sağlamayı amaçlayan önlemler almayı ya da bunları özendirmeyi taahhüt ederler." [65]

Diğer bir taraftan Mart 2000'de Lizbon'da, Aralık 2000'de ise Nice'de yapılan Avrupa konseyi Zirvesi'nde alınan kararlar Avrupa Birliği'nin yaşlılar için attığı diğer olumlu adımlardır.

Lizbon Avrupa Konseyi Zirvesinin 32. Maddesi Sosyal Koruma ile ilgi yaşlıları yakından ilgilendiren bir bölüm içermiştir.[66]

[65] European Social Charter (Revised) Strasbourg, 3.V.1996, Article 23

"sosyal politika alanında belli gruplara özel ve öncelikli eylem planlarının hazırlanması (azınlık gruplar, yaşlılar, engelliler), Üye Devletlerin bu eylem programlarını kabul edip, kendi özel durumlarına uyarlaması ve gelişmeleri sürekli rapor etmesi" desteklenmektedir.

Bunun yanında Nice Avrupa Konseyi Zirvesi 21. Maddesi yaşlılar ile ilgili politikaların geliştirilmesini gerektirmiştir.[67]

Tüm Üye Devletler yaşlanma sorunu ile karşı gelmiştir. Aileler ve çocuklara ilişkin koruyucu politikaların oluşturulması öncelikli konuların arasında yer alırken, yaşlılar ve yaşlılara ilişkin bazı önemli hususlar; aktif yaşlanma politikaları, yaşam boyu öğrenim, emeklilik sonrası yaşam; alanlarında yeni politikalar geliştirilmelidir.

Sonuç olarak incelediğimiz kararlar ve toplantılarda Avrupa Birliği'nin sosyal dışlamayı önleme, işsizlik, istihdam, sosyal uyumu, sosyal haklar konularında yaşlılarla ilgili önemli adımlar atıldığını görmek mümkündür.

4.2.5. Avrupa Birliği'nde Yaşlılık ve Bakıma Muhtaçlık

Yaşlılık sosyal risklerin içinde en önemlilerinden biridir. İnsan hayatının kaçınılmaz ve geri döndürülmez sürecinin son dönemidir. Bu dönem, kısa veya uzun sürmekle birlikte sonunda nihayetlenmektedir. Yaşamın sona ermesinden önceki dönemi yaşayan yaşlılar genelde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bunların başında fiziksel güçten düşme, meslekî ve toplumsal fonksiyonlardan ayrılma, sosyo-ekonomik statü kaybına uğrama, sosyal etkileşimden mahrum olma, toplumdan kısmen veya tamamen uzaklaşma gelmektedir. Bu durumda yaşlılar, yalnızlığa ve içine kapanmaya kadar itilebilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da kendini lüzumsuz ve faydasız hissetme ve bunalımların içine sürüklenme gibi yan etkiler ortaya çıkmaktadır.[68]

İleri yaşlılık, sağlıksız ve erken yaşlanma gibi faktörlerden dolayı yaşlılar, fizikî, tıbbî ve sosyal desteği olmaksızın hayatlarını idame ettiremeyecek duruma geldiklerinde, bakıma muhtaç kişi konumundadır. Bakıma muhtaç kişi tanımı,

---

[66] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, Official Journal of the European Union C 306, 17.12.2007

[67] Treaty Of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, Official Journal C 80 , 10 March 2001

[68] **Avrupa Sosyal Politikasi ve Sosyal haklar kitapçığı**, Arı Hareketi, 2006, İstanbul, s.25

Almanya'nın sosyal sigortalar sisteminde 1995 yılından beri yer alan Bakım Sigortası Kanunu'nda geçmektedir. Buna göre, "bakıma muhtaçlar, bedenen, aklen veya ruhen hasta veya özürlü olmaları sebebiyle, hayatın idamesine yönelik günlük, basit ve sürekli işlerin ifasında (muhtemelen en az 6 ay ciddî veya bundan daha ileri boyutta) başkalarının yardımına ihtiyaç duyan insanlardır".[51]

Sebepleri, ortaya çıkış şekli ve tezahürleri farklı da olsa herkes, bakıma muhtaç hâle gelebilmektedir. Bu boyutuyla bakıma muhtaçlık, bireysel anlamda bir sosyal risk türüdür, Bakıma muhtaç kişilerin psiko-sosyal durumları, sadece kendilerini ilgilendiren bir sorun olmaktan çok, başta aile fertleri olmak üzere sosyal çevrelerini de ilgilendiren toplumsal bir mesele olarak gün ışığına çıkmaktadır.[54]

Sosyal riskler, ne zaman, hangi boyutta ve nasıl gerçekleşeceği tam olarak önceden bilinmemektedir. Ancak ileride gerçekleşmesi muhtemel veya muhakkak olan bazı sosyal riskler, kişinin iktisadî, meslekî, fizikî (fizyolojik), psiko-sosyal, kısacası maddî ve manevî hayatını olumsuz yönde etkilemektedir.

Sosyal riskler türleri açısından genelde üç farklı kategoride değerlendirilmektedir:[69] Fizyolojik (Fizikî) Riskler: Hastalık, malullük, kazalar, sakatlık, analık, yaşlılık (bakıma muhtaçlık), ölüm; Uzun vadeli riskler: Yaşlılık (bakıma muhtaçlık), malullük, ölüm; Gelir kaybına yol açan riskler: Yaşlılık, malullük, işsizliktir. Bazı sosyal riskler, iradî, bazıları da yaşlılık gibi gayri iradîdir. Muhtaçlık riski, yaşlanmaya bağlı bazı fizyolojik değişimlerin sonucunda gayri ihtiyari olarak er veya geç ortaya çıkan bir sosyal risk türüdür.

Bakıma muhtaçlık riskinin doğurduğu zarar, hem maddî (ekonomik), hem de fizikîdir. Zarar maddîdir, çünkü kişi, bakıma muhtaç olmakla birlikte, işgücünü yitirmekle birlikte gelir kaybına uğramaktadır. Ayrıca bakım masrafları söz konusu olacağından, kişinin giderleri de artmaktadır. Zarar fizikî ve sıhhîdir. Böyle önemli bir sosyal risk türünün sosyal güvenlik sistemleri içinde kabul görmemesi durumunda bakıma muhtaç kişiler ve onlara bakan aile fertleri veya yakınları sosyal korumadan bütünüyle mahrum edilmektedir.

Avrupa Birliği 20-30 yıl önce demografik değiş imle birlikte yaşlı ve bakıma muhatçık sorununa teorik akademik bir açılım getirmek maksadıyla bakım konusunu

[69] Ali Seyyar, **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**.,Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yayını, Mayıs 2006,s.205-216

sosyal bilimler kapsamına almış ve "sosyal bakım" ismi altında bir disiplin oluşturulmuştur. Sosyal bakım bilimi, oluşturduğu ve geliştirdiği bakım modelleri, bakım standartları ve bireysel bakım planları ile evde ve kurumda sunulan bakım hizmetlerinin daha kaliteli olmasını sağlamıştır.[70]

4.2.6. Avrupa Birliği'nde Yaşlıların Korunması

Avrupa Topluluğu Antlaşmasının 136. maddesinde üye devletler, istihdamı geliştirmeyi, iyileşmiş yaşam ve çalışma koşulları, uygun sosyal koruma, yönetim ile emek arasında diyalog, kalıcı istihdamı göz önünde bulundurarak insan kaynaklarının geliştirilmesi ve sosyal dışlanmayla mücadeleyi hedefleri olarak ilan ederler. 136. madde, sosyal koruma ile çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini Topluluk'un ve üye devletlerin hedefleri arasında sayar.[71]

2000'li yıllarda birçok üye ülkede, nüfusunun dörtte birinin yaşlılardan oluşacağının hesaplanması, gelecek yıllarda daha fazla kişinin emekli aylığından, sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanacağını, bunun da bütçe harcamalarını artıracağını göstermektedir. Günümüzde Birliğin önemli sorunlarından birisi nüfusun gittikçe yaşlanmasıdır. Üye ülkelerde 60 yaşın üzerindeki yaşlıların toplam nüfusa oranı %20 civarındadır. Nüfusun yaklaşık beşte birinin yaşlılardan oluşması, söz konusu kişilerin sosyal ve ekonomik entegrasyonu sorununu gündeme getirmektedir. Ülkeler arası kültür ve gelenek farkları, Birlik düzeyinde ortak bir tavır ortaya konulmasını engellemekte ve sorunun çözümüne yönelik önlemler büyük ölçüde üye ülkelerin inisiyatifine kalmaktadır.

Yaşlılara yönelik sorunlar , günümüze kadar Birlik düzeyinde çok az gündeme gelmiştir. Bunlar arasında Aralık 1982 tarihinde çıkarılan ve emeklilik yaşına yönelik prensipleri belirleyici bir Birlik politikası oluşturulmasını öngören karar tasarısı ,60 yaşın üzerindekiler için bir Avrupa vatandaşlık kartı oluşmasını öngören Mayıs 1989

[70] Ali Seyyar; "Sosyal Bakım Hizmetleri ve Kalite"; **Standart Dergisi**; Yıl: 38; Sayı: 451, Temmuz 1999, s.32
[71] Treaty Establishing the European Community, Rome, 25 March, 1957

tarihli bir karar tasarısı ve sosyal korumaya yönelik 1612/ 68 ve 1408 /71 sayılı tüzükler sayılabilir.[72]

Diğer bir taraftan komisyon faaliyet raporunda, Birlik düzeyinde konuyla ilgili olarak alınan önlemlerin sınırlı olduğunu ve inisiyatifin büyük ölçüde üye ülkelerin ulusal, yerel ve bölgesel düzeydeki düzenlemelerin olduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede Komisyon tarafından öngörülen yeni faaliyetler aşağıdaki gibi özetlenebilir. Birlik ülkelerinin çoğunluğunda toplam nüfus içinde yaşlıların oranının giderek artış göstermesi ve bunun doğurduğu ekonomik ve sosyal sonuçlar, bu kesimin topluma ve aktif yaşama yeniden entegrasyonu konusu gündeme getirmektedir.[73]

Yakın gelecekte bu sorunun daha büyük boyutlara ulaşacağı ve üye ülkelerde her üç ya da dört kişiden birinin 60 yaşını aşmış olacağı gerçeğinden hareketle, Parlamento, Birliğin bu konuda inisiyatifi ele almasını ve çeşitli programların oluşturulmasını önermiştir. Ancak farklı kültür ve geleneklerin hakim olduğu AB ülkelerinin tümünü kapsayacak şekilde bir Birlik mevzuatının oluşturulması da mümkün görünmemektedir. Bu durumda Komisyon'a göre yapılması gereken şey, ulusal düzeyde ilgili çevrelerin, yaşlılık durumları ve sorunları konusuna daha ciddi olarak eğilmelerini sağlanmasıdır.[74]

Birlik içinde ciddi bir sorun olmaya devam eden yaşlıların korunması ile ilgili olarak Sosyal Şart kapsamında getirilen yeni düzenlemeler şunlardır:[75]

Her ülkenin kendi uygulamaları çerçevesinde;

- Toplulukta çalışan herkes emeklilik yaşı geldiğinde kendisine yeterli bir hayat seviyesi sağlayacak kaynaklardan yararlanma hakkına sahip olmalıdır.
- Emeklilik yaşına gelmiş, ancak emekli aylığı hakkına sahip olmayan ve başka geçim kaynağı da bulunmayan kişiler belli ihtiyaçlarını karşılayabilmek için

[72] Şebnem Oguz Karauçak , **Avrupa Topluluğu' da Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik Sistemleri** , İKV yayını, No: 94 ,İstanbul ,1990 , s.40
[73] European Commission, "Joint Report On Social Protection And Social Inclusion 2007", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.9
[74] European Commission, "Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities", Luxembourg, Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 13, 53
[75] Oğuz., **a.g.e.,** s.11

kaynaklardan ve sağlık ve sosyal yardımlardan yeterince yararlanma hakkına sahip olmalıdır.

Yukarıda belirtilen yaşlıların korunması ile ilgili genel bililerden sonra Avrupa Birliği'nde sosyal koruma ile ilgili rakamlara bakıldığında, Tablo 41 ve Grafik 48'den görüleceği gibi 2005 yılında Avrupa Birliği'ndeki sosyal güvenlik harcamalarının gayri safi milli hâsıla'ya oranı %26,3 ile sosyal koruma yardımları, %0,8 ile yönetim harcamaları oluşturmuştur. Avrupa Birliği'nde sosyal koruma harcamalarının gayri safi milli hâsıla'ya oranı 2000 yılından bu yana yükseliş göstermiş ve bu oran 2000 yılında %25.6 iken Tablo 41'den görüleceği gibi % 0.7 artışla 2005 yıllında % 26.3 olmuştur.

Tablo 41:

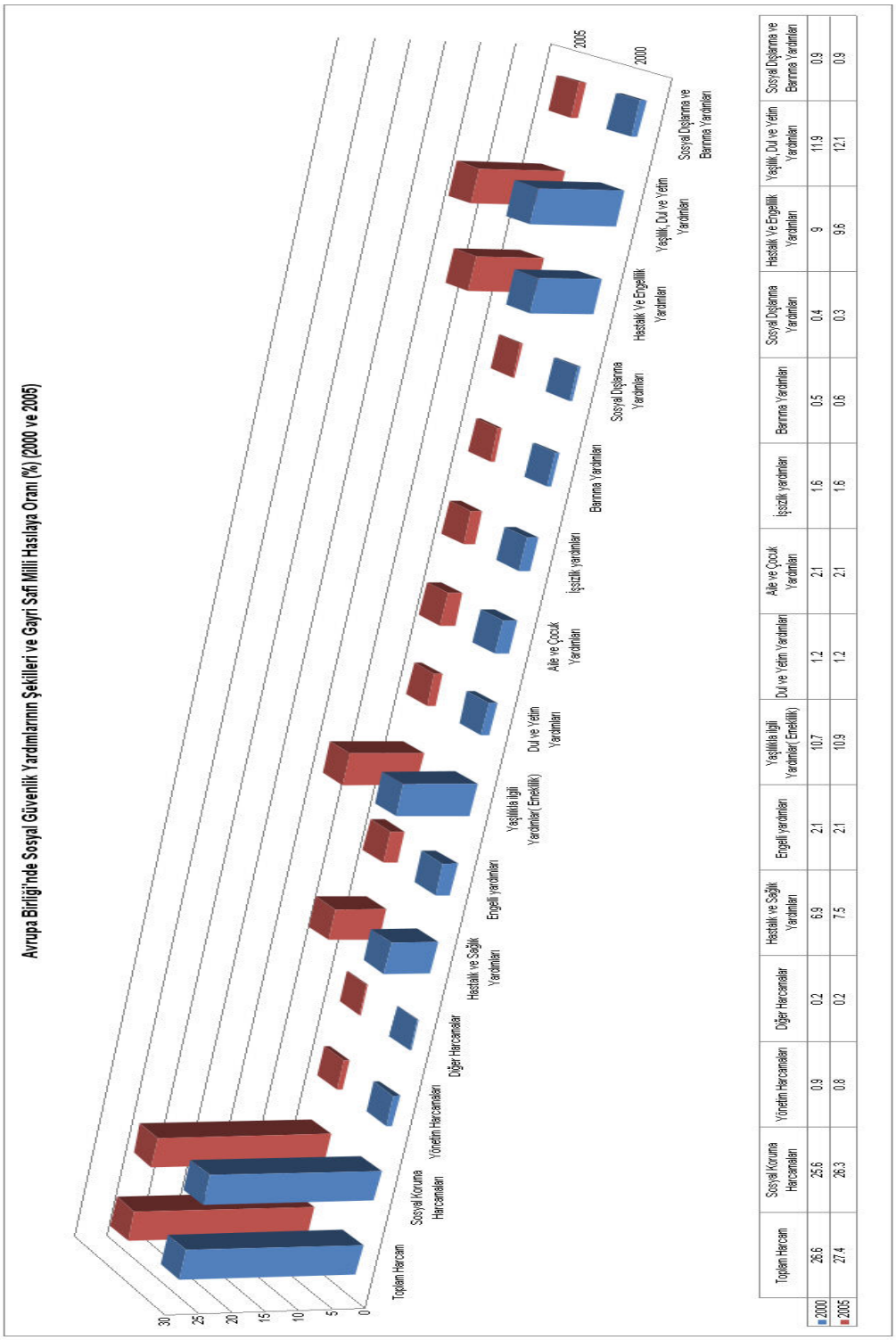
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Gayri Safi Milli Hasılaya Oranı (%) (2000 ve 2005)

	Yıl	Toplam Harcama	Sosyal Koruma Harcamaları	Yönetim Harcamaları	Diğer Harcamalar	Hastalık ve Sağlık Yardımları	Engelli Yardımları	Yaşlılıkla ilgili Yardımlar (Emeklilik)	Dul ve Yetim Yardımları	Aile ve Çocuk Yardımları	İşsizlik Yardımları	Barınma Yardımları	Sosyal Dışlanma Yardımları	Hastalık Ve Engellilik Yardımları	Yaşlılık, Dul ve Yetim Yardımları	Sosyal Dışlanma ve Barınma
Avrupa Birliği (AB-27)	2000	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	2005	27.2	26.2	0.8	0.2	7.5	2.1	10.9	1.2	2.1	1.8	0.6	0.3	9.6	12	0.9
Avrupa Birliği (AB-25)	2000	26.6	25.6	0.9	0.2	6.9	2.1	10.7	1.2	2.1	1.6	0.5	0.4	9	11.9	0.9
	2005	27.4	26.3	0.8	0.2	7.5	2.1	10.9	1.2	2.1	1.8	0.6	0.3	9.6	12.1	0.9
Belçika	2000	26.5	25	1	0.5	6	2.3	8.4	2.6	2.2	2.9	0	0.4	8.4	11	0.5
	2005	29.7	28.3	1	0.4	7.7	2	9.8	2.8	2	3.5	0.1	0.4	9.6	12.7	0.5
Bulgaristan	2000	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	2005	16.1	15.5	0.4	0.2	4.5	1.3	7.4	0.6	1.1	0.3	0	0.4	5.8	7.9	0.4
Çek Cumhuriyeti	2000	19.5	18.9	0.6	0	6.4	1.5	8	0.2	1.6	0.7	0.1	0.5	7.8	8.2	0.6
	2005	19.1	18.5	0.6	0	6.5	1.4	7.7	0.2	1.4	0.7	0.1	0.5	8	7.9	0.6
Danimarka	2000	28.9	28.1	0.8	:	5.7	3.4	10.7	0	3.7	3	0.7	1	9	10.7	1.7
	2005	30.1	29.3	0.8	:	6.1	4.2	11	0	3.8	2.5	0.7	1	10.3	11	1.7
Almanya	2000	29.3	28.2	1	0.1	8	2.2	11.5	0.4	3	2.4	0.2	0.5	10.2	12	0.7
	2005	29.4	28.4	0.9	0.1	7.8	2.2	12	0.4	3.2	2.1	0.6	0.2	10	12.4	0.8
Estonya	2000	14	13.8	0.2	:	4.4	0.9	6	0.3	1.6	0.2	0.1	0.3	5.3	6.2	0.4
	2005	12.5	12.3	0.2	:	3.9	1.2	5.3	0.1	1.5	0.2	0	0.1	5.1	5.4	0.1
İrlanda	2000	14.1	13.4	0.6	0	5.5	0.7	2.6	0.8	1.8	1.3	0.5	0.3	6.2	3.4	0.7
	2005	18.2	17	1.3	0	6.9	0.9	3.7	0.8	2.5	1.3	0.5	0.3	7.8	4.5	0.9
Yunanistan	2000	23.5	22.7	0.7	0	6	1.1	10.6	0.8	1.7	1.4	0.7	0.5	7.1	11.3	1.2
	2005	24.2	23.5	0.6	0	6.5	1.2	11.2	0.8	1.5	1.2	0.5	0.5	7.7	12	1.1
İspanya	2000	20.3	19.8	0.4	0	5.8	1.6	8.2	0.6	1	2.3	0.2	0.1	7.4	8.9	0.3
	2005	20.8	20.3	0.5	0	6.4	1.5	7.9	0.5	1.1	2.5	0.2	0.2	7.9	8.4	0.4
Fransa	2000	29.5	27.7	1.3	0.5	8	1.6	10.6	1.6	2.5	2	0.9	0.4	9.6	12.3	1.3
	2005	31.5	29.6	1.3	0.6	8.8	1.8	11.1	1.9	2.5	2.2	0.8	0.5	10.6	13	1.3
İtalya	2000	24.7	23.8	0.7	0.2	6	1.4	12.5	2.5	0.9	0.4	0	0	7.4	15	0
	2005	26.4	25.5	0.7	0.2	6.8	1.5	12.9	2.5	1.1	0.5	0	0	8.3	15.5	0.1
Güney Kıbrıs	2000	14.8	14.6	0.2	:	4	0.5	6.8	0.3	0.9	1.1	0.5	0.6	4.5	7.1	1
	2005	18.2	17.9	0.3	0	4.5	0.7	8	0.3	2.1	1	0.4	0.8	5.2	8.3	1.2
Letonya	2000	15.3	14.9	0.4	0.1	2.5	1.6	8	0.5	1.5	0.6	0.1	0.1	4.1	8.5	0.2
	2005	12.4	11.9	0.3	0.2	3.1	1.1	5.5	0.3	1.3	0.5	0.1	0.1	4.2	5.7	0.2
Litvanya	2000	15.8	15.4	0.4	0.1	4.6	1.3	7	0.3	1.4	0.3	0	0.5	5.9	7.3	0.5
	2005	13.2	12.8	0.4	0	3.9	1.3	5.7	0.2	1.2	0.2	0	0.2	5.2	6	0.2
Lüksemburg	2000	19.6	18.8	0.5	0.3	4.8	2.5	6.9	0.6	3.1	0.6	0.1	0.2	7.3	7.5	0.3
	2005	21.9	21.4	0.3	0.1	5.5	2.8	5.6	2.2	3.6	1.1	0.2	0.4	8.3	7.9	0.6
Macaristan	2000	19.3	18.9	0.4	:	5.3	1.8	7.6	0.3	2.5	0.8	0.5	0.2	7.1	7.8	0.7
	2005	21.9	21.4	0.4	:	6.4	2.1	8.8	0.3	2.5	0.6	0.5	0.1	8.5	9.1	0.7
Malta	2000	16.5	16.2	0.2	0	4.2	1	8.1	0.3	1.3	1	0.2	0.2	5.1	8.4	0.4
	2005	18.3	18.1	0.2	0	4.8	1.2	9.2	0.3	0.9	1.3	0.2	0.3	6	9.5	0.4
Hollanda	2000	26.4	24.7	1.3	0.3	7.3	2.9	9.2	1.3	1.1	1.3	0.4	1.3	10.2	10.5	1.7
	2005	28.2	26.3	1.5	0.5	8.1	2.6	9.7	1.4	1.3	1.5	0.3	1.3	10.7	11.1	1.6
Avusturya	2000	28.1	27.2	0.5	0.4	7	2.5	12.8	0.4	2.9	1.3	0.1	0.2	9.4	13.2	0.3
	2005	28.8	27.8	0.5	0.4	7.1	2.2	13.2	0.4	3	1.6	0.1	0.3	9.3	13.5	0.4
Polonya	2000	19.7	19.1	0.5	0.1	3.8	2.7	9.7	0.9	1	0.9	0.2	0.1	6.4	10.6	0.3
	2005	19.6	19.2	0.4	0	3.8	2	10.4	1	0.8	0.6	0.1	0.4	5.8	11.5	0.5
Portekiz	2000	21.7	19.4	0.8	1.8	6.2	2.5	7.3	1.4	1	0.7	0	0.3	8.7	8.7	0.3
	2005	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Romanya	2000	13.2	12.9	0.3	:	3.3	1	6.1	0.1	1.3	1	:	0	4.3	6.3	0
	2005	14.2	13.9	0.2	0	5	1	5.7	0.1	1.4	0.4	:	0.3	6	5.7	0.3
Slovenya	2000	24.6	24	0.5	0.1	7.3	2.2	10.4	0.5	2.2	1	:	0.4	9.5	10.8	0.4
	2005	23.4	22.9	0.5	0	7.4	2	9.7	0.5	2	0.7	0	0.7	9.4	10.2	0.7
Slovakya	2000	19.3	18.7	0.6	0	6.5	1.4	6.8	0.2	1.7	0.9	0.1	1.2	8	7	1.2
	2005	16.9	16.4	0.5	0	4.8	1.5	6.7	0.2	1.9	0.7	:	0.5	6.3	7	0.5
Finlandiya	2000	25.1	24.3	0.8	0	5.8	3.4	7.7	1	3	2.5	0.4	0.5	9.2	8.7	0.8
	2005	26.7	25.9	0.8	:	6.7	3.4	8.7	0.9	3	2.4	0.3	0.5	10	9.6	0.8
İsveç	2000	30.7	30.1	0.6	0	8.1	3.9	11.2	0.7	2.8	2.1	0.6	0.7	12	11.9	1.3
	2005	32	30.9	1.2	0	7.5	4.8	11.8	0.7	3	1.9	0.6	0.6	12.3	12.5	1.2
İngiltere	2000	26.9	25.9	0.8	0.2	6.6	2.4	11.5	1.1	1.8	0.8	1.5	0.2	9.1	12.7	1.7
	2005	26.8	26.3	0.5	0	8.1	2.4	11	0.9	1.7	0.7	1.5	0.2	10.5	11.8	1.7
İzlanda	2000	19.2	18.9	0.3	:	7.4	2.6	5.4	0.5	2.2	0.3	0.1	0.4	10	5.9	0.5
	2005	21.7	21.4	0.3	:	7.4	3.2	6.1	0.5	3	0.4	0.2	0.5	10.7	6.7	0.7
Norveç	2000	24.4	23.9	0.5	0	8.2	3.9	7	0.3	3	0.7	0.2	0.6	12.1	7.3	0.8
	2005	23.9	23.4	0.5	0	7.5	4.5	6.9	0.3	2.8	0.6	0.1	0.6	12	7.2	0.8
İsviçre	2000	26.9	24.5	1.2	1.2	6.2	2.9	11.6	1.1	1.2	0.7	0.1	0.7	9	12.7	0.9
	2005	28.2	27.1	1.4	0.7	7.2	3.4	11.9	1.2	1.3	1.2	0.2	0.8	10.6	13.1	0.9

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 48:

	Toplam Harcam	Sosyal Koruma Harcamaları	Yönetim Harcamaları	Diğer Harcamalar	Hastalık ve Sağlık Yardımları	Engelli yardımları	Yaşlılıkla İlgili Yardımlar(Emeklilik)	Dul ve Yetim Yardımları	Aile ve Çocuk Yardımları	İşsizlik yardımları	Barınma Yardımları	Sosyal Dışlanma Yardımları	Hastalık Ve Engellilik Yardımları	Yaşlılık, Dul ve Yetim Yardımları	Sosyal Dışlanma ve Barınma Yardımları
2000	26.6	25.6	0.9	0.2	6.9	2.1	10.7	1.2	2.1	1.6	0.5	0.4	9	11.9	0.9
2005	27.4	26.3	0.8	0.2	7.5	2.1	10.9	1.2	2.1	1.6	0.6	0.3	9.6	12.1	0.9

Diğer bir taraftan Tablo 42 ve Grafik 49'den görüleceği gibi sosyal koruma yardımlarının sosyal güvenlik harcamalarına oranlarına bakıldığında, 2005 yılında Avrupa Birliği'ndeki sosyal güvenlik harcamalarının %96.2'sinin sosyal koruma yardımları, %3,1'inin yönetim harcamaları olduğunu görmek mümkündür. Bununla beraber Avrupa Birliği'nde sosyal koruma harcamaları 2000 yılından bu yana yükseliş göstermiş 2000 yılında %95.9 iken, %0.3 artışla 2005 yıllında %96.2 olmuştur.[76]

[76] Alexandra Petrášová, "Statistics in Focus-Social protection in the European Union" European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 3

Tablo 42:

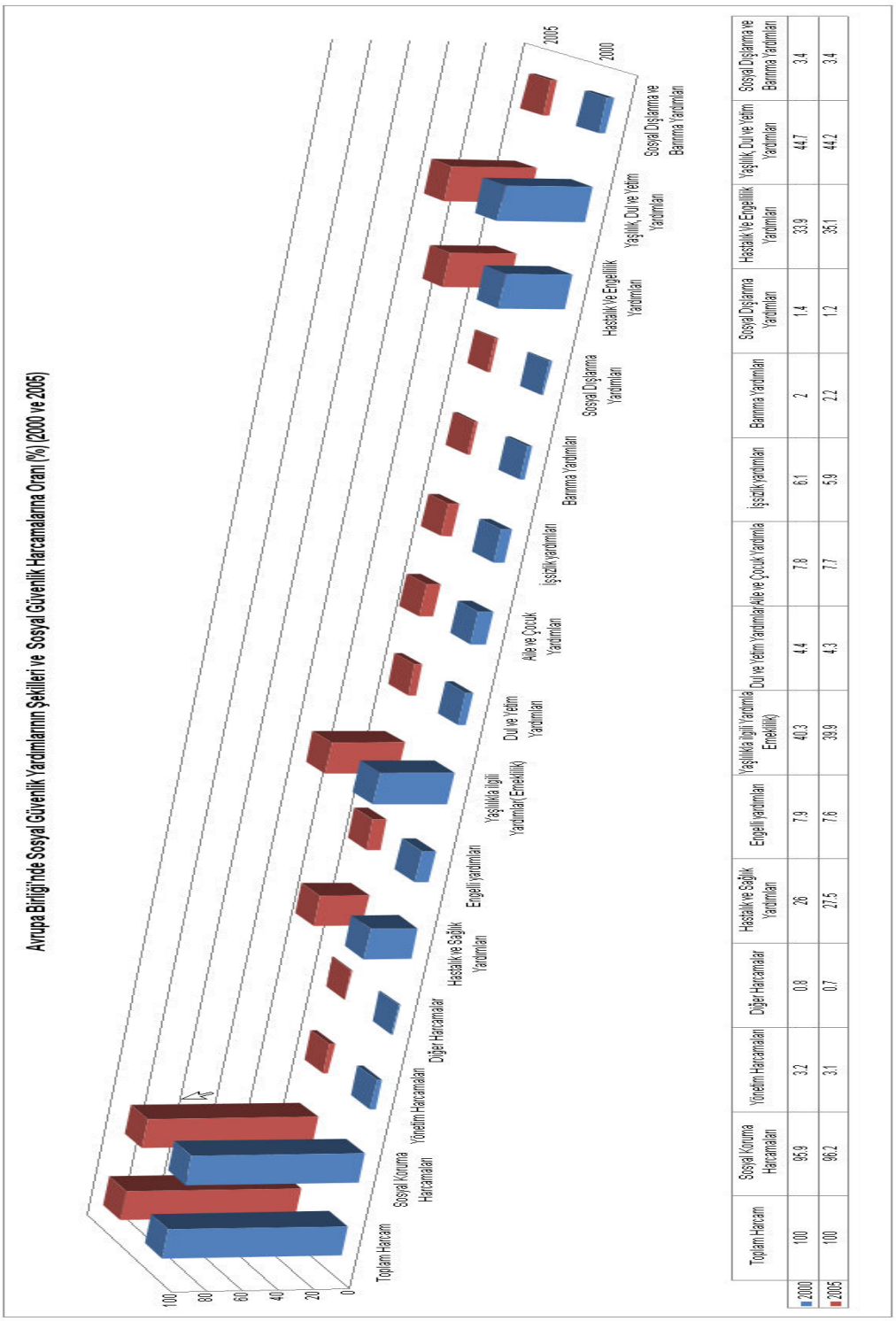
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Sosyal Güvenlik Harcamalarına Oranı (%) (2000 ve 2005)

	Yıl	Toplam Harcama	Sosyal Koruma Harcamaları	Yönetim Harcamaları	Diğer Harcamalar	Hastalık ve Sağlık Yardımları	Engelli Yardımları	Yaşlılıkla İlgili Yardımlar (Emeklilik)	Dul ve Yetim Yardımları	Aile ve Çocuk Yardımları	İşsizlik Yardımları	Barınma Yardımları	Sosyal Dışlanma Yardımları	Hastalık ve Engellilik Yardımları	Yaşlılık, Dul ve Yetim Yardımları	Sosyal Dışlanma ve Barınma Yardımları
Avrupa Birliği (AB-27)	2000															
	2005	100	96.2	3.1	0.7	27.5	7.6	39.9	4.3	7.7	5.8	2.2	1.2	35.2	44.2	3.4
Avrupa Birliği (AB-25)	2000	100	95.9	3.2	0.8	26	7.9	40.3	4.4	7.8	6.1	2	1.4	33.9	44.7	3.4
	2005	100	96.2	3.1	0.7	27.5	7.6	39.9	4.3	7.7	5.9	2.2	1.2	35.1	44.2	3.4
Belçika	2000	100	94.2	3.8	2	22.8	8.7	31.6	10	8.3	11.1	0.1	1.6	31.5	41.6	1.7
	2005	100	95.4	3.4	1.2	25.8	8.6	33.1	9.6	6.9	11.7	0.2	1.5	32.5	42.7	1.7
Bulgaristan	2000															
	2005	100	96.5	2.5	1	29	8.1	45.9	3.5	6.6	1.8	0	2.6	36.2	49.4	2.6
Çek Cumhuriyeti	2000	100	96.8	3.2	0	32.6	7.5	40.9	1.1	8.2	3.3	0.6	2.6	40.1	42	3.3
	2005	100	96.6	3.4	0	34.1	7.6	40.3	0.9	7.3	3.5	0.4	2.6	41.7	41.2	3
Danimarka	2000	100	97.2	2.8	.	19.6	11.6	37	0	12.8	10.2	2.3	3.6	31.3	37	5.9
	2005	100	97.2	2.8	.	20.1	14	36.5	0	12.6	8.3	2.3	3.3	34.2	36.5	5.6
Almanya	2000	100	96.4	3.3	0.2	27.3	7.8	39.4	1.5	10.3	6.2	0.7	1.6	34.8	40.9	2.3
	2005	100	96.6	3.2	0.2	26.4	7.5	40.8	1.3	10.8	7.1	2.1	0.7	33.8	42	2.8
Estonya	2000	100	98.4	1.6	.	31.6	6.5	42.7	1.9	11.7	1.3	0.7	2	38.1	44.6	2.7
	2005	100	98.5	1.5	.	31.5	9.2	42.5	0.8	12	1.3	0.2	1	40.7	43.3	1.2
İrlanda	2000	100	95.3	4.6	0.2	39.1	5	19.4	5.6	12.9	8.1	3.3	2	44	23.9	5.3
	2005	100	93	6.9	0.1	38	4.9	20.2	4.6	13.6	6.9	2.8	1.9	42.9	24.6	4.7
Yunanistan	2000	100	96.9	3.1	0.1	25.7	4.7	44.9	3.2	7.2	6	3	2.2	30.3	49.2	5.2
	2005	100	97.3	2.7	0.1	27	4.8	46.5	3.3	6.3	5	2.2	2.3	31.8	49.8	4.4
İspanya	2000	100	97.7	2.1	0.2	28.8	7.8	40.7	3	4.8	11.4	0.8	0.6	36.5	43.7	1.4
	2005	100	97.6	2.2	0.2	30.8	7.1	37.8	2.6	5.5	12.1	0.8	0.9	37.9	40.4	1.7
Fransa	2000	100	94	4.3	1.8	27	5.5	36.1	5.6	8.6	6.8	3	1.4	32.5	41.7	4.4
	2005	100	94	4.1	1.9	28.1	5.6	35.1	6.2	8	7.1	2.6	1.5	33.6	41.3	4
İtalya	2000	100	96.3	2.8	0.9	24.2	5.8	50.6	10.3	3.7	1.6	0	0.1	30	60.9	0.2
	2005	100	96.5	2.7	0.8	25.8	5.7	49	9.6	4.2	2	0.1	0.2	31.5	59.6	0.3
Güney Kıbrıs	2000	100	98.5	1.5	.	26.8	3.3	46	2	6.2	7.1	3.1	4	30.1	48	7
	2005	100	98.3	1.7	0	24.9	3.6	44.1	1.8	11.6	5.7	2.2	4.4	28.5	45.8	6.6
Letonya	2000	100	97.3	2.4	0.3	18.3	10.4	52.6	3	9.9	3.7	0.7	0.7	28.7	55.6	1.4
	2005	100	96.7	2.3	2	24.9	8.7	44.1	2.2	10.8	3.7	0.6	1	33.6	48.3	1.5
Litvanya	2000	100	97	2.3	0.6	28.9	8.2	44.5	1.9	9.5	1.7	0	3.3	37.1	48.4	3.3
	2005	100	97	2.9	0.1	29.3	10.1	43.3	1.9	9	1.8	0	1.7	39.5	45	1.7
Lüksemburg	2000	100	96.2	2.4	1.4	24.5	12.9	35.5	2.9	18	3.1	0.5	0.9	37.3	39.4	1.4
	2005	100	96.1	1.6	0.3	25.2	12.8	25.8	10.1	16.5	4.9	0.7	2	38	35.9	2.7
Macaristan	2000	100	98	2	.	27.3	9.4	39.1	1.5	12.9	4	2.8	0.9	36.8	40.6	3.7
	2005	100	98	2	.	29.3	9.7	40.4	1.2	11.5	2.8	2.4	0.7	39	41.6	3
Malta	2000	100	98.4	1.4	0.2	25.3	5.9	49	1.8	7.8	6.1	1.1	1.4	31.2	50.9	2.4
	2005	100	98.8	1.2	0	26	6.6	50	1.7	4.7	7.3	0.9	1.6	32.6	51.8	2.5
Hollanda	2000	100	93.7	5	1.2	27.5	11	34.7	5.1	4.3	4.8	1.4	4.9	38.5	39.8	6.3
	2005	100	93.2	5.2	1.6	28.8	9.2	34.3	5.1	4.6	5.5	1.2	4.5	38	39.4	5.7
Avusturya	2000	100	96.9	1.8	1.3	24.8	8.8	45.6	1.5	10.4	4.7	0.3	0.7	33.6	47.1	1
	2005	100	96.7	1.7	1.6	24.7	7.7	45.7	1.3	10.4	5.6	0.3	1	32.4	47	1.4
Polonya	2000	100	97.3	2.4	0.3	19.1	13.6	49.2	4.6	4.9	4.5	0.9	0.6	32.7	53.8	1.4
	2005	100	97.6	2.3	0.2	19.4	10.3	53.2	5.2	4.3	2.8	0.6	1.8	29.6	59.4	2.4
Portekiz	2000	100	89.3	2.6	8.1	28.6	11.3	33.6	6.3	4.8	3.3	0	1.3	39.9	39.9	1.3
	2005															
Romanya	2000	100	97.8	2.2	.	25	7.7	46.4	1	9.8	7.5	.	0.4	32.7	47.4	0.4
	2005	100	98.2	1.6	0.1	35.5	6.9	40.1	0.5	10	3.2	.	2.1	42.4	40.6	2.1
Slovenya	2000	100	97.4	2.1	0.4	29.9	8.8	42.1	1.9	9	4.2	.	1.6	38.6	44	1.6
	2005	100	97.9	2	0.1	31.6	8.3	41.5	1.9	8.4	3.2	0.1	2.8	39.9	43.5	2.9
Slovakya	2000	100	96.9	3.1	0.1	33.8	7.4	35.2	0.9	8.7	4.7	0.3	6	41.2	36.1	6.3
	2005	100	97	2.8	0.2	28.6	9	39.8	1.4	11	4.2	3.1	3.1	37.5	41.2	3.1
Finlandiya	2000	100	96.8	3.1	0	23	13.5	30.9	3.9	12.1	10.2	1.4	2	36.5	34.7	3.4
	2005	100	96.9	3.1	.	25.1	12.5	32.6	3.5	11.2	9	1	1.9	37.6	36.1	2.9
İsveç	2000	100	98.1	1.9	0	26.5	12.5	36.4	2.2	9.1	7	2.1	2.3	39	39.6	4.4
	2005	100	96.4	3.6	0	23.4	14.9	36.9	2.1	9.5	6	1.7	1.9	38.3	39	3.6
İngiltere	2000	100	96.5	2.9	0.6	24.6	9.1	42.9	4.2	6.6	2.9	5.5	0.7	33.7	47.1	6.2
	2005	100	98.1	1.9	0	30.3	8.8	40.9	3.2	6.2	2.5	5.5	0.7	39.2	44.1	6.2
İzlanda	2000	100	98.4	1.6	.	38.5	13.6	28.1	2.6	11.5	1.3	0.7	2.1	52.2	30.6	2.8
	2005	100	98.5	1.5	.	34.2	14.9	28.2	2.5	13.6	1.8	1	2.2	49.1	30.7	3.2
Norveç	2000	100	98	2	0	33.5	16.1	28.8	1.2	12.5	2.7	0.7	2.5	49.6	30	3.2
	2005	100	98	2	0.1	31.5	18.7	28.9	1.2	11.9	2.6	0.6	2.5	50.2	30.1	3.1
İsviçre	2000	100	91	4.4	4.6	22.9	10.7	42.9	4.2	4.6	2.5	0.5	2.7	33.5	47.1	3.2
	2005	100	92.7	4.7	2.5	24.5	11.8	40.8	4	4.4	4.1	0.5	2.6	36.3	44.8	3.1

(i) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 49:

	Toplam Harcam	Sosyal Koruma Harcamaları	Yönetim Harcamaları	Diğer Harcamalar	Hastalık ve Sağlık Yardımları	Engelli yardımları	Yaşlılıkla ilgili Yardımları(Emeklilik)	Dul ve Yetim Yardımları	Aile ve Çocuk Yardımları	İşsizlik yardımları	Barınma Yardımları	Sosyal Dışlanma Yardımları	Hastalık Ve Engellilik Yardımları	Yaşlılık, Dul ve Yetim Yardımları	Sosyal Dışlanma ve Barınma Yardımları
2000	100	96.9	3.2	0.8	26	7.9	40.3	4.4	7.8	6.1	2	1.4	33.9	44.7	3.4
2005	100	96.2	3.1	0.7	27.5	7.6	39.9	4.3	7.7	5.9	2.2	1.2	35.1	44.2	3.4

Avrupa Birliği'nde 2005 yılında yaşlılık ve ölenlerin hayatta kalan akrabalarına verilen dul ve yetim yardımları, sosyal koruma harcamalarının en büyük bölümünü oluşturmuştur. Bu oran toplam sosyal güvenlik yardımların %44,2'ü, Gayri Safi Milli Hâsıla'nın da % 12,1'i olmuştur. Bunlara ülke bazında bakacak olursak bu yardımlar İtalya da toplam yardımların %58.6 olmuş, aynı yardımlar Polonya da %58.4, Malta da %51.8 Yunanistan'da ise %49.8 olmuştur. Diğer bir tarafta İrlanda da ise bu yardımlar toplam yardımların %24.8'i olmuş ve diğer ülkelere göre nispeten daha az bir oranda kalmıştır. Bunun ana sebebi ise İrlanda nüfusunun %28.4 ile Avrupa'nın en genç nüfusu olmasıdır.[77]

Hastalık ve sağlık bakım harcamaları ise Tablo 43 ve Grafik 50'den görüleceği üzere 2005 yılında Avrupa Birliği'nde gayri safi milli hasıla'nın % 7,5'i olmuştur. Bu oran toplam sosyal güvenlik yardımlarının da %28,6'sını oluşturmuştur. Ülke bazında hastalık ve sağlık bakım harcamaları bakıldığında ise Çek Cumhuriyeti'nde Gayri Safi Milli Hasıla'nın yaklaşık %6.8'i hastalık ve sağlık bakım harcamalarına gitmektedir. Diğer bir taraftan da Danimarka'da %6.1 ve Polonya da bu oran Gayri Safi Milli Hasıla'nın %3.8'i olmuştur.[78]

[77] **A.e.,** p. 5
[78] **A.e.,** p. 5

Tablo 43:

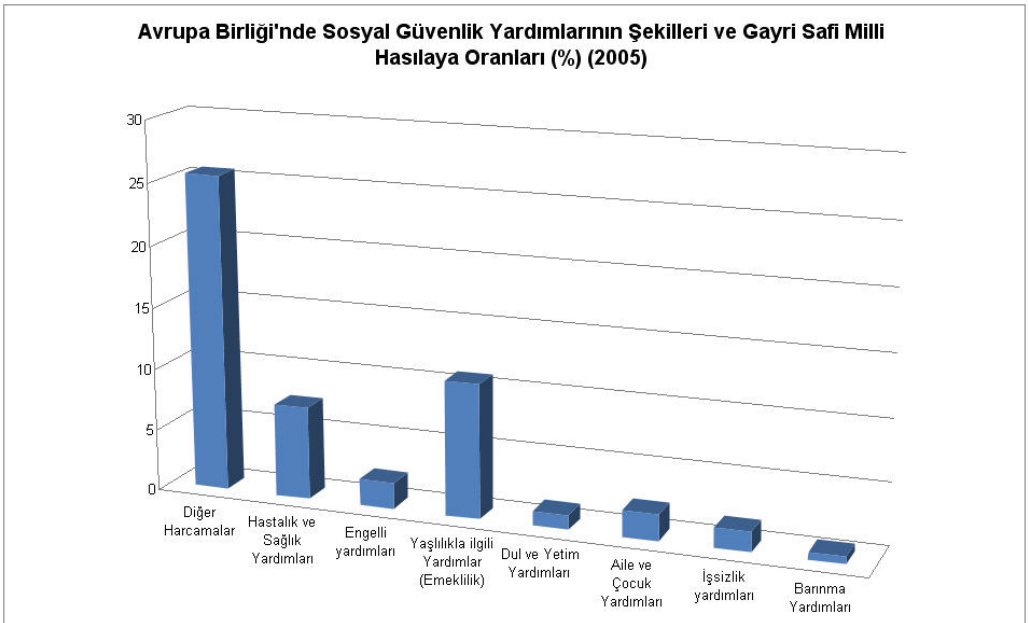
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Yardımlarının Şekilleri ve Harcamaları (2005)

	Diğer Harcamalar		Hastalık ve Sağlık Yardımları		Engelli Yardımları		Yaşlılıkla ilgili Yardımlar (Emeklilik)		Dul ve Yetim Yardımları		Aile ve Çocuk Yardımları		İşsizlik Yardımları		Barınma Yardımları	
	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)
Avrupa Birliği (AB-27)	21145.7	25.6	824011.9	7.5	228730.6	2.1	1194595.5	10.9	128050.5	1.2	231305.1	2.1	174795.8	1.6	64562.2	0.6
Avrupa Birliği (AB-25)	21094.5	25	819026.3	7.5	227671.7	2.1	1188470.3	10.9	127870.5	1.2	229947.3	2.1	174376.8	1.6	64562.0	0.6
Belçika	1057.6	:	23135.7	7.7	5961.6	2	29684.8	9.8	8573.5	2.8	6165.0	2	10455.0	3.5	201.1	0.1
Bulgaristan	34.6	18.9	984.4	4.5	285.5	1.3	1612.7	7.4	121.5	0.6	230.7	1.1	64.0	0.3	0.2	0
Çek Cumhuriyeti	0.0	28.1	6549.8	6.5	1451.0	1.4	7728.8	7.7	181.3	0.2	1397.2	1.4	662.7	0.7	85.5	0.1
Danimarka	:	28.2	12631.0	6.1	8789.6	4.2	22863.4	11	18.1	0	7881.2	3.8	5227.8	2.5	1464.9	0.7
Almanya	1327.7	13.8	174379.5	7.8	49326.2	2.2	268913.5	12	8425.5	0.4	71371.4	3.2	46732.6	2.1	13765.4	0.6
Estonya	:	13.4	441.9	3.9	129.8	1.2	596.8	5.3	11.8	0.1	168.1	1.5	18.3	0.2	3.2	0
İrlanda	41.0	22.7	11203.8	6.9	1444.8	0.9	5938.6	3.7	1357.9	0.8	4009.6	2.5	2040.9	1.3	830.7	0.5
Yunanistan	31.0	19.8	12970.7	6.5	2290.7	1.2	22290.8	11.2	1604.5	0.8	3004.8	1.5	2398.6	1.2	1035.2	0.5
İspanya	359.4	27.7	58353.7	6.4	13452.1	1.5	71498.6	7.9	4992.9	0.5	10341.6	1.1	22988.1	2.5	1560.9	0.2
Fransa	10174.5	23.8	151994.6	8.8	30089.1	1.8	190260.7	11.1	33391.2	1.9	43384.0	2.5	38239.2	2.2	13952.0	0.8
İtalya	2944.0	14.6	96948.0	6.8	21495.0	1.5	184221.0	12.9	36007.0	2.5	15934.0	1.1	7374.0	0.5	273.0	0
Güney Kıbrıs	0.0	14.9	616.8	4.5	90.2	0.7	1093.9	8	43.7	0.3	288.3	2.1	142.5	1	55.6	0.4
Letonya	32.5	15.4	401.1	3.1	140.7	1.1	710.7	5.5	35.4	0.3	170.2	1.3	59.4	0.5	9.2	0.1
Litvanya	2.9	18.8	803.8	3.9	276.8	1.3	1184.9	5.7	48.1	0.2	246.2	1.2	48.8	0.2	0.3	0
Lüksemburg	22.8	18.9	1652.9	5.5	842.4	2.8	1695.4	5.6	662.9	2.2	1086.9	3.6	322.8	1.1	46.2	0.2
Macaristan	:	16.2	5692.6	6.4	1884.2	2.1	7845.7	8.8	241.3	0.3	2239.3	2.5	549.1	0.6	457.0	0.5
Malta	0.0	24.7	225.4	4.8	57.5	1.2	433.5	9.2	14.9	0.3	40.4	0.9	63.1	1.3	7.5	0.2
Hollanda	2317.0	27.2	41297.0	8.1	13212.0	2.6	49226.0	9.7	7267.0	1.4	6565.0	1.3	7882.0	1.5	1712.0	0.3
Avusturya	1096.0	19.1	17432.5	7.1	5459.9	2.2	32298.3	13.2	886.1	0.4	7326.6	3	3939.4	1.6	241.8	0.1
Polonya	89.5	19.4	9306.0	3.8	4921.9	2	25520.8	10.4	2487.6	1	2058.6	0.8	1351.8	0.6	308.1	0.1
Portekiz	:	12.9	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Romanya	16.6	24	4001.2	5	773.5	1	4512.4	5.7	58.5	0.1	1127.1	1.4	355.0	0.4	:	:
Slovenya	8.7	18.7	2093.4	7.4	551.4	2	2750.8	9.7	128.7	0.5	556.5	2	211.5	0.7	3.9	0
Slovakya	11.2	24.3	1838.7	4.8	576.9	1.5	2563.3	6.7	87.4	0.2	706.9	1.9	267.9	0.7	:	:
Finlandiya	:	30.1	10528.3	6.7	5266.1	3.4	13696.8	8.7	1467.9	0.9	4715.0	3	3768.2	2.4	436.9	0.3
İsveç	0.0	25.9	21576.6	7.5	13704.5	4.8	34050.0	11.8	1932.8	0.7	8725.7	3	5510.0	1.9	1591.8	0.6
İngiltere	1.6	:	146868.3	8.1	42810.2	2.4	198082.2	11	15661.9	0.9	29801.9	1.7	12236.2	0.7	26513.6	1.5
İzlanda	:	23.9	972.6	7.4	423.3	3.2	800.1	6.1	71.9	0.5	387.6	3	51.3	0.4	27.5	0.2
Norveç	36.6	24.5	18252.6	7.5	10828.4	4.5	16746.4	6.9	687.7	0.3	6886.2	2.8	1520.9	0.6	350.0	0.1
İsviçre	2228.7	0.7	21466.1	7.2	10293.5	3.4	35744.1	11.9	3468.6	1.2	3865.8	1.3	3554.3	1.2	462.2	0.2

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 50:

	Diğer Harcamalar	Hastalık ve Sağlık Yardımları	Engelli yardımları	Yaşlılıkla ilgili Yardımlar (Emeklilik)	Dul ve Yetim Yardımları	Aile ve Çocuk Yardımları	İşsizlik yardımları	Barınma Yardımları
Oran (%)	25.6	7.5	2.1	10.9	1.2	2.1	1.6	0.6

Sosyal korumada diğer önemli bir yer tutan özürlü yardımları ise Avrupa Birliği'ne bir bütünde bakıldığında Gayri Safi Milli Hasıla'nın %2.1 olmuştur. Bu oran İsveç'te % 4.8, Danimarka'da % 4.2, Lüksemburg'ta %2.8 ve Finlandiya'da da %3.4 olmuştur. Diğer bir taraftan Kıbrıs, Yunanistan, İrlanda ve Fransa'da bu oran %2'nın altında kalmıştır. [79]

Diğer taraftan nakit ödenen sosyal yardımlar Avrupa Birliği'nde en yaygın harcama şeklidir. 2005 yılında nakit yardımlar toplam sosyal koruma yardımlarının %66.2'si ve Gayri Safi Milli Hasıla'nın da % 17.4'ü olmuştur. Bu yardımların %46.4'i emeklilik ödemeleri %19.8'i diğer nakit yardımlardır. Ülke bazında ise, nakit yardımlar toplam sosyal güvenlik yardımlarına göre Polonya'da %82.1, Kıbrıs'ta %79.5 olmuş, Avusturya ve Belçika'da ise Gayri Safi Milli Hasıla'nın da %19'si olmuştur.[80]

[79] **A.e.,** pp. 5-6
[80] **A.e.,** p. 6-7

Sonuç olarak hala hazırdaki mevcut politikalar ülkeden ülkeye değişmesine rağmen, yaşlılık kamu harcamalarında büyük baskılar oluşturacak ve yaşlıların sağlık ve emeklilik ödemelerinde olan bu yükseliş 2010 yılından itibaren hissedilecek, 2020 ve 2040 yılları arasında ise Avrupa Birliği ülkelerinde ciddi bir boyuta ulaşacaktır.

4.2.6.1. Sağlık Harcamaları ve Uzun Dönem Bakım

Yaş tek başına sağlık hizmetlerindeki harcamaları etkileyen bir faktör olmamasına rağmen, yapılan araştırmalara göre yaşlanan toplum sağlık ve uzun dönem bakım harcamaları kamu harcamalarını arttırdığı görülmüştür.[81] Yaşlanan nüfus, yaşlıların ilerleyen yıllarda daha kırılgan bir yapıya sahip olmaları ve hatta bunun sonunda engelli olmalarıyla kamu harcamalarında yükselmeye yol açar. Özellikle 80 yaş ve üstü olan yaşlılarda kırılganlık ve engellilik durumu hızla yükselmiştir. Tablo 44' ve Grafik 51'den görüleceği üzere yapılan araştırmalara göre sağlık hizmetlerindeki harcamalar 2004 ve 2050 yılları arasında Avrupa Birliği'nde Gayri Safi Milli Hasıla'nın %1 ile %2 arasında yükselmeleri beklenmektedir.[82]

[81] Economic Policy Committee and the European Commission, "The Impact Of Ageing On Public Expenditure: Projections For The EU25 Member States On Pensions, Health Care, Long-Term Care, Education And Unemployment Transfers (2004-2050) ",2006, p. 16

[82] European Commission,"Europe's demographic future: Facts and figures on challenges and opportunities", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.70

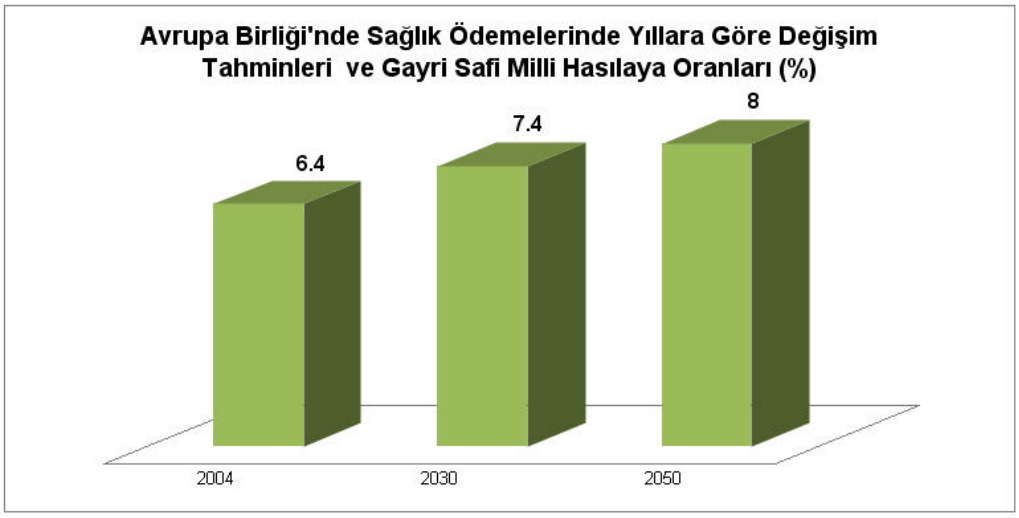
Tablo 44:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sağlık Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hasılaya Oranları (%)

	2004	2030	2050
Avrupa Birliği (AB-25)	6.4	7.4	8
Belçika	6.2	7.1	7.6
Çek Cumhuriyeti	6.4	7.8	8.4
Danimarka	6.9	7.7	7.9
Almanya	6	6.9	7.2
Estonya	5.4	6.2	6.5
Yunanistan	5.1	5.9	6.8
İspanya	6.1	7.3	8.3
Fransa	7.7	8.9	9.5
İrlanda	5.3	6.5	7.3
İtalya	5.8	6.7	7.1
Güney Kıbrıs	2.9	3.6	4
Letonya	5.1	5.9	6.2
Litvanya	3.7	4.4	4.6
Lüksemburg	5.1	5.9	6.3
Macaristan	5.5	6.3	6.5
Malta	4.2	5.5	6
Hollanda	6.1	7.1	7.4
Avusturya	5.3	6.3	6.9
Polonya	4.1	5.1	5.5
Portekiz	6.7	6.6	7.2
Slovenya	6.4	7.6	8
Slovakya	4.4	5.7	6.3
Finlandiya	5.6	6.7	7
İsveç	6.7	7.4	7.7
İngiltere	6.7	7.4	7.7

Kaynak: Economic Policy Committee and European Commission

Grafik 51:

Sağlık ve uzun dönem bakımının en büyük kullanıcıları 80 yaş ve üzerindeki kişiler olmuştur. EUROSTAT'ın yapmış olduğu tahminlere göre 80 yaş üzerindeki nüfus 2005 yılında %4,1'den 2025 yılında % 6.3'e ve 2050 yılında %11.4' e çıkması beklenmektedir. Bunun altında yatan temel sebepler ise insan hayatının uzaması doğum oranlarındaki düşüş ve 'baby boomer' denilen 1950'lili yıllarda doğan jenerasyonunun yaşlanması ile bağlantılıdır.[83] Tablo 45' ve Grafik 52'den görüleceği üzere yapılan araştırmalara göre uzun dönem bakım harcamaları 2004 ve 2050 yılları arasında Avrupa Birliği'nde Gayri Safi Milli Hasıla'nın yaklaşık olarak %0.6 yükselmesi beklenmektedir.[84]

[83] **A.e.,** p. 69
[84] Economic Policy Committee and the European Commission, **a.g.e.,** p. 16

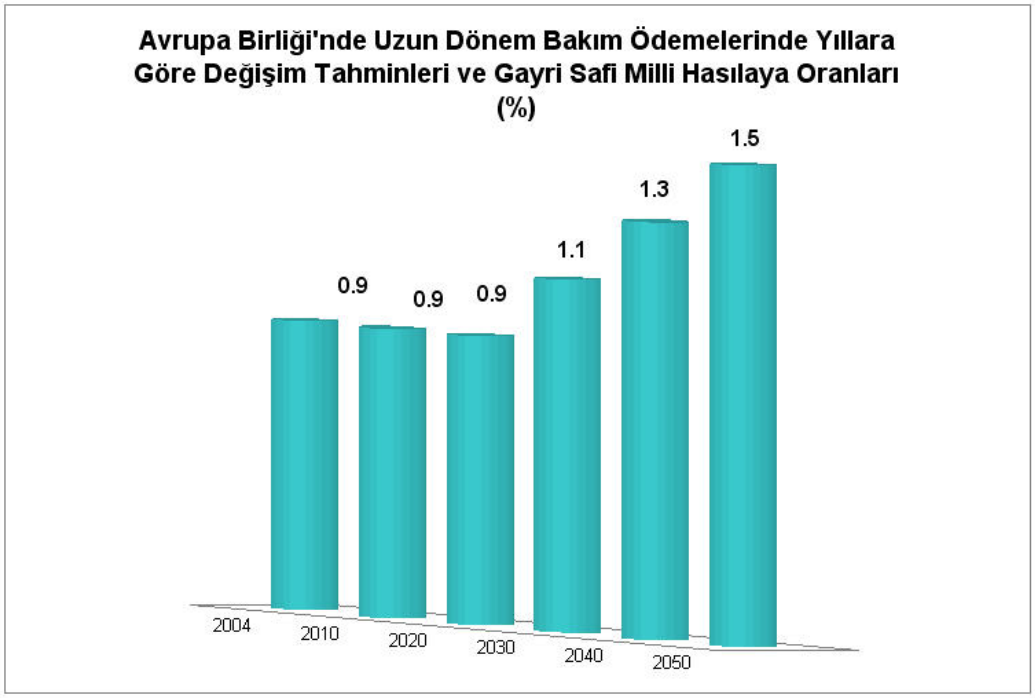
Tablo 45:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Uzun Dönem Bakım Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hasılaya Oranları (%)

	2004	2010	2020	2030	2040	2050	2004-2050
Avrupa Birliği (AB-25)	0.9	0.9	0.9	1.1	1.3	1.5	0.6
Avusturya	0.6	0.7	0.8	1	1.2	1.5	0.9
Belçika	0.9	0.9	1.1	1.3	1.6	1.8	0.9
Güney Kıbrıs	:	:	:	:	:	:	:
Çek Cumhuriyeti	0.3	0.3	0.4	0.5	0.6	0.7	0.4
Almanya	1	1	1.2	1.4	1.6	2	1
Danimarka	1.1	1.1	1.2	1.8	2	2.2	1.1
Estonya	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	:	:	:	:	:	:	:
İspanya	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.8	0.2
Finlandiya	1.7	1.9	2.1	3	3.4	3.5	1.8
Fransa							
Macaristan	:	:	:	:	:	:	:
İrlanda	0.6	0.6	0.6	0.7	0.9	1.2	0.6
İtalya	1.5	1.5	1.6	1.7	1.9	2.2	0.7
Litvanya	0.5	0.6	0.6	0.6	0.7	0.9	0.4
Lüksemburg	0.9	1	1	1.1	1.3	1.5	0.6
Letonya	0.4	0.4	0.5	0.5	0.6	0.7	0.3
Malta	0.9	0.9	0.9	1	1.1	1.1	0.2
Hollanda	0.5	0.5	0.5	0.8	0.9	1.1	0.6
Polonya	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1
Portekiz	:	:	:	:	:	:	:
İsveç	3.8	3.7	3.7	4.9	5.2	5.5	1.7
Slovenya	0.9	1.1	1.3	1.5	1.9	2.2	1.2
Slovakya	0.7	0.8	0.7	0.9	1.1	1.3	0.6
İngiltere	1	1	1.1	1.3	1.5	1.8	0.8

Kaynak: European Commission

Grafik 52:

Diğer bir taraftan, bütün dünyada sağlıkla ilgili olan harcamalarda ekonomik büyüme oranından daha hızlı bir şekilde yükselmektedir. Bunun nedeni sağlık alanında olan maliyetlerin (ücretler,ilaçların fiyatları, teknolojide yapılan harcamalar) ekonomide olan diğer hareketlere karşı daha hızlı yükselmesi olarak açıklanabilir.[85]Bunun ile birlikte, toplumda yaşlı insanların oranının yükselmesi ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarında Avrupada'ki olumlu gelişmelerle bağlantılıdır. Avrupa'da yaşayan vatandaşlar bu ilerlemeler sonucunda daha rahat ve daha güvenli ve daha uzun yaşama fırsatı bulmuşlardır. Yaşlıların sağlık durumunda olan ilerlemeleri sağlık harcamalarını etkileyeceği tahmin edilelmekte ve sağlıklı yaşam beklentisinde ilerlemeler kaydedilirse, sağlık harcamalarında tahmin edilen harcamalar yarıya indirilebileceği düşünülmektedir**.** [86]

4.2.6.2. Emeklilik Ödemeleri

[85] **A.e,** p. 13
[86] Economic Policy Committee and the European Commission, **a.g.e.,** p. 125

Avrupa Birliği'nde emeklilik ödemesi konusuna bakıldığında, Tablo 46 ve Grafik 53'ten anlaşılacağı gibi kamu ve özel emeklilik ödemelerinin 2005 yılında Avrupa Birliği'nde gayri safi milli hasıla'nın %12.2'sini oluşturduğu görülmüştür. Emeklilik ödemelerindeki kamu harcamaları birçok üye ülke için artması beklenirken, bazı ülkelerde ise özel emeklilik uygulamaları nedeniyle kamu harcamalarında bu konuda bir azalma görülmektedir. [87]

Tablo 46:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Emeklilik Yardımlarının Şekilleri ve Gayri Safi Milli Hasılaya Oranı (%) (2005)

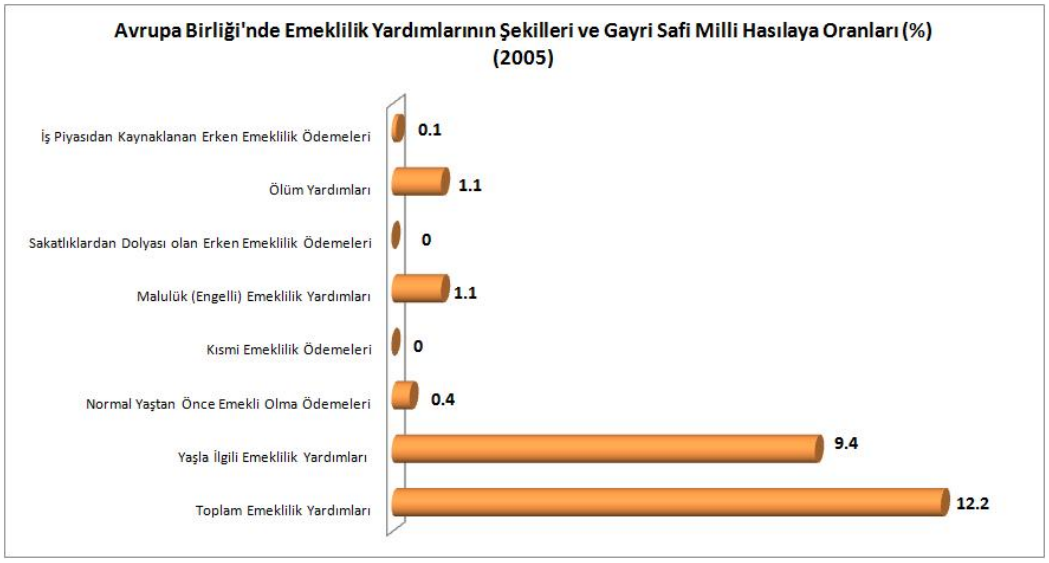
	Toplam Emeklilik Yardımları	Yaşla İlgili Emeklilik Yardımları	Normal Yaştan Önce Emekli Olma Ödemeleri	Kısmi Emeklilik Ödemeleri	Malulük (Engelli) Emeklilik Yardımları	Sakatlıklardan Dolyası olan Erken Emeklilik Ödemeleri	Ölüm Yardımları	İş Piyasıdan Kaynaklanan Erken Emeklilik Ödemeleri
Avrupa Birliği (AB-27)	12.2	9.4	0.4	0	1.1	0	1.1	0.1
Avrupa Birliği (AB-25)	12.2	9.4	0.4	0	1.1	0	1.1	0.1
Belçika	11.2	7.3	0	0	1.4	0	2.1	0.4
Bulgaristan	8	6	1.1	:	0.8	:	0.2	:
Çek Cumhuriyeti	8.4	8.9	0.2	:	1.1	0	0.2	0
Danimarka	10.9	7.3	1.9	0	1.8	0	0	:
Almanya	13.1	10.9	0.7	0	1	0	0.3	0.2
Estonya	5.9	4.1	1	:	0.6	:	0.1	:
İrlanda	4.9	2.6	0.7	:	0.7	0	0.8	:
Yunanistan	11.9	7.8	2.5	:	0.7	:	0.8	0
İspanya	8.9	6.7	0.5	:	1.1	:	0.5	0
Fransa	13.3	10.5	0	:	0.9	:	1.8	0.1
İtalya	14.8	11.4	0	0	0.8	0	2.5	0.1
Güney Kıbrıs	6.8	6.2	0	:	0.3	0	0.3	:
Letonya	6.3	5.1	0.2	:	0.8	:	0.2	:
Litvanya	6.6	5.3	0.2	:	0.9	:	0.2	0.1
Lüksemburg	9.7	4.2	1.5	0	1.6	0	2.2	0.2
Macaristan	9.8	7.2	0.9	:	1.4	:	0.3	0.1
Malta	9.3	8.1	0	0	0.9	0	0.3	0.1
Hollanda	12.6	8.1	0.7	0	2.4	0	1.4	0
Avusturya	14.2	11.2	0.9	0	1.4	0.2	0.4	0.1
Polonya	12.7	7.8	2.1	:	1.6	0.1	0.8	0.3
Portekiz	:	:	:	:	:	:	:	:
Romanya	6.2	5.3	0	0.1	0.5	0.2	0.1	:
Slovenya	10.5	6.5	2.6	0	0.9	0	0.4	0.2
Slovakya	7.6	6.3	0.1	:	0.9	:	0.2	0.1
Finlandiya	11.2	7	0.6	0.1	2	0.1	0.9	0.4
İsveç	12.5	8.5	0.7	:	2.6	:	0.7	0
İngiltere	11	9.1	0	0	1.1	0	0.8	0
İzlanda	7	4.3	:	:	2.2	:	0.5	:
Norveç	8	5	0.1	0	2.6	:	0.3	0
İsviçre	13.1	9.6	:	:	2.4	:	1.1	0

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

[87] European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.67

Grafik 53:

Diğer bir taraftan yaşlıların yoksulluğu konusunda her bir üye ülke arasında ciddi farklılıklar vardır ve yaşlılar da görülen yoksulluk toplum içindeki diğer gruplara göre nispeten daha fazla olmuştur.[88]

Bu sebeple, Avrupa Birliği'nde emeklilik ödemesi sistemi üye ülkelerde yaşlı insanların sadece yoksulluk içinde yaşamasını engellemek için değil bu kişilerin çalışırken ki yaşam standardını yakalamayı amaçlamıştır. Sonuç olarak emeklilik ödemeleri emekli olan kişiler için şu an olduğu gibi gelecekte de bu ödemelerden faydalanacak çalışan nüfus için önemli bir kaynak olması beklenmektedir.[89]

[88] **A.e,** p. 67
[89] European Commission, "Joint Report on Social Protection And Social Inclusion 2007", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.38

Tablo 47:

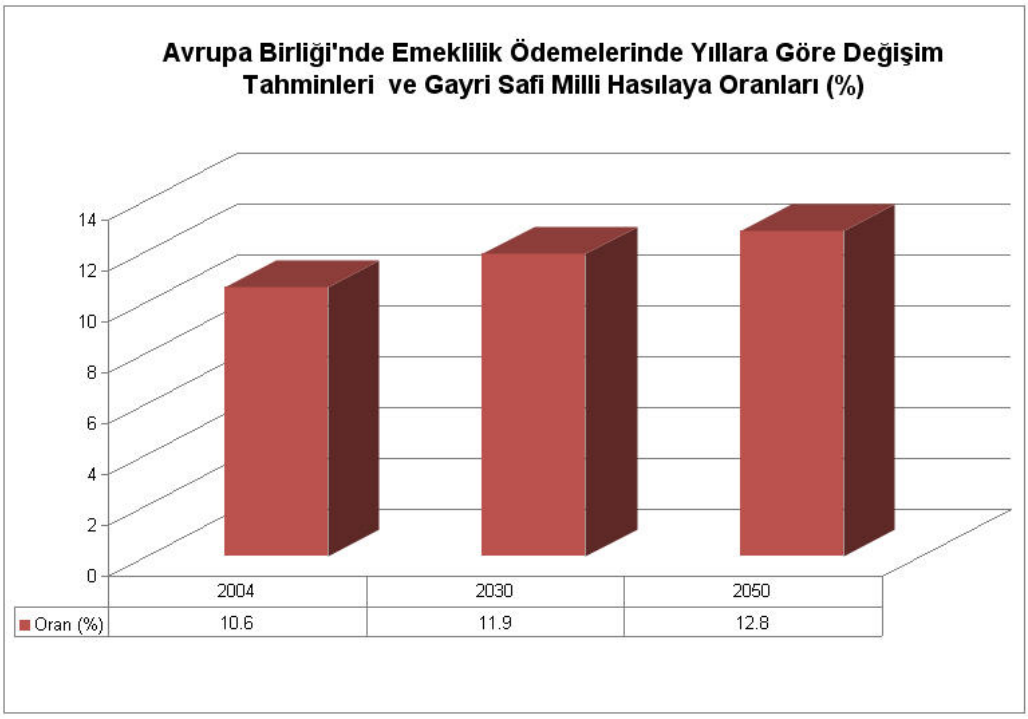
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Emeklilik Ödemelerinde Yıllara Göre Değişim Tahminleri ve Gayri Safi Milli Hasılaya Oranları (%)

	2004	2030	2050
Avrupa Birliği (AB-25)	10.6	11.9	12.8
Belçika	11.9	5.6	6.4
Çek Cumhuriyeti	8.5	9.6	14.1
Danimarka	9.5	12.8	12.8
Almanya	11.4	12.3	13.1
Estonya	6.7	4.8	4.2
Yunanistan	:	:	:
İspanya	8.6	11.9	15.7
Fransa	12.8	14.3	14.8
İrlanda	4.7	7.8	11.1
İtalya	14.2	15	14.6
Güney Kıbrıs	6.9	12.2	19.8
Letonya	6.8	5.6	5.6
Litvanya	6.7	7.9	8.5
Lüksemburg	10	15	17.4
Macaristan	10.4	13.5	17.1
Malta	7.4	9.1	7
Hollanda	7.7	10.6	11.2
Avusturya	13.4	14	12.2
Polonya	13.9	9.2	8
Portekiz	11.1	16	20.8
Slovenya	11	14.4	18.3
Slovakya	7.2	7.7	9
Finlandiya	10.7	14	13.8
İsveç	10.6	11	11.2
İngiltere	6.6	7.9	8.6

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 54:

Son zamanlarda emeklilik ödemelerinden yararlanmalar artmış ve Tablo 47 ve Grafik 54'ten görüleceği gibi ileride de artması beklenmektedir. 2004 yılında emeklilik ödemeleri gayri safi milli hasıla'nın %10.6'sını oluşturduğu görülmüş ve bu oranın 2050 yılında %12.8 ulaşması beklenmektedir.

Kısaca emeklilik ödemelerine olan katkılar son 10 yıl içinde düşer iken bu konuda olan yararlanmalar artması Avrupa Birliği'nde emeklilik reformlarının yapılmasını hızlandırmıştır. Bu reformların amacı emeklilik sistemine katılımlar ile yararlananlar arasındaki seviyeyi kurup, emeklilik siteminin devamlılığını sağlamayı amaçlamışlardır.[90]

4.2.7. Avrupa Birliği'nde Yaşlı İstihdamı

1970'li yılların başından itibaren bütün gelişmiş ülkelerde, sürekli ve yüksek oranlı bir işsizlik problemi ortaya çıkmıştır, küçük sapmalara rağmen gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranı %10 civarında kilitlenmiş ve kronik hale gelmiştir.1980

[90]European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.69

sonrasında sosyal politika alanında AB düzeyindeki düzenlemelerin kapsamı oldukça genişlemiştir. AB antlaşmasının VIII. Başlığı istihdam ile ilgilidir.

Yetersiz istihdam ise işsizlikle mücadeleyi zorlaştırmaktadır. İşsizliğin getirdiği ekonomik ve sosyal maliyetler dışında işsizliğin çok önemli bir bedeli daha olmaktadır. Bu bedel sosyal güvenlik kurumlarına daha az primin yatırılmasıdır. Avrupa Birliği nüfusunun ortalama yaşı yükselmekte, yani nüfus yaşlanmaktadır. Ve daha yaşlı ve sağlık giderleri daha yüksek insanlar faydalanacaktır. Dolayısıyla bugün genç olmasına rağmen, istihdam eksikliği nedeniyle çalışamayıp, sosyal güvenlik kuruluşlarına prim ödeyemeyen işsiz kesimin varlığı sorunu daha da ağırlaştırmaktadır.

AB'nde 1990'lı yılların en önemli sorunu işsizliktir. Genel işsizlik sorunun yanı sıra, bazı nüfus grupları emek piyasasında özel zorluklar ile karşı karşıyadır; bunlar uzun süreli işsizler, gençler, iş arayan daha yaşlı insanlar, özürlüler, kadınlar ve etnik azınlıklardır.

Bu nedenle, istihdam politikalarının hedefi, AB içinde daha fazla iş yaratılmasını sağlamak yanında, bugüne kadar dezavantajlı bir konumda bulunmuş olan nüfus grupları için emek piyasasında daha iyi fırsatlar sunmaktır. Avrupa istihdam ve sosyal politikası herkes için insanca yaşama kalitesi ve standardı sağlamak amacını taşımaktadır.[91]

Lizbon Stratejisinin değerlendiren 2005 raporu, gerekse istihdam ve verimlilik ile ilgili veriler, Lizbon Stratejisinin uygulanmasında ciddi bir sorun olduğunu ve temel hedeflerin hiçbirinin gerçekleştirilemediğini ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği'nin yaşlanan nüfusun uzun vadede sosyal güvenlik sistemleri üzerinde yaratacağı baskıya ilişkin endişeleri göz önüne alındığında, özellikle tehlikeli gözükmektedir.[92]

Avrupa Birliği'nde yaşlılarla ilgili rakamlara bakılacak olursa 65 yaş üzerindeki insanların 15 ile 64 yaş arasındaki çalışan nüfusa olan oranını gösteren yaşlı bağımlılığı oranı Avrupa Birliği'nde artış göstermektedir. Tablo 48 ve Grafik 55'ten anlaşılacağı gibi yaşlı bağımlılığı oranı 2000 yılında % 23.2 iken 2007 yılında

[91] Yusuf Alper, "Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Kriz ve Reform ihtiyacı",**TİSK İşveren,** Cilt 34, Sayı 5, 1996,s.6.

[92] Economic Policy Committee, "Report On The Lisbon National Reform Programmes 2005",22 November 2005, p.3

% 25.2'ye yükselmiştir. Diğer bir taraftan, 2007 yılı itibari ile yaklaşık %25 olan yaşlı bağımlılığı oranı, 2050 yılında 2 katına çıkarak % 51'e yükselmesi beklenmektedir.[93] Bu da diğer bir değişle, 2007 yılında çalışma yaşında olan her 4 kişinin emekli olan bir kişiyi desteklemesi manasına gelirken, bu oran 2050 yılında çalışma yaşında olan 2 kişinin, 65 yaş üzerindeki 1 kişiyi desteklemesi manasına gelecektir.[94]

Yaşlı bağımlılığı oranına ülke bazında bakıldığında ise, bu oran 2050 yılında, İtalya ve İspanyada %66 ile en yüksek seviyede, Danimarka, Lüksemburg, Malta, Hollanda ve İsveç'te %40 ile en düşük seviye de olacaktır.[95]

[93] European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", **a.g.e.,** p.47
[94] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2007, Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.19
[95] European Commission, "Europe's Demographic Future: Facts And Figures On Challenges And Opportunities", **a.g.e.,** p.13

Tablo 48:

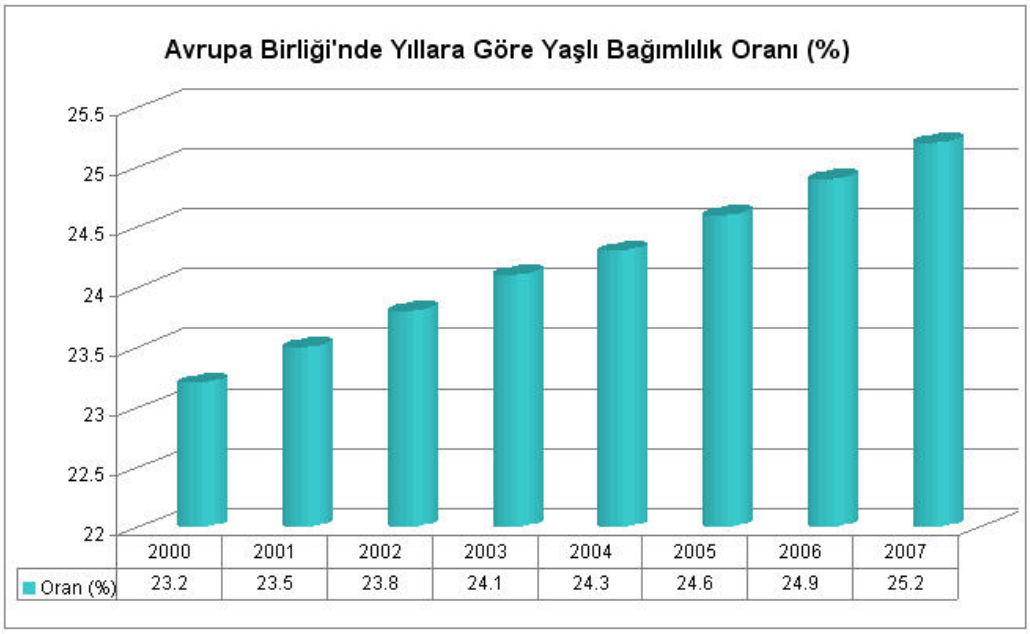
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	23.2	23.5	23.8	24.1	24.3	24.6	24.9	25.2
Avrupa Birliği (AB-25)	23.4	23.7	24	24.2	24.5	24.8	25.1	25.3
Belçika	25.5	25.7	25.8	26	26.1	26.3	26.2	25.9
Bulgaristan	23.8	24	24.9	24.9	24.9	24.8	24.9	24.9
Çek Cumhuriyeti	19.8	19.8	19.7	19.7	19.7	19.8	20	20.2
Danimarka	22.2	22.2	22.3	22.3	22.5	22.7	22.9	23.2
Almanya	23.9	24.5	25.2	25.9	26.8	27.8	28.9	29.9
Estonya	22.4	22.7	23	23.5	23.9	24.3	24.5	25.1
İrlanda	16.8	16.6	16.5	16.4	16.4	16.4	16.2	16.2
Yunanistan	24.2	24.7	25.3	25.8	26.4	26.8	27.6	27.6
İspanya	24.5	24.7	24.8	24.7	24.6	24.4	24.3	24.2
Fransa	24.3	24.4	24.6	24.7	24.7	24.9	24.9	24.9
İtalya	26.8	27.4	27.9	28.5	28.9	29.3	29.8	30.2
Güney Kıbrıs	17	17	17.4	17.6	17.5	17.3	17.3	17.6
Letonya	22.1	22.6	22.9	23.3	23.6	24.1	24.4	24.8
Litvanya	20.8	21.3	21.7	22	22.3	22.3	22.5	22.7
Lüksemburg	21.4	20.7	20.8	20.9	21	21.3	20.8	20.7
Macaristan	22	22.2	22.3	22.4	22.6	22.7	22.9	23.2
Malta	17.9	18.1	18.5	18.7	19	19.3	19.8	19.8
Hollanda	20	20.1	20.2	20.3	20.5	20.8	21.1	21.5
Avusturya	22.9	22.8	22.9	22.7	22.8	23.5	24.4	25
Polonya	17.6	18	18.2	18.4	18.6	18.7	18.9	19
Portekiz	23.7	24.2	24.5	24.7	24.9	25.2	25.4	25.6
Romanya	19.7	20	20.4	20.6	20.9	21.1	21.2	21.3
Slovenya	19.8	20.2	20.6	21	21.4	21.8	22.2	22.7
Slovakya	16.6	16.5	16.3	16.3	16.3	16.3	16.4	16.5
Finlandiya	22.2	22.4	22.7	22.9	23.3	23.8	24	24.8
İsveç	26.9	26.8	26.6	26.5	26.4	26.5	26.4	26.4
İngiltere	24.3	24.3	24.3	24.3	24.3	24.3	24.2	24.1
Hırvatistan	24.4	23.4	23.7	24.2	24.6	24.9	25.2	25.4
Makedonya	14.6	14.9	15.3	15.5	15.6	15.8	16	16
Türkiye	8.3	8.3	8.4	8.5	8.7	8.9	9	10.1
İzlanda	17.8	17.8	17.8	17.9	17.9	17.9	17.6	:
Lihtenştayn	14.8	14.8	14.8	15.2	15.2	15.6	16.3	16.8
Norveç	23.5	23.2	23	22.7	22.5	22.4	22.4	22.2
İsviçre	22.7	22.9	23.1	23.1	23.2	23.3	23.5	23.8
Arnavutluk	:	:	:	:	12.5	12.8	13.1	13.3
Bosna Hersek	:	:	:	:	:	:	:	:
Sırbistan Karadağ	20.5	20.8	21.2	24.9	24.5	:	:	:
Karadağ	:	:	:	17.5	18	18.5	19	:
Sirbistan	23.6	24.1	24.6	25	25.3	25.5	25.7	25.7
Ermenistan	:	:	:	:	:	:	15.7	15.7
Azerbeycan	:	:	:	:	:	:	10.4	10.2
Beyaz Rusya	:	:	:	:	:	:	20.8	20.7
Gürcistan	:	:	:	:	:	:	21.2	21.6
Moldovya	:	:	:	:	:	:	13.7	14.4
Ukrayna	:	:	:	:	:	:	23.3	23.6
Andorra	16.7	17.3	18	18.5	17.4	16.3	16.1	16

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 55:

Yaşlı işçilerin istihdamı konusuna bakıldığında ise, yaşlı işçiler Avrupa Birliği'ndeki istihdam büyümesinin %75'ini oluşturmuş ve yaşlıların istihdamı ciddi Bir artış göstermektedir. Tablo 49 ve Grafik 56'dan anlaşılacağı gibi yaşlıların istihdam oranı 2000 yılında % 36.8 iken 2007 yılında % 44.7'ye yükselmiştir. Bunun yanında 2007 yılında % 44.7 olan yaşlıların istihdam oranı 2010 yılında % 47'ye 2025 yılında % 59'a çıkması beklenmektedir. Bu artışın sebebi emeklilik konusunda yapılan reformlarla açıklamak mümkündür. Bu reformlar yaşlı işçilerin erken emekli olma oranının azaltılması ve yaşlılara iş piyasasında kalmasını sağlayan finansal yardımlar olmuştur.[96]

[96] **A.e,** p. 57

Tablo 49:

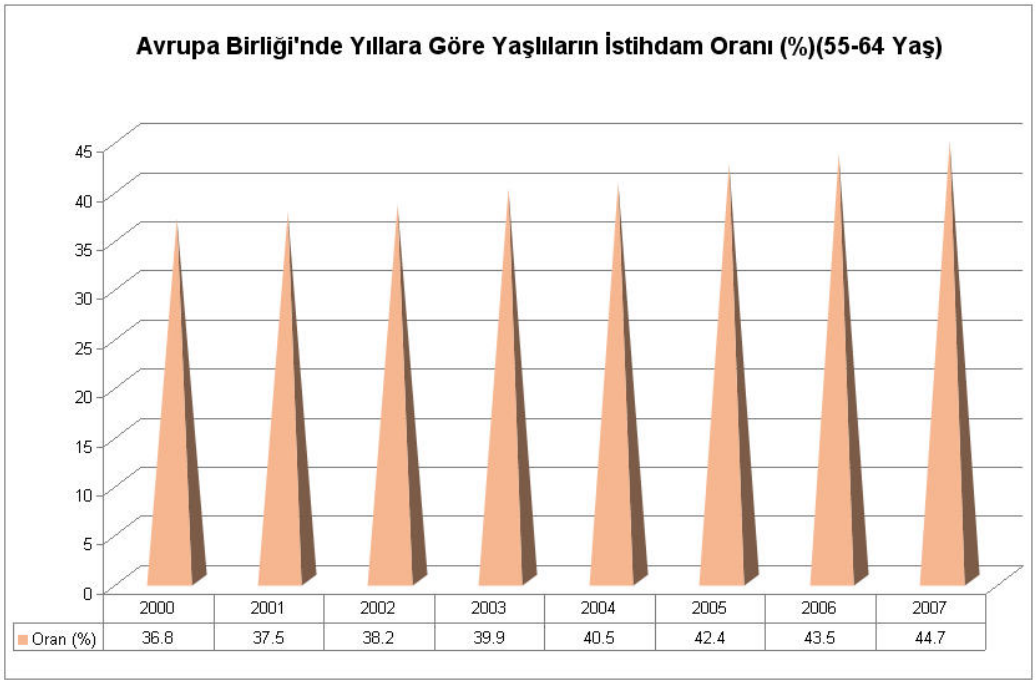
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Yaşlıların İstihdam Oranı (%) (55-64 Yaş)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avrupa Birliği (AB-27)	36.8	37.5	38.2	39.9	40.5	42.4	43.5	44.7
Avrupa Birliği (AB-25)	36.4	37.1	38.4	40	40.7	42.6	43.7	44.9
Belçika	25	25.2	25.8	28.1	30.1	31.8	32	34.4
Bulgaristan	22.1	24	27.7	30.7	33.3	34.7	39.6	42.6
Çek Cumhuriyeti	36.1	36.9	40.3	42.3	42.5	44.5	45.2	46
Danimarka	54.6	56.5	57.3	60.7	61.8	59.5	60.7	58.6
Almanya	37.4	37.7	38.4	39.4	41.4	45.4	48.4	51.5
Estonya	43.3	48.7	51.3	52.8	51.5	56.1	58.5	60
İrlanda	45.1	46.6	48	49.2	49.5	51.6	53.1	53.8
Yunanistan	39.4	38.2	38.9	41	39.4	41.6	42.3	42.4
İspanya	36.8	39.1	39.7	40.8	41	43.1	44.1	44.6
Fransa	29.4	30.7	33.8	36.1	37.3	38.7	38.1	38.3
İtalya	27.3	26.9	28.6	30	30.2	31.4	32.5	33.8
Güney Kıbrıs	49.5	49.1	49.2	50.2	51.3	50.6	53.6	55.9
Letonya	35.4	36.4	42.6	41.8	45.9	49.5	53.3	57.7
Litvanya	41.2	38.5	43	47	46.1	49.2	49.6	53.4
Lüksemburg	27.2	24.8	27.9	30.3	30.4	31.7	33.2	32.9
Macaristan	21.9	23.1	25	28.9	30.4	33	33.6	33.1
Malta	28.6	28.1	30.2	32.2	31.2	30.8	30	28.3
Hollanda	37.9	39.3	42	44.5	44.6	46.1	47.7	50.9
Avusturya	29.2	27.4	28	29.1	27.4	31.8	35.5	38.6
Polonya	29	28.6	26.6	27.1	26.1	27.2	28.1	29.7
Portekiz	51.3	50.7	51.9	51.7	50.1	50.5	50.1	50.9
Romanya	52	50.5	38.5	39.4	37	39.4	41.7	41.4
Slovenya	22.3	23.4	25.9	22.7	30.1	30.7	32.6	33.5
Slovakya	21.5	22.4	22.1	24.6	26	30.3	33.1	35.6
Finlandiya	41.2	45.5	47.8	49.6	51.1	52.7	54.5	55
İsveç	64.3	66.2	68.3	68.6	69	69.4	69.6	70
İngiltere	50.4	52.2	53.1	55.4	56.2	56.9	57.4	57.4
Hırvatistan	:	:	22.7	28	29.9	32.6	34.3	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	30.1	:
İzlanda	85.4	86.1	87.1	82.4	78.9	84.3	84.3	:
Norveç	65.6	66	67	66.3	66.1	65.5	67.4	69
İsviçre	63.3	67.1	64.6	65.8	65.2	65.1	65.7	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 56:

4.2.8. Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik

Demografik alanda olan değişmeler, Avrupa Birliği'nde kamu harcamaları için ciddi bir engel teşkil etmektedir. Yapılan araştırma ve tahminlere göre, Avrupa Komisyonu ve Ekonomik Politika Komitesi emeklilik ödemesi, sağlık ve uzun vadeli bakım masraflarının yaşlanan nüfusla direk bağlantılı olduğunu göstermiş ve bu durumun üye ülkelerde 2050 yılına kadar ciddi olarak kamu harcamalarını arttıracağını bildirmiştir.[97]

Bu konuda birçok üye ülke çeşitli reformlar yapmış ve emeklilik sisteminin devamı konusunda çalışmalarını sürdürmüşse de emeklilik ödemelerindeki harcamalar Avrupa Birliği'ndeki bazı ülkeler için hala yükselmesi beklenmektedir. Bu yükselme mevcut olan politikalara göre yaşla ilgili tüm kamu harcamaları Gayri Safi Milli Hasıla'nın %3.4 oranında artacağı beklenmekte, aynı zamanda sadece

[97] **A.e,** p. 67

emeklilik ödemeleri, sağlık ve uzun dönem akım harcamaları da Avrupa Birliği'nde %4.4 olarak artması beklenmektedir.[98]

Avrupa Birliği'ne sosyal güvenlik konusunda rakamlara bakıldığında, Tablo 50 ve Grafik 57'den anlaşılacağı gibi 2000 yılında sosyal güvenlik alanında Avrupa Birliği'nde olan harcama yaklaşık olarak Gayri Safi Milli Hasıla'nın %26.6'sı olurken bu oran 2005 yılında %27.4 olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik harcamaları zengin ülkelerde daha yüksek olmuş, bu alanında ki harcamalar Macaristan, Polonya, Slovakya ve İrlanda'da %15 ile % 20 arasında değişirken Danimarka, İsveç ve Fransa'da %31 civarında olmuştur.[99]

Tablo 50:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik ile İlgili Toplam Harcamalar

	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)
Avrupa Birliği (AB-27)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	2994934.0	27.2
Avrupa Birliği (AB-25)	2425663.3	26.6	2540368.4	26.8	2660344.1	27.1	2740335.4	27.4	2861956.8	27.3	2980157.1	27.4
Belçika	66773.3	26.5	70720.5	27.3	75020.6	28	80022.2	29.1	85004.9	29.3	89652.3	29.7
Bulgaristan	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	3512.6	16.1
Çek Cumhuriyeti	12001.6	19.5	13433.7	19.5	16154.7	20.2	16366.9	20.2	17063.2	19.3	19190.8	19.1
Danimarka	50108.5	28.9	52382.2	29.2	54858.6	29.7	58216.4	30.9	60533.5	30.9	62703.7	30.1
Almanya	603356.7	29.3	620419.7	29.4	642319.8	30	655712.2	30.3	655058.1	29.6	659868.1	29.4
Estonya	853.8	14	906.0	13.1	984.5	12.7	1093.4	12.6	1258.6	13.1	1404.0	12.5
İrlanda	14743.1	14.1	17589.7	15	22538.6	17.3	24834.5	17.8	27090.5	18.2	29460.5	18.2
Yunanistan	32387.2	23.5	35581.5	24.1	37574.9	23.8	40468.1	23.6	43756.1	23.6	47985.5	24.2
İspanya	127812.4	20.3	136129.4	20	147834.1	20.3	159748.0	20.4	173558.1	20.6	189311.8	20.8
Fransa	424657.3	29.5	442980.6	29.6	470180.9	30.4	493003.6	30.9	519523.6	31.3	541594.0	31.5
İtalya	294314.0	24.7	311486.0	24.9	327797.0	25.3	344624.0	25.8	361601.0	26	376030.0	26.4
Güney Kıbrıs	1490.3	14.8	1613.0	14.9	1812.3	16.2	2166.3	18.4	2266.2	17.8	2481.2	18.2
Letonya	1297.6	15.3	1332.6	14.3	1378.6	13.9	1373.0	13.8	1444.3	12.9	1611.2	12.4
Litvanya	1955.9	15.8	1998.9	14.7	2114.6	14.1	2231.4	13.6	2409.8	13.3	2738.8	13.2
Lüksemburg	4309.0	19.6	4712.3	20.9	5176.6	21.6	5717.5	22.2	6119.4	22.3	6569.1	21.9
Macaristan	10038.6	19.3	11460.2	19.3	14396.3	20.4	15761.7	21.1	17065.7	20.7	19433.0	21.9
Malta	694.9	16.5	746.6	17.4	785.5	17.5	790.6	17.9	826.3	18.4	866.6	18.3
Hollanda	110259.0	26.4	118610.0	26.5	128258.0	27.6	134790.0	28.3	139214.0	28.3	143445.0	28.2
Avusturya	59103.8	28.1	61351.4	28.4	63972.4	29	66272.8	29.3	68384.3	29	70612.4	28.8
Polonya	36511.5	19.7	44524.0	21	44302.4	21.1	40284.3	21	41034.0	20.1	47991.7	19.6
Portekiz	26574.2	21.7	29411.3	22.7	32043.0	23.7	33330.0	24.1	35544.0	24.7	:	:
Romanya	5341.3	13.2	5909.9	13.2	6503.5	13.4	6628.2	12.6	9168.3	15.1	11264.2	14.2
Slovenya	5197.1	24.6	5565.2	24.8	5985.4	24.8	6106.2	24.1	6336.6	23.7	6622.4	23.4
Slovakya	4273.6	19.3	4463.9	18.9	4951.4	19	5328.8	18.2	5860.4	17.3	6436.1	16.9
Finlandiya	33143.4	25.1	34830.8	24.9	36909.2	25.6	38716.8	26.5	40572.3	26.6	41993.1	26.7
İsveç	80670.4	30.7	77239.3	31.2	83371.6	32.2	89512.7	33.2	91849.1	32.7	92176.4	32
İngiltere	423136.1	26.9	440899.4	27.3	439622.9	26.2	423863.9	26.2	458582.6	26.3	484435.3	26.8
İzlanda	1810.3	19.2	1714.6	19.4	2012.3	21.2	2230.8	23	2414.2	22.6	2841.2	21.7
Norveç	44510.9	24.4	48537.6	25.4	53106.6	26	54210.5	27.2	53945.3	25.9	57931.1	23.9
İsviçre	72997.0	26.9	78726.2	27.6	84305.4	28.5	83786.6	29.1	85608.4	29.3	87512.1	29.2

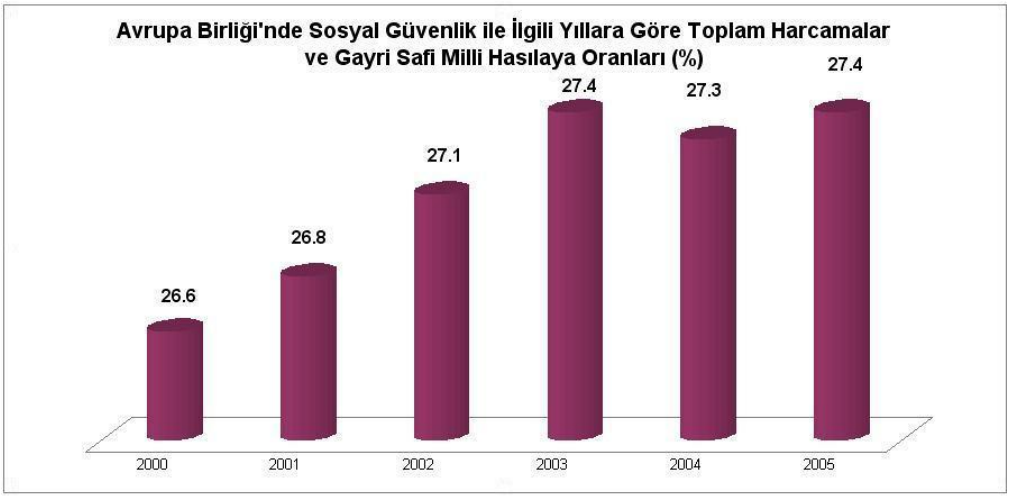
(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

[98] **A.e,** p. 67

[99] Petrášová, Alexandra, "Statistics in Focus-Social protection in the European Union" European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p. 1-2

Grafik 57:

Diğer bir taraftan Avrupa Birliği'nde sosyal güvenlikten faydalananlar ile ilgili harcamalara bakıldığında, Tablo 51 ve Grafik 58'den anlaşılacağı gibi Avrupa Birliği'nde 2000 yılında sosyal güvenlikten faydalananlar ile ilgili olan harcama yaklaşık olarak gayri safi milli hasıla'nın %25.6'sı olurken bu oran 2005 yılında %26.3 olduğu görülmektedir.

Tablo 51:

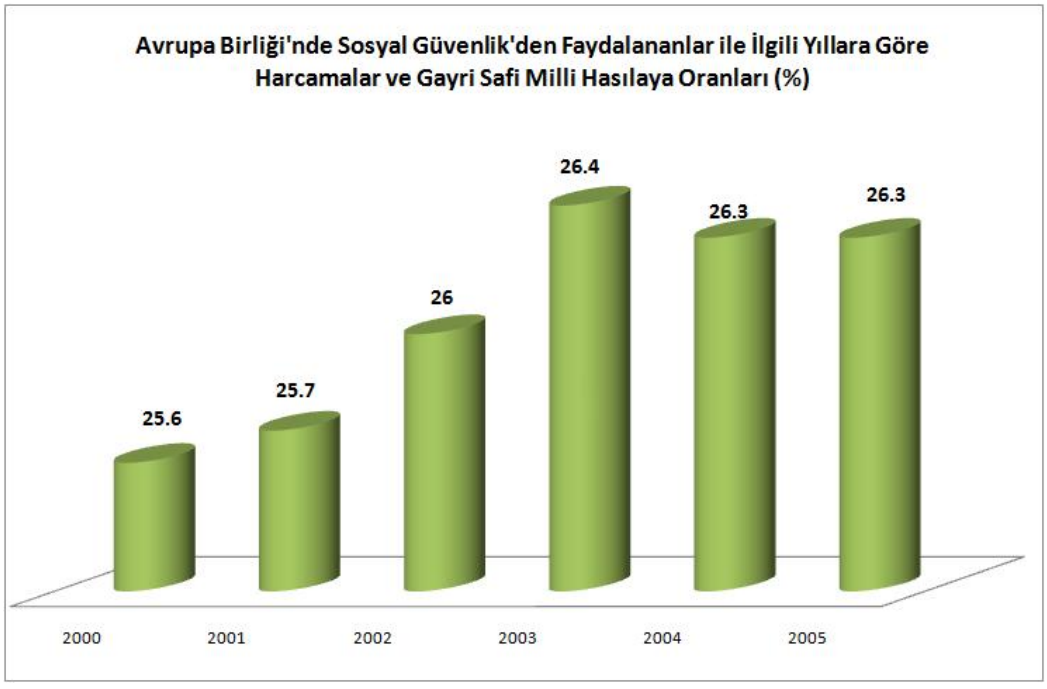
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Ülkelerde Sosyal Güvenlik'den Faydalananlar ile ilgili Harcamalar

	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)	Euro	Gayri Safi Milli Hasıla (%)
Avrupa Birliği (AB-27)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	2882155.5	26.2
Avrupa Birliği (AB-25)	2326534.2	25.6	2432678.5	25.7	2552864.1	26	2635119.9	26.4	2751665.3	26.3	2867702.1	26.3
Belçika	62902.9	25	66397.8	25.6	71337.9	26.7	76334.5	27.8	80987.8	28	85518.2	28.3
Bulgaristan	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	3391.2	15.5
Çek Cumhuriyeti	11619.8	18.9	13002.9	18.8	15654.0	19.6	15828.6	19.6	16475.5	18.7	18547.0	18.5
Danimarka	48697.8	28.1	50880.0	28.4	53278.9	28.8	56538.9	30	58787.4	30	60950.0	29.3
Almanya	581892.6	28.2	598312.7	28.3	619265.8	28.9	632054.1	29.2	631202.5	28.5	637610.7	28.4
Estonya	840.4	13.8	891.5	12.9	969.8	12.5	1077.5	12.4	1240.8	12.9	1383.4	12.3
İrlanda	14048.7	13.4	16782.6	14.4	20988.7	16.1	23100.6	16.6	25216.1	17	27384.1	17
Yunanistan	31374.8	22.7	34569.2	23.4	36621.4	23.2	39179.9	22.9	42396.7	22.9	46678.2	23.5
İspanya	124863.8	19.8	132945.8	19.5	144334.1	19.8	155980.1	19.9	169506.6	20.2	184860.1	20.3
Fransa	399108.4	27.7	415981.4	27.8	441442.9	28.5	463008.0	29	487793.6	29.4	509218.7	29.6
İtalya	283368.0	23.8	299130.0	24	315799.0	24.4	332128.0	24.9	349264.0	25.1	362927.0	25.5
Güney Kıbrıs	1468.0	14.6	1588.1	14.7	1783.8	16	2128.1	18.1	2228.0	17.5	2439.8	17.9
Letonya	1262.3	14.9	1296.5	13.9	1332.0	13.4	1305.0	13.1	1373.3	12.3	1542.0	11.9
Litvanya	1898.0	15.4	1940.8	14.3	2053.7	13.7	2159.7	13.1	2332.9	12.9	2655.3	12.8
Lüksemburg	4147.0	18.8	4618.9	20.5	5075.5	21.2	5610.9	21.8	6011.0	21.9	6441.2	21.4
Macaristan	9838.7	18.9	11230.0	18.9	14103.7	19.9	15434.1	20.7	16723.2	20.3	19041.5	21.4
Malta	683.8	16.2	734.3	17.1	773.7	17.2	780.1	17.6	816.2	18.2	856.2	18.1
Hollanda	103325.0	24.7	110939.0	24.8	120188.0	25.8	126374.0	26.5	129913.0	26.4	133682.0	26.3
Avusturya	57247.4	27.2	59438.0	27.5	62031.0	28.1	64235.5	28.4	66333.7	28.1	68305.5	27.8
Polonya	35530.3	19.1	43500.7	20.5	43363.1	20.7	39688.8	20.7	40189.0	19.7	46822.4	19.2
Portekiz	23720.0	19.4	25833.6	20	29397.1	21.7	30973.3	22.4	33174.0	23	:	:
Romanya	5223.4	12.9	5771.1	12.9	6353.9	13.1	6464.0	12.3	9017.8	14.8	11062.3	13.9
Slovenya	5063.1	24	5428.9	24.2	5843.7	24.2	5966.9	23.6	6196.7	23.2	6480.2	22.9
Slovakya	4139.7	18.7	4329.9	18.4	4787.2	18.4	5154.3	17.6	5652.9	16.7	6241.6	16.4
Finlandiya	32132.5	24.3	33773.8	24.1	35735.6	24.8	37465.1	25.7	39288.5	25.8	40674.7	25.9
İsveç	79128.0	30.1	74473.2	30.1	80398.3	31.1	86356.4	32	88548.6	31.5	88861.7	30.9
İngiltere	408233.2	25.9	424659.0	26.3	426305.2	25.4	416257.7	25.8	450013.4	25.8	475406.5	26.3
İzlanda	1780.5	18.9	1687.3	19.1	1982.1	20.9	2197.4	22.6	2378.3	22.3	2797.4	21.4
Norveç	43624.8	23.9	47593.0	24.9	51994.2	25.5	53146.1	26.7	52862.1	25.4	56745.5	23.4
İsviçre	66425.3	24.5	71641.0	25.1	76598.2	25.9	77267.0	26.9	79723.9	27.3	81149.1	27.1

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 58:

Avrupa Birliği'ndeki bütün ülkeler değerlendirildiğinde ise sağlık hizmetleri ve emeklilik ödemeleri sosyal güvenlik alanındaki harcamalarda en yüksek payı almış, emeklilik ödemeleri bu alandaki toplam harcamaların %46'sı ve sağlık ödemeleri ise %28'i olmuştur. Geri kalan diğer harcamalar ise, işsizlik, özürlü, barınma, aile ile ilgili yardımlar ve diğer sosyal dışlanma ile ilgili yardımlara gitmektedir.[100]

4.2.9. Avrupa Birliği'nde Yaşlıların Sosyal Güvenliğinde Yeni Eğilimler

Avrupa Birliği'nde Yaşlıların Sosyal Güvenliğinde Yeni Eğilimler ile ilgili değerlendirmeye bakıldığında, Özel ve Tamamlayıcı Sistemlere Yönelme, Emeklilik Yaşının Yükseltilmesi ve Esnek Emeklilik Uygulaması ile karşılaşırız. Bunları tek tek açıklayacak olursak;

4.2.9.1. Özel ve Tamamlayıcı Sistemlere Yönelme

Zaman içerisinde farklı ülkelerdeki uygulamalara da bakılarak Avrupa Birliği ülkelerinde zorunlu kamu emeklilik programlarının yanında zorunlu özel programlar veya gönüllü özel programlara dayalı bir sisteme geçildiği görülmektedir. Bu tür bir emeklilik sisteminde, vergilerle finanse edilen ve sabit oranlı bir gelir garantisi sağlayan zorunlu kamu emeklilik programının yanında, primlerle finanse edilen ferdi veya mesleki programlar ve ayrıca gönüllü özel programlara da yer verilmesi değerlendirilmiştir.[101]

Günümüzde birçok ülke yaşlılık sigortasını tamamen özelleştirmek yerine bu sigortayı tamamlayıcı sistemlere yönelmiştir. Avusturya'da Temmuz 1992'de yapılan düzenlemelerle işletmelerin yaşlılık aylığı programları oluşturmaları kolaylaştırılmıştır. Halen Avusturya'da çalışan nüfusun %10'u temel devlet yardımlarına ek olarak işletmelerdeki yaşlılık aylığı programlarına dahildir, İtalya'da da 8 Nisan 1993 tarihli bir yasa ile tamamlayıcı nitelikte Özel yaşlılık aylığı planı

[100] European Commission, "Joint report on social protection and social inclusion 2007", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.21
[101] The World Bank, **Averting The Old Age Crisis, Summary,** p. 18.

uygulamaya konmuştur. Bu plan ücretlilerin yanı sıra serbest meslek sahiplerim de kapsamaktadır, .İngiltere'de ise Nisan 1988'de devlet tarafından sağlanan yaşlılık aylığı programının dışına çıkılabilmesine imkân veren bir düzenleme ile 4 milyondan fazla kişi program dışına çıkmıştır. Bu konuda, .değişik şekillendirme olanaklarının, finansman açısından mümkün oldukları kabul edilmektedir.[102]

4.2.9.2. Emeklilik Yaşının Yükseltilmesi

Yaşlılar, Avrupa Birliği'nin ve üye ülkelerin önemli konularından biridir. 2007 yılı değerlerine göre, Birlik içinde yaklaşık 83.8 milyon nüfusa sahip olan yaşlılar, Avrupa Birliği'nde nüfusun % 16.9' sinden fazlasını oluşturmuştur. Yaşlıların toplam nüfusa göre oranının ilerleyen yıllarda sürekli artmasının beklenmekte olduğunu söyleyebiliriz.

Dünya nüfusunun %9 dan fazlası, yani takriben 500 milyon insan, 60 yaşın üstündedir. 2030 yılma kadar bu sayının 1.4 milyara yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu rakamın önemli bir oranı ise gelişmekte olan ülkelerde olacaktır. Birçok ülkede günümüzde beklenen emeklilik süresi özellikle kadınlarda 20 yılın üstüne çıkmıştır.

Ortalama yaşama süresinin giderek yükselmesi daha uzun süre emekli aylığı ödenme mecburiyetini de beraberinde getirmektedir. Bunun sonucu olarak emeklilik sigortası sistemlerinin giderleri artmakta bağımlılık oranının aktif sigortalılar aleyhine değişmesi sonucunu getirmektedir.

Birçok sanayileşmiş ülkede, 1970 ve 1980'li yıllarda artan işsizliğin, çalışanları erken emekli ederek önleneceği ve böylece genç işsizlere iş imkânı sağlanabileceği düşünülmüştü. Ancak erken emeklilik uygulamasının gerçekleştirildiği ülkelerde, emekli olarak ayrılanların yerine daha az sayıda gencin iş piyasasına girdiği, çünkü işverenlerin daha az emek ihtiyacı olan faaliyetlere yöneldiği görülmüştür.[103]

1990'dan itibaren demografik etkenlerin de ağır basmasıyla birlikte Avrupa ülkelerinden başlayarak tüm dünyada emeklilik yaşının yükseltilmesi eğilimi

[102] Angelika Nubberger, "Rusya Emeklilik Sistemi Refonnunun Ana Çizgileri", Çev. Tankut Centel, Çimento **İşveren Dergisi,** Kasım-1997, s. 8

[103] International Labour Ofnce, **"**Into the Tvventy-First Century: The Development of Social Security", pp.50-52.

gözlenmiştir. Lüksemburg emeklilik yaşım esnekleştiren bir düzenleme ile ancak 40 yıllık sigortalılık süresinden sonra 57 yaşında emekli olabilme imkânı getirmiştir. Danimarka ise 67 yaşından Önce emekli olmayı sınırlandırmıştır, İngiltere'de hükümet, kadınların halen 60 olan emeklilik yaşının 65'e yükseltilmesin! Teklif etmektedir. Kadınların emeklilik yaşının erkeklerle eşit duruma getirilmesi ile bütçede yılda yaklaşık 3 milyar sterlin tasarruf sağlanması beklenmektedir. Son yıllarda kadınların emeklilik yaşının erkeklerle eşit duruma getirilmesi konusunda ciddi bir eğilim mevcuttur. Avrupa'nın en pahalı emeklilik sistemlerinden birine sahip olan İtalya'da ise 1991 yılında kabul edilen emeklilik yasası ile kadınlarda 55 erkeklerde 60 olan emeklilik yaşı erkeklerde 2005 yılma, kadınlarda 2016 yılma kadar 65'e çıkarılması Öngörülmüştür. ABD'de 2000- 2020 yılları arasında 65 olan emeklilik yaşının 67'e yükseltilmesi karan alınmıştır.[104]

Uzun dönemli projeksiyonlarda yaşam süresinde artışın süreceği tahmin edildiğinden daha yüksek bir emeklilik yaşı makul görülmektedir. Yüksek emeklilik yaşı konusundaki en önemli eleştiriler genç işsizlere İş piyasasını tamamen kapatıp kronik işsizliğe neden olabileceği ve sağlık problemi olan insanların çalışmak zorunda bırakılması konusunda yapılmaktadır- Ancak kısa dönemde yaşlanma probleminin emeklilik sigortası sisteminde yol açtığı finansal problemlerin çözümünde en pratik metot emeklilik yaşının yükseltilmesi olarak görülmektedir.[105]

4.2.9.3. Esnek Emeklilik Uygulaması

Günümüzde yaşlı insanların çalışma haklarının red edilmesi arzu edilir bir durum değildir, erken yaşlarda emekli olmaya zorlanmamalıdır. Emeklilik kişinin arzusuna ve gücüne bırakılmalıdır.[106]

Çalışma gücü yerinde olan ancak çalışma motivasyonu kalmayan ve çalışma hayatına, çalışma gücü olduğu ve verimli olarak çalışmaya devam edebileceği halde, yalnızca belirli yaşa geldiği için kişilerin emekli edilerek çalışma hayatından

[104] Steven Webb, "Social Security Policy In A Changing Labour Market**",** oxf. Rev. Econ. Policy, 1995, 11: pp. 11-14
[105] Pauline Barrett-Reid, "International Developments in Social Security and Social Protection", Second international industrial Relations Congress, Turkish industrial Relations Association, İstanbul, 1995, s.21
[106] International Labour Ofnce, **"**Into the Tvventy-First Century: The Development of Social Security", p.50.

uzaklaştırılması da son derece yanlıştır. Bu nedenle son yıllarda kişinin arzu ettiği ve çalışabildiği sürece çalışmasına imkân veren bir esnek emeklilik yaşı uygulaması dünyada işlerlik kazanmaktadır.[107] Bu uygulamanın yaygınlaşmasında kol gücü yerine, beyin gücünün kullanımının esas alındığı bilgi çağına girişte etkili olmaktadır. Çünkü günümüzde birçok iş bedensel güç harcamadan zihin gücüyle yapılabilmekte böylelikle zihinsel gücünü koruduğu müddetçe yaşlı kişi çalışabilmektedir.[108]

4.3. Türkiye'de Yaşlılar

Dezavantajlı gruplardan biri olan yaşlılar, Tablo 4 ve Grafik 59'da görüldüğü gibi Türkiye'de 2007 itibari ile yaklaşık olarak 5 milyon nüfusa sahiptir. Bu rakam Türkiye nüfusunun % 7'sini oluşturmuştur.

[107] Yusuf Alper, "Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tesbiti", s. 11.
[108] TİSK, **Dünyada Sosyal Güvenlik Alanındaki Gelişmeler ve Türkiye,** s.14-15.

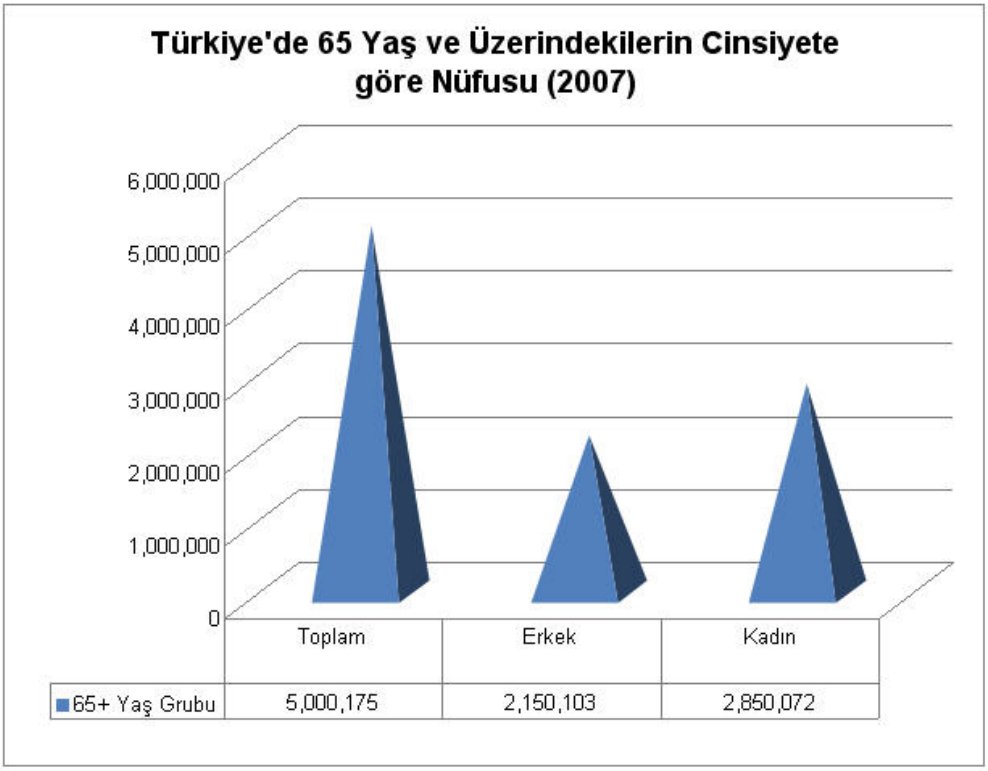
Tablo 4:

Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (2007)

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	**70,586,256**	**35,376,533**	**35,209,723**
0-4	5,793,906	2,978,972	2,814,934
5-9	6,436,827	3,303,329	3,133,498
10-14	6,411,658	3,288,472	3,123,186
15-19	6,157,033	3,159,723	2,997,310
20-24	6,240,573	3,181,804	3,058,769
25-29	6,512,838	3,295,102	3,217,736
30-34	5,727,699	2,885,151	2,842,548
35-39	5,072,441	2,565,112	2,507,329
40-44	4,725,800	2,379,314	2,346,486
45-49	4,085,065	2,057,626	2,027,439
50-54	3,565,669	1,781,029	1,784,640
55-59	2,788,858	1,369,618	1,419,240
60-64	2,067,714	981,178	1,086,536
65-69	1,698,583	781,165	917,418
70-74	1,373,077	629,241	743,836
75-79	1,069,961	441,289	628,672
80-84	578,879	212,383	366,496
85-89	182,188	58,552	123,636
90+	97,487	27,473	70,014

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 59:

Türkiye'de yaşlıların sosyal ve ekonomik sorunlarına dönük araştırmaların, sayıca yetersiz olduğu bilinmektedir. Türkiye'de yaşlı nüfusun yapısı, yaşlıların beklentileri, bölgesel farklılıklar da dikkate alınarak hizmet ihtiyaçlarına dönük çalışmalar tam olarak bilinmemektedir. Bu sebeple yaşlılar alanında yapılan sosyal araştırmaların sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda kısa ve orta vadeli çözüm odaklı sosyal politika ve hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye genç nüfus yapısı ile şu anda Avrupa gibi ciddi bir yaşlılık problemi ile karşı karşıya olmamasına rağmen, ileride aynı sorunları yaşama ihtimali çok yüksek bir ülkedir. Bu nedenle bu soruna yönelik önlemlerin şimdiden alınması, bu yönde sosyal politikalar oluşturulması son derece büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği'ne uyum süreci içinde olan Türkiye'nin, yaşlılar ile ilgili izleyeceği sosyal politikalar, üzerinde hassasiyetle durmayı gerekli kılmaktadır. Yaşlının saygınlığını korumak, kendi kararlarını kendisinin vermesine yardımcı olmak, en üst düzeyde işlevselliğini sağlamak ve mümkün olduğu ölçüde içinde

bulunduğu yaşam koşullarını iyileştirmek hususları, yaşlılar için ele alınması gerekli bir politika olacaktır.

Türkiye, her ne kadar gelişmiş Avrupa ülkelerine göre, yaşlı bir nüfusa sahip olmasa da, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yaşlıların sosyal refahı için, sosyal politika ve sosyal hizmetlerin temel esasları doğrultusunda millî yaşlılar politikasını oluşturmak durumundadır. Yaşlı hizmetlerinde hedef, sağlıklı ve kaliteli yaşam ile fonksiyonel bağımsızlık düzeyi artmış bir yaşlılık döneminin sağlanmasıdır.

4.3.1. Türkiye'nin Yaşlılarla İlgili Sosyal Politikası

Türk kültürü ve İslam dininin etkisiyle Türkiye'de yaşlıların bakımında aile içi ya da akrabaya dayalı bakım çok önemlidir. Yaşlıya büyük saygı duyulur. Aile yapısı hala korunmakta ve aile üyeleri arasında iletişim hala devam etmektedir. Yaşlılara parasal güvence sağlanması, topluma aktif olarak katılmaları sağlanması, kendilerini geliştirmelerine ve sağlıklı yaşamalarına yönelik ortam sağlanması amaçlanmaktadır.[109]

Tüm dünyada olduğu, ülkemizde de tıbbın ilerlemesi sonucu, insan ömrünün uzaması ile yaşlı nüfusta artış gözlenmektedir. Ayrıca, sanayileşme ve kentleşme süreci içerisinde geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç, kadının çalışma hayatına girmesi, geleneksel kültür ve değerlerdeki değişmeler yaşlının aile içindeki eski rolünü yitirmesine neden olmakta, yaş prestij sağlayan bir öğe olmaktan çıkmakta, kuşaklar arasındaki farklılıklar nedeniyle de yaşlının evde bakımı büyüyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.[110]

Bütün bu sebepler zaman içinde sayıları artan, sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan muhtaç yaşlı kişilerin, huzurlu bir ev ortamı içinde yaşantıların devam ettirmelerini, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunmasını, sosyal ilişkilerinin geliştirilip, devam ettirilmesini, huzur, güven ve refah içinde bulunmalarını sağlamak amacıyla huzurevlerinin açılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Yaşlılarla ilgili hizmetleri planlama, programlama ve yürütme görevini doğrudan devletin üstlenmesi 1963 yılında Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı

[109] Stare Plannin Organization, "The Situation of Elderly People in Turkey and National Plan of Action on Ageing", 2007, p. 1
[110] TÎSK, Dünyada Sosyal Güvenlik Alanındaki Gelişmeler **ve** Türkiye, ss. 13-14

Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile gerçekleşmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre koşullarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olan sosyal hizmetleri, yaşlı vatandaşlarımıza Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri aracılığıyla götürmektedir.[111]

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile 1986 yılında kurulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve 1991 yılından itibaren uygulanan Yeşil Kart, en önemli üç sosyal yardım kurumunu/programını oluşturmaktadır. Ancak, SHÇEK'in ve Fon'un yoksullara yönelik hizmetlerinin belirleyici özelliği, sürekliliği olmayan yardım biçimlerini içermesidir[112].

1982 Anayasasının 61.maddesinde yaşlılara yönelik olarak "Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar Kanunla düzenlenir" hükmü yer almaktadır. Türkiye, her ne kadar gelişmiş Avrupa ülkelerine göre yaşlı bir nüfusa sahip olmasa da, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yaşlıların sosyal refahı (mutluluğu) için, sosyal politika ve sosyal hizmetlerin temel esasları doğrultusunda millî yaşlılar politikasını oluşturması gerekir. Sosyal boyutuyla yaşlılar politikasının kapsamı çok geniştir. Çalışma hayatı, sağlık, bakıma muhtaçlık, iskân, toplumsal yapı içinde yaşlıların sosyo-kültürel konumu, serbest zamanın değerlendirilmesi ve eğitim gibi temel sosyal konular ve haklar, yaşlılar politikasını kapsamaktadır. İnsanların yaşlanması ile temel sosyal haklar kaybolmayacağı gibi, kendisini özellikle bu dönemde daha belirgin olarak göstermektedir.[113]

Avrupa Birliği ülkelerinde görülen yaşlı sorunu Türk aile yapısından hareketle Türkiye'de mevcut değildir. Bu sosyal sorun değildir. Ama giderek artan bir toplumsal ihtiyaç söz konusudur.

---

[111] Songül Sallan Gül;Hüseyin Gül, "Sosyal Devlet Çözülürken Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Reformu", **Hukuk ve Adalet Dergisi**,Yıl:1, Sayı:2, Nisan- Haziran 2004, s.106

[112] **A.e,** s.106

[113] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun Numarası : 2709, Kabul Tarihi : 18/10/1982, Madde -61

"2020 yılında Türkiye'de 65 ve üstü yaşlı grubunun toplam nüfus içindeki oranı % 7.9 ile Avrupa Birliği'nin en düşük düzeyinde olması beklenmektedir. Buna karşılık bu oranın, Avrupa Birliği'nde ortalama olarak % 21'e çıkması hesap edilmektedir. Türkiye nüfusunun 2020 yılında tahminî olarak 87 milyon olduğunu düşünecek olursak 65+ yaşlıların sayısının yaklaşık olarak 7 milyon olacaktır. 2000 yılı istatistiklerine göre, şu anda bile 60 yaş ve üzeri olanların (oranı % 8 olduğuna göre) sayısı 6 milyona yakındır ve bu sayı 2020 yılında muhtemelen 12 milyon dolaylarında olacaktır."[114]

Yaşlı hizmetlerinde hedef, sağlıklı ve kaliteli yaşam ile fonksiyonel bağımsızlık düzeyi artmış bir yaşlılık döneminin sağlanmasıdır. Bundan dolayı yaşlılar politikası, yaşlıların olabildiğince bağımsız bir hayat sürmelerine destekçi olmalıdır. Bunun için de yaşlılar politikası, özellikle özürlü yaşlılara hareket serbestliği sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Fizyolojik yetersizliklerinden dolayı rehabilitasyon hizmetleri almalarına karşılık fiziksel bağımsızlıklarını yitiren bakıma muhtaç yaşlılara bakıma muhtaçlık durumlarına ve derecelerine göre özel bakım hizmetlerine ağırlık verilir. [115]

Sadece sağlıklı yaşlılar değil bütün bakıma muhtaç yaşlı, özürlü ve hastalar, benimsedikleri sosyal çevrede ve aile ortamında yaşama hakkına sahip olmalıdır. İster bakıma muhtaç olsun ister olmasın bütün yaşlılar, insan onuruna yakışır bir hayat yaşama hakkına sahip olmalıdır. Bundan dolayı da yaşlılar, kendilerini çeşitli alanlarda geliştirme, eğitim alma ve verme hakkına sahip olmalıdır. Yaşlılar, her türlü sosyal, sportif, kültürel faaliyetlere ve serbest zamanlarını faydalı bir biçimde geçirme hakkına sahip olmalıdırlar.[116]

Yaşlılar toplumsal kaynaşma açısından özellikle bilgi ve tecrübe yönünden ileri bir noktada olup, millî-manevî-kültürel değerlerimizi toplum hizmetine sunabilmeli, bilgi ve tecrübe gibi birikimlerini diğer sosyal kesimlere özgürce aktarabilmelidirler. Yaşlılar, her alanda ve her düzeyde demokratik haklarını kullanabilmeli gerek plânlama, gerekse karar alma sürecinde etkin olabilmelidirler.

---

[114] **A.g..e**, s.107
[115] Ali Seyyar., **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, Adapazarı , A B B Yayınları, 2006, s. 18-20

Sosyal güvencesi olmayan özellikle yalnız ve kimsesiz yaşlıların hayat standartları yükseltilmelidir. Aile içinde yaşayan yaşlıların ekonomik özgürlükleri sağlanmalıdır. Sosyal devlet, bakıcı aile fertlerine bakım yükünü, haricî profesyonel bakım hizmetleri ile hafifletici tedbirlerin ötesinde sosyo-ekonomik destek sağlamalıdır. Yaşlılar, gerek konut içinde, gerekse konut dışında fiziksel açıdan güvenli bir ortamda yaşayabilmelidir. Uygun çevrenin oluşturulmasın konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Yaşlılar, yaşlarından dolayı hiçbir surette, hiçbir şekilde ve hiçbir alanda ayrımcılığa tabi tutulmalı ve uğramamaları için güvence altında olmalıdır. Devlet, yaşlıların ve özürlülerin dışlanmalarına karşı yaşlı hizmeti veren STK'lar ile aktif sosyal politikalar üretmeli ve etkin bir şekilde uygulamalıdır.[117]

Yaşlılar, insan kaynakları açısından önemli bir potansiyeldir. Bundan ötürü sosyal politikanın bir parçası olan sosyal hizmetler, yaşlı insanlara ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşmalarında ve problemlerini mümkün mertebe kendi gayretleriyle çözme hususunda etkin bir biçimde destekçi olmalıdır.[118]

Gelişmiş ülkelerde yaşlıların büyük bir kısmı kentsel bölgelerde, gelişmekte olan ülkelerde ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu durum, Türkiye açısından da kısa ve orta vade için geçerli olacaktır. Türkiye'de eşit ve etkin sosyal bakım hizmetlerinin sağlanabilmesi için, kırsal alanda evde bakım hizmetlerine dönük modellerin geliştirilmesi gerekmekte, kentsel özelliklerin ötesinde kırsal faktörlerde dikkate alınmalıdır.

Türkiye'de yaşayan yaşlıların sosyal ve ekonomik sorunlarına dönük araştırmalar çok az sayıdadır. Bunun sonucu olarak da Türkiye'de yaşlı nüfusun yapısı, yaşlıların beklentileri ve bölgesel farklılıkları da dikkate alan hizmet ihtiyaçlarına dönük öncelik tam olarak bilinmemektedir. Yaşlılar alanında sosyal araştırmaların yapılması sonucunda ve elde edilen veriler doğrultusunda kısa ve orta vadeli çözüm odaklı sosyal politika ve hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşlıların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî katılımına yönelik proje ve programlar desteklenmelidir.

---

[117] Ali Seyyar, **Türkiye'de Özürlüler Kanunu Ekseninde Bakım Güvence Sistemi**, İstanbul, Türdav Yayım, 2001, s.19

[118] **A.e**, s.20

Yaşlılar Danışma Meclisinin görevleri şunlar olmalıdır: a) Yaşlıların ihtiyaçları doğrultusunda taleplerini danışma meclisinde, bürokraside ve kamuoyunda dile getirmek; b) Duruşma gündemlerini kendi inisiyatifleriyle oluşturmak; c) Diğer yönetim birimlerini bilgilendirmek ve fikir edinmek; d) Yaşlıların özel istek ve durumlarını yönetime iletmek ve projeler geliştirmek; e) Yaşlıların siyaseten aktif olmalarını teşvik etmek; f) Yeni görevler üstlenmek.

Özürlüler kanunuyla yürürlüğe giren özürlü-yaşlı bakım hizmet programlarının kapsamı genişletilmelidir. Sosyal güvencesi bulunmayan yani yoksul bakıma muhtaç yaşlıların ve özürlülerin bağımlı olmadan yaşama kapasitelerinin arttırılmasını amaçlayan evde tıbbî ve sosyal bakım programlarından diğer (Sosyal Sigorta Emekli Sandığı ve Bağ Kur kapsamında olan) bakıma muhtaç yaşlı, özürlü ve kronik hastalar da yararlanabilmelidir. Bakıma muhtaçlık riski, sosyal güvenlik sistemi içinde bir sosyal risk türü olarak kabul edilmelidir.[119]

Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin kalitesinin artırılmalıdır. Şehir merkezlerine yakın çok maksatlı entegreli sosyal konut sitelerine ağırlık verilmelidir ve periferik bölgelerde (sadece yaşlılara dönük olarak) oluşturulmak istenen konut (huzur evleri) inşaatından vazgeçilmelidir.

Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) "Ülkemizin sosyo ekonomik gelişmesine paralel olarak gelişme gösteren sanayileşme, kentleşme ve aile yapısında meydana gelen değişmeler ve 60 ve üstü yaş grubunda yavaş da olsa görülmeye başlayan nüfus artışı, huzurevi ve yaşlı dayanışma merkezlerinin açılmasını, bu kesime yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin artırılarak sürdürülmesi ihtiyacının önemini ortaya koymaktadır." konusu yer almaktadır.[120]

Türkiye kendi koşullarını göz önünde bulundurarak kendi yönetim yapısına uygun olarak Yaşlı ve Güçsüzler Sosyal Güvenlik önerisini geliştirmiş bulunmaktadır. Bu öneri ile yaşlıların standartlarının iyileştirilmesi sosyal politikanın önemli hedeflerindendir.

---

[119] Ali, Seyyar.,**Özürlülerin Hakları Toplumun Özürlülere Karşı Sorumlulukları**, İstanbul, Türdav Yayım, 2001, s.193

[120] Ali Seyyar., **Sosyal Bakım**, Şefkatli Eller Yayınevi, Ankara 2007 , s.255

4.3.2. Türkiye'de Sosyal Güvenlik Politikasının Tarihsel Gelişimi ve Kurumları

Türkiye'de sosyal güvenlik politikalarının tarihsel gelişimini açıklayabilmek için ekonomik ve toplumsal yapıya ve bunu hazırlayan koşullara bakmak lazımdır. Türkiye'de sosyal refah hizmetleri dünyada çağdaş olarak kabul edilen ve toplumun tümüne hizmet götürmeyi amaçlayan modele göre uyum sağlayamamış, yetersiz kalmıştır.

4.3.2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi

Osmanlı imparatorluğu döneminde başlayan ve daha çok Türk-İslam kültürüyle şekillenen sosyal yardım anlayışının varlığı bir gerçektir. Gerek İslamiyet'in kabulünden önce ve gerekse sonraki dönemlerde toplum içinde öksüz ve yetim çocuklarla, muhtaç, güçsüz ve yaşlıların bir şekilde korunma altına alındığı ve yardımda bulunulduğu bilinmektedir. 12. ve 13. Yüzyılda yaşlı ve çocuklar için çeşitli bakım evleri, yoksullar yurdu, dullar için bakım yurdu ve çocuk bakım yurdu ve 14. Yüzyılda Selçuklu döneminde Sivas'ta kurulan Darurraha vakfı ilk örneklerdendir.

18.yüzyılda vakfiye ve benzer kurumlarla, ihtiyaç sahibi kişilere para yardımı yapılmıştır. 1868 tarihinde kurulan Kızılay, 1872'de hizmet vermeye başlayan Darüşşafaka 1896 da faaliyete geçmiş olan Darülaceze, düşkünler ve yoksullara yardım yapmışlardır. Birinci Dünya Savaşı sırasında özellikle şehit asker çocuklarının korunma altına alınması için kurulan Darüleytam ve 23.Nisan.1921'de Kurulan Çocuk Esirgeme Kurumu yardım amacı güden kuruluşlardır.[121]

4.3.2.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Dönemi sosyal güvenlik kurumlarına temel teşkil etmesi bakımından çok önemlidir. Cumhuriyetin ilanı ve modern Türkiye'nin kurulmasından sonra yardım anlayışı giderek yeni örgütlenme biçimleriyle düzenlenmiştir. Eski yardım amaçlı kuruluşların yanında, yeni sosyal yardım kurumları da oluşmuştur. 1928 yılında kurulan Yardım Sevenler Derneği, ilk gönüllü dernek niteliğine sahiptir. 1930 yılında oluşturulan 1580 Sayılı Belediyeler

[121] Ali Seyyar ,"Sosyal Güvenlik Sistemimizin Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu", s.2

Yasası ile 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Yasası, çeşitli sosyal hizmet ve yardım programlarının daha çağdaş bir boyut kazanmasına imkân tanımıştır. 1941'de asker ailelerine yönelik ve 1949 yılında da 5387 Sayılı Yasa ile "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" dikkate alınmıştır.

Cumhuriyetimizin en önemli sosyal hamlesi, 8.Haziran.1949 'da TBMM'de kabul edilen ve tüm devlet memurlarını kapsayan "Emekli Sandığı'nın" kuruluşudur. Bu kuruluşla Türkiye ilk kez modern anlamda bir sosyal güvenlik şemsiyesine kavuşmuştur. Emekli Sandığı'na ek olarak 1965 ve 1972 yıllarında faaliyete geçen Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur katılmış olup, sosyal güvenlik sorunlarına çözüm bulma gayretleri gösterilmiştir.[122]

4.3.2.2.1. Emekli Sandığı

TC Emekli Sandığı Maliye Bakanlığı'na bağlı tüzel kişiliği haiz resmi bir kuruluştur. İlk olarak devlet ve devlet katkısı ile kurulmuş kurumların memurlarının emeklilik haklarını düzenlemek amacıyla kurulmuşsa da, daha sonra yapılan düzenlemelerle belediye başkanları, il daimi encümen üyeleri, milletvekilleri, askeri okul öğrencileri ve çeşitli kuruluşlarda sözleşmeli çalışanları da kapsama alınmışlardır. 17.9.2004 tarihli 5234 Sayılı Yasa ile Emekli Sandığı Kanununun 12. maddesinde yapılan değişiklikle bir süre memur olarak çalışanların istekleri üzerine sandıkla ilişkilerini sürdürme olanağı getirilmiş ve bu küme isteğe bağlı iştirakçi olarak adlandırılmıştır. Kısacası Emekli Sandığı, devlet ve devlet katkısı ile kurulmuş müesseselerde çalışan memurlar ve hizmetliler açısından yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları işlevlerini karşılamak amacıyla faaliyet göstermektedir.

Emekli Sandığı, mensuplarına emeklilik aylığı, malullük aylığı, dul ve yetim aylığı, sağlık yardımı, ikramiye olmak üzere yardımlar sağlanmaktadır. Bu yardımlardan yaşlılarla ilgili olanlarını değerlendirecek olursak[123]

4.3.2.2.1.1. Emekli Aylığı

[122] **A.e.,** s.3

[123] Aydın Usta, **Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması**, Ankara , Pelikan Yayıncılık, 2007, s. 80.

Emekli belirli bir yaşa geldikten sonra görevden ayrılan mensuplara denilmektedir. Emekli olan mensuplara sandık tarafından emekli aylığı verilmektedir. Emeklilik istek üzerine resen veya yaş haddinden emeklilik biçiminde olabilmektedir. Emekli Sandığı Türkiye'de, çalışanları ilk kez düzenli bir sosyal güvenlik rejimine kavuşturan kurumdur.

Genel olarak 08.09.1999 tarihine kadar Emekli Sandığı iştirakçilerinden kadın ise 20, erkek ise 25 fiili hizmet yılını dolduranlar istedikleri tarihte yaş kaydı aranmaksızın emekliliği hak edebilmekte iken 5434 sayılı yasada bir kısım değişiklikler getiren 4447 Sayılı Yasa ile yasanın yürürlüğe girdiği 08.09.1999 tarihinden sonra memuriyete başlayan kadınların 58, erkeklerin 60 yaşını ve 25 fiili hizmet sürelerini doldurdukları takdirde bu haktan yararlanabilecekleri öngörülmüştür.[124] Ancak ilgili yasanın bir bölümünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi neticesinde 23.05.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4759 sayılı yasa ile emeklilikte kademeli geçiş süreci yeniden düzenlenmiştir. Böylelikle emekliliğe hak kazanabilmek için, kadın ise 58, erkek ise 60 yasın doldurulmuş olmak ve 25 yıl sigortalı bulunmak gerekir. Kısmi yaşlılık aylığı için ise, kadın ve erkeğin 61 yaşını doldurulmuş olması ve 15 yıldan beri sigortalı bulunmaları yeterlidir.[125]

1 Mayıs 2008'den itibaren Emekli Sandığı, iştirakçilerinin uzun vadeli sigortalılık işlemleri ile birlikte, 1005 Sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun uyarınca şeref aylığı alanlarla, 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre kendilerine aylık bağlananların da işlemlerini yürütmekte ve Hazine adına bu sayılanlara aylık ödenmesi görevini yerine getirmektedir.

4.3.2.2.1.2. Malullük Aylığı

[124] 4447 Sayılı Işsizlik Sigortasi Kanunu, Kabul Tarihi : 25/8/1999, Yayimlandiği R.Gazete Tarih : 8/9/1999 , Sayı : 23810

[125] 4759 Sayılı Yasa İle Sosyal Güvenlik Kanunlarında Yapılan Değişiklikler , Sayı: 24772, Tbmm Kabul Tarihi: 23/05/2002

Malullük, adi malullük, vazife malullüğü ve harp malullüğü olmak üzere üç çeşittir. Vazife ve harp malullerinde hizmet süresine bakılmaksızın iştirakçiye 30 hizmet yılı üzerinden emekli aylığı bağlanır.

4.3.2.2.1.3. Dul ve Yetim Aylığı

Emekli Sandığı, Dul ve yetim kavramına ölen veya gaipliğine karar verilen bir iştirakçinin veya emeklisinin dul kadını veya kocası, çocukları ile ana ve babası yetim olarak dâhil kabul ettiği ve aylık bağladığı gibi, iştirakçilerine ayrıca evlenme ikramiyesi, ölüm yardımı gibi ödemelerde de bulunmaktadır. Diğer yandan 1 Temmuz 1976 tarih ve 2022 sayılı kanunla 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesizler için öngörülmüş bulunan aylıklarının bağlanması ve ödenmesi hizmetleri de ES tarafından sağlanmaktadır. Aynı yasa ile sakatlara da yardım yapılması öngörülmüştür.[126]

4.3.2.2.1.4. Sağlık Yardımı

TC Emekli Sandığı iştirakçisi olan memurların, çalışma sürelerince hastalandıklarında, çalıştıkları kurum tarafından sağlık giderleri karşılanmaktadır. Ancak sandık, emekliler, malullerve bunların geçindirmekle yükümlü bulunduğu kişiler ile dul ve yetim aylığı bağladığı kişilerin hastalanmaları halinde sağlık harcamalarını karşılamaktadır.

1 Kasım 1972 tarihli ve 1425 sayılı kanunla, emekli, adi malullük veya vazife malullüğü aylığı bağlanmış olanlarla, bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin, dul ve yetim aylığı bağlanmış olanların hastalık halinde masraflarının ES tarafından karşılanması öngörülmüştür.

4.3.2.2.1.5. İkramiye

Emekli Sandığı mensupları, aylık alma hakkı kazandıkları zaman veya ölümlerinde hak sahiplerine, her tam fiili hizmet yılı için bir aylık maaş tutarında olmak üzere kendilerine bir ikramiye ödenmesine hak kazanmaktadırlar.[127]

4.3.2.2.2. Bağ-Kur

[126] 2022 Sayılı Kanun, "65 Yaşini Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarina Aylik Bağlanması Hakkinda Kanun",. Kanun Numarası : 2022 Kabul Tarihi : 1/7/1976

[127] Usta, **a.g.e.,** s. 86

Bağ-Kur olarak bilinen Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu, 2 Eylül 1971 tarihinde kabul edilerek, 1 Nisan 1972 tarihinde yürürlüğe giren 1479 Sayılı Yasa ile kurulmuştur. Bağ-Kur mensuplarına malullük sigortası, yaşlılık sigortası, ölüm sigortası, sağlık sigortası, olmak üzere yardımlar sağlanmaktadır. Bu yardımlardan yaşlılarla ilgili olanlarını değerlendirecek olursak;

4.3.2.2.2.1. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık sosyal sigorta riski olarak sigortalının belirli bir yaşa ulaşmak suretiyle çalışma gücünü kaybetmiş sayılmasıdır. Yaşlılık sigortası ile sağlanan yardımlar, yaşlılık aylığı ve toptan ödeme biçimindedir. Ayrıca yaşlılık aylığı alanlara, bunların eşleri ile bakmakla yükümlü oldukları çocuklarına ve ana-babalarına sağlık yardımı yapılması öngörülmüştür. Yine Bağ-Kur Yasasına göre yaşlılık sigortasından aylık alanlar, sosyal yardım zammından da yararlanmaktadırlar.

4.3.2.2.2.2. Sağlık Sigortası

Bağ-Kur düzenlenmesinde yaşlılık, sakatlık ve ölüm riskleri sigorta kapsamında sayılırken sağlık sigortası dâhil edilmemişti; 5 Kasım 1985 tarihinde kabul edilen 3235 Sayılı Yasaya dayanarak 10 Ocak 1986 tarihinden itibaren Bağ-Kur kapsamındakiler için de sağlık sigortası getirilmiştir.

Bağ-Kur Kanununda sigortalılarla yaşlılık aylığı almakta olanlara sağlanan sağlık yardımları aynı olup, bunların kapsamı yasanın ek 13. maddesinde düzenlenmiştir.

4.3.2.2.3. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK)

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) 9.7.1945 tarihinde kabul edilen ve 1.1.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4792 sayılı Kanunla kurulmuştur. Kurumun adı bu kanunda "işçi Sigortaları Kurumu" olarak belirtilmiş, 1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı Kanunla "Sosyal Sigortalar Kurumu" adım almıştır[128] Türkiye'de hem primli, hem de sosyal yardım ve sosyal hizmetleri içeren primsiz sosyal güvenlik çalışmaları birlikte uygulanmaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu, başta 'yaşlılık sigortası' olmak

[128] Gürbüz Ersan, **Türkiye'de Sosyal Güvenlik,** İstanbul , Türk Dünyasi Araştırmaları Vakfı Yayını, 1987, s,16.

üzere 'malullük sigortası', 'hastalık sigortası', 'analık sigortası' ve benzer yardımları yerine getirmektedir. 506 sayılı Sosyal Sigorta Kanunu sigortalılarına kısa ve uzun vadeli olmak üzere çeşitli yardımlar yapmaktadır. Kısa vadeli sigorta çeşitleri hastalık, analık, iş kazası ve meslek hastalığı yardımları; uzun vadeli sigorta çeşitleri de malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarıdır.

4.3.3. Türkiye'de Yaşlılık Sigortası Uygulaması

4.3.3.1. Sosyal Sigortalar Kurumu Yaşlılık Sigortası

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) 9.7.1945 tarihinde kabul edilen ve 1.1.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4792 sayılı Kanunla kurulmuştur. Kurumun adı bu kanunda "İşçi Sigortaları Kurumu" olarak belirtilmiş, 1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı Kanunla "Sosyal Sigortalar Kurumu" adım almıştır. [129]

Zaman içinde tarım işleri ve kendi adına çalışanlar hariç, "bir hizmet akdine istinaden çalışanların tamamı" kurumun kapsamı altına alınmıştır. Daha sonra 17.10.1983 tarih ve 2925 sayılı "Tarım işçileri Sosyal Sigortalar Kanunu" ile kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle çalışanlar, özel sektöre ait tarım |ve orman işlerinde sürekli çalışanlar, tarım sanatlarına ait işlerde çalışanlar, tarım işyerinde yapılan ve tarım işlerinden sayılmayan işlerde çalışanlar ve tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık ve benzeri işlerinde çalışanlar SSK kapsamına alınmıştır.[130] 26.5.1976 tarihinden itibaren koruma bekçileri, 11.7.1978 tarihinden itibaren film, tiyatro ve sahne sanatçıları ve avukat ve noterler topluluk sigortası yoluyla yaşlılık sigortası kapsamına alınırken, 20.6.1987 tarih ve 3395 sayılı Kanunla daha önce sigortalı olan ve sigortalığına ara veren kişilerin dışarıdan ödemek suretiyle yaşlılık sigortasından yararlanmalarına imkân verilmiştir.[131]

Yaşlılık sigortası, İşçi Sigortaları Kurumunun kurulmasıyla hemen kurulabilmiş değildir. Ancak 2.6.1949 tarihinde kabul edilen 5417 sayılı Kanunla yaşlılık sigortası tesis edilmiştir.[132] Çalışma kudretinden yoksun ve hiçbir tasarruf

---

[129] **A.e.,** s.17
[130] Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Kanun Numarası: 2925,Kabul Tarihi: 17/10/1983 Yayımlandığı R.Gazete: Tarih : 20/10/1983 Sayı : 18197
[131] Cahit Talaş, **Sosyal Güvenlik ve Türk îşçi Sigortaları**, s. 117-121
[132] Gürbüz Ersan, **Türkiye'de Sosyal Güvenlik,** Türk Dünyasi Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul - 1987, s,16.

imkânına sahip olamadıkları düşüncesiyle yaşlananlar için yaşlılık sigortası gerçekleştirilmiştir.

4.3.3.2. T. C. Emekli Sandığı Yaşlılık Sigortası

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunun 1950 yılında yürürlüğe girmesi ile başlayan bir süreçtir. Çeşitli kuruluşların ayrı ayrı sandık kurmasının sakıncaları göz önünde tutularak, bu tarihten önce kamu kesiminde dağınık olarak bulunan emekli sandıklarının, 5434 sayılı Kanunla kurulan yeni sandığa devredilmesi gerçekleştirilmiştir.[133]

Emekli Sandığına dahil olabilmek için 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 12. maddesine göre Türk vatandaşı olmak, 18 yaşım bitirmiş olmak ve T.C. Emekli Sandığı, genel bütçeli daireler, il Özel idareleri, belediyeler, kamu iktisadi kurumları, devlet bankaları ile ödenmiş sermayesinin yansından fazlası yukarıda sayılan daire, idare, banka ve kurumlardan birine veya bir kaçma ait ortaklıklarla, bunların kendi sennayesi ile kuracakları diğer ortaklıklarda memur ve yardımcı hizmetli olarak çalışmak gerekmektedir[134]

Emekli Sandığının sağladığı temel yardım emekli aylığıdır. Kanunun öngördüğü şartları yerine getirenlere görev aylıkları kesildiği tarihten sonraki aydan itibaren emekli aylığı bağlanmaktadır.

4.3.3.3. Bağ-Kur Yaşlılık Sigortası

Bağ-Kur (Esnaf ve Sanatkârlar ve Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu), 14.9.1971 tarihinde yayınlanan 1479 sayılı Kanunla kurulmuştur. 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu, hem Kurum teşkilatını, hem de sigorta yardımlarını düzenlemektedir. İşte bu kanunla Bağ-Kur yaşlılık sigortası da düzenlenmiştir[135]

Kurum'un temel hizmetleri arasında ‘Yaşlılık sigortası' en başta olmak üzere 'sağlık sigortası', 'malullük sigortası' ve benzer sosyal yardım ödemeleri

---

[133] Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, Kanun Numarası :5434, Kabul Tarihi :8/6/1949, Yayımlandığı R.Gazete :Tarih:17/6/1949 Sayı:7235 ,Yayımlandığı Düstur :Tertip:3 Cilt:30 Sayfa:1335

[134] Yusuf Alper, **Türkiye'de Sosyal Güvenlik** ve **Sosyal** Sigortalılar (SSK), s. 205-217.

[135] Dursun Bingöl, “Bağ-Kur'un Topluma Getirdikleri ve Aksak Yönleri", **Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt l, Sayı 3, 1975, s- 189.

bulunmaktadır. Bağ-Kur sigortalısı: Esnaf ve sanatkârlar, tüccar, sanayici, borsa ajan ve acenteleri, mimar ve mühendisler, Sigorta produktörleri ve eksperleri, eczacılar, tabipler, veterinerler, gümrük komisyoncuları gibi ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya götürü usulde gelir vergisi mükellefi olanlar.

Esnaf ve Sanatkâr siciline kayıtlı bulunanlar veya kanunla kurulu meslek kuruluşlarına usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar, kolektif şirket ortakları, adi komandit şirketlerin komandite ve komanditer ortakları, donatma iştiraki ortakları ve anonim şirketlerin kurucu ortakları ile yönetim kurulu üyesi olanlar, 29.8.1977 tarihli ve 2108 sayılı "Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası'nın 4. maddesine göre, köy ve mahalle muhtariannndan başka bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlar, 20.10.1983 tarihinde yayınlanan 2926 sayılı Tarımda Kendi Adina ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalılar Kanunu ile tarım kesiminde kendi adina çalışanlardır.

1479 ve 2926 sayılı Kanunlar gereğince, sigortalılara yapılan her türlü yardımlarla, yönetim giderlerinin finansmanı esas itibariyle sigortalılar tarafından ödenen primlerle karşılanmaktadır.[136]

4.3.3.4. Özel Sigorta Sandıkları

Yürülülük'ten kaldırılan 3008 sayılı iş Kanunu'nun 101. maddesine göre, yasa kapsamına giren işçiler, işyerlerine alınmaları ile birlikte kendiliğinden sigortalı sayılmışlardır. Ancak bu yasa kapsamına fikir işçileri, ticaret ve sanayi odaları ve bunların kurdukları birliklerde çalışan personel yasasının getirdiği bu haktan yararlanamamışlardır. Buna karşılık bazı kuruluşlar kendi personeli için sandıklar kurmuşlardır.

Bu sandıkların en geç altı ay içinde, ilgili bulundukları kuruluşun bütün personelini kapsayacak şekilde ve bu personelin yaşlılık hallerinde en az Sosyal Sigortalar Kanununda belirtilen yardımları sağlayacak ve bu personelin bir kurumdun diğer kuruma geçmeleri halinde kendi sandıklarındaki kazanılmış hakların da diğer ilgili sandığa veya aralarında kuracakları birer 'vakıf' haline getirecektir.[137]

---

[136] Songül Sallan Gül;Hüseyin Gül., "Sosyal Devlet Çözülürken Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Reformu", **Hukuk ve Adalet Dergisi**,Yıl:1, Sayı:2, Nisan- Haziran 2004, s.104-105

[137] 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesi

4.3.3.5. Bir sosyal sigorta kuruluşu olarak "Türkiye İş Kurumu"

1946 tarih ve 4837 sayılı Kanunla kurulan ve bir istihdam kurumu olan 1946 tarih ve 4837 sayılı Kanunla kurulan ve bir istihdam kurumu olan ve ilk defa 618 sayılı KHK ile bir sosyal sigorta kuruluşu olarak tanımlanan kuruluş, bir değişiklikle önce 4447 Sayılı Kanunla getirilen işsizlik sigortasının uygulanmasından sorumlu Kurum olarak görevlendirilmiş, daha sonra da 4.10.2000 tarih ve 617 Sayılı KHK ile gündeme gelmiştir. 618 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu oluşturulması ile ilgili KHK ile İŞKUR, SSK ve Bağ-Kur gibi Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ilgili kuruluşu olarak kabul edilmiştir. Bu yapısı ile İŞKUR, işlendirme piyasası ile işsizlik sigortasının uygulanmasından sorumlu bir sosyal sigorta kurumu işlevi de görmeye başlamıştır. 618 Sayılı KHK ile benimsenen esaslar, 5 Temmuz 2003 tarih ve 4904 Sayılı Kanunda da büyük ölçüde aynı çerçevede kalınca İŞKUR, Türk sosyal güvenlik dizgesi içinde bir sosyal sigorta kurumu gibi yer almıştır.[138]

4.3.4. Sosyal Yardım ve Hizmetler

Bugün sosyal yardımlar, sosyal sigortalarla birlikte sosyal güvenliğin başlıca bir kolunu oluşturmaktadır. Sosyal sigortalar gibi sosyal yardımlar da, yoksul ve az gelirli insanların gönençleri konusunda kamu sorumluluğu ilkesinin kabul edilmesinden doğmaktadır. Ancak sosyal yardımlar vergilerle finansa edilmekte, karşılık olmaksızın gereksinim içinde bulunanlara bu yardım yapılmaktadır.

Sosyal yardımlarda izlenilen amaç, yardım görenin en kısa sürede yeniden çalışabilme, herhangi bir gelir kaynağına ulaşabilme ve böylece kendi geçimini sağlama olanağına kavuşturulmasıdır. Örneğin, yaşlılıktan dolayı sosyal gelir sağlanabilmesi için kişilerin çalışma gücünü kaybetmiş ve iş göremez duruma düşmüş olmaları zorunlu değildir. Sadece belirli bir yaş haddine ulaşmış ve genellikle de çalışmaya son vererek emek gelirini kaybetmiş olmak sosyal gelir almaya hak kazandırmaktadır. 1982 Anayasası "sosyal yardım" ve "sosyal

---

[138] Türkiye Iş Kurumu Kanunu, Kanun No. 4904, Kabul Tarihi : 25.6.2003, Resmi Gazete Tarihi 05/07/2003 ,Resmi Gazete Numarası 25159

hizmetlere" özel bir yer vermiştir. Böylece sosyal güvenlik açısından özel olarak korunması gerekenlerin durumu da ayrıca anayasal dayanak bulmaktadır. Anayasanın 61. maddesi devleti, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimlerini, malul ve gazileri, sakatlar, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocukları korumak ve onların topluma kazandırılması için gerekli önlemleri almakla yükümlü kılmıştır. Ayrıca Anayasanın 62. maddesi de yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının sosyal güvenliklerinin sağlanması için gerekli önlemleri alma görevini de devlete vermiştir.

4.3.4.1. Sosyal Yardımlar

Herhangi bir sosyal güvenliğe sahip olmayan muhtaçlara, genel olarak nakit olarak verilen ödemelerden oluşmaktadır. Bu yardımlar yapılma biçimine göre tazminat veya yardım olarak verilen kamu yardımları şeklinde veya verildikleri kesimlere göre muhtaç vatandaşlara veya ülkeye hizmeti geçmiş olanlarla kamu görevlilerine verilen yardımlar olarak sınıflandırılırlar.

Türkiye'de muhtaç ve kimsesiz yaşlılarla muhtaç sakatlara, bunları sosyal koruma amacıyla sosyal yardımlar yapılmaktadır. İlk olarak 1976 yılında sosyal yardım programları arasında, sosyal güvencesi ve geliri olmayan ve muhtaç durumda bulunan yaşlılarla özürlülere aylık bağlanmasına olanak tanıyan 2022 sayılı yasa çıkarılmıştır.

Bu yasa uyarınca, T.C. Emekli Sandığı 65 yaşını doldurmuş, sosyal sigorta kapsamında olmayan yoksul yaşlılara belli koşullar altında süresiz parasal yardım yapmaktadır. Buna göre, 65 yaşını doldurmuş, kendisine bakmakla yükümlü kimsesi olmayan ve herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan muhtaç Türk vatandaşlarına aylık bağlanmaktadır. Kamuoyunda 65 yaş aylığı olarak bilinen bu uygulama ile muhtaç ve kimsesiz yaşlılara bağlanacak aylık miktarı belirlenen gösterge rakamının yürürlükteki memur maaş katsayısı ile çarpımı ile hesaplanmakta, muhtaç eş olması halinde bu miktar % 50 artırılmaktadır.[139]

4.3.4.2. Sosyal Hizmetler

[139] Stare Plannin Organization, "The Situation of Elderly People in Turkey and National Plan of Action on Ageing", 2007, p. 25

Yaşlı, özürlü, özel ilgiye muhtaç ve diğer risk gruplarına yönelik hizmetlerin süratle geliştirilebilmesi için, Sosyal Yardım ve Hizmet Kurumu'nun" kurulması amaçlanmaktadır. 1983 yılında kabul edilen ve 2828 Sayılı Yasa ile çalışma alanı belirlenen "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu" (SHÇEK)'in alanda şimdiye kadar yapılan uygulamaların sonuçlarını da dikkate alarak, yeniden yapılanması gerekli olmuştur.[140]

24.05.1983 Tarih ve 2828 sayılı Yasaya göre kurulmuş bulunan katma bütçeli ve tüzel kişilikli bir kurum olan SHÇEK'in yükümlülükleri başlıca (8) alanda toplanabilmektedir.

Bunlar; [141]

- Korunmaya muhtaç çocuk ve gençler,
- (0-6 yaş grubu) çocuklar,
- Aileler,
- Yaşlılar,
- Özürlüler,
- Çeşitli sosyal yardımlar
- Kadınlar,
- Topluma yönelik sosyal hizmetlerdir.

Yaşlılara verilen bu hizmetlerden en büyük kısmını, SHÇEK yönetiminde verilen bakımlar oluşturmaktadır. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu yükümlülük alanlarından olan yaşlıların hepsinin sosyal güvenceye sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Sorun, sosyal güvenceye sahip olan yaşlılar açısından pek büyük olmamakta, asıl sorun hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan yaşlılar tarafından oluşturulmaktadır. SHÇEK bu geniş alanı içeren konularda birincil derecede yerine getirmekle yükümlü olduğu her türlü sosyal yardım ve hizmete ilişkin plan ve politikalar hazırlamak ve yerine getirmek görevini üstlenmiştir.

2828 sayılı yasanın en önemli katkısı, aile kurumunun korunması ve iyileştirilmesi yanında, çocuk, özürlü, yaşlı gibi konuları da ele almasıdır. Bu alanlar toplumun hemen her kesimini kapsadığından ve dolayısıyla çeşitli kamu ve

[140] **A.e.,** p.26

[141] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu**, Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi: 24/5/1983

özel kuruluşlarla da ilişki kurma zorunluluğunda olduğundan 'Başbakanlık makamı' adına gerekli işbirliği ve koordinasyonu da sağlamak, kurumun sorumluluğu içindedir.

Başka bir yaşlı hizmeti şekli Yaşlı Dayanışma Merkezleridir. Bu merkezler yaşlıların sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması konusunda hizmet vermektedir. Diğer bir hizmet şekli de sosyal yardımlardır. 2022 sayılı kanuna göre 65 yaşını doldurmuş kimsesiz, bakıma muhtaç olan ve hiçbir maddi geliri bulunmayan yaşlılara aylık bağlanmaktadır. Bütçe ile belirlenen oranlara bu kişilere üçer aylık dönemler halinde ödeme yapılmakta olup, Devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi hakları bulunmaktadır.[142]

4.3.5. Tamamlayıcı Sosyal Güvenlik Kurumları

Yasayla Kurulan Tamamlayıcı Sistemler, Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK),İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı (ILKSAN),Amele Birliği, Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK),İsçi Yardımlaşma Kurumu (ÎYAK),ihtiyari Tamamlayıcı Sistemler içinde de İşletme Sandıkları, isçi Sendikaları, Özel Hayat Sigortası

4.3.6. Türkiye'de Yaşlı Nüfusa Yönelik Sosyal Yardımlar

4.3.6.1. 2022 Sayılı Kanun Uygulaması

Ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal yardım uygulaması oldukça geç bir tarihte başlamıştır. Sosyal güvenlik sistemimizde uzun yıllar eksikliği duyulan düzenleme 1.7.1976 yılında kabul edilen 2022 Sayılı Kanunla gerçekleştirilmiştir.

Sosyal yardım sistemi içinde önemli bir yer tutan Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunun l. maddesine göre " 65 yaşını doldurmuş, kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi olmayan, iş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunu tam teşekküllü hastanede, sağlık kurulu raporu ile belgeleyen ve muhtaçlığını il veya ilçe idare heyetlerinden alacakları belgelerle kanıtlayan sosyal güvenlik kuruluşlarından herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun, bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan nafaka bağlanmamış veya

[142] Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü, "Birinci Sosyal Hizmetler Şurası", Ankara ,2004,s.30

bağlanması mümkün olmayan, mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi devamlı bir gelire sahip olmayan Türk vatandaşlarına hayatta bulundukları sürece 657 sayılı Devlet Memurları Kanunun esaslarına göre 60 gösterge rakamınım her yıl Bütçe Kanunu ile tescil edilecek katsayı ile çarpımından bulunacak miktarda aylık bağlanır" denilmektedir.[143]

2022 sayılı Kanuna göre; herhangi bir Sosyal Güvenlik Kurumundan bir gelir veya aylık hakkından faydalanmayan ve 1600 gösterge rakamının Devlet Memurlarının aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımından bulunacak (01/01/2008 itibariyle 1600x0,049486=79,18YTL) tutardan daha az aylık ortalama geliri olan "Muhtaç" Türk Vatandaşlarından, 65 yaşını doldurmuş Yaşlılar ile 18 yaşından büyük Özürlüler ve Kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını tamamlamamış Özürlü yakını bulunan kimselere aylık bağlanmaktadır. Herhangi bir şekilde bu maddede belirtilen miktara (01/01/2008 tarihi itibariyle 79,18YTL) eşit veya daha fazla aylık ortalama gelir sağlayan yada gelir sağlaması mümkün olanlar muhtaç sayılmazlar ve kendilerine aylık bağlanmaz.

4.3.6.1.1. Aylık Nevileri, Şartları ve Aylık Tutarları

4.3.6.1.1.1. Yaşlılık Aylığı

65 yaşını doldurmuş, Herhangi bir Sosyal Güvenlik Kuruluşundan bir gelir veya aylık hakkından faydalanmayan vatandaşlarımızdan, her türlü gelirleri ile Medeni Kanunumuza göre nafaka yükümlüsü yakınlarından sağladığı yada sağlayabileceği nafaka miktarının aylık ortalaması, Muhtaçlık sınırının (01/01/2008 itibariyle 79,18YTL) altında olan kimselere, muhtaçlık sınırı tutarında ödenen aylıktır.

4.3.6.1.1.2. 65 Yaşından Büyük Bakıma Muhtaç Özürlü Aylığı

65 yaşını doldurmuş başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde özürlü (Özür derecesi %70 ve üzeri olanlar) ve herhangi bir Sosyal Güvenlik Kuruluşundan bir gelir veya aylık hakkından faydalanmayan

[143] 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlanna Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, Madde 1, R.6. 10.7.1976/15642, Kanun No: 2022

vatandaşlarımızdan her türlü gelirleri ile Medeni Kanunumuza göre nafaka yükümlüsü yakınlarından sağladığı yada sağlayabileceği nafaka miktarının aylık ortalaması, muhtaçlık sınırının (01/01/2008 tarihi itibariyle 79,18YTL) altında olan kimselere, muhtaçlık sınırının %300'ü tutarında ödenen aylıktır.

4.3.6.1.2. Yardımlardan Yararlanabilme Şartları

2022 sayılı Kanuna göre yaşlıların bu Kanun kapsamındaki yardımlardan yararlanabilmesi için:

- 65 yaşım doldurmuş olmak,
- Kanunen bakmakla yükümlü kimsesi olmamak,
- İş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunu tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurulu raporu ile belgelemek ve ayrıca muhtaçlığım il ve ilçe idare heyetlerinde alacakları belgelerle kanıtlamak,
- Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlanmamak, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmamak,
- Mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi devamlı bir gelire sahip olmamak gerekmektedir. Bu koşullardan herhangi biri eksik olduğu takdirde maaş bağlanmayacaktır.

2022 sayılı Kanunun uygulamasına ilişkin yönetmelik de yayınlanmış yönetmelikte de yaşlıların bu yardımı alabilmeleri için gerekli şartlar oldukça detaylı bir şekilde açıklanmıştır.[144]

Yasanın yürürlüğe girdiği 1977 yılından itibaren yaşlı ve muhtaç olan kişilerin başvuruları sonucu 2022 sayılı Kanunun kapsamı gelişme kaydetmiş ve önemli sayılara ulaşmıştır. (Ek 1'e Bakınız)

4.3.6.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu Uygulaması

[144] 65 Yaşım Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlanna Aylık Bağlanmasi Hakkında Kanun, Madde 1, R.6. 10.7.1976/15642, Kanun No 2022.

14.6.1986 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 29.5.1986 tarih ve 3294 Kanun nolu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (SYDTK), Başbakanlığa bağlı ve T.C. Merkez Bankası nezdinde fonda toplanan kaynağın ülke çapında ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni olarak fakirlik içinde ve muhtaç durumda bulunan Türk vatandaşlarına ve gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler alarak gelir dağılımının adilane bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak amaçlarım gütmektedir.

Halen sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanında 1983 tarih ve 2828 sayılı yasa ile kurulan "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü"; 29.05.1986 tarih ve 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu uygulamasını yürütmekle görevli olan ve 01.12.2004 tarih ve 5263 sayılı yasa ile kurulan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü" olmak üzere iki ayrı genel müdürlük mevcuttur. Bu iki kurum bir Devlet Bakanlığına bağlı olarak faaliyetini sürdürmektedirler. Tasarı ile kurulması öngörülen "Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü" ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak hizmet verecektir. Dolayısı ile günümüzde eleştiri konusu olan sosyal yardım ve hizmetlerdeki çok başlılık sürdürülmüş olacaktır. SYDV muhtaç ve yoksul yaşhlara özellikle çeşitli nedenlerle 2022 Sayılı Kanun'dan yararlanamayan yaşlılara önemli yardımlarda bulunmaktadır.[145]

4.3.6.3. Yaşlı Nüfusa Yönelik Diğer Sosyal Yardım Uygulamaları

Ülkemizde 2022 Sayılı Kanun uygulaması ve 3294 Sayılı Kanun uygulaması dışında bir takım yaşlıların da istifade edebileceği kamu yardımları mevcuttur. "29.05.1986 tarihinde çıkarılan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu ile de sosyal güvenlik kuruluşları dışında kalan ve yoksulluk içinde bulunan vatandaşlara yardım yapılması için Başbakanlığa bağlı ve TC Merkez Bankası bünyesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. Bu

[145] Stare Plannin Organization, "The Situation of Elderly People in Turkey and National Plan of Action on Ageing", 2007, p. 24

kurum Aralık 2004'te Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür.

Fonda biriken paralar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. 3294 Sayılı Yasayla kurulan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları parasal yardımları, yoksul kişi veya ailelere sınırlı sürelerde ve belli koşullarda yapmaktadırlar. Bu vakıflardan yardımların yapılması ile ilgili kararlar il ve ilçelerde oluşturulan bir heyet tarafından alınmaktadır. Ayni olarak verilen gıda ve giyecek yardımları yanında, ilaç, öğrenci bursu, istihdam imkânını sağlayan araç ve gereçler de yer almaktadır.[146]

"3294 Sayılı Yasa ile yürürlüğe konulan Genel Müdürlüğün temel amacı, "...fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ve gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir." SYDGM, illerde valilikler aracılığı ile yoksul ailelerin sağlık harcamalarını karşıladığı gibi, Başbakanlığa bağlı bir genel sekreterlik aracılığı ile de ayaktan tedavilerde, yoksul yurttaşların sağlık harcamalarını (özellikle ilaç harcamalarını) karşılamaktadır.

SYDGM'nin gelirleri yoksullukla mücadeleden çok, siyasal iktidarlar tarafından iç borç ödemeleri ve bütçe açıklarının kapatılmasında kullanılmıştır. Hatta 1991 yılında yapılan düzenleme ile siyasal otoriteye daha da rahat harcama yapabilmesi için Fon Kurulu oluşturulmuştur[147]

4.3.6.4. Yaşlı Nüfusa Yönelik Harcamalar

4.3.6.4.1. Sosyal Güvenlik Harcamaları

Sosyal güvenlik konusu ve harcamalarıyla doğrudan bağlantılı olan yaşlı bağımlılık konusu Türkiye için değerlendirildiğinde diğer ülkelerde olduğu gibi yüksek oranda olmadığı görülmektedir. Türkiye'de 65 yaş üzerindeki insanların 15 ile 64 yaş arasındaki çalışan nüfusa olan oranını gösteren yaşlı bağımlılığı oranına

[146] Aydın Usta., **Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması**, Ankara , Pelikan Yayıncılık, 2007, s.96
[147] **A.e,** s.97

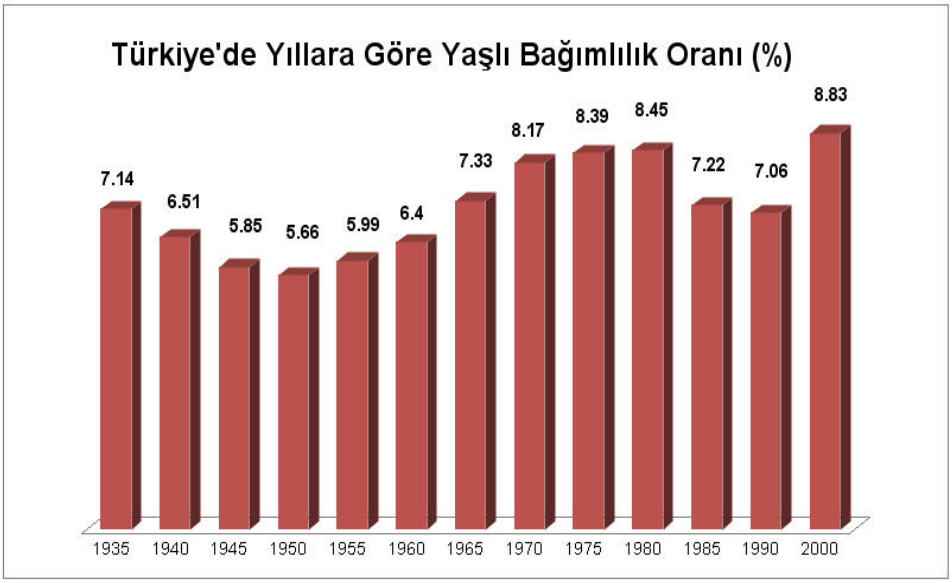
baktığımızda Tablo 52 ve Grafik 60'tan da anlaşılacağı gibi bir yükseliş görmek mümkündür. Yaşlı bağımlılığı oranı 1950 yılında % 5.66 iken, 1975 yılında %8.39 ve son olarak 2000 yılında % 8.83'e ulaşmıştır. Giderek artan yaşlı bağımlılık oranı Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamalarında ilerleyen yıllarda artışın olacağının göstergesidir.

Tablo 52:

Türkiye'de Yıllara Göre Yaşlı ve Genç Bağımlılık Oranı (%)

Yıl	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+Yaş)	Genç Bağımlılık Oranı (0-14 yaş)
1935	7.14	75.75
1940	6.51	77.60
1945	5.85	69.24
1950	5.66	65.66
1955	5.99	69.01
1960	6.4	74.69
1965	7.33	77.56
1970	8.17	77.68
1975	8.39	73.94
1980	8.45	69.67
1985	7.22	64.59
1990	7.06	57.62
2000	8.83	46.27

Grafik 60:

Türkiye'de sosyal güvenlik ile ilgili rakamlara bakıldığında, Tablo 53 ve Grafik 61, 62, ve 63'ten görüleceği gibi 2007 yılındaki göstergeler Türkiye'de sosyal güvenlik alanında sıkıntılar yaşadığı belirtmektedir. Bu bağlamda grafik 61'den anlaşıldığı üzere Türkiye'de sosyal güvenlik gelirleri yaklaşık olarak 57 milyar YTL iken sosyal güvenlik giderleri yaklaşık olarak 82 milyar YTL'yi bulmuştur. Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamaların yaklaşık olarak 25.5 milyar YTL açık olduğu görülmektedir.

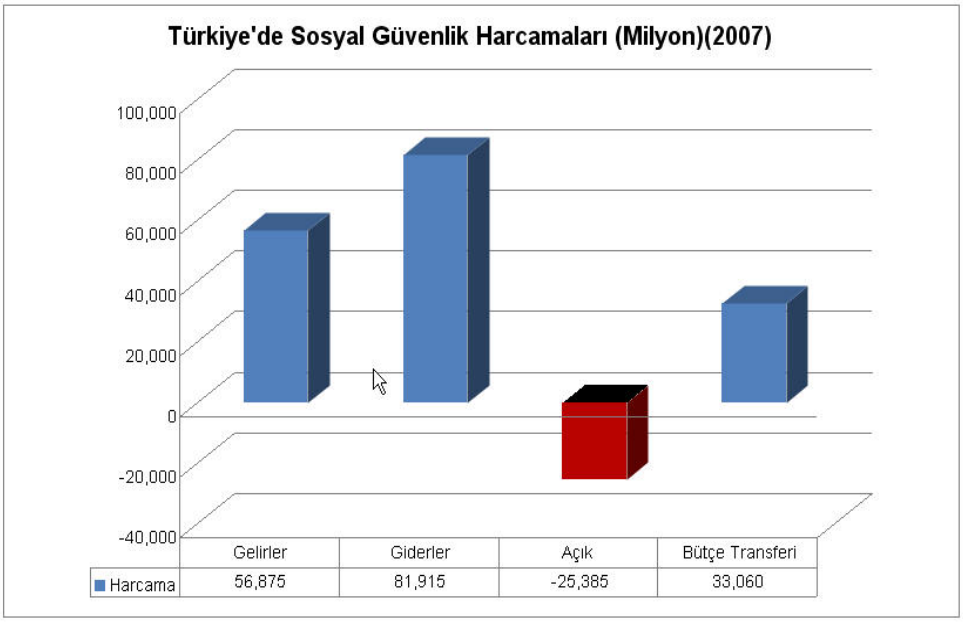
Tablo 53:

Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamaları (Milyon)(2007)

GELİRLER TOPLAM	**56,875**
Prim Gelirleri	42,573
Yeniden Yapılandırma	1,479
Ek Ödeme	2,298
Müşterek Emeklilik	1,700
Faturalı Ödemeler	4,942
Diğer Gelirler	3,883
GİDERLER TOPLAM	**81,915**
Emekli Aylıkları	51,981
Sosyal Yardım Zammı	330
Ek Ödeme	2,312
Sağlık Harcamaları(Yolluk Dahil)	20,045
Sağlık Harcamaları(Yolluk Hariç)	19,983
İlaç Harcamaları	8,858
Tedavi Harcamaları	10,267
Devlet Hastaneleri	6,399
Üniversite Hasteneleri	1,523
Özel Hastaneler	2,345
Yolluk	62
Diğer Harcamalar	859
Faturali Ödemeler	3,773
Müşterek Emeklilik	1,700
Diğer Giderler	1,772
AÇIK	**-25,385**
BÜTÇE TRANSFERİ	**33,060**
Açık Finansmanı	25,820
Faturalı Ödemeler	4,942
Ek Ödeme	2,298

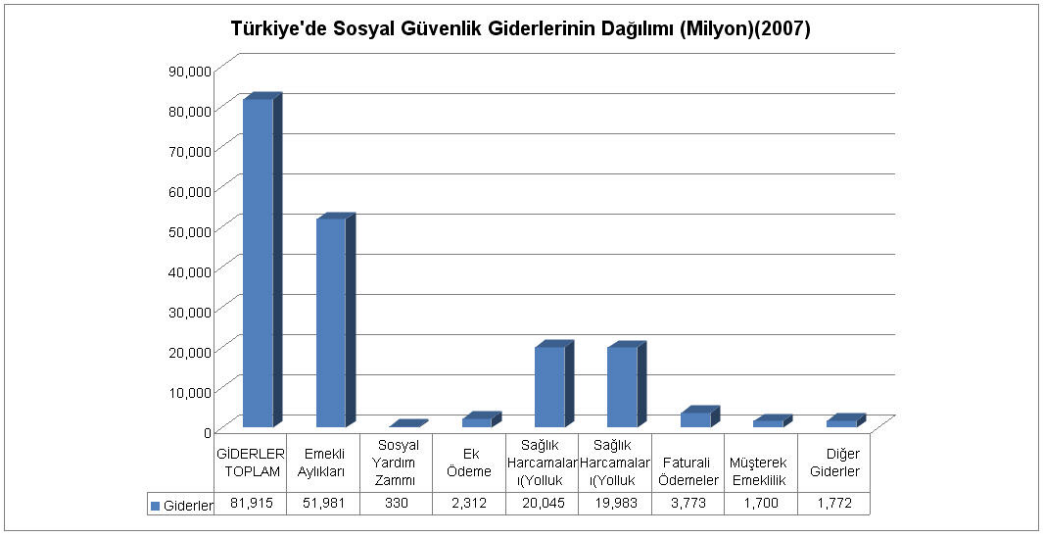
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 61:

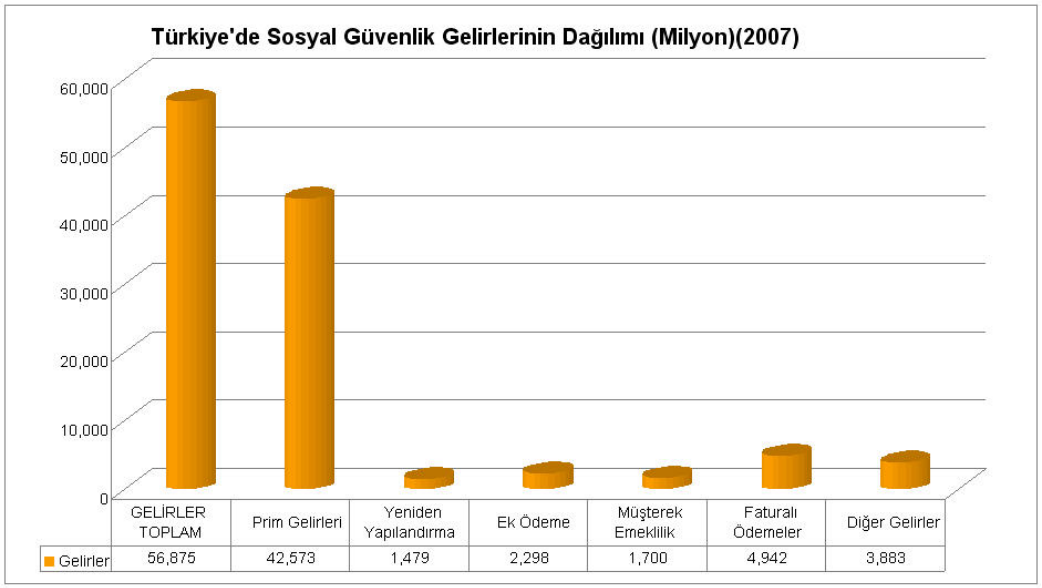
Diğer bir taraftan Türkiye'de Sosyal Güvenlik giderlerinin detaylarına bakacak olunursa Grafik 62'den görüleceği gibi toplam giderler içinde Emekli aylıkları ve Sağlık Harcamaları en büyük kısmı oluşturmaktadır. Sosyal Güvenlik giderleri içinde emekli aylıkları yaklaşık 52 milyar YTL ve Sağlık Harcamaları yaklaşık 20 milyar YTL ile önemli bir yer tutmaktadır.

Grafik 62:

Bunun yanında Türkiye'de Sosyal Güvenlik gelirlerinin detaylarına bakıldığında Grafik 63'ten görüleceği gibi toplam gelirler prim gelirleri en büyük kısmı oluşturmaktadır. Sosyal Güvenlik gelirleri içinde prim gelirleri y yaklaşık 43 milyar YTL ve faturalı ödemeler yaklaşık 5 milyar YTL ile en yüksek iki gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Grafik 63:

4.3.6.4.2. Sağlık Harcamaları

Türkiye'de Hastalık ve Sağlık bakım harcamaları ile ilgili rakamlara bakıldığında bunun geçen yıllara içinde arttığını görmek mümkündür. Bu durum Türkiye'de giderek yaşlanan nüfus ile açıklanabilir. Tablo 54 ve Grafik 64 bakıldığında Türkiye'de sağlık harcamalarının 2000 yılından bu yana hızlı bir şekilde yükseldiği görülmektedir. 2000 yılında Hastalık ve Sağlık bakım harcamaları yaklaşık 2.7 milyar YTL iken 2007 yılında bu rakam yaklaşık olarak 7'a katlanarak 20 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

Türkiye'de Hastalık ve Sağlık bakım harcamaları giderek artan yaşlı bağımlılık hızıyla doğru orantılı olarak ilerleyen yıllarda da Türkiye'nin Sosyal Güvenlik giderlerinde önemli bir pay alması beklenmektedir.

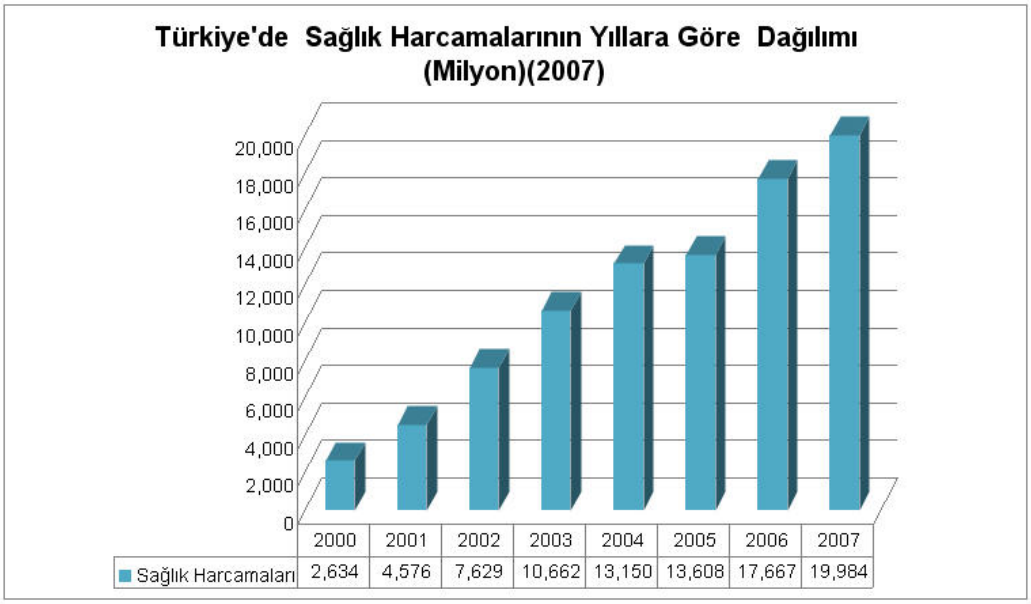
Tablo 54:

Türkiye'de Sağlık Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon)(2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hizmet Akdi İle Çalışanlar	1,280	2,258	3,594	4,981	6,636	7,065	11,106	14,738
Bağımsız Çalışanlar	730	1,229	2,195	3,183	3,719	3,626	3,816	3,052
Kamu Çalışanları	623	1,089	1,840	2,498	2,796	2,917	2,744	2,193
TOPLAM SAĞLIK	2,634	4,576	7,629	10,662	13,150	13,608	17,667	19,984

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 64:

4.3.7. 1 Mayıs 2008 Sosyal Güvenlik Reformu

Bu konuda Kadın ve erkek emekliliğine bakıldığında 1 Mayıs Sosyal Güvenlik alanındaki değişiklikler aşağıdaki gibidir.

SSK (4/A) Sigortalısı Kadınların Emekliliği[148]

A- İlk Defa 08.09.1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği

"4/a (SSK)'lılar 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olması halinde emeklilikte kademeli geçişten yararlanabilecek, ancak 08.09.1999 tarihinden sonra sigortalı olanlar emeklilikte kademeli geçişten yararlanamayacaktır.

B- İlk Defa 08.09.1999- 30.04.2008 Tarihi Arasında Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği

İlk defa 08.09.1999 tarihi ile 30.04.2008 tarihi arasında çalışmaya başlayan SSK sigortalısı kadınlara aşağıdaki şartlarla yaşlılık aylığı bağlanacaktır;

[148] Resul Kurt, 66 Baslik'ta Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi, Istanbul , TIEM Yayınlari, 1. baskı, 2008, s.59-61

a) Kadın ise 58 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün,

b) Kadın ise 58 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün,

Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmaları şartı ile yaşlılık (emekli) aylığına hak kazanacaklardır. Yani, 08.09.1999 tarihinden sonra sigortalı olan kadınlar kademeli emeklilikten yararlanamayacaklardır.

C- İlk Defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olan Kadınların Emekliliği

İlk defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra sigortali olacak kadınlardan 4/(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır. Ayrıca 7200 gün sayısının doldurulduğu tarihe göre de yas şartı aranır. Buna göre;

1) 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59,
2) 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60,
3) 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61,
4) 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62,
5) 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63,
6) 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64,
7) 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın için 65,

olarak uygulanır. Ancak yas hadlerinin uygulanmasında 7200 prim gün şayisi şartının doldurulduğu tarihte geçerli olan yas hadleri esas alınır."

4/A Sigortalısı Erkeklerin Emekliliği[149]

" Ülkemizde 4/a (SSK) sigortalılarının emekli olabilmesi için sigortalılık süresi, yaş ve prim gün sayısının tamamlanması gerekiyor. SSK sigortalılarının emekliliklerinde 08.09.1999 ve 30.04.2008 tarihlerinden önce sigortalı olup olmadığı önem taşıyor.

A- İlk Defa 08.09.1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği

4/a (SSK)'lılar 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olması halinde emeklilikte kademeli geçişten yararlanabilecek, ancak 08.09.1999 tarihinden sonra

[149] Resul Kurt, 66 Başlık'ta Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi, İstanbul , TİEM Yayınları, 1. baskı, 2008, s.58-59

sigortalı olanlar emeklilikte kademeli geçişten yararlanamayacaktır. İşe giriş tarihlerine göre değişen yaş ve gün sayısı ile emekli olabileceklerdir.

B- İlk Defa 08.09.1999- 30.04.2008 Tarihi Arasında Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği

İlk defa 08.09.1999 tarihi ile 30.04.2008 tarihi arasında çalışmaya başlayan SSK sigortalılarına aşağıdaki şartlarla yaşlılık aylığı bağlanacaktır;

a) Erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün,

b) Erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün,

Emeklilik primi ödemiş olmaları şartı ile emekli aylığına hak kazanacaklardır. Yani, 30.04.2008 tarihinden önce işe girmiş olanlar için halen geçerli olan emeklilik yaşları ve şartlarında herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır.

Ayrıca, yaşlılıktan emeklilik de sistemin sigortası işlevini görüyor. Yani, erkeklerden 60 yaşına gelmesine rağmen prim gün sayısı yeterli olmayanlar da 5400 günle emekli olabiliyor.

C- İlk Defa 01.05.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olan Erkeklerin Emekliliği

İlk defa 01.05.2008 tarihinden sonra sigortalı olacak erkeklerden 4/(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır.

Ayrıca 7200 gün sayısının doldurulduğu tarihe göre de yaş şartı aranır. Buna göre;

1) 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında erkek için 61,

2) 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında erkek için 62,

3) 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında erkek için 63,

4) 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında erkek için 64,

5) 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında erkek için 65,

6) 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihinden itibaren erkek için 65,

olarak uygulanır. Ancak yaş hadlerinin uygulanmasında 7200 prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihte geçerli olan yaş hadleri esas alınır."

5. BÖLÜM

5. ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE ÖZÜRLÜLER

5.1. Özürlülük Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme

Birleşmiş milletlerin yapmış olduğu araştırmalarda dünya nüfusunun %10 veya bir başka değişle yaklaşık 650 milyon kişinin özürlü olduğu belirtilmiştir. Böyle ciddi bir sayıyı oluşturan özürlüler dünyanın en büyük azınlık grubunu oluşturmaktadır. Bunun yanında birleşmiş milletler geliştirme programının yaptığı araştırmalarda özürlülerin %80'i gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı belirtilmiştir.[1]

5.1.1. Özürlülük, Sakatlık, Engellilik Tanımları

Toplum içinde başka bir dinden, ırktan, cinsten olan kişilerin karşılaştığı gibi fiziksel ve zihinsel açıdan sınırlı olan özürlü kişilerde toplumdan bilerek veya bilmeyerek ayrılmışlardır.[2] Özürlü kişiler genelde toplum içinde yanlış anlaşılan, korkulan, uzakta tutulan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.[3] 20. yüzyılın son yıllarında özürlü kişilerin eğitim, istihdam, taşımacılık ve binalara erişebilirlik konularında haklarını korumak için programlar uygulanmaya başlanmıştır.[4]

Özürlülük kavramı toplumun organize oluş şekline göre değişiklik gösterir.[5] Sosyal dayanaklı özürlü tanımı insanların toplum içinde yaşayan bireylerden olan beklentiye ve onların ortalama yaş ve cinsiyetine göre değişim gösterir.[6]

Genel olarak özürlülük veya özürlülüğe sahip olan kişiler tanımı, uzun dönem fiziksel, zihinsel ve duygusal zorlukları olan kişiler için kullanılır.[7] Aslında özürlülük

---

[1] United Nations, "Fact sheet on Persons with Disabilities", p.1
[2] Shirelle Phelps and Jeffrey Lehman, "Disability Discrimination", **West's Encyclopedia of American Law**, Vol. 3. 2nd ed, Detroit: Gale, 2005. p.434
[3] Arsen J. Darnay, "Disability" **Social Trends and Indicators USA**, Vol. 3: Health & Sickness. ,Detroit, Gale, 2003. p223.
[4] Troy R. Justesen, "People With Disabilities, Federal Programs To Assist", **Encyclopedia of Education**. Ed. James W. Guthrie. Vol. 5. 2nd ed. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p1867.
[5] Swain J., "Disabling Barrier: Enabling Environments". London: Sage, 1993:21-45.
[6] Caroline Gooding, "Disabling Laws Enabling Acts: Disability Rights in Britain and American", London: Pluto Press,1994:93-127.
[7] United Nations, "Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities" Geneva, 2007, p.2

sağlık ile ilgili birçok rahatsızlığı kapsayan geniş bir kavramdır.[8] Özürlülüğün açıklanması için kullanılan çeşitli modeller vardır. Bu modellerin her biri özürlülüğü ayrı bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Bu bakış açılarından biri olan sağlık modeline göre özürlülük bireyin aktivitelerini limitleyen olumsuz fiziksel, zihinsel, psikolojik durumlar olarak adlandırılır.[9]

Diğer bir bakış açısı olan sosyal model'e göre özürlülük bireyin fonksiyonel durumu ve bireyin etrafındaki çevre ile etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkar. Buna göre bireylerin özürlülüğünün belirlenmesi, onun içinde bulunduğu sağlık durumu ile ilgili değil, bireyin yapabildiği fonksiyonlara göre değişir.[10]

Geleneksel olarak özürlü kavramı aslında sakat, engelli ve özürlü kavramlarının üçünü birden kapsayacak şekilde kullanılmıştır.[11] Bu üç kavram günlük hayatta birbiri yerine değiştirilerek yanlış bir biçimde kullanılmıştır.[12] Özürlülük uzun vadeli olarak görülen ve dereceleri olan bir olgudur.[13]

Bunun yanında sakatlık kavramı genelde bireyin fiziksel, bedensel ve zihinsel olarak yaralanma olarak ilişkilendirilir. Bu durum genetik, hastalık veya travma ilgili olarak ortaya çıkar ve birey bedensel ve düşünce gücünü kaybeder.[14]

Engellilik kavramı ise sosyal bir dezavantajdan bahseder. Buna göre Engelli kişi çalışma, normal toplumsal etkinliklerden ve toplumsal ilişkilere girme yeteneğinin azalmasıyla dezavantajlı duruma geçer.[15]

Kısaca özetlenecek olursa bireyin özürlü olması değişik kavramlarla dile getirilse de, sakatlık daha çok organ ile özürlülük insan ile engellilik ise bireyin toplum içindeki durumu ile bağlantılıdır.[16]

---

[8] Cem Mete, "Economic Implications of Chronic Illness and Disability in Eastern Europe and the Former Soviet Union", The World Bank, 2008, p.6
[9] Daniel Mont, "Measuring Disability Prevalence", The World Bank, 2007, p.2
[10] Jeanine Braithwaite, Daniel Mont, "Disability and Poverty: A Survey of World Bank Poverty Assessments and Implications", The World Bank, 2008, p.6
[11] Australia Institute of Health and Welfare, "Measurement of disability: workshop proceedings", Canberra, Australia, 21-22 February, Canberra, AGPS, 1994, pp. 37-43.
[12] Andrew Batavia, "Relating disability policy to broader public policy: understanding the concept of "Handicap". Policy Stud J, 1993,21, pp.735-739.
[13] Robert Blackburns, "Rights of Citizenship", England: Mansell,1993, pp.1-8.
[14] Pierre Minaire, "Disease, illness and health: theoretical models of the disablement process". Bull World Health Organ 1992;70, pp. 373-379.
[15] European Commission, "Disabled persons statistical data_second edition", Luxemboury: Office for Official Publication of the European Communities, 1995: 51-55.
[16] Batavia, a.g.e, pp.735-739.

5.1.1.1. Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) Tarafından Yapılan Tanım

5.1.1.1.1. Sakatlık, Özürlülük, Engellilik Tanımları

Uluslararası boyutta özürlülükle algılanması ve tanımlanması ile ilgili çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır.[17] Özürlülük tanımı ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bunun üzerine Dünya Sağlık Örgütü (WHO) özürlülük ile ilgili sınıflandırılmasında çalışmalarda bulunmuştur.[18] Bunun çalışmalarla ilgili olarak Dünya Sağlık Örgütü 1976 yılında özürlükle ilgili kavramları aşağıdaki gibi tanımlamış ve bu tanımlar bu güne kadar kullanılan en yaygın tanımlar olmuştur.

Sakatlık: Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlardaki eksikliği ve anormalliği ifade eder.

Özürlülük: Sağlığın bozulması sonucu oluşan yetersizlikten dolayı herhangi bir yeteneğin normal kabul edilen bir kişiye göre azalması veya kaybedilmesidir.

Engellilik: Yetersizlik ve özürlülük nedeniyle, kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal kabul edilen yaşantısını yerine getirememesi durumudur.[19]

5.1.1.1.2. Sakatlık Tanımı

Sakatlık ile ilgili değerlendirmede ise; Dünya Sağlık Örgütü (WHO), sakatlığı 3 kategoriye ayırmış ve tanımlamayı bu kategoriler üzerinden yapmıştır. Bu ayırım hastalık sonuçlarına göre yapılmış "tıbbi" tanımlardır. Buna göre:

5.1.1.1.2.1. Noksanlık- Bozukluk

Sağlık bakımından noksanlık veya bozukluk, psikolojik ve anatomik (fiziksel) yapı veya fonksiyonlardaki eksikliği veya anormalliği (dengesizliği) ifade eder.

5.1.1.1.2.2. Yetersizlik - Özürlülük

Sağlığın bozulması ile meydana gelen ve sağlıklı bir insana oranla iş yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi veya kısıtlanması durumudur.

---

[17] SC Brown, "Conceptualizing and defining disability", in: Thompson S, Storck IF, eds. Disability in the United States: A Portrait from National Data. New York: Springer, 1991, pp. 1-14.
[18] World Health Organization, "International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)", Geneva, WHO, 2001, pp.1-10
[19] World Health Organization, Document A29/INFDOCI/1, Geneva, Switzerland, 1976.

5.1.1.1.2.3. Maluliyet-Sakatlık

Çalışma veya meslekte kazanma gücünün kısmen ya da tamamen yitirilmesi olup çalışmayı önleyen ve sınırlayan, dezavantajlı bir durumu ifade eder. Maluliyet, sakatlık ve noksanlığın kişi üzerindeki kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel yönden etkilerini aksettirmektedir. Görüldüğü gibi, WHO, olayın toplumsal boyutunu da ele almış ve sadece kişinin kendini özürlü görmesini değil, toplumun onu nasıl kabul ettiğinin önemini de vurgulamıştır[20].

5.1.1.1.3. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yapılan Tanım

Birleşmiş Milletlerin 9 Aralık 1975 tarihli ve 3447 numaralı "Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi'nin 1. maddesinde, sakat kişi şu şekilde tanımlanmıştır: " Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtımsal yada sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara sakat denir.[21]"

5.1.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Tarafından Yapılan Tanım

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Tarafından yapılan tanım ise ILO'nun 20 Haziran 1983 yılında kabul ettiği 159 no'lu "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı"sözleşmesinde görülmektedir. Bu sözleşmenin 1. maddesi "özürlü kişi" şöyle tanımlanmıştır: "Bu sözleşme amaçları doğrultusunda sakat kişi, belirlenmiş bedeni ve zihni bir anza sonucu uygun bir işi temin etme, muhafaza etme ve bu işte ilerleme ihtimalleri önemli bir şekilde azalmış kişidir"[22]

Diğer bir taraftan Türkiye'de ise 27.05.1983 gün ve 18059 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Korunmaya, bakım veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve

[20] T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı- Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi, "Sakatlar İçin Politika Dokümanı", 2. Baskı, Şubat 1992, s.6.
[21] United Nations, "Declaration On The Rights Of Disabled Persons", 3447th resolution , 9 December 1975, Article 1
[22] ILO, "Convention (No. 159) concerning Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons)"Geneva, 20 June 1983, Article 1

diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere görev Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.[23]

Aynı Kanun'un 3. maddesi (c) bendinde, muhtaç sakat; "bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinde belirli oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, korunmaya yardıma, bakıma ve yetiştirilmeye muhtaç kişi" olarak tanımış ve Kanun'un bu maddesi 06.06.1997 gün ve 23011 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 5. maddesinin (c) bendi ile değiştirilmiş, "muhtaç sakat" tanımı yerine "özürlü" tanımı getirilerek "Özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup, korunma, bakım, iyileştirme, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi" olarak tanımlanmıştır.[24]

5.1.2. Özürlünün Tanımındaki Sosyal Faktörler

Özürlülerin topluma kazandırılabilmeleri ve yaşam seviyelerini yükseltebilmeleri için gerekli sosyal faktörlerdir. Bunlar: Bakıma Muhtaçlık, Çalışabilirlik, Sosyal Hayata İntibakın Sağlanabilmesi, Ulaşılabilirlik ve Erişilebilirliktir. Bunları tek tek ele alacak olursak;[25]

5.1.2.1. Bakıma Muhtaçlık

2828 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunun 3. Maddesinde "Bakıma Muhtaç Özürlü" şöyle tanımlanmıştır**;** "özürlülük sınıflandırmasına göre resmî sağlık kurulu raporu ile ağır özürlü olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde

[23] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu**, Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi:24/5/1983,Yayımlandığı R.Gazete Tarihi : 27/5/1983 Sayı : 18059, Madde 3
[24] Kanun Hükmünde Kararname, Karar Sayısı : KHK/572, 6 Haziran 1997, Sayı: 23011, Madde 5
[25] Ali Seyyar, **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yayını, Sakarya, 2006, s. 18-20

yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişiyi tanımlanmaktadır". [26]

Diğer bir taraftan "Avrupa ülkelerinde yaşayan özürlülerin bakıma muhtaçlığım yanında bakıma muhtaçlık dereceleri sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler (iyileştirme, sağlık ve bakım hizmetleri) açısından son derece önemlidir. Birbirlerinden bazen çok farklı da olsa birçok Avrupa ülkesinde bakıma muhtaçlık riskine karşı sosyal güvence sistemleri oluşturulduğundan bakıma muhtaç hale gelen özürlülere, bakıma muhtaçlık derecelerine göre sosyal güvenlik alanında değişik haklar tanınmaktadır. Bakıma muhtaç kişiye sosyal güvenlik (bakım güvencesi) kapsamında bakım hizmetlerinin götürülmesi gerekmekte ise, bu durumda genelde kanuni düzenlemelerde veya yönetmeliklerde yer alan bakıma muhtaçlık derecelendirme sistemlerine ve kriterlerine müracaat etmek kaçınılmaz olmaktadır."[27]

5.1.2.2. Çalışabilirlik

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) özürlü tanımında bireyin iş durumunu göze alacak şekilde bir tanım yapmıştır. ILO'nun 159 nolu sözleşmesine göre özürlü, "fiziksel ve zihinsel yeteneklerin azalması sonucu, uygun bir işi elde etme veya koruma olanağında ileri derecede azalma olan kişiye özürlü denilir."[28]

Diğer bir taraftan yapılan çalışmalar ve sözleşmeler sonucunda işverenlerin özürlü kişileri işe almaları teşvik edilmiş ve özürlülerin çalıştırılmasında öncelik hakkı sağlanarak, iş yerinde çalışmakta iken sakatlanan işçilerde öncelikli konuma gelmiştir.[29]

5.1.2.3. Sosyal Hayata İntibakın Sağlanabilmesi

"Özürlülerin topluma kazandırılmaları için sosyal rehabilitasyona ihtiyaç vardır. Batı toplumlarında, özürlülerin insan haysiyetine ve onuruna yaraşır bir şekilde toplum ile iç içe ve barış içinde yaşayabilmeleri için, mümkün mertebe

---

[26] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu**, Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi: 24/5/1983, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 27/5/1983 Sayı: 18059

[27] Ali Seyyar, **Sosyal Bakım**, Şefkatli Eller Yayınevi, Ankara 2007 , s.255

[28] ILO, "Convention (No. 159) concerning Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons)"Geneva, 20 June 1983, Article 1

[29] Jeanne Mager Stellman, Encyclopaedia of occupational health and safety: Fourth Edition International Labour Office1998,p 16-5- 17-4

özürlü olan ve olmayanlara yönelik müşterek sosyo-kültürel aktiviteler; sportif faaliyetler; dini ayinler ve siyasi müzakereler tertiplenmektedir.

Özürlülerin, toplumsal yaşama aktif bir biçimde uyumunu ve sosyal entegrasyonunu sağlayabilmek için, sosyal güvenlik, mesleki eğitim, ulaşım ve kendileri için öngörülen diğer hizmetlerin tespitinde, yönteminde ve geliştirilmesinde rol almaları konusunda demokratik katılımlarını da mutlaka temin etmeliyiz.".[30]

5.1.2.4. Ulaşılabilirlik ve Erişilebilirlik

"Planlı bir şekilde düzenlendiği iddia edilen modern yerleşim bölgelerine baktığımızda, bunların pek çoğunun özürlülerin çevresel iletişimini ve ulaşılabilirliğini temin edecek şekilde düzenlenmiştir. Avrupa Birliği'nde sosyal refah seviyesi bunu sağlamaktadır. Ulaşılabilirlik sosyal, bilimsel, mesleki ve ekonomik faaliyetlere katılabilme açısından özürlüler için son derece önemli konudur. Bu açıdan bakıldığında, ulaşılabilirlik temel insan haklarından sayılması gereken önemli bir unsurdur. "Her türlü sosyal, kültürel ve eğlendirici faaliyetlere katılma hakkına sahip olan"[31] özürlülerin bu haklarını kullanabilmeleri için çevredeki fiziki ve mimari engellerin mümkün mertebe tamamen ortadan kaldırılması ve iletişimi kolaylaştırıcı ortamlar hazırlanması gerekmektedir." [32]

5.1.3. Sakatlıkların Nedenleri ve Önlemesi

Sakatlıkların önlenmesi için yapılması gerekenleri ele alırsak, önlemleri üç ana başlık altında toplamamız gerekir.[33]

5.1.3.1. Doğum Öncesi Nedenlerle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi

Doğum öncesi nedenlerden oluşan sakatlıklardan korunma zor olmakla birlikte, bazı koruyucu tedbirlerin alınması risk faktörlerini azaltmaktadır. Doğum

---

[30] Ali Seyyar, **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, A B B Yayınları,Adapazarı 2006, s. 21-22

[31] Birleşmiş Milletler, "Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi" Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu Kararı 3447; m.9.

[32] Seyyar, **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları,** s. 22-23

[33] WHO, "Report of the WHO Expert Committee on Disability Prevention and Rehabilitation" Geneva, 1981, pp.14-16

öncesinde hem kalıtımsal hem de çevresel nedenlerden dolayı oluşabilecek sakatlıklar için önlem almak gerekir.

5.1.3.1.1. Kalıtımsal Faktörler Nedeniyle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi

Kalıtımla geçen hastalıklar, anne adayının gebelikten önce hekim kontrolünden geçmesi ile ortaya çıkartılabilir. Bilinçlenme ile sakatlıkların önüne geçilebilir. Kan uyuşmazlığı ya da kalıtımsal nedenlerden dolayı oluşan sakatlıklar içinde, akraba evlilikleri önemli bir rol oynar. Sosyal bir problem olarak kabul edilebilecek bu durumun üzerinde, önemle durmak gerekmektedir.

5.1.3.1.2. Çevresel Faktörler Nedeniyle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi

Çevresel faktörler ile gelen hastalıklar hava, su, toprak kirlilikleri; kirliliklerinin önüne geçmekle önlenebilir. Bunlara dikkatsiz ve bilinçsiz içilen ilaçlar ve diğer oluşabilecek bedensel ve fiziksel sakatlıklar kısmen de olsa azaltacaktır. Özellikle doğum öncesinde, çevresel faktörler nedeniyle oluşan sakatlıkların önlenmesinde, anne adayının eğitimi ön plana çıkmaktadır.

5.1.3.2. Doğum Sırasındaki Nedenlerle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi

Doğum sırasında oluşabilecek sakatlıkları önlemek için, öncelikle gebeliğin doktor tarafından izlenmesi gerekmektedir. Anne ya da bebekte doğum sırasında ortaya çıkabilecek olumsuzluklar önlem alınarak çözüme kavuşturulabilir. Eğitim, sorunu çözme de destek güç olacaktır.

5.1.3.3. Doğum Sonrası Nedenlerle Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi

Doğumdan sonra oluşan sakatlıklar, daha çok hastalık ve kazalar nedeniyle olduğu için önlemlerini almak da, bu iki faktöre göre değerlendirilir. Yukarıda bahsedilen belirli sebepler sonucu oluşan sakatlıklara ve bu sakatlıkların önlenmesi

için alınan tedbirlere, Hastalıklar Sonucu Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi; Kazalar Sonucu Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi; Ev, Trafik ve Kitle Kazaları Sonucu Oluşan Sakatlıkların Önlenmesi Konularını da eklemek gerekir.

5.1.4. Rehabilitasyonun Anlamı ve İlk Uluslararası Rehabilitasyon Çalışmaları

Rehabilitasyon kelimesinin tanımı dünya sağlık örgütü tarafından yapılmıştır. Bun göre rehabilitasyon bireydeki özürlü ve engelli durumların kaldırılması ve azaltılması için ve bu kişileri topluma kazandırabilmek için yapılan ve alınan bütün tedbirler olarak açıklanmıştır.[34]

İlk uluslararası rehabilitasyon çalışmaları I.Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Savaş bitiminde, 1919 yılında ILO kurulmuştur. ILO, ilk çalışmalarını özürlü işçiler üzerinde yapmıştır. Özürlülerin rehabilitasyonu, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanmış ve gelişme göstermiştir. Savaş sonrası, büyük sayıda özürlüler ortaya çıkmış, bunların psikolojik sorunları, devletlerin rehabilitasyon çalışmalarına önem vermelerini gerekli kılmıştır. İlk rehabilitasyon kliniği 1943 yılında, Goodman tarafından, İngiltere'de açılmıştı. Birleşmiş Milletler de, 1946 yılında sosyal yardım servisleri ile rehabilitasyon çalışmalarına girmiştir.

Rehabilitasyonu tıbbi, mesleki, sosyal olmak üzere değerlendirmek gerekir.[35] İlk rehabilitasyon çalışmaları ortopedik özürler dikkate alınarak yapılmıştır. Rehabilitasyon programlan, sadece özürlünün bedensel anzası göz önüne alınarak yürütülmemeli, onun ruhsal yapısı ve bozuklukları da birlikte değerlendirilmelidir. Tıbbi rehabilitasyon sürdürülürken özürlülüğün mesleğini yapamayacağı anlaşılırsa; onun eğitim, yetenek ve ilgisi göz önüne alınarak, yeni bir mesleğe yöneltilmesi gerekir[36]. Bunun yanında rehabilitasyon süreci içinde sadece özürlüler ve engelliler değil onların ailesi ve onların yaşadığı toplumda, rehabilitasyon servislerin planlanmasında ve uygulamasına katılmalıdır.[37] Ayrıca sosyal yönden özürlüyü

---

[34] WHO, "Report of the WHO Expert Committee on Disability Prevention and Rehabilitation", **a.g.e.,** p.9
[35] İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, "Sakatların İstihdam Sorunu", Yayın No: 259, Ankara, 1991, s.21.
[36] Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, "Sakatlara Yönelik Hizmetler Raporu", Ankara, Kitap No **:** 5150, s.85.
[37] WHO**, a.g.e,** p.9

kazanabilmek için, rehabilitasyon personeli yetiştirmek ve bunlara yönelik programlar yapmak ve bunları uygulamak durumundadır. [38]

5.1.5. Özürlülerle İle İlgili Tarihsel Gelişim

Görme özürlülerle işitme özürlülerle ilgili ilkokul, 18. yüzyılda Fransa'da açılmıştır. Sonra İngiltere, Almanya, Avusturya, Amerika ve Rusya gibi ülkeler de özürlülerin eğitimi, ilgili ilkokullarını açmışlardır. İşitme özürlülerle ilgili ilk üniversite Washington'da açılan Galaudet College'dır. Kabartma yazı ile ilk kitabı Valentine Hauy yazmıştır. 1812-1815 yıllan arasında Louis Braille, "Braille Alfabesi"ni yapmıştır. Daha sonra Milano'da, "işaret yöntemi"ne geçiş tercih edilmiştir Zihinsel özürlülerin eğitimi de, ilk olarak Fransa'da başlamıştır.1897 yılında İtalya'da bir okul, zihinsel özürlü çocukların eğitimine katkılarda bulunmuştur. Üstün yetenekliler" ile özel eğitim veren ilk çalışma, 14. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılmıştır. Bu tarihte Avrupa'da, beden ve zihin özürlüler toplumdan dışlanırken, Osmanlı İmparatorluğu'nda, onları koruyan, tedavi eden ve eğiten Darüşşifa, Darülaceze gibi kurumlar açılmıştır.[39]

Avrupa'da, özürlülerle ilgili olarak ilk ciddi çalınmalar I. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Savaş bittiğinde, geriye bir sakatlar ordusu kalmıştı. Savaş sonrası bu sakat kalan insanları, çalışma hayatına katmışlardı. Daha sonraki çalışmalar yerel yönetimler seviyesinde olmuş, sakat aileleri birçok kişi ile toplu halde ulusal ve uluslararası düzeylerde sakatların sorununa yasal düzenlemeler ile çare bulma girişiminde bulunmuşlardı ki bu çalışmalar 1940'lı yıllardan itibaren başlamıştı.

31 Temmuz 1923'de, ILO'nun düzenlemiş olduğu konferansta, ülkelerin, iş ve işçi bulma kurumlarında özürlüler için ayrı bir bölüm kurulması kararlaştırılmıştı, gönüllü özürlü derneklerine de görev verilmişti. ILO'nun 1955'de Cenevre'de yapmış olduğu Genel Kurul' da "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ile ilgili 99 Sayılı Tavsiye Kararı" alınmış ve onu izleyen zaman diliminde de "Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam adlı 159 (1983) nolu sözleşme gerçekleştirilmişti.[40]

---

[38] Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, **a.g.e.,** s.83.
[39] Emine Güvenilir;Şener Büyüköztürk, **Özel Eğitim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı**, 1. Özel Eğitim Konseyi (13-15 Mayıs 1991), Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1991, s.7
[40] Nurşen Canikoğlu, "Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 1991, s.34-39.

Birleşmiş Milletler özürlüler konusundaki çalışmalarının bir sonucu olarak, 1981 yılını "Dünya Özürlüler Yılı" ve 3 Aralık gününü " Dünya özürlüler Günü" olarak kabul edilmiştir.[41] Bununla beraber, Birleşmiş Milletler 3 Aralık 1982 tarih ve 37/53 sayılı karar ile özürlülerle ilgili bir dünya faaliyet programının hazırlanmasını kabul etmiştir.[42] Dünya Faaliyet Programında, rehabilitasyon sakatlığın önlenmesi, sosyal yaşantı, gelişme ve eşitlik gibi hedefler belirtilmiştir. Diğer bir taraftan Birleşmiş Milletler, 1983 - 1992 yıllarını birleşmiş milletler özürlüler 10 yılı olarak kabul etmiştir.[43] Bunu devamı olarak 20 Aralık 1993'de 48/96 sayılı kararla "Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar" taslağı kabul edilmiş, özürlülere eş değerde fırsatlar tanınmasını esas alan, uluslararası işbirliğine devletlerin katılmaları sağlanmıştı.[44]

5.1.6. Özürlülük Türleri

Sakatlıkları kaynaklarına göre, bedensel (fiziksel) sakatlıklar ve zihinsel (düşünsel) sakatlıklar olarak iki gruba ayırabiliriz.

5.1.6.1. Bedensel Özürlü

Özürlülük türlerinden biri olan bedensel özürlülük, çok çeşitli sebeplerden dolayı insan bedeninin dış ve/veya iç organlarında rahatsızlık nedeniyle tam veya kısmi olarak kullanamayan kişi olarak tanımlanır Bunlara örnek vermek gerekirse sinir, kas, deri, sindirim, kalp sistemlerinde olan bozukluklar gösterilebilir. Bunlar bireyi fiziksel yönlerinde etkileyen ve onun fiziksel yeteneklerini özürleyen veya tüm olarak ortadan kaldıran sakatlıklar, bedensel ya da fiziksel sakatlıklardır.[45]

Dünya sağlık örgütü ise 2001 yılında yapmış olduğu tanımlamada, özürlülüğü bireyin vücut fonksiyonlarının kaybı ve sekteye uğraması sonucunda, bireyin fiziksel

---

[41] Andrew Ruskin, "International year of disabled persons.", The Journal of American Medical Association, 1981 Apr 10;245(14): p. 1411
[42] United Nations, "Implementation of the World Programme of Action concerning Disabled Persons", A/RES/37/53, 3 December 1982
[43] United Nations,"A look back: UN Decade of Disabled Persons (1983-1992)", United Nations Chronicle, Sep 92, Vol. 29 Issue 3, p76
[44] United Nations, "Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities" A/RES/48/96, 20 December 1993
[45] National Council on Disability, "The Americans with Disabilities Act Policy Brief Series: Righting the ADA" 24 February 2003, pp. 7-8

aktivitelerini sınırlayan ve bunların yaşam kalitesini etkileyen durumlar olarak gösterir.[46]

Bunun yanında fiziksel özürlülük konusunda sosyal ve psikolojik alanlarda ayarlamalar son yıllarda bu konuda rehabilitasyon konusunu gündeme getirmiştir ve nu konudaki çalışlara hızla devam etmektedir.[47]

5.1.6.2. Ortopedik Özürlü

Ortopedik Özürlü herhangi bir ortopedik sorunu olan bireye tanımlamak için kullanır. Bunlar doğuştan veya herhangi bir hastalık ve sakatlık sonucu ortay çıkan ve bunun sonucunda bireyin yaşam aktivitelerini yapmakta yetersiz olan kişilere denir.[48]

Ortopedik özürlü kişilerdeki bozukluklar: iskelet bozuklukları ve özürleri, kas bozuklukları ve zayıflıkları, eklem bozuklukları, sinir sistemindeki bozukluklar ve yetersizlikler devamlılık gösteren bozukluklardır.[49]

Ortopedik özürlüğe sahip kişiler etrafındaki kişilerden destek ve yardım alma gerekliliği gösterirler.[50] Ancak, protez, tekerlekli sandalye, ortopedik ayakkabı, koltuk değneği, özürlülere uygun otomobil gibi hareketliliği kolaylaştıran yardımcı araç-gereç kullanabilmeleri halinde, problemlerini kısmen veya bütünüyle halledebilirler.[51]

5.1.6.3. Görme Özürlü

Görme özürlü bireyin görme yeteneğini ciddi bir ölçüde kaybetmesi veya tamamen yitirmesi durumuna denir. Bu durum hastalık, kaza ve travma sebepleri ile oluşan ve herhangi bir şekilde düzeltilmesi mümkün olmayan durumlar olarak

---

[46] George Taleporos , Marita P. McCabe," The relationship between the severity and duration of physical disability and body esteem", Psychology & Health, Volume 20, Issue 5 October 2005 , p.638
[47] Livneh, Hanoch; Evans, John, "Adjusting *to* Disability*:* Behavioral Correlates and Intervention Strategies", **Personnel and Guidance Journal**, v62 n6 Feb 1984, p363
[48] International Step by Step Association, **"**Disability Definitions" , t.y. p.2
[49] Doğan Çağlar, "Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 115, Ankara, 1982, s.12
[50] Emda Orr, Ram Thein, "Orthopedic disability, conformity, and social support", Journal of Psychology, 1995, Vol. 129, Issue 2, pp.203-212
[51] Ali Seyyar,**Sosyal Siyaset Açısından Özürlüler Politikası- Özürlülerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları- Toplumun Özürlülere Karşı Sorumlulukları**, İstanbul , Türdav Yay, 2001, s. 24

açıklanır.[52] Görme özürlülüğü dünyada birçok ülkede yaygın olarak görülmekte ve gelişmiş ülkelerde dahi ekonomik etkileri bulunmaktadır.[53]

Diğer bir taraftan Amerika'daki ulusal özürlü çocuk kurumuna göre görme özürlüler Görme özürlüler görme durumuna göre sevilere ayrılmıştır bunlar kısmı görenler, az görenler ve körler gruplandırılmıştır. Bu gruplamalara göre bir takım özel donanımlar kullanmadan normal yaşantısını sürdüremeyen kişiler "az görenler" olarak tanımlanırken, görme yeteneğini tamamen kaybetmiş ve görüş açısı 20 dereceden az olan, normal yaşantısında görme gücünden yaralanmasına olanak olmayan kişiler yasal olarak kör olarak kabul edilir. [54]

5.1.6.4. İşitme Özürlü

Dünya sağlık örgütüne göre işitme özürlülüğü kavramı insan kulağının herhangi birisinin duyma kabiliyetini azalması durumuna denilen geniş bir kavramdır.[55]

İşitme özürlülüğü bireyin işitme yetersizliğinden doğan bir durumdur. Yapılan araştırmalarda işitme özürlülüğü daha çok yaşlılar üzerinde görülen bir durumdur. Bu durum bireyin kulağında tam veya kısmi işitme kaybı ile gerçekleşme halidir. Bunu yanında işitme cihazı kullananlar bireylerde bu gruba girmektedir.[56]

Bunun yanında Dünya sağlık örgütü işitme özürlülüğünün çeşitli seviyeleri olduğunu belirterek bunların az, orta ve ciddi kademede işitme özürlü olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında bireyin bir veya iki kulağında tamamen duyma yeteneğini kaybetmesine ise sağır denildiğini belirtmiştir.[57]

5.1.6.5. Konuşma Özürlü

[52] Aries Arditi, B. Rosenthal, "Developing an objective definition of visual impairment." Madrid, Spain, 1998, pp. 331-334
[53] HR Taylor, ML Pezzullo, JE Keeffe, "The economic impact and cost of visual impairment in Australia." Br J Ophthalmol. 2006 Mar;90(3), p.272.
[54] NICHCY, "Disability Fact Sheet, No. 13",Washington DC, 2004, pp. 1-2
[55] WHO, "Deafness and Hearing Impairment", Fact sheet No 300, March 2006, p.1
[56] Lois Little, "Living with Disability.....Living with Dignity Needs Assessment of Persons with Disabilities in the NWT - Findings Report Final" July 2000, p.52
[57] WHO, "Deafness and Hearing Impairment", **a.g.e,**, p.1

Konuşma yeteneği sosyal iletişimin temelini oluşturmaktadır. Konuşma gelişiminde olan problemler okumada, yazmada, öğrenmede sorunlar yaratabilirler.[58] Konuşma özürlü tanımına bakacak olursak, Amerikan özürlüler yasası konuşma özürlüleri geniş bir perpektif'te değerlendirilerek özürlülük şiddetine ve şekline göre değişim gösterdiği belirtilmiştir. Buna göre konuşamayan, konuşmanın ifadesinde bozukluk olan, ses bozukluğu, ses hızında, akıcılığında, ritminde sorunlu olan kişi olarak belirtmiştir.[59]

5.1.6.6. Zihinsel Özürlü

Zihinsel Özürlülük bireyin zekâ yeteneğini bir ölçüde kaybetmesi veya tamamen yitirmesi sonucunda bireyin sosyal davranışlarında ve uyum becerilerinde sınırlılıklar olarak nitelendirilmektedir [60] Dünya sağlık örgütüne göre zihinsel özürlülük ise bireyin gelişme sürecinde zihinin yetersiz gelişmesi olarak adlandırılır.[61]

Diğer bir taraftan Zihinsel özürlülüğün diğer bir tanımı ise Amerikan zihin yavaşlaması kurumu tarafından yapılmıştır. Buna göre zihinsel özürlülük bireyin fonksiyonlarını ciddi durumda etkileyen sınırlamalar olarak değerlendirilmiş ve bu sınırlamalara örnek olarak bireyin konuşma, sosyal yetenekleri, kendisini yönetebilmesi ve bakımı olarak gösterilmiştir.[62]

5.1.7. Uluslararası Belgelerde Özürlülerin Hakları

Özürlülerin hakları ile ilgili olarak inceleyeceğimiz belgeler şunlardır:

- BM Genel Kurulu'nca 1981 yılının Uluslararası Sakatlar Yılı olarak kabul edilmesine dair 31/123 sayılı karar,

---

[58] Kathleen Whitmire , Erıi Spınello and Roseanne Clausen, "Speech and Language Impairment, Education of individuals with" **Encyclopedia of Education**. Ed. James W. Guthrie. Vol. 6. 2nd ed. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p2295

[59] Pamela R. Mitchell, Brian T. McMahon, Dawn McKee. "Speech impairment and workplace discrimination: The national EEOC ADA research project", **Journal of Vocational Rehabilitation**, Volume 23, Number 3 (January 2005), pp. 163-169

[60] I. Hall, and others, "Social outcomes in adulthood of children with intellectual impairment: evidence from a birth cohort", **Journal of Intellectual Disability Research**, Volume 49, Number 3, March 2005, p. 171,

[61] World Health Organization (WHO), "International statistical classification of diseases and related health problems: tenth revision", Geneva, 1992, p.26

[62] Coulter Luckasson, "Mental retardation: definition, classification, and systems of supports." Washington DC, American Association on Mental Retardation, 1992, p.23

- İnsan Haklan Beyannamesi'nin 23. Maddesi,
- Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu Kararı 3447
- Avrupa Sosyal Şartı'nın 15. maddesi,
- Sakatların Rehabilitasyonu, İstihdamı ve Topluma Kazandınlmalan Hakkındaki Avrupa Konseyi Karan,
- ILO'nun " Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyon ve istihdamı" Hakkındaki 159 No'lu Sözleşmesi,
- Milletlerarası antlaşma (91/1548 sayılı karar) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türk Hükümeti Projesi

5.1.7.1. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 1981 Yılının Uluslararası Sakatlar Yılı Olarak Kabulüne Dair 31/123 Sayılı Karar

Birleşmiş Milletler 16 Aralık 1976 yılında New York'ta yapılan toplantısında 31/123 karar sayısıyla 1981 Yılının Uluslararası Sakatlar Yılı Olarak Kabul edilmesine karar vermiştir. Bu kararda; "Genel Kurul'un, Birleşmiş Milletler Yasası'nda yer alan İnsan Hakları ve Temel Hürriyetleri, Barış, İnsan Haysiyet ve Şerefinin Korunması ve Sosyal Adaletin Sağlanması ilkelerine olan derin bağlılığı bir kere daha teyit edilmekte ve 1981 Uluslararası Sakatlar Yılı'nın altında yatan ana fikrin, tam iştirak olduğu kaydedilmektedir." denilmektedir.[63]

5.1.7.2. İnsan Hakları Beyannamesinin 23. Maddesi

Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948 yılında kabul edilen İnsan Haklan Evrensel Beyannamesi özürlüler için ayrı bir önem taşır. Bu beyanname'nin 25. maddesi, her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, uygun bir hayat seviyesine ulaşmaya ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakılacak diğer hallerde güvenliğe, hakkı olduğunu belirtmiştir.[64]

[63] United Nations, **"**International Year For Disabled Persons", 31/123, 16 December 1976
[64] United Nations, "Universal Declaration of Human Rights", 10 December 1948, Article 25

Bunun yanında Birleşmiş Milletler tarafından 44/25 sayılı kararıyla 10 Aralık 1948 yılında kabul edilen kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 23. maddesinde " özürlü çocukların" haklarına da ayrıca yer verilmiştir. Bu maddede, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıkları güvence altına alınmış ve onların özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin bir biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmaları kabul edilmiştir.[65]

5.1.7.3. Sakat Kişilerin Haklan Bildirisi; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı 3447

Birleşmiş Milletler genel kurul'unun İnsan Haklan Evrensel Beyannamesi'ne ek 3477 no'lu ve 9 Aralık 1975 tarihli "Sakat Kişilerin Haklan Bildirisi" özürlüler için bir dönüm noktasıdır. Uluslararası düzeyde özürlüler ve sorunları konusunda önemli bir belge olma özelliğini taşıyan bu belge 1975 yılında kabul edilmiş ve 13 maddeden oluşmuştur.[66]

1) Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara sakat denir.

2) Sakat kişiler, bu beyannamede ileri sürülen haklardan yararlanacaklardır. Bu haklar, sakat kişinin ya da ailesinin sahip olduğu ırk, renk, cinsiyet, lisan, din, siyasal ya da diğer fikirler, milliyet veya sosyal köken, varlık ve doğum gibi konularda hiçbir ayrıcalık gözetilmeden dünyadaki sakat kişilere tanınmıştır.

3) Sakat kişinin insan haysiyetine saygı gösterilmesi, onun en doğal hakkıdır. Sakat kişilerin sakatlık veya noksanlıklarının sebebi, durumu ve ciddiyeti ne olursa olsun aynı yaştaki sağlam arkadaşlarının sahip oldukları düzgün yaşama koşullarına mümkün olduğu kadar normal ölçüde ve çok miktarda sahip olmak haklarıdır.

4)Sakat kişiler de diğer insanların sahip oldukları medeni ve siyasi haklara sahiptirler. Akıl Hastalarının Hakları Bildirisinin 7.maddesinde bu hakların sınırlandırılması ya da kaldırılmasıyla ilgili hükümler belirtilmiştir.

---

[65] United Nations, "Convention on the Rights of the Child" resolution 44/25, 20 November 1989, Article 23

[66] United Nations, "Declaration On The Rights Of Disabled Persons", Resolution 3447(30) , December 9, 1975

5) Sakat kişilerin kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan önlemler, mümkün olduğu kadar alınmalıdır.

6) Sakat kişiler, tıbbi, psikolojik ve fonksiyonel tedavi hakkına, düzgün hayat standardı hakkına sahiptirler. Protez, ortopedik uygulamalar, tıbbi ve sosyal iyileştirme, yardım, istişare, yatırım hizmetleri, sakat kişinin yetenek ve becerilerini en yüksek düzeye çıkaracak ve onların sosyal hizmetlerini hızlandıracak diğer bütün faaliyetler, bu maddenin kapsamına dahildir.

7) Sakat kişiler ekonomik ve sosyal güvenlik hakkına, düzgün hayat standardı hakkına sahiptirler. Ayrıca yeteneklerine göre bir iş sağlamak, yararlı, verimli ve karlı bir İşe girişmek veya bir ticaret birliğine üye olmak gibi haklara sahiptirler.

8) Ekonomik ve sosyal planlamaların bütün evrelerinde sakatlar, özel ihtiyaçlarının daimi düşünülmesi ve gerçekleştirilmesi gereken kişiler olarak nitelendirilmelidir.

9) Sakat kişiler aileleriyle ve süt ebeveynleriyle (analık, babalık) birlikte yaşama ve her türlü sosyal, kültürel ve eğlendirici faaliyete katılma hakkına sahiptirler. Hiçbir sakat kişi, ikamet ettiği çevre itibariyle, durumu veya gelişmesi için gerekli isteklerinden başka bir ayrıcalığa tabi tutulamaz. Eğer bir sakatın muhakkak özel bir müessesede veya çevrede kalması gerekiyorsa, o zaman bu çevrenin, kendi normal yaşıtlarının kaldığı ve yaşadığı çevreye mümkün olduğu kadar yakın olması gerekir.

10) Sakat kişiler; her türlü istismardan, ayırımcı, kötüye kullanılabilir ve haysiyet kinci yasa ve davranışlardan korunmalıdır.

11) Sakat kişiler, şahıslarının ve mallarının korunması için gerektiğinde, yeterli yasal yardım sağlamaya muktedir olabilmelidir. Eğer adli durum kendi aleyhlerine gelişirse, o zaman bu kişinin beden ve zekâ durumu tam olarak dikkate alınmalıdır.

12) Sakat kişiler haklan ile ilgili her konuda, her zaman kendilerine ait kuruluşlarla istişarede bulunabilmelidirler.

13) Bu Beyanname'de yazılı olan haklar, mümkün olan her türlü uygun vasıta ile sakat kişilere ve ailelerine tam olarak duyurulmalıdır.

Yukarıdaki maddelerden görüldüğü gibi bu bildiri, özürlülerin toplumda gereken yerlerini alarak yaşamaları, topluma yük değil, üretken bireyler olarak katılmaları konularında olduğu kadar, toplumun sakatlara karşı yükümlülüklerini de tespit etmiştir.

5.1.7.4. Avrupa Sosyal Şartı'nın 15. Maddesi

Ekonomik ve sosyal haklan bakımından Avrupa İnsan Haklan Sözleşmesi'nin devamı olarak kabul edilen, Avrupa Sosyal Şart'ı, 18 Ekim 1961'de Torino'da imzalanmıştır.[67] 16 Haziran 1989 tarih ve 3581 sayılı kanunla Türkiye'de onaylanmıştır. Avrupa Sosyal Şart'ı, taraf devletlerin uygulamalarına yönelik bir uluslararası kontrol sistemi kurmuştur. Sistem, dört Avrupa kontrol organına bağlıdır ve taraf devletlerin iki yıllık aralarla Avrupa Konsey'ine sunmakla yükümlü oldukları raporlar üzerine kurulmuştur.[68]

Sosyal Şart'ın 15. maddesi, bedensel ya da zihinsel özürlüler ile ilgilidir. Bu madde özürlülerin mesleki eğitimi, mesleğe ve topluma yeniden intibakı ile ilgilidir ve devletlerin alması gereken önlemler belirtilmiştir. Buna göre "devletler, gerek kamu ve gerekse özel kesim aracılığıyla özürlülere eğitim imkânları sağlanması için yeterli önlemleri almalıdır".[69]

5.1.7.5. ILO'nun " Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı" Hakkındaki 159 No'lu Sözleşmesi

ILO Genel Kurulu'nda 20 Haziran 1983 yılında kabul ettiği "Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı" hakkındaki sözleşme özürlülerin istihdamı açısından önemli bir sözleşmedir. Sözleşmenin 1/2. Maddesinde belirtildiği gibi sözleşmenin amacı özürlüler için uygun bir istihdam ve sosyal bütünleşme ortamının yaratılmasıdır. Yine bu haddeye göre devlet özürlülerin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamı için önlemler almakla yükümlüdür denilmiştir. [70]

---

[67] Claire Kilpatrick, 'Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: A Legal Perspective' **Industrial Law Journal**, 2004; v.33, pp. 291 - 297.
[68] Özkan Tuncer, "Avrupa Sosyal Şarti Denetim Mekanizmalari", Adalet Bakanlığı Yayınları, (Çevirimiçi) http://www.yayin.adalet.gov.tr/1_sayi%20i%C3%A7erik/ozkan_tuncer.htm
[69] European Social Charter, Turin, 18.X.1961, Article 15
[70] ILO, "Convention (No. 159) concerning Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons)", Geneva, 20 June 1983

5.1.7.6. Milletlerarası Antlaşma (9 1/1548 Sayılı karar) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türk Hükümeti Projesi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Türk Hükümeti arasında 21 Ocak 1991 tarihinde "Bedensel Özürlüler İçin Mesleki Eğitim Merkezi Kurulması" konulu proje imzalanmıştır. Bu proje ile özürlüleri koruyan kota sistemi, özürlülere iş bulmada kolaylık sağlamıştır.[71]

5.1.8. Sosyal Bakım

Sosyal Bakım sağlık, hastalık, özürlülük, yaşlılık ve insan konuları çerçevesinde gelişen farklı yaklaşımlar içinde " bütün insani ihtiyaçları içine alan bir anlayışla bakımın sağlanması ve geliştirilmesi" olarak tanımlanmaktadır.[72]
Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) bakımı; kendi şahsi bakımını sağlama, hayat kalitesini sürdürme kapasitesinde olmayan, şahsi tercihlerini kullanmada ve hayatının devamının sağlanmasında aile, akraba veya tıbbi, sosyal ve diğer uzmanların desteğine ihtiyaç duyulan etkinlikler.[73] şeklinde ifade etmiştir.

5.1.8.1. Bakıma Muhtaç Kişiler

Bakıma muhtaçlık, bir insanın, hayatının devamında bir şekilde özürlülük, yaşlılık veya hastalık gibi sebeplerden dolayı günlük hayatını sürdürebilmesi için, başkalarının sürekli veya geçici olarak fiziki veya manevi desteğine ihtiyacı olabilme durumudur.[74]

Bakıma muhtaç kişiler, genelde ya özürlüler, ya süreğen hastalıklardan kurtulamayanlar, ya da yaşlılardan oluşmaktadır. Bunların özelliklerini açıklayacak olursak; "Bakıma Muhtaç Hasta", Herhangi bir ciddi hastalığın, tıbbi tedavi ve rehabilitasyona rağmen giderilememesinin sonucunda kalıcı hastalığın kişi üzerinde

---

[71] Karar No:91/1548 :Birleşmiş Milletler Kalkınma Pogramı ile Yapılan "Bedensel Özürlüler İçin Mesleki Eğitim Merkezi Kurulması" Konulu Proje Belgesinin Onaylanmasına Dair Karar
[72] Ali, Seyyar., **Teorik ve Pratik Boyutuyla Sosyal Bakım,** Ankara, Şefkatli Eller Yayınevi, 2007, s.23
[73] World Health Organization, "Social Care Definition**",** European Observatory on Health Systems and Policies, (Çevirimiçi)
http://www.euro.who.int/observatory/Glossary/TopPage?phrase=Social%20care, 15.02.2008
[74] Ali,Seyyar., **Sosyal Siyaset Terimleri**, Ankara, Beta Yay, 2002, s.54

yaptığı olumsuz etkilerden dolayı başkalarının değişik derecelerde fiziki desteğine ve bakımına sürekli olarak ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanmıştır.[75]

2828 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunun 3. Maddesinde "Bakıma Muhtaç Özürlü" şöyle tanımlanmıştır**;** "özürlülük sınıflandırmasına göre resmî sağlık kurulu raporu ile ağır özürlü olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişiyi tanımlanmaktadır".

Yine 3. Maddede ise "Muhtaç Yaşlı" kavramı " sosyal veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlı statüsündeki kişiyi" tanımlanmaktadır demiştir.[76]

5.1.8.2. Bakıma Muhtaç Özürlü Kavramı

Yukarıda belirttiğimiz 2828 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunundaki tanımlamanın yanında yine buna benzer bir tanım 30.07.2006 tarihli "Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelikte de bakıma muhtaç özürlü tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre bakıma muhtaç özürlü "özürlülük sınıflandırmasına göre ağır özürlü olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişilerden, sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmayan; ailesini kaybetmiş olanlar ile ailesi ekonomik veya sosyal yoksulluk içerisinde bulunanlar" olarak tanımlanmaktadır.[77]

5.1.8.3. İnsan ve Çevre İlişkileri Açısından Bakım Muhtaç Kişiler

[75] Ali Seyyar, **Sosyal Bakım**, Ankara , Şefkatli Eller Yayınevi, 2007, s.33
[76] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu**, Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi: 24/5/1983, Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 27/5/1983 Sayı: 18059
[77] **Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik**, Tarih : 30.07.2006 , Sayı : 26244 R.G.

Bakıma muhtaçlık durumunun uzun dönemli veya bir ömür boyu devam etmesi halinde, bakıma muhtaçlar, bakıma ve yardıma muhtaçlık derecesine göre, farklı boyutlarda çevre ile irtibatını kaybedecekler ve toplumdan kopacaklardır.

Nitekim Avrupa Birliği ülkelerinden olan Almanya'da yapılan bir araştırmada, evde düzenli olarak bakılan bakıma muhtaç yaşlıların %88'i alışveriş yapamamakta, %86'sı toplu taşıma vasıtalarına binememekte, %84'ü ev temizliği yapamamakta, %71'i misafirliğe gidememekte, %69'u yemek pişirememekte, %64'ü evini ısıtamamakta, %63'ü mali işleri takip edememekte, %59'u dışarıdaki işlerini takip edememekte, %57'si duş alamamakta, %57'si merdivenleri kullanamamakta ve %44'ü ilaçlarını doğru kullanamamaktadır.[78]

5.2. Avrupa Birliği'nde Özürlüler

5.2.1. Avrupa Birliği'nde Özürlüler Tanımı

Avrupa Birliğinde özürlü kavramı üye ülkelerin hepsinde farklıdır. Burada ülkelerin sosyal ve politik geçmişlerinin etkileri büyüktür. Birlik ülkelerinden birindeki özürlü kavramı, diğer bir ülkede aynı anlamı ifade etmemektedir. Bazı ülkelerde özürlü kavramı; iş bulma ya da mevcut işi sürdürmede azalan güç olarak ifade edildiği gibi, bir diğerinde kişinin iş yoluyla geçimini sağlamadaki sınırlı kabiliyet kriterini veya toplumla bütünleşmede güçlük çeken kişi olarak değerlendirilebilir. Ancak, en çok kullanılan WHO'nun tanımıdır[79].

5.2.2. Avrupa Birliği'nde Özürlülük ile Genel Değerlendirme

Özürlüler konusu ve özellikle özürlü kişilerin topluma dahil edilmesi, Avrupa Birliği'i ve üye ülkelerin sosyal politikalarında üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir. Avrupa Birliği'nde Özürlüler nüfusu 45 milyonu aşmış olmasına rağmen Avrupa Birliği'nde ülke vatandaşları olarak özürlü kişiler herkes gibi eşit haklara sahip ve toplumda eşit davranışa, saygıya, bağımsız yaşamaya ve topluma

[78] Seyyar, **Sosyal Bakım**, s.37
[79] Mary Croxen, "Guide to Current Sources of Wage Statistics in the European Community : Overview : Disability and Employment" , Commission of the European Communities, 1984, p.4.

katılım hakkına sahiptirler. Avrupa Birliği'nin bu konudaki temel amacı ise özürlüleri bu haklarından faydalanmasını sağlamak olmuştur.[80]

Özürlüler hakları konusu Avrupa Birliği'nde üzerinde yoğun bir şekilde durulan konulardan biri olmuştur. Bu konuda Avrupa Birliği'nde 2003 yılın özürlüler yılı olarak kabul edilmesinden sonra, bu yıl Avrupa vatandaşlarını özürlü hakları konusunu daha yoğun bir şekilde düşünmeye sevk etmiştir. Üye ülkeler özürlüler konusunda kendi hedeflerinden sorumlu olmasına rağmen Avrupa Birliği, üye ülkelerin ulusal hedeflerin geliştirilmesinde ve tamamlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa Birliği'nin oynadığı rol Avrupa yasalarının özürlüler konusuna ilerlemeler kaydedilecek şekilde düzenlemesinin sağlanmasıdır.[81]

Avrupa Birliği, özürlü konularını insan hakları yaklaşımına uygun olarak değerlendirmiş ve özürlü insanların topluma katılmasını desteklemiştir. Bu yaklaşım Avrupa topluluğunun imzaladığı Birleşmiş Milletler özürlüler hakları antlaşmasının ana fikrini de oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği'nde özürlüler konusunda yapılan çalışmalardan biri olan Avrupa Özürlü hareket planı ise, özürlülükle ilgili konuların organize edilmesi için bir yol haritası çizilmiştir. Bu plan özürlüler ile ilgili diğer politikaları içererek özürlüler konusunda birçok sorunu kapsamıştır. Bunun yanında, Avrupa Komisyonu 2010 yılına kadar istihdam, ulaşılabilirlik, bağımsız yaşama konusunda ilerlemeler kaydedilmesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer bir taraftan fırsatlardaki eşitlik, Avrupa'nın uzun vadede özürlü hedeflerini desteklemekte ve böylece özürlülerin bütün potansiyelleriyle topluma katkılarını desteklemektedir.[82]

5.2.3. Avrupa Birliği'nde Özürlülük Nedenleri

Avrupa Birliği'nde özürlülerin durumuna ve nedenlerine bakıldığında üye ülkelerin değerlerinin birbirinden farklılıklar gösterdikleri görülmüştür. Bunlar üye ülkelerde yaşayan vatandaşların bireysel, iş, gelir karakteristiklerine göre değişim gösterse de özürlülükler, beliriş nedenlerine bağlı olarak, doğuştan gelen özürlülük hal, kazanılmış özürlülük hali olarak incelenebilir. Özürlülüklerden ailelerin ne

[80] European Commission, "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.2
[81] **A.e.,** s. 1
[82] **A.e.,** s. 1

derece etkilendiği yaşa, cinsiyete, bağımlılığın derecesine, ailenin ne denli destek olabileceğine, sosyal hizmet kurumlarına, sosyal davranış ve yapıya bağlı olarak değişmektedir.

Doğuştan özürlülükler bakıldığında bunun doğuşla elde edilmiş bir durum olarak görülürken, kazalardan kaynaklanan özürlülükler genelde hayatta karşılaşılan ve özellikle iş ortamında meydana gelen kazalar olarak gösterilebilir. Diğer bir taraftan sonradan kazanılan özürlülüklerden diğer bir kategorisi olarak bahsedebileceğimiz bireyin yaşlanmasından kaynaklanan özürlülükler genelde hastalık ve vücut fonksiyonların bozulmasından doğmaktadır. Bu durum aslında bireylerin yaşı ilerledikçe özürlülük oranı artması olarak açıklanabilir ve bunun doğal sonucu olarak Avrupa Birliği'nde son yıllarda sosyal güvenlik harcamalarının artış göstermektedir.[83]

5.2.4. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin Sınıflandırılması

Avrupa Birliği'nde özürlülerin sınıflandırılması yapıldığında genelde fiziksel özürlüler ve zihinsel özürlüler olarak ayrıldığı görülmektedir. Bu konuda çalışmalar Avrupa Birliği'nde hızla devam etmekte ve halkın ilgisini çekmek için çeşitli kampanyalar yapılmaktadır. Ancak son yıllardaki teknolojik gelişimin etkisiyle kavramlarda da bir takım değişiklikler olmuştur. Nitekim sosyal özürlü olarak ifadelendirilen yeni bir kavramın dahil olduğu görülmektedir. Yine bu kavramların dışında başka kavramların da varlığı söz konusudur. Bunlar: Ruhsal özürlü, Psikolojik veya karakter bozuklukları, Sosyal engelli gibi kavramlardır.[84]

5.2.5. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin Dağılımı

Özürlülük küreselleşme krizi ile birlikte tüm toplumlar için sosyal politikanın en sorunlu alanı olarak karşımızdadır. Özürlülük toplumsal boyutta gelişmişlik veya azgelişmişlik gibi kriterlerle doğrudan değerlendirilemeyen bir olgudur Endüstrileşmiş ve nüfus profilinde yaşlılık oranı yükselen toplumlarda özürlülük oranı diğer toplumlara göre yüksek olduğu görülmektedir.

[83] European Commission, **"**Study on Men And Women With Disabilities in The EU: Statistical Analysis of the LFS Ad Hoc Module And the EU-SILC", 2007, pp. 33-41
[84] European Commission, "European Year of People with Disabilities 2003", 2004, pp. 2-6

Yaşam süresi sürekli olarak artmakta ve gelişmekte olan dünyada yaşlı nüfusun ölüm oranları düşmektedir. Yaşlı nüfusun uzun süreli bakım ihtiyaçları, gelir ve sağlığın topluma maliyetinin politikayı etkilemesi nedeniyle olgu önem kazanmaktadır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde sosyal politika önceliklerini özürlülüğün ekonomik boyutu ekseninde kurmakla kalmamakta, özürlülük olgusunun tasnifini de yeniden yapılandırmaktadır.

Avrupa Biriği'nin özürlüler dağılımına bakılacak olursa, Avrupa Birliği içinde yaşayan vatandaşların 45 milyonunun bir çeşit özürlülüğe sahip olduğu söylenebilir. 45 milyon olarak dile getirilen özürlü sayısının sadece 16 ile 64 yaş arasında olan kişileri kapsadığını ve bu rakamın çalışan nüfusun 15.7% denk geldiğini belirtmek önemlidir. Diğer bir taraftan, Özürlülük nüfusunun 64 yaş üzeri yaş grupları incelendiğinde, daha yüksek olacağını söylemek çok da zor değildir.[85]

Avrupa Birliği'nde özürün dağılımını inceleyecek olursak Tablo 55 ve Grafik 65'ten görüleceği üzere bu çeşitlerin içinde en çok görülenler % 6.4 Kol ve Ellerde olan Problemler, % 11.3 Bacak ve Ellerde olan Problemler, %19.3 Sırt ve Boyunda olan Problemler, % 12.7 Kalp, Kan Basıncı ve Dolaşım ile İlgili Problemler, % 9.3 Zihin ve Sinir Sistemi Problem Olanlar olarak dağıldığını görmek mümkündür.

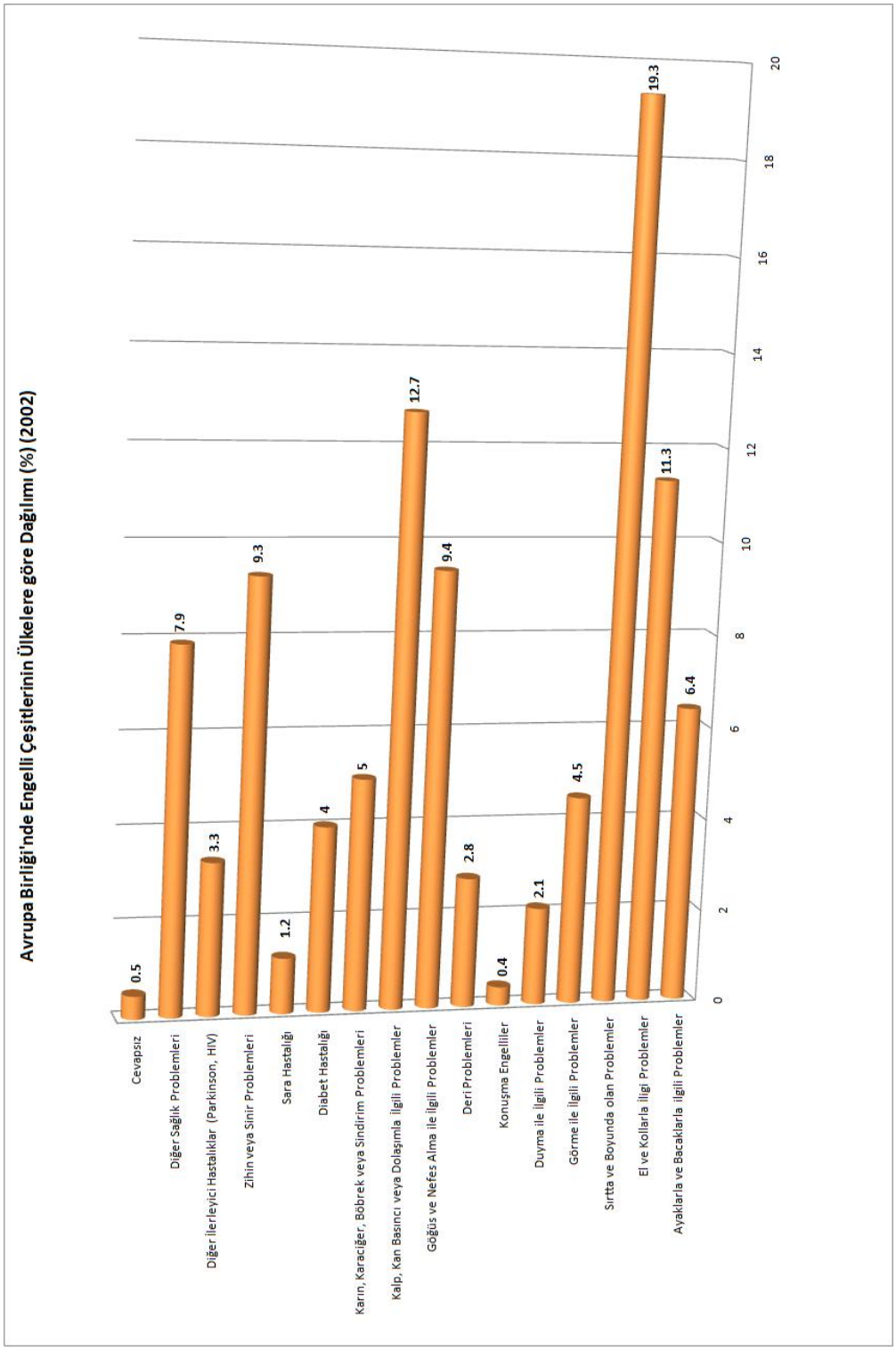
[85] Realising potential - Disabled people worldwide, "Disability in Europe", (Çevirimiçi) http://www.realising-potential.org/stakeholder-factbox/disabled-people-worldwide/, 03.03.2008

Tablo 55:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engelli Çeşitlerinin Ülkelere göre Dağılımı (%) (2002)

	Ayaklarla ve Bacaklarla ilgili Problemler	El ve Kollarla ilgili Problemler	Sırtta ve Boyunda olan Problemler	Görme ile İlgili Problemler	Duyma ile İlgili Problemler	Konuşma Engelliler	Deri Problemleri	Göğüs ve Nefes Alma ile İlgili Problemler	Kalp, Kan Basıncı veya Dolaşımla İlgili Problemler	Karın, Karaciğer, Böbrek veya Sindirim Problemleri	Diabet Hastalığı	Sara Hastalığı	Zihin veya Sinir Problemleri	Diğer İlerleyici Hastalıklar (Parkinson, HIV)	Diğer Sağlık Problemleri	Cevapsız
Avrupa Birliği (AB-25)	6,4	11,3	19,3	4,5	2,1	0,4	2,8	9,4	12,7	5	4	1,2	9,3	3,3	7,9	0,5
Belçika	5,6	9,5	27,7	4,8	1,5	0,7	2,4	6,1	9,8	5,2	3,5	0,9	7,3	4,2	11,0	.
Çek Cumhuriyeti	4,5	13,2	18,3	6,2	1,2	0,4	6,3	6,9	18,1	7,6	4,7	1,1	4,0	.	7,4	0,1
Danimarka	6,7	10,3	27,9	2,1	1,8	0,4	4,6	7,2	9,6	5,2	4,1	1,5	9,0	3,0	6,5	.
Estonya	7,0	12,9	16,2	6,9	.	.	5,0	4,7	20,9	9,4	2,7	.	5,4	.	3,3	.
Yunanistan	3,1	11,4	8,2	5,2	1,0	0,6	2,8	5,3	28,4	5,6	5,6	0,7	9,2	3,9	8,9	.
İspanya	6,2	13,3	19,6	3,5	1,7	0,5	1,0	6,1	11,0	4,8	3,6	1,1	15,3	4,8	7,5	.
Fransa	6,9	10,6	21,3	9,7	2,6	0,6	3,1	7,3	10,6	4,0	3,9	0,7	9,1	3,8	6,0	.
İrlanda	5,5	7,8	14,1	1,7	2,0	.	1,7	14,9	14,6	4,3	4,5	2,2	10,5	5,7	9,7	.
İtalya	8,0	13,7	16,7	3,5	1,7	0,7	2,2	4,5	14,6	5,8	4,0	0,8	10,3	3,6	9,7	.
Güney Kıbrıs	5,2	11,2	21,3	3,4	1,1	.	.	5,3	20,7	7,5	7,3	.	10,2	3,8	1,2	.
Litvanya	.	9,9	9,3	.	.	.	.	5,9	23,7	5,1	5,9	.	14,5	7,3	9,5	.
Lüksemburg	9,4	13,5	31,0	5,8	.	.	2,3	5,6	7,9	4,5	3,1	.	4,0	2,6	7,6	.
Macaristan	1,7	18,0	11,3	1,8	1,0	0,4	0,5	4,6	26,9	7,6	3,9	1,0	13,7	3,7	3,8	.
Malta	7,7	9,9	19,1	.	.	.	.	9,9	17,3	.	9,9	.	13,3	.	.	.
Hollanda	10,0	10,3	25,2	2,0	1,9	0,5	1,3	8,9	5,8	4,7	1,4	1,2	10,1	2,4	10,6	4,0
Avusturya	7,0	16,3	26,5	3,3	2,5	0,7	2,4	6,5	10,4	3,8	4,3	0,9	5,2	3,7	6,3	.
Portekiz	5,7	13,0	20,1	5,5	1,4	.	1,7	7,3	9,1	5,9	4,5	1,4	13,0	3,4	7,4	.
Slovenya	4,7	10,9	26,8	3,4	1,2	.	2,0	5,7	14,1	5,6	5,4	0,8	5,3	2,4	11,7	.
Slovakya	3,6	14,6	21,4	2,6	1,5	.	1,6	6,6	20,2	4,9	4,9	1,9	9,3	3,4	2,4	.
Finlandiya	7,9	9,0	15,4	1,4	1,0	.	4,1	15,2	18,3	3,7	3,8	0,9	5,3	2,2	10,3	1,4
İsveç	8,8	8,8	25,1	1,8	3,6	.	7,0	7,0	5,8	5,2	4,3	0,9	8,2	2,1	11,0	0,3
İngiltere	5,4	10,7	15,8	1,7	2,4	0,1	2,7	15,0	14,0	5,1	4,6	1,8	8,7	3,2	8,4	0,4
Romanya	5,0	11,6	5,9	2,9	1,0	0,9	0,8	8,3	31,6	10,0	4,2	1,7	10,3	2,0	3,9	.
Norveç	17,5	9,9	20,7	3,7	3,4	0,3	1,8	4,7	4,2	1,7	1,6	1,0	10,5	2,3	6,0	10,6

Grafik 65:

Avrupa Birliği'nde Engelli Çeşitlerinin Ülkelere göre Dağılımı (%) (2002)
0.5
7.9
3.3
9.3
1.2
4
5
12.7
9.4
2.8
0.4
2.1
4.5
19.3
11.3
6.4
Cevapsız
Diğer Sağlık Problemleri
Diğer İlerleyici Hastalıklar (Parkinson, HIV)
Zihin veya Sinir Problemleri
Sara Hastalığı
Diabet Hastalığı
Karın, Karaciğer, Böbrek veya Sindirim Problemleri
Kalp, Kan Basıncı veya Dolaşımla İlgili Problemler
Göğüs ve Nefes Alma ile İlgili Problemler
Deri Problemleri
Konuşma Engelliler
Duyma ile İlgili Problemler
Görme ile İlgili Problemler
Sırtta ve Boyunda olan Problemler
El ve Kollarla İlgi Problemler
Ayaklarla ve Bacaklarla İlgili Problemler
0
2
4
6
8
10
12
14
16
18
20

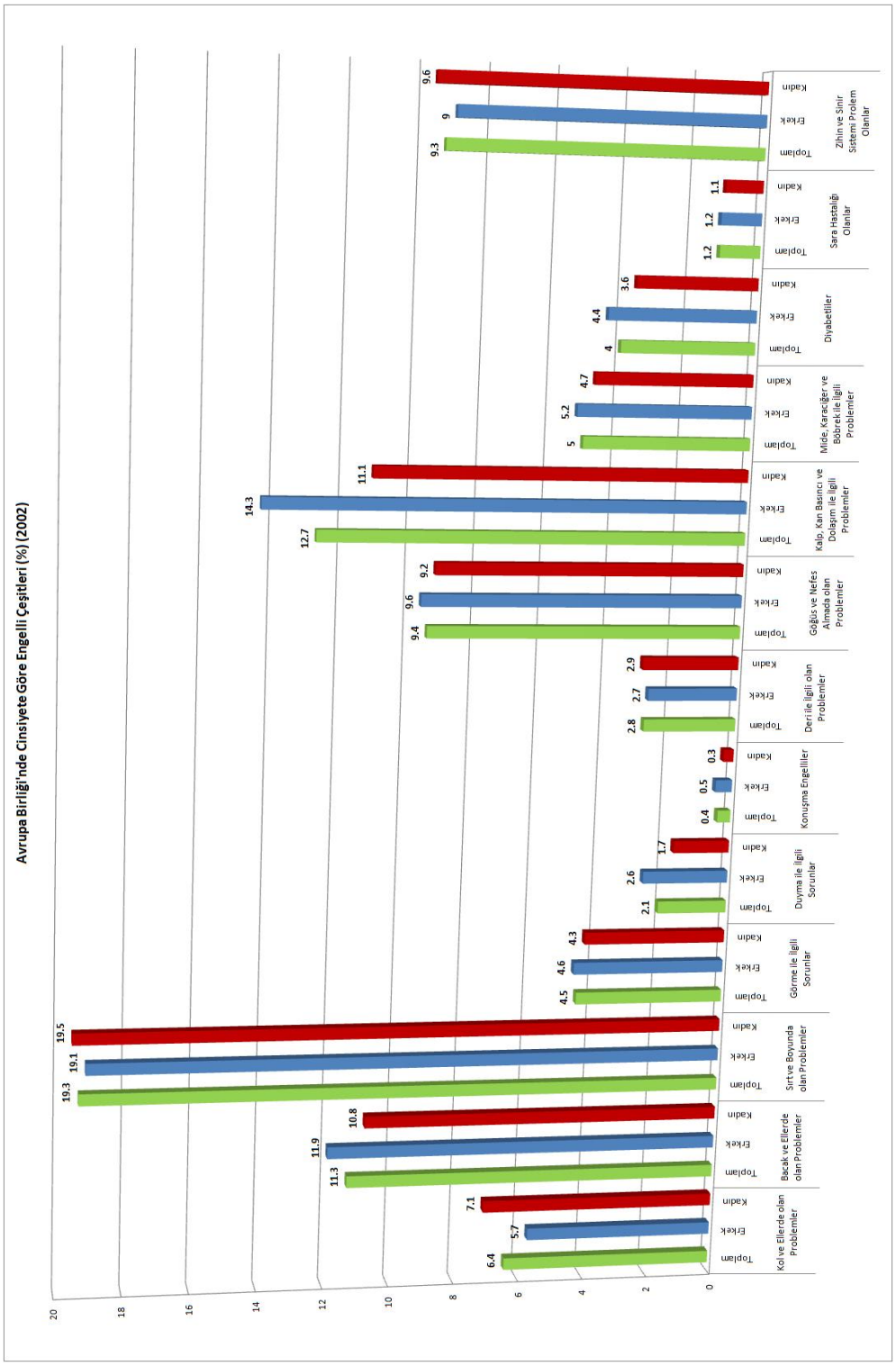
Diğer bir taraftan Avrupa Birliği'nde özrün cinsiyete göre dağılımını inceleyecek olursak Tablo 56 ve Grafik 66'ten görüleceği üzere kadınlar ve erkeklerin özür türlerinin dağılımının bazılarında eşit olduğu bazılarında ise kadınların erkelerden veya erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bunlara örnek vermek gerekirse kol ve ellerde olan problemler kadınlarda %7.1 iken erkelerde % 5.7'dir. Diğer bir taraftan kalp, kan basıncı ve dolaşım ile ilgili problemlerde kadınların oranı %11.1 iken erkelerde % 14.3'dür.

Tablo 56:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Cinsiyete Göre Engelli Çeşitleri (%) (2002)

	Kol ve Ellerde olan Problemler			Bacak ve Ellerde olan Problemler			Sırt ve Boyunda olan Problemler			Görme ile ilgili Sıkıntılar			Duyma ile ilgili Sıkıntılar			Konuşma Engelliler			Deri ile ilgili olan Problemler			Göğüs ve Nefes Almada olan Problemler			Kalp, Kan Basıncı ve Dolaşım ile ilgili Problemler			Mide, Karaciğer ve Böbrek ile ilgili Problemler			Diyabetliler			Sara Hastalığı Olanlar			Zihin ve Sinir Sistemi Problem Olanlar		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (4825)	6,4	5,7	7,1	11,3	11,9	10,8	19,3	19,1	19,5	4,5	4,6	4,3	2,1	2,6	1,7	0,4	0,5	0,3	2,8	2,7	2,9	9,4	9,6	9,2	12,7	14,3	11,1	5	5,2	4,7	4	4,4	3,6	1,2	1,2	1,1	9,3	9	9,6
Belçika	5,6	5,3	5,9	9,5	9,8	9,3	27,7	28,9	26,4	4,8	4,8	4,9	1,5	1,8	1,2	0,7	0,8	0,5	2,4	2,0	2,7	6,1	6,8	5,5	9,6	11,2	7,8	5,2	5,7	4,7	3,5	3,1	3,9	0,9	0,8	0,9	7,3	6,3	8,3
Çek Cumhuriyeti	4,5	4,9	4,2	13,2	12,6	13,8	18,3	16,3	20,2	6,2	6,3	6,1	1,2	1,4	1,0	0,4	0,4	0,5	6,3	6,5	6,0	6,9	7,9	6,0	18,1	20,1	16,2	7,6	8,4	6,9	4,7	5,1	4,4	1,1	1,2	1,0	4,0	3,7	4,3
Danimarka	6,7	4,4	8,9	10,3	11,9	8,8	27,9	27,1	28,6	2,1	2,4	1,9	1,8	2,1	1,5	0,4	...	...	4,6	4,7	4,5	7,2	6,6	7,8	9,6	12,6	6,8	5,2	4,6	5,7	4,1	4,6	3,6	1,5	1,1	1,9	9,0	9,5	8,5
Estonya	7,0	7,3	6,7	12,9	11,4	14,2	16,2	20,0	12,8	6,9	8,0	6,1	...	...	...	...	...	...	5,0	...	6,9	4,7	5,4	...	20,9	17,4	23,9	9,4	10,6	8,3	2,7	...	...	...	...	...	5,4	7,7	...
Yunanistan	3,1	3,5	2,7	11,4	9,7	12,8	8,2	6,3	9,9	5,2	4,8	5,5	1,0	1,0	1,0	0,6	...	...	2,8	1,7	3,8	5,3	5,4	5,2	28,4	32,2	25,1	5,6	6,4	5,0	5,6	5,3	5,8	0,7	1,1	...	9,2	10,5	8,1
İspanya	6,2	5,2	7,4	13,3	12,9	13,8	19,6	18,2	21,2	3,5	4,0	2,9	1,7	1,6	1,9	0,5	0,6	0,4	1,0	1,1	0,9	6,1	6,7	5,5	11,0	13,3	8,3	4,8	4,9	4,7	3,8	3,6	3,8	1,1	1,1	1,1	16,3	15,9	14,5
Fransa	6,9	6,0	7,8	10,5	11,7	9,4	21,3	21,8	20,8	9,7	9,7	9,7	2,6	3,3	1,8	0,5	0,7	0,4	3,1	3,1	3,2	7,3	8,3	6,5	10,6	11,5	9,8	4,0	4,4	3,6	3,9	4,1	3,8	0,7	0,7	0,7	9,1	8,1	10,1
İrlanda	5,5	4,9	6,2	7,8	7,4	8,2	14,1	13,9	14,3	1,7	1,9	...	2,0	2,1	...	...	...	...	1,7	...	...	14,9	14,7	15,1	14,6	17,2	11,6	4,3	3,9	4,8	4,5	5,1	3,8	2,2	1,9	2,4	10,5	11,5	9,5
İtalya	8,0	6,6	9,5	13,7	13,4	14,0	16,7	15,8	17,8	3,5	3,8	3,2	1,7	2,0	1,4	0,7	0,8	0,7	2,2	2,2	2,2	4,5	5,1	3,9	14,6	16,8	12,1	5,8	6,6	4,9	4,0	4,0	4,1	0,8	0,8	0,8	10,3	10,3	10,3
Güney Kıbrıs	5,2	5,0	5,4	11,2	10,8	11,6	21,3	17,7	25,4	3,4	4,0	2,7	1,1	...	...	...	...	...	...	...	...	5,3	5,2	5,3	20,7	24,3	16,7	7,5	7,1	8,0	7,3	8,8	5,6	...	...	...	10,2	10,3	10,0
Litvanya	...	...	...	9,9	9,7	10,0	9,3	9,1	9,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5,9	6,3	5,5	22,7	21,3	25,9	5,1	...	...	5,9	6,4	5,5	...	...	...	14,5	16,7	12,5
Lüksemburg	9,4	11,1	6,8	13,5	14,1	12,8	31,0	33,4	27,3	5,8	6,3	6,5	...	...	...	...	...	...	2,3	...	...	5,6	6,0	5,1	7,9	8,4	7,0	4,5	3,5	5,9	3,1	3,0	...	...	...	4,0	3,3	5,1
Macaristan	1,7	2,4	1,1	18,0	20,0	16,2	11,3	10,7	11,9	1,8	1,7	1,9	1,0	0,7	1,2	0,4	...	...	0,5	...	...	4,6	5,6	3,8	28,9	26,3	28,3	7,6	9,0	6,3	3,9	3,5	4,3	1,0	1,5	...	13,7	11,2	16,0
Malta	7,7	...	...	9,9	...	...	19,1	18,0	20,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	9,9	...	...	17,3	20,6	...	...	...	...	9,9	...	...	...	...	...	13,3	15,7	...
Hollanda	10,0	8,4	11,4	10,3	9,8	10,8	26,2	26,2	24,2	2,0	2,1	1,9	1,9	2,5	1,2	0,5	0,6	0,3	1,3	1,2	1,4	8,9	8,5	9,3	5,6	8,1	3,1	4,7	4,7	4,6	1,4	1,5	1,2	1,2	1,4	0,9	10,1	10,1	10,1
Avusturya	7,0	6,9	7,2	16,3	16,3	16,3	26,5	24,9	28,6	3,3	3,6	3,0	2,5	3,1	1,9	0,7	...	...	2,4	2,3	2,6	6,5	6,8	6,2	10,4	11,1	9,7	3,8	3,5	4,2	4,3	5,1	3,2	0,9	0,8	0,9	5,2	5,3	5,0
Portekiz	5,7	5,3	6,0	13,0	13,4	12,7	20,1	17,6	22,2	5,5	5,4	5,5	1,4	1,8	...	...	...	...	1,7	1,8	1,7	7,3	7,6	7,1	9,1	10,3	8,2	5,9	6,8	5,1	4,5	4,7	4,2	1,4	1,7	1,1	13,0	11,9	14,0
Slovenya	4,7	5,1	4,3	10,9	12,6	9,1	26,8	25,4	28,3	3,4	2,6	4,2	1,2	1,8	...	...	...	...	2,0	1,3	2,7	5,7	6,5	4,9	14,1	14,8	13,5	5,6	5,9	5,3	5,4	6,2	4,4	0,8	...	0,9	5,3	5,3	5,4
Slovakya	3,6	4,2	3,1	14,6	16,8	13,5	21,4	19,7	22,9	2,6	2,8	2,5	1,5	1,8	...	...	...	...	1,6	...	2,3	6,6	6,9	6,4	20,2	22,3	18,1	4,9	4,5	5,4	4,9	4,8	5,1	1,9	2,3	...	9,3	9,8	8,8
Finlandiya	7,9	7,8	8,0	9,0	10,1	8,1	16,4	17,2	13,7	1,4	1,6	1,2	1,0	1,4	0,7	...	...	...	4,1	3,5	4,7	16,2	14,2	16,0	19,3	20,6	16,2	3,7	3,8	3,6	3,8	4,5	3,2	0,9	0,9	0,9	5,3	5,3	5,3
İsveç	8,8	7,8	9,7	8,8	10,5	7,4	25,1	22,4	27,6	1,8	2,2	1,5	3,6	4,4	2,9	...	...	...	7,0	6,5	7,4	7,0	7,4	6,5	5,9	7,4	4,3	5,2	5,6	4,8	4,3	6,3	2,6	0,9	0,9	0,9	8,2	7,3	9,1
İngiltere	5,4	4,9	6,0	10,7	11,5	10,0	16,8	15,9	16,7	1,7	1,9	1,4	2,4	2,9	1,9	0,1	...	...	2,7	2,8	2,7	15,0	14,6	15,3	14,0	16,9	12,2	5,1	5,0	5,2	4,6	5,4	3,8	1,8	1,9	1,7	8,7	8,5	8,9
Romanya	5,0	5,9	4,3	11,6	11,9	11,3	5,9	6,1	5,8	2,9	2,7	3,1	1,0	1,3	0,9	0,9	1,2	0,7	0,8	1,1	0,5	8,3	11,7	5,7	31,6	26,8	36,2	10,0	9,8	10,9	4,2	3,0	5,1	1,7	1,9	1,5	10,3	11,3	9,5
Norveç	17,5	12,2	22,2	9,9	10,3	9,6	20,7	19,6	21,7	3,7	4,3	3,1	3,4	4,3	2,6	0,3	0,5	...	1,8	1,8	1,9	4,7	5,1	4,3	4,2	6,8	2,0	1,7	1,6	1,9	1,6	1,8	1,4	1,0	1,2	0,8	10,6	12,5	8,7

Grafik 66:

Avrupa Birliği'nde Cinsiyete Göre Engelli Çeşitleri (%) (2002)
Kol ve Ellerde olan Problemler
Bacak ve Ellerde olan Problemler
Sırt ve Boyunda olan Problemler
Görme ile ilgili Sorunlar
Duyma ile ilgili Sorunlar
Konuşma Engelliler
Deri ile ilgili olan Problemler
Göğüs ve Nefes Almada olan Problemler
Kalp, Kan Basıncı ve Dolaşım ile ilgili Problemler
Mide, Karaciğer ve Böbrek ile ilgili Problemler
Diyabetliler
Sara Hastalığı Olanlar
Zihin ve Sinir Sistemi Prolem Olanlar
Toplam
Erkek
Kadın
0
2
4
6
8
10
12
14
16
18
20

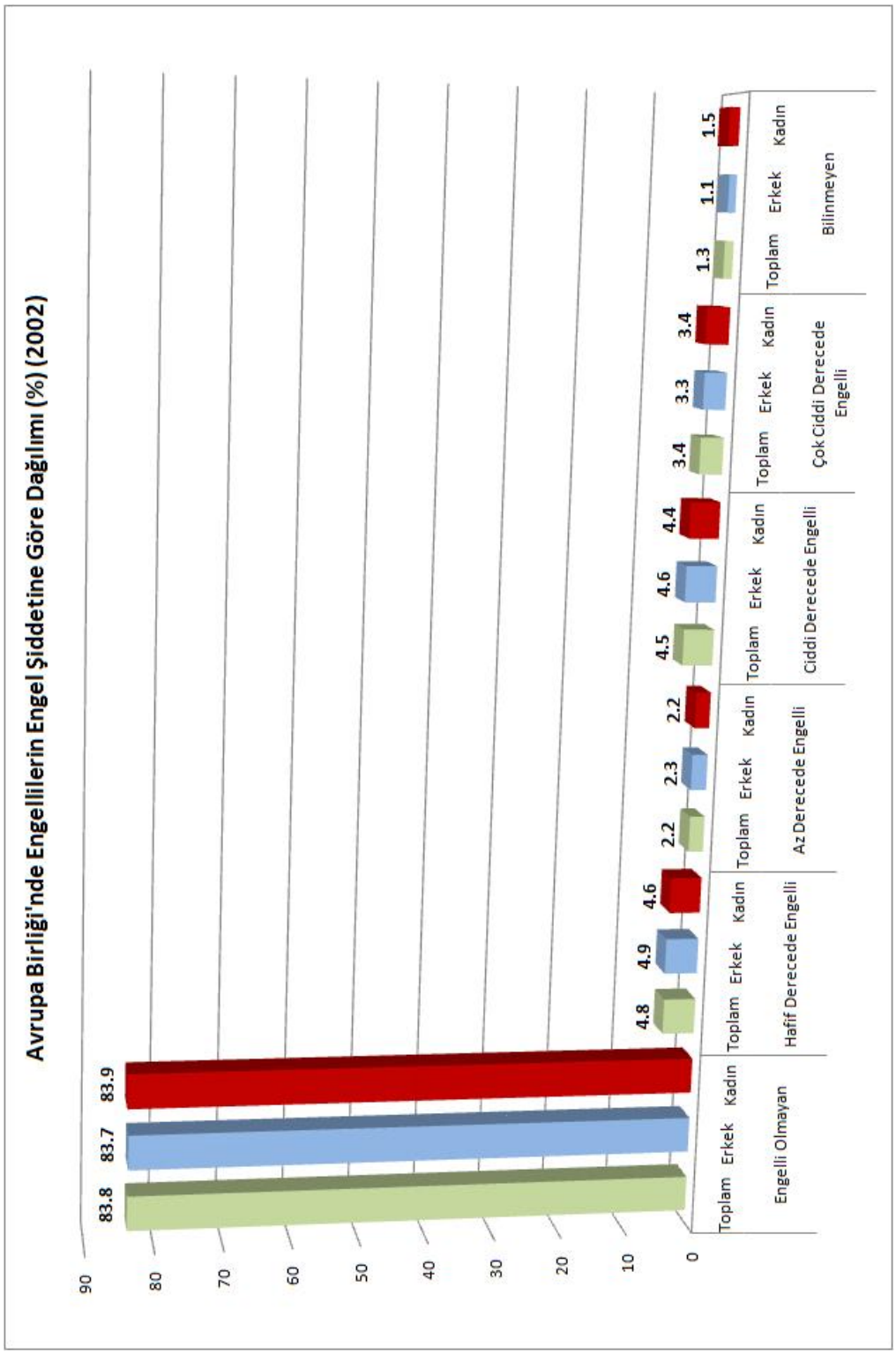
Avrupa Birliği'nde engellilerin engel şiddetine göre dağılımını inceleyecek olursak Tablo 57 ve Grafik 67'den görüleceği üzere bu konuda çeşitli şiddet seviyeleri vardır. Avrupa Birliği'nde engellilerin engel şiddetine göre oranlara bakıldığında % 83.8 Engelli Olmayan, % 4.8 Hafif Derecede Engelli, %2.2 Az Derecede Engelli, % 4.5 Ciddi Derecede Engelli, %3.4 Çok Ciddi Derecede Engelli, %1.3 Bilinmeyen olarak dağıldığını görmek mümkündür.

Tablo 57:

Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Engel Şiddetine Göre Dağılımı (%) (2002)

	Engelli Olmayan			Hafif Derecede Engelli			Az Derecede Engelli			Ciddi Derecede Engelli			Çok Ciddi Derecede Engelli			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-25)	83.8	83.7	83.9	4.8	4.9	4.6	2.2	2.3	2.2	4.5	4.6	4.4	3.4	3.3	3.4	1.3	1.1	1.5
Belçika	81.6	81.1	82.1	4.2	4.7	3.8	1.8	2.1	1.5	3.8	4.1	3.5	2.4	2.3	2.5	6.2	5.7	6.8
Çek Cumhuriyeti	79.8	80.8	78.8	6.6	6.2	7	2.6	2.5	2.6	6.4	6.2	6.7	4.5	4.3	4.7	0.1	0.1	0.1
Danimarka	80.1	81.2	78.9	6	6.6	5.3	3.2	3.3	3.2	6.4	5.7	7.1	3.9	2.9	5	0.4	0.3	0.4
Almanya	88.8	87.8	89.7	.	.	.	1.1	1.2	0.9	7.9	8.5	7.3	.	.	.	2.3	2.5	2
Estonya	76.3	76.9	75.8	12.2	11.8	12.6	2.8	2.7	2.8	3	2.2	3.7	4.7	5.1	4.3	1	1.2	.
Yunanistan	89.7	90.1	89.4	2.6	2.3	2.9	0.8	0.7	0.9	2.2	2.3	2	2.6	2.7	2.5	2.1	1.9	2.4
İspanya	91.3	90.6	92	1.5	1.6	1.3	0.8	0.9	0.7	2.3	2.4	2.3	3.5	4	3.1	0.6	0.5	0.7
Fransa	75.4	75.7	75.2	11.2	11.8	10.6	4	3.8	4.1	5.1	4.9	5.3	4.2	3.7	4.6	0.1	0.1	0.1
İrlanda	89	88.4	89.5	2.3	2.7	1.9	0.8	0.8	0.7	5.9	6.4	5.4	0.9	1.1	0.7	1.1	0.5	1.7
İtalya	93.4	93	93.7	1.4	1.6	1.1	0.9	1	0.7	1.6	1.6	1.5	2.5	2.5	2.6	0.3	0.3	0.3
Güney Kıbrıs	87.8	86.6	88.9	2.9	3.1	2.7	1.1	1.3	0.9	5.6	5.9	5.2	2.6	3	2.2	.	.	.
Litvanya	91.6	91.7	91.5	0.3	.	.	0.9	1	0.7	1.9	1.9	1.9	4.8	4.7	4.9	0.5	0.5	0.6
Lüksemburg	88.3	86.3	90.4	5.1	6.1	4	0.4	0.5	.	2.2	2.6	1.9	2.1	2.6	1.7	1.9	1.9	1.8
Macaristan	88.6	88.7	88.6	0.2	0.1	0.2	0.4	0.3	0.4	1.5	1.5	1.4	9.4	9.3	9.4	.	.	.
Malta	91.5	90.3	92.7	2.4	2.8	2.1	0.9	.	.	2.3	2.5	2.2	2.8	3.3	2.2	.	.	.
Hollanda	74.6	75.5	73.6	12.4	12.2	12.5	6.6	6.7	6.6	3.1	2.8	3.3	3.2	2.5	3.8	0.2	0.2	0.1
Avusturya	87.2	88	86.4	4.2	4.8	3.8	1.4	1.6	1.2	3.5	3.8	3.3	2.5	2.6	2.5	1.2	1.2	1.1
Portekiz	80.1	81.7	78.5	4.8	4.3	5.2	1.5	1.5	1.6	5.9	5.4	6.4	7.6	7	8.1	0.2	.	.
Slovenya	80.5	80.1	80.9	2.7	2.8	2.6	2	2.1	1.8	7	7.3	6.6	7.9	7.7	8	.	.	.
Slovakya	91.8	91.9	91.8	0.3	0.3	0.3	0.4	0.5	0.4	1.9	1.9	1.9	5.1	5	5.1	0.4	0.4	0.4
Finlandiya	67.8	68.3	66.4	11.4	10.8	12.1	5.4	5	5.8	7.1	6.7	7.5	8.1	8.1	8.1	0.1	0.2	.
İsveç	80.1	81.8	78.3	8.9	9.1	8.6	4.4	3.9	5	4.6	3.6	5.7	1.7	1.3	2.1	0.3	0.2	0.4
İngiltere	72.8	73.3	72.2	9.4	9.7	9	3.9	4	3.8	4.5	4.7	4.2	6.1	6.5	5.7	3.4	1.9	5
Romanya	94.2	95	93.5	0.6	0.6	0.7	0.3	0.3	0.3	1	0.8	1.2	3.4	2.9	3.9	0.4	0.4	0.4
Norveç	83.6	84.5	82.6	.	.	.	.	.	.	0.3	0.2	0.3	14.5	13.6	15.3	1.7	1.6	1.7

Grafik 67:

Avrupa Birliği'nde Engellilerin Engel Şiddetine Göre Dağılımı (%) (2002)
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
83.8
83.7
83.9
4.8
4.9
4.6
2.2
2.3
2.2
4.5
4.6
4.4
3.4
3.3
3.4
1.3
1.1
1.5
Toplam
Erkek
Kadın
Engelli Olmayan
Hafif Derecede Engelli
Az Derecede Engelli
Ciddi Derecede Engelli
Çok Ciddi Derecede Engelli
Bilinmeyen

5.2.6. Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Hukuksal Düzenlemeler

Özürlülük küreselleşme krizi ile birlikte tüm toplumlar için sosyal politikanın en sorunlu alanı olarak karşımıza çıkmıştır. Sosyal politika bağlamında özürlüler politikalarının temel referansları, Birleşmiş Milletlerin bu alanda ortaya koyduğu çalışmalardır. Birleşmiş Milletler, özürlü politikalarıyla ilgili sekiz kritik alanı belirlemiştir. Bunlar; ulaşılabilirlik, eğitim, istihdam, gelir sağlama ve sosyal güvence, aile yaşamı ve kişisel entegrasyon, kültür- eğlence-spor ve dindir.

Dünyada özürlülerin korunması ile ilgili en ileri düzenlemeye sahip olanlardan olan Avrupa Birliği'nin özürlülere verdiği önem sebebiyle, onlarla ilgili yasal değerlendirmelere sahip bulunduğunu bilmekteyiz. Anayasalarında özürlülüğe dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Özürlülüğün kapsamı çok genişletilmiş**,** "Özürlü Ayrımcılığı Kanunu" ile çok geniş bir kesime koruma getirilmiş ve özürlülere yönelik ayrımcılık önemli yaptırımlara tabi tutulmuştur.

Ancak Avrupa Birliği ülkeleri içinde özürlülük konusunda kurumsallık açısından homojen bir yapı bulunmamaktadır. İngiltere, Almanya, Hollanda ve Danimarka'nın diğer ülkelere göre daha oturmuş bir kurumsallığa sahip olunmasına rağmen, söz konusu ülkelerde dahi özürlülük konusunda yekpare uygulamalardan söz edilemez. Temel bir politika çerçevesinde kurumsal yapıları yeniden düzenleme çabası kendisini göstermektedir. Sosyal haklar" Sosyal Kitap" adı altında yayımlanmıştır: Sosyal haklar pek çok yasada dağınık olarak bulunurken, burada bir araya getirilmiş, anlaşılır ve açık olması sağlanmıştır.[86]

Avrupa Birliği'nde son yirmi yılda sakatlık yardımlarından yararlanan özürlülerin sayısındaki artışın büyük oranda olması, özürlü insanların işgücü piyasasının dışında tutulmasının önemli göstergelerinden biridir.[87] Avrupa Komisyonu istihdam direktifi Avrupa Birliği'nde ayrımcılığı yasaklamıştır. Bununla bağlantılı olarak bütün işverenler özürlü kişilere makul ölçülerde bireylerin durumlarına göre uygun şartlar sunması gerekli olmuştur. Mevcut istihdam kanunları

[86] Makbule ve Ali Nejat Ölçen, **Özürlüler Hukuku, Almanya'da Özürlülerin Üretken Dünyası**, Ankara, Zihinsel Yetersiz Çocuklar Yetiştirme ve Koruma Vakfı Yayın No: 1., 1991, s.9
[87]Mehmet Ergün, "Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılımı ve İşverenler", 2005, (Çevirimiçi) http://www.ozida.gov.tr/egitim/isverenrehberi.htm , 11.01.2008

ise özürlü kişilerin işe alınmasını ve iste tutulmasını desteklemiş ve bu konuda. Birçok ülke istihdam kurallarına uymak için kanunlarında değişiklikler yapmıştır.[88]

İstihdam için devlet yardımı uygulaması, özürlü işçilerin işe alınmasını teşvik etmiş, üye ülkelerin işverenlerine finansal destekler vererek ve özürlülerin iş piyasasına girmesini sağlamıştır. Bunun yanında Avrupa açık method koordinasyonu ise, üye ülkelerin özürlüler için politikalar yapılmasını desteklemiş, istihdam, sosyal güvenlik, sağlık, emeklilik ödemesi, konularında özürlülerin durumlarını dikkate alınmasını gerektirmiştir.[89]

Avrupa Birliği uzun vadeli özürlülerin topluma dahil edilim stratejisi, özürlü hareket planında (DAP) ve 2004-2010 Avrupa Özürlüler Stratejisi'nde de belirtilmiştir.[90]

5.2.6.1. Avrupa Birliği'nin Özürlülerle İlgili Mevzuatı

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuran Roma Antlaşması, doğrudan özürlülerden bahsetmez. Zaten, AB'nin özürlülerle ilgili kesin yaptırım hükmü taşıyan kuralları yoktur. Ancak, bütün üye ülkeleri bağlayıcı tavsiye niteliğinde Bakanlar Kurulu kararları vardır.[35] Gerek Roma Antlaşması ve gerekse Tek Senet'le getirilen düzenlemelerde, üye ülkeler arasında bir sosyal bütünleşme ya da standartlaşmadan söz edilmemekte, ancak Topluluk ülkelerinin sıkı bir işbirliği yoluyla, sosyal mevzuatlarını uyumlaştırmaları öngörülmektedir. "Topluluk Çalışanları Temel Sosyal Hakları Şart"ının 1990 yılında kabulü, Toplulukta o güne kadar yapılmış olan çalışmaları kuvvetlendirici bir etki yapmış ve Topluluk içinde temel bir kaynak olarak kabul edilmiştir.[91]

Özürlülerle ilgili kararları, antlaşmadaki bir maddeye dayandırmak istersek, bu madde ancak 128. madde olabilir. Buna göre Konsey, Komisyon'dan gelen teklif üzerine ve Ekonomik Sosyal Komite'nin görüşünü de alarak ortak mesleki eğitim politikası yürütülmesi için genel ilkeleri koyar. Ayrıca 235. maddede, Konsey'in,

[88] European Commission, "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.4
[89] **A.e.,** p.4
[90] **A.e.,** p.4
[91] Şebnem Karauçak, "Avrupa Topluluğu'nda Sosyal Politika",İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 1990, s. 11

Komisyon'dan gelen öneri üzerine, tek pazarın işlemesi için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmektedir.[92]

Antlaşmanın 117. ve 118. maddeleri (Tek Avrupa Senedi'ndeki 118 A dahil), Topluluktaki iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal alanda üye ülkeler arasında işbirliğini içermektedir. 118. madde, esas olarak sosyal konulara ilişkindir. Bu maddede, üye devletler arasında; istihdam; iş hukuku ve çalışma şartları; mesleki eğitim ve gelişimi; sosyal güvenlik; meslek hastalıkları ve iş kazalarının önlenmesi; iş sağlığı; sendika hakkı, işçi ve işveren arasındaki toplu sözleşmeler konularını içerir.[93] Tek Senet'teki 118 A maddesi ise, işçilerin sağlık ve güvenliğinin korunması ile çalışma ortamının geliştirilmesini sağlamayı amaç edinmiştir.[94]

Roma Antlaşması'nın 123, 124, 125, 126, 127 ve 128. maddeleri Avrupa Sosyal Fonu ile ilgilidir. Bu maddeler, Topluluk bünyesinde çalışanların yaşam seviyelerini yükseltmek, onların Topluluk içinde coğrafi ve mesleki hareketliliğini artırmak ve istihdam kolaylıkları sağlamak için Avrupa Sosyal Fonu adı verilen bir fonun oluşturulmasını öngören maddelerdir. Fonun idaresi, 124. madde ile Komisyon'a verilmiştir. Bu konularda, 127. maddede belirtilen düzenlemeler çerçevesinde yapılan harcamaların %50'sinin fon tarafından karşılanacağı aynı antlaşmanın 125. maddesinde ifade edilmiştir.[95]

1981 Uluslararası Özürlüler Yılı, Topluluğun özürlüler ile ilgili konulara derinlemesine el atmasına vesile olmuştur. 1981'den beri, Komisyon, özürlünün tüm dünyasını kapsayan çalışmalar yapmakta ve kararlar almaktadır. Bu nedenle, AB'nde özürlülerle ilgili kararlara baktığımızda, 1981' den önce ve 1981'den sonra alınanlar olmak üzere değerlendirilir.

5.2.6.2. Avrupa Birliği'nde Özürlülerle İlgili Topluluk Kararları

[92] Consolidated Version Of The Treaty Establishing The European Community, (97/C 340/03), (Çevirimiçi) http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078, 09.02.2008
[93] **A.e.,** Article 117-118
[94] Yasemin Oğuz, **Engelliliğe Toplumsal ve Etik Bakış; Özel Eğitim ve Rehabilite Hizmetlerine İhtiyaç Duyan Bireyler ve Aileleri**, Ankara, Zihinsel ve Bedensel Engelli Çocukları ve Aileleri Araştırma Eğitim, dayanışma ve Yardımlaşma Derneği yayını No. 1, 2005, s.4
[95] **A.e.,** s. 5

Avrupa Birliği'nde Özcülülerle ilgili alınan kararlara bakacak olunursa bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- 1974 Bir sosyal eylem programı oluşturan Konsey kararı (Resolutıon)
- 1974 Engelli insanların mesleki rehabilitasyonu için ilk eylem programı oluşturan Konsey Kararı
- 1975 Mimari engellerin kaldırılması ve mobilite (hareketlilik) hakkındaki Komisyon haberleşmesi
- 1975 Topluluk rehabilitasyon merkezleri şebekesinin başlaması
- 1976 Engelli insanlar için geliştirilmiş evler yapımını teşvik eden projenin başlaması
- 1981 Uluslararası Özürlüler Yılı
- 1981 Özürlü insanların ekonomik, sosyal ve mesleki bütünleşmesi (integration) hakkındaki Parlamento Kararı
- 1981 Engellilerin durumu ve problemleri hakkındaki ECOSOC'un görüşü
- 1991 Özürlü insanların sosyal bütünleşmesi hakkında Komisyon'dan Konsey'e iletişim
- 1981 Özürlülerin sosyal bütünleşmesi hakkındaki Konsey Karan
- 1982 Komisyon'un, Özürlüler İçin Eylem Büro'sunun kurulması
- 1983 Sosyal bütünleşme konusundaki bölgesel projelerin başlaması
- 1984 Özürlü insanların istihdamı için işyeri
- 1984 Engelli çocukların eğitim sistemine uyumları hakkındaki Konsey ve Eğitim Bakanların sonuç kararları (conclusıon)
- 1984 Handynet Projesi'nin başlaması
- Ocak 1986 Avrupa Topluluğu'nda özürlülerin istihdamı hakkındaki Konsey kararı
- 1986 İstihdam hakkındaki kararın Konsey tarafından kabulü
- 1987 Okulda uyum (özürlülerin) hakkında Topluluk işbirliği programı
- Şubat 1988 İşçilerin Temel Sosyal Hakları Topluluk Şart'ının Konsey tarafından
  kabulü

- 1988 8 8/23 1/EEC sayılı kararla İkinci Topluluk Eylem Planı'nın (HELİOS 1-1988-1991) Kabulü
- 1989 Mobilitesi azalmış işçilerin, çalışma yaşamında, işe gidiş-gelişlerindeki minimum talepler ve güvenli ulaşım hakkındaki Konsey Direktifinin kabulü
- 1989 Özürlülere, mesleki eğitim ve iş hayatına katılmalarında eşit şanslar tanınması hakkında Konsey Kararı
- 31 Mayıs 1990, Konsey İlke Kararı: Özürlü çocuklar ve gençlerin genel öğretim sistemine katılımı (90/C 162/02)
- 1993 93/136/EEC sayılı kararla Üçüncü Topluluk Eylem Programı'nın (HELİOS Il -1983-1996) kabulü[96]
- 20 Aralık 1996, Konsey İlke Kararı: Özürlü bireylere tanınacak fırsat eşitliği (97/C/12/01)
- 4 Haziran 1998, Konsey Tavsiye Kararı: Özürlüler için park kartı verilmesi (1998/376/EC)
- 17 Haziran 1999, Konsey İlke Kararı: Özürlü kişilere istihdamda fırsat eşitliği sağlanması (1999/C 186/02)
- 27 Kasım 2000, Konsey Kararı: Ayrımcılığa karşı topluluk eylem planı oluşturulması (2001-2006)
- 27 Kasım 2000, Konsey Direktifi: İstihdamda ve işte eşit muamele konusunda genel çerçeve (2000/78 EC) ve Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi (2000/C 364/01)
- 12 Mayıs 2000, Sonuç Tebliği: Özürlüler için Engelsiz Avrupa
- 30 Ekim 2003, Sonuç Tebliği: Özürlülere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı
- 5 Mayıs 2003, Konsey İlke Kararı: Özürlü öğrencilere eğitim ve mesleki eğitimde fırsat eşitliği sağlanması (2003/C 134/04)
- 6 Mayıs 2003, Konsey İlke Kararı: Özürlü bireylere yönelik kültürel etkinlikler ve bu etkinliklere ulaşılabilirlik (2003/C 134/05)

[96] Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, "Social Europe, The Social Integration of Disabled People", Supplement 7/86, Office for Official Publications of the European Cornmunities, Luxernbourg, 1987, p.3.

- 15 Haziran 2003, Konsey İlke Kararı: Özürlü bireylerin istihdamının ve toplumsal bütünleşmelerinin teşvik edilmesi (2003/C 175/01) [97]

5.2.7. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin İstihdamı

Avrupa Birliği'nde özürlüler ve özürlü kişilerin istihdam ile ilgili rakamlara bakacak olursak, özürlülerin Avrupa Birliği'ndeki çalışma yaşındaki nüfusun % 16'sını teşkil etmekte olduğu görülmektedir. Avrupa da yaşları 16 ile 64 olan 45 milyondan fazla kişi kalıcı hastalıklar veya engellilik durumuyla karşı karşıya kalmış. Yaşları 16 ile 25 arasında olan genç insanlar arasındaki engelli nüfusu yaklaşık 20,5 milyona ulaşmış, bu oranda çalışma yaşındaki nüfusun %7.3 denk gelmiştir.[98]

Avrupa Birliği'nde engellilerin şiddetine göre istihdam durumu incelediğimizde Tablo 58 ve Grafik 68'den görülebileceği gibi engel şiddetine göre dağılım %49.6 ile bütün engelli seviyeleri % 68 ile engelli olmayan, % 74.8 ile hafif derecede engelli, %65.8 ile az derecede engelli, % 40.8 ile ciddi derecede engelli, %18.3 ile çok ciddi derecede engelli, %40.6 ile bilinmeyen olarak görmek mümkündür.

[97] Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler, (Çevirimiçi) http://www.ozida.gov.tr/mevzuat/abrapor.htm#31051990

[98] European Commission, "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 2

Tablo 58:

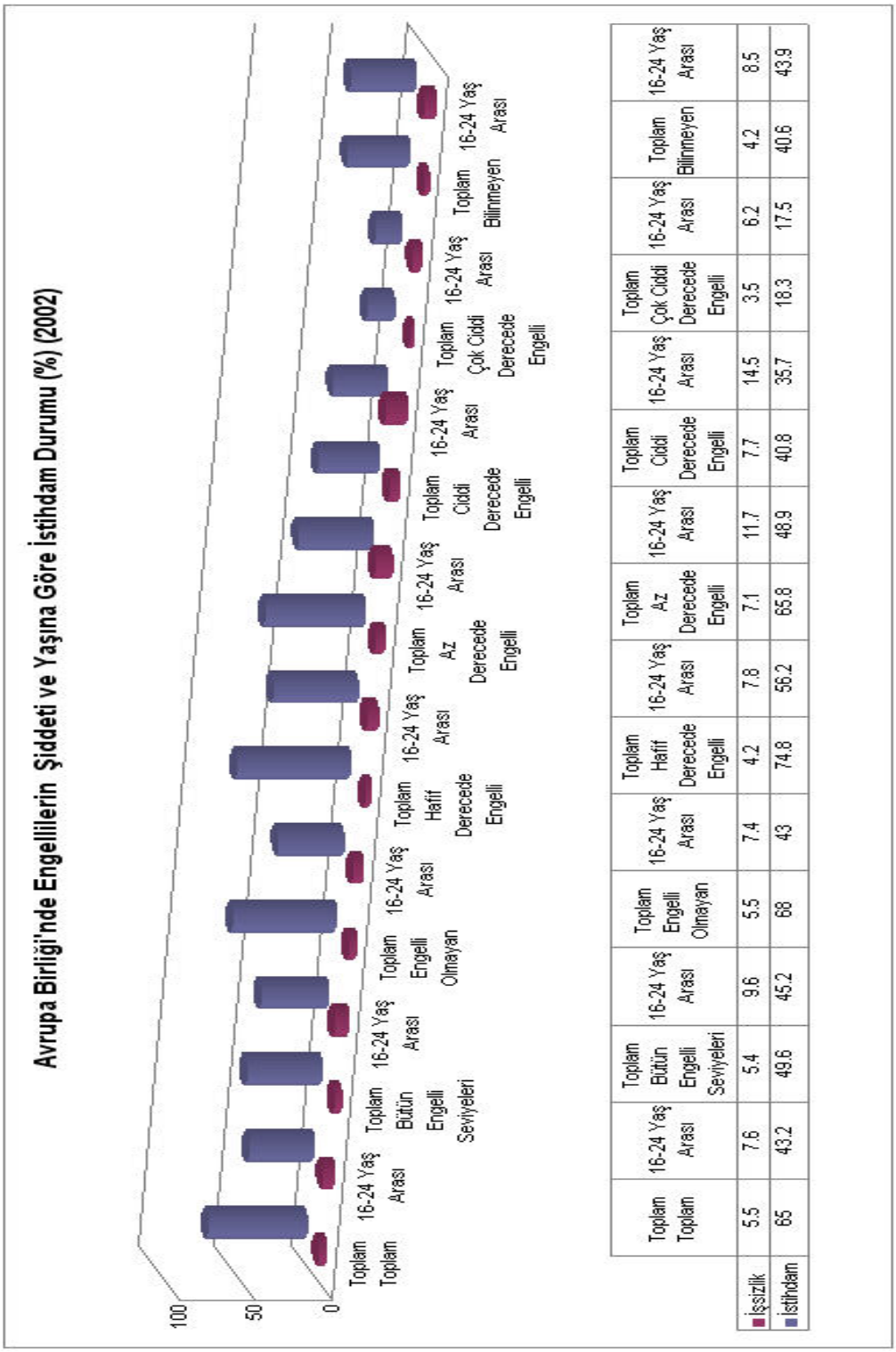
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Şiddeti ve Yaşına Göre İstihdam Durumu (%) (2002)

		Toplam		Bütün Engelli Seviyeleri		Engelli Olmayan		Hafif Derecede Engelli		Az Derecede Engelli		Ciddi Derecede Engelli		Çok Ciddi Derecede Engelli		Bilinmeyen	
		Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam	16-24 Yaş Arası
Avrupa Birliği (AB-25)	İstihdam	65	43.2	49.6	45.2	68	43	74.8	56.2	65.8	48.9	40.8	35.7	18.3	17.5	40.6	43.9
	İşsizlik	5.5	7.6	5.4	9.6	5.5	7.4	4.2	7.8	7.1	11.7	7.7	14.5	3.5	6.2	4.2	8.5
Belçika	İstihdam	60.7	31.3	42.6	33.2	64.3	31.2	72.3	36	69.4	46.3	60.8	39.3	52.8	45.1	:	:
	İşsizlik	4.5	5.8	5.5	8.3	4.3	5.7	4.4	:	10.8	:	7.4	:	9.5	:	1.8	:
Çek Cumhuriyeti	İstihdam	66.7	35.4	47.9	32.1	71.5	35.7	70.1	40.5	65.2	43.8	40.1	25.6	16.8	11.1	:	:
	İşsizlik	5.1	6.7	7.1	9.2	4.5	6.5	3.5	5	6.6	5.5	11.1	16.2	7.2	12.9	:	:
Danimarka	İstihdam	77	67	52.8	61.8	83.1	67.6	83.1	78.7	74.3	57.5	40.8	51	9.3	:	47	:
	İşsizlik	3.5	5	3.5	6.8	3.5	4.7	2.2	:	7.4	15.5	3.8	:	:	:	:	:
Almanya	İstihdam	66.5	50.3	43.3	48.9	69.4	50.4	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	İşsizlik	6.2	5.2	8.7	9	5.9	5	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Estonya	İstihdam	63.3	28.8	48.8	28.5	67.8	28.8	71.6	:	53.9	:	27.4	:	:	:	:	:
	İşsizlik	6.7	5.7	7	:	6.6	5.1	5.7	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Yunanistan	İstihdam	57.8	29.3	36.5	18.6	60.2	29.6	50.5	:	55.2	:	39.5	:	24.9	:	23.3	:
	İşsizlik	6.3	10.1	4	12.6	6.6	10.1	5.6	:	5.2	:	4.9	:	2.7	:	2.1	:
İspanya	İstihdam	59.4	36.3	29.5	30.3	62.4	36.5	65.6	45.6	59.6	62.3	25.6	19.4	9.8	10.4	18.7	:
	İşsizlik	7.5	10	5.2	10	7.7	10	7.5	8.8	11	11.7	6.1	15.6	2.6	8.1	3.3	:
Fransa	İstihdam	64.6	33.5	56	35.7	67.4	33.2	72.2	42.1	63.3	38.7	45	18.2	20.2	19.4	10.4	:
	İşsizlik	6.3	8	6.8	10.8	6.1	7.6	5.7	10.4	8.5	8.3	8.6	16.3	6.1	11.7	:	:
İrlanda	İstihdam	66.5	49.7	40.5	39.5	69.5	50.2	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	İşsizlik	3	4.2	2.8	6.6	3	4.1	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
İtalya	İstihdam	56.7	28.9	37.5	30.5	58	28.9	64.1	53.8	57.2	38.3	39.9	36.8	16	11.6	28.4	:
	İşsizlik	5.4	10.3	4	9.3	5.5	10.3	4	15.9	5.6	:	5.4	:	2.8	:	:	:
Güney Kıbrıs	İstihdam	70.2	41.6	47.8	38.3	73.3	41.7	68.6	:	82.7	:	46.7	:	11.6	:	:	:
	İşsizlik	2.5	3.5	4	15.4	2.3	3.1	:	:	:	:	5.2	:	:	:	:	:
Litvanya	İstihdam	62	28	21	:	65.7	28.3	:	:	39.6	:	30.1	:	12.8	:	:	:
	İşsizlik	9.4	7	6.9	:	9.6	7.1	:	:	:	:	:	:	6.2	:	:	:
Lüksemburg	İstihdam	64.7	35.8	48.8	41.1	66.6	35.6	68	:	78.4	:	50	:	32.3	:	:	:
	İşsizlik	1.7	2.7	1.4	:	1.8	2.4	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Macaristan	İstihdam	57.2	31.5	11.5	18.9	63	31.7	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	İşsizlik	3.4	4.1	1.3	:	3.7	4.1	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Malta	İstihdam	56.1	56.4	32.3	:	58.3	56.9	51	:	62.7	:	25.7	:	:	:	:	:
	İşsizlik	4.1	9.5	4	:	4.1	9.3	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Hollanda	İstihdam	74.5	72.7	58	67.8	80.2	73.5	65.4	72.9	64.7	73.8	50.9	33.3	24.5	:	:	:
	İşsizlik	2	3	2.5	4.2	1.8	2.8	2	:	2.8	:	5	:	1.6	:	:	:
Avusturya	İstihdam	69.1	56.9	50.8	46.9	71.8	57.4	76.4	61.5	68.3	52.4	42.7	36.7	17.6	:	33.9	32.6
	İşsizlik	3.6	4.3	4.8	8.7	3.4	4	1.8	:	4.5	:	4.1	:	2.7	:	22.3	:
Portekiz	İstihdam	70	45.8	55.2	39.2	73.7	46.4	67.2	40.7	77.5	:	57.6	39.7	41.9	37.6	:	:
	İşsizlik	3.4	5.2	3.6	7.9	3.3	5	4.5	:	:	:	3.9	:	2.5	:	:	:
Slovenya	İstihdam	65.3	33.4	47.5	36.3	69.6	33.2	71.3	54.5	70.2	:	55.3	40.4	26.7	:	:	:
	İşsizlik	4.2	5.9	5.4	8.7	3.9	5.7	3.5	:	6.3	:	7.4	:	4	:	:	:
Slovakya	İstihdam	57.8	29.4	19	10.4	61.2	29.7	65.7	:	43.2	:	23.8	:	12	:	19.3	:
	İşsizlik	13.3	17.7	8.6	11.4	13.7	17.8	:	:	:	:	14.9	:	6.3	:	:	:
Finlandiya	İstihdam	70.2	48.5	59.7	48.2	75	48.6	79.5	54.3	72.3	47	51.6	41	30.8	:	:	:
	İşsizlik	7.9	17.4	6.5	16.9	8.5	17.5	5.7	15.9	9.5	21.8	8.2	:	4.1	:	:	:
İsveç	İstihdam	69.6	38.9	74.2	43	68.5	38.4	84.6	52.3	74.7	37.7	63.5	33.6	52.7	:	46.5	:
	İşsizlik	3.7	5.8	4.2	5.9	3.6	5.8	2.9	4.8	7.2	8	4.7	:	:	:	:	:
İngiltere	İstihdam	72.9	62.3	54.6	54.8	79.8	63.7	84.1	68.8	70.2	54.1	49.3	48.2	12.4	14.4	38.5	51.1
	İşsizlik	3.9	7.6	4	10.4	3.8	7.1	3.2	7.2	6.4	15.6	6.2	19.1	2.5	:	3.1	11.7
Romanya	İstihdam	60.1	32.3	26.2	5.5	62.2	32.7	36	:	39.7	:	35.2	:	20.5	:	26.3	:
	İşsizlik	5.7	9.2	3.1	2.9	5.9	9.3	2.4	:	:	:	3.2	:	3	:	3.5	:
Norveç	İstihdam	78.2	59.9	48.3	54.5	83.2	60.3	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	İşsizlik	3.2	8.2	3.2	9.4	3.2	8.1	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 68:

	Toplam Toplam	16-24 Yaş Arası	Toplam Bütün Engelli Seviyeleri	16-24 Yaş Arası	Toplam Engelli Olmayan	16-24 Yaş Arası	Toplam Hafif Derecede Engelli	16-24 Yaş Arası	Toplam Az Derecede Engelli	16-24 Yaş Arası	Toplam Ciddi Derecede Engelli	16-24 Yaş Arası	Toplam Çok Ciddi Derecede Engelli	16-24 Yaş Arası	Toplam Bilinmeyen	16-24 Yaş Arası
İşsizlik	5.5	7.6	5.4	9.6	5.5	7.4	4.2	7.8	7.1	11.7	7.7	14.5	3.5	6.2	4.2	8.5
İstihdam	65	43.2	49.6	45.2	68	43	74.8	56.2	65.8	48.9	40.8	35.7	18.3	17.5	40.6	43.9

Diğer bir taraftan yapılan araştırmalarda özürlü insanların iş bulma konusunda sıkında yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun ile ilgili olarak Avrupa da yaşayan özürlü insanların sadece % 50'sinin iş bulabilmesi örnek gösterilebilir. Bu oran özürlü olmayan kişilerde ise % 68 olmuştur.[99] Buna ilaveten Tablo 59 ve Grafik 69'da görüldüğü üzere özürlü kadın ve erkek arasında da farklılıklar olduğu görülmüştür. Bütün engelli seviyeleri dikkate alındığında kadınların istihdam oranı %44.1 iken erkeklerin istihdam oranı % 55 olmuştur.

[99] **A.e.,** p.1

Tablo 59:

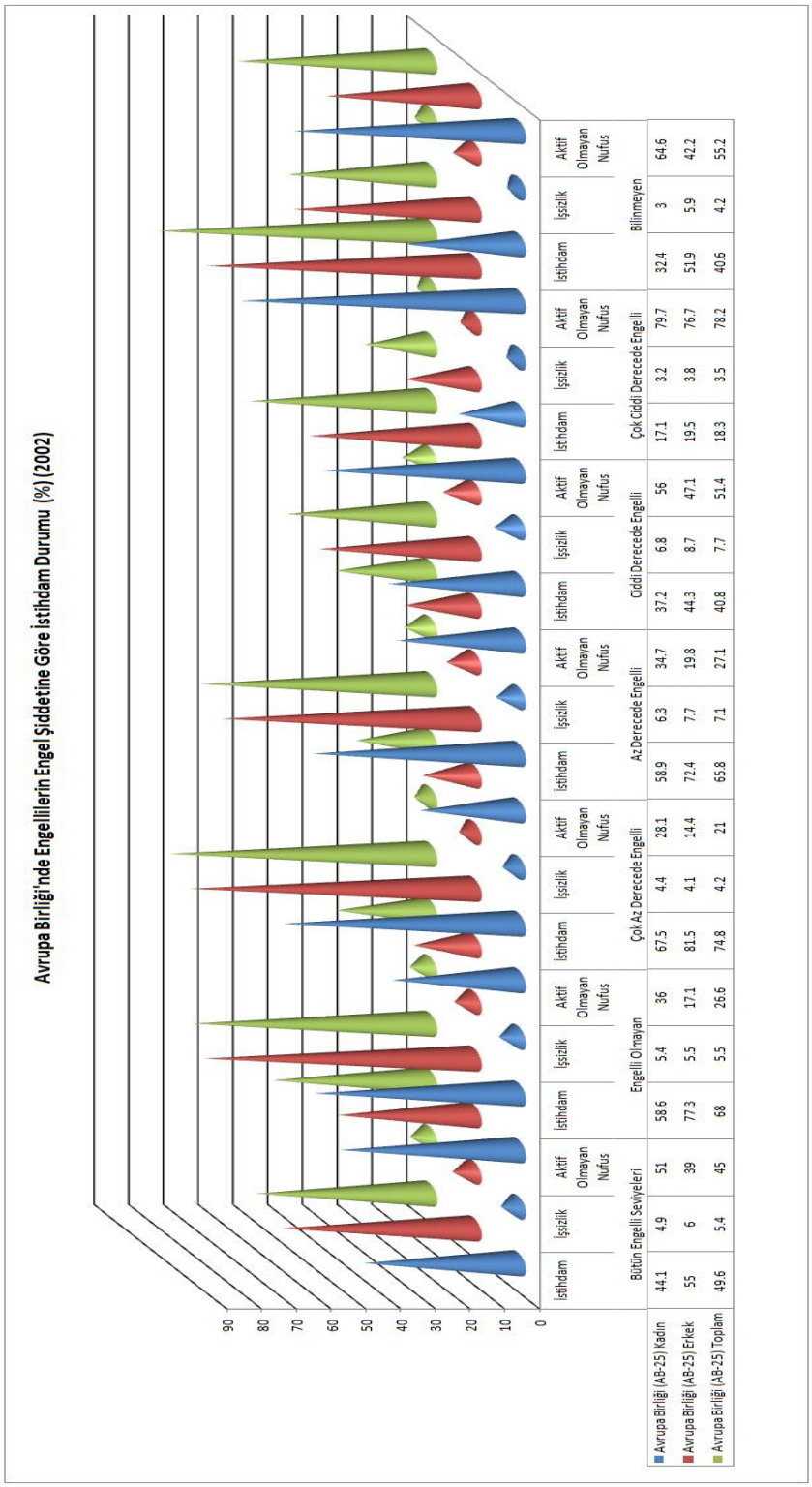
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Engel Şiddetine Göre İstihdam Durumu (%) (2002)

		Bütün Engelli Seviyeleri			Engelli Olmayan			Çok Az Derecede Engelli			Az Derecede Engelli			Ciddi Derecede Engelli			Çok Ciddi Derecede Engelli			Bilinmeyen		
		İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus
Avrupa Birliği (AB-25)	Toplam	49.6	5.4	45	68	5.5	26.6	74.8	4.2	21	65.8	7.1	27.1	40.8	7.7	51.4	18.3	3.5	78.2	40.6	4.2	55.2
	Erkek	55	6	39	77.3	5.5	17.1	81.5	4.1	14.4	72.4	7.7	19.8	44.3	8.7	47.1	19.5	3.8	76.7	51.9	5.9	42.2
	Kadın	44.1	4.9	51	58.6	5.4	36	67.5	4.4	28.1	58.9	6.3	34.7	37.2	6.8	56	17.1	3.2	79.7	32.4	3	64.6
Belçika	Toplam	42.6	5.5	51.9	64.3	4.3	31.3	72.3	4.4	23.3	69.4	10.6	19.7	60.8	7.4	31.8	52.8	9.5	37.7	:	1.8	98.2
	Erkek	50.8	5.3	43.9	73.2	4.5	22.3	81.2	2.9	16	74.4	12	13.6	71.1	6.6	22.3	55.5	10.8	33.8	:	1.6	98.4
	Kadın	33.9	5.6	60.5	55.5	4.2	40.3	60.3	6.5	33.2	62.3	9.2	28.5	48.4	8.4	43.2	50.4	8.3	41.4	:	2	98
Çek Cumhuriyeti	Toplam	47.9	7.1	45	71.5	4.5	24	70.1	3.5	26.4	65.2	6.8	28.2	40.1	11.1	48.8	16.8	7.2	76	:	:	88.8
	Erkek	55.1	7.5	37.4	80.1	4	15.9	80.7	3.1	16.2	72.1	7.2	20.7	46.8	11.8	41.4	20.3	8.1	71.5	:	:	87.8
	Kadın	41.4	6.8	51.8	62.7	5.1	32.2	60.8	3.9	35.3	58.7	6	35.3	34.1	10.5	55.5	13.6	6.4	80	:	:	89.6
Danimarka	Toplam	52.8	3.5	43.8	83.1	3.5	13.5	83.1	2.2	14.7	74.3	7.4	18.3	40.8	3.8	55.5	9.3	:	89.2	47	:	48
	Erkek	58.6	4.2	37.3	86	3.5	10.5	86.6	:	11.7	75.1	10.2	14.7	43	5.2	51.7	8	:	91.8	:	:	49.9
	Kadın	47.6	2.8	49.6	80	3.4	16.6	78.7	2.9	18.4	73.4	:	22.1	38.9	2.6	58.5	10	:	87.9	51.8	:	46.5
Almanya	Toplam	43.3	8.7	48	69.4	5.9	24.7	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Erkek	45.8	9.9	44.3	76.8	6.6	16.6	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Kadın	40.3	7.3	52.4	62	5.2	32.8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Estonya	Toplam	48.8	7	44.1	67.8	6.8	25.8	71.8	5.7	22.7	53.9	:	35	27.4	:	64.1	:	:	90.1	:	:	57.1
	Erkek	51.6	9.1	39.4	72.9	7.3	19.7	78.1	:	13.4	54.4	:	:	:	:	61.4	:	:	93.3	:	:	:
	Kadın	46.5	5.2	48.3	63.2	5.9	31	66.1	:	30.6	53.4	:	:	:	:	65.6	:	:	86.6	:	:	:
Yunanistan	Toplam	36.5	4	59.5	60.2	6.6	33.2	50.5	5.6	43.9	55.2	5.2	39.6	39.5	4.9	55.7	24.9	2.7	72.4	23.3	2.1	74.6
	Erkek	45.5	4	50.5	75.9	5.1	19	67.5	4.9	27.6	70.8	:	25	43.9	6	50.1	29.3	:	67.8	33.8	:	64.2
	Kadın	29.8	4	67.4	45.1	8	46.9	38	6.2	55.8	42.7	:	51.2	34.8	3.7	61.8	20.3	:	77.1	15.3	:	82.8
İspanya	Toplam	28.5	5.2	66.3	62.4	7.7	30	65.6	7.5	26.9	59.6	11	29.4	25.6	6.1	68.3	9.8	2.6	87.7	18.7	3.3	78
	Erkek	34.3	5	60.7	78.1	6.3	15.6	79.6	6.4	14	69.5	9.5	20.9	30.4	6.8	62.8	11	2.5	86.5	27.8	4.1	68.1
	Kadın	21.7	5.3	72.9	46.8	9	44.2	47.7	9	43.2	46.4	12.9	40.7	20.7	5.4	73.9	8.2	2.6	89.2	11.7	:	85.7
Fransa	Toplam	58	6.8	37.1	67.4	6.1	26.5	72.2	5.7	22.1	63.3	8.5	28.2	45	8.6	48.4	20.2	6.1	73.7	10.4	:	82.9
	Erkek	63.3	6.6	30.1	74.3	6.1	19.6	79	4.9	16.1	70.3	9.2	20.5	50.9	8.7	40.3	23.2	6.6	70.1	:	:	91.2
	Kadın	49.1	7.1	43.9	60.6	6.1	33.3	64.8	6.6	28.7	57	7.9	35.1	39.6	8.5	51.9	17.9	5.7	76.4	16	:	78.3
İrlanda	Toplam	40.5	2.8	56.7	69.5	3	27.5	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Erkek	46.5	3.5	50	80.1	3.8	16.1	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Kadın	33.8	2	64.2	58.9	2.3	38.8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
İtalya	Toplam	37.5	4	58.4	58	5.5	36.4	64.1	4	31.9	57.2	5.6	37.3	39.9	5.4	54.7	16	2.8	81.2	28.4	:	68.6
	Erkek	46.7	4.8	48.8	72.2	5.2	22.6	73.9	3.2	22.9	68.2	5.8	28.2	50.2	6.5	43.3	19.6	3.8	76.8	41	:	53.4
	Kadın	27.5	3.5	69.1	44	5.9	50.1	50.6	5.1	44.3	44.2	5.5	50.3	29.5	4.2	66.3	12.6	2.1	85.3	16.4	:	83.2
Güney Kıbrıs	Toplam	47.8	4	48.2	73.3	2.3	24.5	69.6	:	30.4	62.7	:	:	46.7	5.2	48.2	11.6	:	85.4	:	:	:
	Erkek	57.9	4.5	37.6	84.3	1.9	13.8	83.1	:	14.9	69.4	:	:	59.5	5	35.5	15	:	78.7	:	:	:
	Kadın	36.5	3.3	60.2	63.3	2.6	34.1	53.3	:	46.7	74	:	:	33.2	5.3	61.5	:	:	92.8	:	:	:
Litvanya	Toplam	21	6.9	72.1	65.7	9.6	24.6	:	:	:	39.6	:	48.8	30.1	:	62.8	12.8	6.2	81	:	:	89
	Erkek	22.8	7.6	69.6	69.8	10.5	19.8	:	:	:	:	:	45.2	37.7	:	52.3	12	:	81.8	:	:	:
	Kadın	19.4	6.2	74.4	62	8.9	29.1	:	:	:	:	:	:	23.1	:	72.4	13.6	:	80.3	:	:	90.8
Lüksemburg	Toplam	48.8	1.4	49.7	66.6	1.8	31.6	68	:	31.9	78.4	:	:	50	:	46.6	32.3	:	65.4	:	:	91.9
	Erkek	56.2	:	42.5	79.9	1.6	19.5	76.1	:	23.7	84.3	:	:	53.7	:	44.3	37.8	:	60.2	:	:	86.9
	Kadın	37.9	:	60.4	53.7	2	44.3	55.2	:	44.8	:	:	:	44.6	:	50	23.7	:	73.5	:	:	97.5
Macaristan	Toplam	11.5	1.3	87.2	63	3.7	33.3	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Erkek	11.8	1.3	87.1	70.8	4.5	24.7	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Kadın	11.3	1.4	87.3	55.7	2.9	41.4	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Malta	Toplam	32.3	4	63.6	58.3	4.1	37.6	51	:	46.9	62.7	:	:	25.7	:	67.1	:	:	85.2	:	:	:
	Erkek	44.4	:	50.5	80.4	5.2	14.4	75.5	:	:	:	:	:	:	:	54.1	:	:	81.1	:	:	:
	Kadın	16.1	:	81.3	36.8	3	60.4	:	:	78.8	:	:	:	:	:	82.5	:	:	91.3	:	:	:
Hollanda	Toplam	58	2.5	39.5	80.2	1.8	18	65.4	2	32.6	64.7	2.8	32.5	50.9	5	44.1	24.5	1.6	74	:	:	82.2
	Erkek	68.9	2.5	28.6	88.3	1.8	9.8	77.3	2.2	20.5	74	3	23	58.1	3.3	38.7	32.1	:	66.3	:	:	78.8
	Kadın	47.6	2.6	49.8	71.6	1.8	26.7	53.5	1.8	44.7	55	2.7	42.4	44.7	6.5	48.8	19.3	:	79.2	:	:	89.8
Avusturya	Toplam	50.8	4.8	44.5	71.8	3.4	24.8	76.4	1.8	21.7	68.3	4.5	27.2	42.7	4.1	53.2	17.6	2.7	79.6	33.9	22.3	43.8
	Erkek	56	5.4	38.6	79.7	4	16.2	80.1	2.4	17.5	72.8	4.9	22.2	50.4	5.2	44.4	18.6	:	79.2	36.1	25.2	38.8
	Kadın	44.5	4	51.5	64.2	2.8	33	71.5	:	27.3	62.4	:	33.8	33.7	2.8	63.5	16.6	3.2	80.1	31.4	18	48.6
Portekiz	Toplam	55.2	3.8	41.1	73.7	3.3	23	67.2	4.5	28.4	77.5	:	16.6	57.8	3.9	39.5	41.9	2.5	55.8	:	:	64.5
	Erkek	62.5	3.6	33.9	81.2	3.1	15.7	76.2	:	19.3	83.2	:	:	67.9	:	28.3	46.2	:	51.4	:	:	:
	Kadın	49.3	3.6	47.1	66.1	3.6	30.3	60	4.4	35.6	72.2	:	21.4	49.3	4	46.7	39.4	:	59.2	:	:	:
Slovenya	Toplam	47.5	5.4	47.1	69.6	3.9	26.5	71.3	3.5	25.2	70.2	6.3	23.6	55.3	7.4	37.2	26.7	4	69.3	:	:	:
	Erkek	50.4	6.6	43	74.5	3.7	21.8	79.7	:	16	75.1	:	20	58.9	9.6	31.5	25	5	70	:	:	:
	Kadın	44.5	4.1	51.4	64.5	4.2	31.3	62.3	:	35.2	64.4	:	27.8	51.3	5	43.7	28.4	3.1	68.5	:	:	:
Slovakya	Toplam	19	8.6	72.4	61.2	13.7	25.1	65.7	:	24.6	43.2	:	48	23.8	14.9	61.3	12	6.3	81.7	19.3	:	74.5
	Erkek	20.3	9.8	69.9	67.1	15	17.9	71.6	:	:	50.4	:	36	24	15.8	60.2	12.2	7.2	80.5	:	:	67.9
	Kadın	17.8	7.4	74.9	55.4	12.5	32.1	60.2	:	:	:	:	63	23.6	14.1	62.4	11.8	5.4	82.8	:	:	81
Finlandiya	Toplam	59.7	6.5	33.8	75	8.5	16.5	79.5	5.7	14.8	72.3	9.5	18.2	51.6	8.2	40.2	30.8	4.1	65.1	:	:	56.1
	Erkek	59.4	6.6	33.9	77.4	9.1	13.6	80.4	5.7	13.8	73.8	9.2	17	51.1	8.7	40.2	30	4.6	65.4	:	:	:
	Kadın	60	6.3	33.7	72.5	8	19.6	78.7	5.6	15.7	71	9.8	19.2	52.1	7.7	40.2	31.6	3.6	64.8	:	:	:
İsveç	Toplam	74.2	4.2	21.6	88.5	3.6	27.9	84.6	2.9	12.5	74.7	7.2	18.2	63.5	4.7	31.8	52.7	:	45.7	46.5	:	52.1
	Erkek	74	4.8	21.2	70.7	3.8	25.4	83.1	3.6	13.3	75.9	7.5	16.7	58.8	6.5	34.8	51.5	:	48.2	50.5	:	45.7
	Kadın	74.4	3.6	22	86.2	3.3	30.6	86.2	2.3	11.6	73.7	6.9	19.4	66.7	3.6	29.7	53.5	:	44.1	44.2	:	55.8
İngiltere	Toplam	54.6	4	41.4	79.8	3.8	16.4	84.1	3.2	12.7	70.2	6.4	23.4	49.3	6.2	44.5	12.4	2.5	85.1	39.5	3.1	58.4
	Erkek	60.1	5.1	34.9	86.2	4.6	9.2	88.1	3.9	8	78.1	7.9	14	51.1	7.1	41.8	12.5	3.2	84.4	62.9	6.7	30.4
	Kadın	49.3	3	47.8	73.1	3.1	23.8	79.6	2.5	17.9	61.9	4.8	33.3	47.3	5.3	47.5	12.3	1.8	86	29.2	1.7	69
Romanya	Toplam	26.2	3.1	70.7	62.2	5.9	31.9	36	2.4	61.5	39.7	:	56.4	35.2	3.2	61.6	20.5	3	76.5	26.3	3.5	70.2
	Erkek	31.1	3.2	65.7	68.1	6.7	25.2	42.1	:	55.6	49.3	:	44.1	42.5	:	55	22.5	3.2	74.2	40.1	:	57.2
	Kadın	22.6	2.9	74.5	56.4	5.1	39.6	31.3	:	66.1	29.9	:	69	30.5	3.7	65.9	19	2.8	78.2	13.1	:	82.6
Norveç	Toplam	48.3	3.2	48.5	83.2	3.2	13.6	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Erkek	49.4	4.1	46.5	86.3	3.2	10.5	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	Kadın	47.3	2.4	50.3	79.9	3.2	16.9	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web:

Grafik 69:

	Bütün Engelli Seviyeleri			Engelli Olmayan			Çok Az Derecede Engelli			Az Derecede Engelli			Ciddi Derecede Engelli			Çok Ciddi Derecede Engelli			Bilinmeyen		
	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus	İstihdam	İşsizlik	Aktif Olmayan Nufus
Avrupa Birliği (AB-25) Kadın	44.1	4.9	51	58.6	5.4	36	67.5	4.4	28.1	58.9	6.3	34.7	37.2	6.8	56	17.1	3.2	79.7	32.4	3	64.6
Avrupa Birliği (AB-25) Erkek	55	6	39	77.3	5.5	17.1	81.5	4.1	14.4	72.4	7.7	19.8	44.3	8.7	47.1	19.5	3.8	76.7	51.9	5.9	42.2
Avrupa Birliği (AB-25) Toplam	49.6	5.4	45	68	5.5	26.6	74.8	4.2	21	65.8	7.1	27.1	40.8	7.7	51.4	18.3	3.5	78.2	40.6	4.2	55.2

Avrupa Birliği'nde özürlülerin çalıştığı sektörlere bakacak olursak, Tablo 60 ve Grafik 70'den anlaşılacağı üzere özürlülerin genelde bir sektörde toplanmak yerine çalıştıkları sektörlerin dağılım gösterdikleri görülmüştür. Bu sektörlerin bazıları aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi %13 ile eğitim, % 14 ile tarım, avcılık, ormancılık. % 15.20 ile sağlık ve sosyal işler ve % 16.7 ile eve ait aktiviteler sektörleri olmuştur.

Tablo 60:

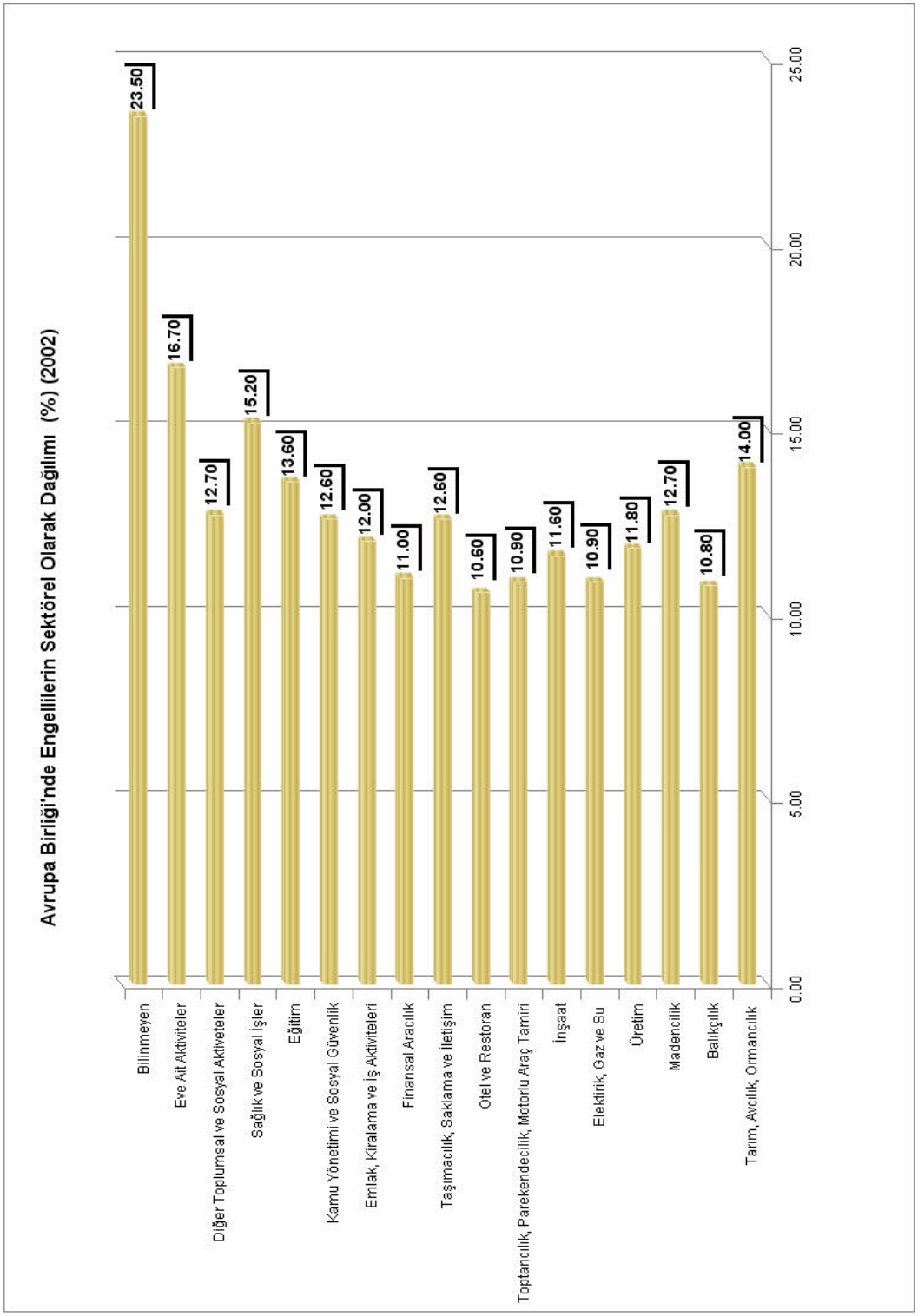
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilerin Sektörel Olarak Dağılımı (%) (2002)

	Tarım, Avcılık, Ormancılık	Balıkçılık	Madencilik	Üretim	Elektrik, Gaz ve Su	İnşaat	Toptancılık, Perakendecilik, Motorlu Araç Tamiri	Otel ve Restoran	Taşımacılık, Saklama ve İletişim	Finansal Aracılık	Emlak, Kiralama ve İş Aktiviteleri	Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik	Eğitim	Sağlık ve Sosyal İşler	Diğer Toplumsal ve Sosyal Aktiviteler	Eve Ait Aktiviteler	Bilinmeyen
Avrupa Birliği (AB-25)	14.00	10.80	12.70	11.90	10.90	11.60	10.90	10.60	12.60	11.00	12.00	12.60	13.60	15.20	12.70	16.70	23.50
Belçika	8.5	.	.	11.9	14.1	15.7	12.0	13.6	14.3	11.5	10.0	14.9	12.0	14.9	10.4	.	27.3
Çek Cumhuriyeti	19.0	.	17.6	16.6	14.8	13.4	13.0	13.4	13.8	8.4	14.5	12.4	16.4	13.5	15.5	.	31.6
Danimarka	12.9	.	.	12.4	.	15.4	10.8	11.6	15.9	9.3	13.0	11.3	16.5	15.7	17.4	.	40.9
Almanya	8.7	.	9.5	7.4	7.1	7.1	6.4	6.1	6.8	6.4	6.3	8.1	7.2	9.3	7.2	11.3	19.0
Estonya	16.0	.	.	21.8	.	.	15.3	.	15.2	.	18.6	.	26.1	.	.	.	33.1
Yunanistan	12.7	.	.	5.4	.	5.2	4.9	7.0	6.5	5.0	4.6	5.8	5.0	5.7	5.4	.	15.4
İspanya	7.1	4.7	.	3.9	2.9	4.3	3.5	3.8	3.5	2.1	3.7	4.0	3.5	4.8	6.5	6.5	15.3
Fransa	22.6	24.6	20.9	21.7	20.1	23.0	19.1	20.2	20.0	20.2	20.2	22.5	22.6	21.6	20.8	27.4	30.5
İrlanda	9.5	.	.	5.7	.	5.5	6.8	6.7	6.5	5.3	6.7	7.6	7.5	8.3	7.3	.	19.7
İtalya	6.1	.	.	4.6	4.2	5.0	3.8	3.5	4.4	4.0	2.8	5.5	4.1	4.3	4.3	5.2	9.5
Güney Kıbrıs	13.2	.	.	11.6	.	10.2	8.1	8.1	5.0	4.1	5.9	8.1	6.8	8.0	12.9	.	21.4
Litvanya	5.2	.	.	.	.	.	2.6	.	.	.	.	.	.	.	.	.	17.5
Lüksemburg	.	.	.	13.3	.	15.8	6.3	9.4	8.7	5.8	6.5	7.5	7.5	8.3	.	.	17.2
Macaristan	2.9	.	.	2.7	.	1.8	2.3	2.0	1.9	.	1.6	1.5	2.0	2.3	3.2	.	23.8
Malta	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	13.1
Hollanda	17.2	.	.	25.0	.	19.1	17.7	17.7	24.4	17.5	17.7	17.3	22.3	19.3	20.2	.	40.1
Avusturya	14.5	.	.	10.2	6.2	9.4	7.5	7.8	10.2	8.8	7.8	11.5	7.4	10.3	8.9	.	20.5
Portekiz	39.7	.	.	14.4	.	15.4	11.9	12.5	12.0	.	9.5	14.4	13.1	14.0	15.6	23.8	29.8
Slovenya	26.8	.	.	15.0	21.3	11.9	11.4	11.7	13.9	10.1	12.7	10.5	11.0	12.0	16.5	.	29.3
Slovakya	3.9	.	.	3.3	.	1.9	2.3	.	1.6	.	.	2.5	3.2	2.4	3.7	.	15.6
Finlandiya	33.8	.	.	25.3	30.8	28.2	24.4	25.6	25.0	25.4	26.1	28.9	30.0	31.2	28.6	.	44.4
İsveç	25.2	.	.	18.2	14.0	19.3	17.3	19.1	17.9	13.7	15.6	19.7	22.5	23.4	23.6	.	20.9
İngiltere	24.2	.	23.4	21.0	16.4	19.5	20.2	18.5	20.5	17.1	18.5	20.3	21.9	23.1	19.9	29.9	45.6
Romanya	3.7	.	2.7	2.2	2.4	2.0	1.7	2.8	0.8	.	1.4	1.6	2.7	1.9	2.6	.	10.7
Norveç	12.5	11.8	5.2	8.6	7.9	11.0	9.8	9.4	10.8	3.0	7.4	9.4	10.6	12.0	11.3	.	41.5

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 70:

Avrupa Birliği'nde Engellilerin Sektörel Olarak Dağılımı (%) (2002)
Bilinmeyen
Eve Ait Aktiviteler
Diğer Toplumsal ve Sosyal Aktiviteler
Sağlık ve Sosyal İşler
Eğitim
Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik
Emlak, Kiralama ve İş Aktiviteleri
Finansal Aracılık
Taşımacılık, Saklama ve İletişim
Otel ve Restoran
Toptancılık, Parekendecilik, Motorlu Araç Tamiri
İnşaat
Elektirik, Gaz ve Su
Üretim
Madencilik
Balıkçılık
Tarım, Avcılık, Ormancılık
23.50
16.70
12.70
15.20
13.60
12.60
12.00
11.00
12.60
10.60
10.90
11.60
10.90
11.80
12.70
10.80
14.00
0.00
5.00
10.00
15.00
20.00
25.00

Diğer bir taraftan Avrupa Birliği'nde İş Dallarına Göre Engellilerin Oranları değerlendirildiğinde, Tablo 61 ve Grafik 71'den anlaşılacağı üzere özürlüler çeşitli iş dallarına ayrılmışlardın. 2002 yılında yapılan araştırmanın sonucuna bakacak olursak özürlülerin %12.7 ile Meclis Üyesi, Kıdemli Yöneticiler, % 10.2 ile Profesyoneller, %11.1 ile Teknisyenler, % 12.5 ile Tezgâhtar, % 11.9 ile Servis ve Satış Çalışanları , % 15.7 ile Tarım ve Balıkçılık İşçileri % ile 11.8 Esnaf ve Zanaatçılar, % 13.9 ile Makine Operatörleri, % 15.8 ile Basit Başlangıç İşleri ve % 7.2 ile Silahlı Kuvvetler iş dallarında çalıştıkları görülmüştür.

Tablo 61:

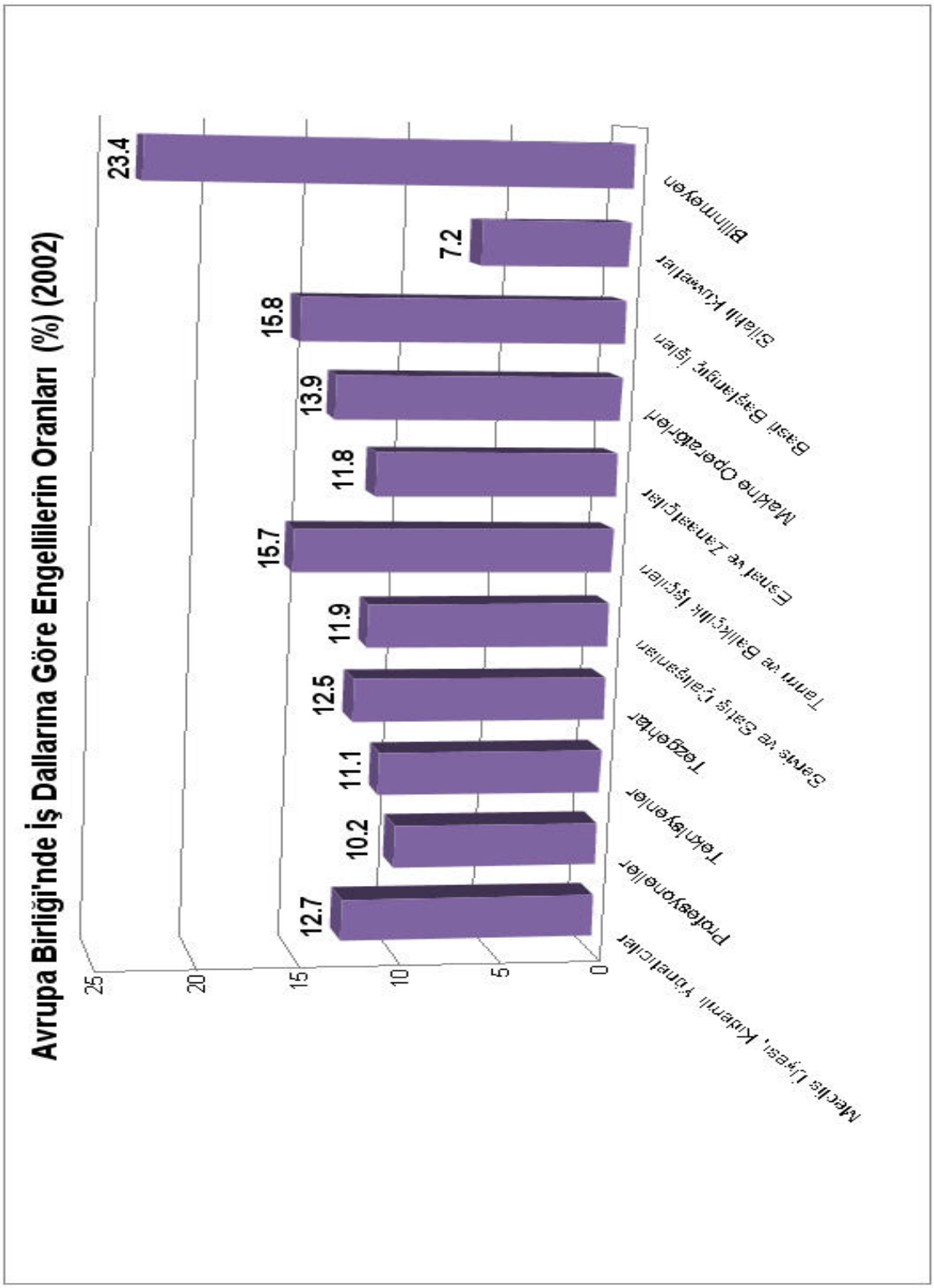
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde İş Dallarına Göre Engellilerin Oranları (%) (2002)

	Meclis Üyesi, Kıdemli Yöneticiler	Profesyoneller	Teknisyenler	Tezgahtar	Servis ve Satış Çalışanları	Tarım ve Balıkçılık İşçileri	Esnaf ve Zanaatçılar	Makine Operatörleri	Basit Başlangıç İşleri	Silahlı Kuvvetler	Bilinmeyen
Avrupa Birliği (AB-25)	12.7	10.2	11.1	12.5	11.9	15.7	11.8	13.9	15.8	7.2	23.4
Belçika	10.3	9.7	10.6	12.1	11.2	14.8	17.1	16.8	16.7	20.7	27.6
Çek Cumhuriyeti	10.6	12.4	12.7	13.8	14.4	15.5	14.5	15.9	25.6	:	31.6
Danimarka	11	12	11.4	13.2	13.7	10.6	13.6	17.7	19.9	:	41
Almanya	6.5	5.7	7	7.1	6.2	8.6	7.5	8.9	11.4	:	18.7
Estonya	16.9	16.9	17.6	:	14.2	:	16.7	19.8	28.4	:	33.1
Yunanistan	6.6	4.9	4.4	3.8	5.4	12.6	5.8	6.5	7.1	:	15.4
İspanya	3.8	2.5	2.8	3.3	3.7	7.4	4.5	4.4	6.6	:	15.3
Fransa	18.1	16.9	19.9	20.2	20.5	23.9	23.9	25	27.8	12.1	30.5
İrlanda	7.1	5.6	6.5	6.1	6.9	:	5.5	6.5	9.9	:	19.8
İtalya	3.9	2.7	3.4	4.5	4.1	7.2	5	4.8	6.2	2.6	9.5
Güney Kıbrıs	8.3	3.5	6.1	6.7	8.4	16.6	12.9	8.8	10.3	:	21.4
Litvanya	:	:	:	:	3.2	5.1	:	:	5	:	17.5
Lüksemburg	6.2	5.7	6.8	8.4	5.4	:	14.9	12.8	11	:	17.2
Macaristan	1.5	1.2	1.9	1.9	2	3.5	2.2	2.7	5	:	23.5
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	13
Hollanda	19	17.4	18.4	22.2	17.7	17.1	22.7	25.3	21	18.4	41.3
Avusturya	8.9	7.6	9.7	8.8	7.1	14.8	9.7	10.5	11.3	:	20.5
Portekiz	14.8	9.3	10.6	10.9	12.4	38.2	14.6	14.9	20.3	:	29.8
Slovenya	10.7	8.7	9.6	13	12.1	29.2	14	16.8	24.7	:	28.2
Slovakya	:	1.7	2	3	2.5	:	3	2.6	5.1	:	15.6
Finlandiya	24.4	24.7	26.3	29.7	27.2	33.1	28.3	28.6	28.9	:	44.5
İsveç	12.1	16.1	16.8	20	23.3	23.6	23.2	20.2	25	:	20.9
İngiltere	18.7	17.6	19.1	21	20.6	22.9	21.1	22.7	23.7	11.6	45.6
Romanya	2.3	1.5	1.8	3.6	1.9	3.8	2.5	1.5	1.2	:	10.7
Norveç	6.6	8.2	7.4	10.2	12	13	10.6	11.9	16.3	:	41.6

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 71:

Avrupa Birliği'nde İş Dallarına Göre Engellilerin Oranları (%) (2002)
25
20
15
10
5
0
23.4
7.2
15.8
13.9
11.8
15.7
11.9
12.5
11.1
10.2
12.7
Bilinmeyen
Silahlı Kuvvetler
Basit Bayağılıkta İşler
Makine Operatörleri
Esnaf ve Zanaatçılar
Tarım ve Balıkçılık İşçileri
Satış ve Satış Çalışanları
Tezgahlar
Teknisyenler
Profesyoneller
Meclis Üyesi, Kıdemli Yöneticiler

Özürlü insanlar, özürlü olmayan insanlara göre iş piyasasında 2 katı bir oranda boşta kalmıştır. Hâlbuki çok küçük bir yardım ve destek ile milyonlarca özürlü kişi tekrardan iş piyasasına girebilir.

Avrupa Birliği büyüme ve istihdam alanındaki Lizbon stratejilerini tekrardan gözden geçirmiş ve özürlü insanların iş durumlarının arttırılmasını hedeflemiştir. Bu konuda üye ülkeler kendi istihdam politikalarını, Avrupa istihdam stratejisine göre belirlemiş ve her yıl Avrupa Komisyonu'na ulusal bazda istihdam alanındaki gelişmeleri bildirmiştir. Üye ülkelerin istihdam alanında sundukları bu rapor da özürlülerin istihdam konusunda içermiştir.[100]

Diğer bir taraftan, Avrupa Sosyal güvenlik ve içerme politikası, üye ülkelerin sosyal içerme, sağlık ve sosyal servisler hakkındaki politikalarını desteklemiş ve buda bir bakıma özürlülerin iş bulmasına yardımcı olmuştur. Bu konuda Avrupa Birliği'nde engellilere sağlanan yardım tiplerine bakıldığında, Tablo 62 ve Grafik 72'den anlaşılacağı üzere özürlülerin çeşitli şekillerde yardımlar yapıldığını görmek mümkündür. 2002 yılında yapılan araştırmanın sonucuna bakacak olursak özürlülere %36.3 ile iş tipi ile ilgili yardımlar, % 17.4 ile işin miktarı ile ilgili yardımlar,% 4.9 ile işe geliş ve gidişte olan yardımlar, %19.5 ile iş arkadaşları ve yöneticileri tarafından desteklenme ve % 19.8 ile diğer yardımlar olduğunu görmek mümkündür.

[100] **A.e.,** p.2

Tablo 62:

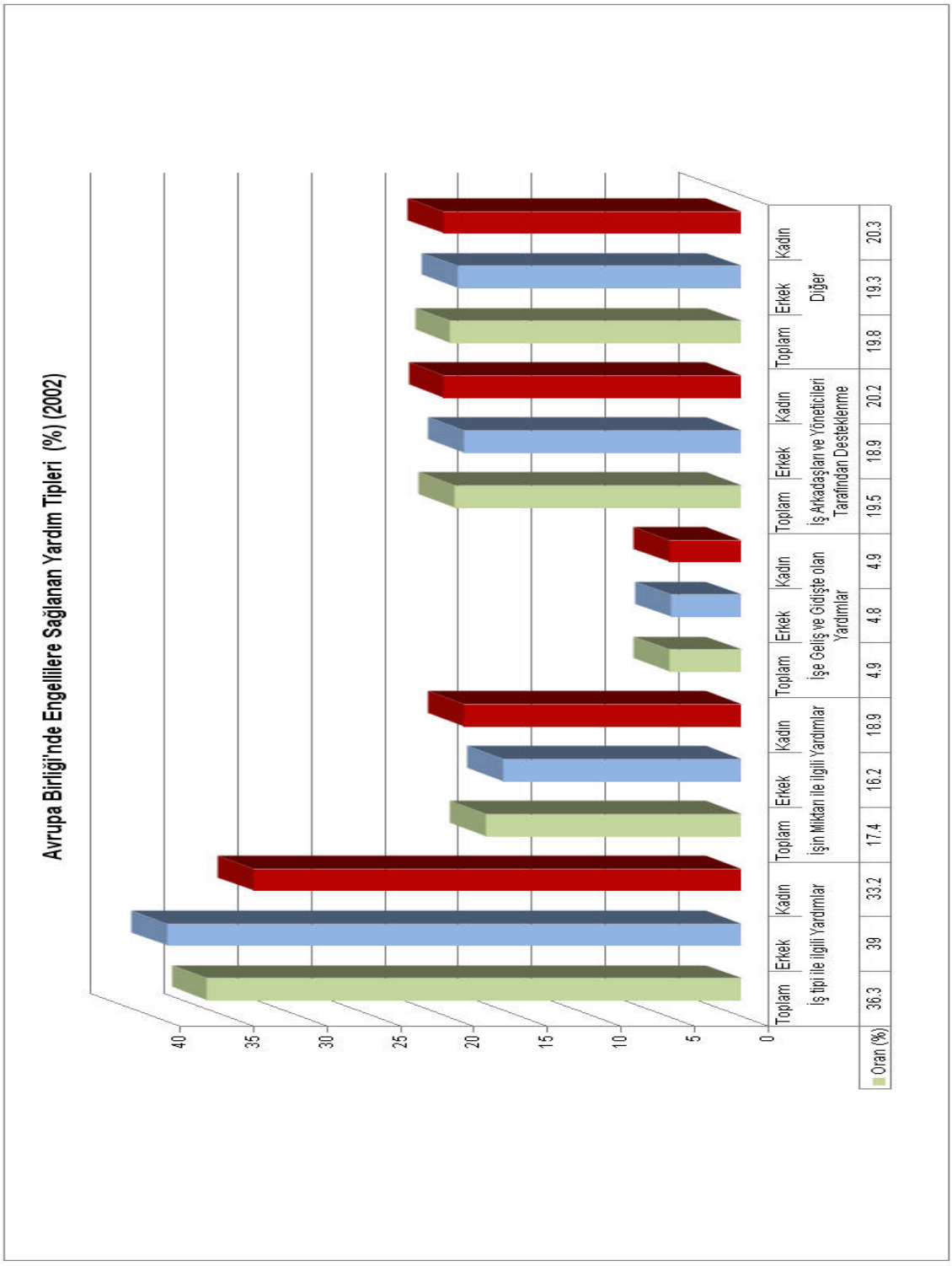
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Engellilere Sağlanan Yardım Tipleri (%) (2002)

	İş tipi ile ilgili Yardımlar			İşin Miktarı ile ilgili Yardımlar			İşe Geliş ve Gidişte olan Yardımlar			İş Arkadaşları ve Yöneticileri Tarafından Desteklenme			Diğer		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-25)	36.3	39	33.2	17.4	16.2	18.9	4.9	4.8	4.9	19.5	18.9	20.2	19.8	19.3	20.3
Belçika	48.8	50.3	46.8	19.1	17.5	21.3	5	5.7	.	16.5	15	18.4	7.7	8.5	6.6
Çek Cumhuriyeti	52.3	.	57.4	.	.	.	.	.	.	31.7	.	.	.	.	.
Danimarka	56.3	51.6	58.4	.	.	.	.	.	.	.	.	.	20.6	.	18.4
Estonya	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Yunanistan	28.7	32.7	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
İspanya	62.1	62.8	60.6	6.9	.	.	.	.	.	15.1	14.4	.	7.8	.	.
Fransa	32.5	37.1	26.9	22.5	18.5	27.3	2.7	1.8	3.7	29.9	27.7	32.6	11.5	13.9	8.5
İrlanda	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
İtalya	26.2	22.9	31.3	8.7	10	.	37.6	38.2	36.7	12.2	14.7	.	10.4	11.3	.
Güney Kıbrıs	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Litvanya	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Lüksemburg	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Macaristan	37.5	38.8	36.4	51.2	47.6	54.5	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Malta	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Hollanda	32.3	35.6	28	14.2	16.7	10.9	.	.	.	.	.	.	52.6	47	59.9
Avusturya	26.7	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	27.7	.	.
Portekiz	30.8	.	.	.	.	.	.	.	.	44.5	48.9	.	.	.	.
Slovenya	75.5	75.5	75.5	12.5	11.9	13.2	.	.	.	.	.	.	5.4	.	.
Slovakya	41.3	.	.	39.9	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Finlandiya	60.4	65.8	56.9	12.3	.	14.2	.	.	.	11.3	.	11.7	15.5	14.2	16.4
İsveç	27	.	.	26.9	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
İngiltere	24.3	26.2	22.5	9.7	.	.	6.7	.	.	28.2	29.1	27.4	27	24	28.6
Romanya	22	.	.	34.6	36.5	.	.	.	.	20.7	.	.	22.7	30.5	.
Norveç	61.9	61.8	62	18.9	22.5	16.4	4.9	.	6.1	.	.	.	.	.	.

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 72:

Avrupa Birliği'nde Engellilere Sağlanan Yardım Tipleri (%) (2002)
40
35
30
25
20
15
10
5
0
Toplam
Erkek
Kadın
İş tipi ile ilgili Yardımlar
Toplam
Erkek
Kadın
İşin Miktarı ile ilgili Yardımlar
Toplam
Erkek
Kadın
İşe Geliş ve Gidişte olan Yardımlar
Toplam
Erkek
Kadın
İş Arkadaşları ve Yöneticileri Tarafından Desteklenme
Toplam
Erkek
Kadın
Diğer
Oran (%)
36.3
39
33.2
17.4
16.2
18.9
4.9
4.8
4.9
19.5
18.9
20.2
19.8
19.3
20.3

5.2.7.1. Avrupa Birliği'nde İstihdam Stratejisi

Devletler, özürlü kişilerin çalışmalarını teşvik etmek için işverenlere 'özürlü işçi çalıştırma zorunluluğu' getirmişlerdir. (Kota Sistemi). Bazı ülkeler ise, belirli iş kategorilerini özürlü kişilere ayırmışlardır. AB'de, özürlülerin çalışması için temelde iki yöntem kullanılmaktadır:

5.2.7.2. Avrupa Birliği'nde Özürlülerin Çalışması İçin Kullanılan Yöntem

5.2.7.2.1. Kota Sistemi

Özürlülerin istihdamı genelde iki tip kategoriye girer. Bunlardan bir eşit fırsatlar yaklaşımı iken diğeri ise kota istihdam sistemidir. Kota koyma sistemi genelde hükümetlerin iş piyasasını düzenleyerek, özürlülerin katılımını sağlamak işlevidir.[101] Kota sistemi ülkeden ülkeye göre farklılık gösterse de genel prensip Avrupa Birliği ülkelerinde iş piyasasında belirli sayıda işçi çalıştıran firmalar, belirtilen oranlarda özürlü işçi çalıştırmak zorundadırlar. Geçerli bir sebebi olmadan kota sistemini uygulamayan işverenler, diğer işverenlere göre daha fazla tazminat ödemek durumundadır.[102]

Avrupa Birliği ülkeleri içinde " Almanya, Fransa ve Avusturya 1. dünya savaşından sonra özürlülerin istihdamı ve rehabilitasyonu için işverenlere yönelik kota uygulamaları gerçekleştirmiştir. Kota kapsamında olduğu halde özürlü çalıştırmayan işverenlerden alınan "telafi edici para " adı altındaki ceza paraları, özürlü fonuna aktarılmakta ve bu paralar özürlülerin mesleki entegrasyonu ve istihdamı için kullanılmaktadır. Bugün kota uygulamaları, Avrupa Birliği ülkelerinde ve Birlik dışı ülkelerde farklılıklar gösterir. Bazı ülkelerdeki işverenlerin, özürlü istihdam etmemenin cezai müeyyidesi olarak tespit edilen aylık ödemelerin düşük

[101] Tamako Hasegawa, "Equality of Opportunity or Employment Quotas?—A Comparison of Japanese and American Employment Policies for the Disabled", **Social Science Japan Journal**, April 2007; 10: p.41

[102] European Commission, "Raising Employment Levels of People with Disabilities : The Common Challange", Brussels, 22.09.1998 SEC(1998) 1550, pp.14-20

olması, kota sistemini başarısız kılmıştır. Nitekim Alman ve Avusturya işverenlerin ekseriyeti, kotayı ya hiç uygulamamakta ya da kısmen uygulamaktadır." [103]

5.2.7.2.2. Korumalı İşyerleri

İş bulamayan ağır özürlülerin, iş yaşamına katılmalarını ve uyumlarını sağlamak için açılmış olan ve özürlüler için özel koruma önlemleri içeren yerlerdir.[104] Korumalı işyerlerinin oluşturulmasının sebebi, işverenlerin özürlü işçi çalıştırma konusundaki büyük isteksizliğidir. Bu durum karşısında, çok sayıda işverenin ceza parası ödemesi sonucunda, özürlüler fonunda dikkat çekici miktarda para birikmektedir. Ülkelerarası mukayesede Almanya, kota sistemi sayesinde en fazla gelire sahip olan ülkedir.

Özürlü fonunda biriken paraların önemli bir kısmı, özürlülerin normal emek piyasasında istihdam edilmeleri yönünde ya işletmelere ya da bizzat çalışmak veya iş sahibi olmak isteyen özürlülere aktarılmaktadır. Bazı ülkelerde özürlü fonunun kaynaklarının bütünü, işletmeler ve istihdam kurumları için sarf edilmektedir. Polonya'da ise kaynakların hemen hemen yarısı özel emek piyasasında faal olan işletmeler için harcanırken, diğer yarısı da " korumalı işyerleri" nin genişletilmesi için harcanmaktadır.[105]

5.2.8. Avrupa Birliği'nde Özürlüler Konusunda Finansal Gelişmeler

5.2.8.1. Avrupa Sosyal Fonu

Avrupa sosyal fonu, Avrupa Birliği'nin ekonomik gelişmesini destekleyen Avrupa'nın en eski fonudur. Bu fon 1957 yılında Roma antlaşması yaratılmış, 1960 yılında hayata geçmiştir.[106] Sosyal fon özürlü kişilerin topluma ve iş piyasasına katılımı için önemli kaynaklardan biridir. Bu fon, insanların daha çabuk iş

---

[103] Ali Seyyar., **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, Adapazarı, A B B Yayınları, 2006, s.56- 57

[104] Laurent Visier, "Sheltered Employment for Persons with Disabilities", International Labour Organization, International Labour Review, Vol 137, No.3, 1998, p.350

[105] Seyyar, **a.g.e.,** s. 57-58

[106] Andrew Evans, **The E.U. Structural Funds**, Oxford University Press, 1999, pp. 1-2

bulabilmesi için gerekli olan projeleri desteklemektedir. Aynı zamanda bu fon özürlülük konusunda ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır.[107]

Roma Antlaşması'nın 125 maddesi, Avrupa Sosyal Fonu'nun faaliyet alanlarını ve kimlere, hangi koşullarda finansal destek sağlayacağını belirtmiştir.[108] Avrupa Sosyal fonunun diğer amaçlarına bakıldığında ise bunun yaşlılar, özürlüler, uzun süreli işsizlerin, kadınların, gençlerin istihdam ve eğitimini desteklemek olduğunu görmek mümkündür. Diğer bir taraftan teknolojik gelişiminin, mesleki eğitimin sağlanması ve iyileştirilmesi içinde mali yardımda bulunmaktadır.[109] Avrupa Sosyal Fonu, özürlüler için mesleki eğitiminin sağlanması ve özürlülerin iş piyasalarına uyumlarının sağlaması için, gerçekleştirilen projelere finansal destek vermiştir. Bu destek, özellikle ekonomik problemlerin ağır olduğu ülkelerde çok faydalı olmaktadır.[110]

5.2.8.2. Mesleki Rehabilitasyon Hakkında Özürlülerle İlgili İlk Sosyal Eğitim Programı (1974)

Avrupa Birliği 27 Haziran 1974'de özürlü kişilerin mesleki rehabilitasyon çalışmalarında yeni yollar ve araçlar bulma sosyal eylem planını kabul etmiştir.[111] Diğer bir taraftan Avrupa Konseyi, 1975 yılında Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP)'Nil kurulması için kararlaştırmıştır. İşçi, işveren, hükümet ve komisyon temsilcileri tarafından yönetilen, CEDEFOP komisyon'un bilimsel, teknik, araştırma, eğitim ve dokümantasyon konularındaki çalışmalarına yardımcı olmaktadır.[112] CEDEFOP, özürlülerin mesleki eğitimi ile de ilgilenmektedir Bu konuda korumalı iş yerleri gibi yeni istihdam imkânları geliştirmiştir.[113]

1975 yılında diğer bir gelişmeye baktığımızda EEC 1365/75 sayılı kararla 26 Mayıs 1975'te Avrupa İş ve Yaşam Koşullarını İyileştirme Vakfı (EUROFUND)

---

[107] European Commission, "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.5
[108] Treaty of Rome, 25th March 1957, Article 125
[109] Donal McElwee: "The European Social Fund: Monitoring and Compliance in the UK", **Tilburg Foreign Law Review** 10 (2002) pp 218-236.
[110] Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities,**a.g.e.,** p.15
[111] John Tinnion, "EEC—The Social Action Programme", Industrial Law Journal, 1975; 4: pp.106 - 111.
[112] John T. Addison and W. Stanley Siebert, **"**Vocational Training and The European Community",Oxford Economic Paper, October 1994; 46, pp. 696-702.
[113] Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities,**a.g.e.,** p.11

kurulmuştur. Bu kuruluşun merkezi İrlanda'daki Dublin şehiridir. Avrupa İş ve Yaşam Koşullarını İyileştirme Vakfı amacına bakıldığında bu kurumun yapılan sosyal politikalarda gerekli kurumlara yapılan araştırmaların sonuçları, bilgiler ve tavsiyeler vermektir.[114]

1974'de Komisyon'a yardımcı olmak üzere Danışma Komitesi kurulmuştur. Kuruluş amacı işçilerin sağlık ve güvenliğin korunması ile ilgilidir.

1978'de birinci, 1983'de ise ikinci eylem programı kabul edilmiştir. Bu programlara göre;

- İşçilerin fiziki, kimyevi ve biyolojik etkilerden kaynaklanan risklere karşı korunmalarına ilişkin 1980 tarihli ve 80/1107 sayılı Yönerge,
- İşçilerin kurşun, asbest, kadmiyum, vinil klorür bileşimi ve kanser yapan benzer maddelerin etkilerine karşı korunmalarına ilişkin bir dizi Yönerge,
- Mayıs 1986'da işçilerin gürültüye karşı korunmalarını öngören bir Yönerge,
- 77/5 76 sayılı, iş yerinde güvenlik işaretleri ile ilgili bir Yönerge kabul edilmiştir.[115]

Bu yönergelerin yanı sıra, bu programlar aracılığıyla yeni teknolojilerin kullanımının ortaya çıkardığı sorunlar, iş kazaları, tehlikeli maddelerin etkilerinden korunma, kömür maddelerinde ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı düzenlemeler de yapılmıştır. 1988 Şubat'ında, Komisyon'un Konsey'e sunduğu teklifte, işletmelerde, sağlık ve güvenlik açısından asgari standartlar oluşturulması makine, araç ve teçhizatın güvenli kullanımı için gerekli koşulların sağlanması, ağır yük taşımanın yarattığı olumsuz etkileri önleyici standartların oluşturulması, iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi ile ilgili tasarılarının oluşturulmasını içeren projelerin, üye devletlerarasında kabulü ve ilgili mevzuatların uyumlaştırılması öngörülmüştür.[116] 24 Temmuz 1986'da Konsey, özürlülerin istihdamı ile ilgili karar almıştır. Amaç, mesleki iyileştirme ve istihdam alanında, özürlü kişilere eşit fırsatların sunmaktır. [117]

---

[114] Sylvie Jacquet, "EUROFOUND Promoting quality of work and life from research to policy initiatives" Joint Seminar EU policy making – EU reality 20 March 2008, pp.2-6

[115] Action Programme for 1978. Commission Communication to the Council. COM (78) 52 final, 14 February 1978

[116] Oğuz, **a.g.e.,** s. 13-18

[117] European Commission, "Community Social Policy", 1994, p.326.

5.2.8.2.1. Özürlüler İçin Eylem Büro'sunun Kuruluşu (1982)

1982'de özürlülerle ilgili programların sürekliliğini sağlamak için, Özürlüler İçin Eylem Komisyonu, Özürlüler İçin Eylem Büro'sunu kurmuştur. Büro çalışma programı içinde, lüzumu durumunda üye ülke bakanlıklarının resmi merkezlerinin oluşturduğu Özürlülük İrtibat Grubu ve Hükümet Dışı Organizasyonlar grubunu bir araya getirir. Bunun dışında, Komisyon, özürlülerle ilgili çalışmalarında ilgili uluslararası kuruluşlarla daima irtibat halindedir.[118]

5.2.8.2.2. HANDYNET Projesinin Başlaması (1984)

Özürlülerle ilgili konularda bilgi sağlayan bir bilgisayar projesi olan HANDYNET sistemi, [119] bir veritabanı, elektronik posta ve gazete hizmetlerinden oluşur. 1990'da uygulamaya geçmiştir.[120] Özürlülerle ilgili tüm bilgi ve hizmetler, merkezi bir bilgisayar ağıyla tüm Topluluk vatandaşlarının hizmetine sunulmuştur. Proje, özürlülerle ilgili Büro'nun genel programı içindeki faaliyetlerinden biridir. Bu program, özürlülerin sosyal bütünleşmelerinden, özürlülüğün önlenmesine kadar tüm sosyal alanı kapsayan bir program olup, kapsadığı konulardan bazıları şunlardır: Aile ihtiyaçları bilgisi; istihdam konusunda bilgi; öğretim, rehabilitasyon ve eğitim konularında bilgi; binalara katılım konusunda bilgi ulaşım hizmetlerine katılım konusunda bilgi; önleme konusunda bilgi[121]konularıdır.

HANDYNET'in amacı, özürlünün günlük hayatında karşılaştığı sorunlara pratik çözümler sunmaktır.[122] HANDYNET sisteminde, teknik yardımlarla ilgili bilgileri içeren ayrı bir bölüm oluşturulmuştur.

---

[118] European Commission, "Disabled People and Their Employment", Commission of The European Communities, 1985, pp.23-25

[119] TİRESİAS, "Scientific and technological reports Bridging the Gap? Access to telecommunciations for all people", t.y, p.3

[120] Economic and Social Committee, "Opinion of The Economic And Social Committee on the Proposal for a Council Decision concerning the continued development of the HANDYNET system**"** Official Journal C 397 , 31/12/1994 P. 0031, (Çevirimiçi) http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51994AC1306:EN:HTML, 04.02.2008

[121] Terence S. Gould , "The Handynet System of the Helios Programme" **British Journal of Visual Impairment,** Vol. 8, No. 2, 77, 1990, pp.12-14

[122] European Commission, "Community Social Policy", 1994, p.319.

HANDYNET sisteminde, ulusal düzeyde toplanan bilgiler Komisyon'a gönderilir. Komisyon da bu bilgileri HANDYNET sistemine uygular, düzenli olarak güncelleştirir ve üye ülkeler tarafından seçilmiş olan ulusal merkezlerin hizmetine" cd-rom" şeklinde sunar. HANDYAIDS programında, teknik aletlerin ve hizmetlerin üye ülkelerdeki üreticileri ve dağıtım ajanslarının listesi sunulur ve ayrıca bu teknik yardımların elde edilmesinde uyulması gereken ulusal kural ve prosedürler belirtilir.[123]

Topluluk, görme özürlülerle ilgili olarak 1985 'de "Casette Europe" projesini başlatmıştır. Bu projede, özürlülerle ilgili politika bilgileri, diğer dokümanlar kasete aktarılmıştır. Ayıca video-kasetler, gazeteler, Braille alfabesi ile basılmış dokumanlar vardır.[124]

5.2.8.2.3. Topluluk Çalışanları Temel Sosyal Hakları Şartı (9 Aralık 1989)

9 Aralık 1989 yılında kabul edilen Topluluk Temel Sosyal Hakları Şartı Avrupa'nın sosyal boyutuna katkıda bulunmuştur. Komisyon'un, ECOSOC'dan 1982'de adı altında bir çalışma yapmasını talep etmesi üzerine, komite, konuyla ilgili bir alt komite oluşturarak, Ocak 1982'de bir görüş taslağı hazırlanmasını sağlamıştır. Taslak, Şubat 1988'de ECOSOC tarafından onaylanmıştır. Sosyal Şart, Toplulukla ilgili tüm sosyal tarafların ILO ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesinde sosyal hakları tanıdıklarını belirtmiştir.[125]

Topluluk Temel Sosyal Hakları Şartı; serbest dolaşım, istihdam ve ücret, iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini ve bunun yanında özürlülerin korunmasını da esas almıştır. Sosyal Şart'ın özürlülerin korunması ile ilgili bölümü, sakatlık sebebi ne olursa olsun; her özürlünün, sosyal ve mesleki uyumunu sağlayacak uygulamalardan yararlanma hakkına sahip olduğunu belirtir. Ayrıca, bu

[123] Margareta Holmstedt, **Employment Policy**, Spicers European Policy Report, 1991, p.142
[124] Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities,**a.g.e.,** p. 50
[125] Bob Hepple, "The Implementation of the Community Charter of Fundamental Social Rights ",**The Modern Law Review**, Vol. 53, No. 5, New Perspectives on European Law (Sep., 1990), pp. 643

uygulamaların, özürlü kapasitesi dikkate alınarak, onun mesleki eğitimini, hareketliliğini, ulaşım ve ikamet imkânlarını iyileştirmeyi de içerir.[126]

5.2.8.2.4. Özürlülerle İlgili İkinci Topluluk Eylem Planı (HELİOS I, 1988- 1991)

Avrupa Birliği, üye ülkelerdeki özürlülere yönelik politikalardaki farklılıkları gidermek için özürlülerin bütünleşmesini destekleyen, özürlüler yararına düzenlenen etkinliklerin eş güdümü ve gerçekleştirilmesini sağlayan, mesleki ve sosyal rehabilitasyon alanlarındaki girişimlerde iş birliği ve ortaklık kurmayı, karşılıklı temasları arttırmayı ve özürlülerin sorunları hakkında halkı bilgilendirmeyi amaçlayan programlar uygulamaya başlamışlardır. Topluluk'un özürlüler için oluşturulan programlardan Helios I (1988–1992) ve Helios II'nin (1993-1996) özel bir yeri vardır. Bu iki programın amacı özürlülerin ekonomik, toplumla bütünleşme ve bağımsız yaşamlarını geliştirmektir. Bu programlar yerel, ulusal ve topluluk düzeyinde birçok kuruluşun deneyimlerini paylaşmaya ve Avrupa'daki özürlülük tartışmalarına katılımına olanak sağlamıştır.[127]

HELİOS ifadesi, İngilizce olarak "Handicapped People in the Europan Community Living Independentiy in an Open Society" yazılımının baş harflerinden oluşmaktadır ve Avrupa Topluluğu'nda açık toplumda bağımsız olarak yaşayan özürlüleri ifade etmektedir. Birinci Topluluk eylem planı olan HELİOS 1. 18 Nisan 1988'de kabul edilmiştir. 1988-1991 yılları arasında süren bu programın amacı, daha önceki yıllarda özürlülerle ilgili gerçekleştirilmiş aktiviteleri izleyerek yenilerini oluşturmak, özürlülerin bağımsız yaşamalarının teşvik edilmesini vurgulamaktı. Temel hedef; üye ülkeler arasında işbirliği sağlanarak, özürlülerle ilgili tüm sorunları içiren tutarlı bir ortak politika oluşturmaktadır.[128]

HELİOS 1, Konsey tarafından 1987'de kabul edilen ve özürlü çocukların normal eğitime uyum sağlamalarını konu alan programın tamamlayıcısı niteliğindendir. Teknik alanda işbirliğinin geliştirilmesi, bilgi ve tecrübe alışverişinin arttırılması, yerel ve ulusal projelerde başarı sağlanması için görüş alışverişinin

[126] Brian Bercusson, "The European Community's Charter of Fundamental Social Rights of Workers", Blackwell Publishing, 1990, pp. 624-627.
[127] André Gubbels, "The Evolution of EU Disability Policy: from Charity towards Rights", p.1
[128] Gerard Quinn, "European Disability Law", 2007, pp.9-11

geliştirilmesi gibi konuları da içermektedir. HELİOS programı, özürlülerle ilgili kararlarda, özürlüler ve aileleri ile işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir danışma mekanizmasını öngörmüştür.[129]

5.2.8.2.5. Özürlülerle İlgili Üçüncü Topluluk Eylem Planı (HELİOS Il, 1993–1996)

25 Şubat 1993 yılında, Sanayi Bakanları Konseyi, HELİOS II - Üçüncü Topluluk Eylem Planı'nın oluşturulması konusunda karar aldı. Bu plan, Komisyon tarafından uygulanacak ve Topluluk'taki özürlü insanlara fırsat eşitliği sağlamayı ve onların toplumla bütünleşmelerini amaçlıyordu. 1 Ocak 1993-31 Aralık 1996 arasındaki dört yılı kapsayan bu program, beş temel konuyu içermektedir:

Özürlülerin işlevsel rehabilitasyonu; okula uyum; mesleki eğitim ve rehabilitasyon; ekonomik bütünleşme; sosyal bütünleşme ve bağımsız yaşama bu beş konunun isimleridir.

HELİOS II, Topluluk üyesi ülkeler ve özürlülerle ilgili hükümet dışı organizasyonlar ve ulusal kuruluşlar arasındaki bilgi alışverişini devam ettirerek arttırmayı hedeflemektedir. HELİOS II, aslında HELİOS I'in devamıdır ve onun kapsamını, geçmişin tecrübelerinden yararlanarak, yepyeni alanlara genişletmektedir.[130]

HELİOS II'nın içerdiği aktiviteler şöyle sıralanabilir: Bilgi ve tecrübe değişimi(Ziyaretler, eğitimler, seminerler); özürlüler için teknik yardım konusunda HANDYNET sisteminin kullanımında uygulama bilgisi; eğitim, yeni teknolojiler; gençlik hareketliliği ve değişimi gibi diğer Topluluk programlarına katılımı teşvik etmek; konu hakkında genel toplum bilinci yaratılması, bahsi geçen aktivitelerin konularını oluşturur.

HELİOS II programı, özürlülüğü önleme ve erken yardım; işlevsel rehabilitasyon, hemşirelik okullarında ve yüksek öğretimde bütünleşme; eğitime devam ve yaratıcı aktivitelere katılım; spor ve turizm gibi yeni alanları da kapsamaktadır. Yeni teknolojiler, işyerine uyum ve hareket probleminde, ev

[129] "Special briefing: The EU and people with disabilities" Cover AGE, Issue 17– June 2002 , pp.3-5
[130] European Commission, "Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the evaluation of the Third Community Action Programme to assist disabled people (HELIOS II)" , 20.01.1998, p.1

ortamında bağımsız yaşama, öğretim ve mesleki eğitimde kullanılmakta ve sayısız faydalar sağlamaktadır.[131] HELIOS II, ayrıca özellikle yaşlı özürlülere, özürlü kadınlara ve evde özürlüye bakan kadınlara ayrı bir önem göstermektedir Komisyon, bir danışma komitesi tarafından desteklenecek ve 1 Temmuz 1997'den önce, Avrupa Parlamentosu'na, Konsey'e ve ECOSOC'a HELİOS II'nın yürütülmesi ve sonuçları hakkında tam bir rapor gönderecektir.[132]

HELİOS programları çerçevesinde özürlüleri temsil eden Topluluklar, deneyimlerini paylaşmaya davet edilmiş, Avrupa Özürlüler Formu da özürlüler için önemli olan konularda çalışmaya ve görüş bildirmeye devam etmiştir.

Ayrıca, özürlüler için önemli olan diğer konu da Handynet sistemidir. HANDYNET yardımcı araç-gereç ve rehabilitasyon ekipmanı ya da diğer hizmetler hakkında çeşitli bilgiler sağlayan bir bilgisayar veri tabanıdır.

HELİOS II, bir Avrupa bilgisayarlaştırılmış bilgi sistemi olan HANDYNET'ın geliştirilmesini de kapsamaktadır. 1990'dan bu yana Avrupa Birliği'nin dokuz dilinde hizmet veren bu sistem, özürlü insanlara faydalı, pratik bilgiler sağlamaktadır.[133] HANDYNET sisteminde öncelik; fiziksel, görme ya da işitme engeli olan ya da iletişim kurma problemi olan kişiler için, teknik yardım olanaklarıyla ilgilenen HANDYAIDS projesine verilmiştir.[134]

HELİOS programları sayesinde özürlülük konuları AB'de çeşitli girişimlerde bulunulması ve uygulanmasında göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Bu neden Sokrates, Youth For Europee, Leonardo da Vinci, Daphne, Phare, Tacis vb. programlarda değişiklikler yapılmıştır. Bu programlardan bazıları özürlülerin ihtiyaçlarına büyük önem vermektedir. Belirtilen programlara Polonya da katılabilmektedir.

Sokrates II programının ana amacı okullar ve üniversitelerin iş birliği aracılığıyla öğretim konusunda Avrupa standardı düşüncesini geliştirmektir. Örneğin Sokrates II örneğin Erasmus programına katılan bir üniversite özürlülerin bütünleşmesini sağlayan desteklemeyi üstlenmektedir. Özürlü öğrenciler burslu

[131] European Commission**, a.g.e.,** p. 1-2.
[132] "Employment and Horizon", Avrupa Topluluğu Temsilciliği Kütüphanesi,Ankara,1995 s.5-7
[133] European Commission, "Social Europe, The 1991 Social Year", Commission of the European Communities, 1992, p.84.
[134] European Commission, "Community Social Policy", 1994, p.317

değişim programlarına katılırlarsa ek ödenek alabilmektedir. Ayrıca özürlü öğrenciler bakımlarını üstlenen kişin yolculuk masrafları içinde başvurabilmektedir.

Youth programı gençlerin üniversite dışı eğitimiyle ilgilenmektedir. Gençlerin özellikle zor koşullarda yaşayan ve özürlü gençlerin bilgi edinmelerini ve yeni beceri edinmelerini kolaylaştırmak için oluşturulmuştur. Bu program kapsamında özürlü gençler değişime yönelik özel giderlerinin karşılanmasını isteyebilmektedir. Amacı mesleki ve özel eğitimin kalitesini arttırmak olan Leonardo da Vinci II programı özürlü öğrenciler için aynı kolaylıları sağlamaktadır.

5.2.8.2.6. Avrupa İstihdam ve Sosyal Dayanışma Programı 'PROGRESS'

2007 yılı ile başlayarak özürlülerle ilgili çeşitli projeler Avrupa istihdam ve sosyal dayanışma programı olan PROGRESS programı ile finanse edilmekte ve bu projeler Avrupa Birliği'nin istihdam, sosyal güvenlik, iş koşulları, cinsiyet eşitliği, ayrımcılık konularındaki hedefleri için çok önemli bir yer tutmaktadır. Diğer bir taraftan, Avrupa Birliği'nde özürlüler ile ilgili 15 tane proje başlamış ve bu projeler özürlülerin yaşamını kolaylaştırıcı alanlarında odaklanmıştır. Bunlara örnek olarak vermek gerekirse binalara erişim, ulaşım, istihdam konuları bu projelerin kapsama alanlarını oluşturmuştur.[135]

5.2.9. Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Devlet İçi ve Devlet Dışı Örgütler Yönetimlerin Görevleri AB

Yönetimlerin Görevleri AB politikaları çerçevesinde özürlülere yönelik fırsat eşitliğini sağlamak üzere geliştirilmiş bir eylem planı bulunmaktadır. Bu plan ana hatları ile işbirliği sürecini, özürlülerin medeni hakları ile ilgili değerlendirmeleri ve istihdamla ilgili önlemleri içermektedir. Özürlülere yönelik yönetimlerin görevleri içinde devlet içi örgütlere düşen vazife gruplandırılmıştır. Devlet içi örgütlenme, Hükümet ve hükümete yardım eden ve koordinasyon sağlayan birim ve organlar: tarafından yönlendirilmektedir. Ayrıca Merkezi Yönetim Birimleri ve Yerel Yönetimler devlet içi

[135] European Commission, "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.5

örgütlenmede görevlidirler. Devlet içi örgütlenme, Avrupa Birliği kaynaklarında[136] şu şekilde gösterilmiştir:

Genel politikanın oluşturulmasında, Hükümet ve Hükümete yardım eden ve koordinasyon sağlayan birim ve organlar:

5.2.9.1. Devlet İçi Örgütler

5.2.9.1.1. Hükümet Organları

Hükümet Organları içinde, birçok bakanlığın, özürlülerin yönlendirilmesinde üzerlerine düşen görevleri vardır. Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Eğitim ve İstihdam Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Bakanlılığı, Sağlık Bakanlığı, Çevre, Ulaştırma ve Bölgeler Bakanlığı bu bakanlıklardandır.

Hükümet, özürlülere yapılan yardımın yetersizliği konusunda Ekim 1998 tarihinde bir Yeşil Kitap bastırmıştır: "Refah İçin Yeni Bir Sözleşme: Özürlülere Destek"le özürlülere daha fazla güvenlik desteği sağlamayı, özürlülerin de daha fazla teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Katkısız ağır özürlü ödeneğinde reform yapılması; 20 yaşın altındaki, çalışma şansına sahip olmayan özürlülerin yardımlardan en üst düzeyde yararlanması; 60 yaş altı ağır özürlülere yönelik yeni bir özürlüler için gelir garantisi; Yetersizlik Yardımı yapılarak özürlülerin neyi yapabildiklerinin ölçmesi gibi bir takım yeni öneriler yapılmıştır.

5.2.9.1.2. Hükümet Dışı Organlar

Avrupa Birliği ülkeleri bünyesinde, Hükümet dışı organlar, çok çeşitli isimler altında ve değişik konularda, farklı çalışmaları üstlenerek görevlerini yerine getirmektedirler. . Bunlardan bazılarını belirleyecek olursak;

Ulusal Özürlüler Konseyi, , İstihdam ve Eğitimde Özürlülere Yönelik Danışma Komitesi, Özürlülerin Ulaştırması Danışma Komitesi, Medeni Haklar Politikasından Sorumlu Birim ve Organlar, Özürlülere finansal yardım sağlamakla sorumlu birim ve organlar, Sosyal Güvenlik Sağlayanlar, Yardım Ajansı, Sosyal Güvenlik Ajansı, Sosyal Refah Programları, Yerel Otoriteler, Hizmet Sağlamakla

[136] European Commission, "Compendium on Member, States policies on eguality of opportunity for people with Disabilities", Brussels, 1998, p. 18

Yükümlü Birim ve Organlar, Yerel Eğitim Otoriteleri, İleri ve Yüksek Eğitim Konseyi, Mesleki Rehabilitasyon, Eğitim ve İstihdam Ajansı, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Servisi, Yerel Otoriteler Sosyal Hizmetler Birimleri, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Servisi, Engelsiz Bir Çevre Yaratmakla Yükümlü Birim ve Organlar gibi örgütleri saymak mümkündür.

5.2.9.1.3. Merkezi Yönetim Birimleri

Dünyada sosyal devlet uygulamasının son derece ileri düzeyde uygulandığı ülkeleri bünyesinde barındıran Avrupa Birliği, sosyal devletin temel ilkesi olan, toplumsal refahın ve zenginliğin ülkenin tüm vatandaşları arasında eşit bir biçimde dağıtılması ile hizmetlerin tüm vatandaşlara eşitlik ilkesi içinde sunulması ve örgütlenilmesi işlevini iyi seviyede gerçekleştirmektedir. Ancak 1970'lerde başlayan krizinin giderek derinleşmesi, yurttaşlara verilen hakların ellerinden alınmaya çalışılması sürecini başlatmış olsa da, sosyal devletin köklü yapısı yine de kendisini hissettirmektedir. Nitekim özürlüler için gerçekleştirilmiş olan kamusal düzen, kendisini korumuştur.

Özürlüler açısından son derece önem taşıyan istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi sektörlere ilişkin örgütlenmiş kamusal bir düzenle karşılaşılmaktadır. Hizmetlerin birçoğu yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir. Merkezi hükümet, doğrudan hizmet sunumundan çok, denetleyici bir rol üstlenmektedir.[137]

5.2.9.1.4. Yerel Yönetimlerin Görevleri

1980'lerden başlayarak merkezi hükümetin, yerel yönetimlerin yetkilerini kısıtlama ve özelleştirme çabalarına girişmiş olmasına karşın, Avrupa Birliği ülkelerinin bazılarında, hala kamu hizmetlerinin çoğu yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Yerel hükümet, yerel hizmetlerin sunumunda denetleyici bir rol oynamaktan çok hizmetleri doğrudan sunan bir birim durumundadır.

Eğitim, konut, sosyal hizmetler, ulaşım, kütüphane, müzeler, sanat galerileri, yapısal planlama, yerel planlama, ekonomik gelişme, rekreasyon, tüketiciyi koruma,

[137] Bilal Eryılmaz,**Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 1997 s.259

gibi özürlülere yönelik çok çeşitli iş ve hizmet yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir.[138]

Yerel ve bölgesel yetkililerin görevlerini sürdürmede ve taşımacılık görevlerini yürütenlerin hizmetlerinin planlanmasında ve sunumunda kanuni ve zorunlu mevzuatı sağlar. Merkezi hükümet ayrıca, özürlülerin ulaşabilirliği ve hareket serbestliliği ile ilgili konularda bilgi ve rehberliğin kaynağı olmalıdır. Bu gereklilik, genellikle mevzuatın çıkarılması sırasında göz ardı edilmekle birlikte ülke çapında bir standart sağlayabilmesi son derece önemlidir.

Yerel ve bölgesel yetkililerin görevlerini sürdürmede ve örneğin taşımacılık görevlerini yürütenlerin hizmetlerinin planlanmasında ve sunumunda kanuni ve zorunlu mevzuatı sağlar. Merkezi hükümet ayrıca, özürlülerin ulaşabilirliği ve hareket serbestliliği ile ilgili konularda bilgi ve rehberliğin kaynağı olmalıdır. Bu gereklilik, genellikle mevzuatın çıkarılması sırasında göz ardı edilmekle birlikte ülke çapında bir standart sağlayabilmesi son derece önemlidir. Kamu ve özel hizmet sunucuları, yerel hizmetlerin kalitesinin artırılması için ortak sorumluluk yüklendiklerinde, hareket engellilerin ulaşımının iyileştirilmesi bunun önemli bir bölümü haline gelmektedir.

Avrupa Komisyonu özürlülerle ilgili bazı konularda doğrudan sorumluluğa sahiptir. Avrupa Komisyonu'nun düzenleyici sorumlulukları olmasa bile, araştırma sponsorluğu ve bilgi alışverişinde rehberlik yapabilir. Yerel yönetimlerin sosyal birimleri özürlülerin günlük gereksinimlerinin karşılanması (yıkanma, giyinme, yemek pişirme vb) konusunda yükümlülük taşımaktadır. Ayrıca yerel yönetimler, özürlüler ile süreğen hastalığı olan kişilerin özel konut gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Bu konutların, tekerlekli sandalye kullananlar için özel olarak düzenlenmiş olmaları gerekmekledir. Yerel otoriteler, özürlülerin ziyaret edeceği konutları da onların ulaşabilirliğine uygun duruma getirmekle yükümlü kılınmıştır.[139]

5.2.9.1.5. Özürlülere Yönelik Verilen Hizmetler

5.2.9.1.5.1. Koordinasyon

[138] **A.e.,** s. 259-260

[139] World Health Organization, "Is the Law Fair to Disabled? A European Survey",WGO Regional Publications, European Series, 1990, p.328

Temel politika özürlülerin topluma tam katılımını sağlamaktır. Sorunlar ve gereksinimler, farklı özür gruplarında değişkenlik gösterse de hepsi için ortak olan temalar da bulunmaktadır: Eğitimde, öğretimde ve istihdamda iş bulma konusu da dahil olmak üzere fırsat eşitliği; mallara, hizmetlere, binalara ve diğer hizmetlere ulaşılabilirlik sağlanması gereksinimi; iyi koordine edilmiş hizmetler ve uygun bakıma erişebilirlik ve gerekli olan düzenlemelerin yapılması. Bu nedenle pek çok hükümet biriminin amaçları ve politikaları bu global plana katkıda bulunur.[140]

Özürlülük İçin Bakanlıklar arası Grup, bakanlık temsilcilerinin düzenli olarak toplandığı bir forumdur. Hükümetin özürlülük politikasının oluşturulmasına yardım eder.[141]

5.2.9.1.5.2. Medeni Haklar

Ayrımcılığın bitirilmesi temel politik amaçtır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için üç aşamalı bir strateji geliştirilmiştir. Medeni hakların özürlülere uygulanmasının sağlanması için danışmanlık vermek üzere Bakanlık Görev Gücü oluşturulmuştur. Bu, şimdi Özürlü Hakları Komisyonuna dönüşmüştür.

Özürlü Ayrımcılığı Yasasının uygulamaları da başlamış durumdadır. Ekim 1999'dan itibaren hizmet sunucular, özürlülerin hizmeti almalarını engelleyici, zorlayıcı uygulamaları, politikaları ve yöntemleri değiştirmek üzere gerekli önlemleri almak zorundadır. 2004 yılından itibaren tüm hizmet sunucular, özürlünün bir hizmete erişmesini zorlaştıran veya olanaksız kılan fiziksel özellikleri gidermek ve değiştirmek zorunda kalacaktır.

Özürlü Erişim Hakları Danışma Servisi, Özürlü Ayrımcılığı Yasası ile kurulmuştur ve özürlülere ve yasada belirtilen mal ve hizmetleri sağlayan hizmet sunuculara danışmanlık yapan örgütlere, telefon veya yazıyla uzman danışma hizmeti verir. Ayrıca, bu örgütlerin uzmanlıklarını geliştirmeleri için detaylı paketler ve bültenler hazırlamakla yükümlüdür, mahkemeye gereksinim duymaksızın

[140] European Commission, "Compendium on Member, States policies on eguality of opportunity for people with Disabilities", Brussels, 1998, p.25
[141] **A.e.,** p.25

özürlüler ve hizmet sunucuları arasındaki anlaşmazlıkları uzlaştırma görevi de bulunmaktadır. Bu Servis anlaşmalıdır ama hükümetten de bağımsızdır.[142]

5.2.9.1.5.3. İstihdam

Özürlü Ayrımcılığı Yasasının, istihdama ilişkin önlemleri 20 ve daha fazla işçi çalıştıran yerler için geçerlidir. Bu önlemler özürlü işçileri ve iş başvurusu yapanları ayrımcılıktan korur ve işverenleri çalışma koşullarını ve çalışma yerlerini özürlüler için uygun hale getirmeleri konusunda yükümlü kılar. 1998 Aralık ayından itibaren 15 işçi ve fazlasını çalıştıran yerler kapsama alınmıştır.

Avrupa Birliği özürlü politikası, aynı zamanda istihdamda karşılaşılan engelleri yok etmek üzere pratik yardımlar da yapar. Özürlülere iş sağlayan ve işi yitirmelerine engel olan, çok geniş çaplı merkezi ve uzmanlaşmış servisler ile istihdam ve eğitim programları bulunmaktadır, Örneğin, İstihdam Servisi, Özürlü İstihdamı Danışmanları, Mesleki Rehabilitasyon ve İşe Ulaşabilirlik programlan aracılığıyla, işe girmiş olan ağır özürlülere uzman yardımı sağlar. İşe ulaşabilirlik programları özürlülere iş yerinde destek sağlar, özel donanımlarını karşılar, işyerine ulaşımı sırasındaki seyahat giderlerini karşılar. Desteklenmiş İstihdam Programı, 22 binin üzerinde ağır özürlüye anlamlı istihdam olanağı sağlamıştır.[143]

5.2.9.2. Avrupa Birliği'nde Devlet Dışı Örgütler

Özürlülerin sorunları devlet dışı örgütler, başka bir ifadeyle sivil toplum kuruluşları tarafından da çözümlenmeye çalışılmaktadır. Özürlülerin kendine yardım örgütleri, diğer devlet dışı örgütler ile karşılaştırıldığında özellikle çevre, kadın ve çocuk hakları örgütleri oldukça güçsüzdür. Bu güçsüzlüğün temel nedenlerinden biri özürlülerin toplumsal kaynaştırma programlarından uzaklaştırılması ve düşük düzeyde beceri kazandırılması nedeniyle kendilerine güvenlerinin az olmasıdır

Özürlülükle ilgili devlet dışı örgütlerin varlığına bakacak olursak, bunlar gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütü, devlet dışı örgüt, sivil toplum kuruluşu, NGO gibi ifadeler şeklinde değerlendirilir.

---

[142] **A.e.,** p.33
[143] **A.e.,** s.34

Gönüllü Kuruluşlar en temel düzeyde belirli amaçlar için bir araya gelen gruplar alarak tanımlanmaktadır. Aynı çıkar etrafında birleşerek baskı grubu oluşturmak temel amacı oluşturmaktadır. Birçok özellikleri benzerlik gösterir. Kurumsal ve formel bir yapıları vardır. Kar dağıtmazlar, bağımsızdırlar, kişisel çıkar gütmezler, kamusal alanda etkindirler ve genel kamu yararına uygun davranırlar. Kar amacı gütmeden hizmet veren, kamunun yönetimine katılan kuruluşlardır."[144] Bilgiye dayanan hizmet sunmak temel hedefleridir.

1980'li yıllardan sonra Avrupa Birliği içinde devlet dışı örgütler, çok önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Ekonomik, politik ve sosyal olmak üzere çeşitli alanlarda görüş bildirmek şeklinde, önemli rol oynarlar. Üçüncü sektör olarak adlandırılan bu kuruluşlar siyasal kararlara katılım konusunda etkin bir rol üstlenmişlerdir.

Devlet dışı örgütler, Avrupa Birliği kurumlarıyla her zaman için bir bağlantı içinde bulunmaktadırlar. Önceleri enformel nitelikte olan diyalog, 1992 tarihli Avrupa Birliği'ni kuran Maastricht Anlaşmasıyla formel bir nitelik kazanmıştır. Anlaşmaya eklenen Deklarasyon 23'te, Avrupa Birliği'nin sosyal politika alanında yardım kuruluşları ve vakıflar arasında işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

Devlet dışı örgütler ile Komisyon ve Parlamento arasında bir diyalog geliştirilmiş olmasına rağmen, Amsterdam Anlaşmasına konulması istenen birtakım değişiklikler anlaşmada yer almamıştır. Komisyonun 1997 tarihli NGO'larla ilgili Communication Raporunda, Birlik içerisinde sosyal ortak şeklinde değerlendirilen sendikalar, işveren örgütleri ve gönüllü örgütler birçok konuda fayda sağlayan durumu oluşturmuşlardır. Özellikle etkin vatandaşlık motifi içinde etkileyici olmuştur. Bu konular içinde istihdam yaratılması, insan haklarının korunması, hizmetlerin sağlanması, insan haklarının korunması, vatandaşın çıkarlarının kamu otoritelerine karşı savunulması gibi konularda fayda verici büyük yol alınmıştır.

Avrupa Birliği örgütlenmesi içinde gönüllü örgütlerle geliştirilen sivil diyaloga verilen önemi göstermesi bakımından 1998 yılında Avrupa genelinde

---

[144] Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı**, Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, 1998, s. 30

örgütlerin katılımıyla gerçekleştirilen Avrupa Sosyal Politika Forumunun kapanışında yapılan konuşma önemlidir:

"Daha iyi bir toplum yaratmak için, vatandaşlar arasında güçlü bir dayanışmaya gereksinim vardır. Bunu gerçekleştirebilmek için halkların ve kültürlerin ortaklığında güçlü bir sivil diyaloga gereksinim duyulur. Üye devletler gelecekteki sosyal politikalarını oluşturmak için bu diyalogu gündemlerine almakla yükümlüdür "düşüncesi, bu konuşmanın özünü ortaya koyar.

1 Ocak 93-31 Aralık 1996 tarihleri arasında AB'de gerçekleştirilen Helios programı içinde, üye devletler ile devlet dışı örgütlerin özürlülere yardım etmeleri için yeni düşünceler oluşturulmuştur. AB'ye üye ülkelerdeki her on vatandaştan biri fiziksel veya zihinsel özürlü olduğu düşünülecek olursa, programın amacı, toplum temelli politikalar ile rehabilitasyonu esas alan, eğitimde ekonomik ve sosyal alanlarda devlet dışı örgütlerle üye ülkeler arasında işbirliği yapılarak özürlüler için eşit fırsatların geliştirilmesinin sağlanmasıdır. Bu programın amaçlandır.

Helios 2 programı çerçevesinde de özürlülerle ilgili çalışan örgüt sayısı artmış, Komisyon özürlülere yardım için eylem programının değerlendirildiği raporu 1998'de kabul etmiştir. Helios 2 programının yenilikçi özelleri vardır. Özürlülere eşit fırsat getirmiştir. Sosyal öğrenmeye dayalı bir değişim modeli benimsenmiştir. Özürlüler ve örgütleri resmi yapıya kavuşmuştur.

Özürlüler tarafından desteklenen fakat onlar tarafından yönetilmeyen örgütler ve yönetimi özürlüler tarafından oluşturulmuş kendine yardım etmeyi amaçlayan örgütler olmak üzere iki tür özürlü örgütü bulunmaktadır:

Avrupa Birliği'nde özürlülere yönelik politika oluşturulmuştur. Özürlülerle ilgili politikaların belirlenmesi ve geliştirilmesi, gerekli düzenlemelerin yapılması ve bunların uygulamaya konması bu politikanın içeriğini oluşturur.

5.3. Türkiye'de Özürlüler

Türkiye'de engelli kişilerin durumuna rakamsal olarak değerlendirecek olunduğunda, Tablo 11 ve Grafik 13'te görüldüğü üzere 0-9 yaş arası kişilerde özürlülük oranın % 4.15, 10-19 yaş arası kişilerde bu oranın 4.63, 20-29 yaş arası % 7.30, 30-39 yaş arası % 11.44, 40 -49 yaş arası % 18.07, 50-59 yaş arası 27.67, 60-69

yaş arası % 36.96 ve 70 yaş üzerinde olanların % 43.99 olduğu görülmektedir. Diğer bir değişle Türkiye'de yaşayanların yaşları ilerledikçe özürlük oranlarının da arttığı görülmektedir.

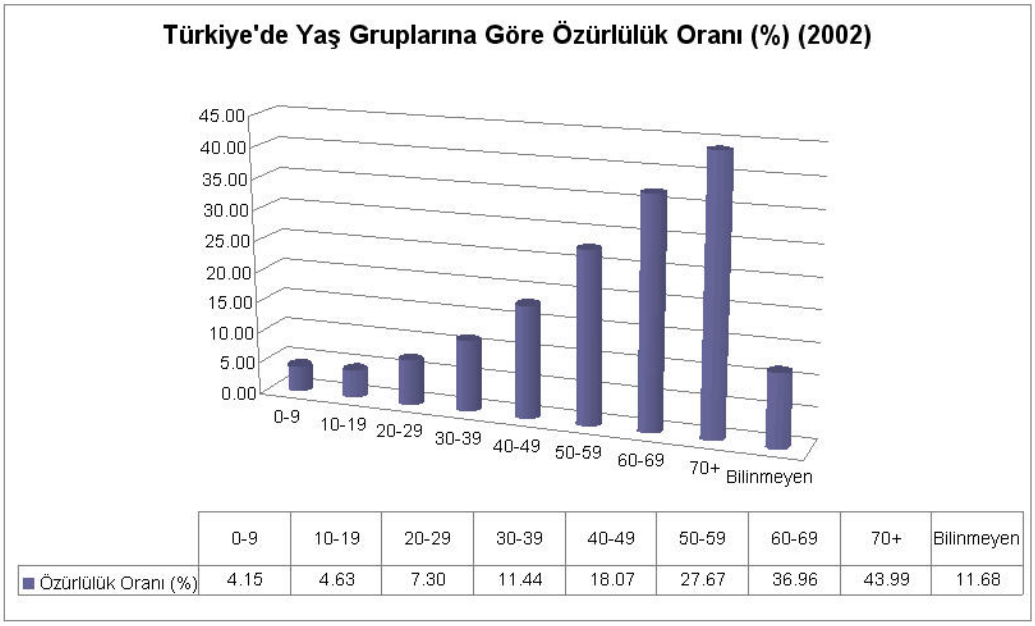
Tablo 11:

Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre Özürlülük Oranı (%) (2002)

	Özürlülük Oranı (%)
0-9	4.15
10-19	4.63
20-29	7.30
30-39	11.44
40-49	18.07
50-59	27.67
60-69	36.96
70+	43.99
Bilinmeyen	11.68

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 13:

	0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70+	Bilinmeyen
Özürlülük Oranı (%)	4.15	4.63	7.30	11.44	18.07	27.67	36.96	43.99	11.68

Bunun yanında Tablo 12 ve Grafik 73'den anlaşılacağı üzere, 2002 yılında Türkiye'de yaş Özür Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranlarının detaylarını aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

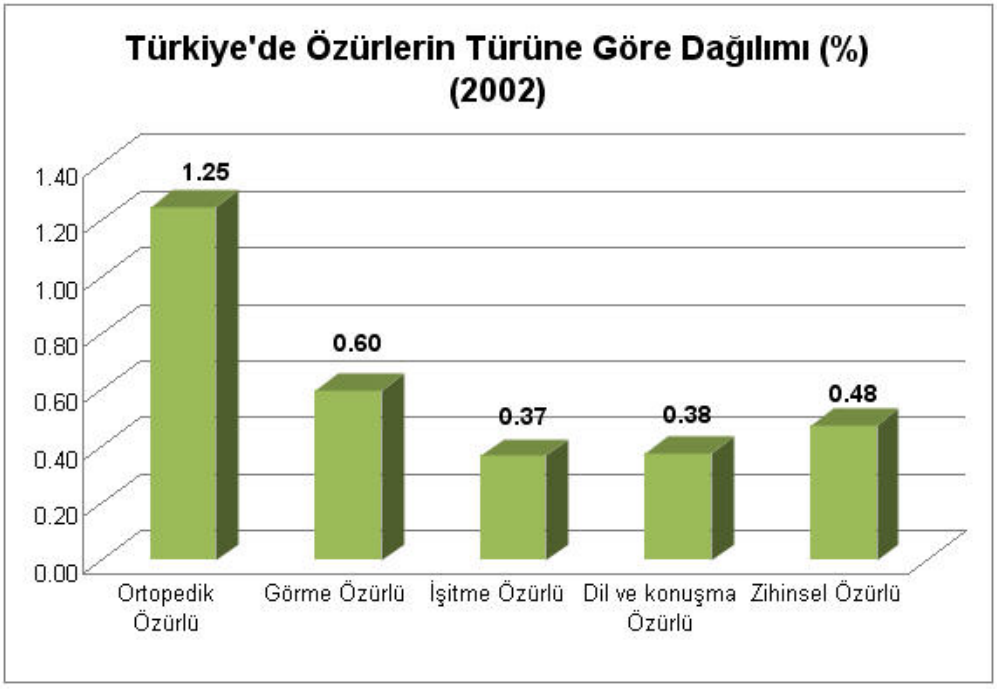
Tablo 12:

Türkiye'de Yaş ve Özür Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranı (%)(2002)

	Ortopedik Özürlü	Görme Özürlü	İşitme Özürlü	Dil ve konuşma Özürlü	Zihinsel Özürlü
0-9	0.64	0.33	0.20	0.46	0.42
10-19	0.77	0.36	0.29	0.43	0.58
20-29	1.21	0.45	0.32	0.42	0.65
30-39	1.26	0.46	0.35	0.31	0.54
40-49	1.39	0.62	0.35	0.26	0.39
50-59	1.79	0.91	0.41	0.30	0.26
60-69	2.80	1.56	0.77	0.41	0.27
70+	3.94	2.98	1.70	0.39	0.31

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 73:

5.3.1. Türkiye'de Özürlülerle İlgili Hukuksal Düzenleme

Türkiye'de özürlülerin eğitim, sağlık, rehabilitasyon, istihdam vb. alanlarda sahip oldukları haklar çeşitli yasa, tüzük, yönetmelik ve genelgelerle güvence altına alınmıştır. Özürlü kişilerin kendilerine sağlanan bu haklardan yararlanabilmeleri için ve bilinçli olmaları, haklarını etkin bir şekilde kullanmaları yeni hakların edinilmesinde büyük rol oynayacaktır.

5.3.1.1. 1982 Anayasası

1982 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanmış (madde2) ve çalışmanın herkesin ödevi ve hakkı olduğu vurgulanmıştır(madde 49). Aynı maddede devletin, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bireylerin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamayacağı, küçükler, kadınlar, bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı hükme bağlanmıştır (madde 50). Anayasa ayrıca, kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılmayacağını, devletin durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri almakla yükümlü olduğunu ifade etmektedir

1982 Anayasası sosyal hizmetleri ayrıntılı hükümlerle ele almıştır. Sosyal güvenlik hakları; sosyal güvenlik hakkı (Madde 60) ve sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler (Madde 61) olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Anayasanın 60. Maddesinde "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" ifadesine yer verilerek, sosyal güvenlik (dolayısıyla sosyal yardım mahiyetindeki karşılıksız sosyal hizmetlerden de faydalanma) hakkının genelliği, "kanunlarla kişilerin elinden alınamayacağı" ve "devlete ait bir görev olduğu" hususları açıklığa kavuşturulmuştur.

1982 Anayasasında, 1961 Anayasasında olduğu gibi, sosyal güvenliğin sosyal sigortalardan ve sosyal yardımlardan oluştuğu yönünde bir ifade bulunmamakla birlikte, 61. Maddede yer alan hükümle, ilgili mevzuat ve doktrindeki görüşlerin

ışığında, sosyal yardım mahiyetindeki sosyal hizmetlerin ayrıntılı olarak düzenlendiğini ve anayasal bir hak olarak tespit edildiğini söylemek mümkündür.

61. Maddede Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korumaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.[145]

Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere, sakatlar ve yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocuklar özel şekilde korunması gereken kişiler olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. Anayasa sosyal güvenlik kavramı ve kapsamı içinde gerek parasal sosyal yardımlara ve gerekse sosyal bakım, yetiştirme ve iyileştirme uygulaması şeklinde sunulan sosyal yardımlara yer vermekte, sosyal hizmet ve sosyal hizmetlerin yürütülmesi için gerekli hukuki ortam yaratılmaktadır.

5.3.1.2. İş Kanunu

Anayasa'nın devlete yüklediği bu sorumluluklar çerçevesinde, devlet tarafından işverenlere özürlü ve eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu kişilerin de topluma kazandırılması sağlanmaya çalışılmış ve İş Kanunu çerçevesinde bir takım kurallara bağlanmıştır.

9 Aralık 1975 tarihinde Genel Kurulun 3447 sayılı kararıyla kabul edilmiş olan Birleşmiş Milletler Özürlü Bireylerin Hakları Beyannamesi ile özürlü bireyler, diğer insanların sahip oldukları aynı vatandaşlık haklarına ve siyasal haklarına sahip oldukları (madde 4), özürlü bireylerin, ekonomik ve sosyal güvenlik ve iyi düzeyde yaşama hakkına sahiptirler. Kapasitelerine göre istihdam edilme veya yararlı, verimli ve kazançlı bir işe girme, sendikalara katılma hakkına sahiptirler (madde 7).[146] Bu maddeleri ile özürlü kişilerin toplumsal hayat içersinde var oldukları, kesinlikle dışlanmadıkları ortaya konmaktadır.

---

[145] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun Numarası : 2709, Kabul Tarihi : 18/10/1982, Madde 60-61

[146] Çiğdem Arıkan, "Özürlü Haklarına Genel Bir Bakış", Ufkun Ötesi Dergisi, Cilt:2, Sayı: 1, Mayıs, İstanbul, 2002, s. 5-13

Ülkemizde özürlülerin çalışma yaşamında korunması ile ilgili birkaç küçük ve önemsiz düzenleme dışında, özürlülerin istihdamı ile ilgili ilk yasal düzenlemenin 854 sayılı Deniz İş Kanunu ve 931 sayılı İş Kanunu ile girmiş ve bu kanunun iptali üzerine yürürlüğe konulan 1475 sayılı iş kanununda da yer almıştır.[147] 1475 sayılı eski İş Kanununun öngördüğü özürlü işgücüne yönelik kararlar, 22.05.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu tarafından korunmuştur.[148]

5.3.1.2.1. İş Hukuku Mevzuatında Özürlü Çalıştırma Yükümlülüğü

Özürlü, eski hükümlü ve terör mağduru kişilerin istihdamına yönelik olarak 4857 sayılı İş Kanunumuz ve Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik çerçevesinde bir takım kurallar söz konusudur. İş Kanunu çerçevesinde özürlü işgücünün çalışma hayatına katılımına yönelik olarak belirlenmiş olan kurallar yasalar tarafından desteklenmektedir.

5.3.1.2.2. İş Kanunu Çerçevesinde Özürlü Çalıştırma Yükümlülüğü

İş Kanunu açısından özürlü, Özürlü, Eski hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelikte tanımlanmıştır. Buna göre, " Özürlü; bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerindeki engelleri nedeniyle çalışma gücünün en az % 40'ından yoksun olduğu sağlık kurulu raporuyla belgelenenleri" ifade eder.[149]

Türk İş Hukukunda özürlülerin istihdamında zorunlu kota rejimi söz konusudur. 4857 sayılı İş Kanunu m. 30'a göre, işverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlarda özürlü ve eski hükümlü ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun ek 1 inci maddesinin (B) fıkrası uyarınca istihdamı zorunlu olan terör mağduru işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına

[147] Ufuk Aydın, "İşverenlerin Özürlü İşçi Çalıştırma Yükümlülüğü", Sanayide Yeni Ufuk Dergisi, Sayı:21, 2003 s.28
[148] **İş Kanunu,** Kanun No: 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, Resmi Gazete Yayım Tarih ve Sayısı : 10.6.2003 - 25134.
[149] Fatih Uşan, "Mesleki Eğitim ve İstihdam, Devlet Personel Rejimi ve İş Mevzuatı", Mayis 2003, s.15

uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.[150] Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin toplam oranı yüzde altıdır. Ancak özürlüler için belirlenecek oran toplam oranın yarısından az olamaz.[151] Aynı il sınırları içinde birden fazla iş yeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır.[152]

Bu oranların yanı sıra işverenler işyerlerinde istedikleri kadar işçi çalıştırabilir. Bu oranlar yasalarca belirlenmiş olan, işverenlerin yükümlü oldukları oranları ifade etmektedir. Bu oranların üzerinde özürlü işgücü çalıştırmaları durumunda kendilerine birtakım avantajlar sağlanmaktadır.

5.3.1.2.3. Devlet Memurları Kanunu Çerçevesinde Özürlü Çalıştırma Yükümlülüğü

Kamu kurum ve kuruluşlarında özürlü işgücünün istihdamı ile ilgili olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleri geçerlidir. "Sakatların Devlet Memurluğuna alınması şartları ile hangi işlerde çalıştırıldıkları, Maliye, Sağlık ve Sosyal Yardım, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Devlet Personel Dairesince Müştereken hazırlanacak bir yönetmelikte düzenlenir.[153]

4857 sayılı İş Kanunu'nun m.30\10 fıkrasında[154] sakat, eski hükümlü ve terör mağduru istihdamını özendirmek amacıyla bir takım teşvikler öngörülmüştür. Buna göre[155] Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranların üstünde özürlü, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştıran işverenlerin kontenjan fazlası işçiler için, Özürlü ve eski hükümlü çalıştırmakla yükümlü bulunmadıkları halde özürlü çalıştıran veya çalışma gücünü % 80'ini kaybetmiş özürlüyü çalıştıran işverenlerin, Bu şekilde çalıştırdıkları her bir özürlü için 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa

---

[150] **İş Kanunu,** Kanun No: 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, Resmi Gazete Yayım Tarih ve Sayısı : 10.6.2003 - 25134.
[151] T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, "2005–2010 Özürlülerin İstihdamı Eylem Planı", 2006
[152] Fatih Uşan, "Mesleki Eğitim ve İstihdam, Devlet Personel Rejimi ve İş Mevzuatı", Mayis 2003, s.15
[153] T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, "2005–2010 Özürlülerin İstihdamı Eylem Planı", 2006
[154] **İş Kanunu,** Kanun No: 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, Resmi Gazete Yayım Tarih ve Sayısı : 10.6.2003 - 25134.
[155] Ömer Ekmekçi, "Özürlü Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamında Yaşanan Sorunlar ve İtiraz Usulündeki Değişiklikler", **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:19, Sayı:5, Eylül, İstanbul, 2005, s.7

göre ödemeleri gereken işveren sigorta prim hisselerinin % 50'sini kendisi, % 50'sini de hazine öder.

5.3.1.2.4. Özürlü İstihdamına Yönelik Yasal Teşvik Yöntemleri

5.3.1.2.5. Özürlülerle İlgili Mevzuat

Türkiye'de özürlüler ile ilgili bütüncül olmayan bir yasal durum vardır. Bu yasaların görevlendirdiği kurumların çeşitliliği, özürlülere yönelik hizmet sunumunun da çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Bu da yapılan hizmetin eşitlikçi olmadığını ve belli bir standarda oturmadığını göstermektedir.

571 sayılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 572 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname, 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 26.09.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 3960 sayılı Kalıtsal Hastalıklarla Mücadele Kanunu, 7443 sayılı Türk Medeni Kanunu, 818 sayılı Borçlar Kanunu, 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında K.H.K. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Bütçe Kanunu, 506 sayılı S.S.K. Kanunu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 1615 sayılı Gümrük Kanunu, 15.08.2007 tarih itibariyle 4857 sayılı İş Kanunu, 775 sayılı Gecekondu Kanunu, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç ve Güçsüzler Kanunu, 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 3194 sayılı imar Kanunu, 1543 sayılı Genel Nüfus Yazımı Kanunu, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 854 sayılı Deniz İş Kanunu, 4837sayılı İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu, 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleşmesi Hakkında Kanun, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumlan Kanunu, 3359

sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ile 3984 sayılı RTÜK Kanunu özürlüler konusunda birtakım düzenlemeler içeren yasalardır.

5.3.2. Türkiye'de İstihdam Edilen Özürlülerin Korunması

Özürlülerin toplum yaşamına tam katılımlarının sağlanması ve fırsat eşitliği ilkesinden yararlanarak, diğer bireylerle eşit koşullarda yaşam ortamı sağlanmalıdır. Dezavantajlı bir grubu oluşturan özürlülerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına girmelerini, diğer bireylerle eşit koşullarda katılımlarını engelleyen etkenlerin ortadan kaldırılmasını sağlamak esas hedef olmalıdır.

Özürlülerin insan onuruna yakışır biçimde insan varlığını korumak, sağlıklarının yeniden kazanılmasına katkıda bulunmak, fırsat eşitliği sağlamak.[156]gibi üç temel ilkeyle bütünleşmesini sağlamak gerekir. Buradaki temel ilke eşitlik ilkesidir. T.C. Anayasası'nın 5. 10. 17. ve 56. maddeleri ayrımcılığın önlenmesi ile toplumdaki bireylerin devlet önündeki eşitliklerini hükme bağlayan, 42., 50. ve 61. maddeleri ise özürlüler konusuyla ilgili özel nitelikte hükümleri olan maddelerdir.

T.C. Anayasası'nın 61. maddesi ile devlet "Özürlülerin korunması ve toplum yaşamına uyumlarını sağlayıcı önlemleri alma" ile görevlendirilmiştir. Devlet, kurumları aracılığıyla bu görevi yerine getirmek üzere karar alma, planlama yapma ve bunları uygulamakla yükümlü kılınmıştır. Toplumsal yapı içinde dezavantajlı bir grup olan özürlülerin gereksinimlerinin karşılanması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi sosyal devlet olmanın gereklerindendir. Sosyal devletin görevi

- Özürlü bireyleri korumak,
- Toplumla kaynaşmalarını sağlamak,
- Üretken olabilmelerine ve kişiliklerinin gelişmesine katkıda bulunmak,
- Bireyleri yasalar hakkında bilgilendirmek,
- Bireyleri sadece yaşam risklerine karşı değil doğumdan ölüme kadar sosyal güvenlik ağı içinde korumak olarak belirlenmiştir. Özürlülere yönelik olarak yapılacak hizmet kamusal nitelik taşımaktadır. [157]

[156] Makbule ve Ali Nejat Ölçen, **Özürlüler Hukuku, Almanya'da Özürlülerin Üretken Dünyası**, Ankara, Zihinsel Yetersiz Çocuklar Yetiştirme ve Koruma Vakfı Yayın No: 1., 1991, s.8
[157] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844

Türkiye'de istihdam edilen özürlülerin hukuksal açıdan korunmasına baktıktan sonra, sosyal güvenlik açısından bakıldığında Tablo 63 ve Grafik 74'den anlaşılacağı üzere, 2002 yılında Türkiye'de Özürlülerin sosyal güvenlik durumu incelendiğinde, nüfusun sosyal güvenliğe sahip olan kısmı % 47.55 ve sahip olmayan kısmının % 52.45 olduğu görülmektedir.

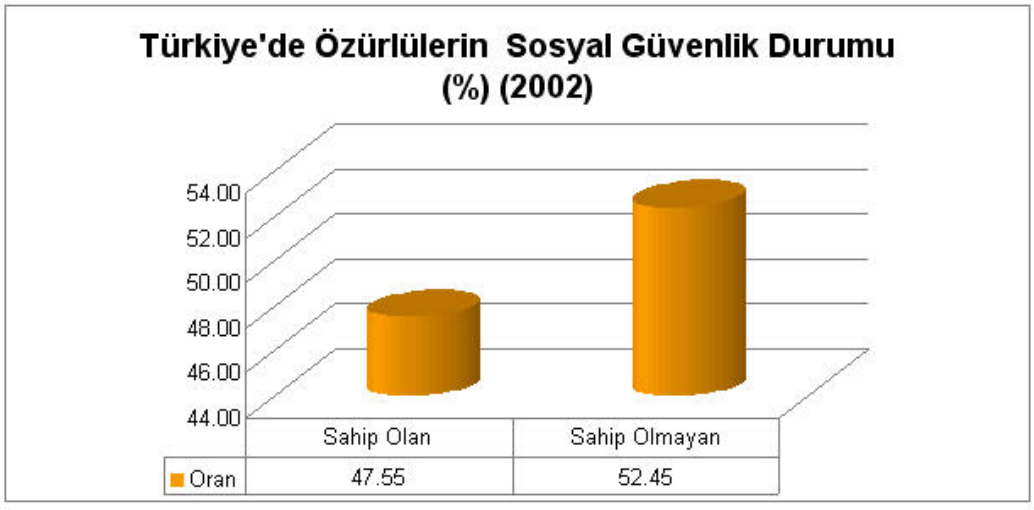
Tablo 63:

Türkiye'de Özürlülerin Sosyal Güvenlik Durumu (%) (2002)

	Sahip Olan	Sahip Olmayan
Türkiye	47.55	52.45
Erkek	44.84	55.16
Kadın	51.41	48.59

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 74:

5.3.2.1. Ücretler Açısından Çalışan Özürlülerin Korunması

Anayasamızın, ''Çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmelerinin'' sağlanması konusundaki amir hükmü, Türkiye'de de ücrette eşitlik

ilkesinin benimsendiğinin bir göstergesidir. Bu sebepten dolayı, iş hayatında adil bir ücretin ödenmesi için, ücrette eşitlik ilkesine uyulması gerekmektedir. Ücrette eşitlik, işverenin işçisine eşit davranması ilkesi ile yakından ilgilidir.[158]

Bununla birlikte işverenler, ücretler bakımından işyerinde istihdam edilenler arasında özürlü ve eski hükümlü ayırımı yapamamaktadır. ‘’Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük’’ ve ‘’Eski Hükümlülerin İstihdamı Hakkında Tüzük’’ hükümlerinde yer alan ve paralel nitelikteki düzenlemeler gereğince, özürlü veya eski hükümlülerin ücretleri, diğer işçilerinkinden daha düşük olamaz.[159]

Buna göre özürlüler ve eski hükümlüler, diğer işçilere yapılan sosyal yardımlardan aynen faydalanabilecekler ve toplu iş sözleşmelerinde de eşitlik ilkesini ihlal edece hükümler yer alamayacaktır.

5.3.2.2. İşe Uygunluk Açısından Özürlülerin Korunması

Türkiye’nin de onayladığı 88 numaralı İLO Sözleşmesinin 7. maddesine göre, devletler, iş için başvuran özürlülerin ihtiyaçlarına, tatminkâr bir biçimde cevap vermek mecburiyetindedir. Çalışma hayatında özürlü işgücünün korunması, Anayasamıza göre de amir bir hükümdür. Buna göre, ‘’kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.[160]

Ülkemizde, işverenler, işyerinde işçilerin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu hususta şartları sağlamak ve araçları noksansız bulundurmakla yükümlüdür. İşçiler de, işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkındaki usul ve şartlara uymakla mükelleftir. İşverenler, makinelerin kullanılmasından doğacak tehlikelerden ve bu hususta önceden alınabilecek tedbirlerden işçileri münasip bir şekilde haberdar etmek zorundadır.[161]

Bu ilkeleri uygulayabilmek için, özürlü işgücü çalıştırmakla yükümlü işverenlerin, işyerlerinde özürlülere uygun işleri Kurum işbirliği ile tespit edip tasnif

---

[158] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844

[159] İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK), “Özürlülerin Mesleki eğitimi ve İstihdam Sorunları”, İstihdam Sorunları”; Brifing Notu; 26.05.1998, s. 7.

[160] ILO, “C88 Employment Service Convention”, 1948, Article 7

[161] Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik; (19.02.1999 tarih ve 23616 sayılı RG)

etmesi yolu benimsenmiştir. ‘’İşyerlerindeki hangi işin hangi çeşit özürlü tarafından yapılabileceğini’’ belirleyebilmek için, öncelikle işyerlerindeki bazı işlerinin, özürlülere uygun bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

Özürlülerin; özürlülük türlerine ve derecelerine göre çalışabilecekleri işlerin araştırılarak belirlenebilmesi, çalışma şartlarının uygunluğu açısından kaçınılmazdır. Ne var ki, ülkemizde ciddi manada böyle araştırma ve belirleme çalışmasının yapıldığını söylemek hayli güçtür. Oysa her işyerinde bazı önemli işlerin, özürlüler tarafından görülmesi her zaman mümkündür. Mesela, işyerinin çok gürültülü bir bölümünde duyma ve konuşma özürlü bir işçi çalıştırılabilir.

Ayrıca; işverenler, bir yandan özürlüleri, bilgi ve yeteneklerini geliştirebilecek işlerde çalıştırmak, diğer yandan da ‘’özürlü çalıştırma yükümlülüğünü göz önünde tutarak, işyerlerindeki bir kısım işleri, imkânları ölçüsünde, özürlü çalıştırmaya elverecek ve özürlülerin çalıştırılmasını kolaylaştıracak şekilde’’ düzenlemek ile yükümlü kılınmışlardır.

Bununla ilgili olarak birkaç örnek verebiliriz:

- Özürlülerin çalıştıkları yerleri, gerektiğinde özel olarak ışıklandırmak.
- Çalışma tezgâhlarını ve kullanılan eşyayı/mobilyayı (sandalye, masa) özürlülere göre ufak değişikliklerle yeniden düzenlemek.
- Özürlülerin işlerine kolaylıkla girip çıkmalarına yarayacak kapı, merdiven değişiklikleri yapmak, rampalar tesis etmek veya asansörlerden yararlanma imkânlarını oluşturmak.
- İşyerinde değişik mekânlara (tuvalet, kantin, yemekhane vs.) özürlülerin, güçlük çekmeden gidip zaruri ihtiyaçlarını giderebilmeleri için, gerekli teknik düzenlemeler ve(ya) değişiklikler yapmak.

Sözünü ettiğimiz bu düzenlemelerin sınırları, Kanun ve Yönetmelik hükümleri içinde açıkça çizilerek belirlenmiştir. Buna göre, bilindiği gibi, en az 50 işçinin çalıştırıldığı işyerlerinde bu gibi değişiklikler ve düzenlemeler söz konusudur. Ancak, işyerleri için ‘’olanaklar’’ kelimesi ile belirlenen bir şartın yer alması, gerekli tedbirlerin zamanında ve yeterli düzeyde alınmamasına sebebiyet vermektedir.

Uygulamada, birçok işverenin buna riayet etmediği bilinmektedir. İşlerin, sağlıklı iş görenlere göre bile düzenlenmesinin işyerlerinde umursanmadığı ülkemizde, mevzuatın müeyyidelerle güçlendirilmediği ve ilgili kurumların

denetimlerinin etkin ve yaygın düzeyde sağlanamadığı sürece, işverenlerin bu mesuliyetlerini, itina göstererek, yerine getireceklerini beklemek zordur.[162]

Diğer taraftan, özürlü iş gücü çalıştıran işyerlerindeki yeni düzenlemelerin yapılabilmesi yönünde teşvik edici ve maddi yönden de destekleyici kamusal programlar devreye girmediği müddetçe işverenler, özellikle masraf konusunu dile getirmek suretiyle bundan vazgeçme eğilimini göstereceklerdir.

5.3.2.3. Vergi İndirimi Açısından Özürlülerin Korunması

Ülkemizde ücretli olarak çalışan özürlüler, vergi indiriminden öteden beri yararlanabilmektedir. Ancak, 4369 sayılı kanunla gelir vergisi kanununda yapılan değişiklikle, ‘’sakatlık indirimi’’nin kapsamı genişletilmiş ve 01.01.1999 tarihine kadar özürlü ücretlilerin yararlanmakta olduğu vergi indiriminden, bu tarihten sonra ailelerinde özürlü bulunduran ve bu özürlüyü bakmakla yükümlü olan ücretli kişiler (anne, baba, eş, çocuklar) de yararlanabilmektedir.[163]

Ayrıca, aynı kanun değişikliği ile vergi indiriminden, özürlü serbest meslek erbabı, özürlü bir aile ferdine bakmakla yükümlü olan serbest meslek erbabı ve basit usulde vergilenen bazı özürlü esnaf ve sanatkârlar (tüccar ve ücretli durumuna girmeksizin, imalat, tamirat ve küçük sanat işleri ile uğraşan terzi, tamirci ve marangoz gibi) da yararlanabilmektedir. Dolayısıyla, ‘’vergi indirimi’’ şeklinde uygulanan bu avantaj, özellikle ücretlileri ve serbest meslek erbabını yakından ilgilendirmektedir.

Vergi indiriminden yararlanmak isteyenler, Defterdarlık Genel Müdürlüklerine, Vergi Dairesi Müdürlüklerine veya Mal Müdürlüklerine müracaat etmeleri gerekmektedir. Bu müdürlükler, özürlü ile ilgili evrakı Maliye Bakanlığı, Merkez Sağlık Kurulu’na göndermektedir. Özürlülük derecesi bu Kurul tarafından incelendikten sonra bildiri ücretlilerde işverene, diğerinde ise bizzat müracaat edene gönderilmektedir.

---

[162] TC Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı, Kamu Personel Anket Sonuçları; Ankara; Ocak 1996.
[163] Vergi Usul Kanunu İle İlgili Değişiklikler, Kanun No. 4369, Kabulü: 22.7.1998, R.G. Tarihi: 29.7.1998

Vergi indiriminin oranı, özürlülük derecesine göre belirlendiği için, Kurul tarafından tespit edilen çalışma gücü kaybının boyutu özürlü açısından önem arz etmektedir. Örneğin, çalışma gücü kayıp oranının asgari %80'ini kaybetmiş bulunan özürlüler, 1. derecede sakat sayılırken, %60'ını kaybetmiş olanlar 2.derecede ve asgari %40'ını kaybetmiş olanlar ise 3.derecede sakat kabul edilmektedir. ''Sakatlık indirimi'' , herkese uygulanmakta olan özel indirim tutarının; 1. derecede özürlüler için 8 katı, 2. derecede özürlüler için 4 katı ve 3. derecede özürlüler için 2 katı tatbik edilmektedir.

Bu şekilde hesaplanan ''sakatlık indirimi'' gelirin niteliğine göre, aylık veya yıllık tutar üzerinden gerçekleşmektedir. Özürlü fertlerin ücretli olmaları halinde aylık matrahlarından, serbest meslek erbabı olmaları halinde beyan edecekleri serbest meslek kazançlarından ve basit usulde vergilendirilen özürlüler olmaları halinde ise vergi tarhına esas kazançlarından vergi indirimi uygulanmaktadır.

Bakmakla yükümlü olduğu özürlü kişi bulunanlara (ücretliler ve serbest meslek erbabı) uygulanan sakatlık indirimi yukarıda açıklandığı gibi özel indirim katları olarak aynen uygulanmaktadır. Mesela, serbest meslek erbabı 01.01.1999 tarihinden itibaren elde edeceği kazancından, bakmakla mükellef olduğu özürlü annesi veya çocuğu sebebiyle baktığı kişinin sakatlık derecesine göre bir yıllık sakatlık indirimini düşebilmektedir.[164]

5.3.2.4. Çalışmakta İken Sakatlananların Korunması

İş Kanunumuzda özürlülerin çalıştırılmalarında öncelik hakkı, bir işyerinde çalışmakta iken sakatlanan işçilere verilmiştir. Böylece özürlü hale gelen işçi, özürlü durumuna gelinceye kadar çalışmış ve alışmış olduğu işyerinde çalışabilirliğinin sağlanmasından umulan yararlara, Kanunun da katıldığı görülmektedir.

Bir işte çalışırken, özürlü hale gelen iş görenlerin özürlülüğü belirli bir süre sonunda ortadan kalktığında İş Kanunu, bu insanlara bir ayrıcalık tanımaktadır. Şöyle ki, İş Kanununda bu işyerinden, özürlü hale gelerek ayrılmak zorunda kalıp da, sonradan özürlülük hali ortadan kalkan iş görenlerin eski işyerlerine alınmalarını istedikleri takdirde, işverenin bunları, boş yer varsa hemen, yoksa boşaldığında, o

[164] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**; Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, madde 55/H

andaki şartlarla eski işyerlerine veya eski işyerlerine uygun başka bir işe, başka isteklilere tercih olunarak alınması hükme bağlanmıştır.[165]

5.3.2.5. Erken Emeklilik Açısından Özürlülerin Korunması

Tür Sosyal Sigortalar Kanununa göre, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce malul sayılmayı gerektirecek ölçüde hastalık veya sakatlığı (''arızası'') bulunan ve bu sebeple malullük aylığından faydalanamayan veya sakatlığı sebebi ile vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış durumda olan sigortalılara, yaşları ne olursa olsun, en az 15 yıldan beri sigortalı olmak ve en az 3.600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla emekli aylığına hak kazanmaları sağlanmıştır.

Buna göre, sigortalı olarak çalışan özürlüler, diğer sigortalı işçilere nazaran daha erken emekli olabilmektedirler. Ancak, emekli maaşlarının miktarının belirlenmesinde prim ödeme gün sayısının dikkate alındığını düşünürsek, erken emeklilikten yararlanmak isteyen özürlülerin emekli maaşları da o nispette düşük olacaktır. Özellikle, asgari ücretle çalışmış olan özürlü emeklilerin maaşları çok düşük olacağından geçim sıkıntısı çekecekleri çok açıktır. Dolayısıyla, erken emeklilik hakkı, birçok özürlü sigortalı için, bir avantaj biçiminde değerlendirilmemelidir.

5.3.3. Türkiye'de Özürlülere Yönelik İstihdam Politikaları

Türkiye'de özürlülere çalışabilme imkânı sağlayan hükümler bulunmaktadır. Anayasamız,''iktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir'',''devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları destekler'' ve ''çalışma herkesin hakkı ve ödevidir'' demek suretiyle devlet, bir yandan, özürlüleri de içine alabilecek bir biçimde tüm vatandaşların çalışma hakkını anayasal bir

[165] Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik; (19.02.1999 tarih ve 23616 sayılı RG)

güvence altına almakta, diğer yandan da bütün çalışanların, sosyal güvenlikten ve insan haysiyetine yaraşır bir hayat düzeyinden eşit fırsatlarla faydalanmaları için gerekli tedbirlerin alınması bakımından öncülük etmektedir.

Özürlü istihdamında işverenleri de bazı kanuni yükümlülüklere tabi tutmaktadır. Çalışabilecek özürlülerle çalıştıracak kişi ve kuruluşlar arasında iletişim, işbirliği ve koordinasyonun takdiminden sonra, işe girdikten sonra ya da halen çalışmakta olan özürlülere yönelik izlenen veya izlenmesi gereken politikalar üzerinde duracağız.[166]

Bunun yanında Türkiye'de özürlülerin istihdam ile ilgili çeşitli oranlarına bakildığında bunlar Tablo 64 ve Grafik 75'te görüldüğü gibi şöyle açıklanabilir. 2002 yılında özürlülerin işgücüne katılma oranı % 19, işsizlik oranı % 13, işgücüne dahil olmayan nüfus oranı % 68' olmuştur.

Tablo 64:

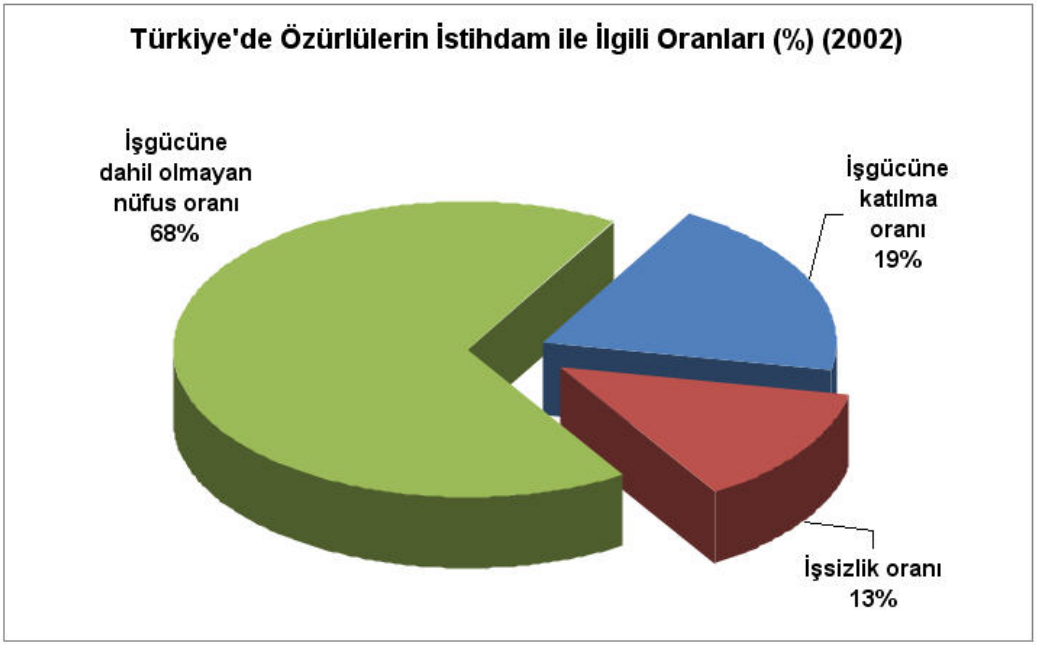
Türkiye'de Özürlülerin İstihdam ile İlgili Oranları

	Oran (%)
İşgücüne Katılma Oranı (%)	19
İşsizlik Oranı (%)	13
İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus Oranı (%)	68

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

[166] **Deniz İş Kanunu**, Kanun Numarası: 854, Kabul Tarihi: 20/04/1967, Yayımladığı Resmi Gazete Tarihi: 29/04/1967 Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 12586, m. 13.

Grafik 75:

5.3.3.1. Bir İstihdam Aracı Olarak Türk Kota Sistemi

Türkiye'de özürlülere yönelik kota sistemi, işverenlere özürlü çalıştırma mecburiyetinin getirilmek istenmesi, 1967 yılında yürürlüğe giren Deniş İş Kanununda değerlendirilmiştir. 1971 yılında kabul edilen 1475 sayılı İş Kanunu,1967'deki kota uygulaması ile ilgili düzenlemelerinin birçoğunu aynen benimsemiş ve özürlülerin işe alma usul ve esaslarının belirlenmesi noktasında bir yönetmeliğin hazırlanmasını şart koşmuştur. Bunun üzerine, kota sistemi, 1972 yılında ''Sakat ve Eski Hükümlülerin Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik''in yürürlüğe girmesiyle uygulanabilir hale gelmiştir.

Yönetmelik 1974 yılında ve İş Kanunu da 1983 yılında değişikliğe uğramıştır. En önemli değişiklik, özürlüler ile eski hükümlülerin arı kategoride değerlendirilmesi olmuştur. Bu iki gruba yönelik hükümler, yeni düzenlemeler sayesinde ayrılmış ve 1987 yılında halen uygulanmakta olan ''Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük'' hazırlanarak yürürlüğe girmiştir.[167]

[167]**İş Kanunu**; Kanun No. 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, m. 30

Özürlü istihdam yükümlülüğü, 4857 sayılı İş Kanununun 30. maddesinde ‘’Çalıştırma Zorunluluğu’’ başlığı ile düzenlenmiştir. İşverenler, 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlarda özürlü ve eski hükümlü ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun ek 1 inci maddesinin (B) fıkrası uyarınca istihdamı zorunlu olan terör mağduru işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.[168]

İş Kanunu ve ‘’Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük’’ hükümleri gereği, işverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde, bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle, çalışma gücünün en az %40’ından yoksun olduğu sağlık kurulu raporunda çalışamayacakları belirtilmiş olanlardan % 3 oranında özürlüyü istihdam etmekle yükümlüdür.[169]

4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. maddesine göre; Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranların üstünde özürlü ve eski hükümlü ve terör mağduru çalışan işverenlerin kontenjan fazlası işçiler için özürlü ve eski hükümlü çalıştırmakla yükümlü olmadıkları halde özürlü çalıştıran veya çalışma gücünü yüzde seksenden fazla kaybetmiş özürlüyü çalıştıran Sigortalar Kanununa göre ödemeleri gereken işveren sigorta prim hisselerinin yüzde 50’sini kendisi, yüzde 50 sini Hazine öder.

5.3.3.2. Kota Kapsamına Tabi Olan İşverenlerin Yükümlülükleri

Özürlü çalıştırma yükümlülüğü, tüzel veya gerçek kişilere yüklenmiş bir zorunluluktur. Özürlü çalıştırma yükümlülükleri İş Kanununa tabi işyerlerinde ve tabi olmayan daire ve kurumlarda olmak üzere ayrı başlıklar altında ele almak uygun olacaktır.

İşverenlerin özürlü çalıştırma yükümlülükleri, 4857 sayılı İş Kanunu’nda 30. maddede belirtildiği gibi, işyerlerinde çalışanlar sayısı ile ilgili bazı sayısal ölçütlere bağlı tutulmuştur. Bu sayısal ölçütler, işyerinin İş Kanunu kapsamı içinde olup olmadığına göre değişmektedir. Bu bakımdan konuya, İş Kanununa tabi işyerlerinde

[168] **Kanun Hükmünde Kararnameler**, Karar Sayısı : KHK/572 m. 13 ve m. 28
[169] İş Kanunu, **a.g.e.,** m. 30.

ve tabi olmayan daire ve kurumlarda olmak üzere, iki ayrı başlık altında bakmak gerekir.

Bir iş yerinde 50'den az işçinin çalıştırılması halinde, işveren açısından özürlü çalıştırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Özürlü çalıştırma zorunluluğunun doğabilmesi için, öncelikle o işyerinde en az 50 işçinin çalıştırılması gerekmektedir. 50'den daha az sayıda işçinin çalıştığı işyerleri için özürlü çalıştırma yükümlülüğünden bahsedilmemektedir.[170] İş Kanununa tabi işyerlerinde, işverenlerin özürlü çalıştırma yükümlülükleri, işyerlerinde çalışan işçi sayısına bağlıdır. İşçi sayısının 50'yi aştığı işyerlerinde, %3 oranında özürlü ve eski hükümlü işçi istihdam edilmek zorunluluğu vardır.

Aynı il sınırları içerisinde birden fazla işyerine bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır. (İş Kanunu, m.30) Kanun koyucu, aynı il hudutları içinde birden fazla işyerleri bulunan işverenlerin, çalıştırmakla yükümlü olduğu sakat sayısını, toplam işçi sayısına göre hesaplanması gerektiği noktasında açık bir hüküm koymuştur.

Sakat çalıştırma yükümlülüğü, İş Kanununa tabi işçi çalıştıran tüzel veya gerçek kişilerin yanında kamu işverenlerini de kapsamaktadır. Diğer taraftan, İş Kanunu anlamında işveren olmanın şartının yanında, işyerinde yapılan işin de İş Kanunu kapsamına girmesi gerekmektedir. 5. maddede belirtilen istisnalar hariç, özürlü çalıştırma mükellefiyeti, faaliyet konularına bakılmaksızın, bütün işverenler için geçerlidir.

Süreksiz işlerin yapıldığı işyerleri için, özürlü çalıştırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Zorunlu özürlü çalıştırma sisteminin uygulanabilmesi için, yapılan işin sürekli bir iş olması gerekmektedir.[171] Özürlü çalıştırma yükümlülüğü bulunmayan, İş Kanununa tabi olmayan bazı daire ve kuruluşlar da vardır. İş Kanununa göre bu kuruluşlar, Genel ve Katma Bütçeli Daireler veya Kamu İktisadi Teşebbüsleri ya da özel kanunla verilmiş yetkiye dayanılarak kurulan banka ve kuruluşlara veya bunlara bağlı işyerlerinin İş Kanununa tabi olmayan daire ve

[170] Esen Güven, **Bireysel İş Hukuku; 1. kitap – temel kavramlar, İşletmelerde İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, İnsan gücü yönetimi;** Cilt 1, İstanbul, 1985, s. 174.
[171] Kutal, Metin; "Sakat ve Eski Hükümlülerin İstihdamları ile İlgili İki Önemli Tüzük"; İktisat ve Maliye; cilt: XXXIV; Sayı:2; Mayıs 1987; s. 80.

kurumlarında çalıştırılan kimselerin de…'' şeklinde ifade edilmektedir. Denilmektedir.

İş Kanunumuzun 30. maddesinde özürlü çalıştırma konusundaki yükümlülüğün bu kadar geniş kapsamlı tutulması, şüphesiz özürlülerin etkin ve yaygın bir biçimde çalışabilmelerine imkân tanıma hedefine yöneliktir. Buna rağmen, özürlü istihdamı belirlenen kotanın çok altında seyretmektedir.

5.3.4. Türkiye'de Özürlülere Yönelik Devlet İçi Örgütler

Son yıllarda bütün dünyada küreselleşme, kapitalizmin, ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlaştırılmıştır. Bu ortak yaşam biçiminin önünde bütün engeller kaldırılmalıdır. Küreselleşme ile birlikte, özellikle sosyal hizmet ve refaha yönelik kamu harcamalarının kısıtlanması söz konusu olacağından, özürlüleri de yakından ilgilendiren bu durum, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkelerde özürlülere yönelik örgütlenmenin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Türkiye'de, özürlülere yönelik hizmet sunumu ile yasalarca yükümlü kılınmış devlet içi örgütler; Başbakanlığa bağlı olarak örgütlenenler, bakanlıklar bünyesinde çeşitli düzeylerde hizmet gören birimler ile belediyelerden oluşmaktadır. Özürlülere yönelik hizmetler çeşitli kurum ve kuruluşların bünyesinde bu yasal düzenlemelere dayanılarak yıllarca sürdürülmüştür. Ancak, özürlülere yönelik hizmetleri belirleyen yasal düzenlemelerin çokluğu, buna bağlı olarak hizmetle görevlendirilmiş kurum/kuruluşların fazlalığı ve dağınıklığı hizmet sunumunu da olumsuz açıdan etkilemiştir.

Ülkemizde doğrudan Başbakanlığa bağlı pek çok kurum ile bakanlık düzeyindeki örgütlenmelerde, özürlülükle ilgili görev üstlenmiş olanlar vardır.

5.3.4.1. Başbakanlığa Bağlı Kurumlar

5.3.4.1.1. Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖİB)

571 sayılı "Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile kurulan Başkanlığın amacı; özürlülere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini temin etmek için; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu

sağlamak, özürlüler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, özürlülerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmaktır.[172]

Daha etkin ve verimli hizmet sunulmasını sağlamak için ve kararların tek elden koordine edilmesi amacıyla Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Merkezde kurulan. ÖİB, özürlülükle ilgili ulusal düzeydeki politikaları oluşturmak ve işbirliği sağlamak amacıyla, hareket yeteneği yüksek bir kurum olarak değerlendirilmektedir.

OİB içinde bulunulan durumun dağınıklığının giderilmesi ve hizmetlerin eşgüdüm içinde yürütülmesini sağlamak için kurulmuştur. Ayrıca ÖİB, tüm bu kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon görevini üstlenmiş ancak uygulamada bu görevi etkin olarak yerine getirdiği söylenemez. Bunun nedeni ÖİB'nın yeni örgütlenmiş bir birim olmasının yanında diğer kurum ve kuruluşların çalışmalarında işbirliğini göz ardı etmeleridir.

İşbirliği olanaklarını artırmaya dönük çabaların yetersiz hatta neredeyse olmayışı, bunun yerine sürekli yeni bir yapı oluşturulmaya çalışılması, sürdürülen hatalardan biridir. Örneğin, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında[173] buna benzer bir örgüt değişikliği önerisinde bulunulmaktadır:

Madde 1033 "Çocuk, yaşlı, özürlü, özel ilgiye muhtaç, yoksul ve diğer risk gruplarına yönelik sosyal hizmet ve yardımların geliştirilebilmesi amacıyla, kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu yeni bir kurumsal yapılanma oluşturulacaktır. "

Ancak sosyal hizmetlerin çeşitli yasalarla ve farklı kurumlar tarafından yürütülüyor olması, hizmetin dağınıklığına neden olmakta ve nitelikli biçimde sunulmasına engel olmaktadır. Bu örgütler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Gene! Sekreterliği, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ile Sosyal Sigortalar Kurumu'dur. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Belediyelerin de sosyal nitelikli hizmetleri vardır.

---

[172] **Özürlüler Idaresi Başkanliği Teşkilat ve Görevleri Hakkinda Kanun Hükmünde Kararname**, Khk'nin Tarihi - No: 25/03/1997 – 571, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi - No: 30/05/1997 - 23004 Mükerrer

[173] Devlet Planlama Teşkilatı, "Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005". Ankara. 2000, s.112

Ülkemizdeki ekonomik ve toplumsal düzenlemeler açısından temel politika metni olan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında, özürlülerin mesleki eğitimleri ve rehabilitasyonlarına dair herhangi bir düzenlemenin olmaması, bu konuda bir politika oluşturulmasının ve hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi yönünde önlem alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Özürlülere yönelik düzenlemelerin ülke çapında tek ve bütüncül olması hizmetlerin standardizasyonu ve eşitliği açısından gereklidir. Yasal durum hizmetle yükümlü kurumlar ve bu kurumların sunduğu hizmetlerin etkin verimli, eşitlikçi olması; tamamının yaptıklarının izlenebilir ve denetlenebilir olması ile olasıdır.

Özürlüyü korumak üzere devlet gerekli önlemleri almıştır. 4857 sayılı İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük ülkemizdeki özürlülerin istihdamı ve mesleki rehabilitasyonlarını düzenleyen metinlerdir.

Özürlülere yönelik sosyal yardım niteliğinde ödeme yapan çok sayıda ve değişik konumlarda devlet örgütleri ülkemizde bulunmaktadır. Bu örgütler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Genel Sekreterliği, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ile Sosyal Sigortalar Kurumu'dur. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Belediyelerin de sosyal nitelikli yardımları bulunmaktadır. Bu örgütler özürlülere ve ailelerine çeşitli düzeylerde yardım yapmakla yükümlü kılınmıştır. Örneğin, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç ve Güçsüzler Kanunu ile bağlanan aylıklar, yeşil kart uygulaması, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ile verilen yardımlar, 3294 sayılı yasa ile yapılan yardımların tamamı bu tür yardımlardandır

Özürlüler İdaresi Başkanlığı (Koordinasyon ve ulusal politika oluşturma),Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (Tıbbi, sosyal ve mesleki iyileştirme, bakım, koruma),Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Genel Sekreterliği (Sosyal yardım),Devlet Personel Başkanlığı (İstihdam), ile ilgili konuları içerir.

Bunların dışında diğer hizmet alanlarına değinecek olursak, yükümlülükleriyle beraber isimleri şunlardır:

Türk Standartları Enstitüsü Başkanlığı (Standart belirleme), Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (Engellilere yönelik sportif etkinlikler), Bayındırlık ve İskân

Bakanlığı (Kamu binaları ve kamuya açık binaları), Turizm Bakanlığı (Konaklama, yeme içme ve eğlence tesisleri), İçişleri Bakanlığı (Derneklerin kurulması, denetlenmesi), Emniyet Müdürlüğü (Trafik kazaları ile ilgili önlemler, H sınıfı ehliyet), Ulaştırma Bakanlığı (Ulaşım(kara, deniz, demir, havayolu ulaşımı ve iletişim), Üniversiteler (Hastaneler (sağlık ve tedavi), eleman yetiştirilmesi, araştırma yapma), YÖK (Özürlülerle ilgili eğitim bölümleri açılması), Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (Toplu konutlarda özürlülere yönelik tasarım ve düzenlemeler yapılması) dır.

5.3.4.1.2. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kuruma (SHÇEK) Genel Müdürlüğü

SHÇEK Genel Müdürlüğü 24.05.1983 tarihinde çıkarılan 2828 sayılı Yasa ile kurulmuş katma bütçeli ve tüzel kişiliği olan bir sosyal hizmet kurumudur. Temel amacı korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilerle ilgili sosyal hizmetlere ilişkin uygulamaları yerine getirmek, bu amaçla plan ve programlar hazırlamak ve bu alanda eşgüdümü sağlamaktır.[174]

5.3.4.1.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)

Muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek ve bireyler arasındaki sosyal barışı sağlamak üzere 14.06.1986 tarih ve 3294 sayılı Yasa ile Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile sosyal güvenliği olmayan yoksul vatandaşların (özürlüler de dahil olmak üzere), sağlık, gıda. ortez-protez, araç, burs, yakacak, kendi işini kurmasına yardım gibi gereksinimlerini karşılamak üzere ayni ve nakdi yardım sunulur.[175]

---

[174] **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu**, Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi: 24/5/1983

[175] **Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu**, Kanun Numarası : 3294, Kabul Tarihi : 29/5/1986, Resmi Gazete Tarihi:14/6/1986 Resmi Gazete Sayısı:19134

5.3.4.1.4. Devlet Personel Başkanlığı

Özürlülerin devlet memuru olarak işe yerleştirilmelerinden sorumlu olan kurum Başbakanlığa bağlı olan Devlet Personel Başkanlığıdır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 572 sayılı KHK ile değişik 53. Maddesine göre %3'lük özürlü personel çalıştırma yükümlülüğünün yerine getirilmesini izleme ve denetimi görevi artık bu kurumun görevlerindendir.[176]

5.3.4.2. Bakanlıklar

5.3.4.2.1. Türkiye İş Kurumu Başkanlığı (İŞKUR)

1475 sayılı Yasa ile Türkiye'de özürlülerin çalışma yaşamları, işe yerleştirilmeleri ile ilgili hizmetleri yürütmek üzere yükümlü kılınan örgüt Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğüdür (İŞKUR). Çalışma yaşamının temel öğeleri olan işçilere ve işverenlere kamu hizmeti sunmakla yükümlü olan ve ülke düzeyinde örgütlenmiş olan tek kurum olan İŞKUR özürlülerin kamu ve özel sektörde işçi olarak işe yerleştirilmelerinden sorumlu olan kurumdur. 1475 sayılı Yasaya bağlı olarak belirlenen görevleri işverenlerin çalıştırmak zorunda olduğu özürlüleri işverene arz etme konusunda aracılık etmek, özürlülerin istihdam alanlarının ortaya çıkarılmasına dair çalışma yapmak, özürlülerin mesleğe kazandırılmaları, mesleki rehabilitasyon ve istihdam danışmanlığı gibi hizmetlerin yürütülmesinden sorumludur. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünün görevleri yeni çıkarılmış olan 4857 sayılı iş kanununda da korunarak devam etmektedir.[177]

5.3.4.2.2. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Sosyal Sigortalar Kurumu (Sosyal güvenlik, bakım ve tedavi ile sosyal yardım), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Bağ-Kur (Sosyal güvenlik, bakım ve tedavi)' den sorumludur.

5.3.4.2.3. Maliye Bakanlığı

---

[176] **Kanun Hükmünde Kararname**, Karar Sayısı : KHK/572, 6 Haziran 1997 – Sayı : 23011 (Mükerrer)

[177] **İş Kanunu,** Kanun No: 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, Resmi Gazete Yayım Tarih ve Sayısı : 10.6.2003 - 25134.

Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü (Sosyal güvenlik, 2022 sayılı Yasaya göre özürlülere aylık ödenmesi)' den sorumludur.

5.3.4.2.4. Milli Eğitim Bakanlığı

5.3.4.3. Belediyeler

Belediyeler için en önemli sorun, özürlüler için yapılanlarda ulusal bir politikanın Oysa sorun ülkenin her yerinde aynıdır ve uygulamaların da bu nedenle standart ve eşitlikçi olması zorunludur. Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu (Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı), 1992'de kabul edilmiştir. Bu şartın 20. Maddesi " yerel yönetimlerin kentsel şartta sayılan tüm haklan bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayrım gözetmeden fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan, eşit olarak sunulmasını sağlamakla yükümlü olduğunu" belirtmektedir.[178]

Kentsel mekânların özürlüye uygunluğu dikkate alınmadan her türlü faaliyet sorun teşkil eder. Belediyeler fiziki ve mimari planlar, ulaşım, kültür ve istihdama ilişkin düzenlemeler ve hizmetlerden sorumludur. 572 sayılı Kararname ile Büyükşehir belediyeleri özürlülere yönelik bazı konularda yükümlü kılınmıştır. 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" un 6. maddesinin A fıkrasına (r) ve (s) bentleri eklenmiştir. Buna göre;

"r) İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak genç ve yetişkin özürlüler için bölgenin işgücü piyasasına uygun mesleklerde, meslek ve beceri kazandırma kursları, iş eğitim merkezleri ve yaşam evleri açmak,

s) Ulaşım araçlarının özürlülerin kullanımına ve ulaşabilirliğine uygun olmasını sağlamak ve özürlüler için, ulaşım ile sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerden ücret almamak veya indirimli tarife uygulamak, büyükşehir belediyelerine ait ve büyükşehir belediyeleri tarafından işletilen veya kiraya verilen büfeler, otoparklar gibi işyerlerinin özürlüler tarafından işletilmesi konusunda kolaylık sağlamak, gerekliliği belirtilmiştir.

[178] T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, "Avrupa Kentsel Şartı", Ankara, Yayın No: 10, 1996, s. 2

Özürlülerin kentte yaşamını rahat bir şekilde sağlaması için belli standartlara uyulması ve bunun özürlülere hizmet olarak verilmesi gerekmektedir. Bu da Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur. Özürlülerin kentte yaşamını rahat bir şekilde sağlaması için belli standartlara uyulması ve bunun özürlülere hizmet olarak verilmesi gerekmektedir. Buna göre, 572 sayılı KHK ile 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesine 78. bent eklenmiştir.[179]

Bu maddede sayılan her türlü yapılar ve çevresinin, yolların, park, bahçe ve rekreasyon alanlarının, sosyal ve kültürel hizmetler alanları ile ulaşım araçlarının özürlülerin kullanımına ve ulaşabilirliğine uygun olarak yapılmasını sağlamak ve denetlemek, zorunluluğu ifadelendirilmiştir.

Yine 572 sayılı KHK'nin i. maddesiyle, 3194 sayılı İmar Kanunu'na bir madde eklenmiş ve "fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planı ile kentsel, sosyal, teknik ait yapı alanlarında ve yapılarda TSE'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur" hükmü getirilmiştir. 572 sayılı KHK'nin î. Maddesiyle. 3194 sayılı İmar Kanunu'na bir madde eklenmiş ve "fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planı ile kentsel, sosyal, teknik ait yapı alanlarında ve yapılarda TSE'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur" hükmü getirilmiştir.

3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'a eklemeler yapılarak büyükşehir belediyelerine, 1580 sayılı Belediye Kanunu'na eklemeler yapılarak belediyelere ulaşım araçlarının, yapıların ve çevresinin, yolların, park, bahçe ve rekreasyon alanlarının, sosyal ve kültürel hizmet alanlarının özürlülerin kullanımına uygun olarak yapılmasını sağlamak ve denetlemek, TSE'nün ilgili standardına uygunluk sağlamak, uygulamaları denetlemek ve bütünlüğü sağlayıcı tedbirleri almak yükümlülükleri getirilmiştir. Belirtilen yasal düzenlemelerin amacı özürlülerin tüm alanlara ulaşılabilirliğini sağlamaktır. Bu konudaki temel politika ise özürlü bireylerin kendi başlarına yaşayabilme kapasitelerinin arttırılması ve ülkenin her yerinde özürlülerin yaşam standartlarını belli bir seviyeye çekerek, eşitlikçi bir anlayışın paylaşılmasıdır.

---

[179] **Kanun Hükmünde Kararname**, Karar Sayısı : KHK/572, 6 Haziran 1997 – Sayı : 23011 (Mükerrer)

5.3.5. Türkiye'de Özürlülere Yönelik Devlet Dışı Örgütler

Özürlülükle ilgili devlet dışı örgütler sivil toplum örgütü, devlet dışı örgüt, sivil toplum kuruluşu, NGO gibi ifadelerle birbirinin yerine geçen biçimde kullanılır. . Özürlülere yönelik örgütlenmenin biçim ve içeriğine bakıldığında, dünya ile Türkiye'deki yapılanma arasında herhangi bir fark yoktur.

24 Ekim 1983 tarihinde çıkarılan 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 34. maddesi örgütlenme ile ilgili düzenlemeyi içerir. Buna göre, en az üç kamu yararına dernek birleşerek federasyon, en az üç federasyon da birleşerek konfederasyon oluşturabilmektedir. Bu düzenlemeye göre federasyonların ve konfederasyonun oluşturulması tamamen rızaya bağlıdır.[180] Oysa Özürlülerin örgütlenmesi ile ilgili olan 88. maddesi bu yapıların oluşturulmasını zorunluluk ilkesine dayandırmaktadır "Sakatlara hizmet amacı ile kurulan derneklerin Körler Federasyonu, Sağırlar Federasyonu, Ortopedik Özürlüler Federasyonu, Zihinsel Özürlüler Federasyonu olmak üzere dört federasyon teşkil etmeleri ve bu federasyonların birleşerek Türkiye Sakatlar Konfederasyonunu oluşturmaları zorunludur".[181]

Bu hükme göre, özürlülere hizmet amacı ile kurulan dernek ve şubelerin bir araya gelmesiyle farklı özür gruplarını temsilen oluşturulmuş Körler Federasyonu, Ortopedik Özürlüler Federasyonu, Türkiye Sağır ve Dilsiz Dernekleri Milli Federasyonu ile Zihinsel Özürlüler Federasyonu zorunlu olarak Türkiye Sakatlar Konfederasyonunu (TSK) meydana getirmiştir.[182]

5.3.5.1. Sivil Toplum Örgütlerinin (NGO) Özürlülere Yönelik Maddi Yardımları

5.3.5.1.1. Kuruluş Amacına Göre Belirli Özürlü Gruplara Yardımlar

Türkiye'de özürlülerin toplumsal hayata katılabilmeleri yönünde faaliyet gösteren dernek ve vakıf biçiminde teşkilatlanmış sivil toplum örgütlerinin, son yıllarda etkinliklerini arttırdıklarını görmek mümkündür. Bu örgütler, maddi

[180] Turhan İçli, Özlem Öntaş ve Yüksel Baykara. "1999'dan 2000'e Özürlüler Adına Geride Bıraktıklarımız," Ufkun Ötesi, 2000, s. 2.
[181] T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, "Özürlülere hizmet veren kurum ve kuruluşlar rehberi", Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, 2000, s.3
[182] Turhan İçli, Özlem Öntaş ve Yüksel Baykara, **a.g.e.,** s.4

imkânları çerçevesinde yardıma muhtaç özürlülere sosyal ve diğer sorunların aşılması ve toplumla bütünleşmenin sağlanması için, belirli ayni ve nakdi yardımlarda bulunmaktadır.[183]

Bu vakıfların başında, Türk Silahlı kuvvetleri, Mehmetçik Vakfı ve Zübeyde Hanım Şehit Analarını Koruma Vakfı gelmektedir**.**

5.3.5.1.2. Özürlülük Riskine Karşı Özel Sigorta

Türkiye'de özürlülük riskine karşı, özürlülük riskinden doğan zararların telafisine yönelik teminat, özel sigorta şirketlerinin sunduğu kaza ve sağlık sigortaları programları aracılığıyla elde edilebilmektedir. Ülkemizde enflasyonist ortam ve tasarruf potansiyelininde düşük seviyelerde seyretmesi özel sigorta yaptıranların sayısı belirli noktalarda tutmaktadır.[184]

Tamamlayıcı özel sosyal güvenlik kuruluşları, sigortalıların ve sigortalı olmayanların daha yüksek sosyal güvenlik garantisini sağlamak yönünden önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

[183] Ali, Seyyar, **Özürlülerin Hakları Toplumun Özürlülere Karşı Sorumlulukları**, İstanbul, Türdav Yayım, 2001, s.193
[184] Nusret Ekin, Yusuf Alper, Tekin Akgeyik, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odas; Yay.No:1999-69, 1999, s.137

6. BÖLÜM

6. KADINLARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME, AB VE TÜRKİYE'DE KADINLAR

6.1. Kadın Kavramının İçeriği ve Genel Değerlendirme

6.1.1. Kadın, Çalışan Kadın, Cinsiyet Ayrımcılığı Kavramları

6.1.1.1. Kadın

Kadın biyolojik ve toplumsal rolleri üstlenmiş bir varlıktır. Kadının bu rolleri üstlenişi veya bir başka değişle kadının bazı rolleri yapacağının kabul edilmesi cinsiyet stereotipi ile açıklanabilir. Bu durum bir cinsin belli görevleri diğer cinse göre daha iyi yaptığının kabul edilmesidir.[1] Kadının bireysel özelliklerinin çalışma olgusu üzerinde etkisi büyüktür. Birçok rolleri içselleştirmiştir. Gelenekselleşen cinsiyet rollerine göre bakıldığında kadınlara çocukların bakımı ve ailenin bakımı rolü üstlenilmiştir.[2] Özellikle içselleştirilmiş toplumsal roller kadın açısından belirginleşen sorunları daha da arttırmaktadır. Bu da kadını aile hayatı ve iş hayatı arasında seçim yapma zorunda bırakmaktadır. Tüm bunlar da kadında isteksizliğe yol açmaktadır. Bunun sonucunda da kadın, iş yaşamından çekilmekte veya iş yaşamını ikinci plana itmektedir.

Kadın ve erkek cinsiyet gruplarının toplumsal konumları ve biçilen değer düzeyleri bakımından farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Kadının toplumsal konumu için sıklıkla biyolojik karakter, işlevsel yararlılık, soy bağı ölçütleri kullanılmaktadır. Kadın ve erkek kimlikleri, bireylere sosyo-kültürel bir model olarak sunulur. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik evrelerinde birey, yaşamı süresince kültürleşme süreci denilen, bilinçli veya bilinç dışı, yaygın, kendiliğinden, rastgele, bireysel öğretmeleri ve şartlanmaları[3] içselleştirirken, cinsiyete özgü inanış sisteminin de verilerini benimser ve öteki bireyleri tanıma, algılama, değerlendirme olarak kullanır. Kadınların toplumsal yaşantıdaki yeri ve değeri; ürettiği, yaşam alanlarında

[1] Lisa A. Boyce , Ann M. Herd, "The Relationship Between Gender Role Stereotypes and Requisite Military Leadership Characteristics" **Sex Roles**, Volume 49, Numbers 7-8, October 2003, p. 366
[2] Miguel Moya, Francisca Expósito and Josefa Ruiz., "Close Relationships, Gender, and Career Salience", ***Sex* Roles**, Volume 42, Numbers 9-10, May 2000, p. 825
[3] Güvenç Bozkurt, İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s.132

sürdürdüğü ilişkiler ve süreçler, bu süreçlerin nedensel bağlantılarının çeşitliliği ve bu süreçlerin içinde kadının kendisini tanıması çok önemlidir.

6.1.1.2. Çalışan Kadın

Çalışan Kadın geçmişten günümüze kadar kadının çalışma nedeni, kadın için çalışmanın anlamı ve özellikle de karşı karşıya kaldığı sorunlar açısından büyük değişimin yaşandığı görülmektedir.[4] Kadınlar çalışma yaşamına girişleriyle birlikte farklı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların kaynağına bakıldığında is ortamı ve çalışma yaşamının karakteristiğinin erkek ile bağdaştırılması ve kadının daha çok toplumsal ve ailevi rollerinin önceliği görülmektedir.[5] Özellikle içselleştirilmiş toplumsal roller kadın açısından belirginleşen sorunları daha da arttırmaktadır. Bu da kadını iki alan yani aile hayatı ve iş hayatı arasında seçim yapma zorunda bırakmaktadır. Tüm bunlar da kadında tükenme ve isteksizliğe yol açmaktadır. Bunun sonucunda da kadın, iş yaşamından çekilmekte veya iş yaşamını ikinci plana itmektedir.

Çalışma hayatında, kadınların genelde kısmi süreli çalışmaya yöneldikleri dikkate alındığında, kısmi süreli çalışanları mağdur eden düzenlemelerin ağırlıklı olarak kadın işçileri mağdur ettiği açıktır.[6] Aslında Kadınların yarı zamanlı işleri tercih etmelerinin sebeplerinden en büyüğü, kadınların ev, çocuk ve aile işleri ile ilgilenmesi sayılabilir. Buna rağmen uluslararası ve kadınları koruyan çalışmaların sayesinde geçmiş yıllara kıyaslandığında kadınların daha çok iş piyasasına girdikleri görülmektedir.[7]

Diğer bir taraftan kadının bireysel özelliklerinin çalışma olgusuna bakışını ve bu yaklaşımı belirleyen değişkenler vardır. Çalışan kadının, çalışma olgusu ve çalışma yaşamına ilişkin değerlendirmesi arasında yaş önemli bir faktördür. Eğitim seviyesi de çalışma ortamında önemli bir etkendir. Özelikle düşük eğitim düzeyindeki çalışan kadın, temel görevinin evi, ailesi, çocukları olduğunu

---

[4] Gilles Lipovetsky, "Üçüncü Kadın: Kadında Süreklilik ve Yenilik", Çev. Filiz Nayır Deniztekin, Varlık Yay, İstanbul 1999,.s..2

[5] Stacey Friedman, Carol Weissbrod. "Work and Family Commitment and Decision-Making Status Among Emerging Adults" **Sex Roles**, Volume 53, Numbers 5-6, September 2005, p. 318

[6] Yeşim Atamer, "İşe Alınmada Kadın Erkek Eşitliği, Avrupa Topluluğu Hukuku Işığında Gelişen Alman Modeli", Selim Kaneti'ye Armağan, İstanbul,1996, s.29

[7] Teresa Ciabattari, "Single Mothers, Social Capital, and Work–Family Conflict" **Journal of Family Issues**, Volume 28, Number 1, January 2007, p.36

düşünmeye itilmiştir. Eğitim düzeyindeki artış, temel etkinlik alanı olarak görülmektedir. Bunun yanında, bireyin Medeni Hal durumuda çalışan kadın açısından önemlidir. Kadınların evli olma durumu çalışan kadın için zorluk olarak ortaya çıkmakta ve hatta bu konu yüzünden evli çiftlerde boşanmalar artmıştır. [8]

Statü sunan mesleğe sahip olmak da, çalışmada önem arz etmektedir. Çalışma isteği açısından, yapılan meslek ve statü de önem kazanmıştır. Statü sunan mesleği yapanlarda aktif olma ve yararlı bir şeyler yapabilme becerisi çalışmanın katkısı açısından önem kazanmaktadır. Statü yükseldikçe, ayrımcılık yapıldığı düşüncesi de artmaktadır. Özellikle ücret konusunda ayrım yapıldığı dile getirilmiştir. Değerlendirmede belirleyici bir diğer unsur da kıdemdir. Çalışma olgusunu belirlemede kıdem unsuru diğer değişkenlerle birlikte değerlendirilebilecek bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadının çalışma yaşamına katılımında büyük bir artış gözlenirken, geleneksel rollerini de devam ettirmesi global bir olgu olarak kendisini gösterir. Birleşmiş Milletler 18 Aralık 1979'da Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini kabul etmiştir. Bu sözleşme giriş ve 30 madden oluşmuş ve kadınlara sağlık, eğitim, istihdam, ekonomik, kültürel ve siyasal haklar alanında erkeklerle hak ve fırsat eşitliği sağlanması yolunda hedefler belirleyen ve tavsiyeler içeren bir belge olmuştur.[9] Sözleşmeyi "Kadın Hakları Anayasası" olarak nitelendirmek mümkündür.

Sözleşmenin giriş bölümünde kadınlara karşı olan her türlü ayrımcılığın kapsamı belirlenmiş, erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğe ulaşmak üzere ayrımcılığın her biçim ve görünüşüyle kaldırılması için gerekli Önlemler hükme bağlanmıştır. Diğer bir taraftan, Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin,[10] kadınların istihdamı konusunu içeren 11.maddesi, kadınların çalışma hayatını etkileyen ve kadınların zorluklarla karşılaşmasını engelleyen önemli bir haddesidir.

---

[8] Kathleen Gerson. Moral Dilemmas, "Moral Strategies, and the Transformation of Gender: Lessons from Two Generations of Work and Family Change", **Gender & Society**, Volume 16, Number 1, February 1, 2002, p. 14

[9] Bonnie L. Ford, **Dictionary of American History**, Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 2. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. P 399.

[10] United Nations, "The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women", 18 December 1979

Madde uyarınca,

1. ‘Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

   - Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı.
   - İstihdam konularında eşit seçim kıstaslarının uygulanması da dahil erkeklerle eşit istihdam imkânlarına sahip olma hakkı.
   - Serbest olarak meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil, mesleki eğitim ve sürekli eğitim görme hakkı.
   - Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı,
   - Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı.
   - Güvenli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu arada doğurganlığın korunması hakkı.

2. Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, Taraf Devletler uygun önlemleri alacaklardır.

   - Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayrımını yasaklamak, bu ayrımı yapanları cezalandırmak,
   - Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak aralık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek,
   - Özellikle çocuk bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini; görev sorumlulukları ve kamu hayatına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek,
   - Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak,

3. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında periyodik olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldıracak veya uzatılacaktır.' [11]

6.1.1.3. Cinsiyet Ayrımcılığı

19. yüzyılda kadınların yaşamış olduğu dönem, cinsiyet ayrımcılığının yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkar.[12] Ayrım yapmak kavramı sözlük anlamı ile bir kimseyi herhangi bir niteliği sebebiyle mağdur etmektir. Kişinin bir gruba mensup olması veya bir niteliği sebebiyle diğerlerine nazaran farklı muamele görmesi ve mağdur edilmesi "ayrımcılık" olarak tanımlanır.[13] Ayrımcılığın cinsiyet baz alınarak yapılması cinsiyet ayrımcılığı olarak tanımlanır. Bu tanıma göre Kadın veya Erkeğin, cinsiyet kriteri esas alınarak sebepsiz ve temelsiz bir şekilde mağdur edilmesidir.[14]

İnsan hakları konusunda verilen mücadeleler sonucu, kadınlara karşı ayrımcılığın sona erdirilmesinde milletlerarası sözleşmeler hazırlamışlardır. Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında kabul edilen "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Sözleşme", kadın haklarını ve kadınlara karşı her alanda güdülen ayrımcılığı belirleyen ve ortadan kaldırılmasına ilişkin hükümleri düzenleyen birçok dünya devleti tarafından onaylanmış uluslararası bir belge niteliği taşımaktadır.[15] Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Sözleşmesi'nin birinci maddesinde "Kadınlara karşı ayrım" deyimi açıklanarak, bunun 'kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete

---

[11] **A.e.,** Article 11

[12] Jessica Bomarito and Jeffrey W. Hunter, "Women in the 19th Century: Introduction", **Feminism in Literature: A Gale Critical Companion**. Ed. Jessica Bomarito and Jeffrey W. Hunter. Vol. 2: 19th Century, Topics & Authors (A-B). Detroit: Gale, 2005. pp.1-2

[13] Tove Stang Dahl, "Women's Law: An Introduction To Feminist Jurisprudance", Oslo 1987, s.37-38.

[14] Ed. Shirelle Phelps and Jeffrey Lehman "Sex Discrimination" **West's Encyclopedia of American Law**. Vol. 9. 2nd ed. Detroit: Gale, 2005, p132-138.

[15] United Nations, "The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", 18 December 1979

bağlı olarak yapılan herhangi bir ayrım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.' anlamına geldiği belirtilmiştir.[16]

Cinsiyet ayrımcılığı çalışma ortamında fırsat ve davranış eşitliğini ortadan kaldıran ve bireyi zor durumda bırakan tamimiyle cinsiyet temelinde yapılan davranışlardır. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın en çok yaşandığı ortamlar iş ve çalışma ortamlarıdır. Özellikler kadınlar iş ortamında karşılaşan ayrımcılığı erkeklere nazaran daha çok hissetmektedirler. Ayrımcılık konusunda erkeklerden daha fazla mücadele eden kadınlar bu sorunla sadece işyerinde değil sosyal yaşamda da ayrımcılıkla mücadele etmiştirler.[17] Fırsat eşitliği konusu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Sözleşmesi'nin dördüncü maddesinde aşağıdaki gibi belirtilerek bunun engellenmesi için çalışmıştır.

'Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için Taraf Devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen türden bir ayrım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.'[18]

6.1.2. Kadın ve Kadın Sorunu

Toplumlar kültürlerine, gelişmişlik düzeyine, ekonomisine ve eğitim sistemine göre farklılıklar gösterse de toplumsal örgütlenme biçimlerinden kaynaklanan, özellikleri gündelik yaşama da yansıyan ve kadın ile erkeğin toplumsal yaşam içindeki konumunu tanımlayan birer "toplumsal cinsiyet üzerine" sahiptirler.[19] Bununla bağlantılı olarak, kadın ve erkek cinsiyet gruplarının toplumsal konumları ve biçilen değer düzeyleri bakımından farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Kadının geleneksel olarak gelen toplumsal konumu için genellikle aile ve çocuk

[16] **A.e.,** Article 1
[17] Amanda K. Baumle, Mark Fossett, "Statistical Discrimination in Employment: Its Practice, Conceptualization, and Implications for Public Policy", American Behavioral Scientist, Volume 48, Number 9, May 2005, pp. 1250-1274
[18] United Nations, **a.g.e.,** Article 4
[19] Robert William Connell,**Toplumsal Cinsiyet ve iktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, (Çev: Cem. Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998.

bakımı üzerinde yoğunlaşmıştır.[20] Bunun yanında, kadın ve erkelerin genelde birbirlerine yükledikleri roller aile ve evlilik yaşamını çok çeşitli yönden etkilemektedir.[21] Kadın ve erkek kimlikleri, bireylere sosyo-kültürel bir model olarak sunulur. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik evrelerinde birey, yaşamı süresince kültürleşme süreci denilen, bilinçli veya bilinç dışı, yaygın, kendiliğinden, rastgele, bireysel öğretmeleri ve şartlanmaları içselleştirirken, cinsiyete özgü inanış sisteminin de verilerini benimser ve öteki bireyleri tanıma, algılama, değerlendirme olarak kullanır.

Kadınların toplumsal yaşantıdaki yeri ve değeri; ürettiği, yaşam alanlarında sürdürdüğü ilişkiler ve süreçler, bu süreçlerin nedensel bağlantılarının çeşitliliği ve bu süreçlerin içinde kadının kendisini tanıması çok önemlidir.[22] Kadının toplumsal yaşam ve aile içindeki konumunda ve bu doğrultuda ortaya çıkan kadın sorununda, toplumsal cinsiyet düzeninin izlerini, ayrımcılık ve eşitsizlik konusunda varlığını, her toplumda, her sosyal rolde, toplumsal hayatın her noktasında gözlemlemek mümkündür.[23] Yaşam içinde kadınların karşılaştıkları ayırımcı davranışlar onların toplumdan uzaklaşması ve fırsatlardan yararlanamaması sonucunuda doğurabilmektedir.[24]

Kadın sorunu, dinsel inançlar, gelenekler, çalışma, siyaset, eğitim hayatı ve aile gibi alanlarda cinsiyetlere verilen roller; anne ve babanın davranış eğitimi, toplumsal kurumlarda verilen eğitim, dil, giyim gibi toplumsallaşma ve yeniden üretim süreçleri içinde gelişen ve pekiştirilen tarihsel ve sosyo-kültürel bir sorundur".[25] Bütün bunlara rağmen son zamanlarda toplumun kadınlara karşı olan

---

[20] Rachel Gali Cinamon , Yisrael Rich, "Gender Differences in the Importance of Work and Family Roles: Implications for Work–Family Conflict" **Sex Roles**, Volume 47, Numbers 11-12, December 2002, p.532

[21] Kathleen M. Blee, Ann R. Tickamyer, "Racial Differences in Men's Attitudes about Women's Gender Roles", **Journal of Marriage and the Family**, Vol. 57, No. 1, Feb., 1995, p. 21

[22] Çiğdem Kağıtçıbaşı, **Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 143-154

[23] Ayşe Balcı, v.d., "Göç Eden Kadının Gözüyle Toplumsal Yaşam, Aile ve Kadının Değeri", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma,1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s.105-106

[24] Michael Schmitt and others, "Perceiving Discrimination Against One's Gender Group Has Different Implications for Well-Being in Women and Men" **Personality and Social Psychology Bulletin**, Volume 28, Number 2, February 1, 2002, p. 198

[25] Ayse Balcı, "Kadın Kavramı ve Kadının Toplumsal Yaşamdaki Yeri: Metaforik Bir Analiz", A Century of Women in Turkey Uluslararası Sempozyum, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 12-14 Nisan, 2000.

bakış açısı ve toplumun kadınlara yüklediği belirli roller değişme göstermektedir. Bunlarda kadın konusunda yapılan yasal düzenlemeler ve eğitim sistemindeki değişikler önemli yer tutmaktadır.[26]

6.1.3. Kadın İşgücü

Dünya çapında işgünün genel olarak daha fazla etnik yapıya büründüğü, yaşlandığı ve kadınların oranlarının arttıklarını görmek mümkündür.[27] Özellikle işgücünde kadınların durumuna bakıldığında,1870 yılından başlayarak giderek artan sayıyla kadınların işgücüne girdiği görülmektedir.[28]Dünyada kadınların çalışma hayatına katılımında, farklı düzeylerde olmakla birlikte, cinsiyet eşitsizliğine dayalı ayrımcı davranışlar uygulanmaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse, iş hayatında olan kadınlar maaş alımında, performans değerlendirilmelerinde ve firma içinde yükselme gibi konularda erkeklere nazaran daha fazla zorluklar ile karşılaşmışlardır.[29]

Kadınların ayrımcılığı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde eğitim yatırımlarının eksikliği, kadınların çalışma yaşamında yedek işgücü olarak görülmesine sebep olmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, daha fazla Kadının işgücüne dahil olması her şeyden önce kadınların eğitime ve yetenekleri geliştirmek için gerekli olan programlara eşit derecede katılabilme fırsatının yaratılmasıyla mümkündür.[30]

Türkiye gibi nüfusunun önemli bir bölümünün kadın olduğu ülkelerde, kadın işgücüne yönelik yatırımların artırılması, kadınların erkeklerle eşit şartlarda çalışma hayatına katılması sağlanmalıdır. Çalışma hayatında kadın istihdamının artırılması, kadm-erkek eşitliği yanında ekonomik büyüme için gereklidir. Bu nedenle kadın işgücünün toplumda kabul görmesi sağlanmalı ve çalışma hayatında karşılaştığı ayrımcı politikalarının giderilmesi için yasal düzenlemeler yanında hükümet

[26] Robert Loo, Karran Thorpe, "Attitudes Toward Women's Roles in Society: A Replication After 20 Years" **Sex Roles**, Volume 39, Numbers 11-12, December 1, 1998, pp. 903-912
[27] Arsen J. Darnay, "The Workforce", **Social Trends and Indicators USA**. Ed. Arsen J. Darnay. Vol. 1: Work & Leisure. Detroit: Gale, 2003, pp19-50.
[28] Ed. Judith S. Baughman, Victor Bondi, Richard Layman, Tandy McConnell, and Vincent Tompkins, "Women and Work", **American Decades**.,Vol. 7: 1960-1969. Detroit: Gale, 2001.
[29] Ellen R. Auster, "Professional Women's Midcareer Satisfaction: Toward an Explanatory Framework" **Sex Roles**, Volume 44, Numbers 11-12, June 2001, pp. 720
[30] International Labour Organization, **"Global Employment Trends for Women"**, 2008, Geneva, 2008, s.2-3

politikaları oluşturulmalı, emek piyasasında kurumlar arası işbirliğine gidilerek ortak projeler geliştirilmelidir.[31]

Kadın İstihdamı cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak, bölgesel, sektörel, mesleki, yaş gurubu ve ücret gibi konularda özellikler gösterir. Türkiye'de bölgesel olarak kadın istihdamına bakıldığında, kadın istihdamının, geleneksel rollerine uygun olarak, kırsal kesimlerde yüksek olduğu görülmektedir. Kırsal kesimde kadınlar, tarımsal üretim yanında halı dokumacılığı, ipek böcekçiliği gibi işlerde yoğunlaşmaktadır. Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün giderek önemini kaybetmesi yanında kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak kırsal kesimde kadın işgücü azalan bir seyir izlemiştir.

Dünya'da ve Türkiye'de kadın istihdamını artırmaya yönelik emek piyasasında her türlü ayrımcılığı önleyecek hukuki düzenlemeler getirilirken, esnek çalışma koşulları ve kadınlara çalışma hayatında daha fazla iş ve meslek seçimi sağlayacak mesleki eğitim kursları da oluşturulmaktadır.

Kadınların işgücü konusunda dünya çapındaki durumuna ve rakamlarına bakıldığında Tablo 65, Grafik 76 ve 77'den anlaşıldığı üzere Dünya' da 2007 yılında kadınların işgücü nüfusu yaklaşık olarak 1.3 milyar, istihdam nüfusunun yaklaşık 1.2 milyar ve işsizlik nüfusu ise 81.6 milyon'dur. Ayni tabloda gözlemleneceği gibi 2007 yılında Kadınların, işgücüne katılım oranı % 52.5, Kadın istihdamın nüfusa oranı % 49.1, ve işsizlik oranı % 6.4 olmuştur.

[31] Bedriye Tunçsiper, Dilek Sürekçi, "Çalışma Hayatında Kadın İşgücünün Ekonomik Bir Analizi", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma,1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s.95

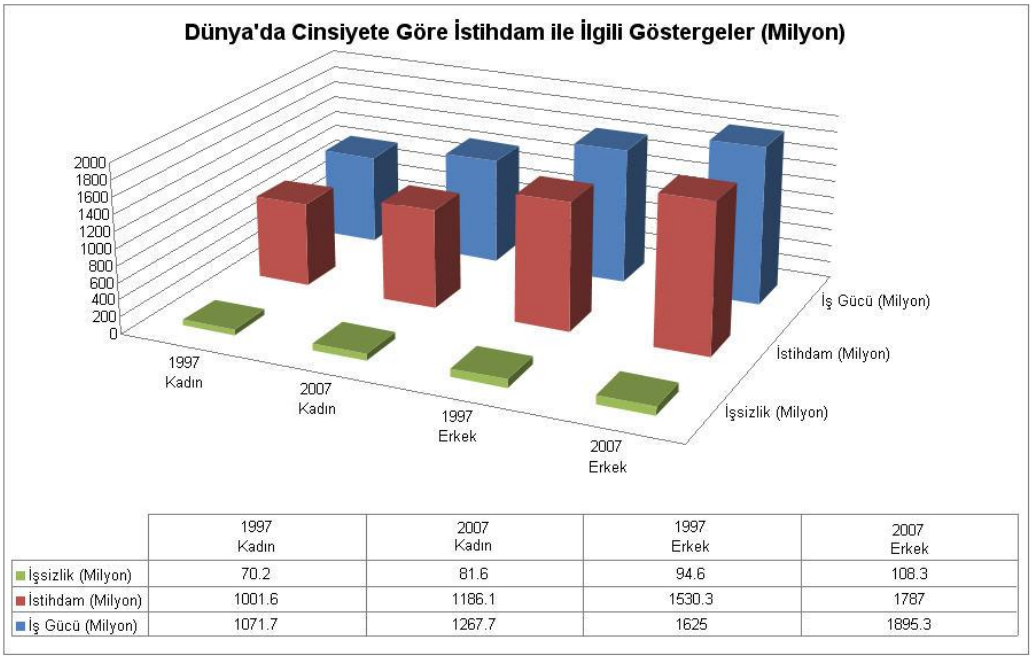
Tablo 65:

Dünya'da Cinsiyete Göre İstihdam ile İlgili Göstergeler (Milyon)(%)

	Kadın		Erkek	
	1997	2007	1997	2007
İş Gücü (Milyon)	1071.7	1267.7	1625	1895.3
İstihdam (Milyon)	1001.6	1186.1	1530.3	1787
İşsizlik (Milyon)	70.2	81.6	94.6	108.3
İşgücüne Katılım Oranı (%)	52.9	52.5	80.4	78.8
İstihdamın Nüfusa Oranı (%)	49.5	49.1	75.7	74.3
İşsizlik Oranı (%)	6.5	6.4	5.8	5.7

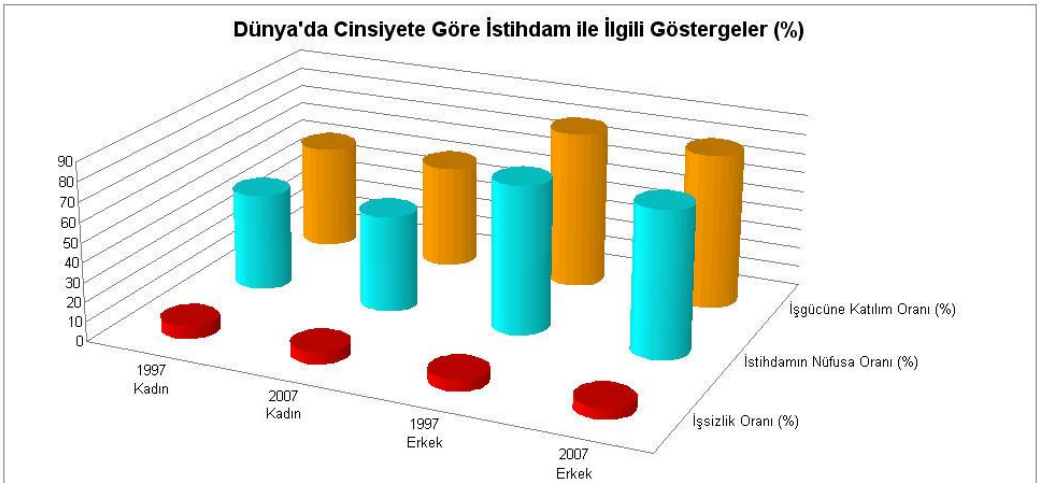
Kaynak: International Labour Office

Grafik 76:

	1997 Kadın	2007 Kadın	1997 Erkek	2007 Erkek
İşsizlik (Milyon)	70.2	81.6	94.6	108.3
İstihdam (Milyon)	1001.6	1186.1	1530.3	1787
İş Gücü (Milyon)	1071.7	1267.7	1625	1895.3

Grafik 77:

	1997 Kadın	2007 Kadın	1997 Erkek	2007 Erkek
İşsizlik Oranı (%)	6.5	6.4	5.8	5.7
İstihdamın Nüfusa Oranı (%)	49.5	49.1	75.7	74.3
İşgücüne Katılım Oranı (%)	52.9	52.5	80.4	78.8

6.1.4. Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi

6.1.4.1. Kadın İşgücü'nün Uluslararası Boyutta Tarihsel Gelişimi

Tarih boyunca kadın ve erkek birbirinden farklı tanımlanmıştır. Kadın, hep zayıf, güçsüz bir cins olarak görülmüş ve bu da kadınların tüm hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Kadınların ücretli işçi olarak çalışmaya başlaması XVIII. yüzyıldaki sanayi devriminin doğuşu ile olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan ağır çalışma şartları, başta kadın ve çocuklar olmak üzere insan emeğinin ölçüsüz sömürüsü ve büyük kitlelerin sefaleti, sınıf farklılıkları insanlar üzerinde büyük baskılar yaratmıştır. Sanayi devrimiyle daha çok ekonomik nedenlerle çalışma hayatına giren kadınlar, aile geçimine yardımcı olmak için çeşitli sektörlerde çalışmaya başlamışlardır.

XIX. yüzyılda kapitalizmin etkisi ile gelişen sektörler içinde matbaacılık, tekstil, dokumacılık kadınlar için iş imkânı olarak kendisini göstermiş ancak, kadınlar erkeklerle mukayese edilecek olursa düşük ücretle çalıştırılmışlardır. X. yüzyılda kadınların emek piyasasına katılım oranında önemli bir artış olduğu

gözlenmiştir. Sanayi devrimini Birinci Dünya Savaşı izlemiş, savaşla birlikte kadınların çalışma alanları genişlemiştir. 1929-1930 dünya ekonomik buhranı, bütün ülkeleri etkilemiş, ancak en etkilenenlerden de kadın işgücü olduğu belirlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı, kadınları tekrar iş piyasalarına çağırmıştır. Savaştan sonra da çok sayıda kadın önemli endüstri kollarında istihdam edilmiştir.[32] Bunu takip eden zaman diliminde de kadınların istihdamı, onların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, ayrımcılığın engellenmesi mücadelesi içinde geçmiş, kadın-erkek eşitliği ilkesi oturtulmaya çalışılmıştır.

Çalışma hayatında kadın işçileri korumaya yönelik yasal düzenlemeler [33] ülkeleriyle birlikte değerlendirilecek olursa:

- 1842 yasası: İngiltere'de Madenler Kanunu ile 10 yaşından küçük çocuklarla her yaştaki kadınların yeraltı (maden) işlerinde çalışmalarını yasaklamıştır. Kadın işçilerin korunmasına yönelik ilk yasadır.
- 1844 yasası: Kadın işçilerin günlük çalışma süreleri 12 saat ile sınırlandırılmıştır. Kadınların etek olan giysilerinin, çalışırken oluşturabileceği sakıncalar nedeniyle, makinelerin yakınında kadın işçi çalıştırılması yasaklanmıştır.
- 1845 yasası: (Basın İş Kanunu), kadın işçilerin bu iş kolunda gece çalıştırılmalarını yasaklamıştır
- 1847 yasası: Fabrikalar yasasıdır. Sanayinde çalışan işçilerin, günlük çalışma sürelerini 11'e indirmiştir.
- 1848 yasası: Sanayinde çalışan işçilerin, günlük çalışma sürelerini 10'a indirmiştir.
- 1864 yasası: Cam fabrikalarında kadın çalıştırılmasını yasaklanmıştır.
- 1864 yasası: Workshop Regulation Act, kadın işçiler için 05.00 ile 21.00 arasında olmak üzere 10,5 saatlik iş günü kabul edilmiştir[34].
- 1874 yasası: Fransa'da kadınların yeraltı (maden işlerinde) çalıştırılmalarını yasaklamıştır,

[32] Employment Gazette Special Report, "Women's Vital Role at Work", 1989, s:119.
[33] Bilal Yankın, F., "Çalışma Hayatında Kadınlar ve Çalışan Kadınlar Üzerinde Bir Araştırma", İstanbul, 1989, s. 25.
[34] Bilal Yankın, **a. g. e.,** s.25.

- 1877 yasası: İsviçre'de "Fabrikalarda Çalıştırılmaya Ait Federal Kanun" adı ile kadınların gece çalıştırılmaları yasaklamış ve kadın işçilere doğum sonrasında 8 haftalık bir izin hakkı tanımıştır[35],
- 1891 yasası: Almanya'da "Fabrika Yasası" adı ile çalışan yaşlı ve evli
- 1892 yasası: Kadın işçilerin günlük çalışma sürelerini 11 saat ile sınırlamıştır. Bu yasa kadınların 11 saatten fazla çalışmasını ve geçe çalıştırılmalarını yasaklamıştır,
- 1895 yasası: Fabrikalar Yasası adı ile kadın işçilerin haftalık çalışma sürelerini altmış saat süre ile sınırlandırmıştır[36].
- 1906 Berlin'de uluslararası bir toplantıda, 11 saat çalışan işçiye gece dinlenmesi izni verilmesi kararlaştırılmıştır.
- 1908 yasası: 10 işçiden çok işçi çalıştıran fabrikalarda kadınların iş saatlerini on saate, cumartesi ve bayram günlerinde de sekiz saate indirmiştir. Kadınları doğum öncesi ve doğum sonrası için sekiz haftalık izin hakkı tanımıştır. Kadının kömür ve inşaat işçiliğinde çalıştırılmasını da yasaklamıştır[37].

Diğer bir taraftan Sanayi devrimi ile ortaya çıkan, erkeğin fiziksel güçlerinin kadınınkinden fazla olması avantajı, teknik gelişmelerle ortadan kalkmış ve kadınlar üretim sürecine katılmaya başlamışlardır.

6.2. Avrupa Birliği'nde Kadınlar

Kadınlar konusu Avrupa Birliği'nin üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir. Avrupa Birliği'nde dezavantajlı gruplardan biri olarak sayılan kadınlar, Avrupa Birliği'nin ve üye ülkelerin sosyal politikalarında en birinci sıralara yükselmiştir. Kadın nüfusu Avrupa Birliği'nde nüfus %50 sinden fazlasını oluşturmaktadir. Tablo 66 ve Grafik 78'den anlaşılacağı gibi 2000 yılı ile 2007 yılları

[35] Ömer Zühtü Altan, **Kadın İşçiler ve Türkiye'de Kadın. İşçilerin 1475 .Sayılı İş Kanununa Göre Korunması**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No. 224-147, Eskişehir, 1980., s. 29.
[36] Ömer Zühtü Altan, **a. g. e.,** s. 28-29.
[37] Bebel, August, Kadın ve Sosyalizm, (Çev. Sabiha Zekeriya Sertel), Toplum Yayınları, Ankara, 1980., a. g. e., s. 105_106

arasında Avrupa Birliği'nde ki nüfus kadın nüfusu incelenmiştir. Buna göre 2000 yılında Avrupa Birliği kadın nüfusu 2000 yılında 247 milyon iken bu rakam yıllar içinde artarak 2007 yılında 253 milyona yükselmiştir.

Tablo 66:

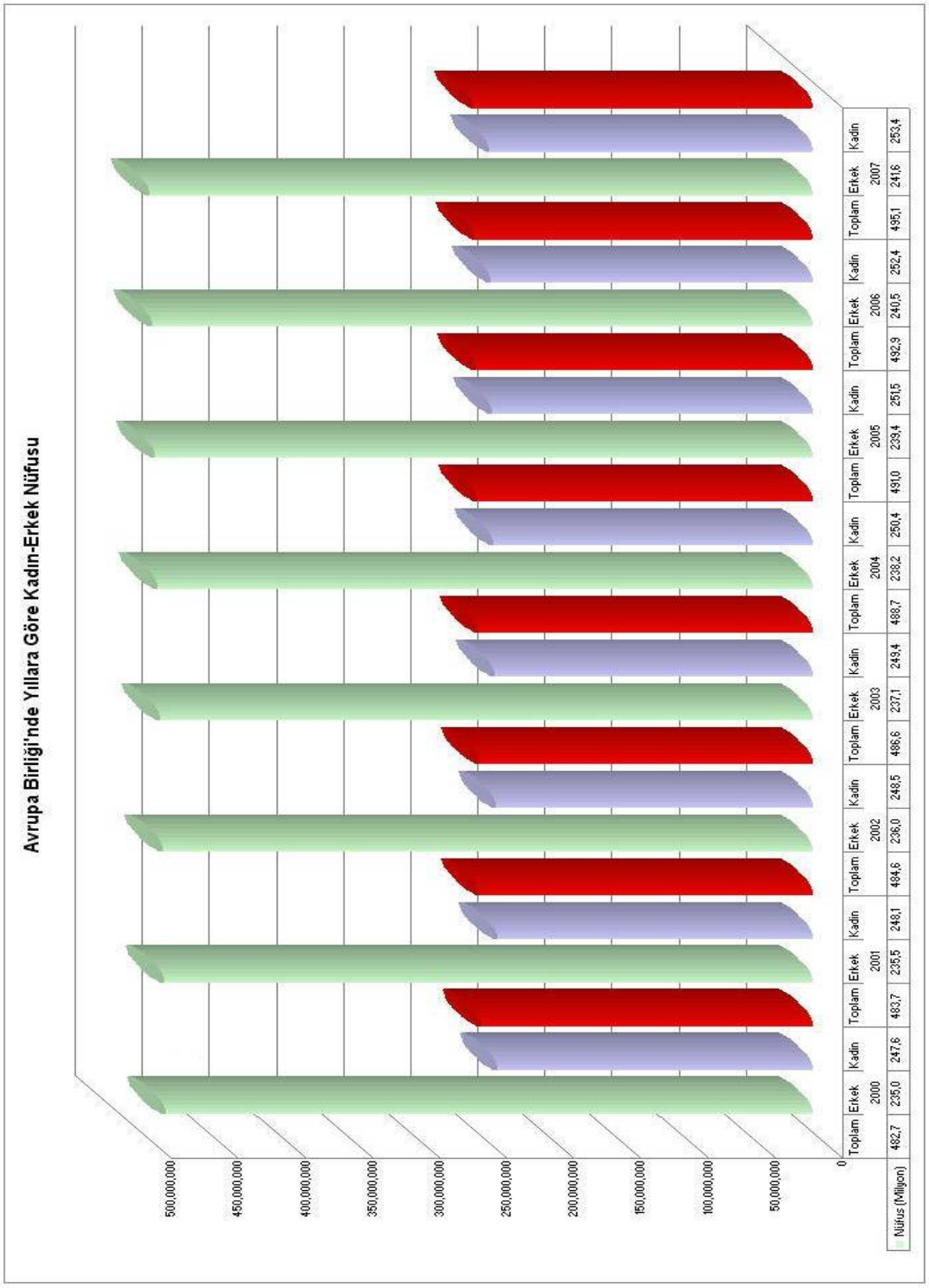
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusu

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	482,760,665	235,980,335	241,660,330	483,799,678	235,591,749	248,199,929	494,813,561	239,056,551	248,957,010	496,617,424	237,132,544	249,484,880	488,756,726	236,267,097	250,489,629	491,023,535	239,469,677	251,553,858	492,375,207	240,516,802	252,458,405	495,126,529	241,671,389	253,457,130
Avrupa Birliği (AB-25)	452,114,304	220,109,133	232,005,171	453,201,753	220,650,962	232,550,791	454,888,883	221,591,202	233,337,681	459,898,809	222,668,867	234,310,142	459,344,201	223,894,422	235,359,779	461,603,983	225,140,357	236,463,601	463,646,244	236,238,335	237,407,909	465,894,120	238,444,729
Belçika	10,239,085	5,068,014	5,233,071	10,263,414	5,076,019	5,245,395	10,309,725	5,042,288	5,267,437	10,355,844	5,068,865	5,286,979	10,396,421	5,087,176	5,309,245	10,445,852	5,111,325	5,334,527	10,511,382	5,143,821	5,367,561	10,584,534	5,181,408	5,403,126
Bulgaristan	8,190,876	3,991,161	4,199,715	8,149,468	3,967,423	4,182,045	7,891,095	3,841,163	4,049,932	7,845,841	3,816,162	4,029,679	7,801,273	3,790,840	4,010,433	7,761,049	3,767,610	3,993,439	7,718,750	3,745,327	3,973,423	7,679,290	3,720,932	3,958,358
Çek Cumhuriyeti	10,270,098	5,001,062	5,269,036	10,265,546	4,998,731	5,266,815	10,206,436	4,967,986	5,238,450	10,203,269	4,966,706	5,236,563	10,211,455	4,974,740	5,236,715	10,220,577	4,980,913	5,239,664	10,251,079	5,002,946	5,248,133	10,287,188	5,026,194	5,261,055
Danimarka	5,330,020	2,634,122	2,695,898	5,349,212	2,644,319	2,704,893	5,368,354	2,654,146	2,714,208	5,383,507	2,662,423	2,721,084	5,397,840	2,670,135	2,727,705	5,411,405	2,677,292	2,734,113	5,427,459	2,685,946	2,741,513	5,447,084	2,696,652	2,750,432
Almanya	82,163,475	40,090,776	42,072,699	82,259,540	40,156,536	42,103,004	82,440,309	40,274,676	42,165,633	82,536,680	40,344,679	42,191,801	82,531,671	40,356,014	42,175,657	82,500,849	40,353,527	42,147,322	82,437,995	40,339,961	42,098,034	82,314,906	40,301,166	42,013,740
Estonya	1,372,071	632,709	739,362	1,366,959	630,449	736,510	1,361,242	627,591	733,651	1,356,045	624,961	731,084	1,351,069	622,450	728,619	1,347,510	620,600	726,910	1,344,684	619,299	725,385	1,342,409	618,245	724,164
İrlanda	3,777,783	1,878,974	1,900,789	3,832,973	1,905,671	1,927,302	3,889,876	1,937,986	1,951,890	3,963,865	1,969,551	1,994,114	4,027,732	2,002,778	2,024,954	4,109,173	2,047,093	2,062,080	4,209,019	2,101,876	2,107,143	4,314,634	2,156,965	2,157,669
Yunanistan	10,903,757	5,399,914	5,503,843	10,931,206	5,412,146	5,519,060	10,969,708	5,430,017	5,539,691	11,006,377	5,449,562	5,557,795	11,040,650	5,464,401	5,576,249	11,082,751	5,486,632	5,596,119	11,125,179	5,508,165	5,617,014	11,171,740	5,532,047	5,639,693
İspanya	40,049,708	19,606,767	20,442,941	40,476,723	19,830,965	20,645,758	40,964,244	20,061,619	20,902,625	41,663,702	20,450,347	21,213,355	42,345,342	20,801,988	21,543,353	43,038,035	21,173,288	21,864,746	43,758,250	21,561,262	22,196,988	44,474,631	21,942,724	22,531,907
Fransa	60,537,977	29,398,707	31,139,270	60,963,775	29,606,497	31,355,288	61,399,344	29,821,788	31,577,556	61,831,779	30,034,637	31,797,142	62,251,917	30,243,953	32,007,964	62,637,596	30,430,863	32,206,733	63,066,666	32,390,087	63,392,140	30,864,161	32,527,979
İtalya	56,923,524	27,562,988	29,360,536	56,960,692	27,576,326	29,384,366	56,993,742	27,587,242	29,406,500	57,321,070	27,766,223	29,554,847	57,888,245	28,069,608	29,819,637	58,462,375	28,376,804	30,085,571	58,751,711	28,526,888	30,224,823	59,131,287	28,716,441	30,412,846
Güney Kıbrıs	690,497	339,655	350,842	697,549	342,752	354,797	705,539	346,178	359,361	715,137	350,623	364,514	730,367	358,248	371,119	749,175	368,198	379,977	766,414	377,835	388,579	776,894	383,360	395,534
Letonya	2,381,715	1,098,888	1,284,827	2,364,254	1,088,853	1,275,401	2,346,768	1,080,116	1,266,652	2,331,480	1,073,057	1,258,423	2,319,203	1,068,336	1,250,867	2,306,434	1,062,918	1,243,516	2,294,590	1,057,284	1,237,306	2,281,305	1,051,034	1,230,271
Litvanya	3,512,074	1,644,301	1,867,773	3,468,998	1,630,930	1,855,068	3,475,586	1,624,478	1,851,108	3,462,553	1,617,304	1,845,249	3,445,857	1,608,687	1,837,170	3,425,324	1,598,155	1,827,169	3,403,284	1,586,650	1,816,634	3,384,679	1,576,963	1,807,916
Lüksemburg	433,600	213,615	219,985	439,000	216,300	222,700	444,050	218,624	225,426	448,300	221,009	227,291	454,960	224,708	230,252	461,220	228,156	233,074	469,086	232,100	236,986	476,187	235,792	240,395
Macaristan	10,221,644	4,865,194	5,356,450	10,200,298	4,851,012	5,349,286	10,174,853	4,839,880	5,337,873	10,142,362	4,818,456	5,323,906	10,116,742	4,804,113	5,312,629	10,097,549	4,793,115	5,304,434	10,076,581	4,784,579	5,292,002	10,066,158	4,779,078	5,287,080
Malta	390,201	186,598	191,612	391,445	193,868	197,726	394,641	195,363	199,278	397,296	196,636	200,460	399,857	198,099	201,758	402,668	199,580	203,088	405,006	200,940	204,166	407,910	202,913	205,197
Hollanda	15,863,950	7,846,317	8,017,633	15,987,075	7,909,855	8,077,220	16,105,285	7,971,967	8,133,318	16,192,572	8,015,471	8,177,101	16,258,032	8,045,914	8,212,118	16,305,526	8,065,979	8,239,547	16,334,210	8,077,407	8,256,803	16,357,992	8,088,514	8,269,478
Avusturya	8,002,186	3,868,331	4,133,855	8,020,946	3,881,104	4,139,842	8,065,146	3,907,153	4,157,993	8,102,175	3,929,244	4,172,931	8,140,122	3,949,825	4,190,297	8,206,524	3,986,298	4,220,226	8,265,925	4,019,354	4,246,571	8,298,923	4,037,171	4,261,752
Polonya	38,653,559	18,783,424	19,870,135	38,253,955	18,537,339	19,716,616	38,242,197	18,525,163	19,717,034	38,218,531	18,506,749	19,711,782	38,190,608	18,486,430	19,704,178	38,173,835	18,470,253	19,703,582	38,157,055	18,453,855	19,703,200	38,125,479	18,426,775	19,698,704
Portekiz	10,195,014	4,916,942	5,278,072	10,256,638	4,950,696	5,305,942	10,329,340	4,986,937	5,340,403	10,407,465	5,030,247	5,377,218	10,474,888	5,066,308	5,408,577	10,529,255	5,094,339	5,434,916	10,569,692	5,115,742	5,453,950	10,599,095	5,129,937	5,469,158
Romanya	22,455,485	10,980,041	11,475,444	22,430,457	10,963,364	11,467,093	21,833,493	10,664,186	11,169,307	21,772,774	10,627,715	11,145,059	21,711,252	10,591,635	11,119,617	21,659,528	10,561,710	11,096,818	21,610,213	10,535,140	11,075,073	21,565,119	10,511,076	11,054,043
Slovenya	1,987,755	970,812	1,016,943	1,990,094	972,742	1,017,352	1,994,026	975,002	1,019,024	1,995,033	975,587	1,019,446	1,996,433	976,802	1,019,631	1,997,590	977,052	1,020,538	2,000,339	978,465	1,021,893	2,010,377	986,982	1,023,395
Slovakya	5,398,857	2,625,126	2,773,731	5,378,783	2,612,512	2,766,271	5,378,951	2,611,921	2,767,030	5,379,161	2,611,306	2,767,855	5,380,053	2,611,124	2,768,929	5,384,822	2,613,460	2,771,362	5,389,180	2,615,872	2,773,308	5,393,637	2,618,264	2,775,363
Finlandiya	5,171,302	2,523,006	2,648,276	5,181,115	2,529,341	2,651,774	5,194,901	2,537,597	2,657,304	5,206,295	2,544,916	2,661,379	5,219,732	2,552,883	2,666,839	5,236,811	2,562,077	2,674,734	5,255,580	2,572,350	2,683,230	5,276,955	2,583,742	2,693,213
İsveç	8,861,426	4,380,110	4,481,306	8,882,792	4,392,753	4,490,039	8,909,128	4,408,445	4,500,683	8,940,788	4,427,107	4,513,681	8,975,870	4,446,956	4,529,014	9,011,392	4,466,311	4,545,081	9,047,752	4,466,550	4,581,202	9,113,257	4,523,523	4,589,734
İngiltere	58,785,246	28,634,462	30,150,784	58,999,781	28,761,435	30,238,346	59,217,592	28,897,759	30,319,833	59,437,723	29,005,581	30,432,162	59,699,628	29,193,035	30,506,593	60,059,900	29,395,000	30,664,900	60,393,100	29,578,000	30,815,100	60,852,828	29,837,620	31,015,208
Hırvatistan	4,441,700	2,137,700	2,304,000	4,437,452	2,135,892	2,301,560	4,444,100	2,139,300	2,304,800	4,442,200	2,137,800	2,304,500	4,441,781	2,137,729	2,304,052	4,443,883	2,139,222	2,304,661	4,442,084	2,139,475	2,303,409	4,441,238	2,139,938	2,301,300
Makedonya	2,021,578	1,011,472	1,010,106	2,031,112	1,016,237	1,014,875	2,038,651	1,019,816	1,019,035	2,023,654	1,015,888	1,007,766	2,029,892	1,018,860	1,011,232	2,035,196	1,021,145	1,014,051	2,038,514	1,022,398	1,016,116	2,041,941	1,023,739	1,018,202
Türkiye	66,868,425	33,788,954	33,100,471	67,895,581	34,287,774	33,607,807	68,839,069	34,752,263	34,086,806	69,770,026	35,211,246	34,558,780	70,692,009	35,687,247	35,024,762	71,810,009	36,124,254	35,465,755	72,519,974	36,574,211	35,945,763	73,422,974	37,016,222	36,404,752
İzlanda	279,049	139,665	139,384	283,361	141,870	141,491	286,575	143,450	143,125	289,471	144,287	144,184	290,570	145,401	145,169	293,577	147,170	146,407	299,891	151,202	148,689	307,672	156,576	151,096
Liechtenstyn	32,426	15,776	16,650	32,863	16,038	16,825	33,525	16,437	17,088	33,863	16,631	17,232	34,294	16,881	17,413	34,600	17,050	17,550	34,935	17,204	17,731	35,168	17,343	17,825
Norveç	4,478,497	2,217,140	2,261,357	4,503,436	2,231,301	2,272,135	4,524,066	2,241,934	2,282,132	4,552,252	2,256,107	2,296,145	4,577,457	2,269,049	2,308,408	4,606,363	2,284,070	2,322,293	4,640,219	2,301,981	2,338,238	4,681,134	2,325,788	2,355,346
İsviçre	7,164,444	3,550,706	3,613,738	7,204,055	3,519,698	3,684,357	7,255,633	3,544,349	3,711,304	7,313,653	3,575,029	3,738,624	7,364,146	3,601,539	3,762,609	7,415,102	3,628,696	3,786,406	7,459,128	3,652,502	3,806,626	7,508,739	3,679,359	3,829,380
Arnavutluk	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3,119,546	1,554,732	1,564,816	3,134,975	1,562,016	1,572,959	3,149,143	1,569,611	1,579,532	3,162,625	1,582,319	1,570,306
Bosna Hersek	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Sırbistan ve Karadağ	10,637,366	5,273,732	5,363,634	10,645,156	5,277,479	5,367,677	10,652,287	5,286,151	5,376,136	9,086,779	3,941,146	4,155,633	8,157,625	3,969,965	4,187,660	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Ermenistan	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3,219,234	1,554,111	1,665,123	3,225,953	1,557,399	1,668,554
Azerbaycan	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	8,436,400	4,152,200	4,284,200	8,532,700	4,205,000	4,327,700
Beyaz Rusya	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9,750,540	4,555,295	5,195,244	9,714,461	4,536,032	5,179,429
Gürcistan	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4,401,292	2,083,892	2,317,400	4,394,702	2,079,545	2,315,157
Moldova	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3,559,936	1,719,366	1,870,568	3,591,113	1,721,033	1,870,080
Ukrayna	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	46,749,170	21,574,687	25,174,503	46,465,691	21,434,680	25,031,011
Andorra	65,971	34,433	31,538	65,944	34,280	31,676	66,334	34,419	31,915	67,159	34,855	32,354	72,220	37,562	34,738	76,075	40,095	36,790	78,549	40,974	37,575	81,222	42,517	38,705

(:) Mevcut Olmayan Veriler

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) ; Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 78:

Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusu
500,000,000
450,000,000
400,000,000
350,000,000
300,000,000
250,000,000
200,000,000
150,000,000
100,000,000
50,000,000
0
Nüfus (Milyon)
Toplam 482,7 | Erkek 235,0 | Kadın 247,6 | 2000
Toplam 483,7 | Erkek 235,5 | Kadın 248,1 | 2001
Toplam 484,6 | Erkek 236,0 | Kadın 248,5 | 2002
Toplam 486,6 | Erkek 237,1 | Kadın 249,4 | 2003
Toplam 488,7 | Erkek 238,2 | Kadın 250,4 | 2004
Toplam 491,0 | Erkek 239,4 | Kadın 251,5 | 2005
Toplam 492,9 | Erkek 240,5 | Kadın 252,4 | 2006
Toplam 495,1 | Erkek 241,6 | Kadın 253,4 | 2007

Sosyal politika ve uygulamaları açısından bakıldığında, Avrupa Birliği'nde özellikle Kadın-Erkek eşitliği konusu öne çıkmaktadır. Kadın ve Erkek arasındaki eşitlik konusu Avrupa Birliği'nin en temel değerlerinden biri olmuş ve bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır.[38]

1957 yılında Roma da Avrupa Ekonomik Topluluğu üyelerinin imzalamasıyla yürürlülüğe giren Avrupa Topluluğu antlaşmasında kadın ve erkek arasında kazançlarda eşitlik ilkesi, bu konuda atılmış olan ilk adımlardan biri olmuştur.[39]Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ilerleyen yıllarda 27 ülkeden oluşan Avrupa Birliği'ne dönüşmesinden sonra eşitlik konusunda olan çalışmalar daha da hızlanmış ve kadın ve erkek arasında eşit davranışların olması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması konunda çalışmalar olmuştur.

Bu çalışmalar sonucunda bugün Avrupa Birliği'nde kadın ile erkek eşitliği konunda 13 direktif kabul edilmiştir. Bunlar iş ortamında eşit davranma, eşit ücret kazancı, sosyal güvenlik ve sosyal servislere eşit ulaşım gibi çeşitli alanlarda Kadın ve Erkek arasındaki eşitliği sağlamak konularında olmuştur. Diğer bir taraftan, bu direktifler Avrupa Birliği'nde bulunan bütün üye ülkeler için yasal olarak bağlacı olup, her bir üye ülke ulusal bazda kadın-erkek eşitliği konunda yapılması gereken değişiklik ve reformlardan sorumlu olmuştur.[40]

Son zamanlarda Avrupa Birliği'nin ve üye ülkelerin çabalarıyla kadın ve erkek arasında ki durum gelişme göstermiş, Kadınlar erkeklere göre daha fazla eğitime sahip olmuş ve kadınların iş piyasasındaki sayıları artmıştır. Aslında bu pozitif gelişmelere rağmen yapılacak daha çok şey vardır. Her ne kadar sayısal bazda kadınların durumlarına gözle görülür bir şekilde artmış gelişmeler olsa da, kalite bazında yapılacak daha çok çalışmalar gerekmektedir.[41]

Günümüze geldiğimizde ise, 2007 yılı bu konuda çok çeşitli uygulamalara sahne olmuştur. Bu uygulamalar 2006 yılında Avrupa komisyonun çizmiş olduğu kadın ve erkek eşitliği yol haritasına ve Avrupa konseyinin cinsiyet eşitliği

[38] European Commission, "Women And Men in Decision-Making 2007 – analysis of the situation and trends", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.3
[39] European Commission, "Gender Equality Law", Office For Official Publications of The European Communities, 2007, p.1
[40] A.e.,pp.1-2
[41] European Commission, "Report on Equality Between Women And Men – 2008", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.7

sözleşme'sine göre olmuştur. Bütün bu uygulamalar kadın ve erkek arasında her yönden eşitliği sağlamak hedefi güdmüş ve sadece sayısal bazda kalmayıp kalite bazında da eşitliğin sağlanması yönünde çalışmalar yapılmıştır.[42]

6.2.1. Avrupa Birliği'nde Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi

Kadınların iş piyasasındaki durumuna geçmişten bugüne kadar bakıldığında, ekonomik olayların iş gücünü doğrudan etkilediği görülmektedir.[43] Kadının çalışma yaşamına aktif olarak katılması ekonomik şartların bir gereği olmuştur. Tarihsel gelişim içerisinde kadınların işgücüne katılım oranları farklılıklar göstermiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı gibi savaş yıllarını içeren dönemlerde kadınların işgücüne katılım oranları artmış, ancak bunu izleyen dönemlerde de kadın işgücüne olan ilginin azalmasıyla kadın yedek işgücü gibi değerlendirilmiştir. Kadın çalışanlar ihtiyaç olunan dönemlerde işgücü gereksinimini karşılayabilmek için çalışma yaşamına dahil olmuş ve ihtiyaç ortadan kalktığında ise ev hayatına geri dönmüşlerdir.

Sanayi devrimi etkilerinden biri ise ailenin üretim surecinde bir bütün olmasını ortadan kaldırmasıdır. Sanayi devrimi ile birlikte maaşlı işçi sitemine geçilmiş bu da çocukların, gençlerin ve kadınların iş piyasasına girmesi ve ekonomik alanda etkin olmasının doğurmuştur.[44] . Aslında sanayi devrimi kadının iş hayatına girişi ve kadının rolü konusunda önemli bir yer tutar. Sanayi Devrimi sonucu olarak önemli bir nüfus şehirlere göç etmiştir. Bunun sonucu olarak daha önce tarım alanında çalışan nüfus tarım dışı alana kaymış ve kadınlar kentlerde ücretli işçi olarak yetenek gerektirmeyen düşük ücretli işlerde çalışmışlardır.[45] Diğer bir taraftan ise, kadının toplumsal statüsünün tarımsal üretimin söz konusu olduğu dönemlerde azaldığı, endüstriyel üretimle birlikte yükselişe geçtiği belirtilmektedir. Çalışma hayatına giren kadın, ekonomik bağımsızlığını elde etmiş, toplumsal statüsü değişime uğramıştır.

---

[42] European Commission, "Report on Equality Between Women And Men – 2008", p.7

[43] Ömer Zühtü Altan, **Kadın İşçiler ve Türkiye'de Kadın. İşçilerin 1475 .Sayılı İş Kanununa Göre Korunması**, Eskişehir
İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No. 224-147, Eskişehir, 1980., s. 28.

[44] Pilar Ballarín and others , 'Women İn The History Of Europe',
(çevirimiçi),http://www.helsinki.fi/science/xantippa/wee/wee21.html, 03.05.2008

[45]Meryem Koray, Sevda Demirbilek, Tunç Demirbilek, **Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**,Ankara,Başbakanlık KSSGM Yayınları, 1999

Kadınların işgücüne katılım oranı, ekonomik büyümeye, emek piyasalarının yapısına, izlenen istihdam politikasına, eğitim düzeyine, sosyal ve kültürel yapıya, nüfus yapışma bağlı olarak değişiklik göstermektedir. İş yaşamına ücretli işçi olarak giren kadın, niteliksiz işgücü olarak ağır şartlarda çalışmak zorunda bırakılmıştır. Ancak kadın ve çocuk işçiler için oldukça ağır olan bu çalışma koşulları, daha sonra bazı yasal düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır[46]

Küreselleşme ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik değişiklikleri beraberinde getiren bir süreç olması nedeniyle kadınların durumuna ve haklarına karışık bir etkisi vardır.[47] Küreselleşme ile birlikte işgücü maliyetlerini azaltmak zorunda kalan işletmeler bu amaçla üretim sürecinde "esnekleşme" yoluna gitmişlerdir. Çalışma saatlerinde, işgücü piyasasında esnekleşme söz konusudur. Kadın işgücü erkeklere göre daha ucuz olup daha kolay kontrol edilebilmekte, sıkıcı ve monoton işler ve kötü iş koşullarına daha kolay razı olarak, kısmi zamanlı ve esnek saatli işleri daha kolay kabul edebilmektedir[48]

Günümüzde ise kadına çalışma ortamında daha çok yer verilmektedir. Özellikle eğitimli ve mesleki tecrübeye sahip olan kadınların sayısında, ülkelerin gelişmişlik dereceleriyle bağlantılı olarak bir artış görüldüğü gerçektir. Diğer bir taraftan teknolojinin ilerlemesiyle de bedeni gücün yanında, yeteneklerin öne çıktığı işlerin de var olduğu bilinmektedir bu durum kadınların işgücüne daha çok katılmasını sağlamıştır. Aynı şekilde, esnek zamanlı çalışma değerlendirmesine geçildikten itibaren kadınların çalışma yaşamına daha kolay dahil olabilmelerini sağlamıştır.[49]

Bunların etkileriyle beraber, birçok ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranı erkeklerden düşük oranda iken, gelişmiş ülkelerde kadın erkek işgücü arasındaki fark giderek azalmakta olduğu görüşmektedir.[50]

---

[46] Güneş Berberoğlu, "Kadın Yöneticiler: İş Hayatındaki Yeri ve Sorunları" Eskişehir Anadolu Ünv. İİBF Dergisi,C.7, Sayı1, 1989, s.287

[47] UNESCO, 'Globalization and Women's Human Rights', (Çevirimiçi) http://portal.unesco.org/shs/en/ev.php-URL_ID=7702&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, 03.05.2008

[48] Burçin Yılmaz, Metin Berber, **Türkiye'de Kadının İşgücü Piyasasına Katılım Süreci ve Bölgesel Analiz**, Ankara :T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunlar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2000, **s.34).**

[49] Meltem Özkaya, "Kadınların İş Hayatında Başarılarını Etkileyen Faktörler", 2005, 1

[50] OECD, "Employment Outlook", Paris., 2003, s.**, 1-4**

6.2.2. Avrupa Birliği'nde Kadın İstihdamı

Gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre daha hızlı artan nüfus, beraberinde işgücü artışını da getirmektedir. Ancak istihdamda görülen genişleme yetersiz olmaktadır.[51] Kadınlar için Avrupa büyüme stratejisine uygun olarak daha fazla işlerin yaratılması, aile yapısını bozmayacak iş düzenlemelerinin ve sosyal hakların gerçekleştirilmesi konusundaki çalışmalar, AB düzeyinde ciddi biçimde sürdürülmektedir. Kadınların erkeklerle eşit şartlarda eğitim almaları, ekonomik alanda fırsat eşitliğinin sağlanması ve siyasi karar alma süreçlerinde etkin katılımları hem bir hak hemde bir gerekliliktir. Bu gereğin bilinci ile AB çapında kurulan çeşitli kurumlar çeşitli çalışmalar yürütmektedirler.[52]

6.2.2.1. Avrupa Birliği'nin İstihdam Stratejisi

Avrupa Birliği, bütün üye ülkelerin önce ekonomik, daha sonra da siyasal bir bütünlük içinde birleşmesini sağlamak, böylece ortaya çıkan büyük pazarın yaratacağı canlılıktan yararlanarak Avrupa'ya eski gücünü kazandırmak amacını taşımaktadır. Avrupa Topluluğu, ekonomik birliktelikten siyasal birlikteliğe geçerek Avrupa'ya eski gücünü kazandırma amacını taşı yan değişik bir hüviyete bürünmüştür[53]. İstihdam stratejisi değerlendirmesi içinde birçok program oluşturulmuştur. Essen Avrupa İstihdam Stratejisi adı altında hazırlanan programlarla, insan haklarını içeren konularda da politikalar üretilmiştir. 1995 de Madrid'de toplanan Avrupa Doruğu'nda işsizlikle mücadele ve fırsat eşitliğinin sağlanması konuları ve 1996 da Komisyona sunulan eylem gündeminde de uzun süredir işsiz olanlar ve işsiz kadınlar konuları özellikle değinilen konulardan olmuştur. Avrupa Birliği, bütün üye ülkeleriyle önce ekonomik, daha sonra da siyasal birlikteliği sağlamak, ekonomik faktörlerin yanında siyasal etkinliklerin de

[51] TÜGIAD, "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Giden Sorunlarına Yaklaşımlar: VII. İstihdam", Şubat, 1995, s.3.
[52] European Commission, "Report on Equality Between Women And Men – 2008", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 11
[53] Esat Çam, "Avrupa Topluluğu ve Türkiye", **İktisat Dergisi**, Mart-Nisan 1991, Sayı:313, İstanbul, s:17.

giderek ağırlık kazandığı bir hüviyete bürünme yolundaki çalışmalarını[54] dünyada bir güç simgesi olma amacını güden bir strateji oluşturmaktadır.[55]

6.2.2.2. Avrupa Birliği'nde Kadın İşgücünün İş Piyasasındaki Genel Durumu

Dünyada kadınların çalışma hayatına katılımını; emek piyasalarının yapısı, uygulanan istihdam politikaları, eğitim yatırımları, çalışma hayatını düzenleyen hukuki yapı ve kültürel şartlar belirlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde eğitim yatırımlarının eksikliği, kadınların çalışma yaşamında yedek işgücü olarak görülmesine sebep olmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde istihdam, sanayi ve hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır. Bu ülkelerde sanayileşme ile kitlelere istihdam olanakları sağlanırken, ücretli çalışma ile söz konusu çalışanların statü dağılımı etkilenmektedir.

Avrupa Birliği'ndeki kadınların istihdam yönüne ele alındığında bu konuda ilerlemeler olduğu görülmektedir. Lizbon hedefleri ile gelen herkes için daha fazla ve daha iyi iş olanaklarının yaratılması fikri kadınların istihdamını olumlu yönde etkilemiştir. Sayısal olarak değerlendirme yapıldığında Avrupa Birliği'nde son 10 yılda kadın istihdamı konusunda artmalar yaşanmıştır.[56] Bu konudaki olumlu gelişmeler gerek son zamanlarda ortaya çıkan "yarı zamanlı" çalışma biçiminin yaygınlaşması gerekse kadın ve erkeklerin aldıkları ücretlerin farklılığı azalmasıyla doğru orantılıdır.

Kadın istihdamı, Avrupa Birliği'ndeki son yıllarda yaşanan istihdam alanındaki yükselişin en önemli sebebi olmuş ve kadınların istihdam artış oranı erkeklerin artış oranından daha fazla olmuştur. Bu konudaki rakamlara bakılırsa, 2000 ile 2006 yılları arasında Avrupa Birliği'nde istihdam yaklaşık 12 milyon artmıştır. Bu artış içindeki en büyük pay 7.5 milyondan fazla olarak kadınlara aittir. Tablo 67 ve Grafik 79'dan anlaşılacağı gibi kadın istihdamı her yıl artış göstermiş ve

[54] **A.e.,** s.17
[55] TİSK, Avrupa İstihdam Stratejisi Ve İşgücü Piyasası Gelişmeleri, (Çevirimiçi) http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2083, 03.03.2008
[56] European Commission, "Report on Equality Between Women And Men – 2008", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 8

2000 yılında % 53.7 iken 2007 yılında %58.3' ye yükselmiştir. Aynı şekilde 2007 yılındaki bu oran ise 2000 yılındaki % 53.7'lik orana kıyasla %4.6 oranında artmıştır. Aynı dönem içinde erkeklerin istihdam oranı sadece %1.7 artarak %70.8 dan %72.5 ya çıkmıştır. Kadınların istihdam alanındaki olumlu gelişmelerinin sonucu olarak, erkek ve kadınların arasındaki istihdam farkı 2000 yılında %17.1 iken 2007 yılında %14.1 kadar düşmüş ve kadınların 2010 yılında %60 olan Lizbon istihdam hedefini bu gidişle yakalamak çok da zor gözükmemektedir.[57]

Kadın istihdamına ulusal bazda bakılacak olursa, Avrupa Birliği içinde ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse, kadınların istihdam oranı Malta da %34.9 iken Danimarkada %73.4 İsveç'te %70.7 olmuştur. Kadın ve erkek arasındaki istihdam farkına bakacak olursak, bu fark Finlandiya ve İsveç'te % 5 den az iken Yunanistan ve Malta'da %25 ten fazla olmuştur.[58]

[57] **A.e.,** p.13
[58] **A.e.,** p.13

Tablo 67:

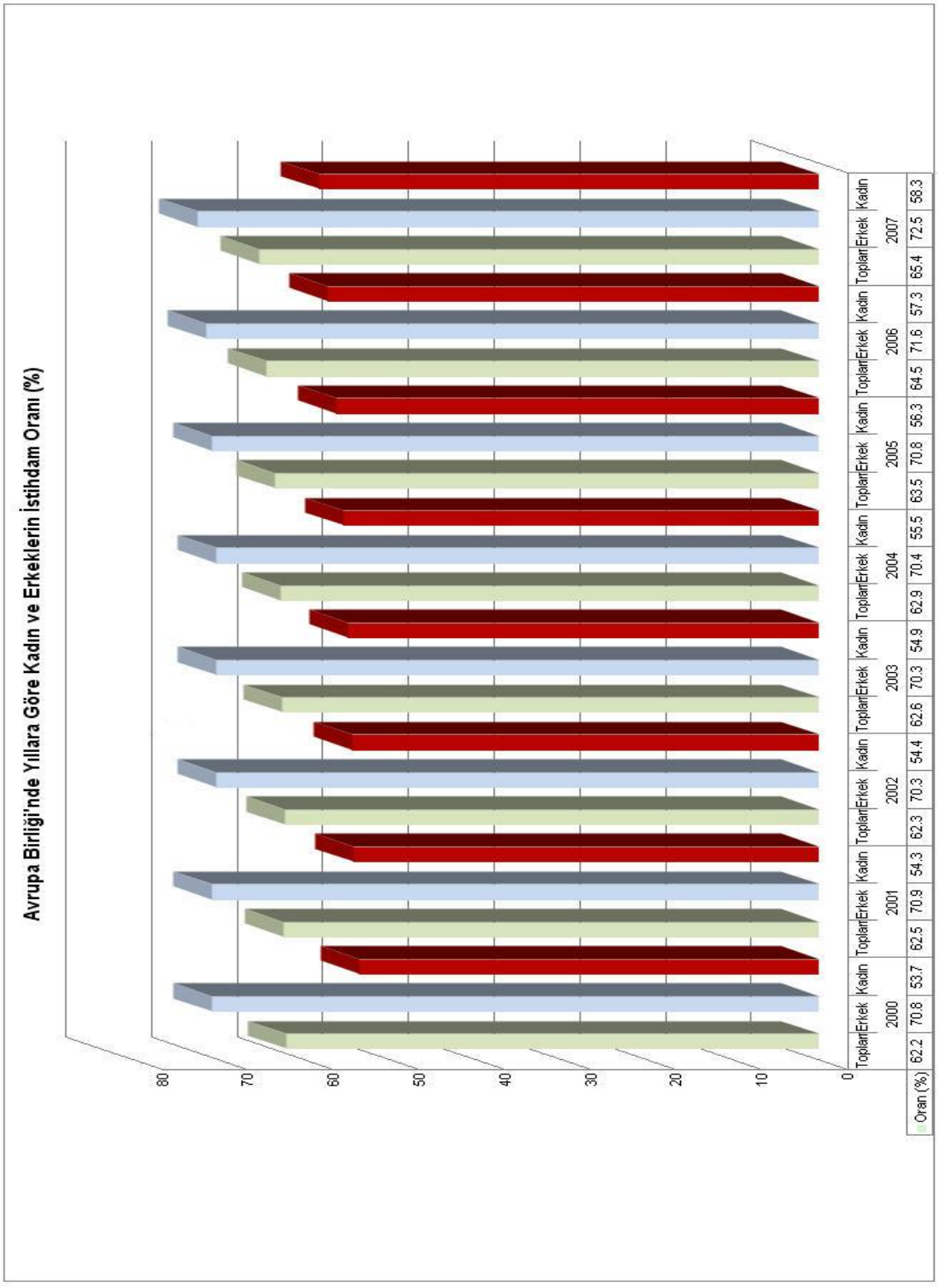
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Kadın ve Erkeklerin İstihdam Oranı (%)

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	62.2	70.8	53.7	62.5	70.9	54.3	62.3	70.3	54.4	62.6	70.3	54.9	62.9	70.4	55.5	63.5	70.8	56.3	64.5	71.6	57.3	65.4	72.5	58.3
Avrupa Birliği (AB-25)	62.4	71.2	53.6	62.8	71.3	54.3	62.8	71	54.7	63	70.9	55.2	63.3	70.9	55.8	64	71.4	56.6	64.8	72.1	57.6	65.8	73	58.6
Belçika	60.5	69.5	51.5	59.9	68.8	51	59.9	68.3	51.4	59.6	67.3	51.8	60.3	67.9	52.6	61.1	68.3	53.8	61	67.9	54	62	68.7	55.3
Bulgaristan	50.4	54.7	46.3	49.7	52.7	46.8	50.6	53.7	47.5	52.5	56	49	54.2	57.9	50.6	55.8	60	51.7	58.6	62.8	54.6	61.7	66	57.6
Çek Cumhuriyeti	65	73.2	56.9	65	73.2	56.9	65.4	73.9	57	64.7	73.1	56.3	64.2	72.3	56	64.8	73.3	56.3	65.3	73.7	56.8	66.1	74.8	57.3
Danimarka	76.3	80.8	71.6	76.2	80.2	72	75.9	80	71.7	75.1	79.6	70.5	75.7	79.7	71.6	75.9	79.8	71.9	77.4	81.2	73.4	77.1	81	73.2
Almanya	65.6	72.9	58.1	65.8	72.8	58.7	65.4	71.8	58.9	65	70.9	58.9	65	70.8	59.2	66	71.3	60.6	67.5	72.8	62.2	69.4	74.7	64
Estonya	60.4	64.3	56.9	61	65	57.4	62	66.5	57.9	62.9	67.2	59	63	66.4	60	64.4	67	62.1	68.1	71	65.3	69.4	73.2	65.9
İrlanda	65.2	76.3	53.9	65.8	76.6	54.9	65.5	75.4	55.4	65.5	75.2	55.7	66.3	75.9	56.5	67.6	76.9	58.3	68.6	77.7	59.3	69.1	77.4	60.6
Yunanistan	56.5	71.5	41.7	56.3	71.4	41.5	57.5	72.2	42.9	58.7	73.4	44.3	59.4	73.7	45.2	60.1	74.2	46.1	61	74.6	47.4	61.4	74.9	47.9
İspanya	56.3	71.2	41.3	57.8	72.5	43.1	58.5	72.6	44.4	59.8	73.2	46.3	61.1	73.8	48.3	63.3	75.2	51.2	64.8	76.1	53.2	65.6	76.2	54.7
Fransa	62.1	69.2	55.2	62.8	69.7	56	63	69.5	56.7	64	69.9	58.2	63.7	69.4	58.2	63.9	69.3	58.5	63.8	69	58.8	64.6	69.3	60
İtalya	53.7	68	39.6	54.8	68.5	41.1	55.5	69.1	42	56.1	69.6	42.7	57.6	70.1	45.2	57.6	69.9	45.3	58.4	70.5	46.3	58.7	70.7	46.6
Güney Kıbrıs	65.7	78.7	53.5	67.8	79.3	57.2	68.6	78.9	59.1	69.2	78.8	60.4	68.9	79.8	58.7	68.5	79.2	58.4	69.6	79.4	60.3	71	80	62.4
Letonya	57.5	61.5	53.8	58.6	61.9	55.7	60.4	64.3	56.8	61.8	66.1	57.9	62.3	66.4	58.5	63.3	67.6	59.3	66.3	70.4	62.4	68.3	72.5	64.4
Litvanya	59.1	60.5	57.7	57.5	58.9	56.2	59.9	62.7	57.2	61.1	64	58.4	61.2	64.7	57.8	62.6	66.1	59.4	63.6	66.3	61	64.9	67.9	62.2
Lüksemburg	62.7	75	50.1	63.1	75	50.9	63.4	75.1	51.6	62.2	73.3	50.9	62.5	72.8	51.9	63.6	73.3	53.7	63.6	72.6	54.6	63.6	71.9	55
Macaristan	56.3	63.1	49.7	56.2	62.9	49.8	56.2	62.9	49.8	57	63.5	50.9	56.8	63.1	50.7	56.9	63.1	51	57.3	63.8	51.1	57.3	64	50.9
Malta	54.2	75	33.1	54.3	76.2	32.1	54.4	74.7	33.9	54.2	74.5	33.6	54	75.1	32.7	53.9	73.8	33.7	54.8	74.5	34.9	55.7	74.2	36.9
Hollanda	72.9	82.1	63.5	74.1	82.8	65.2	74.4	82.4	66.2	73.6	81.1	66	73.1	80.2	65.8	73.2	79.9	66.4	74.3	80.9	67.7	76	82.2	69.6
Avusturya	68.5	77.3	59.6	68.5	76.4	60.7	68.7	76.4	61.3	68.9	76.4	61.6	67.8	74.9	60.7	68.6	75.4	62	70.2	76.9	63.5	71.4	78.4	64.4
Polonya	55	61.2	48.9	53.4	59.2	47.7	51.5	56.9	46.2	51.2	56.5	46	51.7	57.2	46.2	52.8	58.9	46.8	54.5	60.9	49.2	57	63.6	50.6
Portekiz	68.4	76.5	60.5	69	77	61.3	68.8	76.5	61.4	68.1	75	61.4	67.8	74.2	61.7	67.5	73.4	61.7	67.9	73.9	62	67.8	73.8	61.9
Romanya	63	68.6	57.5	62.4	67.8	57.1	57.6	63.6	51.8	57.6	63.8	51.5	57.7	63.4	52.1	57.6	63.7	51.5	58.8	64.6	53	58.8	64.8	52.8
Slovenya	62.8	67.2	58.4	63.8	68.6	58.8	63.4	68.2	58.6	62.6	67.4	57.6	65.3	70	60.5	66	70.4	61.3	66.6	71.1	61.8	67.8	72.7	62.6
Slovakya	56.8	62.2	51.5	56.8	62	51.8	56.8	62.4	51.4	57.7	63.3	52.2	57	63.2	50.9	57.7	64.6	50.9	59.4	67	51.9	60.7	68.4	53
Finlandiya	67.2	70.1	64.2	68.1	70.8	65.4	68.1	70	66.2	67.7	69.7	65.7	67.6	69.7	65.6	68.4	70.3	66.5	69.3	71.4	67.3	70.3	72.1	68.5
İsveç	73	75.1	70.9	74	75.7	72.3	73.6	74.9	72.2	72.9	74.2	71.5	72.1	73.6	70.5	72.5	74.4	70.4	73.1	75.5	70.7	74.2	76.5	71.8
İngiltere	71.2	77.8	64.7	71.4	78	65	71.3	77.6	65.2	71.5	77.7	65.3	71.6	77.8	65.6	71.7	77.6	65.9	71.5	77.3	65.8	71.3	77.3	65.5
Hırvatistan	.	.	.	.	.	.	53.4	60.5	46.7	53.4	60.3	46.7	54.7	61.8	47.8	55	61.7	48.6	55.6	62	49.4	.	.	.
Türkiye	48.8	71.8	25.8	47.8	69.4	26.3	46.9	66.9	27	45.8	65.9	25.7	46.1	67.8	24.3	46	68.2	23.8	45.9	68.1	23.9	.	.	.
İzlanda	.	.	.	.	.	.	.	.	.	83.3	86.3	80.1	82.3	85.8	78.8	83.8	86.9	80.5	84.6	88.1	80.8	85.1	89.1	80.8
Norveç	77.5	81.3	73.6	77.2	80.7	73.6	76.8	79.9	73.7	75.5	78.3	72.6	75.1	77.9	72.2	74.8	77.8	71.7	75.4	78.4	72.2	76.8	79.5	74
İsviçre	78.3	87.3	69.3	79.1	87.6	70.6	78.9	86.2	71.5	77.9	85.1	70.7	77.4	84.4	70.3	77.2	83.9	70.4	77.9	84.7	71.1	78.6	85.6	71.6
ABD	74	80.6	67.7	73.1	79.3	67	71.9	77.9	66	71.2	76.9	65.6	71.2	77.2	65.3	71.5	77.6	65.6	71.9	78	66	.	.	.
Japonya	68.8	80.8	56.7	68.7	80.4	57	68.2	79.8	56.5	68.3	79.8	56.8	68.6	79.9	57.3	69.2	80.3	58.1	69.9	81	58.8	.	.	.

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 79:

Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Kadın ve Erkeklerin İstihdam Oranı (%)
80
70
60
50
40
30
20
10
0
Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın
2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007
Oran (%) 62.2 70.8 53.7 62.5 70.9 54.3 62.3 70.3 54.4 62.6 70.3 54.9 62.9 70.4 55.5 63.5 70.8 56.3 64.5 71.6 57.3 65.4 72.5 58.3

Avrupa Birliği'nde kadınların işsizlik oranına bakıldığında Tablo 68 ve Grafik 80' den anlaşılacağı gibi 2000 yılı ile 2007 yılları arasında Avrupa Birliği'ndeki kadınların işsizlik oranında düşüş göstermiştir. Buna göre 2000 yılında Avrupa Birliği kadın işsizlik oranı %10.7 iken bu oran 2007 yılında % 7.9 oranına kadar düşmüştür. Bu oran son 10 yılın en düşük değeri olmuştur. Aynı zaman periyodu içinde erkeklerin işsizlik oranı %1.7 düşerek % 6.6 olmuştur. Bunun sonucunda kadın ve erkek işsizliği farkı 2000 yılında %2.4 puan iken 2007 yılında %1.3 puana düşmüştür.

Tablo 68:

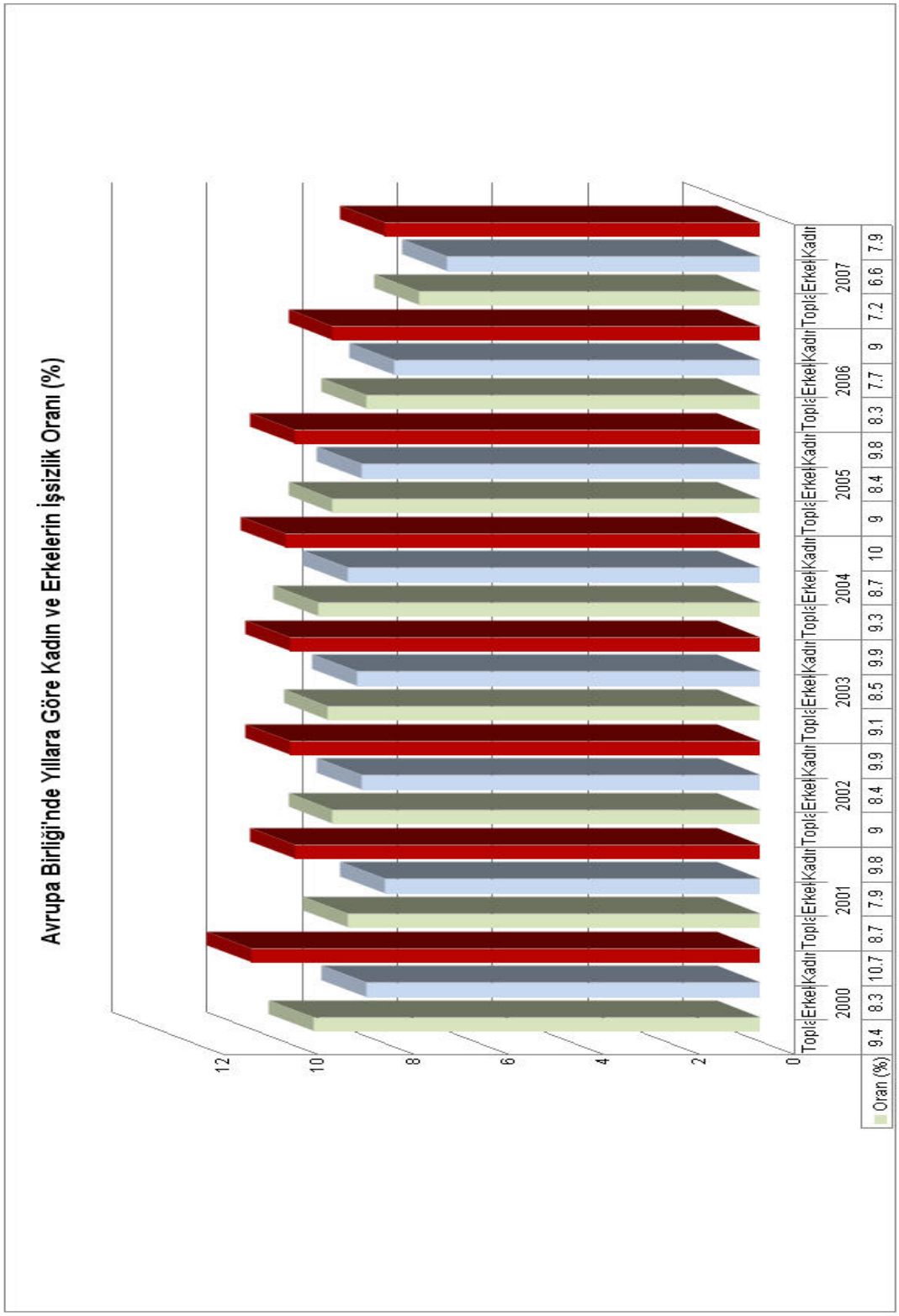
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yıllara Göre Kadın ve Erkelerin İşsizlik Oranı (%)

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	9.4	8.3	10.7	8.7	7.9	9.8	9	8.4	9.9	9.1	8.5	9.9	9.3	8.7	10	9	8.4	9.8	8.3	7.7	9	7.2	6.6	7.9
Avrupa Birliği (AB-25)	9.3	8.2	10.8	8.6	7.7	9.7	8.9	8.2	9.9	9.1	8.5	9.9	9.3	8.6	10.1	9.1	8.4	9.9	8.3	7.6	9.1	7.2	6.6	8
Belçika	6.6	5.3	8.3	6.2	5.7	6.9	6.9	6.3	7.8	7.7	7.5	8	7.4	6.7	8.3	8.5	7.7	9.5	8.3	7.5	9.4	7.5	6.7	8.5
Bulgaristan	16.4	16.8	15.9	20	21	19	18.3	19	17.5	13.9	14.5	13.3	12.2	12.6	11.7	10.2	10.4	9.9	9	8.7	9.3	6.9	6.6	7.3
Çek Cumhuriyeti	8.8	7.4	10.6	8	6.7	9.6	7.1	5.8	8.6	7.6	5.9	9.7	8.3	7.1	9.7	8	6.5	9.9	7.2	5.9	8.9	5.4	4.3	6.8
Danimarka	4.5	4	5	4.2	3.7	4.8	4.3	4.3	4.4	5.5	5.2	5.8	5.3	5.1	5.5	4.9	4.5	5.3	4	3.4	4.6	3.8	3.5	4.2
Almanya	8	7.7	8.3	7.8	7.8	7.8	8.6	8.8	8.3	9.9	10.3	9.4	10.8	11.4	10.2	11.2	11.6	10.8	10.3	10.5	10.2	8.7	8.7	8.8
Estonya	13.4	14.9	11.7	12.6	12	13.1	9.6	10.4	8.9	11	11.3	10.8	10.4	11.7	9	8.1	9	7.2	6	6.3	5.8	4.8	5.5	4
İrlanda	4.4	4.5	4.3	3.7	3.9	3.6	4.3	4.7	3.8	4.6	4.9	4	4.6	5.1	3.9	4.4	4.7	4	4.4	4.7	4.1	4.6	5	4.2
Yunanistan	11.5	7.6	17.3	10.6	7	16.1	10.1	6.6	15.4	9.5	6.1	14.5	10.4	6.5	16	10	6.2	15.4	9	5.7	13.8	8.4	5.3	12.9
İspanya	13.9	9.5	20.4	10.4	7.4	15.1	11.3	7.9	16.4	11.3	8.2	15.9	11.1	8.2	15.3	9.2	7.1	12.2	8.6	6.4	11.6	8.3	6.4	10.9
Fransa	10.3	8.6	12.2	8.6	7	10.5	8.7	7.8	9.8	8.6	7.7	9.5	9.2	8.2	10.4	8.9	8	9.8	8.8	8.1	9.7	8	7.5	8.5
İtalya	11	8.4	14.9	9.7	7.5	13.1	9.3	7.1	12.7	9	7	12	8	6.4	10.3	7.8	6.3	10.1	6.9	5.5	8.8	6.2	5	7.9
Güney Kıbrıs	5.1	3.3	7.4	4	2.6	5.8	3.4	2.7	4.2	4.2	3.9	4.6	4.4	3.6	5.5	5.4	4.5	6.6	4.7	4	5.5	4	3.5	4.6
Letonya	14.5	15.3	13.6	13.4	14.9	11.8	13.4	15.1	11.7	10.7	10.6	10.9	10.1	9.4	10.7	9	9.2	8.8	7	7.6	6.3	6.1	6.6	5.7
Litvanya	16.3	18.5	14	17.1	19.8	14.4	13.2	13.4	13	13	12.7	13.2	11.4	11.2	11.6	8.4	8.3	8.4	5.7	5.9	5.5	4.4	4.4	4.4
Lüksemburg	2.4	1.8	3.2	1.8	1.6	2.2	2.6	1.9	3.6	3.7	3	4.7	5.1	3.7	7.1	4.5	3.5	5.8	4.7	3.6	6.3	4.1	3.6	4.9
Macaristan	6.6	7.2	5.8	5.7	6.3	4.9	5.6	6.1	5.1	5.8	6.2	5.4	5.9	5.8	5.9	7.2	7	7.4	7.5	7.2	7.9	7.4	7.2	7.7
Malta	6.4	6.3	6.5	7.2	6.8	8.1	7	6.3	8.3	7.5	6.4	9.9	7.4	7	8.3	7.4	6.6	8.9	7.3	6.5	8.9	6.5	5.9	7.7
Hollanda	2.7	2.2	3.5	2.1	1.8	2.5	2.6	2.3	2.9	3.6	3.4	3.8	4.7	4.4	5	4.8	4.5	5.1	3.9	3.6	4.4	3.2	2.8	3.7
Avusturya	4.7	4.8	4.6	4	4	4.1	4.9	5.2	4.6	4.8	5.2	4.4	5.3	5.3	5.3	5.2	4.9	5.5	4.8	4.4	5.3	4.5	4	5.1
Polonya	16.6	14.8	18.6	18.7	17.3	20.3	20.2	19.6	21	19.7	19.2	20.3	19.4	18.8	20	18	16.8	19.4	14	13.1	15.1	9.7	9.1	10.4
Portekiz	4	3.2	5	4.1	3.1	5.2	4.8	4.1	5.6	6.5	5.5	7.6	6.7	6	7.6	8.1	7.1	9.2	8.1	7	9.5	8.5	7	10.1
Romanya	7.7	8.2	7.1	7.3	7.7	6.8	8.8	9.1	8.3	7.4	7.8	6.8	8.1	9.4	6.5	7.5	8.1	6.8	7.6	8.5	6.4	6.8	7.6	5.7
Slovenya	7.1	6.9	7.2	5.8	5.5	6.2	6.1	5.7	6.4	6.6	6.1	7.1	6.1	5.8	6.5	6.7	6.2	7.2	6.1	5	7.4	5	4.1	6
Slovakya	19.1	19.5	18.6	19.4	20.1	18.6	18.7	18.7	18.8	17.2	17	17.3	18.6	17.8	19.6	16.3	15.5	17.2	13.4	12.3	14.8	11.2	9.9	12.7
Finlandiya	11.2	10.4	12	10.4	10	10.8	10.5	10.7	10.2	10.5	11.1	10	10.4	10.3	10.6	8.5	8.3	8.7	7.8	7.5	8.1	6.9	6.6	7.3
İsveç	5.5	6	5.1	4.8	5.1	4.4	5	5.4	4.7	5.6	6.2	5	6.8	7.3	6.2	7.9	8	7.8	7.1	7	7.3	6.2	6	6.5
İngiltere	5.6	6.2	4.9	4.7	5.2	4.1	5.1	5.6	4.4	4.8	5.5	4.1	4.6	5	4.2	4.8	5.2	4.3	5.4	5.8	5	5.3	5.6	5
Hırvatistan	.	.	.	.	.	.	15.4	13.5	17.8	14.3	12.9	16.1	14.1	12.7	15.8	13	11.9	14.3	11.5	10.1	13.2	.	.	.
Türkiye	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	8.6	8.5	8.6	.	.	.
İzlanda	1.9	1.3	2.5	1.9	1.6	2.3	3	3.4	2.6	4.1	4.2	4	4.1	5.4	2.8	2.6	2.7	2.6	2.9	2.7	3	.	.	.
Norveç	3.5	3.6	3.3	3.7	3.8	3.6	4.1	4	4.2	4.3	4.5	4	4.3	4.6	4	4.4	4.6	4.2	3.4	3.5	3.4	2.5	2.6	2.5
İsviçre	2.7	2.4	3.2	2.5	1.8	3.5	3	2.9	3.2	4.2	3.9	4.6	4.4	4	4.9	4.5	4	5.2	4.1	3.5	4.8	.	.	.

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 80:

Avrupa Birliği'nde Yıllara Göre Kadın ve Erkelerin İşsizlik Oranı (%)
0
2
4
6
8
10
12
Toplı Erkel Kadın Toplı Erkel Kadın Toplı Erkel Kadın Toplı Erkel Kadın Toplı Erkel Kadın Toplı Erkel Kadın Toplı Erkel Kadın
2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007
Oran (%) 9.4 8.3 10.7 8.7 7.9 9.8 9 8.4 9.9 9.1 8.5 9.9 9.3 8.7 10 9 8.4 9.8 8.3 7.7 9 7.2 6.6 7.9

55 yaşının üzerindeki kişilerin istihdam oranlarına bakıldığında ise, kadınların istihdam oranı erkeklerin istihdam oranından daha fazla artış göstermiştir. Tablo 69 ve Grafik 81'den den anlaşılacağı gibi 2000 yılı ile 2007 yılları arasında 55 - 64 yaş arası kadınların istihdam oranı artış göstermiştir. Buna göre 2000 yılında Avrupa Birliği'nde 55-64 yaş arası kadın istihdam oranı %27.4 iken bu 2007 yılında % 36'ya çıkmıştır.

Tablo 69:

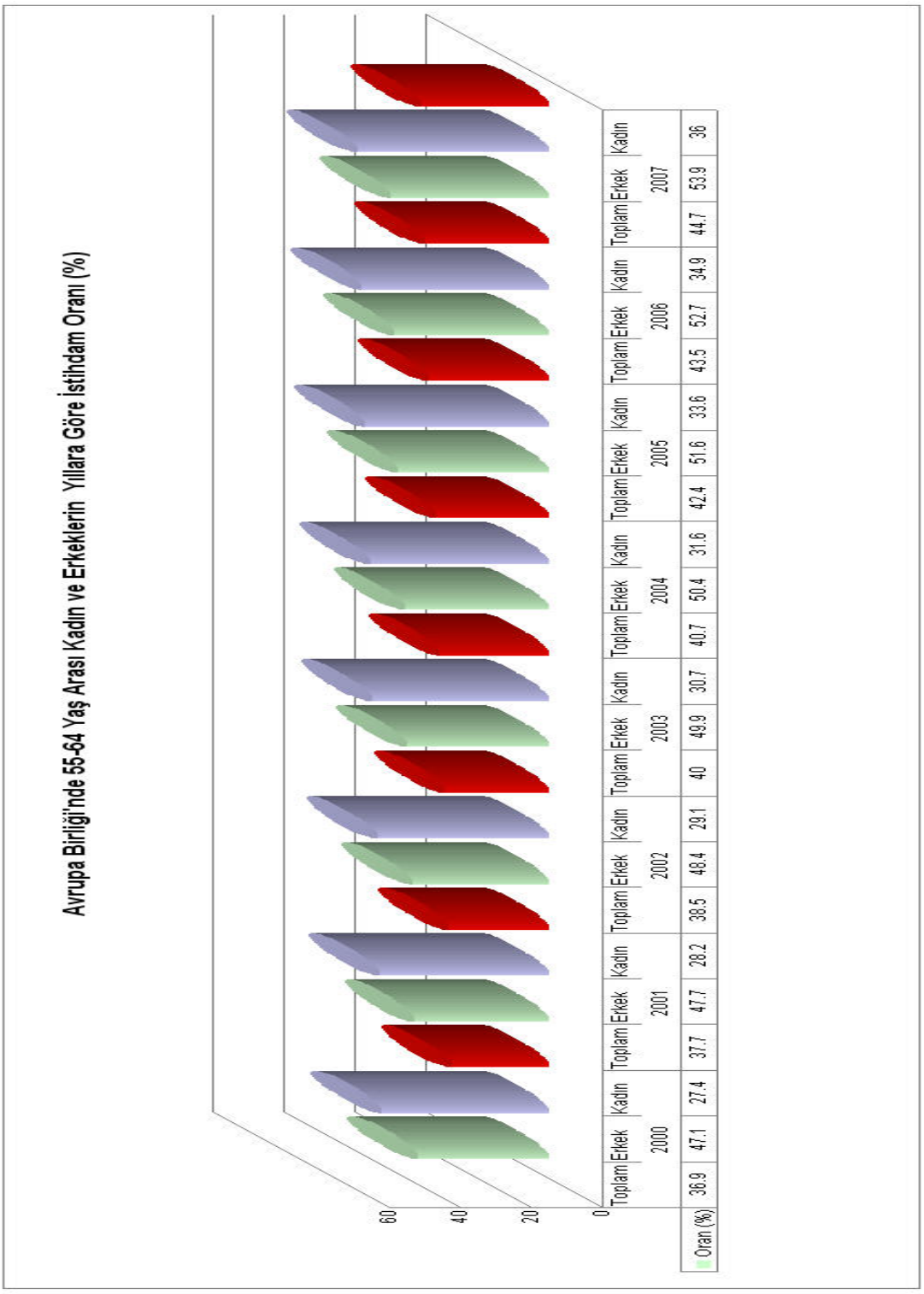
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 55-64 Yaş Arası Kadın ve Erkeklerin Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	36.9	47.1	27.4	37.7	47.7	28.2	38.5	48.4	29.1	40	49.9	30.7	40.7	50.4	31.6	42.4	51.6	33.6	43.5	52.7	34.9	44.7	53.9	36
Avrupa Birliği (AB-25)	36.6	46.9	26.9	37.5	47.7	27.8	38.7	48.8	29.2	40.3	50.3	30.8	41	50.8	31.7	42.6	51.9	33.8	43.7	52.8	35	44.9	54.1	36.1
Belçika	26.3	36.4	16.6	25.1	35.1	15.5	26.6	36	17.5	28.1	37.8	18.7	30	39.1	21.1	31.8	41.7	22.1	32	40.9	23.2	34.4	42.9	26
Bulgaristan	20.8	33.2	10.3	24	34.2	14.7	27	37	18.2	30	40.5	21	32.5	42.2	24.2	34.7	45.5	25.5	39.6	49.5	31.1	42.6	51.8	34.5
Çek Cumhuriyeti	36.3	51.7	22.4	37.1	52.6	23.1	40.8	57.2	25.9	42.3	57.5	28.4	42.7	57.2	29.4	44.5	59.3	30.9	45.2	59.5	32.1	46	59.6	33.5
Danimarka	55.7	64.1	46.6	58	65.5	49.7	57.9	64.5	50.4	60.2	67.3	52.9	60.3	67.3	53.3	59.5	65.6	53.5	60.7	67.1	54.3	58.6	64.9	52.4
Almanya	37.6	46.4	29	37.9	46.5	29.4	38.9	47.3	30.6	39.9	48.2	31.6	41.8	50.7	33	45.4	53.5	37.5	48.4	56.4	40.6	51.5	59.7	43.6
Estonya	46.3	55.9	39	46.5	56.7	42.1	51.6	58.4	46.5	52.3	58.9	47.3	52.4	56.4	49.4	56.1	59.3	53.7	58.5	57.5	59.2	60	59.4	60.5
İrlanda	45.3	63.2	27.2	46.8	64.6	28.7	48	65	30.8	49	64.6	33.1	49.5	65	33.7	51.6	65.7	37.3	53.1	67	39.1	53.8	67.9	39.6
Yunanistan	39	55.2	24.3	38.2	55.3	22.9	39.2	55.9	24	41.3	58.7	25.5	39.4	56.4	24	41.6	58.8	25.8	42.3	59.2	26.6	42.4	59.1	26.9
İspanya	37	54.9	20.2	39.2	57.7	21.7	39.6	58.4	21.9	40.7	59.2	23.3	41.3	58.9	24.6	43.1	59.7	27.4	44.1	60.4	28.7	44.6	60	30
Fransa	29.9	39.6	26.3	31.9	36.2	27.8	34.7	38.7	30.8	37	40.8	33.3	37.6	41.4	34	38.7	41.6	36	38.1	40.5	35.9	38.3	40.5	36.2
İtalya	27.7	40.9	15.3	28	40.4	16.2	28.9	41.3	17.3	30.3	42.8	18.5	30.5	42.2	19.6	31.4	42.7	20.8	32.5	43.7	21.9	33.8	45.1	23
Güney Kıbrıs	49.4	67.3	32.1	49.1	66.9	32.2	49.4	67.3	32.2	50.4	68.9	32.7	49.9	70.8	30	50.6	70.8	31.5	53.6	71.6	36.6	55.9	72.5	40.3
Letonya	36	48.4	26.7	36.9	46.2	30	41.7	50.5	35.2	44.1	51.3	38.8	47.9	55.8	41.9	49.5	55.2	45.3	53.3	59.5	48.7	57.7	64.6	52.4
Litvanya	40.4	50.6	32.6	38.9	49.2	31.1	41.6	51.5	34.1	44.7	55.3	36.7	47.1	57.6	39.3	49.2	59.1	41.7	49.6	55.7	45.1	53.4	60.8	47.9
Lüksemburg	26.7	37.2	16.4	25.6	36.9	15.2	28.1	37.7	18.4	30.3	39.7	20.6	30.4	38.3	22.2	31.7	38.3	24.9	33.2	38.7	27.8	32.9	37.6	28
Macaristan	22.2	33.2	13.3	23.5	34.1	14.9	25.6	35.5	17.6	28.9	37.8	21.8	31.1	38.4	25	33	40.6	26.7	33.6	41.4	27.1	33.1	41.7	26.2
Malta	28.5	50.8	8.4	29.4	50.4	10.2	30.1	50.8	10.9	32.5	53.8	13	31.5	53.4	11.5	30.8	50.8	12.4	30	50.4	11.2	28.3	46.2	11.8
Hollanda	38.2	50.2	26.1	39.6	51.1	28	42.3	54.6	29.9	44.3	56.7	31.8	45.2	56.9	33.4	46.1	56.9	35.2	47.7	58	37.2	50.9	61.5	40.1
Avusturya	28.8	41.2	17.2	28.9	40.1	18.4	29.1	39.6	19.3	30.3	40.4	20.8	28.8	38.9	19.3	31.8	41.3	22.9	35.5	45.3	26.3	38.6	49.8	28
Polonya	28.4	36.7	21.4	27.4	35.6	20.4	26.1	34.5	18.9	26.9	35.2	19.8	26.2	34.1	19.4	27.2	35.9	19.7	28.1	38.4	19	29.7	41.4	19.4
Portekiz	50.7	62.1	40.6	50.2	61.6	40.3	51.4	61.9	42.2	51.6	62.1	42.4	50.3	59.1	42.5	50.5	58.1	43.7	50.1	59.2	42.8	50.9	58.6	44
Romanya	49.5	56	43.8	48.2	54.3	42.9	37.3	42.7	32.6	38.1	43.5	33.3	36.9	43.1	31.4	39.4	46.7	33.1	41.7	50	34.5	41.4	50.3	33.6
Slovenya	22.7	32.3	13.8	25.5	36.9	15.8	24.5	35.4	14.2	23.5	33.2	14.6	29	40.9	17.8	30.7	43.1	18.5	32.6	44.5	21	33.5	45.3	22.2
Slovakya	21.3	35.4	9.8	22.4	37.7	9.8	22.8	39.1	9.5	24.6	41	11.2	26.8	43.8	12.6	30.3	47.8	15.6	33.1	49.8	18.9	35.6	52.5	21.2
Finlandiya	41.6	42.9	40.4	45.7	46.6	45	47.8	48.5	47.2	49.6	51	48.3	50.9	51.4	50.4	52.7	52.8	52.7	54.5	54.8	54.3	55	55.1	55
İsveç	64.9	67.8	62.1	66.7	69.4	64	68	70.4	65.6	68.6	70.8	66.3	69.1	71.2	67	69.4	72	66.7	69.6	72.3	66.9	70	72.9	67
İngiltere	50.7	60.1	41.7	52.2	61.7	43	53.4	62.6	44.5	55.4	64.8	46.3	56.2	65.7	47	56.9	66	48.1	57.4	66	49.1	57.4	66.3	49
Hırvatistan	:	:	:	:	:	:	24.8	34.2	16.9	28.4	38.1	20.3	30.1	40.9	21	32.6	43	23.8	34.3	44.4	25.7	:	:	:
Türkiye	36.3	52.4	20.8	35.8	51	21.2	35.7	48.7	23.3	33.5	45.4	22.1	33.2	46.9	20	31	45.4	17.1	30.1	44.1	16.7	:	:	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:	:	:	83	87	78.9	81.8	86.9	76.7	84.3	88.9	79.6	84.3	88.7	79.8	84.7	89.3	79.8
Norveç	65.2	71.4	58.9	65.9	70.7	60.9	66.2	70.7	61.7	66.9	71.5	62.3	65.8	71	60.6	65.5	70.8	60.1	67.4	73.1	61.6	69	73.8	64
İsviçre	63.3	77	50.1	67.1	81	53.6	64.6	77.3	52.3	65.8	77.7	54.1	65.2	76.6	54.1	66.1	74.9	55.6	65.7	74.9	56.6	67.2	76.4	58.1
ABD	57.7	65.6	50.5	58.5	66.9	51.7	59.4	66.2	53.2	59.8	65.6	54.5	59.9	66	54.2	60.8	66.9	55.1	61.7	67.5	56.4	:	:	:
Japonya	62.7	78.4	47.9	62	77.5	47.3	61.6	76.8	47	62.1	77.4	47.5	63	78.1	48.5	63.8	78.9	49.4	64.7	80	50	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 81:

Avrupa Birliği'nde 55-64 Yaş Arası Kadın ve Erkeklerin Yıllara Göre İstihdam Oranı (%)
60
40
20
0
Toplam Erkek Kadın
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
Oran (%) 36.9 47.1 27.4 37.7 47.7 28.2 38.5 48.4 29.1 40 49.9 30.7 40.7 50.4 31.6 42.4 51.6 33.6 43.5 52.7 34.9 44.7 53.9 36

Bütün bu kadın istidamın daki olumlu gelişmelere rağmen, kadınların çalıştığı işlerin kalitesinde hala problemler yaşanmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan işin kalitesi, kadın ve erkek arasındaki eşitlik konusunda bir boyut olduğu kabul edilmiştir. Bunla bağlantılı olarak, kadınların aldığı ücret, karar verme mekanizmasında kadınların oranı, kadınların çalıştığı işlerin tipi, kadınların belirli sektörlerde yoğunlaşması ve çocuk sahibi olan kadınların iş hayatındaki yeri konuları değerlendirildiğinde ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır.[59]

Kadın ve erkek arasındaki işin kalitesine değerlendirildiğinde, Karar verme mercilerinin diğer bir şekli olan Ulusal Parlementolar'da kadın politikacıların oranı, erkek politikacılara göre çok yavaş bir şekilde artmış ve ortalama kadın üyelerin sayısı %23 olarak tespit edilmiştir. 2007 yılında %23 olan rakam, 2004 yılından beri değişmemiştir. Bu oran Belçika, İspanya, Danimarka ve Hollanda'da % 35'i geçer iken Finlandiya ve İsveç'te % 40'ı geçmiştir. Diğer bir taraftan da bu oran Yunanistan, Kıbrıs, Fransa, Slovenya, İrlanda, Romanya ve Macaristan'da %15 in altında kalır iken Malta da % 10'u geçmemiştir.[60]

Avrupa Birliği'nde Göre Yüksek Pozisyonlarda Çalışanların Sayısına bakıldığında Tablo 70 ve Grafik 82'den anlaşılacağı üzere kadınların rakamların çok da az olsa da bir yükselme vardır. Buna göre Yüksek Pozisyonlarda Çalışan kadınların sayısı 2000 yılında 4,684,000 iken bu sayı 2007 yılında 5,823,000'a yükselmiştir.

[59] **A.e.,** p.8
[60] **A.e.,** pp.8-13

Tablo 70:

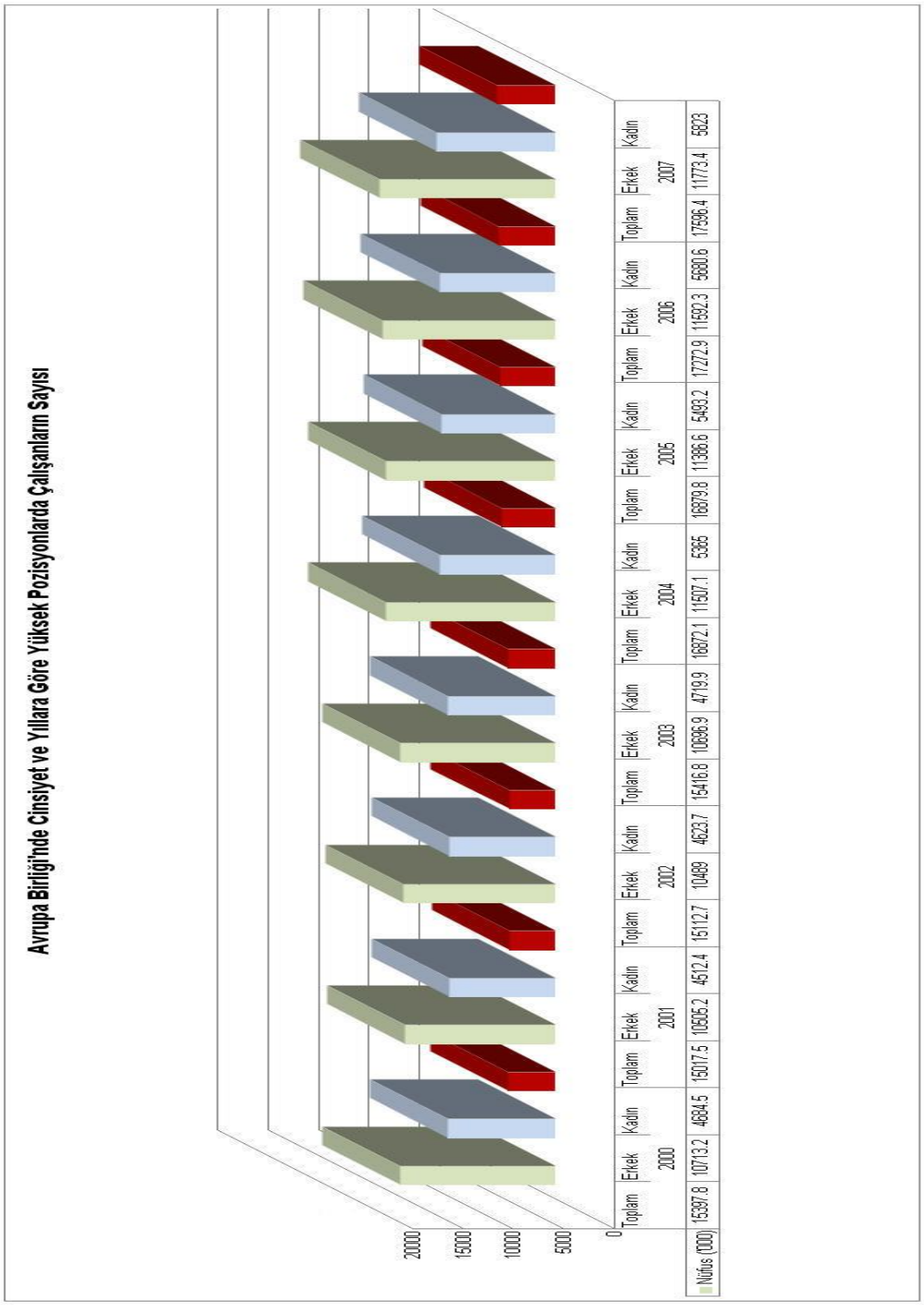
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Cinsiyet ve Yıllara Göre Yüksek Pozisyonlarda Çalışanların Sayısı

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	15397.8	10713.2	4684.5	15017.5	10505.2	4512.4	15112.7	10489	4623.7	15416.8	10696.9	4719.9	16872.1	11507.1	5365	16879.8	11386.6	5493.2	17272.9	11592.3	5680.6	17596.4	11773.4	5823
Avrupa Birliği (AB-25)	14981.5	10421.9	4559.6	14536.1	10171.9	4364.2	14680.5	10201.2	4479.3	14978.5	10400.9	4577.6	16396.9	11181.9	5215	16423.5	11073.4	5350	16807.6	11271.2	5536.4	17138	11448	5689.9
Belçika	419	286.2	132.8	448.1	299.8	148.3	422.9	289.7	133.2	422.9	300.5	122.4	468.2	321.1	137.1	477	326.8	150.2	479.6	328.3	151.3	490.1	324.6	165.5
Bulgaristan	177	124	53	246.2	165.2	81	208.2	137.6	70.6	212.9	145.6	67.3	210.6	137.3	73.3	192.6	126.4	66.2	197.3	134.3	63	211.5	144.6	66.9
Çek Cumhuriyeti	286.2	216.1	69.1	296.6	215.8	79.8	299.6	220.4	79.1	287.2	207.1	80	298.1	214.1	84	290.9	204	86.9	312.8	221.4	91.3	321.1	227.9	93.2
Danimarka	196.5	149.2	47.3	182.5	143.9	38.6	191.5	150.6	40.9	204.8	150.7	54.2	191.1	144.8	46.3	193.3	145.4	47.9	205.5	154.3	51.2	211.7	152.2	59.5
Almanya	2025.2	1476.4	548.9	2071.9	1515.9	556	2045.5	1490.3	555.2	1996.4	1438.3	558.1	2024	1464.5	559.5	1915.3	1325.3	590	1966.6	1405.2	561.4	2016.8	1431.6	585.2
Estonya	67.8	41.1	26.7	65.4	42.2	23.2	61.2	38.8	22.4	66.7	44.5	22.2	77	47.9	29	74.7	46.7	28	80.3	52.6	27.7	81.5	53.6	27.9
İrlanda	270.4	196.3	74	278.2	198.6	79.6	284.5	203.7	80.8	284.1	199.6	84.5	302.9	212.5	90.4	285.2	195.2	90	282.4	192.4	90	287.4	194	93.4
Yunanistan	389.9	294.6	99.3	374.7	281.5	93.2	412.5	308.9	103.5	386.1	284	101.1	437.7	322.9	114.8	436.9	320.6	116.3	446	325.9	120.1	442.3	318.4	123.9
İspanya	1186.3	813.1	373.2	1238.9	837.9	401.1	1226	840.2	385.7	1251.8	881.3	370.5	1289.5	883.9	405.6	1279.5	869.7	409.8	1402.3	958.9	443.4	1474.3	1004.1	470.2
Fransa	1708.8	1113.4	595.4	1734.2	1120.2	614	1780	1134.3	645.7	1847.7	1193.4	654.3	1875.1	1201.4	673.7	1989.8	1244.2	745.6	2060.2	1273.6	776.5	2181	1356.6	824.4
İtalya	877.3	751.3	126	657.3	532.2	125.1	689.5	550.1	139.4	734.8	579.8	155	1965.9	1307.4	658.5	1903.4	1281.3	622	1871.8	1248.2	623.6	1814.7	1200	614.6
Güney Kıbrıs	8.1	6.9	1.3	9.4	7.5	1.9	7.5	6.1	1.4	8.1	6.6	1.5	8	6.5	1.4	8.7	7.4	1.4	11.3	9.4	1.9	12.9	10.8	2.1
Letonya	92.9	58.2	34.7	98.3	60.6	37.7	98.6	59.1	39.4	85.8	53.5	32.3	100.7	57.6	43	98.8	56.4	42.4	92.3	54.3	38	92	53.6	38.3
Litvanya	122.6	70.1	52.5	98.4	53.1	45.3	101.6	53.9	47.7	106.5	63.2	43.3	105.2	58.9	46.3	115.6	65.8	49.8	127.9	76.1	51.8	145.7	89.7	56
Lüksemburg	11.3	8.2	3.1	10.4	7.3	3.1	11	8.6	2.4	12.5	9	3.5	13	9.5	3.4	13	10	3.1	12.4	9.1	3.3	10.8	8.6	2.3
Macaristan	261.3	173.5	87.8	262.3	169.4	92.9	258.6	165.7	93	266.6	175.2	91.4	284.2	188.3	95.9	305.2	198.7	106.5	292.3	182.9	109.4	280.5	181.8	98.6
Malta	9.8	8.1	1.8	11	9.3	1.7	12.2	10	2.2	14	11.3	2.7	13.1	11.3	1.7	12.8	10.4	2.4	13.2	10.8	2.5	11.9	9.7	2.2
Hollanda	933.8	699.6	234.2	993.1	730.3	262.8	947	703.3	243.7	985	733.2	251.8	827	613.7	213.3	769.3	563.8	195.5	821.6	599.5	222.1	864.1	621	243.1
Avusturya	290.4	203.1	87.2	305.5	213.1	92.4	278.6	196.9	81.6	289.8	210.3	79.4	249.9	182	67.9	282.3	205.4	77	274.5	196.2	78.3	281	206.5	74.5
Polonya	873	566.6	287.4	862.2	602.1	260	862.3	592.6	269.6	815.3	543.7	271.6	835.1	560.3	274.9	850.8	571.5	279.3	914.9	592.4	322.6	959.7	612.6	347.1
Portekiz	320	218.3	101.7	326.6	224.7	101	351	246.7	104.3	408.4	272.7	130.7	494.4	285.6	148.8	436.6	286.9	151.6	368.1	244.7	123.4	321.3	218.6	102.7
Romanya	229.3	167.3	62	236.2	168	67.2	224	150.2	73.9	225.4	150.4	74.9	264.5	187.9	76.7	263.8	186.7	77	268	186.8	81.2	251.9	180.8	71.1
Slovenya	65.4	45.9	19.5	64.3	43.8	20.4	58.1	41	17.1	53.9	35.8	18.1	57.2	38.1	19.1	63.6	41.8	21.8	61.4	41	20.5	58.7	39.9	18.8
Slovakya	129.4	88.9	40.5	120.1	82.3	37.8	104.5	71.6	32.9	123.9	82.6	41.4	141.2	94.6	46.7	137.3	94.8	42.5	131.4	94.7	36.7	128	88.4	39.6
Finlandiya	223	163.5	59.5	214.5	154.6	59.9	195.5	139.9	55.6	202.4	144	58.4	214.6	153.8	60.9	230.7	161.7	69.1	234.9	165	69.9	244	173.6	70.5
İsveç	185.7	127.4	58.3	193.5	134.2	59.2	202.6	139.8	62.8	209.6	146.5	63.2	223.5	156.2	67.3	204.5	143.8	60.7	220.4	149.5	70.9	229.3	157	72.2
İngiltere	4034.4	2627.1	1407.4	3620.7	2491.5	1129.2	3778.3	2538.8	1239.5	3920	2633.9	1286.1	3970.4	2644.9	1325.5	4056.4	2648	1408.4	4133.4	2684.7	1448.7	4172.1	2713.1	1459.1
Hırvatistan	.	.	.	.	.	.	94.1	68.4	25.7	87.1	65.6	21.4	72.9	56.4	16.5	85.2	64.6	20.7	82.7	61.4	21.3	.	.	.
Türkiye	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1976.8	1820.6	156.2	.	.	.
İzlanda	9.4	6.6	2.8	11.4	8	3.3	12.1	8.4	3.7	10.1	6.2	3.8	10.9	7.2	3.7	10.8	7.8	3	13.6	9.6	4.1	.	.	.
Norveç	184.5	138.3	46.2	156.5	116.6	39.9	174	125.7	48.3	168.9	120.6	48.3	164.4	116.4	48	147.9	102.8	45.1	142.3	95.3	47	138.3	94.6	43.7
İsviçre	225.8	173.4	52.4	213.8	160.7	53.1	234.6	169.6	65	242	174	68	244.1	178.9	65.2	242.6	173.8	68.7	251.2	174.2	77.1	.	.	.

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat), Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 82:

Avrupa Birliğinde Cinsiyet ve Yıllara Göre Yüksek Pozisyonlarda Çalışanların Sayısı
20000
15000
10000
5000
0
Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın
2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007
Nüfus (000) 15397.8 10713.2 4684.5 15017.5 10505.2 4512.4 15112.7 10489 4623.7 15416.8 10696.9 4719.9 16872.1 11507.1 5365 16879.8 11366.6 5493.2 17272.9 11592.3 5680.6 17596.4 11773.4 5823

Aynı şekilde Avrupa Birliği'nde Erkek ve Kadın Yöneticilerin Dağılım oranına baktığımızda ise Tablo 71 ve Grafik 83'ten görüleceği gibi 2001 yılında kadınların oranı 30.1 iken 2006 yılında 32.6'ya yükselmiştir. Aynı zaman diliminde Erkek'lerin dağılım oranına bakıldığına 2001 yılında erkeklerin oranı 69.9 iken 2006 yılında 67.4'ya yükselmiştir

Tablo 71:

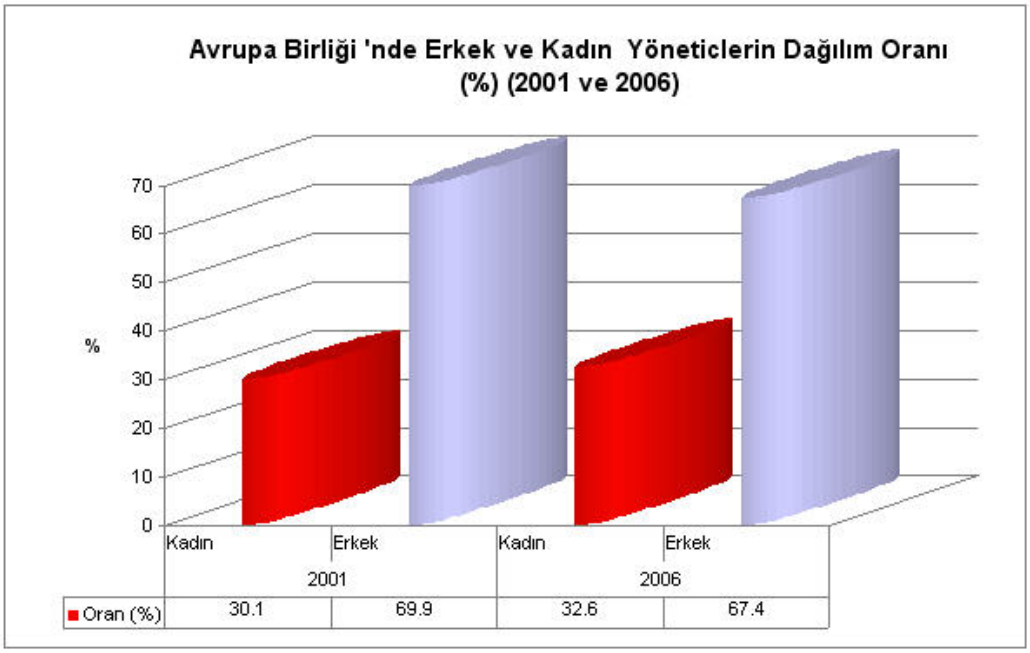
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Erkek ve Kadın Yöneticlerin Dağılım Oranı (%) (2001 ve 2006)

	2001		2006	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Avrupa Birliği (AB-27)	30.1	69.9	32.6	67.4
Belçika	33.3	66.7	31.3	68.7
Bulgaristan	32.4	67.6	30.5	69.5
Çek Cumhuriyeti	26.5	73.5	29.2	70.8
Danimarka	20.8	79.2	24.3	75.7
Almanya	27	73	27.4	72.6
Estonya	34.2	65.8	33.4	66.6
İrlanda	27.3	72.7	30.2	69.8
Yunanistan	24.7	75.3	26.8	73.2
İspanya	32.3	67.7	31.8	68.2
Fransa	35.6	64.4	38.5	61.5
İtalya	17.8	82.2	32.9	67.1
Güney Kıbrıs	19.4	80.6	16.1	83.9
Letonya	37.7	62.3	40.6	59.4
Litvanya	46.7	53.3	40.7	59.3
Lüksemburg	30.5	69.5	25.9	74.1
Macaristan	35.2	64.8	37.1	62.9
Malta	15.8	84.2	18.6	81.4
Hollanda	26	74	27	73
Avusturya	30.3	69.7	28.7	71.3
Polonya	32.1	67.9	35.2	64.8
Portekiz	30.8	69.2	33.1	66.9
Romanya	-	-	31.1	68.9
Slovenya	31.8	68.2	33.4	66.6
Slovakya	31.2	68.8	27.7	72.3
Finlandiya	27.7	72.3	29.5	70.5
İsveç	30.3	69.7	31.8	68.2
İngiltere	31	69	34.8	65.2

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 83:

Kadınların istihdam sürecinde karşılaştıkları diğer bir durum ise, anneliğin kadının iş piyasasına katılımında önemli etkileri olmasıdır. Bu kadının çocuklara, yaşlılara veya engelli kişilerin bakımına katkısının bir etkisidir. . Tablo 72 ve Grafik 84'ten görüleceği üzere 2006 yılında 20 ve 49 yaşları arasında ve 12 yaşından küçük çocukları olan kadınların istihdam oranı %62.4 iken çocukları olmayan kadınların oranı %76 olmuştur. Diğer bir taraftan 12 yaşından küçük çocuk sahibi olan erkeklerin istihdam oranı %91.4 iken çocukları olmayan erkeklerin istihdam oranı % 80.8 olmuştur. Sonuç olarak 20 ve 49 yaşları arasında olan kadınların istihdama katılımı ve işlerde harcadıkları zaman sahip oldukları çocukların sayısı ve yaşıyla direk orantılı olduğunu görmek mümkündür.[61]

[61] **A.e.,** pp.8-14

Tablo 72:

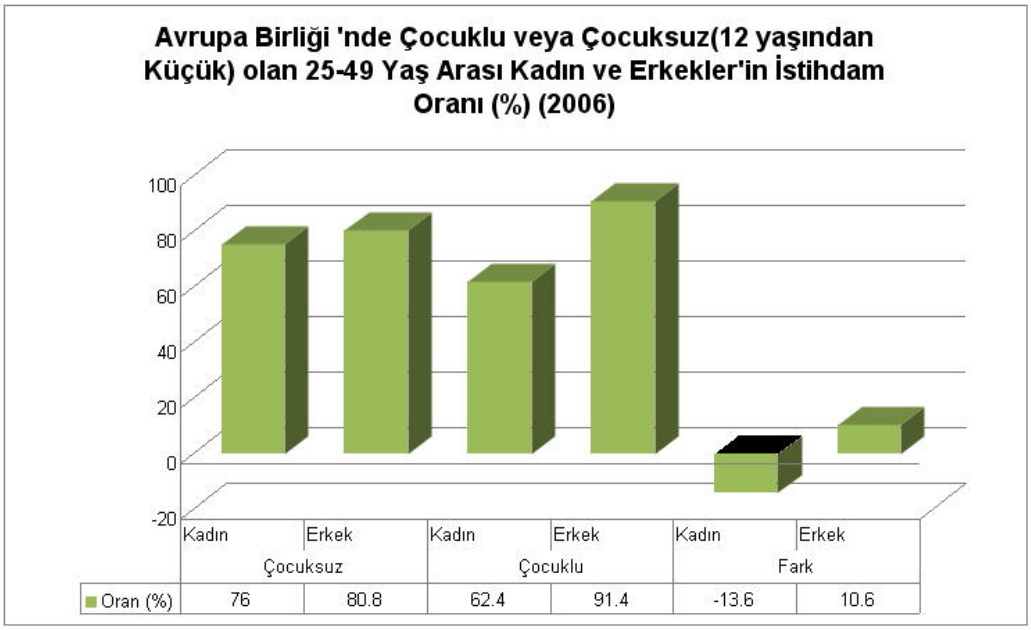
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Çocuklu veya Çocuksuz (12 yaşından Küçük) olan 25-49 Yaş Arası Kadın ve Erkekler'in İstihdam

	Çocuksuz		Çocuklu		Fark	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Avrupa Birliği (AB-27)	76	80.8	62.4	91.4	-13.6	10.6
Belçika	75.5	81.7	69.3	92.2	-6.2	10.5
Bulgaristan	74.7	76.6	61.5	81.2	-13.2	4.7
Çek Cumhuriyeti	83.2	87.1	53.4	93.9	-29.8	6.8
Almanya	80.3	80.6	62.7	91.4	-17.6	10.8
Estonya	82.7	86.9	66.7	92.4	-16	5.5
Yunanistan	64.1	82.5	57	96.8	-7	14.3
İspanya	75.5	84.3	58.8	93.2	-16.7	8.8
Fransa	73.7	76.6	65.9	91.1	-7.7	14.4
İtalya	66.7	80.7	54.6	93.8	-12.1	13.1
Güney Kıbrıs	82.1	87.8	70.8	95.7	-11.3	7.8
Letonya	82.1	80.9	68.4	91.2	-13.7	10.3
Litvanya	81.5	78.9	77.2	89.7	-4.3	10.7
Lüksemburg	80.2	90.3	65	95.7	-15.3	5.5
Macaristan	76.1	79.1	49.8	86.1	-26.3	7
Malta	68.7	88.6	32.6	94	-36.1	5.3
Hollanda	83.8	87.9	72.7	94.5	-11.2	6.6
Avusturya	83.6	87.7	68.5	92.9	-15.1	5.3
Polonya	69.9	71.5	60.8	88	-9.2	16.5
Portekiz	77.3	82.7	76.4	94.2	-0.9	11.5
Romanya	70.7	76.9	66.3	85.4	-4.3	8.6
Slovenya	77.1	82.7	84.8	95.3	7.8	12.6
Slovakya	79	79.5	54.2	88.2	-24.8	8.7
Finlandiya	78.9	79.5	70.6	92.7	-8.3	13.2
İngiltere	82.9	84.1	63.1	91	-19.8	6.8

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 84:

Değinilmesi gereken diğer bir konuda, iş piyasasındaki dezavantajlı durumda olan kadınların yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmalarıdır. Bu durum yaşları 65'in üzerinde olan kişilerde geçerli olmaktır. Tablo 73 ve Grafik 85'ten görüldüğü üzere yaşları 65'in üzerinde olan kişilerin yoksulluk oranları baktığımızda kadınların oranı %21 ile erkeklerin % 16 olan oranını geçmiştir. Bu durum bütün üye ülkeleri için geçerli olmuştur. Aradaki fark sadece Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya ve Finlandiya' da %10'un üzerine çıkmıştır.[62]

[62] **A.e.,** pp.8-13

Tablo 73:

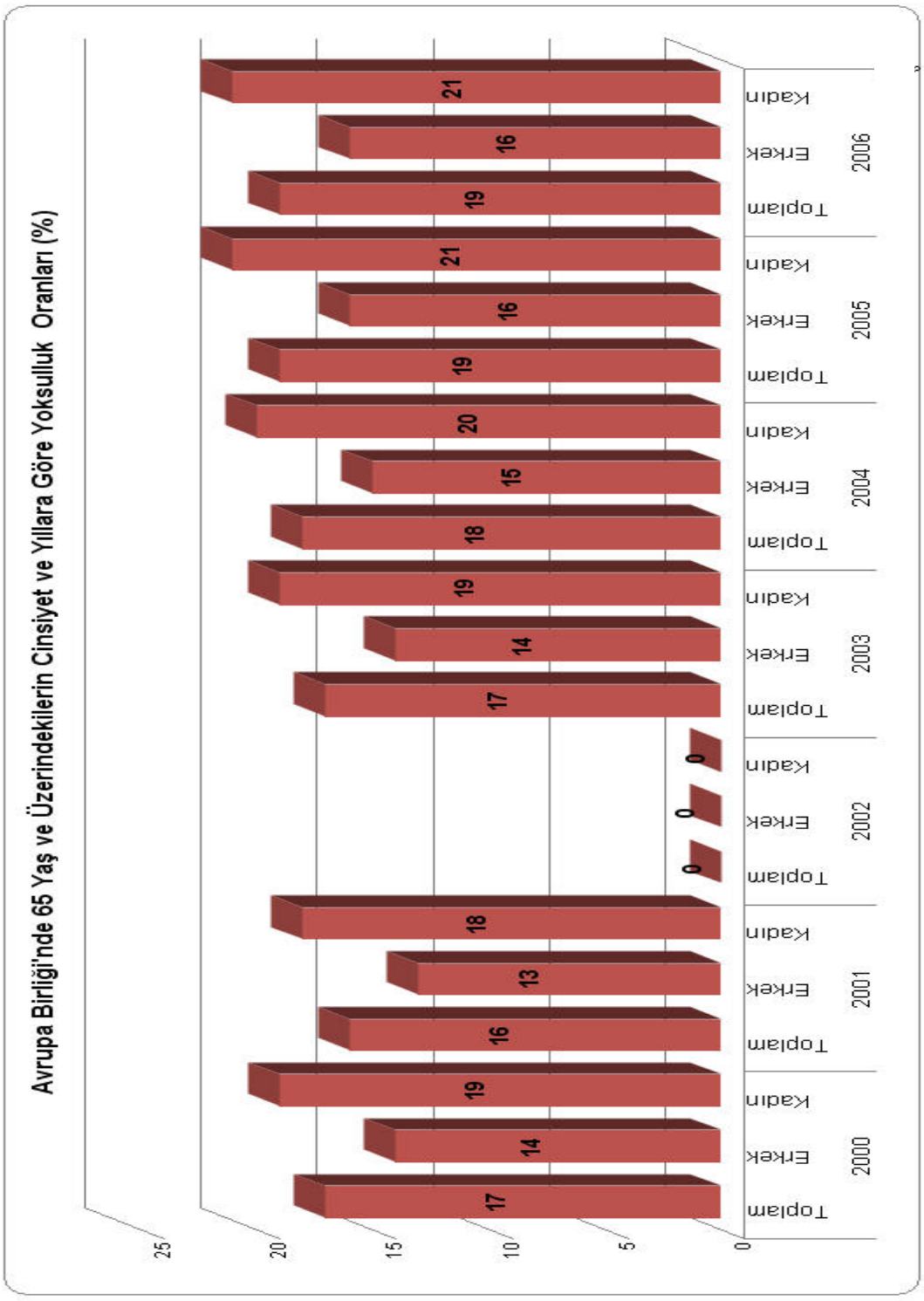
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde 65 Yaş ve Üzerindekilerin Cinsiyet ve Yıllara Göre Yoksulluk Oranları (%)

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	17	14	19	16	13	18	:	:	:	17	14	19	18	15	20	19	16	21	19	16	21
Avrupa Birliği (AB-25)	17	14	19	18	15	20	:	:	:	19	16	21	19	16	21	20	17	22	20	17	22
Belçika	24	24	24	26	24	26	:	:	:	23	21	24	21	20	21	21	20	22	23	21	25
Bulgaristan	15	7	20	15	7	20	14	7	19	14	8	19	16	5	23	18	9	23	18	9	24
Çek Cumhuriyeti	:	:	:	6	3	8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	5	2	7	6	2	8
Danimarka	:	:	:	24	23	25	:	:	:	21	20	22	17	16	18	18	17	18	17	16	19
Almanya	10	7	13	12	9	14	:	:	:	:	:	:	:	:	:	14	11	17	13	11	14
Estonya	16	8	21	18	9	23	16	7	21	17	7	22	20	13	24	20	10	26	25	14	31
İrlanda	42	32	49	44	35	51	:	:	:	41	34	46	40	34	45	33	30	36	27	23	31
Yunanistan	31	32	30	33	30	35	:	:	:	29	27	31	28	26	30	28	25	30	26	23	27
İspanya	19	18	19	22	20	24	28	26	30	28	26	30	30	27	32	29	26	32	31	28	33
Fransa	19	17	20	11	9	11	10	9	11	11	10	12	15	14	17	16	15	18	16	14	18
İtalya	13	11	15	17	16	19	:	:	:	:	:	:	21	17	24	23	19	25	22	18	24
Güney Kıbrıs	:	:	:	:	:	:	:	:	:	52	48	55	:	:	:	51	47	53	52	50	54
Letonya	6	3	8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	21	12	26	30	17	36
Litvanya	14	6	18	12	4	15	:	:	:	:	:	:	:	:	:	17	6	22	22	10	28
Lüksemburg	9	7	10	7	7	8	:	:	:	11	8	12	8	8	9	7	9	5	8	8	8
Macaristan	8	4	11	12	8	15	8	5	10	10	6	12	:	:	:	6	4	8	9	7	11
Malta	20	19	21	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	16	16	17	21	22	20
Hollanda	6	6	6	8	8	9	8	7	8	7	6	7	:	:	:	5	5	6	6	7	6
Avusturya	23	14	29	24	14	30	:	:	:	16	12	18	17	13	20	14	10	17	16	11	20
Polonya	8	5	9	7	4	9	:	:	:	:	:	:	:	:	:	7	5	9	8	6	9
Portekiz	33	30	35	30	28	31	:	:	:	:	:	:	29	29	29	28	28	28	26	26	26
Romanya	17	11	21	19	13	23	19	14	23	20	14	24	17	11	21	17	12	21	19	13	22
Slovenya	21	14	25	20	13	24	19	11	24	19	11	23	:	:	:	20	11	26	20	12	25
Slovakya	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	7	3	10	8	4	11
Finlandiya	19	9	26	18	10	23	18	10	24	17	11	22	17	11	20	18	11	23	22	16	26
İsveç	:	:	:	16	10	20	15	9	20	:	:	:	14	9	18	11	6	14	12	7	15
İngiltere	24	18	28	27	23	29	26	23	28	24	21	27	:	:	:	26	24	28	28	25	30
Hırvatistan	:	:	:	:	:	:	:	:	:	31	26	33	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	23	20	25	21	20	23	:	:	:	:	:	:	:	:	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	10	9	11	9	8	9	10	8	12
Norveç	:	:	:	:	:	:	:	:	:	21	12	28	19	10	25	19	8	27	18	9	24
İsviçre	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 85:

Avrupa Birliği'nde 65 Yaş ve Üzerindekilerin Cinsiyet ve Yıllara Göre Yoksulluk Oranları (%)
25
20
15
10
5
0
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
Toplam
Erkek
Kadın
17
14
19
16
18
13
0
0
0
17
14
19
18
15
20
19
16
21
19
16
21

6.2.2.2.1. Yarı-Zamanlı İstihdam ve İşsizlik Oranı

1980'li yılların başından itibaren tüm Avrupa ülkelerinde kadınların çalışma ortamları içinde tam gün istihdamları azalırken, yarı-zamanlı istihdam biçimi yaygınlaşmaya başlamıştır.[63] Yarı-zamanlı çalışma biçimi özellikle kadınlara yönelik istihdamı sağlamaya yönelik olmasa da, Avrupa Birliği'nde, kadınların iş piyasasındaki genel durumları değerlendirildiğinde kadınların erkeklere oranla daha fazla yarım gün işlerde çalıştığı söylemek mümkündür. Bu konudaki rakamlara bakılacak olursa, Tablo 74 ve Grafik 86'dan anlaşılacağı üzere 2007 yılında yarım gün çalışan kadınların oranı Avrupa Birliği içinde %30.7 iken aynı yıl içinde erkeklerin oranı % 6.9 olmuştur. Yarım gün çalışan kadınların oranı Fransa, İrlanda, Danimarka ve Lüksemburg'da % 30'u aşar iken, İsveç, Avusturya, Belçika, İngiltere ve Almanya'da % 40'ı aşmış ve hatta Hollanda da %74.8' a ulaşmıştır. Diğer bir taraftan yarım gün çalışan kadınların oranı Bulgaristan, Slovakya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Letonya'da çok düşük seviyede kalmıştır.[64]

[63] BASİSEN, "Part-time Çalışma", **Banka Sigorta İşçileri Dergisi**, Ekim 1992,Sayı:4-7, İstanbul, 1992, s.37

[64] European Commission, "Report on Equality Between Women And Men – 2008", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, pp. 8-14

Tablo 74:

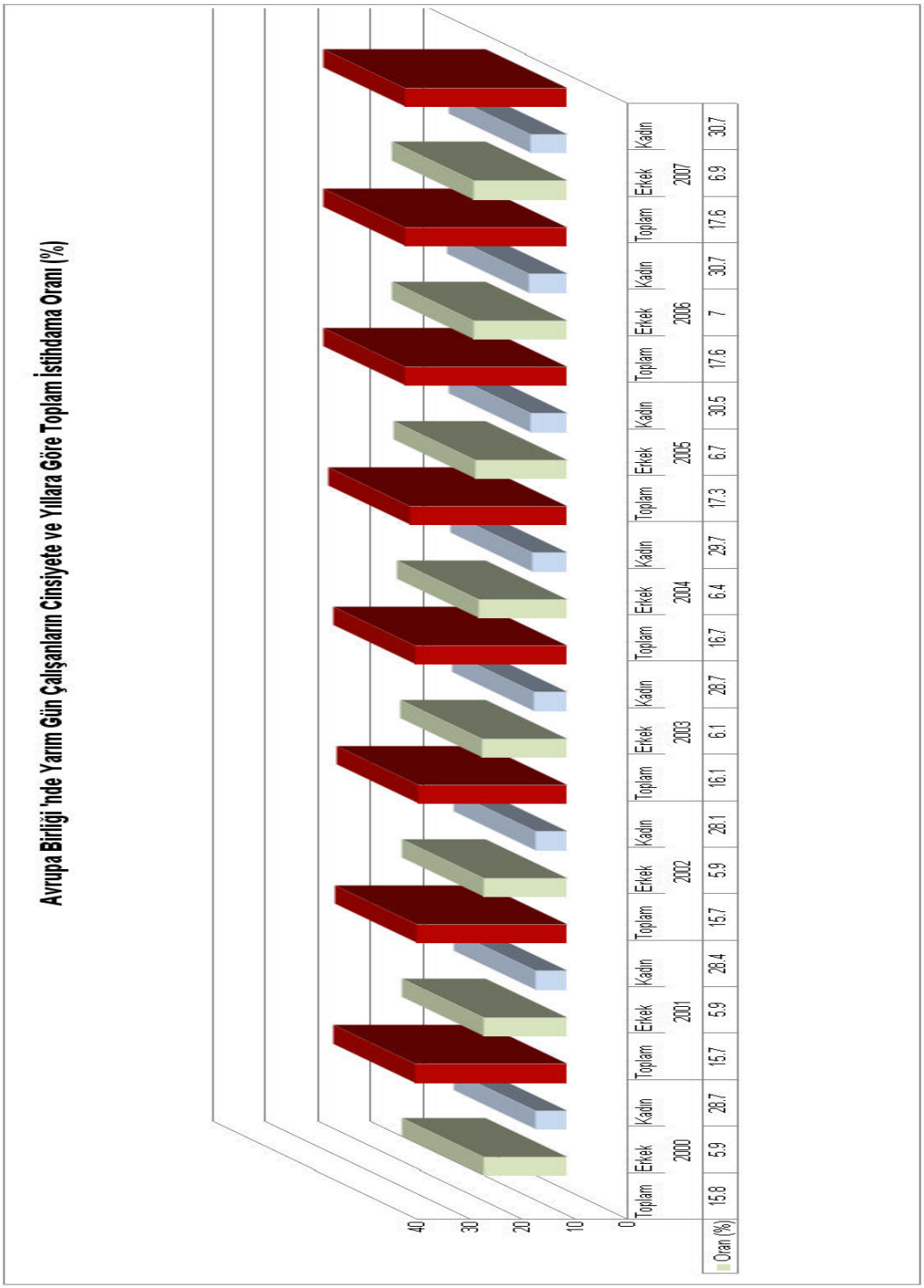
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Yarım Gün Çalışanların Cinsiyete ve Yıllara Göre Toplam İstihdama Oranı (%)

	2000			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Avrupa Birliği (AB-27)	15.8	5.9	26.7	15.7	5.9	26.4	15.7	5.9	28.1	16.1	6.1	28.7	16.7	6.4	29.7	17.3	6.7	30.5	17.6	7	30.7	17.6	6.9	30.7
Avrupa Birliği (AB-25)	15.9	5.6	29.5	16	5.6	29.5	16.1	5.8	29.4	16.5	6	29.9	17.3	6.3	31.1	17.8	6.7	31.9	18.2	7	32.2	18.2	7	32.2
Belçika	20.6	5.9	39.8	18.4	4.9	36.8	19.3	5.6	37.7	20.4	6	39.4	21.5	6.5	40.9	21.7	7.1	40.4	22	7	41	21.9	7.1	40.5
Bulgaristan	:	:	:	3.3	2.9	3.7	2.7	2.1	3.5	2.1	1.6	2.7	2.7	2.3	3.1	1.9	1.5	2.3	1.8	1.3	2.3	1.5	1.1	1.9
Çek Cumhuriyeti	4.8	1.6	8.9	4.4	1.6	8.1	4.3	1.6	7.7	4.5	1.8	8	4.4	1.7	7.9	4.4	1.6	8	4.4	1.7	8	4.4	1.7	7.9
Danimarka	21.4	9.6	34.9	19.6	9.6	31.2	20	10.1	31.1	20.3	10.6	31.6	21.9	11.6	33.7	21.5	11.7	32.6	23	12.3	35	23.5	12.5	35.8
Almanya	19.1	4.5	37.7	19.9	4.7	39	20.3	5.2	39.2	21.2	5.5	40.4	21.9	5.9	41.3	23.4	6.9	43	25.2	8.5	45.1	25.4	8.5	45.3
Estonya	6.3	3.9	8.8	6.8	4.4	9.4	6	3.7	8.4	6.7	5	8.5	6.9	4.4	9.5	6.6	4.2	9.1	6.7	3.7	9.7	7.2	3.8	10.6
İrlanda	16.6	6.8	30.7	16.4	6	31.1	16.3	6	30.4	16.7	6.1	31.1	16.6	5.6	31.6	16.8	5.9	31.5	:	:	:	17.6	6.5	31.9
Yunanistan	4.4	2.5	7.7	3.9	2.1	6.9	4.2	2.1	7.8	3.9	1.9	7.3	4.5	2	8.4	4.8	2.1	9	5.5	2.6	9.9	5.4	2.5	9.9
İspanya	8	2.7	17	8	2.7	17.2	8	2.6	17	8.2	2.6	17.3	8.8	2.7	18.3	12.2	4.3	24	11.8	4.1	23	11.6	3.9	22.7
Fransa	16.8	5.2	30.9	16.3	4.9	30.3	16.1	4.9	29.6	16.6	5.4	29.7	16.5	5.2	29.9	16.9	5.5	30.1	17	5.6	30.1	17.1	5.5	30.2
İtalya	8.7	3.7	17.3	8.9	3.6	17.7	8.5	3.5	16.7	8.5	3.1	17.2	12.4	4.4	24.7	12.7	4.3	25.6	13.1	4.3	26.4	13.4	4.6	26.8
Güney Kıbrıs	7.6	3.5	13.3	7.4	3.7	12.1	6.3	2.7	10.8	7.6	3.6	12.5	7.5	3.6	12.5	7.6	3.2	13.2	6.6	2.8	11.3	6.4	3	10.4
Letonya	10.5	9.5	11.6	9.2	7.1	11.3	8.6	6.7	10.5	9.4	5.9	13.1	9.8	7.3	12.6	7.6	5.6	9.7	5.8	4.3	7.4	5.6	4.4	6.9
Litvanya	8.9	7.8	10.1	8.4	7.1	9.6	9.5	8.4	10.7	8.6	6.4	10.7	8.4	6.7	10.2	6.8	4.9	8.8	9.5	7.5	11.5	8.1	6.5	9.7
Lüksemburg	11.2	1.7	25.8	11.3	1.7	25.7	11.6	1.7	26.4	13.4	1.6	30.7	16.3	2.4	36.4	17.4	2.4	38.2	17.1	2.6	36.2	18.1	2.6	38.6
Macaristan	3.4	1.8	5	3.3	1.9	4.9	3.4	2.1	4.9	4.1	2.5	5.8	4.3	2.9	6	3.9	2.4	5.6	3.8	2.4	5.4	3.9	2.5	5.5
Malta	6.1	2.9	13.3	7.1	3.1	16.8	8.4	3.7	19.8	8.9	3.7	20.9	7.8	3.7	17.5	9.4	4.1	20.9	9.9	4.4	21.8	10.9	4	24.9
Hollanda	41	18.9	70.5	41.9	19.3	71.3	43.4	20.6	72.7	44.6	21.3	74.1	45.2	21.6	74.7	45.7	21.8	75	45.8	22.1	74.5	46.3	22.5	74.8
Avusturya	16.7	4	32.9	16.9	3.9	33.3	18.7	4.6	35.7	18.3	4.4	35.2	20	4.6	38.4	20.8	5.6	39.1	21.3	5.8	39.9	21.8	6.2	40.7
Polonya	9.3	7	12.1	9.2	7.2	11.6	9.6	7.3	12.2	9.3	6.9	12.1	9.6	7.1	12.5	9.8	7	13.3	8.9	6.2	12.2	8.5	5.8	11.7
Portekiz	8.1	3.4	13.7	8.2	3.7	13.7	8.4	4.2	13.5	8.8	4.1	14.4	8.1	3.9	13	8.2	3.8	13.2	8.1	4.1	12.7	8.8	4.7	13.6
Romanya	14	12.2	16	14.3	12.7	16.2	9.7	8.9	10.7	10.6	9.9	11.5	9.2	8.9	9.6	9.2	9.1	9.2	8.6	8.7	8.5	8.6	8.3	8.9
Slovenya	5.3	4	6.9	5.3	4.3	6.5	5.8	4.3	7.6	5.8	4.3	7.6	8.3	6.3	10.7	7.8	6.1	9.8	8	6	10.4	8.1	6.5	10
Slovakya	1.8	0.9	2.9	2.4	1.2	3.8	1.8	1.1	2.7	2.2	1.1	3.5	2.5	1.3	4	2.4	1.2	3.9	2.7	1.2	4.5	2.5	1	4.3
Finlandiya	11.9	7.4	16.7	11.6	7	16.6	12.1	7.5	16.9	12.5	7.7	17.6	12.8	8.2	17.8	13.3	8.6	18.2	13.5	8.6	18.7	13.4	8.3	18.8
İsveç	21.8	9.1	35.7	20.2	9.5	32.2	20.4	9.7	32.3	22.2	10.1	35.1	23.1	11.2	36	24	10.3	39.2	24.3	10.6	39.7	24.2	10.5	39.5
İngiltere	24.4	7.9	43.8	24.5	8	43.8	24.6	8.4	43.3	25.1	9.1	43.6	25.2	9.3	43.6	24.4	9.1	42	24.5	9.2	41.9	24.4	9.4	41.6
Hırvatistan	:	:	:	:	:	:	6.5	5.2	8.2	6.6	4.7	9	6.5	5.1	8.4	7.8	5.4	10.7	7	5.6	8.7	:	:	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	7.5	4.1	17.4	:	:	:
İzlanda	27.5	10.8	46	26.7	10.3	45.2	27.4	11.7	44.7	19.1	7.6	31.9	19.2	6.8	33	21.8	8.1	37	16.6	6.5	29.5	:	:	:
Norveç	25.7	10.5	42.9	25.6	10.6	42.4	25.7	10.3	42.9	28.3	13.4	44.8	29.1	14.2	45.4	27.7	13.1	43.9	28.1	13	44.9	27.5	12.8	43.6
İsviçre	29.3	9.1	54.9	30.7	9.9	56.5	30.6	9.4	56.3	31.5	9.8	57.7	32	10.2	58.2	32.2	10.4	58.4	32.4	11.2	57.9	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 86:

Avrupa Birliği 'nde Yarım Gün Çalışanların Cinsiyete ve Yıllara Göre Toplam İstihdama Oranı (%)
40
30
20
10
0
Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın Toplam Erkek Kadın
2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007
Oran (%) 15.8 5.9 28.7 15.7 5.9 28.4 15.7 5.9 28.1 16.1 6.1 28.7 16.7 6.4 29.7 17.3 6.7 30.5 17.6 7 30.7 17.6 6.9 30.7

Yarı-zamanlı çalışan kadınların, tam gün çalışanlara göre daha yüksek oranda olması, kadınların aileleri ile meslek hayatları arasında bir tercih yapmak zorunda kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber AB üyesi ülkelerde son yıllarda yarı-zamanlı çalışanları korumaya yönelik çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Ancak bu düzenlemelerin yeterli olduğu söylenemez. Halen üye ülkelerin büyük bir bölümünde yarı-zamanlı ve tam gün çalışanlar arasında ayırım yapılmasını yasaklayan yasal düzenleme bulunmamaktadır. AB üyesi ülkelerde ücret ve sosyal yardımlar, işten çıkarmalarda işsizlik, hastalık sigortalarından yararlanabilme, fazla çalışma, yıllık ücretli izin ve resmi tatiller, yönetime katılma gibi konularda önemli düzenlemeler yapılmakla birlikte henüz benzer normlar oluşturulabilmiş değildir.[65]

6.2.2.2.2. "Eşit İşe Eşit Ücret" Prensibi

Avrupa Birliği, ILO'nun "eşit işe eşit ücret" prensibini yasal olarak kabul ettiği halde, tüm üye ülkelerde kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmemektedir.[66] Kadınlar, erkeklerden daha az ücret almaktadırlar. Ancak, bu ücret farklılığı, kamu sektöründe, diğer sektörlere göre daha az görülmektedir. Şirketlerdeki yüksek seviyedeki kadın yöneticilerin oranı 2001 yılında %30.1 iken 2006 yılında %32.6 artmasına rağmen, Tablo 75 ve Grafik 87'den görüldüğü üzere kadın ve erkek arasında ki ücret farkı 2003 yılından bu yana %15 ile sabit bir oranda kalmıştır. Ulusal bazda ücret farkı bakıldığında ise, Almanya, Slovakya ve Güney Kıbrıs'ta bu fark % 20'lerde iken Malta, Portekiz ve İrlanda'da % 10'un altında kalmıştır.

[65] BASİSEN, **a.g.e.,** s.37
[66] "Equal Opportunities and Equal Treatment For Women and Men on the Labour Market", **Journal of Europe**, European Committee For Between Women and Men, Strasbourg, 1991, p.2.

Tablo 75:

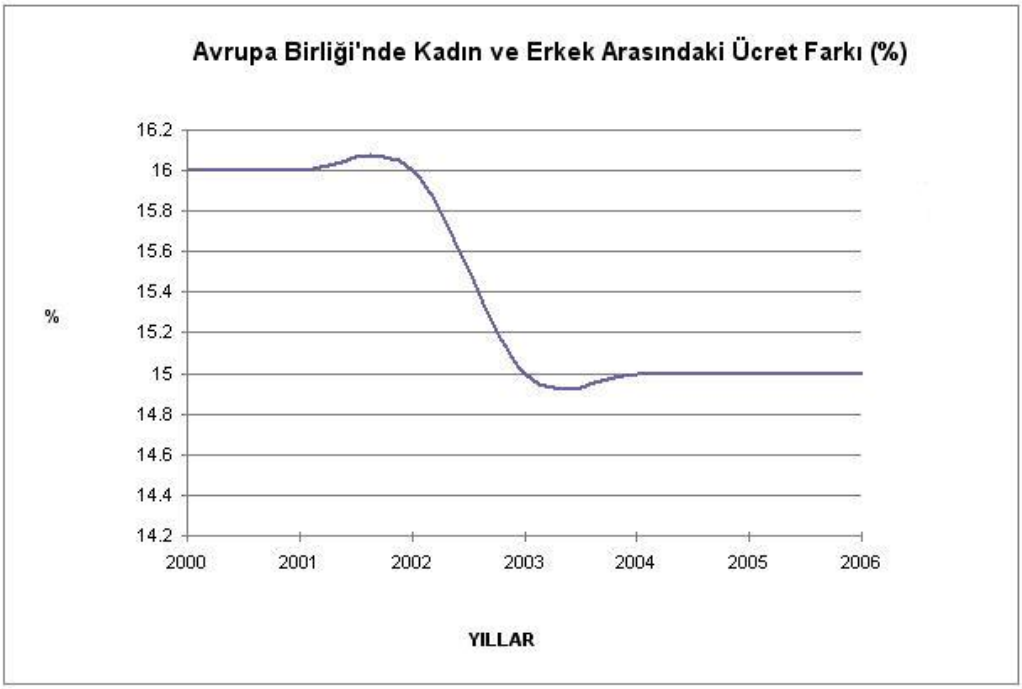
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Kadın ve Erkek Arasındaki Ücret Farkı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Avrupa Birliği (AB-27)	16	16	16	15	15	15	15
Avrupa Birliği (AB-25)	16	16	16	15	15	15	15
Belçika	13	12	:	:	6	7	7
Bulgaristan	:	22	21	18	16	15	14
Çek Cumhuriyeti	22	20	19	19	19	19	18
Danimarka	15	15	18	18	17	18	17
Almanya	21	21	22	23	23	22	22
Estonya	25	24	24	24	24	25	:
İrlanda	19	17	:	14	11	9	9
Yunanistan	15	18	17	11	10	9	10
İspanya	15	17	21	18	15	13	13
Fransa	13	14	13	12	12	12	11
İtalya	6	6	:	:	7	9	:
Güney Kıbrıs	26	26	25	25	25	25	24
Letonya	20	16	16	16	14	16	16
Litvanya	16	16	16	17	16	15	16
Lüksemburg	15	16	17	15	14	14	14
Macaristan	21	20	16	12	14	11	11
Malta	11	9	6	4	4	4	3
Hollanda	21	19	19	18	19	18	:
Avusturya	20	20	:	17	18	18	20
Polonya	:	12	11	11	10	10	12
Portekiz	8	10	8	9	5	9	8
Romanya	17	18	17	18	14	13	10
Slovenya	12	11	9	7	8	8	8
Slovakya	22	23	27	23	24	24	22
Finlandiya	17	17	20	20	20	20	20
İsveç	18	18	17	16	17	16	16
İngiltere	21	21	23	22	22	16	21
Hırvatistan	:	:	:	11	11	11	:
Norveç	17	17	16	16	16	16	16
İsviçre	21	:	21	:	19	:	19

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 87:

6.2.3. Avrupa Birliği'nde Kadın İşgücünün Sektörel Dağılımı

Kadınların çalıştığı sektörlere ve iş tipine bakıldığında, kadın ve erkek arasındaki ayırımın hem sektörel bazda hem de iş bazında olduğu görülmüştür. Estonya ,Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Slovakya ve Finlandiya da kadınlar yüksek oranda iş ayırımcılığı ile karşılaşmış, Estonya Slovakya, İrlanda, Finlandiya ve İsveç'te sektörel bazda ayrımcılığa karşılaşmıştır. İş piyasasındaki ayrımcılığın doğal sonucu olarak kadınların sektörel bazdaki temsil oranı düşük kalmıştır. Buna örnek vermek gerekirse Avrupa Birliği'nde bilim adamları ve mühendislerin sadece %29'unun kadın olması gösterilebilir.[67]

Avrupa Birliği'nde kadınların çalıştığı sektörlere ve iş tipine bakıldığında, Tablo 76 ve Grafik 88'ten anlaşılacağı üzere kadınlar 2007 yılında daha fazla olarak Toptancılık vb, üretim ve diğer servis sektörlerinde çalıştıkları görülmüştür. Bu konuda daha detaylı olarak rakamlara bakılacak olursa toptancılık, perakendecilik,

[67] European Commission, "Report on Equality Between Women And Men – 2008", pp. 8-14

motorlu araç tamir işlerinde 15,177,000 sayısında kadın çalışırken, üretim sektöründe 12,123,000 ve diğer sektörlerde 34,288,000 kadın çalışmaktadır.

Tablo 76:

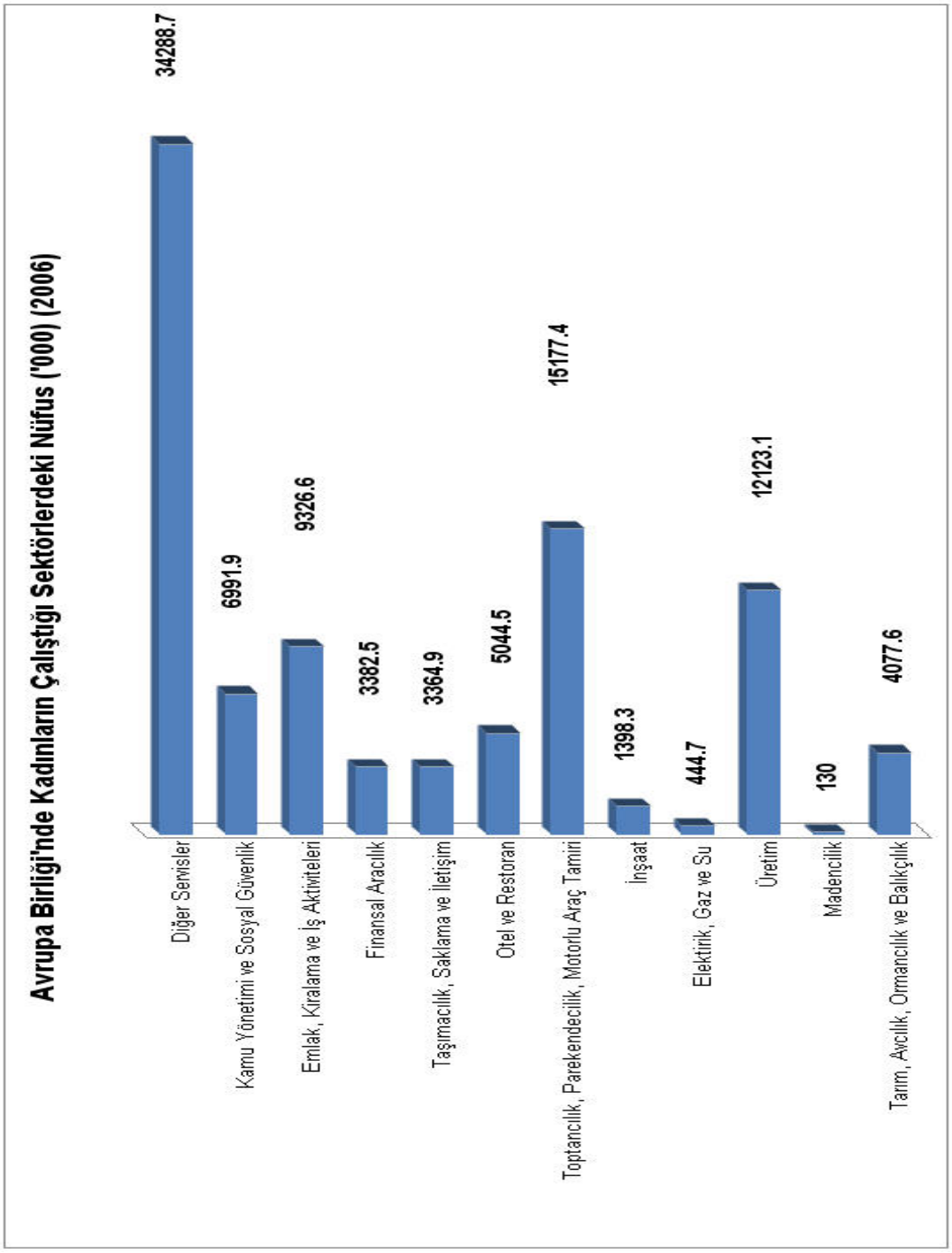
Avrupa Birliği ve Diğer Ülkelerde Kadınların Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2006)

	Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	Madencilik	Üretim	Elektirik, Gaz ve Su	İnşaat	Toptancılık, Parekendecili k. Motorlu Araç Tamiri	Otel ve Restoran	Taşımacılık, Saklama ve İletişim	Finansal Aracılık	Emlak, Kiralama ve İş Aktiviteleri	Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik	Diğer Servisler
Avrupa Birliği (AB-27)	4077.6	130	12123.1	444.7	1398.3	15177.4	5044.5	3364.9	3382.5	9326.6	6991.9	34288.7
Avrupa Birliği (AB-25)	2933.1	109	10813.6	390.5	1305.8	14289.5	4850.2	3201.8	3283.5	9153.4	6726.7	33204.9
Belçika	24.4	:	178.5	9.1	23.7	276.7	73.1	73.2	74.3	183.4	199.3	808.9
Bulgaristan	81.4	6.8	388.5	13.3	24.3	270.7	104.5	54.9	30.8	67	96.7	369.4
Çek Cumhuriyeti	52.9	6	507.7	14.3	36.5	321.6	100.9	100.3	63.3	148.7	160.4	578.5
Danimarka	19	:	137.1	4.1	18.5	175.9	43.3	49.8	42.9	109.4	80	614
Almanya	263.6	:	2367.2	79.3	299.7	2776.1	824.8	599.7	672.3	1845.9	1312	6178.9
Estonya	9.3	:	61.2	:	7.5	50.9	18.2	18.7	:	21.2	20.3	95.1
İrlanda	10.5	:	79.3	:	13.4	148.2	73.4	27.8	55	90.6	54.3	339.7
Yunanistan	202.5	:	154	8.8	7.9	332.8	139.6	50.4	56.6	131.5	138	501.8
İspanya	247.4	6.5	788	22.4	152.4	1521.1	794.1	269.6	232.5	1005	492.5	2791.7
Fransa	249.6	:	1179.7	44.9	154.2	1613.3	437.1	465.3	488.1	1210.1	1321.5	4787.1
İtalya	273.1	5.2	1368.1	24.7	103.1	1426.7	554	291.2	268.9	1115	466.6	3187.3
Güney Kıbrıs	3.3	:	11.6	:	4	29.5	13.2	9	10	16.9	11.6	56.7
Letonya	34.9	:	69.1	4.7	10.5	112	25	31	16	35.4	44.1	139
Litvanya	57.9	:	128.9	6.8	12.4	143.4	26.9	31	15.3	36.4	40.2	244.8
Lüksemburg	:	:	3.1	:	1.6	9.4	3.3	2.8	8.3	9.6	7.3	36.5
Macaristan	40.9	:	336.6	15.9	22.7	312.9	92.9	77.4	57.1	128.7	137.5	547.2
Malta	:	:	6.2	:	:	8.1	4.7	2.7	3.4	4.3	3.9	16.9
Hollanda	68.6	:	239.3	11.9	45.2	550.3	186.5	136.2	125.7	400.3	226.6	1633.3
Avusturya	97.8	:	186.3	5.7	40.2	338.7	163.1	66.3	65.6	173.5	119.8	537.3
Polonya	905.1	32.7	1074.2	48.2	62.8	1219.3	201.1	212.1	250.1	418.3	466.2	1846.6
Portekiz	177.5	:	399.8	:	25.3	323	166	48.1	44.3	166.6	121.2	751.7
Romanya	1063.2	14.2	921	41	68.2	617.2	89.8	108.3	68.2	106.2	168.5	714.3
Slovenya	33.7	:	93.2	2.1	4.9	60.8	25.3	13.1	16.3	30.7	25.5	121.4
Slovakya	23.3	:	230.8	6.8	12.9	170.2	64.2	41.9	30.4	61.4	80.7	308.3
Finlandiya	29.5	:	121.4	3.9	11.1	152.6	61	48	33.6	135.2	63.6	528.3
İsveç	18.4	:	165	6.7	21.7	235.4	76.8	73.5	45.2	252.8	136.3	1082.2
İngiltere	88.9	26.1	927.4	58.4	213.3	1980.5	681.7	462.7	601.2	1422.7	997.3	5471.6
Hırvatistan	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Türkiye	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
İzlanda	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Norveç	14.1	7.9	67.1	:	12.3	167.9	44	40.4	26.1	96.2	71.7	579.4
İsviçre	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) **Mevcut Olmayan Veriler**

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) , Web: ec.europa.eu/eurostat/

Grafik 88:

Avrupa Birliği'nde Kadınların Çalıştığı Sektörlerdeki Nüfus ('000) (2006)
34288.7
6991.9
9326.6
3382.5
3364.9
5044.5
15177.4
1398.3
444.7
12123.1
130
4077.6
Diğer Servisler
Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik
Emlak, Kiralama ve İş Aktiviteleri
Finansal Aracılık
Taşımacılık, Saklama ve İletişim
Otel ve Restoran
Toptancılık, Perakendecilik, Motorlu Araç Tamiri
İnşaat
Elektrik, Gaz ve Su
Üretim
Madencilik
Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık

6.2.4. Kadın Hakları ve Lizbon Stratejisi

6.2.4.1. Kadın Hakları

Kadın haklan kavramı, insan haklan kavramından ayrı bir kavram değildir. Bunlar kadınların ve her yaştaki kızların sahip olduğu haklardır ve uluslararası insan haklan hukukunun temel konulardan biridir.[68] Kadın hakları konusundaki uluslararası kurallar, kadınlara karşı toplumsal, siyasal ve çalışma hayatında uygulanan ayrımcı muamelelerin önlenmesi doğrultusunda kadınların konumlarında iyileştirme sağlayıcı kurallar ve standartları içerir. İnsan haklarının tam anlamıyla gerçekleştirilmesi hedefiyle kadın-erkek hak ve fırsat eşitliği konusu uluslararası hukuk kurumlarının temel çalışmaları arasında yer almaktadır. Kadın haklan genelde kadınların karşılaştıkları sosyal hayatlarında kadılaştıkları şiddet, oy kullanma, işyerinde karşılaştıkları ayrımcılık, eşit ücret, eğitim ve bunun gibi konularda yoğunlaşmıştır.[69]

Uluslararası hukuk ülkeleri uluslararası değerler ve standartlar çerçevesinde birbirine bağlayan antlaşmalardır.[70] Uluslararası hukuk kurallarının ana hedefi, insan haklarının korunmasıdır. Uluslararası örgütlerin kabul ettiği uluslararası hukuk kurallarının ana hedefi de insan haklarının korunması, kişi özgürlüklerinin sağlanmasıdır. Bu hukuk kuralları bir dünya düzeni kurmayı amaçlamaktadır ve ideal hedefe ulaşılması yönünde sürekli arayışı ve gelişimi ifade ederler. Söz konusu hukuk kuralları, hak ve özgürlüklerin evrensel geçerliliğini, getirdiği hukuk kuralları, kurumlar ve kararlar pratiğinde üretilen standartlarla, bir yandan devletlere yapmaları gereken düzenlemelerin içerik, biçim ve yönü doğrultusunda yol göstererek, öte yandan mağdurlara somut güvenceler sunarak kurumsallaştırır.[71]

---

[68]Fran Hosken, 'Towards a Definition of Women's Rights' **Human Rights Quarterly**, Vol. 3, No. 2, 1981, pp. 1-10.

[69] Bert Lockwood, 'Women's Rights: A "Human Rights Quarterly" Reader', John Hopkins University Press, 2006, p.24

[70] Malcolm N Shaw,**International Law**. Cambridge University Press; 5 edition, 2003, pp.1-2.

[71] David A. Wirth, 'International Law' **Dictionary of American History**. Vol. 4. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p393-395.

İnsan hakları antlaşması bireylerin haklarına din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı göstermeden saygı gösteren ve ayrımcılığı kabul etmeyen bir antlaşmadır.[72] Ayrımcılığın önlenmesine ilişkin çeşitli düzenlemeler uluslararası hukuk kaynaklarının vazgeçilmez insan hakları temasını oluşturmaktadır. Avrupa devletlerinin katılımıyla oluşturulan Avrupa sözleşmelerinin insan haklan konusundaki en önemli hükümleri ayrımcılık kavramını açıklamaya çalışır ve ayrımcılık sorununun ortadan kaldırılmasına ilişkin tedbirler alır, tavsiyelerde bulunur. Kadına karşı ayrımcılık, İnsan Hakları Sözleşmesine, Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne, ILO Sözleşmesine ve diğer sözleşmelere aykırıdır. Kadın Hakları, işte bu sözleşmelerden gelen koruyucu motiflerle ayakta durmaktadır.

6.2.4.2. Lizbon Stratejisi

Lizbon Zirvesi Avrupa istihdam stratejisi açısından 2000 yılında yapılan en önemli zirvelerden biridir. Yapılan bu zirve ile Avrupa Birliğinin istihdam alanında 2010 yılına kadar hedefler belirlemiş ve stratejik bir amaç tanımlamıştır.[73] Lizbon stratejisinde güdülen hedef, Avrupa Birliği'ni dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi ekonomisi haline getirmek, istikrarlı ekonomik büyüme yetkinliği kazanmak, yüksek istihdam oranı, daha fazla ve daha iyi islerle güçlendirilebilecek, daha geniş bir sosyal uyumu olan, daha kaliteli iş ve gelişmiş sosyal bütünlük sağlamaktır.[74] Lizbon hedeflerine kısaca bakıldığında, 2010 yılı itibariyle toplam istihdam oranını %70'e, kadın istihdam oranını %60'a ve yıllık ekonomik büyüme oranını da %3'e yükseltmektir.[75]

---

[72] **Worldmark Encyclopedia of the Nations**, 'Human Rights' Vol. 1: United Nations. 11th ed. Detroit: Gale, 2004. p157.

[73] Colette Fagan, Damian Grimshaw, Jill Rubery. The subordination of the gender equality objective: the National Reform Programmes and 'making work pay' oplicies. **Industrial Relations Journal**, Volume 37, Number 6 (November 2006), pp. 571-572

[74] Kenneth A. Armstrong. The 'Europeanisation' of Social Exclusion: British Adaptation to EU Co-ordination . **The British Journal of Politics & International Relations**, Volume 8, Number 1 (February 2006), p. 83

[75] George Gelauff and Arjan Lejour, "The new Lisbon Strategy:An Estimation Of The Economic İmpact Of Reaching Five Lisbon Targets" Industrial Policy and Economic Reforms Papers No. 1,European Commission, 2006, pp.15-17

Kadınlar açısından Lizbon stratejisine ve hedeflerime bakıldığında, Lizbon hedeflerinin kadınlar için önemli bir yer ifade ettiğini görmek mümkündür. Lizbon hedefleri kadın ve erkek arasındaki eşit değerdeki işler için, her iki cinsin eşit miktarda ücret alması gerektiğini belirtmiştir. Bununla beraber Lizbon hedefleri kadınların çalışma hayatına katılım oranı 2010 yılına kadar %60 olarak belirleyerek Kadın ve erkek arasındaki eşitliği bir kez daha vurgulamıştır.[76] Diğer bir taraftan Lizbon stratejisi kadınların daha aktif olarak iş piyasasına girebilmeleri için çalışma saatlerinin düzenlenmesi, eğitim imkânlarından faydalanılması ve iş ile ilgili servis ve kuruluşların çoğaltılması fikrini benimsemiştir. İste bütün bu özellikleri sebebiyle Lizbon Stratejisi, kadın haklarına yönelik hedeflerin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir gelişmedir.[77]

6.2.5. Avrupa Birliği'nde Kadınların İstihdamı İle İlgili Haklar

Avrupa Birliği, fırsat eşitliğini ve istihdamı birbirine bağlamıştır. İstihdam büyümesini artırmak amacıyla Avrupa Konseyi tarafından Kasım 1997'de birinci AB İş Zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirve sonucunda fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi esasına dayanan Avrupa İstihdam Stratejisi'nin başlangıcı olarak, üye devletler için istihdam politikası kuralları benimsenmiştir. Bu kurallar; istihdam edilebilirlik, uyum sağlayabilme, girişimcilik ve eşit fırsatların sağlanmasıdır. Eşit fırsatlar, direkt olarak kadın istihdamını ilgilendirmektedir. AB üyesi devletler, Lizbon hedeflerinde belirtildiği gibi kadın ve erkeklerin iş gücü piyasasında eşit fırsatlara sahip olacakları, aile ve iş yaşamlarını daha iyi uzlaştırabilecekleri koşulları yaratmak ve kadınların iş gücü piyasasına katılım oranını yükseltmek amacındadır. Bununla birlikte kadının, aynı işi yapan erkekle aynı ücreti alması gerektiği vurgulanmaktadır. Eşit işe eşit ücret, topluluk mevzuatında fırsat eşitliği çerçevesinde korunan haklardan birisidir.[78]

---

[76] Dessislava Velikova, 'Mid-term Review of the Lisbon Strategy From the Gender Perspective', 2005, pp.5-6

[77] European Commission, "Lisbon Strategy for Growth and Jobs : Commission's Annual Progress Report", MEMO/06/23, Brussels, 25 January 2006, pp.1-9

[78] Barbara Błaszczyk, 'The Lisbon Strategy: a Tool for Economic and Social Reforms in the Enlarged European Union', Centre for Social and Economic Research, 2005, p.9

Avrupa Birliği'nde tüm kadınlar, iş yerinde eşit muamele görme hakkına sahiptir. Bu, aşağıdaki konularda fırsat eşitliğini ifade etmektedir;

- İşveren, işe alımlarda erkek ve kadın arasında ayrım yapmamalıdır (İstihdama erişim).
- İşveren, kimin terfi edeceğine karar verirken ayrımcılık yapmamalıdır. Çalışanları cinsiyetlerine göre değil, becerilerini, eğitim durumlarını, başarılarını ve kıdem durumlarını dikkate almalıdır (mesleki eğitim).
- Aynı işi yapan kadın ve erkek personele farklı çalışma şartları uygulanmasına izin verilmemelidir (çalışma şartları).

Diğer bir taraftan, Avrupa Birliği cinsiyetler arasındaki eşitliğini sağlamak için 2006 yılında bir yol haritası çizerek bu konudaki ayrımcılığı ortadan kaldırmak istemiştir. Buna göre altı öncelik belirlenmiştir. Bunlar: kadın ve erkek için eşit ekonomik bağımsızlık, özel ve profesyonel yasamın uyumu; karar aşamasında eşit temsili, cinsiyet kaynaklı tüm şiddet olaylarının yok edilmesi, cinsiyet bağnazcılığının engellenmesi, Kadın- erkek eşitliğinin politikalarla desteklenmesi olmuştur.[79]

6.2.5.1. Avrupa Birliği'nde Kadınların Sosyal Hakları

Topluluk kuralları, ulusal sosyal güvenlik sistemlerini, cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayacak şekilde düzenlemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle aynı işi yapan kadın ve erkek, ilke olarak; hastalık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalıkları ve işsizlik halinde aynı şekilde korunma hakkına sahiptir. Ayrıca, hem yardımlar hem de sosyal güvenlik yardımlarının süresini belirleme koşulları aynı şekilde hesaplanmalıdır. Üye devletlerin emeklilik yaşı uygulaması ve emeklilik aylığına hak kazanma koşulları farklı olabilmektedir.

Kadınlar için iş yerinde belli bir sağlık ve emniyet düzeni gerekmektedir. Bu, hamilelik, loğusalık veya emzirme dönemlerinde, tüm çalışan kadınların hakkıdır. Kadınların, emniyet ve sağlıkları için tehlike oluşturabilecek herhangi bir risk söz

[79] European Commission 'A Roadmap for equality between women and men 2006-2010', Brussels, 01.3.2006, p.2

konusu olduğunda, işverenin kadınların çalışma saatlerinde veya çalışma koşullarında ayarlama yapması veya kadınları riski engelleyecek başka bir işte görevlendirmesi gerekmektedir. Başka bir işte görevlendirmek uygun değilse, kadınlar sağlık ve emniyetlerinin korunması için gerekli tüm süre boyunca izin alma hakkına sahiptirler.

Kadınlar, hamilelik ve loğusalık dönemlerinde gece saatlerinde çalıştırılamazlar. Kadınlar bu haklarını kullanmak istediklerinde, gündüz saatlerinde çalışılan işlerde görevlendirilmelidirler. Bu mümkün olmadığında kendilerine izin verilmeli veya doğum izinleri uzatılmalıdır. Avrupa Birliği'nde bebek bekleyen çalışan kadınlar, en az 14 hafta kesintisiz doğum izni kullanma hakkına sahiptirler. Bu süre, doğum öncesi ve sonrasındaki ikişer haftayı kapsamalıdır. Doğum iznine ayrılan kadınlar, bu izinden önce veya izin sırasında verilen ücret artışlarından yararlanma hakkına sahip olmakla birlikte, bu izin sırasında kendilerine tam ücretlerin ödenmesi şart değildir.[80]

Diğer bir taraftan, doğum öncesi muayenelerin çalışma saatleri içinde yapılması durumunda kadınlar ücretli izin alma hakkına sahiptirler. Ayrıca, kadınlar, hamilelik gerekçeleriyle işten çıkartılamaz. AB'de çalışan anne ve babalar yeni doğan veya evlat edinilen bebeğe bakmak için izin alama hakkına sahiptirler. Anne ve baba, üç ay izin alma hakkına sahip olmakla birlikte biri izin hakkını diğerine devredemezler.[81]

Anneliğin, kadınların kariyeri, mesleki deneyimi ve ücret düzeyleri üzerinde olumsuz etki yaptığı görülmektedir. Küçük çocukların bakımı ve yetiştirilmesi ihtiyacı, yeterli sayıda çocuk bakım tesisleri olmayışı yanında, yeterli sayıda yaşlı bakım tesisi olmayışı da kadınların iş hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun için kadınların iş yaşamlarıyla aile yaşamlarını daha iyi bir şekilde bağdaştırma çabalarını desteklemek için Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu (ABGF); sosyal tesisler, çocuk yuvaları, yaşlı bakım evleri kurulmasını finanse etmektedir. [82]

6.2.5.2. Avrupa Birliği'nde Eşit Hakların Sağlanması

[80] **Avrupa Bilgi Merkezi ,** AB ve EŞİTLİK – " İstihdamda Eşit Fırsatlar', (Çevirimiçi) www.eic.org.tr/up/download/abesitlik.doc

[81] European Commission , 'Gender mainstreaming of employment policies A comparative review of thirty European countries', 2007 , pp 8-10

[82] PES, 'New Social Europe:Ten Principles For Our Common Future' 2006, p.6

Avrupa Eşitlik Yasası çerçevesinde, cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeniyle açılan davalarda kanıt mecburiyetinin davalının sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir. Eşit muamele ilkesinin ihlal edilmediğini kanıtlamak davalının görevidir. AB vatandaşları, eşit ücret, eşit muamele görme, eşit sosyal güvenlik yardımı haklarının veya çalışan anne-baba olarak sahip olduğu hakların işveren tarafından ihlal edildiğini iddia edebilir. Bu durumda çalışan, kişi haklarını savunabilir. Bu konuda meslek birliklerinden veya sendikalardan yardım ve hukuki görüş alınabilmektedir.

Her üye devlette bu sorunların ele alındığı özel adli organlar ve mahkemeler vardır. Hak ihlali nedeniyle tazminat ödenmesi gerekebilir. Ulusal mahkemeler, topluluk hukukuna uyulmasını sağlamalıdır. Ulusal mahkeme emin olmadığı durumlarda, karar vermeden önce davayı Lüksemburg'da bulunan Avrupa Adalet Divanı'na havale edebilir. Ayrıca eşit hakları ulusal makamlarca ihlal edilmiş olan kişi, Avrupa Komisyonu'na şikâyette bulunma hakkına sahiptir. Komisyon, ulusal makamlardan aldığı yanıtı tatmin edici bulmadığı takdirde, konuyu yine Avrupa Adalet Divanı'na havale edebilmektedir. Adalet Divanı, kadın ve erkek arasında eşit muamele yapılması konusunda çok sayıda önemli kararlar vermiştir. Eşit hakların ihlali konusundaki şikâyet, Avrupa Parlamentosu'na bir dilekçe ile de bildirilebilir.[83]

Kadınlar, insan kaynaklarına, yaşam kalitesine, yakın ilişkilere, aile ve çalışma hayatı arasındaki uyuma ve kuşaklar arası dayanışmaya katkıda bulundukları için toplumların gelişmesi ve kalkınmasında kilit rol oynamaktadır. AB üye ülkelerinde kadın hakları, bunun bilincinde olduğu için kadın erkek eşitliği, AB'nin temel hedeflerinden birisi durumuna gelmiştir.

6.2.6. Avrupa Birliği'nde Kadın İle İlgili Politik Gelişmeler

Yukarda da belirttiği gibi, kadın ve erkek arasındaki eşitlik konusu Avrupa Birliği'nin en temel değerlerinden biri olmuş ve bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bugün 51. yılını dolduran Avrupa cinsiyet eşitliği yasasının ilk adımları 1957 yılında Roma da Avrupa Ekonomik Topluluğu üyelerinin imzalamasıyla

[83] Avrupa Bilgi Merkezi, a.g.e, (Çevirimiçi) www.eic.org.tr/up/download/abesitlik.doc

yürürlülüğe giren Avrupa Topluluğu antlaşmasında kadın ve erkek arasında kazançlarda eşitlik ilkesi ile atılmıştır[84].

1957 de Roma Antlaşması ile başlayarak 2006'daki Cinsiyet Eşitliği yol haritasına kadar, Avrupa Birliği Cinsiyet eşitliği ile ilgili çeşitli alanlarda politikalar benimsemiştir.[85] Bununla bağlantılı olarak, Avrupa Birliği'nde eşitlik konusunda olan çalışmalar daha da hızlanmış ve kadın ve erkek arasında eşit davranışların olması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması konunda çalışmalar olmuştur. Bu çalışmalar sonucunda kadın ile erkek arasında iş ortamında eşit davranma, eşit ücret kazancı, sosyal güvenlik ve sosyal servislere eşit ulaşım gibi birçok alanda bugün Avrupa Birliği'nde 13 direktif kabul edilmiştir.[86]

Günümüzde durumda kadın ve erkek arasındaki eşitlik yol haritasına bakıldığında, yıllık çalışma programına göre cinsiyet eşitsizliği konusunda ilerlemeler kaydedildiği gözlemlenmektedir. Bazı ilerlemelere rağmen, daha önce belirtildiği gibi iş piyasasında kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik hala devam etmektedir. Bu eşitsizliklerden bir tanesi olan ücret konusunda Avrupa Komisyonu 18 Temmuz 2007'de hazırladığı ve Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Avrupa Sosyal ve Ekonomik komitesine sunduğu kadın ve erkek arasındaki ücret dengesizliğini ortadan kaldırılma konusundaki çalışması Avrupa Komisyon'un bu konuda kararlılığını ortaya koymuştur.[87]

Diğer bir taraftan, Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsünün kurulmasıyla cinsiyet eşitsizliği konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kurum Avrupa Komisyon'una aktif destek vermiş ve cinsiyet eşitsizliği konusunda Avrupa Komisyonuna teknik destek vermek ile görev yüklenmiştir.

6.2.7. Kurucu Anlaşmalarda Kadın-Erkek Eşitliği

Kurucu antlaşmalarda Kadın Erkek Eşitliğini vurgulayan hükümlere bakıldığında Avrupa Topluluğu Antlaşmasının '3. Ayrım Bölüm 1'de yer alan

[84] European Commission, "Gender Equality Law", Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p.1
[85] European Commission, "Women And Men in Decision-Making 2007 – Analysis of The Situation And Trends", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.14
[86] European Commission, "Gender Equality Law", p.2
[87] European Commission, "Report on Equality Between Women and Men – 2008", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 9

"Sosyal Hükümler" baslığı altında yer alan 119. maddesinde belirlenmiş olup, buna göre şu noktalar hükme bağlanmıştır.

- Her üye devlet, kadın ve erkekler için eşit işe, eşit ücret ilkesini uygulayacaktır.
- Ücret kapsamına, işveren tarafından hizmet ilişkisine dayanılarak dolaylı ve doğrudan biçimde nakdi ve ayni olarak yapılan tüm ödemeler girmektedir.
- Aynı is için parça basına ödenen ücret aynı ölçü birimine göre hesaplanacaktır.
- Zaman esasına göre ödenen bir işin ücreti aynı isler için eşit olarak kabul edilecektir.

Avrupa Topluluğu Antlaşması md.118, Amsterdam Antlaşması md.138, Komisyona üye ülkelerin özellikle istihdam, İş Hukuku ve çalışma koşulları, temel ve ileri düzeyde mesleki eğitim, sosyal güvenlik yanında iş kazaları, meslek hastalıklarını önleme ve mesleki hijyen konularında daha fazla işbirliği yapmalarını sağlama görevi yüklemiştir.

Kurucu Anlaşmada yine aynı baslık altında yer alan 117 ve 118. Maddelerde de işgücünün içinde bulunduğu çalışma koşullarının iyileştirilerek zaman içinde kadın ve erkek çalışanlar arasında eiitligi sağlamak üzere üye ülkeler arasında sıkı bir işbirliğine gidilmesi yolunda hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerin de 119. Maddeyle birlikte Avrupa Birliği'nde kadın-erkek eşitliğine ilişkin hukuk normlarının dayanağını oluşturdukları belirtilmektedir.

Avrupa Birliği iş Hukukunda kadın-erkek eşitliğine ilişkin düzenlemelerin temelini oluşturan 119. Madde üzerinde Avrupa Birliği Anlaşması (Maastricht Anlaşması) ve Amsterdam Anlaşması ile birtakım değişiklikler getirilmiş ve söz konusu madde 141. madde olarak değiştirilmiştir. Bu madde üzerinde yapılan başlıca değişiklik, eski 119. Maddedeki "eşit ise eşit ücret" ifadesinin 141. Maddenin ilk fıkrasında "eşit ise ve eşit değerde ise eşit ücret" seklinde yer almış olmasıdır. Bu madde üzerinde yapılan diğer değişiklikler de 3. ve 4. fıkraların eklenmiş olmasıdır. Bu fıkraların getirdikleri hükümler şöyledir:

- Konsey, 251. Maddede belirtilmiş olan karar alma süreciyle uyum içinde, Ekonomik ve Sosyal Konseye de danıştıktan sonra, istihdam ve is

konularında eşit veya eşit değerde ise eşit ücret ilkesi de dahil olmak üzere, kadın ve erkeklere eşit muamelede bulunulması ilkesinin hayata geçirilmesi için gerekli önlemleri alır (Madde 141/3).

- Eşit muamele ilkesi, bu ilkenin hayata geçirilmesini tam olarak sağlamak düşüncesiyle, daha az temsil olunan cinsin ise girmesini kolaylaştırmak veya is ilişkisi içinde uğradığı ayrımcılığı tazmin etmek üzere üye devletlerin birtakım tedbirler alarak az temsil edilen cinsiyete spesifik avantajlar tanımasına engel teşkil etmez (Madde141/4).

Amsterdam Anlaşması ile getirilen bu düzenlemeler karsısında, cinsiyet ayrımcılığı konusunun artık Avrupa Birliği için yalnızca ekonomik nitelikli bir politika olarak değil, aynı zamanda bir sosyal politika hatta bir insan hakları sorunu olarak algılanmaya başlandığı yolunda yorumlar yapılmaktadır.'[88]

6.2.7.1. Avrupa Birliği Konseyi Yönergelerinde Kadın-Erkek Eşitliği

AB üyesi devletler, kadınların ve erkeklerin eşit kariyer fırsatlarına sahip olmalarını sağlamaya ve özürlü insanların emek piyasasına entegrasyonlarını iyileştirmeye büyük önem vermektedirler. Bu nedenle, birçok konuda karar alınmıştır. Bunlar:

Daha çok sayıda kadının çalışma hayatına girebilmelerini ve geçmişte erkeklerin başarılı olduğu branşlara ve mesleklere giriş olanağına sahip olmalarını sağlamaya yönelik tedbirler almak; kadınların çalışma hayatına girmelerini veya orada kalmalarını kolaylaştırmak için, çocuklara ve yaşlılara hizmet veren bakım tesislerinin mevcudiyetini iyileştirmek; kadınların ve erkeklerin çalışma hayatına geri dönmelerini zorlaştıran engelleri tedricen kaldırmak gibi kararlardır.

Avrupa Birliği hukukunun genel yapısıyla uyumlu olarak, 141. Madde ile Topluluğun kadın-erkek eşitliği konusundaki politikasının temelleri ortaya konmuş, bu temellerin nasıl uygulanacağına ilişkin ayrıntılar ise, Konsey tarafından 1970'li

[88] Alper Arısoy, Nesrin Demir, 'Avrupa Birliği Sosyal Hukukunda Ayrımcılıkla Mücadele Kapsamında Kadin Erkek Eşitliği' Ege Akademik Bakış, 7(2) , 2007, s. 723

yılların ortalarından itibaren çıkarılmaya başlayan yönergelerle belirlenmiştir. Bu doğrultuda 1975'ten beri çıkarılmış bulunan yönergeler aşağıdaki gibidir.

6.2.7.2. 76/207 Sayılı İşe Alma, Mesleki Eğitim ve Çalışma Koşullarında Kadın ve Erkeğe Eşit Muameleye İlişkin Yönerge

'14 Şubat 1976 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 76/207 sayılı Konsey Yönergesi; ise alınma, mesleki eğitim ve çalışma koşulları alanında eşit muameleye ilişkin gerek 119. Madde, gerekse de 75/117 sayılı Yönergeyle belirgin bir düzenlemenin getirilmemiş olmasından dolayı bu alandaki eksikliği tamamlamak üzere kabul edilmiştir. Yönergenin kapsadığı alanlar, bağımlı ya da bağımsız islerle özel ya da kamu sektöründeki hizmet ilişkileridir. Yönergenin ilk maddesinde Yönergenin amacının kadın ve erkeğe ise girişte kariyerlerinde ve mesleki eğitimlerinde çalışma koşullarında ve sosyal güvenlik alanlarında eşit davranılmasını sağlamak olduğu belirtildikten sonra su hükümler getirilmiştir:

- Kişinin özellikle, medeni durumundan ya da aile içindeki konumundan dolayı dolaylı ya da doğrudan ayrımcılık yapılması, eşit davranma ilkesine aykırıdır (Madde 2/1).
- İsin niteliği, mesleğin veya verilen mesleki eğitimin konusu itibariyle cinsiyetin vazgeçilmez bir özellik ya da koşul olduğu durumlarda cinsiyet ayrımcılığı yapılması, eşit davranma ilkesiyle aykırılık oluşturmaz (Madde 2/2).
- Hamile kadınların veya anaların korunmasına ilişkin hükümler eşit muamele ilkesinin ihlali anlamına gelmezler, hatta bu hükümler eşitsizlikleri önlemeyi amaçlarlar (Madde 2/3).
- İstihdam alanında kadın ve erkeğe fırsat eşitliğinin tanınmasını veya devam eden eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlayan tedbirler eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmazlar. Bu tedbirler genellikle kadınların çalışma hayatına daha etkin katılımlarını amaçlayan destek ve tevsik programları olduğundan bazı durumlarda "olumlu ayrımcılık" uygulamalarına yaklaşabilmektedir. Söz konusu hüküm bu sebeple getirilmiştir (Madde 2/4)

- Eşit muamele ilkesi ise alınmada ve çalışma koşullarında cinsiyete dayalı herhangi bir ayrımcılık yapılmaması anlamında olup, ulusal düzeydeki kanun, tüzük ve diğer hukuki tasarruflarda, hizmet akitlerinde ve toplu is sözleşmelerinde, isletme ve işyeri yönetmeliklerinde bu ilkeye aykırı olarak yer alan hükümler geçersiz kılınacak ya da değiştirilecektir (3/1 ve 3/2. Maddeler).
- Eşit muamele ilkesinin uygulama alanı isten çıkarmayı da kapsar (Madde 5).
- Eşit muamele ilkesini ihlal eden işverenlere karsı başvurulacak hukuki prosedürler üye devletler tarafından belirlenecektir (Madde 6).
- Eşit davranma ilkesini ihlal eden işverenlere karsı hukuki yollara başvuran isçilerin işveren tarafından isten çıkarılmalarını engelleyici tedbirler alınacaktır (Madde 7).
- Eşit muamele ilkesiyle aykırılık teşkil etmeyen istisnai meslek alanlarındaki uygulamalar üye devletler tarafından düzenli aralıklarla denetlenecek, bu alanlardaki uygulamaların haklı sebeplere dayanıp dayanmadıkları belirlenecektir (Madde 9).'[89]

6.2.7.3. 79/7 Sayılı Sosyal Güvenlik Alanında Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele Yönergesi

'10 Ocak 1979 tarihi itibariyle yürürlüğe giren bu Yönerge; 76/207 sayılı yönergenin alanını sosyal güvenliği de kapsayacak şekilde genişletmek üzere hazırlanıp kabul edilmiştir. Yönergenin kapsadığı kişiler bağımlı çalışanlar, bağımsız çalışanlar, emekliler, emekliliği hak etmiş olanlar, sakat isçiler ve diğer tüm kazanç sahipleridir. Uygulanacağı konular bakımından da Yönerge, malullük, is kazası, meslek hastalıkları, yaslılık ve issizlik risklerini kapsamaktadır. Yönergenin sosyal güvenlik alanında eşit muamele ilkesine ilişkin olarak getirdiği baslıca hükümler şunlardır:

- İse giriş şartları, prim ödeme yükümlülüğü, primlerin ve ödemelerin Avrupa Birliği hesabı ile eslere ve bakıma muhtaç olanlara yapılacak

[89] **A.e.,** s.725

yardımlar konusunda cinsiyete dayalı ayrımcılığın her türlüsü yasaktır (Madde 4/1).

- Anaların korunmasına ilişkin hususi düzenlemeler eşit muamele ilkesini ihlal etmezler (Madde 4/2).
- Üye devletler, ulusal sosyal güvenlik mevzuatlarında eşitlik ilkesiyle çelişen tüm hukuki düzenlemeleri kaldıracaklardır (Madde 6).'[90]

6.2.7.4. 86/378 Sayılı İşyerlerinde Uygulanan Sosyal Güvenlik Sigortalarında Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele Yönergesi

'12 Ağustos 1986 tarihi itibariyle yürürlüğe giren 86/378 sayılı Yönergenin amacı, işverenlerin çalışanlara sunduğu ilave sigorta sistemlerinde bir baksa deyişle işyeri emeklilik sigortası gibi özel sigorta sistemlerinde kadın ve erkek eşitliğini sağlamaktır. Dolayısıyla bu Yönerge ile 79/7 sayılı Yönerge ile düzenlenmemiş olan konulara açıklık getirilmek amaçlanmıştır. Buna göre, İşletme veya işletme gruplarında, mesleki bir sektörde veya bağımsız olarak çalışanların kanunla belirlenmiş sosyal güvenlik yardımlarının yanı sıra, onların yerine geçen özel sosyal sigorta yardımları bu Yönergenin kapsamına girmekte (Madde 2/1), bu çerçevede hastalık, malullük, yaslılık, is kazası, meslek hastalığı ve issizlik riskleri söz konusu Yönerge ile düzenlenen konuları meydana getirmektedir (Madde 4/1). Bu konulara ilişkin olarak 86/378 sayılı Yönergenin getirdiği baslıca hükümler şunlardır:

- Sigorta programlarının amaçlarında, bu programlara katılıma iliksin düzenlemelerde, primlerin ödenmesinde ve hesaplanmasında, süresinde ve sigorta yardımlarının tahakkukunda, özellikle medeni hal ve aile içindeki konumdan kaynaklanacak şekilde cinsiyet ayrımı yasaktır (Madde 5).
- Emeklilik hakkının kazanılmasında emeklilik yasının kadınlar ve erkekler için farklı olarak belirlenmesi eşit muamele ilkesine aykırıdır (Madde 6).
- Üye devletler, bu Yönerge ile belirlenen hükümlere aykırı toplu sözleşme hükümleriyle işyeri yönetmelik hükümlerini geçersiz kılacak tedbirleri almakla yükümlüdür (Madde 7).'[91]

[90] **A.e.,** s.726

6.2.7.5. 86/613 Sayılı Serbest Meslek Sahipleriyle Tarım Alanında Çalışan Kadın ve Erkeklere Eşit Muamele ve Anaların Korunması Hakkında Yönerge

'11 Aralık 1986 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olan bu Yönerge8, 75/117, 76/207 ve 79/7 sayılı yönergelerin uygulama alanını tarım ve serbest meslek alanında çalışanları da kapsayacak şekilde genişletmeyi amaçlamaktadır.[92] Dolayısıyla, daha önce çıkarılmış olan söz konusu yönergelerle aynı doğrultuda olacak şekilde tarım ve serbest meslek alanlarında çalışan kadınlarla erkekler arasında ücret eşitliği, aynı sigorta haklarından yararlanma ve analık durumundan kaynaklanan zorunlu hallerde kadınları korunması bu yönerge kapsamına girmektedir. Bu çerçevede, örneğin vergi yükünü azaltmak için kadına daha düşük ücret ödenmesi, kadının sigorta sistemine dahil edilmemesi, anaların korunmasına ilişkin hükümlerden faydalanamaması, boşanma veya ölümden dolayı evliliğin sona ermesi durumunda kadınların emeklerinin karşılığını alamamaları gibi tehlikelere karsı üye devletlerin gerekli önlemleri alacakları hükme bağlanmaktadır.'[93]

6.2.7.6. 92/85 Sayılı Hamile, Loğusa ve Emziren Kadınların İş Yerinde İş Güvenliğinin ve Sağlığının Korunmasına İlişkin Yönerge

'28 Kasım 1992 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiş olan bu Yönerge hamile, yeni doğum yapmış ve emzikli kadınların pek çok yönden bir risk grubu oluşturdukları noktasından hareketle bu grubun maruz kaldığı risklerin minimize edilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, söz konusu gruba giren kadınların bazı ağır ve tehlikeli islerde çalışmalarının yasaklanması, yeterli bir süre analık izni verilmesi ve hamilelik ve analık durumlarında isten çıkarılmaya karsı korunması konuları bu Yönerge tarafından düzenlenmiştir. Bu çerçevede getirilen baslıca hükümler şunlardır.

---

[91] **A.e.,** s.727

[92] Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, Güncellestirilmis 2. Baski, Istanbul Beta Yayınları, 2000, s. 154

[93]

- Yetkili makamların görüsü alınarak hangi kimyasal maddelerin hamile veya emzikli kadınların sağlığını tehlikeye sokacağı belirlenecek (Madde 3/1), kadınların bu maddelerin kullanıldığı yerlerde çalışmaları yasaklanacaktır (Madde 4/1).
- Hamile veya emzikli kadınlar için işyerinde uygun şartlar oluşturulacak, ya da bu kişiler işyerinde daha uygun yerlere yerleştirilecek (Madde 5/2), uygun bir yer veya is yoksa belirli bir süre izin verilecektir (Madde 5/3).
- Hamile çalışan kadınlar hamilelikleri süresince, loğusa veya emzikli kadınlar ise belirli bir süre boyunca gece mesaisi yapmayacaklardır. Ayrıca kadınların gece islerinin gündüze transfer edilmesi, transfer mümkün değilse isin bir süre bıraktırılması gerektiği hükme bağlanmıştır (Madde 7).
- Kadın çalışanların hamilelikleri halinde doğum öncesi ve sonrasını kapsayacak şekilde en az 14 haftalık analık izni verilecek, bu iznin bitimine kadar is sözleşmesi sona erdirilemeyecektir (Madde 8). Ayrıca doğum sonrasında gerekecek tıbbi kontroller için de ücretli izin verilecektir.
- Yönerge hükümlerine aykırı uygulamalar söz konusu olduğunda, mağdur durumdaki kadın çalışanın ulusal düzeyde hakkını nasıl arayacağına ilişkin prosedürler üye devletlerce düzenlenecektir.'[94]

6.2.7.7. Avrupa Birliği Sosyal Hukukunda Kadın Erkek Eşitliği

6.2.7.7.1. Kadın -Erkek Eşitliğine İlişkin Konsey Kararları ve Komisyon Tavsiyeleri

'Avrupa Birliği is hukukunun ana hatlarını düzenleyen 141. Madde hükümleriyle bu madde hükümlerinin ve is hukuku alanındaki diğer bazı konuların uygulamaya yönelik esaslarını belirleyen Konsey yönergelerinin yanı sıra, konuya ilişkin olarak alınmış bir dizi Konsey Kararı ve Komisyon Tavsiyesi de bulunmaktadır. Bu belgeler, hukuki yönden bağlayıcı durumdaki yönergelerden farklı olarak, kadın-erkek eşitliği alanında uygulanacak politikalar ve alınacak

[94] **A.e.,** s.728

tedbirlere ilişkin birer öneri niteliğinde olup hukuki bağlayıcılıktan yoksundurlar. Bu karar ve tavsiyeler şunlardır:

- 11 Temmuz 1982 tarihli Kadınlara Eşit Fırsatlar Sağlanması Konusunda Konsey Kararı;
- 7 Haziran 1984 tarihli Çalışma Hayatında Kadınların İssizlik Sorunu ile Mücadeleye İlişkin Konsey Kararı;
- 13 Aralık 1984 tarihli Kadınlar için Olumlu Eylem programları Hakkında Konsey Tavsiyesi;
- 3 Haziran 1985 tarihli Eğitimde Kadınlara ve Erkeklere Eşit Fırsatlar Sağlanmasına Yönelik Eylem Programlarına İlişkin Konsey Kararı;
- 24 Temmuz 1986 Tarihli Kadınlara Eşit Fırsatlar Sağlanması Hakkında Konsey Kararı (Bu Kararda özellikle teknolojideki değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan yapısal değişimlere kadınların erkeklerle eşit şartlar altında uyum sağlaması, bu amaçla mesleki eğitim imkânlarından erkeklerle eşit şartlar altında yararlanabilmesi için gerekli politika tedbirlerinin alınması öngörülmektedir;
- 24 Kasım 1987 tarihli Kadınlar İçin Mesleki Eğitime İlişkin Komisyon Tavsiyesi;
- 16 Aralık 1988 tarihli Kadınların Çalışma Hassasiyetine Geç Katılımının Olumsuz Sonuçlarının Giderilmesi ve Yeniden Entegrasyonunun Sağlanmasına İlişkin Konsey Kararı;
- 29 Mayıs 1990 tarihli Kadının İşyerinde Onurunun Korunmasına İlişkin Konsey Kararı;
- 21 Mayıs 1991 tarihli 1991-1995 Yılları Arasında Uygulanan Kadın ve Erkekler Arasında Fırsat Eşitliği Sağlanmasına İlişkin Eylem Programları Hakkında Konsey Kararı;
- 24 Kasım 1991 tarihli Kadınların ve Erkeklerin İşyerinde Haysiyetlerinin Korunmasına İlişkin Konsey Kararı;
- 9 Aralık 1992 tarihli Kadın ve Erkekler için Istişari Fırsat Eşitliği Komitesi Kurulması Hakkında Komisyon Kararı.'[95]

[95] **A.e.,** s.729

6.2.7.8. Çalışan Kadına Yönelik Uluslararası Hukuki Düzenlemeler

6.2.7.8.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa Konseyi üyeleri 4 Kasım 1950'de İnsan Hakları Bildirisinde bulunan hakları topluca güvence altına almak için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamışlardır.[96] Klasik ve zorunlu hak ve özgürlüklere yer veren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, aynı zamanda bu hakları koruyan "yargısal kurumlar" ve "ortak bir güvence sistemi" de getirmiştir.[97] Bu yönleriyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, konusu ve içeriği taraf devletleri bağlamanın ötesinde, kişilere ulusal makamlarca ve yargı yerlerince uygulanmak zorunda olan hak ve özgürlükler tanımayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra Anayasa Mahkememiz bazı kararlarında sözleşme ve eklerini göz önünde tutmaktadır. [98]Anayasa Mahkemesi denetlemekle yükümlü olduğu bir işlemin denetlenmesinde Avrupa İnsan Haklan Sözleşmesini ölçü norm olarak kullanmakta, anayasa hükümlerini sözleşme hükümlerine uygun yorumlamakta ve bizzat sözleşmenin hükümlerinden destek almaktadır.[99]

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde konu ile ilgili olmak üzere 14. madde hükmü; "sözleşmede öne sürülen hak ve özgürlüklerin cinsiyet ırk, renk, din, dil, siyasal yâda başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkta olma, mülkiyet, doğuş ve benzeri başka bir statü ayrımı gözetmeksizin herkes için sağlanacağını" ifadesine yer vermiştir.[100]

Avrupa Konseyi İnsan Haklan Direktörlüğüne bağlı Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu, 12. Protokol'e göre Kadın-Erkek Eşitliğini sağlayacak öneriler ve rapor hazırlayarak kadın-erkek hak eşitliğini temel bir hak olarak düzenlenmesini

---

[96]EUROPA Glossary,(Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/eu_human_rights_convention_en.htmö 04.04.2008

[97] Yves Haeck, **'**Protection Of Human Rights Within The European Convention On Human Rights', Netherlands Quarterly Of Human Rights , Volume: 26 Issue: 1, 2008, pp. 149-151

[98] Süheyl Batum, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Anayasal Sistemine Etkileri**, İstanbul 1993, 56-57.

[99] Naz Çavuşoğlu, **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve AT Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine**,Ankara, 1994, s.88

[100] Council of Europe, 'The European Convention on Human Rights', Rome, 4 November 1950, Article 14.

öngörmüştür. Zira Avrupa insan Hakları Sözleşmesinde kadın-erkek eşitliği temel hak olarak yer almaktadır.[101]

İnsan haklan sözleşmeleri kadın hakları bakımından önem taşımaktadır.

6.2.7.8.2. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı, İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerinin Korunması Sözleşmesinin, eksik bıraktığı ekonomik ve sosyal hakları belirler.[102] Bu haklar niteliklerinden ötürü doğrudan uygulanır nitelikte değildir. Genellikle bazı ek önlemlerin alınmasına bağlı olarak gerçekleşir. Şart'ta önemli hükümler vardır. Bu hükümler Üye devletlere sadece yasama organına birtakım nesnel yükümlülükler getirir.

Avrupa Sosyal Şartının;

- Başlangıç bölümünde, "sözleşmeyi imzalayan devletlerce, hiçbir ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal soy veya sosyal köken ayrımı gözetmeksizin, sosyal haklardan yararlanma hakkının sağlanacağı" belirtilmiştir.
- Bölüm I/2'de, "herkesin adil çalışma koşullarına sahip olma hakkı";
- Bölüm I/4'de, "çalışanların adil ücret hakkı";
- Bölüm I/8'de, "çalışan kadınların analık durumunda ve öteki çalışan kadınlar için gerektiğinde, çalışırken özel korunma hakkı";
- Bölüm I/10'da, "herkesin mesleki eğitim için uygun mesleki yönlendirme kolaylıklarından yararlanma hakkı";
- Bölüm I/17'de, "medeni hallerine ve aile ilişkilerine bakılmaksızın analar ve çocuklar için uygun sosyal ve ekonomik korunma hakkı" düzenlenmiştir.
- Bölüm II, m.1/1, "Üye devletlerin tam istihdamı gerçekleştirmek üzere, olabildiğince yüksek ve istikrarlı bir istihdam düzeyine ulaşmayı ve bu düzeyi korumayı başta gelen sorumlulukları ve amaçları arasında olduğunu" düzenlemiştir. T.C.Devleti tarafından onaylanan bu hüküm, istihdamda hak ve fırsat eşitliğinin temin edilmesine yönelik bir hükümdür. Çünkü tam ve istikrarlı bir istihdam ancak

[101] Council of Europe,The European Convention on Human Rights, Rome, 4 November 1950, Protocol No. 12 to the Conventıon for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

[102] Robin. Churchill and Urfan Khaliq, 'The Collective complaints System of the European Social Charter: an effective Mechanism for ensuring Compliance with Economic and Social rights', **European Journal Of International Law**, 2004; 15: p.418.

kadın ve erkeğin eşit hak ve fırsatlara sahip olduğu ortamlarda gerçekleştirilebilir. Bu hüküm, Avrupa Sosyal Şartında, tüm çalışanlara istihdamda hak ve fırsat eşitliği sağlanmasına temel oluşturabilecek bir hükümdür.

- Bölüm II, m.8'de çalışan kadınların korunma hakkı düzenlenmiştir.
- Bölüm lI, m.8/1'de, "kadınlara doğumdan önce ve sonra, ücretli izin ve yeterli Sosyal güvenlik yardımı, toplam en az 12 haftalık izin sağlanması"
- Bölüm II, m.8/2'de, "çalışan kadına doğum izni sırasında işten çıkarma bildiriminde bulunulmasının veya doğum nedeniyle izinli olduğu sırada süresi sona erecek bir bildirimde bulunulmasının yasa dışı sayılması",
- Bölüm II, m.8/3-'de, "emzirme döneminde olanlara, bu amaçla yeterli bir süre işe ara verme hakkı sağlanması m.8/4-a ve b'de, endüstride çalışan kadınların gece işlerinde çalışmalarının düzenlenmesi ve yeraltı madenlerinde ve gereğinde m.8/4-a ve b'de, Bu maddeye T.C.Devleti çekince koymuştu.
- Bölüm II, m. 4/32'de ."üye devletlerin, çalışan erkeklerle kadınlara eşit işe eşit ücret hakkı tanıyacağı düzenlenmiştir. Bu hükümle farklı cinsler arasında ücrette cinsiyet ayrımcılığı yapılamayacağı belirtilmiştir. T.C.Devleti bu maddeyi onaylamıştır ve Şart ile uyum içindedir. Ayrıca İş Mevzuatımızda İş Kanunu m. 26/4'de, buna benzer bir hüküm yer almaktadır. Bundan başka T.C.Devleti "Kadın ve Erkek İşçiler Arasında Ücret Eşitliği" hakkındaki 100 sayılı ILO Sözleşmesi'ni onaylanarak, iç hukukumuza dahil edilmiştir.
- Bölüm II, m. 8/1-2'de, kadınların biyolojik işlevlerinden kaynaklanan birtakım zorluklarını kolaylaştıracak ve bu konuda işini koruyabilecek, destekleyici hükümler yer almıştır.[103]

Avrupa Sosyal Şartında sosyal haklar yer alır. Bu haklar niteliklerinden ötürü doğrudan uygulanır nitelikte değildir. Genellikle bazı ek önlemlerin alınmasına bağlı olarak gerçekleşir. Avrupa Sosyal Şartı kişilere sübjektif haklar vermeyip, sadece yasama organına birtakım yükümlülükler getirir[104].

6.2.7.8.3. Birleşmiş Milletler ve Kadının İnsan Hakları

[103] European Social Charter Turin, 18.10.1961
[104] Altan Heper, **Avrupa İş Hukuku ve Türkiye**, Avrupa Dizisi 6, Avrupa Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1997, s.25-26.

Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, dünyadaki bütün insanların haklarına saygı gösterilmesini vurgulamıştır.[105] İnsanlığın baskı ve zorbalıkla karşı karşıya getirilmemesi, baskı ve zorbalığa karşı başkaldırma durumunda bırakılmaması için insan haklarının hukuksal bir güvence altına alınması zorunlu olmuştur.[106]

1993 Konferansı'nın kadın haklarının insan hakları olduğunu dünya gündemine taşımak için iyi bir fırsat olduğu düşüncesiyle harekete geçen dünya kadınları, Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda "kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası" olduğunu kabul etti. O güne kadar, "özel alan" içinde yer aldıkları için devletlerin yetki alanına girmediği varsayılmış insan hakları ihlalleri, devletlerarası resmi konferansların gündemlerine uluslararası kadın hareketi tarafından sokulmuş oldu. Böylece ilk insan hakları belgesi olan "Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge" BM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Bunu 1994'te Kahire'de yapılan ICPD, 1995'te Pekin'de yapılan Dünya Kadın Konferansı ve 2000'de New York'ta yapılan Pekin+5 BM Özel Oturumları izledi.[107]

Birleşmiş Milletler Haklarının Antlaşmada, insanın ana haklarının insan şahsının haysiyet ve değerine erkek ve kadınların eşitliğine olan inançları bir kez daha ilan edilmiştir. Ayrıca sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmayı daha geniş bir hürriyet içerisinde, daha iyi hayat şartlan kurmaya karar verilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ana teması şudur: Bütün insanlar hür haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.

Beyannamenin 2. maddesi, son derece önemlidir. Bu maddeye göre; "Herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasi ve diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşei, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetmeksizin işbu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir. Yine bu maddedeki cins üzerinde durmamız gerekmektedir. Burada kadın-erkek cinsiyetine dayalı

[105] United Nations, Universal Declaration of Human Rights (UDHR), 10 December 1948
[106] Johannes Morsink, "The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Drafting & Intent",Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1999, pp.12-16.
[107] United Nations Development Fund For Women, 'Women Challenging Globalization: A Gender Perspective on the United Nations International Conference on Financing for Development, March 18-22, 2002,Monterrey,Mexico, 2002, p.4

ayırımın yapılamayacağı altı çizilerek belirtilmiş ve evrensel bazda konunun önemine açıklık getirilmiştir.[108]

Madde 23'de her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı olduğu ve herkesin hiçbir fark gözetilmeksizin eşit çalışma karşılığında eşit ücrete sahip olması gerektiği de belirtilmiştir."Analık ve çocukluk özel ihtimam ve yardım görme hakkına sahiptir"[109] hükmü Madde 24'te belirtilmiştir.

Bütün bu hak ve hürriyetlerin hiçbir sebeple Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerine aykırı olarak kullanılmayacağı, işbu beyannamenin hiçbir hükmü içinde ilan edilen hak ve hürriyetlerin bir devlet, zümre veya fert tarafından yok edilmesini güden bir faaliyete girişmeye veya bilfiil bunu işletmeye herhangi bir hak gerektirir mahiyette yorumlanamayacağı[110] da kesin biçimde belirtilmiştir.

6.2.7.8.4. Pekin: BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı

1995 yılında 4. Dünya Kadın Konferansı yapılmadan önce, Birleşmiş Milletler tarafından kadın konusunda Mexico City , Kopenhag , Nairobi konferansları olmak üzere üç tane konferans düzenlenmişti. Bunlardan ilki 1975 yılında Mexico City'de yapılmış ve konferans sonucunda BM Genel Kurulu 1975-1985 arasını Kadın Onyılı ilan etmiştir. 1980 yılında Kopenhag'da düzenlenen ikinci konferansta Kadın Onyılının ikinci yarısında eğitim, istihdam ve sağlık üzerinde yoğunlaşılmıştır. Üçüncü konferans 1985 yılında Nairobi'de yapılmış ve Kadın Onyılı değerlendirilmiş ve 2000 Yılına Yönelik Nairobi Stratejileri kadının ilerlemesine destek sağlamak üzere oybirliğince kabul edilmiştir. Böylece kadının güçlendirilmesi ve insan haklarından yararlanabilmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilecek bir çerçeve oluşturulmuştur. [111]

---

[108] United Nations, 'Universal Declaration of Human Rights (UDHR)', Artıicle 2
[109] **A.e.,** Artıicle 23
[110] **A.e.,** Artıicle 24
[111] United Nations Development Fund For Women, 'Women Challenging Globalization: A Gender Perspective on the United Nations International Conference on Financing for Development, March 18-22, 2002,Monterrey,Mexico, 2002, pp.4-5

1990 yılında bir konferans düzenlenmemiş, BM Kadın Komisyonu bir değerlendirme yaparak kadınları etkileyen konularda daha duyarlı ve bilinçli olunduğu sonucuna varmıştır. Ancak aynı zamanda, Stratejilerin uygulanmasında da bir gevşeme görülmüştür. Bu nedenle Dördüncü Dünya Kadın Konferansı hem konuya canlılık kazandırmak, hem de cinsel taciz dahil olmak üzere kadına karşı şiddet gibi dünya gündemine yerleşmiş olan sorunların ele alınması amacıyla düzenlenmiştir.

Çin'in başkenti Pekin'de 4-15 Eylül 1995 tarihlerinde yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, hükümet delegasyonları ve STK'larının varlığı ile kadınların katılımıyla gerçekleştirilen konferans olmuştur.[112] Bu konferans sonucu kabul edilen Pekin Eylem Platformu, BM üye ülkelerinin kadının insan hakları konusunda kabul ettiği en geniş belge olmuştur.[113] Türkiye 1995 yılında Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'nı imzalamıştır. Buna göre;

- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ndeki çekinceler kaldırılmıştır.
- Aile içinde eşler arasında eşitliği temel alan yeni bir Medeni Kanun kabul edilmiştir.
- Zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmıştır.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü "Pekin Eylem Platformu'nun kararları paralelinde çalışmalar yapmakta olup, raporlar düzenlemektedir. Sivil toplum kuruluşları da bu çalışmaların içinde yer almaktadır.

6.2.8. Çalışan Kadına Yönelik Uluslararası Düzenlemeler

Toplum biçiminde kadının çalışma hayatında da etkinlik kazanması temel gerçeklerden birisi haline gelmiştir. Artık kadın hem nicelik hem de nitelik olarak büyük bir artışla çalışma hayatının da etken unsurlarından biri haline gelmiştir. Çağımızın başlıca amaçlarından biri de, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel olarak ve ayrım gözetilmeksizin herkes için gerçekleştirilmesidir. Avrupa Birliği bünyesinde kadına yönelik hak ve özgürlüklerin koruması ile ilgili değerlendirmeler uluslararası kuruluşların ve birliğin oluşturduğu belgeler ile gerçekleştirilmiştir.

---

[112] Jo Freeman**,** "The Real Story of Beijing," Off Our Backs, Vol. 26, No. 3, March 1996, p. 1
[113] Mary P. Burke, 'U.N. Women's Conference Collection, 1975-1995: A Finding Aid' 2004, p.11

İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması ve daha ileri bir düzeyde gerçekleştirilmesi amacıyla, Uluslararası kuruluşlar eliyle çeşitli belgeleri düzenleyen kuruluşların başında bütün dünyayı kapsayan Birleşmiş Milletler örgütüyle, demokratik Avrupa ülkelerinin siyasal birliği olan Avrupa Konseyinin geldiği bilinmektedir[114].

1945 yılında "Birleşmiş Milletler Antlaşması" ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'yle yola çıkan Birleşmiş Milletler, bu alanda başlıca "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", "Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi", "Her Türlü irk Ayrımcılığının Kaldırılması, Uluslararası Sözleşmesi", "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi" gibi tüm dünyaya yönelik sözleşmeler kabul etmiştir.

Evrensel Bildiri ile tüm halk ve ulusların ulaşmak istedikleri ortak ideal şöyle belirtilmiştir. Tüm insanlar özgür, onurlu ve haklar yönünden eşit doğarlar. Evrensel Bildirinin 2. Maddesinde belirtildiği gibi tüm özgürlük ve haklardan herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasal ya da herhangi bir başka inanç ulusal ya da toplumsal köken, zenginlik, doğuş ya da her hangi bir ayırım gözetilmeksizin yararlanabilme hakkına sahiptirler[115].

Kadınların özgürlükle ilgili ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında, kadının çalışması üzerindeki kısıtlama ve sınırlamalarının da kalkması ekonomik özgürlüklerini elde etmeleri gerekmektedir. Kadınların çalışma hayatına girmeleri ile birlikte kadın-erkek eşitliği bağlamda hukuki eşitliği de tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle Kadın çalışma hayatında gözle görülür bir ayrımcılıkla, kadınlara düşük ücret ödenmekte ve erkeklere tanınan fırsatlar onlardan esirgenmektedir.

Günümüze geldiğimizde Avrupa Birliği'nde bu konuda çalışmalar devam etmektedir ve cinsiyet eşitliği ile ilgili çeşitli alanlarda politikalar benimsemiştir Avrupa Birliği'nde eşitlik konusunda olan çalışmalar daha da hızlanmış ve kadın ve erkek arasında eşit davranışların olması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması konunda çalışmalar olmuştur. Bu çalışmalar sonucunda kadın ile erkek arasında iş ortamında

[114] Muzaffer Sencer, **İnsan Hakları. Ana Kuruluşlar ve Belgeler**, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No: 214, Ankara, 1984, s. 5.
[115] United Nations, Universal Declaration of Human Rights (UDHR), 10 December 1948, Article 2

eşit davranma, eşit ücret kazancı, sosyal güvenlik ve sosyal servislere eşit ulaşım gibi birçok alanda bugün Avrupa Birliği'nde 13 direktif kabul edilmiştir.[116]

6.2.8.1. ILO Sözleşmelerinde Çalışan Kadın

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO); çalışma hayatı ile ilgili uluslararası standartlarını oluşturan ve Birleşmiş Milletlerin bir uzmanlık kuruluşu olarak görev yapan bir örgüttür. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sosyal mesele, Meselelerin çözümü çalışma şartlarının düzenlenmesi devletin müdahalesi ile ortaya çıkmıştır. Temel fikir, emeğin korunması rekabetin insan emeği üzerinden yapılmamasıdır.[117]

1905 ve 1906 yıllarında ilk defa uluslararası iki sözleşme imzalanmıştır. Gece kadınların sanayide çalışması ve kibrit sanayinde fosfor kullanılması yasaklanmıştır. 1.Dünya Savaşı sonrasının ekonomik ve siyasi şartları, savaşın galip devletlerini uluslararası çalışma örgütü kurmaya yöneltmiştir. 1919'da Paris'te toplanan barış konferansında bir uluslararası teşkilatın kurulması "Uluslararası Çalışma Mevzuatı Komisyonu" kurmak olmuştur.

Komisyonun "Çalışma" başlığı altında hazırlanan metin Versaillen Barış Antlaşmasının 13.bölümünü oluşturmuştur. Uluslararası bir teşkilatın kurulması ve uluslararası düzenlemelere gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece 1919 tarihinde Versaillen Barış Antlaşması ve Milletler Cemiyeti ile birlikte "Uluslararası Çalışına Teşkilatı" kurulmuştur.

Dünya'da sürekli bir barışın Dünya çapında işçilerin korunmasıyla gerçekleşebileceğine herkes inanır. Yüksek bir hayat düzeyi, ileri imkânlar sağlamak için büyük çabalar sarf etmektedir.

ILO'nun temel işlevlerinden biri, uluslararası çalışma ilkelerini ve standartlarını saplamaktır[118], Çalışma hayatındaki kadınları korumayı amaçlayan ILO sözleşmeleri kadınların sosyal ve ekonomik haklarını ele almak için normlar geliştirmiştir.

---

[116] European Commission, "Gender Equality Law", Office For Official Publications of The European Communities, 2007, p.2

[117] **Worldmark Encyclopedia of the Nations**. 'The International Labour Organization (ILO)' Vol. 1: United Nations. 11th ed. Detroit: Gale, 2004. p212-223.

[118] Daniel Roger Maul, 'The International Labour Organization and the Struggle Against Forced Labour From 1919 To the Present' **Labor History**, Volume: 48, Issue: 4, 2007, pp. 477-479

Uluslararası Çalışma Standartlarında Kadınları Koruyan Hükümler[119]. şunlardır:

- **Ücret Eşitliği, 1951**

Standardın amaçlan, eş değerli iş karşılığında kadın ve erkeklere eşit ücret verilmesini temin etmektir. Kadınların iş hayatında korunmasına yönelik hükümlere yer verilmektedir. Sözleşme, eşdeğerli iş karşılığında eşit ücreti cinsiyet ayırımına dayanmaksızın belirlenen ücret olarak tanımlanmaktadır.[120]

- **Ayırım (İstihdam ve İş), 1958**

İstihdam ve iş konularında fırsat ve muamele eşitliğinin sağlanması ve uygulanmasını temin için gerçekleştirilen 111'nolu sözleşme, Çalışma hayatındaki kadınları korumayı ve kadın çalışanlara eşit davranılmasını amaçlamaktadır.[121]

- **Aile Sorumluluğu Taşıyan İşçiler, 1981**

İstihdam ve iş konularında fırsat ve muamele eşitliğinin sağlanması ve uygulanmasını temin için gerçekleştirilen 156 nolu sözleşme, aile sorumluluğu taşıyan kadın ve erkek işçiler için etkin fırsat ve muamele eşitliği sağlanması amacı standartlaştırılmıştır.[122]

- **İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, 1975;**

Kadınların iş hayatında korunmasına yönelik hükümler içeren 142 nolu sözleşme, istihdamla yakından ilişkili olarak mesleki rehberlik ve mesleki eğitim politika ve programlarının geliştirilmesi ve İnsan Kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili olarak mesleki rehberlik ve mesleki eğitim politika ve programlarının geliştirilmesini amaçlanmaktadır.[123]

- **Özürlüler İçin Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam, 1983**

---

[119] ILO,**Guide to İnternational Labour Standards (2008)**, International Labour Standards Department and International Training Centre of the ILO, Turin, 2008, p.1-302
[120] **A.e.,** p.25
[121] **A.e.,** p.27
[122] **A.e.,** p.29
[123] **A.e.,** p.75

Özürlü kadınlara 159 nolu sözleşme gereğince, çalışma hayatında mesleki rehberlik ve mesleki eğitim, işe yerleştirme, istihdam ve benzeri hizmetler sağlanarak mesleki rehabilitasyon olanaklarının sağlanması amaçlanmaktadır.[124]

- **İstihdamın Sona Ermesi, 1982**

158'nolu sözleşmenin amacı, geçerli bir neden olmaksızın istihdamın sona erdirilmesine karşı korumadır. Çalışma hayatında kadınların gebelik, hastalık ya da yaralanma nedeniyle işine son verilmesi durumuna sıklıkla rastlanmaktadır. Bu sözleşme, kadın korunması hakkında önemli bir belge niteliğindedir.

- **İşgücü Denetim Sözleşmesi, 1947**

81 Sözleşme iş yerlerinin düzenli denetimi yoluyla kadınlar dahil, işçilerin korunmasını amaçlayan hükümlerin uygulanmasını sağlamaktır.[125]

- **Ücretli İzin, 1970**

Kadınların özel durumu da göz önünde tutularak yani hastalık, yaralanma, annelik ya da çalışan kişinin denetimi dışındaki nedenlerle işe gelinemeyen günler de hizmet süresine dahil edilerek, haftalık dinlenme süresi ve ücretli izinlerin yılda üç hafta ya da daha uzun ücretli izinlerin ilgili çalışanlara uygulanması, 132 nolu sözleşmedeki standardın amacını oluşturmaktadır. [126]

- **Ücretli Öğrenim İzni, 1974**

Çalışma hayatında kadınların korunmasına ve eşit muamele görmesine ilişkin hükmü ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal ya da sosyal köken gibi nedenlerle işçiler ücretli öğrenim izninden mahrum edilmeyecektir. Kadın ve erkek çalışanın ayrılmaması hususunun özellikle belirtilmiş olduğunu görürüz.[127]

- **Beyaz Kurşun (Boya), 1921**

---

[124] **A.e.,** p.66
[125] **A.e.,** p.43
[126] **A.e.,** p.90
[127] **A.e.,** p.78

Kadınları korumaya yönelik en eski sözleşmelerden biri olan 13 nolu sözleşme, özellikle kurşun ve boya işlerinde kullanılan her türlü beyaz kimyasal maddelerin (beyaz kurşun sülfatların) yol açtığı kurşun zehirlenmelerinin önlenmesine yönelik standart amaçlanmaktadır.

- **Benzin, 1971**

Gebe kadınlar, süt veren anneler ve 18 yaşından küçükler benzine ya da benzin içeren maddelere maruz kalınan işlerde çalıştırılamazlar diyerek kadın çalışanlara iş güvenliği açısından kadınlara yönelik koruyucu hüküm 136 nolu sözleşmede korumaya yönelik standart olarak geliştirilmiştir.[128]

- **Azami Ağırlık, 1967**

Kadınlara taşıyacağı azami ağırlığın standardını, 127 nolu sözleşmede güvence altına alınmıştır.

- **Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar), 1952**

Sağlık bakımı, hastalık ve işsizlik yardımı, emekli ödeneği, yaralanma tazminatı, aile yardımı ve doğum yardımı, iş göremezlik tazminatı, dul ve yetim ödeneği gibi sosyal güvenlik standardıyla ilgili ve kadınları çalışma hayatında korumaya yönelik hükümler 102 nolu sözleşmede belirlenmiştir.[129]

- **Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik), 1962**

Sağlık hizmetleri, hastalık yardımı, doğum yardımı, iş göremezlik ödeneği, emekli yardımı, dul ve yetim aylığı, iş başında yaralanma yardımı, işsizlik tazminatı ve aile yardımı gibi sosyal güvenlik açısından muamele eşitliği temininin standardı 118 nolu sözleşmede yer almaktadır.[130]

- **Sosyal Güvenlik Haklarının Korunması, 1982**

[128] **A.e.,** p. 15
[129] **A.e.,** p. 158
[130] **A.e.,** p. 173

Kendi ülkeleri dışında çalışan ya da ikamet eden kişilerin sağlık hizmetleri ve hastalık yardımı, doğum, iş göremezlik, yaşlılık, dul ve yetim, iş başında yaralanma, işsizlik ve aile yardımı haklarının korunmasına yönelik bir uluslararası sistem geliştirme standardı 157 nolu sözleşmede yer almaktadır.[131]

- **Kadınların İstihdamı ve Annelik Yardımı**

Sanayi ve ticaret kesiminde çalışan kadınlara verilen doğum tarihinden önce altı hafta ve doğum tarihinden sonra altı hafta izin süreleri, 3 nolu sözleşmede belirlenmiş, yine evde çalışan ya da özel evlerde ev işi yapan ücretli kadın işçiler dahil olmak üzere sanayi dışı ve tarımsal işlerde çalışan kadınlara da altı haftası doğum sonrasında zorunlu olmak üzere en az 12 haftalık bir annelik izni öngören ve bu izin süresinin tahmini doğum tarihi ile gerçek doğum tarihi arasında geçen süre kadar ve gebelik ya da doğumdan kaynaklanan hastalık durumunda uzatılabileceği yaptırımını kapsayan 103 nolu sözleşme kadınların istihdamı ve annelik yardımı standartlarını oluşturmaktadır.

- **Gece İşi, 1948.**

89 nolu sözleşmedeki standardın amacı, kadınların sanayide gece işlerinde çalışmasının yasaklanmasına yöneliktir. Yaşına bakılmaksızın hiç bir kadın kamu ya da özel kesime ait sanayi kuruluşlarında (yalnızca aynı aile bireylerinin çalıştığı işletmeler hariç) gece çalıştırılamayacağı, kadını korumaya yönelik hükümleri oluşturmaktadır. 89 nolu sözleşmedeki standardın amacı, kadınların sanayide gece işlerinde çalışmasının yasaklanmasına yöneliktir.[132]

- **Yeraltı İşleri, 1935**

45 nolu sözleşmede, herhangi bir nedenle kadınların yeraltı işleri için istihdamının yasaklanması standardını amaçlamıştır.

- **İstihdam Amacıyla Göç, 1949**

[131] **A.e.,** p. 173-176

[132] **A.e.,** p. 109

97 nolu sözleşme ile göçmen kadın işçilerin ve her türlü çalışanların emeğinin sömürülmesi engellenmiş ve muamele eşitliği tekrar gündeme getirilmiştir. Kadınlar bu sözleşme ile bir kez daha çalışma hayatı açısından güvence altına alınmışlardır.

- **Plantasyonlar, 1953**

110 nolu sözleşme 14 bölümden oluşmuş olup, çalışan kadının korunması ile ilgili kısımları içerir. Doğum yardımı (altı haftası doğumdan sonra kullanılmak üzere en az oniki (12) hafta doğum izni, buna hak kazanmak için en çok 150 gün çalışmış olma koşulu, sağlık hizmetleri ve nakdî yardım, sigorta katkısı, çalışına saatlerinde emzirme, işten çıkarmaya karşı koruma) başlığı altında standardize edilmiştir. Ayrıca işçi tazminatları açısından (yerli ve yabancı işçilere) eşit muamele hükme bağlanmıştır.[133]

Çalışanın her türlü sorunlarının çözümü ve onların korunmalarını ilke edinen ILO, eşit işe eşit ücret düşüncesini tüm dünyaya kabul ettirmeye çalışmaktadır. Çalışan kadının da her türlü haklarını korumaya ve onları Sosyal Güvenlik haklarından en iyi şekilde yararlandırmaya amaçlamaktadır.

6.2.8.2. Philedelphia Bildirisi'nde Çalışan Kadın (1944)

II. Dünya Savaşı bittikten sonra, kuvvetli bir örgüt olarak ayakta kalmış olan, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO), 1944'de ünlü Philedelphia Bildirisi'ni, ek yaparak temel prensiplerini, amaçlarını belirlemiştir. Bu bildiri uygar dünyayı ilgilendirecek kadar ciddi ve önemli konuları içermektedir.

Philedelphia Bildirisi'nde, belirtilen temel prensipler şöyledir:

- Emek bir meta değildir
- Söz ve örgütlenme serbestliğinin devamlı bir ilerleme için gerekli ve şart olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.
- Fakirliğin bütün insanların refahı için tehlike teşkil ettiği bilinmektedir.[134]

[133] **A.e.,** p. 237
[134] Eddy Lee ,**The Declaration of Philadelphia: Retrospect and Prospect,** International Labour Review, Vol. 133, 1994, p 467.

Bu bildiride, tüm ulusların sağlık, eğitim ve refahının iyileştirilmesi hususunda, ekonomik gelişmeyi destekleme görevi de ILO' ya verilmiştir. Sözü edilen prensiplerin bütün dünya ulusları tarafından tam bir uygulamaya koyulabilmesi için, her ulusun sosyal ve ekonomik gelişmişliği dikkate alınarak değerlendirileceği de belirtilmiştir.[135]

Philedelphia Bildirisi'nde, "Kadınların çalışma hayatında korunmasına yönelik hükümler", ise, çok önemlidir. (çalışma hayatında, kadınların korunması hususu, ayrı bir hüküm olarak Philedelphia Bildirisi'ne girmiştir. Bunlar, çocukların ve anaların korunması ile eğitim ve mesleki alanda eşit şanslar tanınması hususudur. Yine burada vurgulanmak istenen husus kadın-erkek ayırımı yapmadan her çalışana eşit eğitim ve ilerleme, mesleki gelişme fırsatı tanımaktır.)

"..Irk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanlar maddi ilerlemelerini ve manevi gelişmelerini, serbestlik, şeref ve haysiyet, ekonomik güvenlik içinde ve eşit şanslarla takip etmek hakkına sahiptirler"….gibi.

Ayrıca, Philedelphia Bildirisinin üçüncü bölümünde aşağıda yazılı hususların gerçekleşmesini sağlayacak programların uygulanmasında, muhtelif uluslara yardım etmenin Uluslararası Çalışma Teşkilatı için önemli bir görev olduğu kabul edilmiştir. Bu hususlar sırayla şunlardır:

- Tam çalıştırma ve yaşama seviyelerinin yükseltilmesi.
- İşçilerin, becerilerini ve bilgilerini ortaya koyabilecekleri ve zevk duyacakları işlerde çalıştırmak ve genel refaha en iyi şekilde yardım etmek".
- Ücret ve kazanç, çalışma süresi ve diğer çalışma koşulları konularında kaydedilen ilerlemelerin sonuçlarından herkes için adaletli bir şekilde yararlanma olanağı ve çalışan herkese asgari ücret imkânının temini.

Yukarda ifade edilen "herkes"ten kasıt, önemlidir. "Herkes"ten kasıt (kadın-erkek) ayrımını engellemek içindir.

6.2.8.3. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde Çalışan Kadın

[135] Michael Hansenne, 'The Declaration of Philadelphia'**, Labor Law Journal**, Vol. 45 Issue 8, 1994, p.454

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirisi kabul edilmiştir. Bu tarihi bildiri ile insanlık ailesinin tüm üyelerinin devredilmeyen haklarına saygı gösterilmesinin, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temelini oluşturduğu inancı vurgulanmıştır. Gerçekte, insanlığın baskı ve zorbalıkla karşı karşıya getirilmemesi, baskı ve zorbalığa karşı başkaldırma durumunda bırakılmaması için insan haklarının hukuksal bir güvence altına alınması zorunlu olmuştur[136.]

Kadın-erkek eşitliği ve kadınları korumaya yönelik hükümlerden bahsedecek olursak: Beyannamenin ikinci maddesi, çok önemlidir.

"Herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasi ve diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşei, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetmeksizin işbu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir denmekte "cins" ifadesi önem arz etmektedir. Burada kadın-erkek cinsiyetine dayalı ayırımın yapılamayacağı altı çizilerek belirtilmiş ve evrensel bazda konunun önemine açıklık getirilmiştir.[137]

Diğer bir taraftan 7. maddede ifade edilen "kanun önünde herkesin eşit olduğu ve kanunun eşit korunmasından yararlanma hakkına sahip olunduğu" değerlendirmesi de çok önemlidir. Bu beyannameye aykırı her türlü ayırt edici muameleye karşı ve böyle bir ayırt edici muamele için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkına sahip olduğu hükme bağlanmıştır" ifadesi herkesi içine almaktadır.[138]

6.2.8.4. Avrupa Konseyi Sosyal Şartında Çalışan Kadın (1965)

"Avrupa Konseyi Sosyal Şartı", Avrupa Konseyinin temel bir sosyal ve ekonomik politika belgesidir.[139] Avrupa sosyal şartı ILO standartlarından esinlenerek hazırlanmıştır. Avrupa sosyal şartının bu bölümde ele almamızın sebebi, bu belgenin

---

[136] **Worldmark Encyclopedia of the Nations**, 'Universal Declaration of Human Rights' Vol. 1: United Nations. 11th ed. Detroit: Gale, 2004. p181-183.
[137] United Nations, "Universal Declaration of Human Rights (UDHR)", 10 December 1948, Article 2
[138] A.e., Article 7
[139] Robin R. Churchill and Urfan Khaliq, "The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights?" European **Journal of International Law** , Jun 2004; 15, p.418

AT üyesi devletler ve Türkiye açısından büyük öneme sahip olmasıdır[140]. Nitekim tek Avrupa senedi ve aşağıda ele alacağımız "Avrupa Topluluğu Sosyal Şartı" giriş bölümlerinde Avrupa Konseyi Sosyal Şartına temel alınan ilke ve kurallar çerçevesinde göndermede bulunmuşlardır.

Avrupa Konseyi Sosyal Şartı, 18 Ekim 1961'de Torino'da Avrupa Konseyi (Council of Europe) üyesi on üç devlet tarafından imzalanmış, 26 Şubat 1965'te yürürlüğe girmiştir.[141] Şart, Türkiye tarafından 1989 tarihinde kimi çekincelerle onaylanmış ve 14.10.1989 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Şartın I. Bölümündeki ilke ve haklar şöyledir:

Herkes özgürce girdiği bir işte hayatını kazanma olanağına sahiptir. Burada herkes derken genelleme yapılmış, cinsiyet ve diğer özelliklerle ilgili ayırımdan kaçınılmıştır.[142]

"Kadın işçiler analık durumunda ve diğer gerekli durumlarda çalışmalarında özel korunma hakkına sahiptir." hükmü ile kadın korunmasının önemi üzerinde durulmuştur.[143]

Avrupa Konseyi Sosyal Şartı'nın 8.maddesi, kadın işçilerin korunma hakkına yöneliktir.

1- Sağlanan yardımlarla kadın işçilere doğumdan önce ve sonra toplam en az 12 hafta izin sağlamak;

2- Bu, işverenin doğum izninde olan bir kadın işçiyi işten çıkarmasını ya da ihbar süresi, doğum izni sırasında dolacak, işten çıkarma tebliğinde bulunmasını yasa dışı kabul etmek;

3- Çocuklarını emzirecek annelere bu işe yetecek kadar zaman tanımak;

4- Sanayide çalışan kadın işçilerin gece çalışmasını düzenlemek ve yine kadın işçilerin yeraltı madenlerinde ve buna benzer kadınlara uygun olmayan tehlikeli, sağlığa zararlı ve ağır tüm diğer işlerde çalıştırılmalarını yasaklamak[144].

---

[140] A. Nurhan Süral, "Son Gelişmeler Işığında ILO ve AT Boyutlarıyla Türk Çalışma İlişkileri" Tebliğ, II. Uluslararası Endüstri İlişkileri Kongresi, İstanbul, 1991, s. 15.
[141] Francois Vandamme, 'The Revision of the European Social Charter', **International Labour Review**, Vol. 133, 1994, 635-637
[142] **European Social Charter,**Turin, 18.X.1961, Part 1/1
[143] **A.e.,** Part 1/8
[144] **A.e.,** Article 8

Ayrıca mesleki yetiştirme hakkı bölümünde çeşitli işlerdeki istihdamlarda genç kız ve erkeklerin yetişmesini sağlayacak bir çıraklık sisteminin düzenlenmesi temini, cinsiyet ayırımı yapılmaması açısından önemli bir husustur.
Madde 17, Ananın ve çocuğun sosyal ve ekonomik korunma hakkını hükme bağlamıştır.[145]

6.2.8.5. Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

6.2.8.5.1. Kadınlara Karşı Ayırımcılığın Kaldırılması Bildirgesi (1967)

Kadınlar konusunda önemli gelişmelerden biri sayılan "Kadınlara karşı ayırımcılığın kaldırılması bildirgesi", Birleşmiş Milletler tarafından 7 Kasım 1967'de ilan edilmiştir.[146] Bu bildiri Birleşmiş Milletlerin kadın konusundaki uğraşlarının bir başlangıç noktası olmuştur.[147]

Bildirinin giriş bölümünde "Kadınlara karşı ayırımcılık, insan onuruna aile ve toplumun refahına aykırıdır; kadınların erkeklerle eşit koşullarda ülkelerinin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılmalarını önler." denmiş ve kadın ile erkek arasındaki ayrımcılığı kesin bir dille reddetmiştir.[148]

6.2.8.5.2. Kadınların Eşitliği ve Kalkınma ve Barışa Katkıları, Meksiko Bildirgesi (1975)

19 Haziran–2 Temmuz 1975 tarihleri arasında Meksiko kentinde yapılan uluslararası kadın yılı dünya Konferansında "Kadınların eşitliği ve kalkınma ve barışa katkıları Meksiko Bildirgesi" Birleşmiş milletler tarafından kabul edilmiştir.[149]

Bildirgenin birinci maddesi kadın-erkek eşitliği açısından son derece önemlidir. Bu maddeye göre "Erkeklerle kadınların eşitliği, insan olarak onur ve

---

[145] **A.e.,** Article 17
[146] United Nations, "Declaration on the Elimination of Discrimination against Women", Proclaimed by General Assembly resolution 2263(XXII) of 7 November 1967
[147] Hanna Beate Schöpp-Schilling, "**Treaty Body Reform: the Case of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women,** Human Rights Law Review", 2007; 7: pp.227-229.
[148] **United Nations, '**Declaration on the Elimination of Discrimination against Women', 2263(XXII) of 7 November 1967
[149] Population Council, "International Women's Year: Population and the Mexico Conference", **Population and Development Review**, Vol. 1, No. 2 ,1975, pp. 346-347

değerleri bakımından olduğu kadar, fırsat ve sorumlulukları bakımından da eşit olmaları demektir."[150]

6.2.8.5.3. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (1979)

1975 yılındaki Meksiko kentinde yapılan birinci dünya konferansı kadın hakları anlaşması için gerekli çalışmaların yapılmasını gerektirmiştir. Bunun üzerine "Kadınlara karşı her türlü ayırımcılığın kaldırılması sözleşmesi" 18 Aralık 1979'da kabul edilmiş ve 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiştir.[151]

Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Tür Ayırımcılığın Ortadan Kaldırılması Hakkında sözleşme kadın hakları alanında en önemli uluslararası dokümanlardan biridir. Bu sözleşmeyi 170'den fazla devlet imzalamıştır. Bu sözleşme Aile hayatı ve toplumun her yönünde kadınların hakları ile ilgili prensipleri ve standartları içermekte ve kadınların politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve sivil alanlardaki eşitliğini reddeden ya da kısıtlayan ayırımcılığı sona erdirmeyi hedeflemektedir.[152] Diğer bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti, bu önemli sözleşmeye taraf olan devletlerarasına 20 Aralık 1985 tarihinde katılmıştır. 14 Ekim 1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kadınlara karşı her türlü ayırımcılığın kaldırılması sözleşmesini değerlendirecek olursak, çalışma hayatındaki kadınları korumaya yönelik çeşitli maddeleri vardır.

Sözleşmenin 1.maddesi "Kadınlara karşı ayırım" deyimini açıklamıştır. Buna göre "kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ya da öteki alanlardaki insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve

---

[150] United Nations, 'Declaration of Mexico on the Equality of Women and Their Contribution to Development and Peace", World Conference of the International Women's Year Mexico City, Mexico. 19 June-2 July 1975

[151] Bonnie L. Ford, "Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women", **Dictionary of American History**. Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 2. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p398.

[152] Kwong-leung Tang, "Internationalizing Women's Struggle against Discrimination: The UN Women's Convention and the Optional Protocol", **British Journal** of **Social Work**, 2004, pp.1173-1174

bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran ya da bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, dışlama ve sınırlama anlamına gelecektir."[153]

Diğer bir taraftan, Sözleşmenin III. Bölümü, kadınların eğitimde, çalışma hayatında ve kırsal kesimde eşitliğe dayalı koruyucu hükümlerini dile getirmektedir. Bu bölümde yer alan 10. ve 11. Maddeleride ayrı bir önem taşır.

10. madde kadın-erkek eşitliği temeline dayanarak, eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmaları için kadınlara karşı ayırımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaklardır. Yani kadınların iş piyasalarında kalifiye iş elde edebilmeleri, yönetici kadrolara geçebilmeleri, eğitimin her alanında erkeklerle eşit muamele görmelerine bağlanmıştır. Bu amaçla, kadınlara her yaşla ve her kesimde özel eğitim programları hazırlanarak, erkeklerle eşit duruma getirilmelerinin hızlandırılması hususu üzerinde önemle durulmuştur.[154]

Sözleşmenin çalışan kadınlar bakımından özel bir öneme sahip maddesi, 11. maddesidir.

Madde uyarınca,

"1. Taraf devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen:

- Bütün İnsanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı,
- İstihdam konularında eşit seçim kıstasları uygulanması da dahil, erkeklerle eşit istihdam imkânlarına sahip olma hakkı,
- Serbest olarak iş ve meslek seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartlan ve avantajlarından yararlanma hakkı, çıraklık, ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil mesleki eğitim ve mükerrer eğitim görme hakkı,
- Sosyal yardımlar dâhil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesi bakımından eşit muamele görme hakkı,

[153] United Nations, 'Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), 18 December 1979
[154] **A.e.,** Article 10

- Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik işsizlik, hastalık, yaşlılık ve sakatlık ve diğer çalışmama hallerinde sosyal güvenlik hakkı,
- Emniyetli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın bu meyanda doğurganlığın korunması hakkı, konularında bütün uygun önlemleri alacaktır.

2. Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla taraf devletler;

- Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayrımını yasaklamak, bu ayrım yapanları cezalandırmak,
- Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek,
- Anne ve babanın aile yükümlülüklerini, iş sorumlulukları ve sosyal yaşama katılma ile bağdaştırabilme olanağı vermek üzere çocuk bakım kolaylıklarının kurulması ve geliştirilmesini destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek ve özendirmek,
- Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak, konularında uygun önlemler alacaklardır.

3. Madde ise, taraf devletlere şöyle bir yaptırım zorunluluğu getirmektedir. Özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olmak üzere bütün alanlarda kadının gelişmesini ve ilerlemesini temin etmek ve erkeklerle eşit olarak yararlanmalarını sağlamak olarak düzenlenmiştir. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar, bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında dönemsel olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldırılacak veya genişletilecektir."[155]

Bunun yanında sözleşme, kadınların hukuksal ve toplumsal olarak karşılaştıkları ayrımcılığı ortadan kaldıracak nitelikte maddi çözümler getirmemiş, daha çok devletlere neler yapması gerektiğine ilişkin yollar, stratejiler önermiş, hukuksal ve toplumsal alandaki yükümlülüklerini göstermiştir[156].

6.2.9. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Kadın - Erkek Eşitliliğine Yönelik Çalışmalar

[155] **A.e.,** Article 11
[156] Aysel Çelikel, **Uluslararası Sözleşmelerde Kadın**, Türkiye'de Kadın Olgusu, s.192-193.

10 Aralık 1999 tarihinde aday ülke statüsünün tanınması ile başlayan Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları kapsamında; kadın, erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik yasalarda ve anayasada önemli değişiklikler yapılmıştır.

"Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, kadın erkek eşitliği açısından tam anlamıyla uyum sağlanabilmesi İçin, Türkiye Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen ilk on yılda gösterilen kararlı, istekli ve bilinçli eşitlilik anlayışının günümüzde de aynı kararlılıkla Sürdürülmesine gereksinim vardır. Atatürk ve devrimci arkadaşları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ülke de çağdaş uygar bir toplum düzeni ve demokratik, laik bir hukuk devle ti yaratmayı amaçlamışlardır. Bunun da ancak kadın, erkek birlikle el ele gerçekleştirilebileceği inancıyla, eğitim başta olmak üzere, yaşamın her alanında eşit haklar tanıyan yasaların çıkarılmasına ve bunların yaşama geçirilmesine özen göstermişlerdir. 1923-1934 arasında yapılan devrimleri izleyen yıllarda kadın erkek eşitliği açısından aynı anlayış ve kararlılığın devam ettiğini söyleyebilmek ne yazık ki mümkün değildir.

1970'lerden itibaren uluslar arası alanda eşitlik politikalarında yaşanan gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Örneğin, "Kadınların Anayasası" veya "Kadınların İnsan Hakları Bildirgesi" de denilen ve 170 ülkenin onaylamış bulunduğu BM Genel Kurulu'nda 1979 yılında kabul edilen, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'ni (CEDAW) (EK 1'e bakınız) Türkiye 1985 yılında onaylamıştır. Aile Hukukuna ilişkin maddelere çekince konularak kabul edilmiş olsa da, sözleşmeye taraf olunması nedeniyle, Türkiye'de kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılması yolunda yasalar başta olmak üzere, her alanda etkin çalışmalar yapılmış ve konulan çekinceler 29 Haziran I999'da kaldırılmıştır. Yapılan bu çalışmalar, Avrupa Birliği eşitlik politikasına da uyum sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

19 Mart 2001 tarihli Avrupa Müktesebatına Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında "kadın, erkek eşitliği" açısından kısa ve orta vadeli taahhütlere yer verilmiştir. 2000/22 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle belirlenen takvime göre kısa

vade 31 Aralık 2001 tarihine, orta vade ise, 31 Aralık 2003 tarihine kadar olan zaman dilimini içermektedir."[157]

Kısa vadeli taahhütler içinde Anayasa'da "kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları" ilkesine yer verilmesi taahhüdü; Türk Medeni Kanunu Tasarısı'nın kabul edileceğine dair taahhüt vardır. Bir diğer taahhüt olan, "Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü KSSGM)Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısının Yasalaşması" taahhüt'ü ise, yerine getirilememiş taahhütlerdendir.

Orta Vadeli Taahhütler içinde, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi" ile "eşit davranma ilkesi" ne ve ilgili "AB Yönergelerine uyum" yer almaktadır.

6.2.9.1. "Eşler arası Eşitlik" İlkesi

Anayasa'da "kadın ve erkeklerin eşil haklara sahip oldukları" ilkesine yer verilmesi taahhüdü 3.10.2001'de kısmen de olsa yerine getirilmiştir. Anayasa'nın 41. Maddesinin I. Fıkrasına 'Eşler arası Eşitlik" ilkesi eklenmiştir. Bu fıkrada yer alan "ve eşler arasında eşitliğe dayanır" ibaresi,3.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla "Aile, Türk toplumunun temelidir" fıkrasına eklenmiştir.[158]

Kadın erkek eşitliği açısından önemli yenilikler getiren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 22 Kasım 2001 tarihinde kabul edilerek, 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girdi. Böylece, kısa vadeli taahhütler arasında yer alan Medeni Kanun değişikliği tamamlanmış ve ailede eşlerin eşit hak ve eşit sorumluluk sahibi olduklarına ilişkin hükümler kabul edilmiş oldu. Ailede eşlere eşit haklar tanındı.

Medeni Kanun - Aile Hukukunda "eşler arası eşitliği" getirdiği halde, 187. Maddede belirtilen "Kadının soyadı" kuralında "Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazıda başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir"[159] ifadesiyle, kadınlara karşı ayrımcılığın devam ettiğini görüyoruz. Kadının soyadı

[157] Nazan Moroğlu., "Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Kadın Erkek Eşitliği",Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma,1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s. 138

[158] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844

[159] **Türk Medenî Kanunu,Kanun** No. 4721, Kabul Tarihi : 22.11.2001, Madde 187

kuralı, aynı zamanda Anayasa'nın 41 maddesinde yer alan "eşler arasında eşitlik" ilkesine de aykırı düşmektedir.

Bir diğer aykırılık, "Eşler arasındaki mal rejimleri konusunda" görülmektedir. Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiğinde mevcut evliliklerde kadınların mağduriyetinin sürmesine yol açan Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 10.maddesi, "Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önce evlenmiş olan eşler arasında bu tarihe kadar tabi oldukları mal rejimi devam eder. Eşler Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak bir yıl içinde başka bir mal rejimi seçmedikleri taktirde, bu tarihten geçerli olmak üzere yasal mal rejimini seçmiş sayılırlar"[160] ifadesi, söz konusu maddelerin getiriliş amacına aykırı düşmektedir. Oysa eşit paylaşım esasına dayanan yeni yasal mal rejimi, eski Kanun'daki mal ayrılığı rejiminin neden olduğu mağduriyetin giderilmesi amacıyla getirilmişti.

Orta Vadeli Taahhütler içinde yer alan "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi Ek ihtiyari Protokolü" onaylamıştır. Diğer bir taraftan, İş Kanununda değişiklik yapılmış, "eşit davranma ilkesi" ne ve ilgili AB Yönergelerine uyum büyük ölçüde sağlanmıştır".

6.2.9.2. "Eşit Davranma" İlkesi

22.05.2003 kabul tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 5. Maddesi; "İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz." ifadesiyle, eşit davranma ilkesine yer verilmiştir.

İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz.

İş Kanunu'nun 5.maddesinin 4. fıkrasında "Aynı veya eşit değerlerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz" hükmüne ve 5. fıkrasında da

[160] **A.e.,** Madde 10

"İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz" (m.5/3-5)" hükümlerine yer verilmiştir.

İşverenin işe almadan başlayarak tüm çalışma koşulları yönünden işçilerine eşit davranma, cinsiyet ayırımına gitmeme yükümlülüğü, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 5. maddesinde "eşit davranma ilkesi" başlığı altında kabul edilmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 24.maddesinin II/b bendinde "İşveren işçinin veya ailesi üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak şekilde sözler söyler, davranışlarda bulunursa veya işçi ve cinsel tacizde bulunursa" işçinin haklı nedenle derhal fesih hakkı doğduğu kabul edilmiştir. 25. maddede de "işverenin" aynı durumda derhal fesih hakkı olduğu kabul edilmiştir.[161]

Feshin geçerli bir sebebe dayandığını ispat yükümlülüğü işverene aittir. İşçi, feshin başka bir sebebe dayandığını iddia ettiği taktirde, bu iddiasını ispatla yükümlüdür.

Söz konusu 24. ve 25. maddeler 23 Eylül 2002 tarih ve 2002/73/EEC sayılı Yönerge'ye uyum sağlamıştır. (EK:2'ye bakınız)

İş Kanunu'nun "Analık halinde çalışma ve süt izni" başlığını taşıyan 74.maddesinde ; "Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam onaltı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenir" .....Bu durumda, kadın işçinin çalıştığı süreler doğum sonrası sürelere eklenir." ifadeleri ve 74. maddenin 6.fıkrasına göre "günde toplam bir buçuk saat süt izninin hangi saatler arasında kaça bölünerek kullanılacağını işçi kendisi belirler." Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır. hükmüne yer verilmek suretiyle 19 Ekim 1992 tarih ve 92/85/EEC sayılı Yönerge'ye yasal açıdan uyum sağlanmıştır.[162]

6.2.10. Avrupa Birliği'nde Sivil Toplum Kuruluşları (NGO)

Avrupa Birliği, toplumsal gelişme ve adaleti sağlamak için, tüm vatandaşların demokratik temsili esası üzerine inşa edilmiştir. Kadın Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa kurumları ile Avrupa Birliği vatandaşları arasındaki sivil diyalogda anahtar rol oynamaktadırlar. Bu örgütlerden birisi de Avrupa Kadın Lobisi (AKL) olarak

[161] **İş Kanunu**; Kanun No. 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, m. 5,24,25
[162] **İş Kanunu**; Kanun No. 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003, m. 74

bilinir. 1990 yılında kurulmuş olan lobi, AB'de 2700'ün üzerinde örgütü temsil etmektedir. Avrupa Topluluğu tarafından da desteklenen AKL, Avrupa'daki kadın örgütleriyle fırsat eşitliği ile ilgili AB kurumları arasında temas noktası olarak hizmet etmektedir. AKL'nin amacı, Avrupa düzeyinde yeni kadın görüş açısını temsil etmek ve üye devletlerdeki kadınları Avrupa sorunları konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmektir.

6.3. Türkiye'de Kadın

6.3.1. Türkiye'de Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de kadının işgücünün tarihsel gelişimi hakkında bilgi çok sınırlıdır. Türk toplumunda kadın, İslamiyet'ten önce o günün koşullan içinde özgür sayılabilir konumda idi. Eşi ile birlikte çalışma ortamında bulunmuştur. Özgürlük ve eşitlikten geniş ölçüde yararlanmıştır.[163] Bu durum, yani kadının eşit statüsü İslamiyet'ten sonra XIV. yüzyıla kadar sürmüş, bu yüzyıldan sonra, İslâm dini, kadını toplum hayatının dışına itmiştir.

6.3.1.1. Cumhuriyetten Önceki Dönemde Kadının Konumu

Osmanlı devletinin kuruluş aşamasından sonraki dönemde, kadının geri planda olduğu bilinmektedir. Osmanlı Devletinde kadınların toplum hayatı dışında tutulmaları, devletin Teokratik yapısı ile bağlantılıdır. Tanzimatla beraber, sınırlı da olsa kadınlara bazı haklar tanınmaya başlamıştır. Tanzimat Fermanında kadınlar doğrudan doğruya konu edilmemiş, ancak 1839 yılı sonrasında batılılaşma çabalarının bir uzantısı olarak görülür

Kapitalist ilişkilerin, emeğin özgürleşmesini zorunlu kılması ve belli eğitim düzeyine gelmiş işgücüne ihtiyaç duyulması olduğu ileri sürülmektedir. , kadınlara sınırlı da olsa eğitimden yararlanma imkânı tanınmış. 1842'de Avrupa'dan getirilen ebe kadınların Tıbbiye'de verdikleri kurslarla başlayan, kadınlara eğitim, 1858'de ilk Kız Rüştiyelerin, 1870'de "Darülmuallimat", yani kız öğretmen okullarının açılmıştır.

[163] Nermin Abandan Unat, "Toplumsal Değişme Ve Türk Kadını", Türk Toplumunda Kadın, Kitabında Sunulan Bildiriler, İstanbul, 1982, s.7.

1908'de II. Meşrutiyetin ilanından sonraki dönemde kadınlar doğrudan hak arama mücadelelerine girmişlerdir. Örgütlenmişler, gazete, dergi çıkarmışlar ve dernekler kurarak sosyal faaliyet yoluyla var olduklarını çevreye yaymaya başlamışlardır. Balkan Savaşının (1912) başlaması ile kadınlar çalışma hayatına girmişlerdir, işgücü ihtiyacı sonucu, kadın işçilerin sayısı giderek artmıştır.

XIX. Yüzyılın başlarında Osmanlının ekonomik ve sosyal hayatında bir hareketlilik ve gelişme gözlenir. Makineleşme kadınların halı dokumak gibi el işlerinde çalıştığı görülür. XIX. yüzyılın ortalarında kadınların fabrikalarda çalışmaya başladıkları görülmektedir.1869 yılından başlayarak yürürlüğe giren Mecelle" ile bu dönemde iş ilişkileri ve hayatı düzenlenmiş, ancak kadınlara yönelik "Süt Analık" hizmetini hizmet kirası çerçevesinde ele almanın dışında Mecelle'nin hükümleri arasında kadın işçilerini özel olarak koruyan kurallara rastlanmamıştır [164];

Tazimattan Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar geçen dönemde Osmanlı toplumunda kadın çalışması sorununa ilişkin gelişmelerin yeterli olmadığı görülmektedir.

6.3.1.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Çalışmasının Gelişimi

Kadınlarımız Kurtuluş Savaşı sırasında etkin rol oynamış , gerek Kurtuluş şavası ssırasında, gerek Kurtuluş Savaşı sonrasında kadın kendini göstermeye başlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kadın haklarıyla gelen önemli bir dönüm noktası başlamıştır.

"Türk kadınlarının toplumsal statüsünü köklü bir biçimde değiştirmek ve onları sorumlu, kendine güvenen birer vatandaş haline getirmek Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk'ün başlıca uğraşlarından biri olmuştur[165]. Kadın Hakları Atatürk'le gelmiştir. Atatürk ve arkadaşları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ülke de çağdaş uygar bir toplum düzeni ve demokratik, laik bir hukuk devleti yaratmayı amaçlamışlardır. Bunun da ancak kadın, erkek birlikle elele gerçekleştirilebileceği inancıyla, eğitim başta olmak üzere, yaşamın her alanında eşit

[164]Altan, Ömer Zühtü, Kadın İşçiler ve Türkiye'de Kadın. İşçilerin 1475. Sayılı İş Kanununa Göre Korunması, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No. 224–147, Eskişehir, 1980, s. 59.
[165] Nermin Abadan Unat, **a. g. e.,** s. 15.

haklar tanıyan yasaların çıkarılmasına ve bunların yaşama geçirilmesine özen göstermişlerdir.[166]

Cumhuriyet döneminde kadınların kazanmış olduğu yasal haklar, kadınların bir hak arama mücadelesi sonucunda elde edilmemiştir. Bu kazanım özellikle savaş yıllarında, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılmaları sonucu hayatın kendi dayatmasıyla verilen haklar niteliğinde de değildir. Çünkü savaş yıllarında yetişkin nüfusun belirgin bir erkek nüfus bırakması neticesi, kadın nüfusun bu açığı kapatmak üzere ekonomik ve toplumsal hayatın yüklerini omuzlamak zorunda olmasına rağmen, savaşa bağlı olağanüstü şartlar ortadan kalkınca üretim gerilemiş ve işyerleri yıkılmış bir ülkede, kadınların işçi olma süreci gerilemiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kadın hakları önemli bir dönüm noktası başlatmıştır.

1923 yılında İzmir'de düzenlenen "Türkiye İktisat Kongresi" , ulusal iktisadi politikanın belirlenmesini sağlamış, bu kongrede kadın işçiler adına kadın temsilciler yer almış, kadın çalışanları ilgilendiren maddeler arasında çalışma saatlerinin 8 saat olarak kabulü, gece çalışmasının düzenlenmesi, doğum öncesi ve doğum sonrası ücretli 8 hafta izin, asgari ücret, hafta tatili, resmi ve hafta tatillerinde ücret ödenmesi, hastalık izni, yıllık ücretli izin, işçi çocuklarının eğitimi gibi konular yer almıştır.[167]

1929 yılında çıkarılan 788 sayılı Memurun Kanunu ve bu Kanununun 6. maddesine göre "Kadınların memur ve müstahdem olmaları caizdir`ifadesi ile kadın çalışması büyük bir önem kazanmıştır. 1930'lardan sonra Türkiye'de kalkınmayla ilgili çalışmalarla, ekonomik gelişmeye paralel olarak kadın işçilerinin sayısı artmıştır.[168] 1936 yılında 3008 sayılı ilk iş kanununun yürürlüğe girmesinden sonra 1943 yılında İş Kanunu uygulanmıştır.[169] 1943 yılında iş kanununun uygulandığı yerlerde çalışan kadın işçilerin sayısında artış gözlenmiştir. 1932 yılında Türkiye'nin Milletler Cemiyetine ve dolayısıyla Uluslararası Çalışma Örgütüne üye olmasıyla birlikte, uluslararası mevzuatlardan etkilenmesi söz konusu olmuştur.1937 yılında 3229 sayılı kanun ile de ILO'nun "Kadınların Maden Ocaklarında ve Yer Altında

[166] Nazan Moroğlu, **a. g. e.,** s. 138
[167] Nusret Ekin., a.g.e,s.230
[168] Cahit Talaş, **Sosyal Politika**, 1.Kitap, Sevinç Matbaası, Ankara, 1967, s. 171.
[169] Oya Çiftçi, " Kadın Sorunu ve Türkiye'de kamu Görevlisi Kadınlar", TODAİE Yayınları, No.200, Ankara, 1982, s. 95.

Çalıştırılmaması"na ilişkin 45 numaralı sözleşme onaylanmış, 1946'da Çalışma Bakanlığı kurulmuş, onu İşçi Sigortaları Kurumu izlemiştir. 1951 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu ile İş Mahkemeleri oluşturulmuştur. 1952 yılında "Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 1938-1980 yılları arasında hizmet sektöründe kadın çalışanların oranında büyük artışlar kaydedilmiştir.

Türkiye'de kadın iş gücü açısından en önemli gelişme hizmet sektöründe yaşanmıştır. Türkiye batı toplumlarına paralel olarak, kadın işgücünde giderek bir artış göstermektedir. Ancak Türkiye'de kadınların çalışma koşulları bakımından erkeklerle eşit durumda olmadıkları bilinmektedir. Oysa İş Kanunu'nda, "eşit işe eşit ücret" ilkesi gibi kadınları koruyucu hükümlere de yer verilmiştir. 1961 Anayasası, Türk Sosyal Politikalarına "Sosyal Hukuk Devleti" ve "Sosyal Adalet" kavramları ile yeni bir boyut getirmiştir, 1961 Anayasası'nda"Çalışma ile İlgili Hükümler" ile Çalışma Hakkı (Madde 42), Çalışma Şartları (Madde 43), Dinlenme Hakkı (Madde 44), Ücretle Adalet Sağlanması (Madde 45), Sosyal Güvenlik (Madde 48), gibi esaslar da yer almıştır[170]. 1965 yılında "Sosyal Sigortalar Kanunu" kabul edilmiştir. Bunu 1967'de kabul edilip, daha sonra iptal edilmiş olan 1975 tarih, 1475 sayılı İş Kanunu izlemiştir. 1982 Anayasası'nın 55. maddesinde belirtilen ücretle adaletin sağlanması ve "ücret emeğin karşılığıdır.[171] ile İş Kanununun 26/IV. maddesinde açıklığa kavuşturulan "eşit işe eşit ücret" ilkesine rağmen, kadınlar erkeklerle aynı işleri yaptıkları hâlde hâlâ eşit ücret alamamaktadır.

6.3.2. Türkiye'de Kadın Hakları

Kadın-erkek hakları konusu uluslararası hukuk kurumlarının temel çalışmaları arasında yer almaktadır. İnsan haklan kavramından ayrı bir kavram değildir. Kadın haklan uluslararası insan haklan hukukunun temel konulardan biridir. Türkiye'de kadın hakları, kadınlara ayrımcı muamelelerin önlenmesi doğrultusunda gerekli bütün yasal düzenlemelerin ve uygun önlemlerin alınmasıyla korunabilir.

---

[170] Nuri Çelik, **İş Hukuku Dersleri**, 10. Basım, Beta Matbaası, İstanbul, 1990.,s. 13

[171] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844

Türk İş Hukuku Mevzuatında kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu veya istihdamın her alanında farklı cinslere eşit davranılmasını içeren açık bir hüküm bulunmamakla beraber, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve bildirgelerde istihdamda kadın-erkek hak eşitliği sağlanması ve kadınlara karşı cinsiyetleri sebebiyle ayrımcılık yapılmaması hakkında pek çok hüküm bulunmaktadır.

6.3.3. Kadın İşgücü

İşgücü, bir ülkedeki nüfusun üretici duruma bulunan, iktisadi faaliyete katılan kısmı diyebiliriz. Yani, işgücü genel nüfusun çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olan üretken kısmıdır. Bir ülkede toplam nüfus içindeki bazı nüfus gruplarının iktisadi faaliyete hiçbir zaman katılmadıkları da görülür. Çünkü nüfusun sahip olduğu bazı özelliklerin, iktisadi faaliyete katılacak nüfus miktarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur[172]; İşgücüne dahil olmayan nüfus grupları şunlardır: Hiç çalışmayanlar ve hiç çalışamayanlar; yani yaşlılar, çocuklar ev hanımları ve öğrenciler ile daimi sakatlar.

Gerek çalışma yaşamına girerken, gerek çalışma yaşamına girdikten sonra kadınlar, cinsiyet temelli ayrımcılıktan etkilenirler. Bu ayrımcılığın biçimi ve derecesi, çalışan ve iş yerindeki işverene işyerinin ölçeğine ve iş yerinde yapılan işe bağlı olarak değişse de kadınlara karşı ayrımcılık göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Belirli iş ve mesleklere kadınların kabul edilmemesi, bazı iş ve mesleklerde kadın oranının dondurulması; işe alışta ve iş yerindeki görev dağılımında kendilerine erkeklerle eşit davranılmaması, beceri isteyen işlere hazırlayıcı hizmet içi eğitimden mahrum bırakılmaları, ücretlerinin düşük tutulması, evlenme ve çocuk doğurma hallerinde işlerine son verilmesi[173], kriz ve ekonomik gerileme durumlarında evli kadınların erkeklerden önce işten çıkarılması ve benzeri durumlar cinsiyet temelli ayrımcılık örnekleridir.

Gerçekte cinsler arası tam eşitliğin kurulabilmesi, gerek erkeklerin gerekse kadınlarin benimsedikleri yerleşik alışkanlıklarının ve tutumlarının köklü bir şekilde değiştirilmesi ile mümkündür. Bunun için de gerek uluslararası antlaşmalar uyarınca,

[172] Mustafa Aykaç. Kadın İşgücü ve İstihdamı. Sosyo-Ekonomik Yönleri ile Aile, s. 26
[173] DPT. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1996, s. 16

gerekse toplumsal düzeyde her iki cinsin de rollerinde değişmeyi gerçekleştirecek ciddi hukuki ve sosyal önlemler alınması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler sisteminin amaçlarından biri, kadının geliştirilmesi için erkeklerle kadınlar arasındaki hak eşitliğinin yasalarca evrensel olarak tanınmasını sağlamak ve kadınların insan haklan temel özgürlüklerini gerçekleştirmek üzere, her iki cinse gerçekten eşit fırsatlar tanıma yollanın bulmaktır.[174] 18 Aralık 1979'da "Kadınlara karşı her türlü aynacılığın kaldırılması sözleşmesi" kabul edilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti 20 Aralık 1985 tarihinde bu sözleşmeye taraf olan devletlerarasına katılmıştır. 14 Ekim 1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu bildirge, Birleşmiş Milletlerin kadın konusundaki uğraşlarının dönüm noktası olmuştur.

Türkiye'de kadınların nüfusuna bakıldığında kadın nüfusunun toplam nüfusun %50'sini oluşturduğunu görmekteyiz. Bunun yanında Tablo 77 ve Grafik 89'dan anlaşılacağı gibi 2000 ile 2008 yılları arasında kurumsal olmayan sivil nüfusunda artış olduğu görülmektedir. Buna göre 2000 yılında Türkiye'de kadın nüfusu 2000 yılında yaklaşık olarak 33.1 milyon iken bu rakam yıllar içinde artarak 2008 yılında 34.7 milyona yükselmiştir. Aynı şekilde Kadın işgücü'de bu yıllara arasında artış göstermesine rağmen 2008 yılında düşüş göstermiştir. 2000 yılında yaklaşık 6.2 milyon olan kadın işgücü, 2008 yılı itibari ile 5.6 milyona gerilemiştir.

[174] Muzaffer Sencer, **İnsan Hakları, Ana Kuruluşlar ve Belgeler**, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınlan. No.214, Ankara: 1984. s. 121

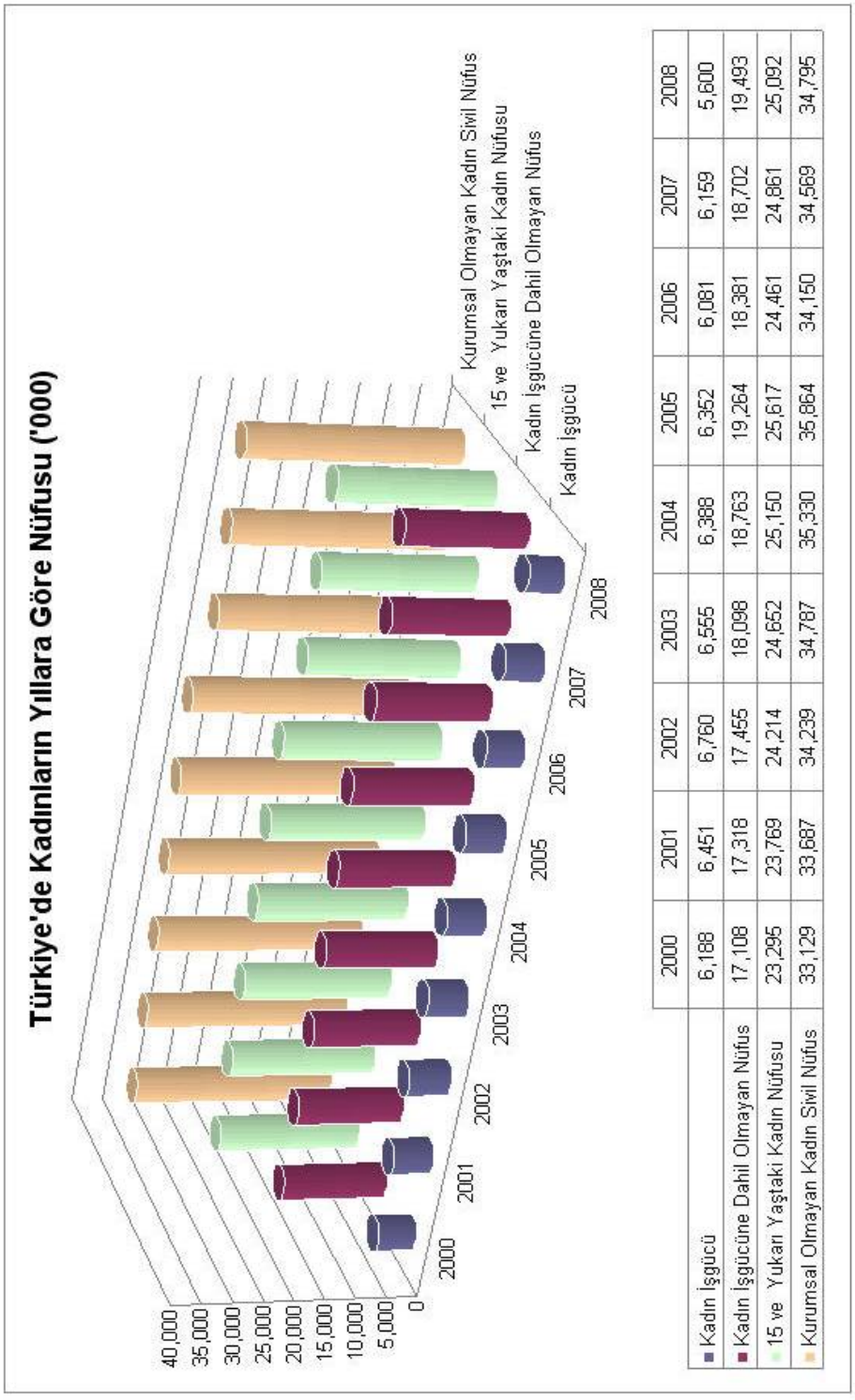
Tablo 77:

Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre Nüfusu ('000)

	Kurumsal Olmayan Kadın Sivil Nüfus	15 ve Yukarı Yaştaki Kadın Nüfusu	Kadın İşgücü	Kadın İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus
2000	33,129	23,295	6,188	17,108
2001	33,687	23,769	6,451	17,318
2002	34,239	24,214	6,760	17,455
2003	34,787	24,652	6,555	18,098
2004	35,330	25,150	6,388	18,763
2005	35,864	25,617	6,352	19,264
2006	34,150	24,461	6,081	18,381
2007	34,569	24,861	6,159	18,702
2008	34,795	25,092	5,600	19,493

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 89:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kadın İşgücü	6,188	6,451	6,760	6,555	6,388	6,352	6,081	6,159	5,600
Kadın İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	17,108	17,318	17,455	18,098	18,763	19,264	18,381	18,702	19,493
15 ve Yukarı Yaştaki Kadın Nüfusu	23,295	23,769	24,214	24,652	25,150	25,617	24,461	24,861	25,092
Kurumsal Olmayan Kadın Sivil Nüfus	33,129	33,687	34,239	34,787	35,330	35,864	34,150	34,569	34,795

6.3.4. Türkiye'de Kadın İşçiler

Türkiye' de Kadın İşçiler ilgili en son yapılmış olan düzenlemelere bakıldığında, 4857 sayılı yeni İş Kanununda olan değişikliler göze çarpmaktadır. "4857 sayılı yeni İş Kanununun (T. C. Resmi Gazete, 10.06.2003-25134), kadın işçiler açısından değerlendirilmesi ve bu hükümlerin ILO Sözleşmeleri ve AB mevzuatı ile karşılaştırılması, ilgili hükümler farklı gruplarda toplanarak yapılabilir. İlk değerlendirme, Kanun kapsamına girmeyen kadın işçilerin durumuna ilişkin olacaktır (Md. 4). İkincisi, eşit davranma ilkesi açısından kadın işçileri ilgilendiren hükümlerin değerlendirilmesidir (Eşit davranma ilkesi Md 5, Yer ve su altında çalıştırma yasağı Md. 72, Gece çalıştırma yasağı Md. 73, Ağır ve tehlikeli işler Md. 85, Fazla çalışma ücreti Md 41, Çalışma süresi Md 63, Gebe veya çocuk emziren kadınlar için yönetmelik Md. 88, İşçi'nin haklı nedenle derhal fesih hakkı Md. 24 ve İşverenin haklı nedenle derhal fesih hakkı Md. 25). Üçüncüsü analığın korunmasına ilişkin Kanun hükümlerinin değerlendirilmesidir (Analık. Halinde çalışma ve süt izni Md. 74, işverenin haklı nedenle derhal fesih hakkı Md. 25)" [175]

Diğer bir taraftan Türkiye'de kadın işçilerin eğitim durumlarına göre rakamsal değerlere bakıldığında ise, ilginç istatistikler göze çarpmaktadır. Tablo 78 Grafik 90 ve 91'den anlaşılacağı gibi 2007 yılında okur-yazar olmayan 716,000 kadın işgücünün, işgücüne katılım oranı % 14.2 bunların işsizlik oranı ise % 1.5 olmuştur. Lise altı eğitimlilerin durumuna bakıldığında ise yaklaşık 3.2 milyon işgücü olan bu grupta, işgücüne katılım oranı % 20.3 ve işsizlik oranı ise % 7.1 olmuştur. Lise ve Dengi meslek eğitim seviyesine sahip kadınların işgücü sayısı yaklaşık olarak 1.2 milyon olmuş ve bunların işgücüne katılım oranı % 32.1 ve işsizlik oranı % 24.4 olmuştur. Son olarak yüksek okul eğitim seviyesine sahip olan kadınların işgücü nüfusu yaklaşık olarak 1.1 milyon olmuş ve bu grubun işgücüne katılım oranı % 71 ve işsizlik oranı %13.3 olmuştur.

[175] Seyhan Erdoğdu., "Kadın İşçiler ve Yeni İş Kanunu, Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma",1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s. 23-24

Tablo 78:

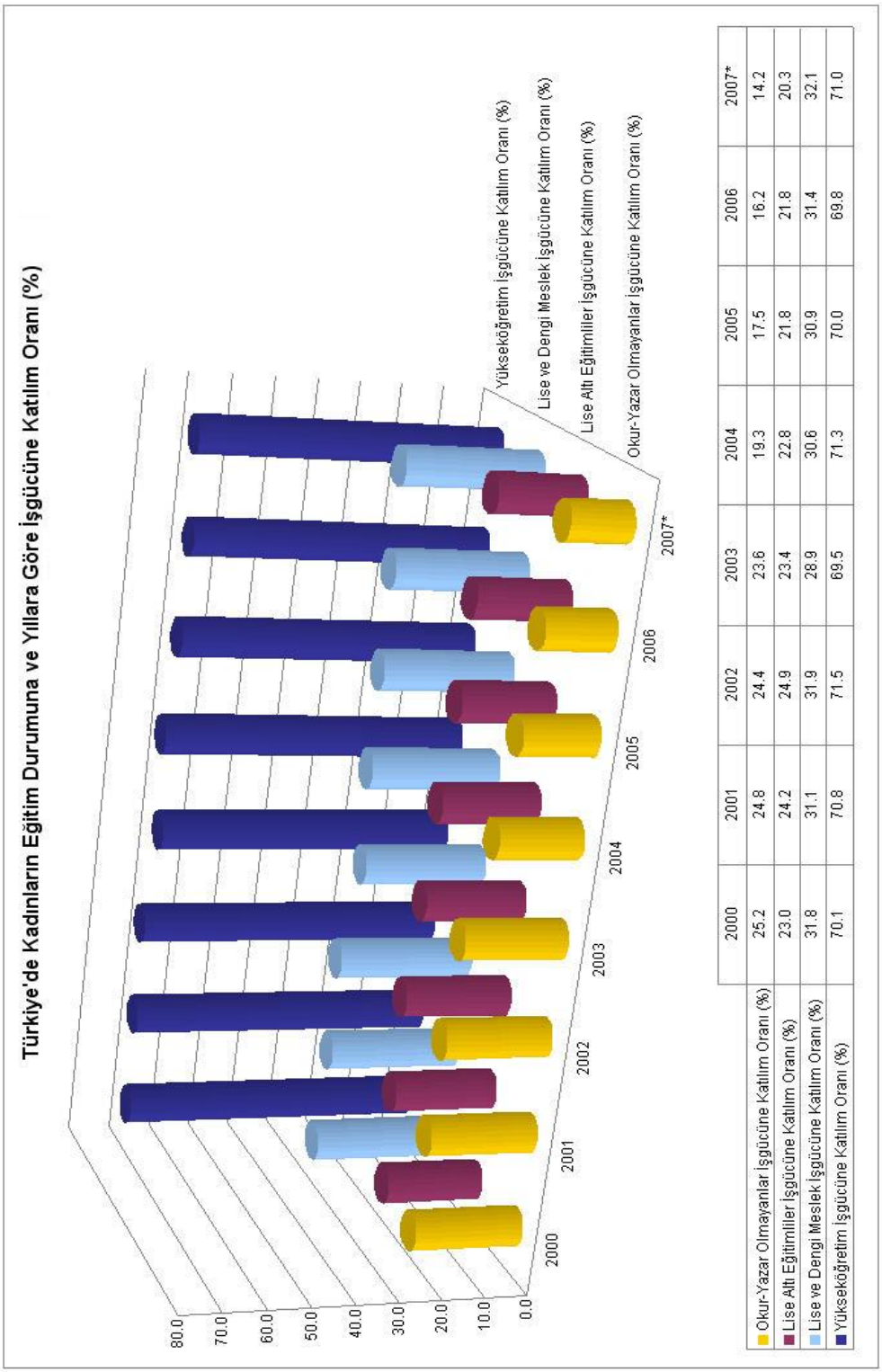
Türkiye'de Kadınların Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İstihdam Değerleri ('000) ve (%)

	Okur-Yazar Olmayanlar					Lise Altı Eğitimliler					Lise ve Dengi Meslek					Yükseköğretim				
	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
2000	1275	1247	28	25.2	2.2	3,309	3,163	146	23.0	4.4	909	760	149	31.8	16.4	695	632	63	70.1	9.1
2001	1280	1266	15	24.8	1.1	3,574	3,356	217	24.2	6.1	885	706	180	31.1	20.3	712	642	71	70.8	9.9
2002	1190	1159	31	24.4	2.6	3,753	3,505	248	24.9	6.6	991	753	237	31.9	24.0	826	704	121	71.5	14.7
2003	1097	1042	55	23.6	5.0	3,595	3,322	273	23.4	7.6	966	768	198	28.9	20.5	897	759	137	69.5	15.3
2004	989	976	13	19.3	1.3	3,531	3,314	216	22.8	6.1	1,018	772	246	30.6	24.2	849	705	144	71.3	17.0
2005	884	867	18	17.5	2.0	3,422	3,178	244	21.8	7.1	1,096	840	256	30.9	23.3	950	815	135	70.0	14.2
2006	828	817	12	16.2	1.4	3,435	3,171	264	21.8	7.7	1,162	906	257	31.4	22.1	1,054	917	137	69.8	13.0
2007*	716	705	11	14.2	1.5	3,224	2,996	228	20.3	7.1	1,220	923	297	32.1	24.4	1,148	996	153	71.0	13.3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

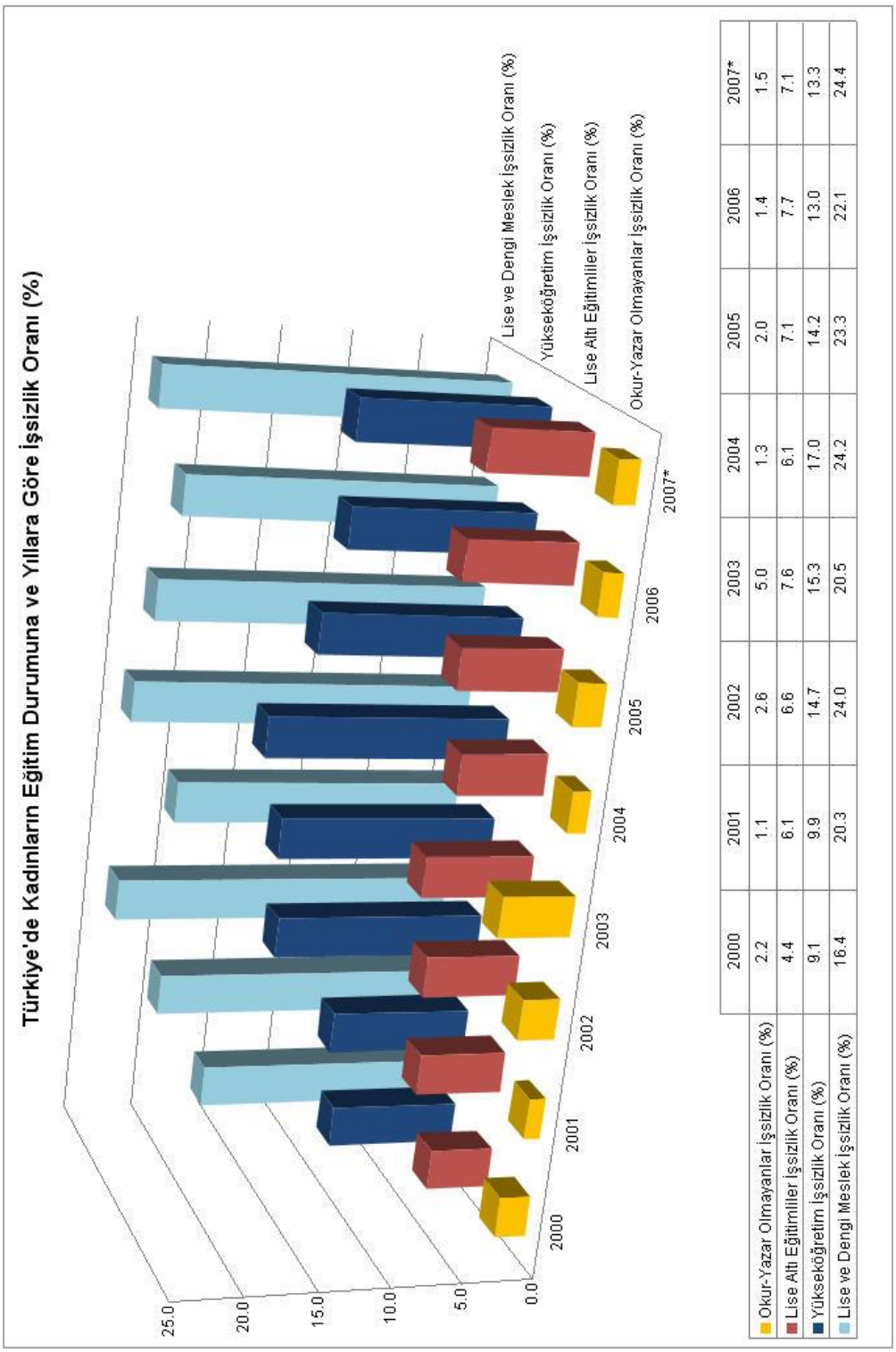
***2007 Değerleri Ocak Aylık Yanıtlamaktadır**

Grafik 90:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Okur-Yazar Olmayanlar İşgücüne Katılım Oranı (%)	25.2	24.8	24.4	23.6	19.3	17.5	16.2	14.2
Lise Altı Eğitimliler İşgücüne Katılım Oranı (%)	23.0	24.2	24.9	23.4	22.8	21.8	21.8	20.3
Lise ve Dengi Meslek İşgücüne Katılım Oranı (%)	31.8	31.1	31.9	28.9	30.6	30.9	31.4	32.1
Yükseköğretim İşgücüne Katılım Oranı (%)	70.1	70.8	71.5	69.5	71.3	70.0	69.8	71.0

Grafik 91:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Okur-Yazar Olmayanlar İşsizlik Oranı (%)	2.2	1.1	2.6	5.0	1.3	2.0	1.4	1.5
Lise Altı Eğitimliler İşsizlik Oranı (%)	4.4	6.1	6.6	7.6	6.1	7.1	7.7	7.1
Yükseköğretim İşsizlik Oranı (%)	9.1	9.9	14.7	15.3	17.0	14.2	13.0	13.3
Lise ve Dengi Meslek İşsizlik Oranı (%)	16.4	20.3	24.0	20.5	24.2	23.3	22.1	24.4

6.3.5. Türkiye'de Kadın İstihdamı

Gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre daha hızlı artan nüfus, beraberinde işgücü artışını da getirmektedir. Ancak büyümeye bağlı olarak istihdamda görülen genişleme yetersiz kalmaktadır. [54] Türkiye gelişmekte olan ülkeler kategorisinde ve sanayileşme sürecinde olmasına rağmen, tarım toplumu olma özelliğini sürdürmektedir. Batı toplumlarının aksine olan bu durum nedeniyle istihdam edilenlerin en az yarısı tarım sektöründe çalışmakta, bu oran kadın için giderek artmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekle olan ülkelerde kadın çalışma hayatı içinde farklı bir durum yaratmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çalışma hayatında ayrımcılık giderek azalmış hatta terk edilmiş olmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerde halen kadın ve erkek işgücü arasında büyük farklılıkların devam ettiği görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı, ekonomik büyümeye, emek piyasalarının yapısına, izlenen istihdam politikasına, eğitim düzeyine, sosyal ve kültürel yapıya, nüfus yapışma bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Tüm ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranı erkeklerden düşük oranda iken, gelişmiş ülkelerde kadın erkek işgücü arasındaki fark giderek azalmaktadır.[176] Türkiye, OECD (İktisadı İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ülkeleri arasında kadınların işgücüne katılım oranı en düşük ülkeler arasında son sıralarda yer almaktadır.

Türkiye'deki kadınların istihdam yönü ele alındığında bu konuda hala zorlukların olduğu görülmektedir. 4857 sayılı yeni İş Kanununda kadın işgücünü koruyan olumlu değişiklilere rağmen, Türkiye'de kadınların istihdamında sıkıntılar yaşandığı açıkça görülmektedir. Sayısal olarak değerlendirme yapıldığında Tablo 79 ve Grafik 92'den anlaşıldığı üzere Türkiye'de son 8 yılda kadın istihdamı konusunda azalmalar yaşanmıştır. Türkiye'deki Kadın istihdamın azalması, Türkiye'de son yıllarda yaşanan istihdam alanındaki azalması doğrudan bağlantılı olmuştur. Bu konudaki rakamlara bakılırsa, 2000 yılında 5.8 milyon olan kadınların istihdam nüfusu yaklaşık 0.9 milyon azalarak 2008 yılında 4.9 milyona düşmüştür. Kadınların istihdam oranına bakıldığında da bu düşüşü görmek mümkündür. 2000 yılında kadınların istihdam oranı % 24.9 olmuş ve bu oran 2008 yılında % 19.8'e gerilemiştir.

---

[176] OECD, **Employment Outlook**, Paris., 2003, p.1-4

Tablo 79:

Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre İstihdam Nüfusu ('000) ve Oranı (%)

	İstihdam Edilenler ('000)	İstihdam Oranı (%)
2000	5,801	24.9
2001	5,969	25.1
2002	6,122	25.3
2003	5,891	23.9
2004	5,768	22.9
2005	5,700	22.3
2006	5,452	22.3
2007	5,528	22.2
2008	4,973	19.8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 92:

Türkiye'deki kadınların işsizlik ile ilgili istatistiklerine bakıldığında Tablo 80 ve Grafik 93'ten görüldüğü üzere, 2000 yılında 387,000 olan kadınların işsizlik nüfusu yaklaşık 200 bin artarak 2008 yılında 627,000'e ulaşmıştır. Kadınların istihdam oranına bakıldığında da bu çıkışı görmek mümkündür. 2000 yılında kadınların işsizlik oranı % 6.3 olmuş ve bu oran 2008 yılında % 11.2'e yükselmiştir.

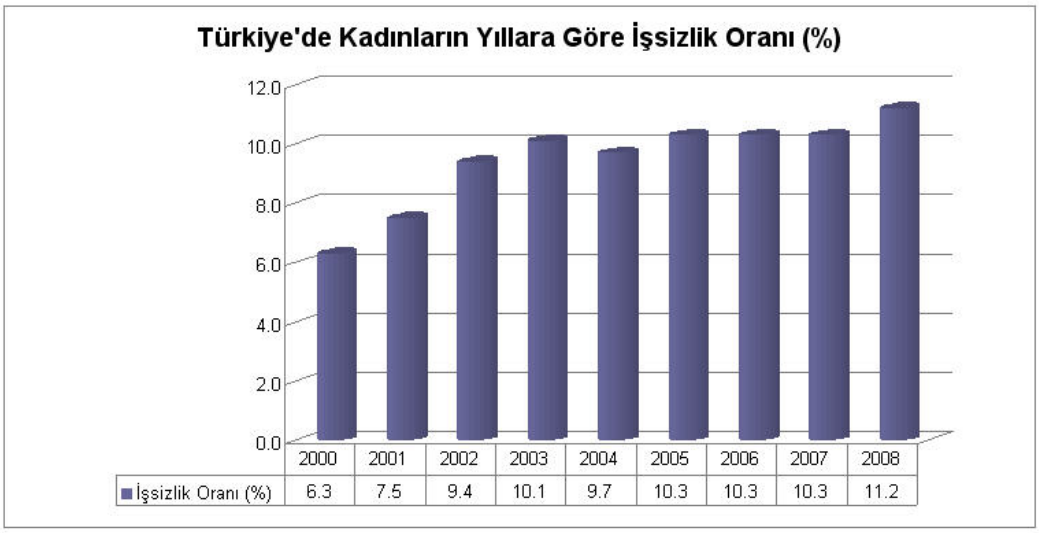
Tablo 80:

Türkiye'de Kadınların Yıllara Göre İşsizlik Nüfusu ('000) ve Oranı (%)

	İşsizlik Nüfusu ('000)	İşsizlik Oranı (%)
2000	387	6.3
2001	482	7.5
2002	638	9.4
2003	663	10.1
2004	620	9.7
2005	652	10.3
2006	629	10.3
2007	631	10.3
2008	627	11.2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 93:

Son zamanlarda gelişmiş ülkelerde kadınların istihdama katılım oranının artması, kadınlara yönelik mesleki eğitimin yaygınlaştırılması ile yeni iş imkânlarının oluşması neticesi oluşmuştur. Özellikle yaratılan yeni iş imkânları ve esnek çalışma koşulları kadınların işgücüne katılım oranlarını arttırmıştır. Kadınların çocuk sahibi olması çalışma hayatında kadın için engel teşkil ederken, part-time işler çocuklu kadınların istihdamını önemli ölçüde arttırmaktadır.[177]

Yaş gurubuna göre Türkiye'de kadınlar en fazla 20-29 yaşlarında çalışmaya başlamakta, evlilik, doğum gibi nedenlerle erken yaşlarda çalışma hayatından ayrılmakta ve bir daha çalışmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde kadınlar çalışma hayatından kısa süreli uzaklaşmaktadır. Türkiye'de yüksek gelirli ve eğitimli kadınlar çalışma hayatına uzun süreli devam edebilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Tablo 81 ve Grafik 94'e bakıldığında Türkiye'de 25-49 yaş arasında olanların işgücüne katılımı ile ilgili istatistiklere bakıldığında kadınların işgücüne katılma oranı %29.9 iken erkeklerin işgücüne katılma oranı %91.5 olmuştur. Bu durumu kadınların evlilik ve doğum konularına bağlamak mümkündür.

[177] Ferhunde **Özbay**, **Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme** ", S. Tekeli (Yay. Haz.), Kadın Bakış Acısından 1980'er Türkiye'sinde Kadınlar, İletişim Yayıncılık, istanbul, ss. 163

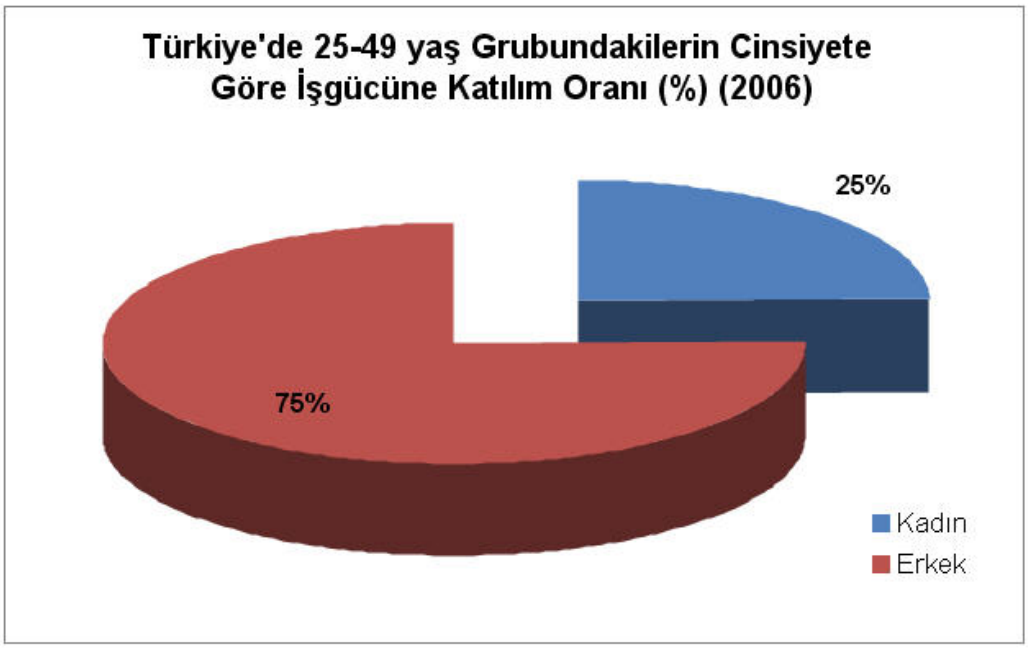
Tablo 81:

Türkiye'de 25-49 yaş Grubundakilerin Cinsiyete Göre Sayıları ve İşgücüne Katılım Oranları (%) (2006)

	25-49 Yaş Grubu	
	Kadın	Erkek
15 ve Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus ('000)	13480	13810
İşgücü ('000)	4031	12640
İşgücüne Katılma Oranı (%)	29.9	91.5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 94:

Emek piyasalarında diğer bir sorun ücret eşitsizliğidir. Çalışma hayatında kadınların düşük eğitim ve iş deneyiminin olmaması sonucu düşük ücret alması doğal karşılanırken, aynı işe farklı ücret emek piyasasında cinsiyet eşitsizliğinin diğer bir göstergesidir. Enformel işlerde çalışan kadınlar ise, sendikal destekten yoksun kalmaktadırlar. Eğitimli kadınlar ise, formel işlerde çalışarak istihdama dahil olmaktadır.

Diğer bir taraftan Türkiye'deki 55-64 yaş arasındaki kadınların istihdamdaki durumlarına bakacak olursak, Tablo 82 ve Grafik 95'te görüldüğü gibi 2006 yılında kadınların istihdam oranının % 17 olduğu görülmektedir. 55-64 yaş arasındaki kadınların işgücüne katılma oranı %15, işsizlik oranın ise bunun %0.9 olduğunu görmek mümkündür.

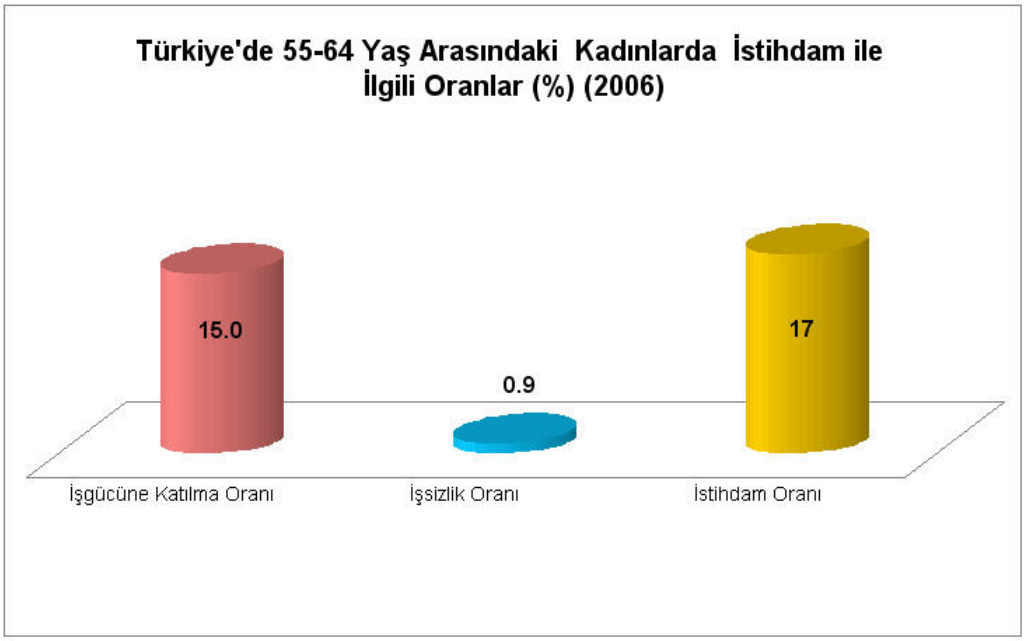
Tablo 82:

Türkiye'de 55-64 Yaş Arasındaki Kadınlarda İstihdam ile İlgili Değerler ('000) (%) (2006)

	55-64 Yaş Arası Kadınlar
Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	2,328
İşgücü	350
İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	1,937
İstihdam Edilen Toplam	387
İşsiz	3
İşgücüne Katılma Oranı	15.0
İşsizlik Oranı	0.9
İstihdam Oranı	17

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 95:

Türkiye'deki kadınların çalıştığı sektörlere bakacak olursak, Tablo 83 ve Grafik 96 ile 97'den anlaşılacağı üzere 2006 yılında kadınların birkaç sektörde toplandıkları görülmüştür. Bu sektörler aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi % 19.8 ile İmalat Sanayi, % 24.9 ile Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri, % 40 ile Eğitim, % 46.3 ile Tarım Ormancılık, % 51.4. ile Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler sektörleri olmuştur.

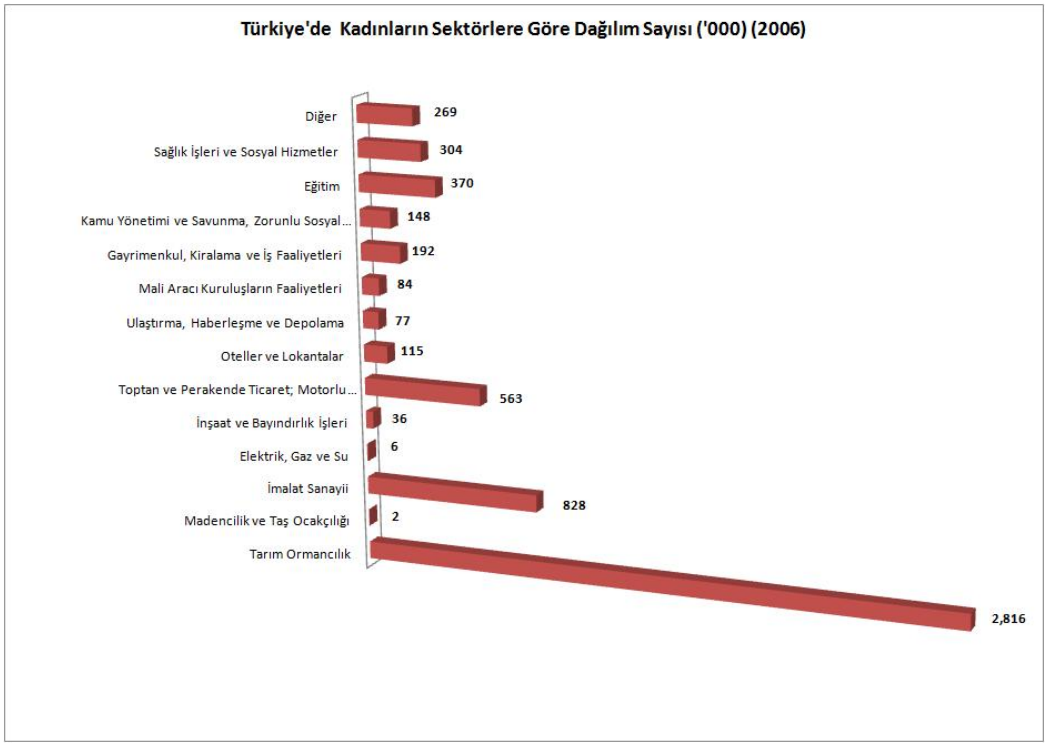
Tablo 83:

Türkiye'de Kadınların Sektörlere Göre Dağılımı ('000) (%) (2006)

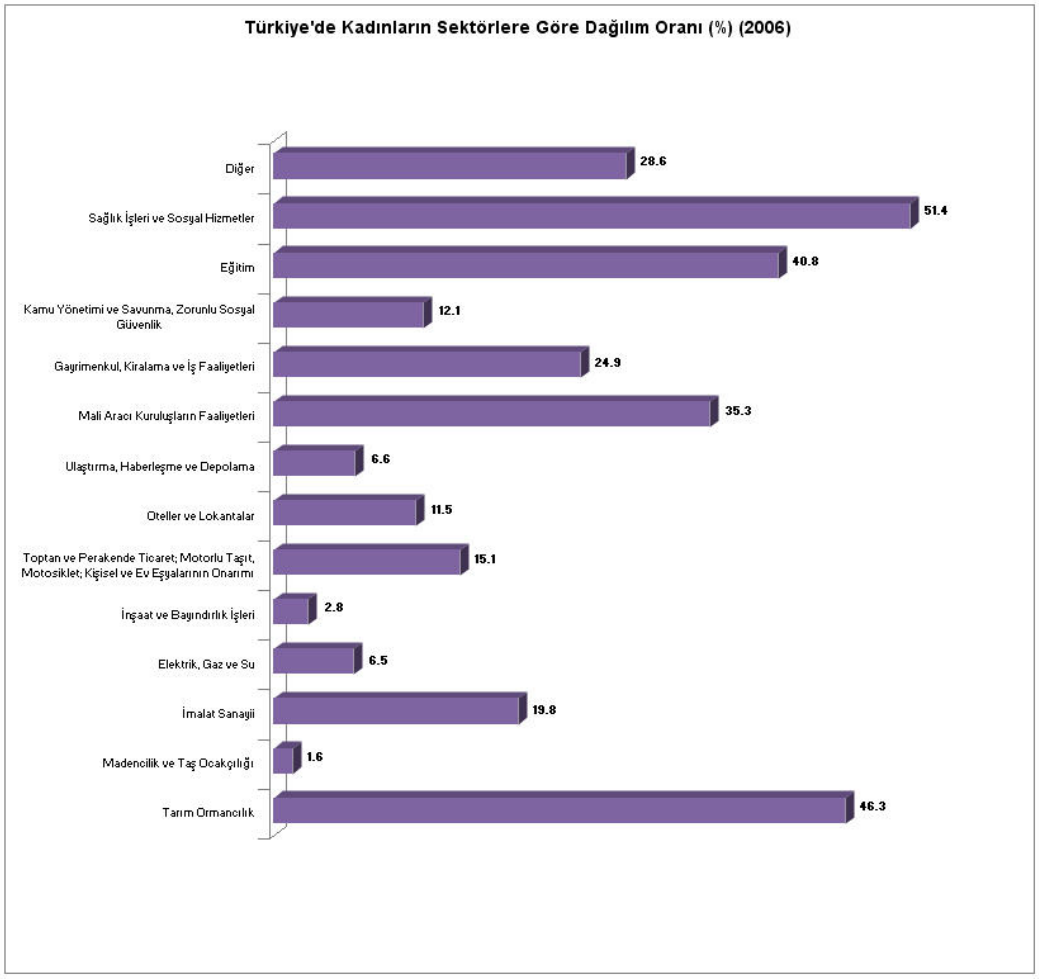
Sektörler	Toplam	Kadın	Oran (%)
Tarım Ormancılık	6,088	2,816	46.3
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	128	2	1.6
İmalat Sanayii	4,186	828	19.8
Elektrik, Gaz ve Su	93	6	6.5
İnşaat ve Bayındırlık İşleri	1,267	36	2.8
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt, Motosiklet; Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	3,729	563	15.1
Oteller ve Lokantalar	1,001	115	11.5
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	1,163	77	6.6
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	238	84	35.3
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	772	192	24.9
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	1,225	148	12.1
Eğitim	907	370	40.8
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	591	304	51.4
Diğer	942	269	28.6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 96:

Grafik 97:

Türkiye'deki kadın yöneticilerinin bakıldığında, kadın ve erkek sayısı arasındaki ayırımın net bir şekilde görülmektedir. Tablo 84' ve Grafik 98'ten detaylı bir şekilde görülebileceği gibi 2006 yılındaki dağılıma bakıldığında Türkiye'de üst ve orta düzey kadın yöneticilerinin sayısı 18,702 olurken bu rakam erkelerde 63,773 olmuştur. Bu konudaki oranlara bakıldığında ise erkek yöneticilerin oranı %77 iken, kadın yöneticilerin oranı sadece % 23'te kalmıştır.

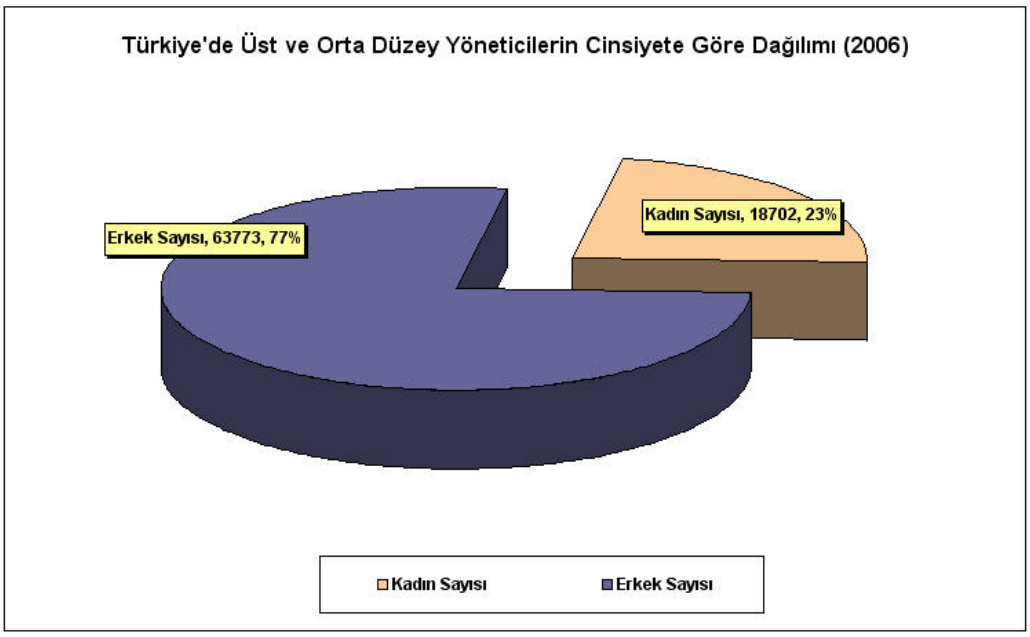
Tablo 84:

Türkiye'de Üst ve Orta Düzey Yöneticilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2006)

Unvan Grup Adı	Kadın Sayısı	Erkek Sayısı	Toplam	Kadın %	Erkek %
A.O.Ç Müdür Yardımcısı V.	0	1	1	0	100
A.O.Ç Müdürü	0	1	1	0	100
Araştırmacı Özelleştirme	0	2	2	0	100
AYM Geçici Raportör	1	2	3	33.33	66.67
Başhekim Yardımcısı	1	2	3	33.33	66.67
Başkan	9	122	131	6.87	93.13
Başkan Vekili	0	2	2	0	100
Başkan Yardımcısı	5	52	57	8.77	91.23
Başsavcı	1	0	1	100	0
Bölge Müdür Yardımcısı	37	640	677	5.47	94.53
Bölge Müdürü	11	411	422	2.61	97.39
Bölüm Başkan Yardımcısı	0	1	1	0	100
Bölüm Başkanı	1	4	5	20	80
Daire Başkan Vekili	1	1	2	50	50
Daire Başkan Vekili (Akademik)*	0	1	1	0	100
Daire Başkan Yardımcısı	24	294	318	7.55	92.45
Daire Başkanı	301	1739	2040	14.75	85.25
Daire Başkanı +Teftiş Kur.Bşk.Hukuk Müş.+Savunma Sekreteri	0	11	11	0	100
Dekan	72	424	496	14.52	85.48
Dekan Yardımcısı	199	647	846	23.52	76.48
Dev.Kons.Müdürü	0	1	1	0	100
Devlet Konservatuarı Müdür Yardımcısı	1	1	2	50	50
Devlet Konservatuarı Müdürü	0	1	1	0	100
Diğer personel	89	137	226	39.38	60.62
Enstitü Müdür Yardımcısı	110	256	366	30.05	69.95
Enstitü Müdürü	58	169	227	25.55	74.45
Enstitü Sekreteri	11	15	26	42.31	57.69
Fakülte Sekreteri	17	43	60	28.33	71.67
Fakülte Sekreteri+Enstitü Sekreteri+Yüksekokul Sekreteri	6	37	43	13.95	86.05
Genel Müdür	7	170	177	3.95	96.05
Genel Müdür Yardımcısı	34	480	514	6.61	93.39
Genel Sekreter	3	8	11	27.27	72.73
Genel Sekreter Vekili (Akademik)*	0	1	1	0	100
Genel Sekreter Yardımcısı	2	8	10	20	80
Grup Başkanı *	3	26	29	10.34	89.66
Hastane Baş Müdürü	0	1	1	0	100
Hastane Baş Müdürü (Üniversite)	0	3	3	0	100
Hastane Müdür Yardımcısı	1	3	4	25	75
Hastane Müdürü	0	3	3	0	100
Hukuk Müşaviri	1	2	3	33.33	66.67
I. Hukuk Müşaviri	1	0	1	100	0
İç Denetçi	0	2	2	0	100
İl Müdür Yardımcısı (Eş Değeri)	394	2851	3245	12.14	87.86
İl Müdürü (Eş Değeri)	297	3459	3756	7.91	92.09
İşletme Müdürü	0	1	1	0	100
Kaymakam	14	686	700	2	98
Koruma ve Güv.Şefi	0	4	4	0	100
Mali Hizmetler Uzmanı	1	0	1	100	0
Merkez Müdür Yardımcısı	4	10	14	28.57	71.43
Merkez Müdürü	3	12	15	20	80
Merkez Müdürü(Başhekim)	0	1	1	0	100
Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcısı	11	17	28	39.29	60.71
Meslek Yüksekokulu Müdürü	3	15	18	16.67	83.33
Müdür	1	7	8	12.5	87.5
Müdür (Diğer)	1741	9110	10851	16.04	83.96
Müdür (Eş Değeri)	399	1410	1809	22.06	77.94
Müdür V.	1	3	4	25	75
Müdür Yardımcısı	2	4	6	33.33	66.67
Müdür Yardımcısı (Diğer)	2119	5620	7739	27.38	72.62
Müsteşar	0	19	19	0	100
Müsteşar Yardımcısı	2	77	79	2.53	97.47
Rektör	5	54	59	8.47	91.53
Rektör Danışmanı	1	12	13	7.69	92.31
Rektör Yardımcısı	18	138	156	11.54	88.46
Savcı	18	25	43	41.86	58.14
Sivil Savunma Uzmanı	0	1	1	0	100
Şef	10183	21616	31799	32.02	67.98
Şef (İdari) - Şef (Teknik)	25	29	54	46.3	53.7
Şef (Özelleştirme)	5	22	27	18.52	81.48
Şef + Ajans Amiri	45	321	366	12.3	87.7
Şef ve Diğer Personel	7	240	247	2.83	97.17
Şube Müdür Vekili	3	8	11	27.27	72.73
Şube Müdürü	1810	10103	11913	15.19	84.81
Şube Müdürü (Uzman)	4	4	8	50	50
Şube Müdürü+İşletme Md.	4	56	60	6.67	93.33
Tetkik Hakimi	96	143	239	40.17	59.83
Üye	32	36	68	47.06	52.94
Vali	0	155	155	0	100
Vali Yardımcısı	4	442	446	0.9	99.1
Yurt Müdür Vekili	2	2	4	50	50
Yurt Müdürü	7	6	13	53.85	46.15
Yüksekokul Müdür Yardımcısı	296	773	1069	27.69	72.31
Yüksekokul Müdürü	121	516	637	19	81
Yüksekokul Sekreteri	17	41	58	29.31	70.69
Genel Toplam	18702	63773	82475	22.68	77.32

Kaynak: Devlet Personel Başkanlığı

Grafik 98:

Diğer bir taraftan Türkiye de yarı zamanlı çalışan kişilerin durumuna bakıldığında, kadınların erkeklere oranla daha fazla yarım gün işlerde çalıştığı görülmektedir. Kadınların erkeklere oranla daha fazla yarım gün işlerde çalışması durumu kadının toplumda olan ve geleneksel olarak kabul edilen annelik ve aile içi görevlerinden dolayı açıklanabilir. Tabi bunun yanında kandınlar erkeklere kıyasla hala iş piyasasında dezavantajlı durumda olması, erkeklere göre daha az ücret alması kadınların daha çok yarım gün işlere yönelmesini sevk etmiştir. Bu konudaki rakamlara bakıldığında Tablo 85 ve Grafik 99'dan görüleceği üzere haftada 0-16 saat çalışanların cinsiyetine göre durumuna bakıldığında kadınların % 8.3 erkelerin ise % 2 olduğu görülmektedir. Bununla beraber haftada 17-35 saat çalışan kişilerin durumuna bakıldığında yine kadınların erkeklere nazaran üstün oldukları görülmüş ve kadınlar % 23.6 olurken, erkekler %7.8'de kalmıştır.

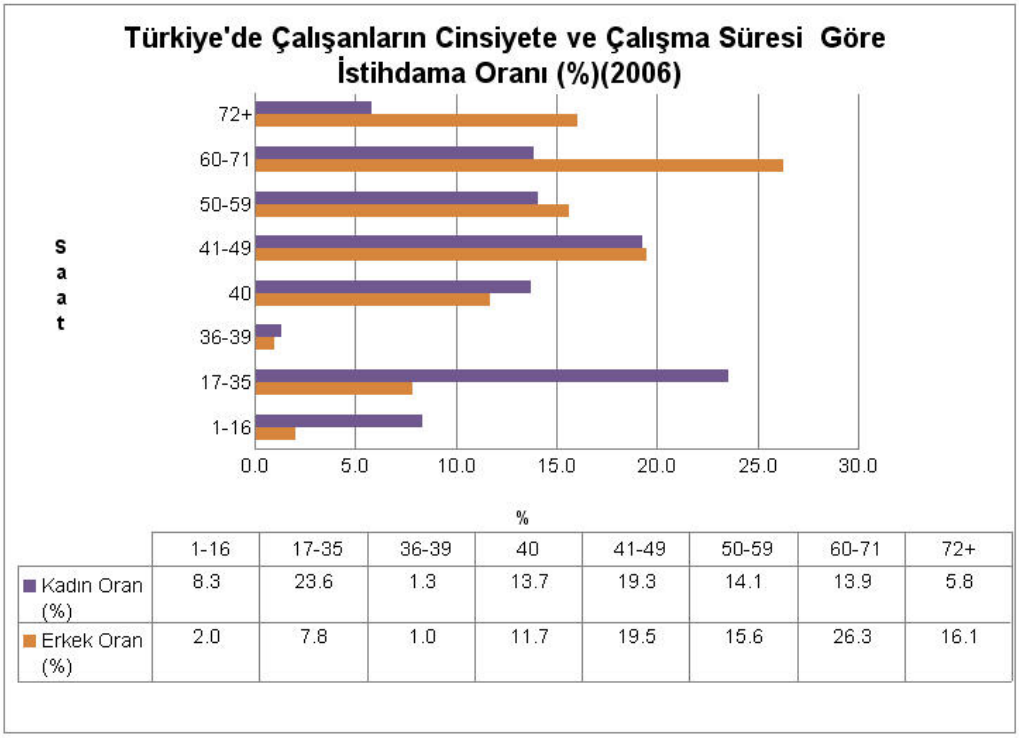
Tablo 85:

Türkiye'de Çalışanların Cinsiyete ve Çalışma Süresine Göre Sayıları ve İstihdama Oranları (%)(2006)

Haftalık Çalışılan Saat	Kadın Sayısı ('000)	Erkek Sayısı ('000)	Kadın Oran (%)	Erkek Oran (%)
1-16	471	326	8.3	2.0
17-35	1336	1251	23.6	7.8
36-39	73	152	1.3	1.0
40	777	1861	13.7	11.7
41-49	1092	3108	19.3	19.5
50-59	800	2490	14.1	15.6
60-71	788	4187	13.9	26.3
72+	328	2563	5.8	16.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 99:

	1-16	17-35	36-39	40	41-49	50-59	60-71	72+
Kadın Oran (%)	8.3	23.6	1.3	13.7	19.3	14.1	13.9	5.8
Erkek Oran (%)	2.0	7.8	1.0	11.7	19.5	15.6	26.3	16.1

6.3.6. Kadınların İşgücü Piyasasına Katılamama Nedenleri

Kadınların işgücü piyasasına yeterince katılamama nedenleri genel olarak şu başlıklar altında toplanmaktadır,

Kadınların Eğitim Düzeylerinin Düşük Olması: 2004 Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu'na89 göre; ilk, orta ve yüksek eğitimde kız çocuklarının okullaşma oranları yüzde 68'dir. Bu oran Türkiye'yi dünya sıralamasında 110'uncu sıraya itmiştir. Kadınların Ücretlerinin Düşük Olması: 2004 Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu hesaplamalarına göre, Türkiye'de kadınlar, erkeklerin kazandığı ücretin ancak yüzde 60'ını kazanmaktadır.

Kadınların Ev ve İş Yaşamlarını Uyumlaştırmalarına Yardımcı Olacak Destekleyici Mekanizmaların Bulunmaması: Kadınların dışarıda da çalışması durumunda bile ev, aile, çocuklar ve diğer aile fertlerinin her türlü bakımını zorunlu kılan toplumsal rol dağılımı, çalışan kadınların dışarıda çalışmayı ikinci bir yük şeklinde hissetmelerine neden olmaktadır. Bu da pek çok kadının ev dışında çalışma yaşamına katılamamalarına veya işten ayrılmalarına yol açan önemli sebeplerden birini oluşturmaktadır.

İşyerinde Cinsel Taciz: Kadınların bedenleri ve cinsellikleri üzerindeki baskılar ve taciz, kadınları tüm kamusal ve ortak olanlardan olduğu gibi iş yaşamından da uzaklaştırmaktadır.

Aileden İzin Alamama: Kadınların iş hayatına girişleri önündeki bir diğer engel eşlerinden veya aile büyüklerinden izin alamamalarıdır. Yapılan bir çalışmada evlendikten sonra koca veya babalarının işi bırakma baskısıyla karşılaştıklarını belirten kadınların oranı yüzde 24'tür. Yeni Medeni Kanun'a göre kadınların böyle bir izin alma zorunluluğu kalmamıştır; ancak uygulamada geleneksel tutumlar sürmektedir. Ayrıca, ailedeki erkekler, eşlerinin, kız kardeşlerinin veya diğer kadın akrabalarının başka bir erkeğin yanında çalışmasını neredeyse bir namus meselesi

haline getirmektedir. Bu durum çıkan yasaları işletemeyecek denli güçlü bir kabule ve geleneğe dönüşmüştür.[178]

6.3.7. Türkiye'de Kadın Sivil Toplum Kuruluşları

Kadın erkek eşitliği, doğrudan ve dolaylı cinsiyet ayrımcılığı sorunu günümüzün önemli sorunlarından biridir. Kadın- erkek eşitliği, doğrudan ve dolaylı cinsiyet ayrımcılığı sorunu, kadınların çalışma hayatına katılmaları ve kadın olmaktan kaynaklanan fiziksel özelliklerinden dolayı ayrımcılık ve cinsel taciz gibi olaylarla karşılaşmaları olarak tarif edilir. Bu durumlarla karşılaşan kadınlar haklarını savunmada veya korumada yetersiz kalmamak için kanuni haklarını bilmeleri gereklidir.

Türkiye cinsiyet ayrımcılığı ve cinsel tacizin en çok yaşandığı ülkeler arasındadır. Türkiye'de Avrupa Birliği'nde olduğu kadar güçlü ve etkili yaptırımlar maalesef uygulama alanı bulamamıştır. Konunun çözümünde kadın sivil toplum kuruluşlarının yararı büyüktür. Kadın Sivil Toplum Kuruluşları'nın son zamanlardaki en büyük başarısı, Kadın Bakış Açısı ile Türk Ceza Kanunu hazırlanmasında olmuştur. Bu kuruluşların çalışmalarıyla kadının istismar edilmesi, aşağılanması, gayri ahlaki ortamların içine sürüklenmesi gibi konularla mücadele edilmesi mümkündür.

Kadına yönelik şiddetin önlemesini, sonlandırılmasını ciddiye alan ülkeler, şiddete maruz kalan kadının evden uzaklaşması yerine şiddet uygulayanın evden uzaklaştırılmasının daha iyi olacağını düşünmüş ve kendisine şiddet uygulanan açısından bakıldığında koruma emri, uygulayan açısından bakıldığında uzaklaştırma emri diye adlandırılan tedbir kararlarını içeren yasalar çıkartmışlardır. 4320 sayılı yasa dünyadaki bu uygulamanın kadın sivil toplum kuruluşları tarafından Türkiye'ye getirilmesi sonucu çıkartılmıştır. Türkiye yine kadın örgütlerinin çalışması sonucu 2000 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne koyduğu çekinceleri kaldırmış ve bu sözleşmeye ek olan İhtiyari

[178] Nevin Şenol, Ceren İsat ve Aysun Sayın, "Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecini İzleme Programı Kadınlar ve Erkekler İçin Eşit Fırsatlar: Türkiye", İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, Aralık 2004, s. 84-85.

Protokol'ü imzalayarak kadınlara, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne başvurma hakkı tanımıştır.

Türkiye'de Kadın Sivil Toplum Kuruluşları gibi birçok dernek, vakıf ve kulüplerden söz edebiliriz. Bu kuruluşlar kadınların yaşadığı sorunlara çözüm bulma konusunda çalışmalar yapmaktadır. Türkiye'de Kadın ve Kadının Statüsünün Yükseltilmesi Konusunda Çalışmalar Yapan Oluşumlar ve Sivil Toplum Kuruluşlarına bakıldığında ise bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

- Türk Kızılayı Kadın Kolları;
- Soroptimist Kulüpleri,
- Uçan Süpürge,
- Lion Kulüpleri,
- Ankara ve İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi,
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği,
- Türk Kadınlar Birliği Derneği,
- Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu,
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği,
- KA-DER,
- İş Kadınları Derneği,
- Uluslar arası Hukukçu Kadınlar Federasyonu,
- İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği,
- İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi,
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı,
- Kadınlarla Dayanışma Vakfı Kadın Kültür ve İletişim Vakfı,
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı,
- Kadın Girişimciler Derneği,
- Türkiye İş Kadınları Derneği,
- Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği,
- Kadın Araştırmaları Derneği,
- Türk-Amerikan Kadınları Kültür ve Yardım Derneği,
- Türk-Çin Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği,
- Türk-Japon Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği,

- Türk-Kore Kadınları Dostluk ve Kültür Derneği,
- Türk-Pakistan Kadınları Dostluk Derneği.

SONUÇ

Avrupa Birliği sosyal politikası, Avrupa Birliği'nin kendi tarihinin ötesinde Avrupa'nın sosyal köklerine ve geleneklerine dayalıdır. İki yüz yılı aşkın bir sosyal mücadelenin ve elli yılı aşkın Avrupa bütünleşmesinin ürünü olan sosyal haklara[1] ilişkin AB standart ve uygulamaları ülkemiz gündeminde çok daha fazla yer kaplamaktadır.

Avrupa merkezli bir kavram olan ve ulus devlet ölçeğinde ortaya çıkan sosyal politika, doğası gereği farklı sosyal ve siyasal güçler arasında temel bir çekişme ve mücadele konusu olmuştur. Sosyal politikanın, bu özelliği küreselleşme ve Avrupa bütünleşmesi sürecinde de devam etmiş, tartışmanın bir ucunda yurttaşların ve emeğin sosyal Avrupası yaklaşımı, diğer ucunda ise sermayenin engelsiz bütünleşmesi ve piyasaların olabildiğince serbestleştirilmesi, kuralsızlaştırılması yaklaşımı yer almıştır.

Sosyal politika, özellikle 1980'lerden bu yana AB içinde derin bir ihtilaf kaynağı olmayı sürdürmüştür. Sorunun temelinde AB'nin gelecekteki en uygun ekonomik ve siyasal modelinin ne olması gerektiği tartışması yatmış, Polonya'nın kavramsal çerçevesini kullanacak olursak, piyasa ile onu kısıtlayıcı önlemler arasındaki gerilim ve çift yönlü hareket bu kez ulusal üstü düzeyde devam etmiştir.

Piyasaların ulusal sınırlar ötesine genişlemesinin, daha fazla ekonomik etkinlik, üretim ve başarıyı beraberinde getireceğini savunan neo-klasik iktisat teorisine dayalı[2] Avrupa bütünleşme süreci, "sosyal" değil "ekonomik" bir temele dayalı olarak başlamış ve bütünleşmenin ilk 30 yılına bu yaklaşım egemen olmuştu[3]. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran liberal yaklaşımlı Roma Antlaşması (1957) "sosyal" boyutu piyasaya, bir diğer deyişle ekonomide sağlanan bütünleşmeye bağlamıştır. Başarılı bir ekonomik bütünleşmenin sonucunda Topluluk içinde bir sosyal bütünleşme kendiliğinden sağlanmıştır[4]. Bu nedenle Roma Antlaşmasında son derece sınırlı sosyal hükümler yer almıştır ve kuruluştan, 1970'lere kadar AET'nin

[1] Meryem Koray, **Avrupa Toplum Modeli (Nereden Nereye)**, İstanbul: Tüses Yayınları, 2002.
[2] Robert R. Geyer, **Exploring European Social Policy**, Cambridge: Polity Press, 2000, s. 21-22.
[3] Mesut Gülmez, **Avrupa Birliğinde Sosyal Politika**, Ankara: Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, 2003. s.2.
[4] **A.e.,** s.3.

ortak bir sosyal politikasından söz edilememektedir[5]. Sosyal politika bu dönemde marjinal bir alan olma özelliğini korumuştur. Bu yıllarda *negatif bütünleşme* engelleri aşılmış olmasına rağmen, AET iktisadi, sosyal ve siyasi açıdan zayıf bir birlik görünümündedir. 1960'ların sonlarında başlayıp 70'lerin ortalarına kadar devam eden işçilerdeki militanlaşma dalgası ve eşitlikçi yönelimler, Topluluğun sosyal politikasının değişmesinde etkili olmuş ve düşük profilli sosyal politika yaklaşımı yerini 1970'lerin başlarında daha müdahaleci bir tarza bırakmıştır[6]. Ancak 70'lerin ortasından itibaren Dünya ekonomisinde yaşanan yavaşlama ve sosyal hareketlerdeki düşüş, Topluluk ülkelerinin sosyal politikaya ilişkin tutumunun değişmesine yol açmıştır[7].

1980'lı yıllar; Keynesyen iktisat politikalarının ve ona dayalı sosyal uzlaşmanın sona ermesine tanıklık etmiştir. Bu sonuç sadece bir dizi makro ekonomik politika bütününün çöküşü değil aynı zamanda ulusal devlete dayalı bir politika tarzının da yetersizliği anlamına gelmiş ve ulusal devlet, sosyal refah politikalarının biricik aktörü olmaktan çıkmıştı. Öte yandan, önce Tek Avrupa Senedi ve daha sonra da Maastricht Antlaşması ile Topluluğun karar alma süreçleri ulusaldan, ulusal üstü düzeye kaymaya başlamıştı. Bu süreç, iki projenin mücadelesi ve çekişmesi ile belirlenmişti: Yeni liberal proje ile düzenlenmiş kapitalizm projesi ya da Anglo-Amerikan modeli ile Kıta Avrupası modeli.

Bu iki modeli, iki ayrı eksende ele almak mümkün: Birinci eksen; sosyal müdahaleden piyasa liberalizmine uzanan sağ/sol ekseni, diğeri ise ulusal devletin restorasyonundan federal bir Avrupa fikrine uzanan ulusal/ulusal üstü ekseni. Düzenlenmiş kapitalizm ya da piyasaya müdahale modeli sol ve ulusal üstü yaklaşımların kesiştiği alanda ortaya çıkarken, yeni liberalizm ise sağ ve ulusal eksenlerin kesiştiği alanda ortaya çıkmıştır. Böylece sosyal korumacı yaklaşım, karar süreçlerinin ve sosyal politikanın Avrupa ölçekli hale getirilmesini savunurken, yeni liberalizm Avrupa ölçeğinde bir sosyal politikaya ve Avrupa ölçekli demokratik

[5] Ali Güzel, "Roma ve Maastricht Antlaşmaları Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye", **Metin Kutal'a Armağan**, Ankara: Tühis, 1998Güzel (1998), s.100.
[6] Guglielmo Carchedi, **For Another Europe A Class Analysis of European Economic Integration**, London: Verso, 2001,p.240.
[7] **A.e,** p. 240.

kurumların (örneğin Parlamentonun) güçlendirilmesine karşı çıkmış, sosyal politikanın ulusal devletlerin yetki alanında kalmasında ısrar etmiştir[8].

Bu çerçevede, Avrupa sermaye hareketlerinin keyfiliğinin, piyasa anarşisinin ve otoriter ulus ötesi şirketlerin sosyal dengeyi bozucu stratejilerinin dizginlenmesi için sosyal politikaya ilişkin iradenin ve kurumların AB düzeyinde oluşturulmasının gerekli olduğunun altı çizilmiştir[9]. Küreselleşme süreciyle birlikte özellikleri ne olursa olsun ulusal hükümetlerin, artan bir biçimde ulus ötesi ağlara takıldıklarını ve bağımlı hale geldiklerini; seçtikleri sosyal politika ne olursa olsun kuralsızlaşmış piyasaların, özellikle de mali piyasaların dayattığı kısıtlara boyun eğmek zorunda kaldıklarını; bu nedenle de Anayasa ile güçlendirilecek bir Avrupa bütünleşmesinin küresel ekonominin yeniden düzenlenmesi ve istenmeyen sonuçlarının dengelenmesinde etkili olacağını yazmıştır[10]. Avrupa sendikaları da sosyal politika konusunda AB'nin ulusal üstü karar süreçlerinin güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Egemen ulus-devletlerin Avrupa ölçeğinde bir sosyal politikaya alan bırakmadığı, AB'nin piyasa-yapıcılığına odaklandığı, ulus devletlerin sosyal refah uygulamalarının dokunulmaz kaldığı ve aslında bir AB sosyal politikası olmadığı iddiaları da sıkça dile getirilmekle birlikte Avrupa bütünleşmesi ve sosyal politikada alınan yol, ulus devletlerin sosyal politika alanındaki tekelini ve yeni liberal tezleri her geçen gün aşındırmaktadır.

1980'lı yıllarda yaşanan Akdeniz genişlemesi Toplulukta sosyal damping korkusunu ve buna karşı sosyal politika alanında yapılması gerekenleri daha yoğun bir biçimde gündeme getirmeye başlamıştır. 1989'da Topluluk Sosyal Şartının müzakereleri sırasında, Topluluğun sosyal politika alanında müdahaleci düzenleyici rolünü savunanlar ile ''laissez-faire'' yaklaşımını savunanlar arasında keskin bir bölünme yaşanmıştır. İkinci eğilimin önde gelen temsilcisi İngiltere 1989'da 11 üye ülke tarafından imzalanan ve ILO sözleşmeleri ile Avrupa Sosyal Şartından (1961) esinlenerek hazırlanan ve 12 temel sosyal hakkı güvence altına alan Topluluk Sosyal Şartını onaylamamıştır.

---

[8] Liesbet Hooghe ve Gary Marks, **The Making of a Polity: The Struggle Over European Integration**, European Integration Online Papers, (EIoP Vol.1 (1997) No: 004, s.4

[9] Richard Hyman, "Avrupa Birliği, Ekonomik Globalleşme ve Endüstri İlişkileri", Çeviren: Ahmet Selamoğlu. **IV. ,Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi**. Ankara: Kamu-İş, 1995, s.117.

[10] Jürgen Habermas, "Why Europe Needs A Constitution", **New Left Review** 11, Sep Oct 2001, s.11-12.

Avrupa bütünleşmesinde geri dönülmez bir aşamayı temsil eden 1992 Maastricht Antlaşması; İngiltere'nin olumsuz yaklaşımı nedeniyle beklenen Avrupa Sosyal Birliği'ni gerçekleştirememiş ve Roma Antlaşmasının sosyal politikaya ilişkin hükümlerinde hiçbir değişiklik yapılamamıştır. İngiltere'nin bu tutumu karşısında diğer 11 ülke ayrı bir Sosyal Politika Anlaşmasını imzalamışlardır. İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra 1997'de Sosyal Şartı içeren Amsterdam Antlaşmasını imzalamasına karşın, İngiltere; AB içinde sosyal politikaya karşı yeni-liberalizmin koçbaşı olmaya devam etmiştir.

Haziran 2004 Brüksel zirvesinde AB liderleri tarafından kabul edilen ve onay süreci başlayan AB Anayasası, sosyal politika açısından önem taşıyan bir diğer belgedir. Anayasa, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin (İHAS) AB hukukunun genel ilkelerini oluşturacağını belirtmektedir. Anayasa'nın sosyal politika açısından en önemli yönlerinden biri; Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın, Anayasanın ikinci bölümüne olduğu gibi aktarmış olmasıdır. Böylece Aralık 2000 Nice zirvesinde kabul edilen Temel Haklar Şartı'nın hukuksal statüsüne ilişkin tartışma sona ermiştir. Anayasa'nın bir parçası olan Temel Haklar Şartı, klasik hak ve özgürlükler yanında örgütlenme, grev, toplu sözleşme, yönetime katılma ve iş güvencesi gibi sosyal haklara da ayrıntılı bir biçimde yer vermekte ve AT Antlaşmaları, İHAS, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Bildirgeler, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihat hukukundan kaynaklanan temel sosyal hakları topluca teyit etmiştir. Temel sosyal haklara AB Anayasasında yer verilmesi özellikle AB Sosyal sistemini fazla katı bulan ve esnekleştirilmesini isteyen yeni liberaller tarafından eleştirilmiştir. Anayasa'da yer alan sosyal haklar bildirgesinin piyasaları daha rekabetçi yapmaya çalışan liberal güçleri yavaşlatacağı ve rekabetçilik ile esneklikten geriye doğru giden ciddi bir adımı temsil ettiği iddia edilmektedir[11]. Yeni-liberalin ayak diretmelerine rağmen AB Anayasası sosyal hakları içeren bir metin haline gelmiştir.

AB, nüfusun hızla yaşlanması, değişen sosyal yapı, değişen ve farklılaşan sosyal gereksinimler, uzun dönemli işsizlik oranları gibi sosyal sorunlara karşı sosyal koruma sistemlerinin yeniden biçimlenmesi gereksinimine vurgu yapmıştır. Bu

[11] Georges De Menil, "Europe's reforms will curb economic flexibility", **Financial Times**, 4 Ağustos 2003.

noktada sosyal dışlanma ile mücadele bir gereklilik olmaktadır. Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelenin yanı sıra, işgücü arzını arttırma yolunda da çalışmalar yapılmıştır.

İşsizlik sorunu ile bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı ve gelişmişlik düzeyi arasında doğrusal bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir. Ancak her bir ülkelerin kendine ait farklı bir yapısı olmasına rağmen, işsizlik bütün ülkeler için öncelikli sorun olarak yer almıştır. İşsizlikle mücadele, elbette uzun ve yorucu bir yoldur; ancak çözümsüz değildir. İşsizliğin ümitsizlik, bir iş bulmanın ise yaşam enerjisini kazanmak olduğu düşünülürse bir ülkedeki yetkililerin bu alanda çaba harcamasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü işsizlik, bireyin kendine ve topluma yabancılaşmasına, ruhsal ve fiziksel sağlığının bozulmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede işsizlik, toplumsal, ruhsal ve ekonomik yönü olan bir olgu olarak görünür. İşsizliğin ekonomik maliyetinin yanında bir de sosyal maliyetinin bulunduğu söylenebilir. Makineleşme ile insanoğlu, ikinci plana itilmiştir.

AB, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski yüksek olan grupları; özellikle uzun dönemli işsizleri, yaşlıları, kadınları, çocukları, yoksulları, göçmenleri, evsizleri, etnik grupları, özürlüleri bir grup olarak kilit önemde değerlendirilmektedir. Bu grupların sosyal dışlanma olarak yaşadıkları temel olgular, istihdamdan dışlanmışlık, eğitimden dışlanmışlık, sağlık ve bakım hizmetlerinden dışlanmışlık olarak sıralanmaktadır.

Dışlanma riski bulunanlar arasında işsizler, fakirler, topraksızlar, okuma-yazma bilmeyenler, engelliler, bağımlılar, suçlular, tek ebeveynli aileler, çocuklar, gençler, kadınlar, göçmenler, mülteciler, azınlıklar sayılabilir. Gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerde bireyler, içinde bulundukları toplumda var olan eşitsizlikleri görme imkânına sahiptirler. Sosyal dışlanma ile mücadele programlarında STK'larının da rolü büyüktür. Yoksulluk bir yandan kadınlar için mevcut risklerin etkisini daha da artırırken, diğer yandan çeşitli yeni riskleri de beraberinde getirmektedir. Yoksullukla beraber gelen en önemli sorun, beslenme, altyapı yetersizlikleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sağlık sorunlarıdır. Enformel sektörde, düşük ücretle, güvenli olmayan çalışma koşullarında çalışan kadının üzerindeki toplumsal kontrolün çok daha katı kurallar içerisinde olduğu bir gerçektir.

Köyden kente göç olgusu, kentlerde yeterli konut ve istihdam olanaklarının olmaması sonucu, yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunlar, bu alanlardaki yoksulluk ve yoksunluğu daha da artırmaktadır. Ancak kırdan kente göç eden kadınların, eğitim düzeylerinin düşük, dolayısıyla nitelik düzeylerinin kentsel işgücü piyasasının aradığı özellikleri karşılayamaması sorunu sürdürmektedir.

Kentsel alanda yoksulluk, kırsal alana göre daha yoğun ve derin hissedilmektedir. Diğer taraftan yoksulluk, hem kentleşme süreçlerinde hem de risk grupları üzerinde daha yaygın sorunlara yol açmaktadır. Kentsel dönüşüm sürecinde gecekondulaşma, ekonomik yapılanma, sosyo-ekonomik dönüşüm süreçleri, büyüme, demografik yapı, sosyal tabakalar (işçileşme, orta sınıflaşma, vb), göç, işgücü yapısı ve marjinal mesleklerde istihdam, çocuk işçiliği, alt-kültür grubu olarak gecekondu ilişkileri, aile içi şiddet, suç ve suçluluk potansiyeli, kentsel hizmetlerden yararlanma (eğitim, gelir, sağlık, sosyal güvenlik), yaşam kalitesi gibi konulardan bahsedilerek risk grupları üzerinde degerlendirílmelerde bulunulacaktır, uyum sorunları, aidiyet ve kimlik yapıları, yoksulluk bağlamında problem alanlarıdır.

Risk grupları kapsamına öncelikli olarak kimsesiz çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, yaşlılar, kadınlar, özürlüler, yoksullar ve işsizler girmektedir. Kimsesiz çocuklar, yaşlılar, özürlüler ve yoksulların konumu ve bunlara yönelik hizmet veren sosyal hizmet kurumlarının (çocuk yuvası, çocuk esirgeme kurumu, huzurevi, engellilere hizmet veren devlet okulları, sosyal yardım kuruluşları, iş bulma kurumu) durumu ile bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK'lar) risk gruplarına hizmet veren kuruluşlar kapsamında değerlendirilecektir.

Nüfusun mutlak miktarı, cinsiyete göre dağılımı, artış hızı, coğrafi dağılımı (şehir-köy), meslek yapısı bakımından durumu, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı, ana yaş gruplarına göre ayrımı, eğitim seviyesi gibi açılardan nüfusun ele alınması, demografik yapıyı verir.

"Kentleşme salt bir "nüfusun birikimi" olayı değildir. Belli yerleşme merkezlerine nüfusun birikimi" olayı değildir. Bir ülkenin teknolojik düzeyinde, ekonomik ve toplumsal yapısında meydana gelen değişmelere koşut olarak ve onların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir anlatımla, kentleşme iki yönlü olgudur: a) Birtakım ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur. b) Toplumun ekonomik, sosyal, siyasal

yapısında ve insan tutum ve davranışlarında değişmelere yol açabilme gücüne sahip bir olgudur. Burada kentleşme, birinci durumda bir bağımlı değişken iken; ikinci durumda, diğer öğelerle birlikte bir bağımsız değişken görünümündedir. Bu her durumda "eş-zamanlı" işleyen bir süreç değildir. Bunda, ülkenin özel koşulları, kentleşme hızı önemli bir rol oynamaktadır"[12]

Ekonomik bakımdan kentlileşme, "Kişinin geçiminin tamamen kentte veya kente özgü işlerle sağlıyor duruma gelmesiyle gerçekleşir"[13]Sosyal bakımdan kentlileşme, "Kır kökenli insanın türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleştirilir"[14] Gecekondulaşma, gecekondu, "bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak sahibinin iradesi dışında izinsiz veya imar yasa ve planlarına aykırı olarak yapılan, yeterli kentsel hizmetleri alamayan, genellikle göç yoluyla kente gelmiş dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü" şeklinde tanımlanabilir.

İstihdam, bir yanıyla üretim faktörü olarak kabul edilen emeğin üretime yönelik kullanılmasıdır. Emek arzı ile emek talebi arasındaki fark, işsizlik olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücü, bir ülkede üretici durumunda bulunan iktisadi faaliyete katılan nüfustur. Nüfusun yaş grupları bakımından 14-65 yaş arasını kapsamaktadır.

Göç, gecekondu ve istihdam ilişkileri açısından; çalışan çocuklar, işsizler gibi sosyal risk gruplarının tespitinde, suç potansiyellerinin belirlenmesinde kent ölçeğinde değerlendirilmektedir.

Risk grupları, toplumda, herhangi bir engelleri (yaş, cinsiyet, özür, hastalık, yokluk, eğitim vb.) nedeniyle zayıf durumda olan, bu durumları nedeniyle istismara ve dışlanmaya açık olan kesimlerden risk grupları olarak adlandırılan bu kesimin denmektedir. Çalışma yaşamı açısından da bu grupların durumu ayrıca ele alınmaktadır. Risk gruplarının bu riskli durumunu azaltmak, ortadan kaldırmak ya da en azından bunlara yönelik dışlanma ve istismar olgusunu ortadan kaldırmak için çeşitli sosyal politikalar ve sosyal hizmetler sunulmaktadır.

---

[12] Kemal Kartal, **Kentleşme ve İnsan**, Ankara , TODAİYayınları,, 1978, s.6
[13] Kemal Kartal, **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentlileşme**, Adım Yayıncılık, Ankara, Mart 1992, s.21
[14] **A.e,** s.21

Sosyal hizmet, kişi, grup ve toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında meydana gelen bedensel, zihinsel ve ruhsal eksikliği, fakirlik ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözümlemek, insan kaynaklarını geliştirmek, hayat standartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, bireylerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak maksadıyla insan şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbî ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel kuruluşlar tarafından sistemli bir şekilde yürütülen faaliyetlerin genel adıdır.[15] Sosyal hizmet alanları, çocuk refahı, gençlik ve gençlik sorunları, aile refahı ve aile sorunları, yaşlılık ve yaşlı sorunları, nüfus, göç, işsizlik, yoksulluk, intihar, alkolizm, madde bağımlılığı, engelliler ve sorunları şeklinde sayılabilir.

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar),dilimizde İngilizce "Non-Governmantal Organizations" (NGOs) karşılığı olarak kullanılan ve "üçüncü sektör" olarak da adlandırılan bu terim, bakış açılarına göre farklı anlamlarda kullanılmakta ve akademik çevrelerde neyi kapsayıp neyi kapsamayacağı tartışılmaktadır. Fakat bu çalışmada kavramın hangi anlamda kullanıldığını ortaya koymak amacıyla bir tanım vermek gerekirse, "anlamlı ve sürekli bir yapıya sahip olan, kamu sisteminin (devletin) bir parçası olmayan, yöneticilerine ya da üyelerine kâr dağıtmayan, öz yönetime sahip olan, gönüllülük esasına dayalı olan ve toplumsal amaçları destekleme özelliğine sahip olan" organizasyonların bütününe verilen isimdir. Sivil toplum kavramıyla STK kavramı birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır.

Sosyal politika, genel bir tanımla, sosyal adaletin tesisi ve devamı için toplumda üretim ve bölüşüm ilişkilerinin düzenlenmesini ifade eder. Bütün bu konular içinde, yoksulluktan işsizliğe kadar bir dizi alanda sosyal gelişme potansiyeli, risk alanları, tıkanma noktaları ve çözüm alternatifleri konusunda çalışmalar yapılmakta, öneriler sunulmaktadır.

Sosyal koruma sistemlerini modernleştirmek özellikle hızla yaşlanan nüfus ve değişen istihdam biçimleri karşısında ciddi sorunlar yaşatmaktadır. Bu çerçevede, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Çocuk Esirgeme Kurumu İl Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu, Huzurevi, Çocuk Yuvası,

[15] Ali Seyyar; **Sosyal Siyaset Terimleri,** İstanbul, Beta Yay., 2002, s.7.

Özürlülere İlişkin Okul ve Özel Eğitim Kurumu Müdürlükleri, İl Emniyet Müdürlüğü ve Karakol Amirlikleri, Halk Eğitim Merkezi, Geçlik ve Spor İl Müdürlüğü, Belediye, Muhtarlıklar, STK'lar, gibi kurumlarla işbirliği yapılmaktadır.

Günümüzde çağdaş toplumda zayıf kesimlerin, risk gruplarının gözetilmesi ve toplumla bütünleşmelerini sağlayacak politikaların üretilmesi konusunda yoğun çalışma ve gelişmeler kaydedilmektedir.

Demografik özellikler, yaşam standartları, kentsel hizmetlerden yararlanma düzeyleri, istihdam ve gelir durumları, suç ve şiddet eğilimleri, kadın ve çocukların işgücüne katılım sorunları, sosyal bütünleşme çerçevesinde kimlik ve aidiyet algıları, göçten kaynaklanan sorunlar ve yoksulluğun yaşlılar üzerindeki etkisi, özürlü olmanın getirdiği yükler gibi konular çözüm bulma gayreti içindedir.

Sosyal koruma sistemlerini modernleştirmek, sorunlarla mücadele etmektir. Emeklilik sistemine ilişkin olarak çalışma yaşamını uzatmak ve bu alanda kamu emeklilik programları yanında özel emeklilik programlarını arttırmak, formel ve mesleki eğitimdeki dezavantajları ortadan kaldırmak, çocuk yoksulluğunu bertaraf etmek, insana yakışır barınma koşulları sağlamak, uzun dönemli sağlık bakım hizmetleri sosyal hizmetler ve ulaşım hizmetlerine erişimi gerçekleştirmek, özürlü etnik azınlık ve göçmenlerin topluma olan entegrasyonunu arttırmak ve ayrımcılık ile savaşmak bu sorunlardandır.

Dünya yeni bir dönüşüm sürecine girmiş bulunuyor. Küreselleşme diye adlandırdığımız bu süreçte; ülkelerin sahip olduğu birikim ve kapasite farklılıkları, hem bu süreci, hem de sorunların çözümünü iyice karmaşıklaştırmaktadır. Son yıllarda akıl almaz biçimde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde artık dünyada talepler aynılaşmaya başlamıştır.

Küreselleşme ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin, bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırların dışına taşarak dünya geneline yayılmasıdır. Küreselleşmenin amaçlarına ulaşabilmesi için, ulusal yönetimlerin, insanların ortak beklentilerini ve evrensel değerlerini karşılaması lazımdır. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yardım etmek ancak etkili bir yönetişim, yapısal uyum, doğru ve açık yönetim, işbirlikçi yönetim ile mümkündür. Devletin bu konuda verimli, etkin, saydam ve denetime açık bir yönetim izlemesi gereklidir. Devletin rolünün küreselleşme ve entegrasyon politikaları çerçevesinde yeniden

tanımlanarak, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının üstlendikleri görevle uyumlu bir teşkilat yapısına kavuşturulması hedeflenmiştir.

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren başlayan köyden kente göç olgusu, kentlerde yeterli konut ve istihdam olanaklarının olmaması sonucu, kente yeni gelenlerin kendilerine yaşam alanı olarak kentin tercih edilmeyen nehir yatağı, dağ yamacı gibi alt-yapısı bulunmayan dezavantajlı bölgeleri seçmelerine neden olmuş, böylelikle varoş olgusu ortaya çıkmıştır. Yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunlar, bu alanlardaki yoksulluk ve yoksunluğu daha da artırmakta, bu olguların beraberinde getirdiği risklerden ise toplumsal cinsiyet rolleri göz önüne alındığında kadınlar daha fazla etkilenmektedirler. Dolayısıyla varoşlara ilişkin bir risk değerlendirmesi yaptığımızda kadınlar ve çocuklar öncelikli gruplar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Yoksulluk bir yandan kadınlar için mevcut risklerin etkisini daha da artırırken, diğer yandan çeşitli yeni riskleri de beraberinde getirmektedir. Yoksullukla beraber gelen en önemli sorun, beslenme, altyapı yetersizlikleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sağlık sorunlarıdır. Türkiye'de yoksulluğun görünümlerini ortaya koyan çalışmalar, bu acı gerçeği büyük bir açıklıkla göz önüne sermektedir. Bu beraberinde, hane içinde kadına biçilen temel rol olan ev işleri ve çocuk bakımının da zorlaşmasını getirmekte ve böylece kadınlar üzerindeki fizyolojik ve psikolojik yükler ve dolayısıyla riskler artmaktadır.

Kadınlar açısından değerlendirdiğimizde kimi risklerden kadınların çok daha etkilendiği gözlenmektedir. Gelir getirici bir işte çalışma, yoksullukla savaş stratejilerinin en önde gelenidir. Ancak kırdan kente göç eden kadınların, eğitim düzeylerinin düşük dolayısıyla nitelik düzeylerinin kentsel işgücü piyasasının aradığı özellikleri karşılayamaması, işsizliğin ve toplumsal cinsiyetçi işbölümünün olduğu bir ortamda, kadınların herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadan, enformel sektörde, düşük ücretle, güvenli olmayan çalışma koşullarında çalışmasını beraberinde getirmektedir. Bu da riskleri arttırmaktadır.

Risk grupları daha çok çalışma yaşamı açısından ele alınmaktadır. Yaşam kalitesi açısından değerlendirme yapılmaktadır. Yaşam kalitesi, kişinin birey olarak toplumdaki saygınlık, refah düzeyi, vb. gibi unsurlara sahip olma düzeyini ifade eder. Risk gruplarının toplumdaki konumunu bu çerçevede değerlendirirken, ilgili sosyal hizmet kurumlarının ihtiyaca cevap verip vermediği değerlendirilmektedir.

Sosyal koruma mekanizmalarının o toplumun tarihi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenmesi, buna bağlı olarak da sosyal koruma mekanizmalarında, her toplumsal yapıda norm olarak kabul edilen olgunun içeriği ve düzeyi hakkında farklı toplumsal uzlaşılar olması sağlanmaktadır.

Tüm bu sorunlara karşı AB, sosyal koruma ve sosyal içerme araçları olarak öncelikli olarak şu politika alanlarını saymaktadır: Tüm üye devletler bazında en öncelikli politik araç olarak işgücü piyasasına katılımı arttırmak, sosyal koruma sistemlerini modernleştirmek, özellikle hızla yaşlanan nüfus ve değişen istihdam biçimleri karşısında ciddi sorunlar yaşayan emeklilik sistemine ilişkin olarak çalışma yaşamını uzatmak ve bu alanda kamu emeklilik programları yanında özel emeklilik programlarını arttırmak, formel ve mesleki eğitimdeki dezavantajları ortadan kaldırmak, çocuk yoksulluğunu bertaraf etmek, insana yakışır barınma koşulları sağlamak, uzun dönemli sağlık bakım hizmetleri, sosyal hizmetler ve ulaşım hizmetlerine erişimi sağlamak, özürlü etnik azınlık ve göçmenlerin topluma olan entegrasyonunu arttırmak ve ayrımcılık ile savaşmak.

Tüm bu politika araçlarının yaşama geçirilmesinde, üye ülkelerin refah devleti yapısındaki farklılıklar kabul edilmekte ve amaca ulaşmak için, üye ülkeler çeşitli programlarla sisteme yeni farklı aktörlerle katılmakta, risk gruplarının gözetilmesi ve toplumla bütünleşmelerini sağlayacak politikaların üretilmesi konusunda yoğun çalışma ve gelişmeler yapmaktadırlar.

KAYNAKÇA

2022 Sayılı Kanun:	"65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun",. Kanun Numarası: 2022 Kabul Tarihi : 1/7/1976
4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu:	Kabul Tarihi : 25/8/1999, Yayımlandığı R.Gazete Tarih : 8/9/1999 , Sayı : 23810
4759 Sayılı Yasa İle Sosyal Güvenlik Kanunlarında Yapılan Değişiklikler:	Sayı: 24772, TBMM Kabul Tarihi: 23/05/2002
Action Programme for 1978:	Commission Communication to the Council. COM (78) 52 final, 14 February 1978
Addison, John T. ; Siebert, W. Stanley:	"The Social Charter of the European Community: Evolution and Controversies", **Industrial and Labor Relations Review**, Vol. 44, No. 4, 1991, pp. 597-598
Addison, John T. ; Siebert, W. Stanley:	**"**Vocational Training and The European Community",Oxford Economic Paper, October 1994; 46, pp. 696-702.
Akıllıoğlu, Tekin:	"Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", A.Ü.S.B.F, **İnsan Hakları Merkezi Yayınları**, Ankara 1995, s.142
Akipek, Jale ; Akıntürk, Turgut:	**Türk Medeni hukuku Başlangıç Hükümleri-** Kişiler Hukuku, 5.bs., İstanbul ,Beta Yay., 2004
Akyüz, Emine:	"Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocukluğun Eğitim Hakkı" **Milli Eğitim Dergisi**, Ankara, 2001,s 151

Akyüz, Emine: "Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması" **Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 2000, s. 19-40

Alber, Jens ; Köhler, Ulrich: "Health and care in an enlarged Europe", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004, pp. 1-4

Alexandra Petrášová: "Statistics in Focus-Social protection in the European Union" European Commission, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p. 1-7

Alper, Yusuf: "Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tespiti", **Çimento İşveren Dergisi**, Ocak-1997

Alper, Yusuf: "Çocuk İşçilerin Sosyal Güvenlik Haklan" Ankara: TİSK Yayın No: 138, 1994, s. 65

Alper, Yusuf: **Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalılar (SSK)**

Alston, Philip: "Assessing The Strengths And Weaknesses Of The European Social Charter's Supervisory System" , Center For Human Rights And Global Justice Working Paper Economic, Social And Cultural Rights Series, Number 6, 2005, p.18

Altan, Ömer Zühtü: **Kadın İşçiler ve Türkiye'de Kadın. İşçilerin 1475. Sayılı İş Kanununa Göre Korunması**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No. 224-147, Eskişehir, 1980

Ammarell, Natalie: Children Exploited: Combating the Commercial Sexual Exploitation of Children, **History Behind the Headlines: The Origins of Conflicts Worldwide.** Ed. Sonia G. Benson, Nancy Matuszak, and Meghan Appel O'Meara. Vol. 6. Detroit: Gale, 2003. p.52

Annesley, Claire: **"**Lisbon and Social Europe: Towards a European 'Adult Worker Model' Welfare System", **Journal of European Social Policy**, Vol. 17, No. 3, 2007, pp.195-196

Aptekar, Lewis: 'Street Children in the Developing World: A Review of Their Condition', Cross-Cultural Research, Vol. 28, No. 3,1994, pp.195-224

Aral, Neriman: "Fiziksel İstismar ve Çocuk", Tekışık Veb Ofset Tesisleri, Ankara, 1997, s.15

Aral, Nermin ; Gürsoy, Figen: "Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı", **Milli Eğitim Dergisi**, Ankara 2001, s.37

Arditi, Aries ; Rosenthal, B.: "Developing an objective definition of visual impairment." Madrid, Spain, 1998, pp. 331-334

Arıkan, Çiğdem: "Özürlü Haklarına Genel Bir Bakış", Ufkun Ötesi Dergisi, Cilt:2, Sayı: 1, Mayıs, İstanbul, 2002, s. 5-13

Arısoy, Alper ; Demir, Nesrin: 'Avrupa Birliği Sosyal Hukukunda Ayrımcılıkla Mücadele Kapsamında Kadın Erkek Eşitliği' Ege Akademik Bakış, 7(2) , 2007, s. 723

Armstrong, Kenneth A.: The 'Europeanisation' of Social Exclusion: British Adaptation to EU Co-ordination . **The British Journal of Politics & International Relations**, Volume 8, Number 1 (February 2006), p. 83

Aston, Jurij Daniel: **"**The United Nations Committee on Non-governmental Organizations: Guarding the Entrance to a Politically Divided House", Eur J Int Law, Dec 2001; 12: p.943

Atamer, Yeşim:	"İşe Alınmada Kadın Erkek Eşitliği, Avrupa Topluluğu Hukuku Işığında Gelişen Alman Modeli", Selim Kaneti'ye Armağan, İstanbul,1996, s.29
Atauz, Akın ; Gökçeli, Raşit	"Enformel Sektör Üzerine Enformel Tezler," Planlama, Ankara TMMOB Şehircilik Plancıları Odası Yayını, Sayı: 9,1992, s. 22
Atkinson, Anthony ; Marlier, Eric ; Nolan, Brian:	"Indicators and Targets for Social Exclusion in the European Union", JCMS, Vol:2, No:2, 2004, p.47-48
August, Bebel:	Kadın ve Sosyalizm,Çev. Sabiha Zekeriya Sertel, Toplum Yayınları, Ankara, 1980
Aust, Andreas ; Daguerre, Anne ; Gooby, Peter Taylor:	"European social policy", p.1-3
Auster, Ellen R.:	"Professional Women's Midcareer Satisfaction: Toward an Explanatory Framework" **Sex Roles**, Volume 44, Numbers 11-12, June 2001, pp. 720
Australia Institute of Health and Welfare:	"Measurement of disability: workshop proceedings", Canberra, Australia, 21-22 February, Canberra, AGPS, 1994, pp. 37-43.
Avrupa Bilgi Merkezi:	AB ve EŞİTLİK – " İstihdamda Eşit Fırsatlar', (Çevirimiçi) www.eic.org.tr/up/download/abesitlik.doc
Avrupa Bilgi Merkezi:	Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası (Çevirimiçi) http://www.gaziantepeic.org/index.php?sf=186, 03.04.08

Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler:	(Çevirimiçi) http://www.ozida.gov.tr/mevzuat/abrapor.htm#31051990
Avrupa Sosyal Politikasi ve Sosyal Haklar Kitapçığı:	Arı Hareketi, 2006, İstanbul, s.25
Avrupa Topluluğu Temsilciliği Kütüphanesi	"Employment and Horizon",Ankara,1995 s.5-7
Awad, Salwa Saad:	'The Invisible Citizens Roaming the City Streets', **Educational Review**, Volume 54, Number 2,2002, p. 105.
Aydın, Ufuk:	"İşverenlerin Özürlü İşçi Çalıştırma Yükümlülüğü", Sanayide Yeni Ufuk Dergisi, Sayı:21, 2003 s.28
Aykaç, Mustafa:	Kadın İşgücü ve İstihdamı. Sosyo-Ekonomik Yönleri ile Aile
Ayral, Türkan:	"Gençliğin Sosyal Sorunları", 2. Milli Gençlik Kongresi (6-8 Kasım 1986), Konya, Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1988, s.28
Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik:	Tarih : 30.07.2006 , Sayı : 26244 R.G.
Balcı, Ayse:	"Kadın Kavramı ve Kadının Toplumsal Yaşamdaki Yeri: Metaforik Bir Analiz", A Century of Women in Turkey Uluslararası Sempozyum, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 12-14 Nisan, 2000.

Balcı, Ayşe ; v.d.:	"Göç Eden Kadının Gözüyle Toplumsal Yaşam, Aile ve Kadının Değeri", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma,1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s.105-106
Ballarín, Pilar ; others:	'Women İn The History Of Europe', (çevirimiçi),http://www.helsinki.fi/science/xantippa/wee/wee21.html, 03.05.2008
Barker, Robert:	**The Social Work Dictionary**. 4th Edition. United States of America, NASW, 1988
Bar-On, Arnon:	'Criminalising Survival: Images and Reality of Street Children', **Journal of Social Policy**, Volume 26, Number 1, 1997, p. 67
Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü:	"Birinci Sosyal Hizmetler Şurası", Ankara ,2004,s.30
BASİSEN:	"Part-time Çalışma", **Banka Sigorta İşçileri Dergisi**, Ekim 1992,Sayı:4-7, İstanbul, 1992, s.37
Baştaymaz, Tahir:	"Enformel Sektör Üzerine Ampirik Bir Araştırma-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma" 1989, s. 6.
Batavia, Andrew:	"Relating disability policy to broader public policy: understanding the concept of "Handicap". Policy Stud J, 1993,21, pp.735-739.
Batum, Süheyl:	**Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Anayasal Sistemine Etkileri**, İstanbul 1993

Baughman, Judith S and others:	"Women and Work", **American Decades**.,Vol. 7, Detroit, Gale, 2001, pp. 1960-1963.
Baumle, Amanda K. ; Fossett, Mark:	"Statistical Discrimination in Employment: Its Practice, Conceptualization, and Implications for Public Policy", American Behavioral Scientist, Volume 48, Number 9, May 2005, pp. 1250-1274
Baykal, Hülya:	**Avrupa Topluluklarının Tarihsel Gelişimi**, Afa Yayıncılık, İstanbul 1992
Berberoğlu, Güneş:	"Kadın Yöneticiler: İş Hayatındaki Yeri ve Sorunları" Eskişehir Anadolu Ünv. İİBF Dergisi,C.7, Sayı1, 1989, s.287
Bercusson, Brian:	"The European Community's Charter of Fundamental Social Rights of Workers", Blackwell Publishing, 1990, pp. 624-627.
Berkel, Rik van ; Moller, Iver Hornemann:	**Active social policies in the EU: Inclusion through participation**, The Policy Press, Bristol, 2002
Bingöl, Dursun:	"Bağ-Kur'un Topluma Getirdikleri ve Aksak Yönleri", **Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt l, Sayı 3, 1975, s- 189.
Birleşmiş Milletler:	"Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi" Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu Kararı 3447; m.9.
Birleşmiş Milletler:	Karar No:91/1548 :Birleşmiş Milletler Kalkınma Pogramı ile Yapılan "Bedensel Özürlüler İçin Mesleki Eğitim Merkezi Kurulması" Konulu Proje Belgesinin Onaylanmasına Dair Karar

Birren, James: **"**Psychological Aspects of Aging", **Annual Review of Psychology,** Vol. 11, p.162

Black. Bethanne: 'Child Abuse',**Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health**. Ed. Jacqueline L. Longe. Vol. 1,. 2nd ed. Detroit: Gale, 2006. p550.

Blackburns, Robert: "Rights of Citizenship", England: Mansell,1993, pp.1-8.

Błaszczyk, Barbara: 'The Lisbon Strategy: a Tool for Economic and Social Reforms in the Enlarged European Union', Centre for Social and Economic Research, 2005, p.9

Blee, Kathleen M. ; Tickamyer, Ann R.: "Racial Differences in Men's Attitudes about Women's Gender Roles", **Journal of Marriage and the Family**, Vol. 57, No. 1, Feb., 1995, p. 21

Boeck, Thilo ; Fleming, Jennie: Social Policy – A Help or a Hindrance to Social Capital?. Social Policy and Society, Volume 4, Number 3, 2005, p. 260

Bomarito Jessica ; Hunter, Jeffrey W.: "Women in the 19th Century: Introduction", **Feminism in Literature: A Gale Critical Companion**. Ed. Jessica Bomarito and Jeffrey W. Hunter. Vol. 2: 19th Century, Topics & Authors (A-B). Detroit: Gale, 2005. pp.1-2

Borçlar Kanunu: Kanun Numarası: 818, Kabul Tarihi: 22/04/1926, Yayımladığı Resmi Gazete Tarihi: 29/04/1926, Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 359

Bowman, Karl M.: "Psychological Aspects of Aging",Geriatrics, 1957, Vol. 12, Issue 10, p.52

Boyce, Lisa A. ; Herd, Ann M.:	"The Relationship Between Gender Role Stereotypes and Requisite Military Leadership Characteristics" **Sex Roles**, Volume 49, Numbers 7-8, October 2003, p. 366
Bozkurt, Güvenç:	İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s.132
Bradley Brooks	**Chronic Unemployment:A Statistical Profile,** Income Statistics Division and Socio-Economic Analysis and Modeling Division**,**Bradley Brooks, 2005
Braithwaite, Jeanine : Mont, Daniel:	"Disability and Poverty: A Survey of World Bank Poverty Assessments and Implications", The World Bank, 2008, p.6
Breen, Richard:	**'**Explaining Cross-National Variation in Youth Unemployment: Market and Institutional Factors', European Sociological Review, Apr 2005; vol 21: pp.125 - 134.
Brown, SC:	"Conceptualizing and defining disability", in: Thompson S, Storck IF, eds. Disability in the United States: A Portrait from National Data. New York: Springer, 1991, pp. 1-14.
Buğra, Ayşe:	"Yoksulluk ve Sosyal Haklar", Sivil Toplum Geliştirme Merkezi , İstanbul 2005,s.14
Burke, Mary P.:	'U.N. Women's Conference Collection, 1975-1995: A Finding Aid' 2004, p.11
Çağlar, Doğan:	"Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 115, Ankara, 1982, s.12

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve ILO: "Daha Alınacak Çok Yol Var: Günümüz Dünyasında Çocuk İşgücü", Cenevre, 1995, s.5-7

Çalisma ve Sosyal Güvenlik Bakanliği Iş Teftiş Kurulu Baskanligi: **Çalişan Çocuklar Projesi Raporu**, Ankara, 2000

Çam, Esat: "Avrupa Topluluğu ve Türkiye", **İktisat Dergisi**, Mart-Nisan 1991, Sayı:313, İstanbul, s:17.

Canikoğlu, Nurşen: "Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 1991, s.34-39

Carchedi, Guglielmo : **For Another Europe A Class Analysis of European Economic Integration**, London: Verso, 2001

Çavuşoğlu, Naz: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve AT Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine,Ankara, 1994

Çelik, Aziz: "Avrupa Birliği Sosyal Politikası Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye'nin Uyum Süreci", s.1-8

Çelik, Nuri: **İş Hukuku Dersleri**, 10. Basım, Beta Matbaası, İstanbul, 1990

Çelikel, Aysel: **Uluslararası Sözleşmelerde Kadın**, Türkiye'de Kadın Olgusu

Centel, Tankut: "Çocuklar ile Gençlerin İş Güvenliği", İ.Ü. Yayınları No:3041, İstanbul, 1982 ,s.20-21

Charter of the Fundamental Social Rights of Workers: (Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/social_charter_en.htm

Charter of the Fundamental Social Rights of Workers: (Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/social_charter_en.htm

Choudhury, Suparna ; Blakemore, Sarah-Jayne ; and Charman, Tony: **Social Cognitive Development During Adolescence, Social Cognitive and Affective Neuroscience,** 2006

Chudacoff, Howard P.: 'Adolescence', **Dictionary of American History**. Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 1. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. pp.24-27.

Churchill, Robin ; Khaliq, Urfan: 'The Collective complaints System of the European Social Charter: an effective Mechanism for ensuring Compliance with Economic and Social rights', **European Journal Of International Law**, 2004; 15: p.418.

Ciabattari, Teresa: "Single Mothers, Social Capital, and Work–Family Conflict" **Journal of Family Issues**, Volume 28, Number 1, January 2007, p.36

Çiftçi, Oya: "Kadın Sorunu ve Türkiye'de kamu Görevlisi Kadınlar", TODAİE Yayınları, No.200, Ankara, 1982, s. 95.

Cinamon , Rachel Gali ; Rich, Yisrael: "Gender Differences in the Importance of Work and Family Roles: Implications for Work–Family Conflict" **Sex Roles**, Volume 47, Numbers 11-12, December 2002, p.532

Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu:	Kanun Numarası: 3308, Kanun Kabul Tarihi: 05/06/1986, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 19/06/1986, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 19139
Clarke, Eva G. ; Justice, Elaine M.:	Identity Development , **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p197.
Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu:	Görev ve Yargilama Usulleri Hakkinda Kanun (Mülga), Kanun Numarası: 2253, Kabul Tarihi: 07/11/1979, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 21/11/1979, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 16816
Commission of the European Communities:	"Social Policy Agenda"**,** 2000, 379 final, p.20-21.
Compas, Bruce ; Connor-Smith, Jennifer ; Jaser, Sarah:	'Temperament, Stress Reactivity, and Coping: Implications for Depression in Childhood and Adolescence', **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**, Volume 33, Number 1, 2004) pp. 21-31
Connell, Robert William:	**Toplumsal Cinsiyet ve iktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, (Çev: Cem. Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998.
Çöpoğlu, Mustafa:	"Çocuk İşçiliği", İ.Ü. SBE, İstanbul: 1998, s. 32-34
Council Of Europe Committee Of Ministers Recommendation:	'Protection of children against ill-treatment', No. R (79) 17
Council Of Europe Committee Of Ministers Recommendation:	'Recommendation on the rights of children', 1121 (1990)

Council of Europe:	The European Convention on Human Rights, Rome, 4 November 1950, Protocol No. 12 to the Conventıon for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
Council of Europe:	Additional Protocol to the European Social Charter CETS No.: 128, Place: Strasbourg, Date : 5/5/1988
Council of Europe:	Additional Protocol to the European Social Charter CETS No.: 163 Place: Strasbourg, Date : 3.V.1996
Council of the European Union:	"Joint Employment Report 2004-2005". SOC102, ECOFIN 77, Brusselss, 2005, pp.10-18.
Countries of the World and Their Leaders Yearbook:	"European Union" Vol. 2. 2004 ed. Detroit: Gale, 2003. p1867.
Cover AGE	"The EU and people with disabilities" Cover AGE, Issue 17– June 2002 , pp.3-5
Croxen, Mary:	"Guide to Current Sources of Wage Statistics in the European Community : Overview : Disability and Employment" , Commission of the European Communities, 1984, p.4.
Curtis, Cathy:	"Poverty", **Dictionary of American History.** Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 6. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003, p.436
Dahl, Tove Stang:	"Women's Law: An Introduction To Feminist Jurisprudance", Oslo 1987, s.37-38.

Daly, Mary: "EU Social Policy after Lisbon" JCMS, Volume 44, Number 3, 2006 pp. 465-466

Darnay, Arsen J.: "The Workforce", **Social Trends and Indicators USA**. Ed. Arsen J. Darnay. Vol. 1: Work & Leisure. Detroit: Gale, 2003, pp19-50.

Darnay, Arsen J.: "Disability", **Social Trends and Indicators USA**, Vol. 3: Health & Sickness. ,Detroit, Gale, 2003. p223.

De Menil,Georges: "Europe's reforms will curb economic flexibility", **Financial Times**, 4 Ağustos 2003

De Moura, Sérgio Luiz: 'The Social Construction of Street Children: Configuration and Implications', **British Journal of Social Work** , 2002, v.32**,** p.355

Debra, Satz: 'Child Labor: A Normative Perspective', **The World Bank Economic Review**, vol. 17, no. 2, 2003, s.298

Declaration on the Rights of the Child-1923: (Çevirimiçi) http://www.crin.org/resources/infoDetail.asp?ID=1306, 04.03.2008

Dembo, Richard and Others: 'Psychosocial Functioning Problems Over Time Among High-Risk Youths: A Latent Class Transition Analysis', **Crime & Delinquency**, 2008, p.2

Demen, Jean Maurice: **Çocuk Çalıştırılması ile İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi(Eğitim Klavuzu),** Çevirenler. Haluk Başçıl, Bülent Piyal, ILO Türkiye Temsilciliği-Ç.S.G.B. Çalışma Gen. Müd,Ankara, 1994

Deniz İş Kanunu:	Kanun Numarası: 854, Kabul Tarihi: 20/04/1967, Yayımladığı Resmi Gazete Tarihi: 29/04/1967 Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 12586, m. 13.
Dennis, Ian:	"European Union Countries Practice On Relative Poverty Measurement", p.4
Devlet Planlama Teşkilatı:	"Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005". Ankara. 2000, s.112
Dilik, Sait:	"Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", A.Ü.S.B.F. Dergisi, Cilt 35, Ocak-Aralık 1980, s.73
Diltaş D. Paya Buket Can Dündar,	"Sömürüye Konu Olan Çocuklar Komisyonu; Çocuk İşçiliği," **1.İstanbul Çocuk Raporu, İstanbul, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s. 504.**
Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities:	"Social Europe, The Social Integration of Disabled People", Supplement 7/86, Office for Official Publications of the European Cornmunities, Luxernbourg, 1987, p.3-51
Doğan, İsmail:	**Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2000
Doğan, İsmail:	**Akıllı Küçük**, İstanbul, Sistem Yayıncılık Yay., 2000
Doğan, İsmail:	"Çocuk Haklarının Sosyolojik Evriminden Dünya ve Türkiye İçin Çıkan Sonuçlar", 1. İstanbul **Çocuk** Kurultayı**,** İstanbul, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, S.35-72

DPT: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1996

Dural, Mustafa: **Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1987

Eccles, Jacquelynne S.: 'Adolescence', **Child Development,** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p. 7.

Economic and Social Committee: "Opinion of The Economic And Social Committee on the Proposal for a Council Decision concerning the continued development of the HANDYNET system**"** Official Journal C 397 , 31/12/1994 P. 0031, (Çevirimiçi) http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51994AC1306:EN:HTML, 04.02.2008

Economic Policy Committee and the European Commission: "The Impact Of Ageing On Public Expenditure: Projections For The EU25 Member States On Pensions, Health Care, Long-Term Care, Education And Unemployment Transfers (2004-2050) ",2006, p. 16-125

Economic Policy Committee: Report by the Economic Policy Committee and the European Commission on the impact of ageing populations on public spending, Economic Policy Committee and the European Commission,2006, p. 16

Economic Policy Committee: "Report On The Lisbon National Reform Programmes 2005",22 November 2005, p.3

Ekin, Nusret ; Alper, Yusuf ; Akgeyik, Tekin: **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odas; Yay.No:1999-69, 1999

Ekin, Nusret: **Kayıt Dışı Ekonomi Enformel İstihdam**, İstanbul, İTO Yayını,1995

Ekmekçi, Ömer: "Özürlü Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamında Yaşanan Sorunlar ve İtiraz Usulündeki Değişiklikler", **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:19, Sayı:5, Eylül, İstanbul, 2005, s.7

Employment Gazette Special Report: "Women's Vital Role at Work", 1989, s:119.

Erder, Sema ; Lordoğlu, Kuvvet: "Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine: Bir Alan Çalışması", İstanbul: Friedrich Ebert Vakfi, 1993, s. 19.

Erdoğdu, Seyhan: "Kadın İşçiler ve Yeni İş Kanunu, Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma",1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s. 23-24

Ergün, Mehmet: "Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılımı ve İşverenler", 2005, (Çevirimiçi) http://www.ozida.gov.tr/egitim/isverenrehberi.htm , 11.01.2008

Erkan, Rüstem ve Diğerleri: "Sosyal Çevrenin Sokak Çocukluğuna ve Çocuk, Suçluluğuna Etkisi: Diyarbakır Örneği". 1.Ulusal Çocuk Ve Suç: Nedenler Ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Bildiriler. Tisamat Basın Sanayii, Ankara, 2002, s.9

Erkul, Hüseyin ; Gökdemir, Levent: Malatya, Ocak 2007,s.5

Ersan, Gürbüz: "Türkiye'de Sosyal Sigortaların Doğuşu ve Gelişimi", **Sosyal Siyaset** Konferansları, 25.Kitap, İstanbul - 1975. s.19

Ersan, Gürbüz: **Türkiye'de Sosyal Güvenlik,** İstanbul , Türk Dünyasi Araştırmaları Vakfı Yayını, 1987

Erwin, Elizabeth: 'Adolescent perceptions of relevant social problems', **Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing**, Jan-Mar 2002, p. 2

Eryılmaz, Bilal: **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması**, İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 1997

Estivill, Jordi: "Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion: An Overview", ILO, Geneva, 2003, p.13

Eurochild: "Child Poverty & Social Exclusion in the EU", Brussels, 2007, pp. 1-3

Eurochild: "Ending Child Poverty within the EU? A review of the 2006-08 national reports on strategies for social protection and social inclusion", Brussels, 2007, p. 2

EUROPA Glossary: (Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/eu_human_rights_convention_en.htmö 04.04.2008

European Agency for Safety and Health at Work: 'Factsheet 69 Young Workers – Facts and figures Youth employment', 19.07.2007, Bilbao, Spain, p. 1

European Commission Employment And Social Affairs: " Social Agenda", Issue No: 4 December 2002, p.11

European Commission: "Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2006", Office for Official Publications of the European Communities ,2006, p.91

European Commission: "A Roadmap for equality between women and men 2006-2010", Brussels, 01.3.2006, p.2

European Commission: "Equal Opportunities and Equal Treatment For Women and Men on the Labour Market", Journal of Europe, European Committee For Between Women and Men, Strasbourg, 1991, p.2

European Commission: "Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities", Luxembourg, Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 11-70

European Commission: "Gender mainstreaming of employment policies A comparative review of thirty European countries", 2007 , pp 8-10

European Commission: "The Commission and NGOs : Building a stronger partnership" on 18 January 2000

European Commission: 'Employment In Europe Report 2007', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p.11-20

European Commission: 'Europe's Demographic Future:Facts and Figures on Challenges and Opportunities', Luxembourg: Office For Official Publications Of The European Communities, 2007, p. 11-15

European Commission: "Child poverty and well-being in the EU", Brussels, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.10-13

European Commission: "Community Social Policy", 1994, p.319-326

European Commission: "Compendium on Member, States policies on eguality of opportunity for people with Disabilities", Brussels, 1998, p. 18-34

European Commission: "Disabled People and Their Employment", Commission of The European Communities, 1985, pp.23-25

European Commission: "Disabled persons statistical data_second edition", Luxemboury: Office for Official Publication of the European Communities, 1995: 51-55.

European Commission: "Employment In Europe Report 2007", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p.11-22

European Commission: "European Year of People with Disabilities 2003", 2004, pp. 2-6

European Commission: "Gender Equality Law", Office For Official Publications of The European Communities, 2007, p.1

European Commission: "Including people with disabilities Europe's equal opportunities strategy", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.1-5

European Commission: "Joint Employment Report 2006/2007", 23 February 2007, p.9-10

European Commission: "Joint report on social protection and social inclusion 2008, Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.2-38

European Commission: "Lisbon Strategy for Growth and Jobs : Commission's Annual Progress Report", MEMO/06/23, Brussels, 25 January 2006, pp.1-9

European Commission: "Raising Employment Levels of People with Disabilities : The Common Challange", Brussels, 22.09.1998 SEC(1998) 1550, pp.14-20

European Commission: "Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the evaluation of the Third Community Action Programme to assist disabled people (HELIOS II)" , 20.01.1998, p.1-2

European Commission: "Report on Equality Between Women And Men – 2008", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, pp. 8-14

European Commission: "Social Europe, The 1991 Social Year", Commission of the European Communities, 1992, p.84.

European Commission: **"**Study on Men And Women With Disabilities in The EU: Statistical Analysis of the LFS Ad Hoc Module And the EU-SILC", 2007, pp. 33-41

European Commission: "The Social Agenda 2005-2010", Office for Official Publications of the European Communities, 2005, p. 25-26

European Commission: "The social situation in the European Union 2005-2006-The Balance between Generations in an Ageing Europe" 2007, pp. 89-92

European Commission: "What is the European Social Fund ? (çevrimiçi) http://ec.europa.eu/employment_social/esf/discover/esf_en.htm (03.02.2008)

European Commission: "Women And Men in Decision-Making 2007 – analysis of the situation and trends", Office for Official Publications of the European Communities, 2008, p.3-14

European Commission: Council Decision 2005/600/EC of 12 July 2005 on guidelines for the employment policies of the Member States.

European Commission: TİSK, Avrupa İstihdam Stratejisi Ve İşgücü Piyasası Gelişmeleri, (Çevirimiçi) http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2083, 03.03.2008

European Commission: "Joint Report on Social Protection And Social Inclusion 2007", Office for Official Publications of the European Communities, 2007, pp.9-38

European Communitiy: "Treaty Of Amsterdam Amending The Treaty Of The European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts", 2 October 1997

European Community: Consolidated Version Of The Treaty Establishing The European Community, (97/C 340/03), (Çevirimiçi) http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078, 09.02.2008

European Convention on the Exercise of Children's Rights: CETS No.: 160, Place: Strasbourg, Date : 25/1/1996

European Federation of National Organizations Working with the Homeless: "Child homelessness in Europe – An Overview of Emerging Trends", 2007, p. 6-21

European Social Charter: (Revised) Strasbourg, 3.V.1996, Article 23

European Social Charter: CETS No.: 035, Place: Turin, Date : 18/10/1961

European Social Charter: Turin, 18.X.1961

EUROSTAT: 'Europe in Figures: Eurostat yearbook 2006-07 (Eurostat Yearbook)', Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p. 54

Evans, Andrew: **The E.U. Structural Funds**, Oxford University Press, 1999

Fabes, Richard A. ; Carlo, Gustavo ; Kupanoff, Kristina ; Laible, Deborah: 'Early Adolescence and Prosocial/Moral Behavior I:: The Role of Individual Processes' **The Journal of Early Adolescence**, vol. 19, 1999, p. 6.

Fagan, Colette ; Grimshaw, Damian ; Rubery, Jill: "The subordination of the gender equality objective: the National Reform Programmes and 'making work pay' oplicies", **Industrial Relations Journal**, Volume 37, Number 6 (November 2006), pp. 571-572

Ferrera, Maurizio ; Matsaganis, Manos ; Sacchi, Stefano: "Open Coordination Against Poverty:The New EU Social Inclusion Process", Journal of European Social policy, Vol 12, 2002,p.229-230

Fielden, Margaret A.: "Depression in Older Adults: Psychological and Psychosocial Approaches" British Association of Social Workers, June 1992, 22, pp.292-295

Ford, Bonnie L.:	"Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women", **Dictionary of American History**. Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 2. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p398.
Franklin, Bob:	"The Case For Children's Rights: A Progress Report", **The Handbook of Children's Rights**, London: Routledge, 1995, p.22
Frey, Rebecca J.:	'Dissociative Disorders' ,**Gale Encyclopedia of Medicine,** Vol. 2. 3rd ed. Detroit: Gale, 2006, pp.1193-1194.
Friedman, Stacey ; Weissbrod, Carol:	"Work and Family Commitment and Decision-Making Status Among Emerging Adults" **Sex Roles**, Volume 53, Numbers 5-6, September 2005, p. 318
Fuchs, Victor R.:	"The Financial Problems of the Elderly: A Holistic Approach", National Bureau of Economic Research, 2001, pp.12-13
Gale Encyclopedia of Everyday Law:	Family Law: Child Abuse/Child Safety/Discipline, Ed. Shirelle Phelps. Vol. 1. Detroit: Gale, 2003. pp.587-590.
Gelauff, George ; Lejour, Arjan:	"The new Lisbon Strategy:An Estimation Of The Economic İmpact Of Reaching Five Lisbon Targets" Industrial Policy and Economic Reforms Papers No. 1,European Commission, 2006, pp.15-17
Gerson, Kathleen ; Dilemmas, Moral:	"Moral Strategies, and the Transformation of Gender: Lessons from Two Generations of Work and Family Change", **Gender & Society**, Volume 16, Number 1, February 1, 2002, p. 14
Geyer,Robert R.	**Exploring European Social Policy**, Cambridge: Polity Press, 2000

Gierveld, Jenny De Jong: "The Relationships Formed By Elderly People: Reflecting Cultural Changes In Europe", **European Review**, 2002, 10, pp. 43-46

Ginneken, Wouter Van: "Extending social security: Policies for developing countries", **International Labour Review**, Volume 142, Number 3, 2003, pp. 277-282

Glaser, Danya: **'**Child Abuse and Neglect and the Brain—A Review' **The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines**, Volume 41, Issue 01, Jan 2000, p. 98

Gökçe, Birsen: **Cumhuriyet Döneminde Çocuk ve Gençlere Ait Yasal Düzenlemeler ve Yayınlar**, Ankara,T.C.Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1983

Gökçe, Birsen: **Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları**, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1984

Gooding, Caroline: "Disabling Laws Enabling Acts: Disability Rights in Britain and American", London: Pluto Press,1994:93-127.

Gubbels, André: "The Evolution of EU Disability Policy: from Charity towards Rights", p.1

Gül, Songül Sallan ; Gül, Hüseyin: "Sosyal Devlet Çözülürken Kamu Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Reformu", **Hukuk ve Adalet Dergisi**,Yıl:1, Sayı:2, Nisan- Haziran 2004, s.104-106

Gülmez,Mesut: **Avrupa Birliğinde Sosyal Politika**, Ankara: Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, 2003

Günce, Gülseren: **Çocuğun cinsel istismarı-Çocuk İstismarı ve İhmali**, Ankara, Gözde Repo Ofset, 1991

Gürses, Fulya; Gürses,Basri: Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik, İstanbul, Der Yayınları, 1979

Güven, Esen: **Bireysel İş Hukuku; 1. kitap – temel kavramlar, İşletmelerde İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, İnsan gücü yönetimi;** Cilt 1, İstanbul, 1985

Güvenilir, Emine ; Büyüköztürk, Şener: **Özel Eğitim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı, 1. Özel Eğitim** , 1991

Güzel, Ali ; Okur, Ali Rıza: **Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul ,**Beta Basım Yayım Dağıtım, 1996

Güzel, Ali: "Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı", **Çimento İşveren,** Cilt 6, Sayı 3, Mayıs-1992, s. 15.

Güzel,Ali: "Roma ve Maastricht Antlaşmaları Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye", **Metin Kutal'a Armağan**, Ankara: Tühis, 1998Güzel (1998), s.100.

Gulli, Laith Farid ; Nasser, Bilal ; Odle, Teresa G.: **'**Abuse', **Gale Encyclopedia of Medicine.** Vol. 1, 3rd ed. Detroit: Gale, 2006, p17

Gullotta, Thomas P. and Adams, Gerald R.: 'Handbook of Adolescent Behavioral Problems: Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment', Springer; 1st ed., 2005 p.28

Habermas,Jürgen: "Why Europe Needs A Constitution", **New Left Review** 11, Sep Oct 2001, s.11-12.

Haeck, Yves: **'**Protection Of Human Rights Within The European Convention On Human Rights', Netherlands Quarterly Of Human Rights , Volume: 26 Issue: 1, 2008, pp. 149-151

Hall, I. and others: "Social outcomes in adulthood of children with intellectual impairment: evidence from a birth cohort", **Journal of Intellectual Disability Research**, Volume 49, Number 3, March 2005, p. 171,

Hammer, Torild: 'History Dependence in Youth Unemployment' **European Sociological Review**, 1997; vol.13: pp.18-19.

Hanoch, Livneh ; John, Evans: "Adjusting to Disability: Behavioral Correlates and Intervention Strategies", **Personnel and Guidance Journal**, v62 n6 Feb 1984, p363

Hansenne, Michael: 'The Declaration of Philadelphia'**, Labor Law Journal**, Vol. 45 Issue 8, 1994, p.454

Hasegawa, Tamako: "Equality of Opportunity or Employment Quotas?—A Comparison of Japanese and American Employment Policies for the Disabled", **Social Science Japan Journal**, April 2007; 10: p.41

Hatemi, Hüseyin ; Serozan, Rona: **Aile Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi Yay., 1993

Heper, Altan: **Avrupa İş Hukuku ve Türkiye**, Avrupa Dizisi 6, Avrupa Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1997

Hepple, Bob:	"The Implementation of the Community Charter of Fundamental Social Rights ",**The Modern Law Review**, Vol. 53, No. 5, New Perspectives on European Law (Sep., 1990), pp. 643
Hindman, Hugh D. ; Smith, Charles G.:	'Cross-Cultural Ethics and the Child Labor Problem'. **Journal of Business Ethics**, Volume 19, Number 1,1999, p. 21
Hindman, Hugh:	'Unfinished Business: The Persistence of Child Labor in the US', **Employee Responsibilities and Rights Journal**, Volume 18, Number 2, 2006, pp. 125-126
Hodgkin, Rachel ; Newell, Peter:	**Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uygulama El Kitabı**, Ankara, UNICEF Türkiye Temsilciliği Yay., 2001
Hooghe,Liesbet ; Marks,Gary:	**The Making of a Polity: The Struggle Over European Integration**, European Integration Online Papers, (EIoP Vol.1 (1997) No: 004, s.4
Horioka, Charles Yuji:	"Aging, Saving, and Fiscal Policy"2007, p.3
Hosken, Fran:	Towards a Definition of Women's Rights' **Human Rights Quarterly**, Vol. 3, No. 2, 1981, pp. 1-10.
Hoter, Nükhet:	'Türkiye de Sektörel Dağılımın Özellikleri'. Standart Dergisi, Şubat 1998, s.95.
Huelshoff, Michael G.:	**"**European Integration after the SEA: The Case of the Social Charter", Political Research Quarterly, Vol. 46, No. 3,1993, pp. 619-620

Humphries, Jane: 'Child Labor: Lessons from the Historical Experience of Today's Industrial Economies', **The World Bank Economic Review,** Vol. 17, No. 2, 2003, p.175

Hyman, Richard: "Avrupa Birliği, Ekonomik Globalleşme ve Endüstri İlişkileri", Çeviren: Ahmet Selamoğlu. **IV. ,Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi**. Ankara: Kamu-İş, 1995, s.117.

İçli, Turhan ; Öntaş, Özlem ; Baykara, Yüksel: "1999'dan 2000'e Özürlüler Adına Geride Bıraktıklarımız," Ufkun Ötesi, 2000, s. 2-4.

İkizoğlu, Musa: "Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi": Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktara Tezi, Ankara, 2000

İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: No. 224-147, Eskişehir, 1980., s. 28.

İKV: "Avrupa Birliği'nin Lizbon Stratejisi", **İKV Yayınları**, No:197, İstanbul 2006, s.12-14

İlköğretim ve Eğitim Kanunu: Kanun Numarası : 222, Kabul Tarihi : 5/1/1961, Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 12/1/1961 Sayı : 10705

ILO-IPEC: "Action for the Elimination of Child Labour", 1st edition, p.3-5

IMF: "Can Europe Afford to Grow Old?", Finance and Development 41,No:2, 2004, p. 20

İnan, Ali Naim: **Çocuk Hukuku,** Ankara, AÜ Eğitim Fakültesi Yay., 1968

İnanç, Tevfik ; Doğan, Akın: "Sosyal Hizmet Kavramı ve Yaşlılık", **Birinci Sosyal Hizmetler Şurası**, Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü, Ankara ,2004,s.341

International Labor Organization: "Social Security Protection in Old-Age" p. 32-48

International Labor Organization: "Child Labour: What's To Be Done?",Geneva, 1996, p.4-35

International Labor Organization: "Child Labor : Targeting the Intolerable", p.2-7

International Labor Organization: "Convention (No. 159) concerning Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons)"Geneva, 20 June 1983, Article 1

International Labor Organization: "C88 Employment Service Convention", 1948, Article 7

International Labor Organization: C102 Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952

International Labor Organization: "ILO History", (Çevirimiçi), http://www-ilo-mirror.cornell.edu/public/english/about/history.htm,04.05.2008

International Labor Organization: Guide to İnternational Labour Standards (2008), International Labour Standards Department and International Training Centre of the ILO, Turin, 2008, p.25-237

International Labor Organization: 'Informal Sector: Who Are They?' (Çevirimiçi), http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/informal/who.htm, 03.03.2008

International Labor Organization: **Minimum Age Convention,** 1973 (No. 138), Article 1, 2

International Labor Organization: 'Facts on Child Labour', International Labour Office, 2004, p.1

International Labor Organization: 'Youth Employment - A Global Goal, A National Challenge' 2006, p.3

International Labor Organization: **"**Into the Tvventy-First Century: The Development of Social Security", pp.50-52.

International Labor Organization: **'**Global Employment Trends For Youth', Geneva, 2006,p.3

International Labor Organization: 'Youth Unemployment', The Key Indicators of the Labour Market (KILM) 9, 5th edition, 2007, p. 4

International Labor Organization: "Global Employment Trends for Women", 2008, Geneva, 2008, s.2-3

International Step by Step Association: **"**Disability Definitions" , t.y. p.2

IPEC: 'IPEC at a Glance: April 2007', 2007, pp. 1-4

İş Kanunu: Kanun No: 4857, Kabul Tarihi : 22.5.2003 Resmi Gazete Yayım Tarih ve Sayısı : 10.6.2003 - 25134.

İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK): "Özürlülerin Mesleki eğitimi ve İstihdam Sorunları", İstihdam Sorunları"; Brifing Notu; 26.05.1998, s. 7.

İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü: "Sakatların İstihdam Sorunu", Yayın No: 259, Ankara, 1991, s.21.

Jacquet, Sylvie: "EUROFOUND Promoting quality of work and life from research to policy initiatives" Joint Seminar EU policy making – EU reality 20 March 2008, pp.2-6

Jayakumar, B.: "Protecting Old Age", August 2004, pp.14-15

Jo Freeman: "The Real Story of Beijing," Off Our Backs, Vol. 26, No. 3, March 1996, p. 1

Jordan, Bill: **A Theory of Poverty and Social Exclusion**, Polity Press, 1996

Justesen, Troy R.:	"People With Disabilities, Federal Programs To Assist", **Encyclopedia of Education**. Ed. James W. Guthrie. Vol. 5. 2nd ed. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p1867.
Kabataş, Yaşar:	"Sosyal Güvenlik Reformunda Son Durum- The Latest Condıtıon Of Social Safety Reform" **Mali Çözüm SMMMO Yayın Organı**, Ocak – Şubat, Sayı 79, s.57-67
Kağıtçıbaşı, Çiğdem :	**Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998
Kallman, Franz J ; Sander, Gerhard:	"Factors Affecting Aging", Geriatrics; Sep/Oct1949, Vol. 4 Issue 5, p292
Kanun Hükmünde Kararname:	Karar Sayısı : KHK/572, 6 Haziran 1997, Sayı: 23011, Madde 5-11
Kanun Hükmünde Kararname:	Özürlüler Idaresi Başkanliği Teşkilat ve Görevleri Hakkinda Kanun Hükmünde Kararname, Khk'nin Tarihi - No: 25/03/1997 – 571, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi - No: 30/05/1997 - 23004 Mükerrer
Kapsos, Steven:	'World and regional trends in labour force participation: Methodologies and key results', International Labour Office, 2007, p. 28
Karabulut, Özcan:	**Türkiye'de ve Dünya'da Çalışan Çocuk Sorunlarına Genel Bakış**. Türk-iş Çalışan Çocuklar Bürosu, İLO/IPEC Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programları, Ankara, Kasım 1994
Karauçak, Şebnem Oguz:	**Avrupa Topluluğu' da Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik Sistemleri** ,İstanbul, İKV yayını, No: 94

Karauçak, Şebnem:	"Avrupa Topluluğu'nda Sosyal Politika",İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 1990, s. 11
Kartal, Kemal:	**Kentleşme ve İnsan**, Ankara , TODAİYayınları,, 1978
Kartal, Kemal:	**Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentlileşme**, Adım Yayıncılık, Ankara, Mart 1992
Kepenekçi, Yasemin Karaman ; Yücedağ, Arife Özcan:	"Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi", 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, 2002
Kerber, Wolfgang ; Eckardt, Martina:	**"**Policy Learning in Europe: The "Open Method of Coordination" and Laboratory Federalism" 2005, pp.1-2
Kieselbach, Thomas:	'Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion' **American Journal of Community Psychology**, Volume 32, Numbers 1-2 , 2003, p. 69
Kilpatrick, Claire:	'Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: A Legal Perspective' **Industrial Law Journal**, 2004; v.33, pp. 291 - 297.
Kızılçelik, Sezgin ; Erjem, Yaşar:	**Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, İzmir, Saray Kitabevleri, 1996
Kocaoğlu, Mehmet:	"Sosyal Güvenliğe Genel Bakış ve Türkiye'deki Uygulaması", **TİSK İşveren Dergisi**,Cilt 25, Sayı 5, Şubat-1987, s. 4.

Köksal, Erdal ; Lordoğlu, Kuvvet:	"Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine:Bir Alan Çalışması",Friedrich Ebert Vakfı,İstanbul,1993,s.16-20
Kolk, Ans ; Van Tuldere, Rob:	'Child Labor and Multinational Conduct: A Comparison of International Business and Stakeholder Codes', **Journal of Business Ethics**, Volume 36, Number 3, 2002, pp. 292-293
Konanç, Esin ; Egemen, Ayten ; İpek Gürkaynak:	**Çocuk İstismarı ve İhmali,** Ankara, Gözde Repo Ofset, 1999
Konanç, Esin:	"Çalışan Çocuklara İlişkin Uygulamalar ve Hukuki Düzenlemeler" Ankara:H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu ve Friedrich-Naumann Vakfı, 1996, s.5- 6
Koray, Meryem ; Demirbilek, Sevda ; Demirbilek, Tunç:	**Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**,Ankara,Başbakanlık KSSGM Yayınları, 1999
Koray, Meryem:	**Sosyal Politika**, Ezgi Kitapevi, Bursa 2000
Koray, Meryem:	**Sosyal Politika**, Bilge Yayınları, İstanbul 2004
Koray,Meryem:	**Avrupa Toplum Modeli (Nereden Nereye)**, İstanbul: Tüses Yayınları, 2002.
Kulaksızoğlu Adnan:	**Ergenlik Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998

Kulaksızoğlu, Adnan: **Ergenlik Psikolojisi,**İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000

Kumoji, Evelyn K. ; Mekos, Debra: 'Street Children', **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002, p.388

Kurt, Resul: **66 Başlık'ta Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi**, İstanbul, TİEM Yayınları, 1. Baskı, 2008

Kutal, Gülten: 'Avrupa Topluluğu Ülkelerinde ve Türkiye'de Genç İşsizliği', **Mülkiyeliler Mecmuası**, Ankara, 1935, ss.360-364.

Kutal, Metin; "Sakat ve Eski Hükümlülerin İstihdamları ile İlgili İki Önemli Tüzük"; İktisat ve Maliye; cilt: XXXIV; Sayı:2; Mayıs 1987; s. 80.

Laberge, Monique: Human Growth and Development,**Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health,** Ed. Jacqueline L. Longe. Vol. 2. 2nd ed. Detroit: Gale, 2006. P.1330.

Lansdown, Gerison: "A Model for Action - the Children's Rights Development Unit: promoting the Convention on the Rights of the Child in the United Kingdom", The Handbook of Children's Rights, London: Routledge, 1995, p.25

Leakey, Richard ; Lewin, Roger: **Origins Reconsidered - In Search of What Makes Us Human,** New York: Doubleday. 1992.

Lee, Eddy: **"The Declaration of Philadelphia: Retrospect and Prospect", International Labour Review,** Vol. 133, 1994, p 467.

Lerner, Adrienne Wilmoth ; Lerner, Brenda Wilmoth ; Lerner, K. Lee:	"Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights", **Human and Civil Rights: Essential Primary Sources**., Detroit, Gale, 2006. p.72
LeRoy, Barbara:	'Unemployed Youth: Counseling Issues. In Brief: An Information Digest from ERIC/CAPS', ERIC Clearinghouse on Counseling and Personnel Services, Ann Arbor, MI, 1984, p.2
Levin, Leah :	"The Rights Of The Child", **Human Rights**, Edited by: Pete Davies, London: Routledge, 1988**,** p. 40
Levin, Leah :	"The Rights Of The Child", **Human Rights**, Edited by: Pete Davies, London: Routledge, 1991**,** p. 41
Ling Li, Wing:	'Employment in Adolescence', **Child Development.** Ed. Neil J. Salkind. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p.137
Lipovetsky, Gilles:	"Üçüncü Kadın: Kadında Süreklilik ve Yenilik", Çev. Filiz Nayır Deniztekin, Varlık Yay, İstanbul 1999,s.2
Little, Lois:	"Living with Disability.....Living with Dignity Needs Assessment of Persons with Disabilities in the NWT - Findings Report Final" July 2000, p.52
Lockwood, Bert:	'Women's Rights: A "Human Rights Quarterly" Reader', John Hopkins University Press, 2006, p.24
Loeber,Rolf ; Farrington,David P:	Child Delinquents: Development, Intervention, and Service Needs, Sage Publication,2001

Loo, Robert ; Thorpe, Karran:	"Attitudes Toward Women's Roles in Society: A Replication After 20 Years" **Sex Roles**, Volume 39, Numbers 11-12, December 1, 1998, pp. 903-912
Luckasson, Coulter:	"Mental retardation: definition, classification, and systems of supports." Washington DC, American Association on Mental Retardation, 1992, p.23
Margareta Holmstedt:	Employment Policy, Spicers European Policy Report, 1991
Maul, Daniel Roger:	'The International Labour Organization and the Struggle Against Forced Labour From 1919 To the Present' **Labor History**, Volume: 48, Issue: 4, 2007, pp. 477-479
McElwee, Donal:	"The European Social Fund: Monitoring and Compliance in the UK", **Tilburg Foreign Law Review** 10 (2002) pp 218-236.
McKeever, Kevin:	**'**Social Problems in Youth Contribute to Anxiety, Depression', March 26, 2008, (Çevirimiçi) http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/news/fullstory_62668.html, 05.04.2008
McMahon, Jennifer ; Warner, Jody Clay:	'Child Abuse and Future Criminality: The Role of Social Service Placement, Family Disorganization, and Gender', **Journal of Interpersonal Violence, 2002; 17; p.1002**
Mete, Cem:	"Economic Implications of Chronic Illness and Disability in Eastern Europe and the Former Soviet Union", The World Bank, 2008, p.6
Miller, Vaughne:	"The Laeken Declaration and the Convention on the Future of Europe", 2002, p. 13

Minaire, Pierre:	"Disease, illness and health: theoretical models of the disablement process". Bull World Health Organ 1992;70, pp. 373-379.
Mitchell, Pamela R. ; McMahon, Brian T. ; McKee, Dawn:	"Speech impairment and workplace discrimination: The national EEOC ADA research project", **Journal of Vocational Rehabilitation**, Volume 23, Number 3 (January 2005), pp. 163-169
Mont, Daniel:	"Measuring Disability Prevalence", The World Bank, 2007, p.2
Moroğlu, Nazan:	Avrupa Birliğı'ne Giriş Sürecinde Kadın Erkek Eşitliği, **Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma**,1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004
Morsink, Johannes:	"The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Drafting & Intent",Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1999, pp.12-16.
Moya, Miguel ; Expósito, Francisca ; Ruiz, Josefa:	"Close Relationships, Gender, and Career Salience", **Sex Roles**, Volume 42, Numbers 9-10, May 2000, p. 825
Muzaffer Sencer:	**İnsan Hakları, Ana Kuruluşlar ve Belgeler**, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınlan. No.214, Ankara: 1984
Naqvi, Yasmin:	"Rights of The Child in Turkey", the World Organisation Against Torture (OMCT), Geneva , 2001 s.7
Natasha Parassram Concepcion:	"The Convention on the Rights of the Child after Ten Years: Success or Failure?" **Human Rights Brief**, vol. 7, no. 2, 2000, p.2

National Council on Disability: "The Americans with Disabilities Act Policy Brief Series: Righting the ADA" 24 February 2003, pp. 7-8

Newman, Tony: 'Workers and helpers: perspectives on children's labour 1899-1999', **British Journal of Social Work** ,2000**,** p. 326

NICHCY: "Disability Fact Sheet, No. 13",Washington DC, 2004, pp. 1-2

North Carolina Department of Health: "The Aging Process", p.1-3

Nubberger, Angelika: "Rusya Emeklilik Sistemi Refonnunun Ana Çizgileri", Çev. Tankut Centel, Çimento **İşveren Dergisi,** Kasım-1997, s. 8

O'Higgins, Niall: 'The Challenge of Youth Unemployment', Action Programme on Youth Unemployment, International Labour Office Geneva, 1997, p.47

O'Higgins, Niall: 'The Challenge of Youth Unemployment', Geneva, International Labour Office 06 Jul 2005, p.4

OECD: "Youth unemployment The Causes and Consequences", Paris, 1980, s. 13

OECD: "Employment Outlook", Paris., 2003, s., 1-4

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR): "Convention on the Rights of the Child", (Çevirimiçi) http://www2.ohchr.org/english/bodies/ratification/11.htm, 12.02.2008,

Official Journal of the European Union: Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, Official Journal of the European Union C 306, 17.12.2007

Official Journal of the European Union: Treaty of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, Official Journal C 80 , 10 March 2001

Oğuz, Yasemin: **Engelliliğe Toplumsal ve Etik Bakış; Özel Eğitim ve Rehabilite Hizmetlerine İhtiyaç Duyan Bireyler ve Aileleri**, Ankara, Zihinsel ve Bedensel Engelli Çocukları ve Aileleri Araştırma Eğitim, dayanışma ve Yardımlaşma Derneği yayını No. 1, 2005

Oğuzman, M. Kemal ; Seliçi, Özer: **Kişiler Hukuku**, İst., Filiz Kitabevi Yay., 1999

Ölçen, Makbule ve Ali Nejat: **Özürlüler Hukuku, Almanya'da Özürlülerin Üretken Dünyası**, Ankara, Zihinsel Yetersiz Çocuklar Yetiştirme ve Koruma Vakfı Yayın No: 1., 1991

Orr, Emda ; Thein, Ram: "Orthopedic disability, conformity, and social support", Journal of Psychology, 1995, Vol. 129, Issue 2, pp.203-212

Ouslander, J G ; Beck, J C: **"**Defining the Health Problems of the Elderly", **Annual Review of Public Health**, Vol. 3: pp.55-56

Özbay, Ferhunde: **Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme "**, S. Tekeli (Yay. Haz.), Kadın Bakış Acısından 1980'er Türkiye'sinde Kadınlar, İletişim Yayıncılık, istanbul

Özbay, Ferhunde:	"Çocukların Çalıştırılması, Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları", 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2000, s. 520.
Özkaya, Meltem:	"Kadınların İş Hayatında Başarılarını Etkileyen Faktörler", 2005, 1
Paula Anne Ford-Martin and Teresa G. Odle:	'Depressive Disorders', **Gale Encyclopedia of Medicine.** Vol. 2. 3rd ed. Detroit: Gale, 2006. p1137-1138
PES:	'New Social Europe:Ten Principles For Our Common Future' 2006, p.6
Phelps, Ed. Shirelle ; Lehman, Jeffrey:	"Sex Discrimination" **West's Encyclopedia of American Law**. Vol. 9. 2nd ed. Detroit: Gale, 2005, p132-138.
Pitchford, J. D.:	**"**External Effects of Populatıon Growth", Oxford Economic Papers, June 1985, 37, p.265
Polat, Oğuz:	**Çocuk ve Şiddet,** İstanbul , Der Yayınları, 2001
Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu	Kanun Numarası : 2559/5259,Resmi Gazete : Tarih : 14/7/1934 Sayı : 2751
Population Council:	"International Women's Year: Population and the Mexico Conference", **Population and Development Review**, Vol. 1, No. 2 ,1975, pp. 346-347

Postman, Neil: **Çocukluğun Yokoluşu**, Çev. Kemal İnal, Ankara., İmge Kitabevi Yay., 1995

Pothier, Nicole: "The Convention on the Rights of the Child after 10 years:From Promises to Reality". Director of the Education and Co-Operation Department, Québec, Ağustos 2000, p.2

Potier, Michel: "Preliminary Results Of The OECD Environmental Outlook To 2020" 2000, p.5

Quinn, Gerard: "European Disability Law", 2007, pp.9-11

Realising potential - Disabled people worldwide: "Disability in Europe", (Çevirimiçi) http://www.realising-potential.org/stakeholder-factbox/disabled-people-worldwide/, 03.03.2008

Reid, Pauline Barrett: "International Developments in Social Security and Social Protection", Second international industrial Relations Congress, Turkish industrial Relations Association, İstanbul, 1995, s.21

Reitz, E. ; Dekovic, M. ; Meijer, A.: 'The Structure and Stability of Externalizing and Internalizing Problem Behavior During Early Adolescence' **Journal of Youth and Adolescence**, Volume 34, Number 6, December 2005, pp. 577-588,

Robertson, Anne S.: 'If an Adolescent Begins To Fail in School, What Can Parents and Teachers Do?', ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL,1997, p. 2

Robertson, Claire: "What is old age?", Department of Public Health,1996, p. 12-13

Rodrigues, Maria João: "The Open Method of Coordination As a New Governance Tool", p. 1

Ruskin, Andrew: "International year of disabled persons.", The Journal of American Medical Association, 1981 Apr 10;245(14): p. 1411

Ruxton, Sandy: "What about us? Children's Rights in the European Union: Next Steps", European Children's Network, Brussels , 2005 , p.8-157

Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu: "Sakatlara Yönelik Hizmetler Raporu", Ankara, Kitap No **:** 5150, s.83-85.

Sakatlik Yönetmeliği: Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik; (19.02.1999 tarih ve 23616 sayılı RG)

Sapancalı, Faruk: "Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Politikaları" TİSK Akademmi, Cilt 2, Sayı 4, s. 58

Saraçoğlu, Tevfik: **Avrupa Ekonomik Topluluğu,** İKV Yayınları, İstanbul 1983

Sarigiani, Pamela A. ; Petersen, Anne C.: 'Adolescence: Social Patterns, Achievements, and Problems',,2000, p.47-48

Schilling, Hanna Beate Schöpp: **"Treaty Body Reform: the Case of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women", Human Rights Law Review, 2007,pp.227-229.**

Schmitt, Michael ; others, "Perceiving Discrimination Against One's Gender Group Has Different Implications for Well-Being in Women and Men" **Personality and Social Psychology Bulletin**, Volume 28, Number 2, February 1, 2002, p. 198

Schwirian, Kent P.: "Population Growth, Economic Development,and Population Control Programs", The Ohio Journal Of Science 69(1): 2, January, 1969, p.4

Seber, Gülten ve Diğerleri: **Çocuk Suçluluğunda Sosyodemografik Özellikler, 1.Ulusal Çocuk ve suç: nedenler ve önleme çalışmaları sempozyumu, Tisamat Basın Sanayii, Ankara, 2002**

Şen, Muharrem: "Batı'da ve Türkiye'de Gençlik Problemleri" ,I.Milli Gençlik Kongresi ,1995, s. 178

Sencer, Muzaffer: **İnsan Hakları. Ana Kuruluşlar ve Belgeler**, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No: 214, Ankara, 1984

Sendikalar Kanunu: Kanun Numarası : 2821, Kabul Tarihi : 5/5/1983 , Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 7/5/1983 Sayı : 18O40

Şenol, Nevin ; İsat Ceren ; Sayın, Ceren: "Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecini İzleme Programı Kadınlar ve Erkekler İçin Eşit Fırsatlar: Türkiye", İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, Aralık 2004, s. 84-85

Sevi Atauz "Ankara ve Şanlıurfa'da Sokak Çocukları," UNİCEF-1990, s. 9.

Seyyar, Ali: **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yayını, Sakarya, 2006

Seyyar, Ali: Sosyal Siyaset Açısından Özürlüler Politikası- Özürlülerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları- Toplumun Özürlülere Karşı Sorumlulukları, İstanbul , Türdav Yay, 2001, s. 24

Seyyar, Ali: **Teorik ve Pratik Boyutuyla Sosyal Bakım,** Ankara, Şefkatli Eller Yayınevi, 2007

Seyyar, Ali: **Sosyal Bakım**, Ankara , Şefkatli Eller Yayınevi, 2007

Seyyar, Ali: **Özürlülerin Hakları Toplumun Özürlülere Karşı Sorumlulukları**, İstanbul, Türdav Yayım, 2001

Seyyar, Ali: "Sosyal Bakım Hizmetleri ve Kalite"; **Standart Dergisi**; Yıl: 38; Sayı: 451, Temmuz 1999, s.32

Seyyar, Ali: **Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, Adapazarı , A B B Yayınları, 2006, s. 18-20

Seyyar, Ali: **Türkiye'de Özürlüler Kanunu Ekseninde Bakım Güvence Sistemi**, İstanbul, Türdav Yayım, 2001

Seyyar, Ali: "Sosyal Güvenlik Sistemimizin Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu", s.2

Seyyar,Ali : **Sosyal Siyaset Terimleri,** İstanbul, Beta Yay., 2002, s.7.

Shaw, Malcolm N: **International Law,** Cambridge University Press; 5 edition, 2003

Shirelle, Phelps ; Lehman, Jeffrey: "Disability Discrimination", **West's Encyclopedia of American Law**, Vol. 3. 2nd ed, Detroit: Gale, 2005. p.434

Silvia, Stephen J.: "The Social Charter of the European Community: An Defeat for European Labor" **Industrial and Labor Relations Review**, Vol. 44, No. 4 , 1991, pp. 627-628

Sippola, Lorrie K.: 'Getting to Know the "Other": The Characteristics and Developmental Significance of Other-Sex Relationships in Adolescence', **Journal of Youth and Adolescence**, Volume 28, Number 4, 1999, p. 407

Şirin, Mustafa Ruhi: "Çocuk Modernleşmesi mi Çocuk Sömürgeleşmesi mi?", **Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı**, Sayısı.23-24, 1998, s.1903

Social Charter: (Çevirimiçi) http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c10107.htm, 02.02.2008

Sosyal Güvenlik Kurumu: "Sosyal Güvenlik Reformu:Uygulama Öncesi Yeni Yaklaşim", 2007, s.13-17

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu: Kanun Numarası : 2828, Kabul Tarihi : 24/5/1983, Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 27/5/1983 Sayı : 18059

Sosyal Sigortalar Kanunu: Kanun Numarası: 506, Kabul Tarihi: 17/07/1964, Yayımladığı Resmi Gazete Tarihi: 29, 30, 31/07/1964 - 01/08/1964, Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 11766 - 11779

Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu: Kanun Numarası : 3294, Kabul Tarihi : 29/5/1986, Resmi Gazete Tarihi:14/6/1986 Resmi Gazete Sayısı:19134

Spady, James: 'Apprenticeship', **Dictionary of American History.** Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 1. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p.228

Stare Plannin Organization: "The Situation of Elderly People in Turkey and National Plan of Action on Ageing", 2007, p. 11-26

Stellman, Jeanne Mager: Encyclopaedia of occupational health and safety: Fourth Edition International Labour Office1998,p 16-5- 17-4

Stevenson, Jim: 'The Treatment of the Long-term Sequelae of Child Abuse', **The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines**, Volume 40, Issue 01, Jan 1999, p. 91

Süral, A. Nurhan: "Son Gelişmeler Işığında ILO ve AT Boyutlarıyla Türk Çalışma İlişkileri" Tebliğ, II. Uluslararası Endüstri İlişkileri Kongresi, İstanbul, 1991, s. 15.

Sutcliffe, Peter: "An Evil Unbearable to the Human Heart", **World of Work, International Labour Organisation** , 1993, p.4-5.

Swain, J.: "Disabling Barrier: Enabling Environments". London: Sage, 1993:21-45.

Swain, Liz: "Aging and the Aged", **Gale Encyclopedia of Nursing and Allied Health,** Ed. Kristine Krapp. Vol. 1. Detroit: Gale, 2002. p.52.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı- Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi: "Sakatlar İçin Politika Dokümanı", 2. Baskı, Şubat 1992, s.6.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı: "Özürlülere hizmet veren kurum ve kuruluşlar rehberi", Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, 2000, s.3

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi: "2005–2010 Özürlülerin İstihdamı Eylem Planı", 2006

T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü: "Avrupa Kentsel Şartı", Ankara, Yayın No: 10, 1996, s. 2

Talas, Cahit: **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**., Bilgi Yayınevi, Ankara,1981

Talaş, Cahit: **Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları**

Talaş, Cahit: Sosyal Politika, 1.Kitap, Sevinç Matbaası, Ankara, 1967

Taleporos, George ; McCabe, Marita P.: "The relationship between the severity and duration of physical disability and body esteem", Psychology & Health, Volume 20, Issue 5 October 2005 , p.638

Tang, Kwong-leung: "Internationalizing Women's Struggle against Discrimination: The UN Women's Convention and the Optional Protocol", **British Journal** of **Social Work**, 2004, pp.1173-1174

Tarantino, Gustavo Crespi:	'Imputation, Estimation and Prediction using the Key Indicators of the Labour Market (KILM) Data Set', International Labour Office, 2004, p.10
Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu:	Kanun Numarası: 2925,Kabul Tarihi: 17/10/1983,Yayımlandığı R.Gazete: Tarih : 20/10/1983 Sayı : 18197
Taşkent, Savaş:	**İnsan Haklarının Uluslararası Dayanakları**, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları No:22,3.Baskı,İstanbul,1995
Taylor, HR ; Pezzullo, ML ; Keeffe, JE:	"The economic impact and cost of visual impairment in Australia." Br J Ophthalmol. 2006 Mar;90(3), p.272.
TC Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı:	Kamu Personel Anket Sonuçları; Ankara; Ocak 1996.
Tekinalp, Gülören ; Tekinalp, Ünal:	**Avrupa Birliği Hukuku**, Güncellestirilmis 2. Baski, Istanbul Beta Yayınları, 2000
Terence S. Gould ,	"The Handynet System of the Helios Programme" **British Journal of Visual Impairment,** Vol. 8, No. 2, 77, 1990, pp.12-14
The American Heritage Dictionary of the English Language:	Houghton Mifflin Company; 4 edition, April 12, 2006
The Council Of The European Communıties:	Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work

The Word Bank: "Who are Youth?" (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org , 06.05.2008

The World Bank: **Averting The Old Age Crisis, Summary**,1994

Tinnion, John: "EEC—The Social Action Programme", Industrial Law Journal, 1975; 4: pp.106 - 111.

TİRESİAS: "Scientific and technological reports Bridging the Gap? Access to telecommunciations for all people", t.y, p.3

Tiryakioğlu, Bilgin: "Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku",T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, **Bilim Serisi 7**, Ankara,1991, s.4.

TİSK: "Avrupa İstihdam Stratejisi ve İşgücü Piyasa Gelişmeleri", **TİSK Yayıları**, No:272, Ankara 2006, s. 30

TİSK: **Dünyada Sosyal Güvenlik Alanındaki Gelişmeler ve Türkiye**

Tokol. Aysen: **Sosyal Politika,**Bursa, Vipaş Yayıncılık 2000

Tomanbay, İlhan: **Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla**. Ankara, Selvi Yayınevi, 1999

Tomonarı, Dana ; Feiler, Rachelle:	'Child Development, Stages of Growth',**Encyclopedia Of Education.** Ed. James w. Guthrie. Vol. 1. 2nd ed. New York: Macmillan Reference, USA, 2003. p.276
Tomorrow Europe:	"Laeken Declaration", No. 3, December 2001,pp. 2-5
Trautwein, Steven N.:	"Aging, Biology of", **Biology,** Ed. Richard Robinson. Vol. 1. New York, Macmillan Reference USA, 2002. p7-8
Treaty Establishing the European Community:	Rome, 25 March, 1957
Treaty of Rome:	25th March 1957
Tros, Frank:	"Towards 'flexicurity' in policies for the older workers in EU-countries?", August 2004, p.2-3
TÜGIAD:	"2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Giden Sorunlarına Yaklaşımlar: VII. İstihdam", Şubat, 1995, s.3.
Türk Ceza Kanunu:	Kanun No. 5237, Kabul Tarihi : 26.9.2004
Türk Medenî Kanunu:	Kanun No. 4721, Kabul Tarihi : 22.11.2001

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: Kanun No. : 2709, Kabul Tarihi : 7.11.1982, Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu: Kanun Numarası :5434, Kabul Tarihi :8/6/1949,Yayımlandığı R.Gazete :Tarih:17/6/1949 Sayı:7235 ,Yayımlandığı Düstur :Tertip:3 Cilt:30 Sayfa:1335

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı: **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, 1998, s. 30

Türkiye Iş Kurumu Kanunu: Kanun No. 4904, Kabul Tarihi : 25.6.2003, Resmi Gazete Tarihi 05/07/2003 ,Resmi Gazete Numarası 25159

Tunç, Güven: "Sokaklar ve Çocuklar," Birikim Dergisi, Sayı: 116, 1998, s. 82

Tuncer, Özkan: "Avrupa Sosyal Şarti Denetim Mekanizmalari", Adalet Bakanlığı Yayınları, (Çevirimiçi) http://www.yayin.adalet.gov.tr/1_sayi%20i%C3%A7erik/ozkan_tuncer.htm

Tunçomağ, Kenan: **Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1990

Tunçsiper, Bedriye ; Sürekçi, Dilek: "Çalışma Hayatında Kadın İşgücünün Ekonomik Bir Analizi", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma,1-4 Mart 2004 Sempozyum Bildiri Metinleri, 1. Cilt, Yeditepe Üniv.Yayını, İstanbul 2004, s.95

Uluğtekin, Sevda: **Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları**. Ankara: Bizim Büro, 1994

Umumi Hıfsısıha Kanunu: Kabul Tarihi:24.04.1930, Kanun Sayısı:1593, Resmi Gazete Tarihi:06.05.1930, Resmi Gazete sayısı:1489

Unat, Nermin Abandan: "Toplumsal Değişme Ve Türk Kadını", Türk Toplumunda Kadın, Kitabında Sunulan Bildiriler, İstanbul, 1982, s.7-15

UNESCO: 'Globalization and Women's Human Rights', (Çevirimiçi) http://portal.unesco.org/shs/en/ev.php-URL_ID=7702&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, 03.05.2008

UNICEF Bolivia: 'The children - Childhood', (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/bolivia/children.html, 18.02.2008

UNICEF ve İstanbul Barosu: "Çocuk Haklan Tanıtım Dosyası", İstanbul: t.y. ,s.5

UNICEF: 'The Convention on the Rights Of The Child. Guiding Principles: General Requirements for All Rights', November 20, 1989, p.1

UNICEF: 'What is Child Protection?', Child Protection Information Sheet, 2006, p. 1

UNICEF: 'Children in Especially Difficult Circumstances', New York. United Nations Childrens' Fund 1986, Document E/ICEF/1986/L.6 , pp.14-15

UNICEF: "Dünya Çocuklarının Durumu", UNICEF Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1997,s.23

United Nations Convention on the Rights of the Child: **Human and Civil Rights: Essential Primary Sources.** Ed. Adrienne Wilmoth Lerner, Brenda Wilmoth Lerner, and K. Lee Lerner. Detroit: Gale, 2006. p.469

United Nations Development Fund For Women: 'Women Challenging Globalization: A Gender Perspective on the United Nations International Conference on Financing for Development, March 18-22, 2002,Monterrey,Mexico, 2002, p.4

United Nations,World Summit for Children 1990: (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/wsc/ , 23.042008

United Nations: 'World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children', (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/wsc/ declare.htm , 23.04.2008

United Nations: 'Plan of Action for Implementing the World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children in the 1990s', (Çevirimiçi) http://www.unicef.org/wsc/plan.htm, 23.04.2008

United Nations: ``Convention on the Rights of the Child``, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Article 1-32, 20 November 1989.

United Nations: 'Status of the Convention on the Rights of the Child Report of the Secretary-General'**,Refugee Survey Quarterly**, Jul 2004; volume 23: pp.159 - 162.

United Nations: "World Youth Report 2003-The Global Situation of Young People", United Nations Publication, New York, 2003, p.5

United Nations: "What does the UN mean by "youth," and how does this definition differ from that given to children?" (Çevrimiçi) http://www.un.org/esa/socdev/unyin/qanda.htm#1, 05.05.2008

United Nations: 'The United Nations World Youth Report 2007', Geneva, 2007 p. 238

United Nations: "The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", 18 December 1979

United Nations: "Universal Declaration of Human Rights (UDHR)", 10 December 1948

United Nations: **'**Declaration on the Elimination of Discrimination against Women', 2263(XXII) 7 November 1967

United Nations: 'Declaration of Mexico on the Equality of Women and Their Contribution to Development and Peace"**,** World Conference of the International Women's Year Mexico City, Mexico. 19 June-2 July 1975

United Nations: 'Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), 18 December 1979, Article 4-11

United Nations: "Fact sheet on Persons with Disabilities", p.1

United Nations: "Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities" Geneva, 2007, p.2

United Nations: "Declaration On The Rights Of Disabled Persons", 3447th resolution , 9 December 1975, Article 1

United Nations: "Implementation of the World Programme of Action concerning Disabled Persons", A/RES/37/53, 3 December 1982

United Nations: "A look back: UN Decade of Disabled Persons (1983-1992)", United Nations Chronicle, Sep 92, Vol. 29 Issue 3, p76

United Nations: "Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities" A/RES/48/96, 20 December 1993

United Nations: "Declaration On The Rights Of Disabled Persons", Resolution 3447(30) , December 9, 1975

United Nations: "Press Release POP/952", 13 March 2007, (Çevrimiçi) http://www.un.org/News/Press/docs//2007/pop952.doc.htm, 03.04.2008

United Nations: "The World at Six Billion", t.y., p.1

Uşan, Fatih: "Mesleki Eğitim ve İstihdam, Devlet Personel Rejimi ve İş Mevzuatı", Mayis 2003, s.15

Usta, Aydin: **Türkiyede Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması**, Ankara, Pelikan Yayınları,2007

Vandamme, Francois: 'The Revision of the European Social Charter', **International Labour Review**, Vol. 133, 1994, 635-637

Velikova, Dessislava:	'Mid-term Review of the Lisbon Strategy From the Gender Perspective', 2005, pp.5-6
Vergi Usul Kanunu İle İlgili Değişiklikler:	Kanun No. 4369, Kabulü: 22.7.1998, R.G. Tarihi: 29.7.1998
Visier, Laurent:	"Sheltered Employment for Persons with Disabilities", International Labour Organization, International Labour Review, Vol 137, No.3, 1998, p.350
Webb, Steven:	"Social Security Policy In A Changing Labour Market**",** oxf. Rev. Econ. Policy, 1995, 11: pp. 11-14
Webster's New World Dictionary, Definition of Youth:	(Çevirimiçi) http://www.websters-online-dictionary.org/definition/youth, 03.07.2008
Weller, Jürgen:	'Youth Employment: Characteristics, Tensions and Challenges', **Cepal Review 92**, Agust 2007, p. 63
West's Encyclopedia of American Law:	**'**Child Abuse', Ed. Shirelle Phelps and Jeffrey Lehman. Vol. 2. 2nd ed. Detroit: Gale, 2005, p.344
West's Encyclopedia of American Law:	'Apprentice' Ed. Shirelle Phelps and Jeffrey Lehman. Vol. 1. 2nd ed. Detroit: Gale, 2005ö p.322
Whaples, Robert:	Unemployment , **Dictionary of American History.** Ed. Stanley I. Kutler. Vol. 8. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p.251

White, Charles B ; Larson, David: "The Social-Psychological Aspects of Aging", New York State Office for the Aging, Albany, p.24-26

Whitmire, Kathleen ; Spınello, Erıi ; Clausen, Roseanne: "Speech and Language Impairment, Education of individuals with" **Encyclopedia of Education**. Ed. James W. Guthrie. Vol. 6. 2nd ed. New York: Macmillan Reference USA, 2002. p2295

Wickliffe, Joseph A.: "Why Juveniles Commit Crimes", Yale University-New Haven Teachers Institute, 2000, (Çevirimiçi) http://www.yale.edu/ynhti/curriculum/units/2000/2/00.02.07.x.html, 02.02.2008

Wiessala, Georg: "The European Union in 2000 at a Glance", **Journal of Common Market Studies,** 39 (s1) , 175–182, s.1-2

Wirth, David A.: 'International Law' **Dictionary of American History**. Vol. 4. 3rd ed. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. p393-395.

Wolff, Kurt: "Biological, Sociological and Psychological Aspects of Aging", Springfield, Ill.: Charles C Thomas. Oxford: Blackwell Scientific Publications, 1959, p. 300

World Health Organization: "Report of the WHO Expert Committee on Disability Prevention and Rehabilitation" Geneva, 1981, pp.9-16

World Health Organization: "Deafness and Hearing Impairment", Fact sheet No 300, March 2006, p.1

World Health Organization: "International statistical classification of diseases and related health problems: tenth revision", Geneva, 1992, p.26

World Health Organization: "International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)", Geneva, WHO, 2001, pp.1-10

World Health Organization: Document A29/INFDOCI/1, Geneva, Switzerland, 1976.

World Health Organization: "Social Care Definition", European Observatory on Health Systems and Policies, (Çevirimiçi) http://www.euro.who.int/observatory/Glossary/TopPage?phrase=Social%20care, 15.02.2008

World Health Organization: "Is the Law Fair to Disabled? A European Survey",WGO Regional Publications, European Series, 1990, p.328

Worldmark Encyclopedia of the Nations: 'Human Rights' Vol. 1: United Nations. 11th ed. Detroit: Gale, 2004. p157.

Worldmark Encyclopedia of the Nations: 'The International Labour Organization (ILO)' Vol. 1: United Nations. 11th ed. Detroit: Gale, 2004. p212-223.

Worldmark Encyclopedia of the Nations: 'Universal Declaration of Human Rights' Vol. 1: United Nations. 11th ed. Detroit: Gale, 2004. p181-183.

Yankın, Bilal: "Çalışma Hayatında Kadınlar ve Çalışan Kadınlar Üzerinde Bir Araştırma", İstanbul, 1989, s. 25.

Yılmaz, Burçin; Berber,Metin: **Türkiye'de Kadının İşgücü Piyasasına Katılım Süreci ve Bölgesel Analiz**, Ankara :T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunlar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2000

Yörükoğlu, Atalay: **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk,** 6. Baskı, İstanbul, Özgür Yayınları, 2000

Yörükoğlu, Atalay: **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul, Özgür Yayınevi Yay., 1997

Yusuf, Alper: "Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Kriz ve Reform ihtiyacı",**TİSK İşveren,** Cilt 34, Sayı 5, 1996,s.6.

Yusuf, Alper: "Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tesbiti", s. 11.

Zevkliler, Aydın ; Havutçu, Ayşe: **Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk**, Ankara., Seçkin Yay., 2003

EKLER

2. BÖLÜM

EK:1

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME
Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

Metin
ÖNSÖZ
Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:
Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,
Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin
inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırda tutarak,
Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yeralan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayırımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,
Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,
Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,
Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,
Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,
Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin,1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırda tutarak,
Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırda tutarak,
Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,
Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,
Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,
Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve
ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik,sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması sözkonusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf
Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü

muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.
2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme
olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anababanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırdışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası
tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her
başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde
haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu
güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla
sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.
Bu amaçla Taraf Devletler:
a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
e) 13 ve 18 inci maddelerde yeralan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi,
bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.
3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında. bakıcı aile yanına verme, slâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:
a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.
b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı taktirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.
c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.
d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.
e) Bu maddedeki amàçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.
2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.
3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.
4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon,

eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.
2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:
a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek
sağlanması;
c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve
besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi:
d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.
4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar. 2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri
çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:
a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda
bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal
değerlerine ve kendisininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,
2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek
özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:
a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;
b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu
olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır.
Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemiyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması,
alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verílmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen
yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini

temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin
olmadığının kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yeralan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.
2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.
3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.
4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.
5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. lk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.
7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.
8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.
11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.
12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının
kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:
a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,
b) Daha sonra beş yılda bir,
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.
2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.
3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.
4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki
alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;
c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması
steğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe gïrecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri sözkonusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansi düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Miletler Genel Kuruluna sunulur.
2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yeralan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel
Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.
3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf
Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.
2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu
Sözleşmeyi imzalamışlardır.

"İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."

EK:2

ÇOCUK HAKLARININ KULLANILMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ Strazburg, 25.1.1996

Önsöz

Avrupa Konseyi'nin üye Devletleri ve bu Sözleşmeyi imzalayan diğer Devletler,

Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu gözönüne alarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini ve özellikle, bu Sözleşme'nin Taraf Devletlerin yasal, idari ve Sözleşme ile tanınan diğer hakları uygulamaya geçirmelerini isteyen 4 üncü maddesini dikkate alarak;

Parlamenter Meclis'in çocuk haklarına ilişkin 1121 (1990) sayılı Tavsiye Kararı'nın içeriğini kaydederek,

Çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi gerektiğine ve bu vesileyle çocukların özellikle kendilerini ilgilendiren ailevi işlemlerde olmak üzere, bu hakları kullanma olanağına sahip olmaları gereğine inanarak,

Çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi için gerekli bilgiler edinmeleri ve çocukların görüşlerinin usulüne uygun şekilde ele alınması gerektiğini teslim ederek,

Ailelerin çocuklarının hakları ile yüksek çıkarlarının korunmasında ve geliştirilmesindeki rolünün önemini teslim ederek ve lüzumu halinde Devletlerin de bu koruma ve geliştirmeye iştirak etmeleri gerektiğini gözönüne alarak,

Bununla birlikte, anlaşmazlık durumunda, ailelerin sorunu bir adli mercinin önüne getirmeden çözüm bulmayı denemelerinin uygun olacağını gözönünde tutarak, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır :

Bölüm I - Sözleşmenin uygulanma alanı, amacı ve tanımlar

Madde 1 - Sözleşmenin uygulanma alanı ve amacı

1) Bu Sözleşme 18 yaşına ulaşmamış çocuklara uygulanır.

2) Bu Sözleşmenin amacı, çocukların yüksek çıkarları için, haklarını geliştirmek, onlara usule ilişkin haklar tanımak ve bu hakların, çocukların doğrudan ve diğer kişiler veya organlar tarafından bir adli merci önündeki, kendilerini ilgilendiren davalardan bilgilendirilmelerini ve bu davalara katılmalarına izin verilmesini teminen kullanılmasını kolaylaştırmaktır.

3) Bu Sözleşmenin amaçları açısından, bir adli merci önündeki, çocukları ilgilendiren davalar, özellikle çocukların ikameti ve çocuklarla şahsî ilişki kurulması gibi velayet sorumluluklarına ilişkin davalardır.

4) Her Devlet, imza sırasında veya onay, kabul, uygun bulma ve katılma belgesinin tevdii sırasında,

Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir beyanla, bir adli merci önünde bu Sözleşmenin uygulanacağı en az üç çeşit aile uyuşmazlığını belirlemelidir.
5) Tarafların herbiri, ek bir beyanla, Sözleşme'nin uygulanacağı ilave aile uyuşmazlıklarının belirtebilir veya 5 inci madde, 9 uncu maddenin 2 nci paragrafı, 10 uncu maddenin 2 nci paragrafı ve 11 inci madde ile ilgili bilgi verebilir.
6) Bu Sözleşme Tarafların çocuk haklarının geliştirilmesi ve kullanılmasında daha elverişli kurallar uygulamalarını engellemez.

Madde 2 – Tanımlamalar

Bu Sözleşmede,

a) "adli merci" ibaresinden bir mahkeme veya buna eşit yetkileri olan idari bir merci;
b) "velayet sorumluluğuna sahip olanlar" ibaresinden ebeveynler ve velayet sorumluluklarının tümünü veya bir kısmını kullanmaya yetkili başka şahıslar veya kurumlar,
c) "temsilci" ibaresinden bir adli merci önünde, bir çocuk adına hareket etmek için tayin edilmiş avukat gibi bir şahıs ya da kurum,
d) "İlgili bilgiler" ibaresinden, bu bilgilerin verilmesinin çocuğun esenliğine zarar getirmemesi kaydıyla, çocuğun haklarını tümüyle kullanmasına olanak vermek amacıyla, çocuğa, yaşı ve idrak gücü gözönünde tutularak verilecek uygun bilgiler anlaşılır.

Bölüm II - Çocukların haklarının kullanılmasını geliştirmek için usule ilişkin tedbirler

A. Çocuğun usule ilişkin hakları

Madde 3 – Davalarda bilgilendirilme ve dava sırasında görüşünü ifade etme hakkı

Yeterli idrake sahip olduğu iç hukuk tarafından kabul edilen bir çocuğa, bir adli merci önündeki, kendisini ilgilendiren davalarda, yararlanmayı bizzat da talep edebileceği aşağıda sayılan haklar verilir :

a) ilgili tüm bilgileri almak;
b) kendisine danışılmak ve kendi görüşünü ifade etmek;
c) görüşlerinin uygulanmasının olası sonuçlarından ve her tür kararın olası sonuçlarından bilgilendirilmek.

Madde 4 – Özel bir temsilci atanmasını isteme hakkı

1) 9. madde saklı kalmak kaydıyla, iç hukuk bir menfaat çatışması nedeniyle çocuğun ebeveynlerini çocuğu temsil etme olanağından mahrum ederse, çocuğun şahsen veya diğer şahıs ve kurumlar aracılığıyla, adli bir merci önündeki kendisini ilgilendiren davalarda kendisini temsil edecek özel bir temsilci atanmasını isteme hakkı vardır.
2) Devletler 1. Paragraftaki hakkın, yalnız iç hukuk tarafından yeterli idrak gücüne sahip olduğu kabul edilen çocuklara uygulanmasını öngörmekte serbesttirler.

Madde 5 – Usule ilişkin, mümkün olan diğer haklar

Taraflar, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davalarla ilgili olarak onlara usule ilişkin özellikle;

a) kendi görüşlerini ifade etmekte yardımcı olması için kendi seçtikleri uygun bir kişiden yardım almayı isteme hakkı;
b) kendi kendilerine veya diğer şahıslar veya kurumlar vasıtasıyla, ayrı bir temsilcinin, uygun olduğu takdirde bir avukatın tayinini isteme hakkı,
c) kendi temsilcilerini tayin etme hakkı;
d) sözkonusu davalarda tarafların sahip olduğu hakların tümünü veya bir kısmını kullanma hakkı;

gibi ek haklar tanınması olanağını incelerler.

B. Adli Mercilerin rolü

Madde 6 – Karar süreci

Bir çocuğu ilgilendiren davalarda adli merci, bir karar almadan önce :

a) Çocuğun yüksek çıkarına uygun karar almak için yeterli bilgiye sahip olup olmadığını kontrol etmeli ve gerektiğinde özellikle velayet sorumluluğunu elinde bulunduranlardan ek bilgi sağlamalıdır.
b) Çocuğun iç hukuk tarafından yeterli idrak gücüne sahip olduğunun kabul edildiği durumlarda,

- çocuğun bütün gerekli bilgiyi edindiğinden emin olmalıdır.
- çocuğun yüksek çıkarına açıkça ters düşmediği takdirde, gerekirse kendine veya diğer şahıs ve kurumlar vasıtasıyla, çocuk için elverişli durumlarda ve onun kavrayışına uygun bir tarzda çocuğa danışmalıdır.
- çocuğun görüşünü ifade etmesine müsaade etmelidir.

c) Çocuğun ifade ettiği görüşe gereken önemi vermelidir.

Madde 7 – Acil hareket etme mecburiyeti

Bir çocuğu ilgilendiren davalarda, adli merci gereksiz gecikmeyi engellemek için çabuk hareket etmeli, kararlarının süratle uygulanmasını garanti edecek düzenlemeler sağlanmış olmalıdır. Adli merci acil durumlarda gerektiğinde derhal uygulanabilir kararlar alma yetkisine sahiptir.

Madde 8 – Kendi inisiyatifiyle harekete geçme

Bir çocuğu ilgilendiren davalarda, çocuğun esenliğinin ağır bir tehlike altında olduğunun iç hukuk tarafından belirlendiği durumlarda, adli mercinin re'sen harekete geçme yetkisi vardır.

Madde 9 – Bir temsilci atanması

1) Bir çocuğu ilgilendiren davalarda, iç hukuk gereğince, çocukla olan çıkar çatışması sonucunda velayet sorumluluğuna sahip kişiler çocuğu temsil etme yetkisinden men edildiklerinde, mahkemenin bu davalarda çocuk için bir özel temsilci atama yetkisi vardır.

2) Taraflar, bir çocuğu ilgilendiren davalarda, adlî mercinin çocuğu temsil etmek için başka bir temsilci, gerekli olduğu takdirde bir avukat tayin etmek yetkisine sahip olduğunu sağlama olanağını gözönünde bulundururlar.

C. Temsilcilerin rolü

Madde 10 –

1) Temsilci, bir adli merci önündeki çocuğu ilgilendiren davalarda, çocuğun yüksek çıkarlarına ters düşmemek kaydıyla;

a) Çocuğa, yeterli idrak gücüne sahip olduğu iç hukuk tarafından kabul edildiği takdirde, gerekli her bilgiyi vermeli;

b) Çocuğa, yeterli idrak gücüne sahip olduğu iç hukuk tarafından kabul edildiği takdirde, görüşünün uygulanmasının olası sonuçları ile temsilcinin her faaliyetinin olası sonuçları hakkında izahat vermeli,

c) Çocuğun görüşünü belirleyerek adli mercinin bilgisine sunmalıdır.

2) Taraflar, velayet sorumluluğuna sahip kişilerin 1. paragraf hükmü kapsamına alınması hususunu gözönünde bulundururlar.

D. Bazı hükümlerin genişletilmesi

Madde 11 –Taraflar, diğer kurumlar önünde çocukları ilgilendiren davalar ile çocuklarla ilgili olup, dava konusuna girmeyen sorunların 3. 4. ve 9. madde hükümlerinin kapsamına alınması hususunu gözönünde bulundururlar.

E. Ulusal Kurumlar

Madde 12 –

1) Taraflar, diğerleri yanında özellikle 2. paragrafta öngörülen işlevleri bulunan kurumlar aracılığıyla çocuk haklarının geliştirilmesini ve kullanılmasını teşvik ederler.

2) Bu işlevler şunlardır :

a) çocuk haklarının kullanılmasına ilişkin kanun hükümlerini güçlendirmek için öneriler yapmak;

b) çocuk haklarının kullanılmasına ilişkin mevzuat tasarıları hakkında görüşler vermek;

c) çocuk haklarının kullanımı ile ilgili genel bilgileri medyaya, kamuya, kişilere veya çocuklara ilişkin sorunlarla ilgilenen kurumlara sağlamak,

d) çocukların görüşünü araştırmak ve onlara gerekli tüm bilgiyi sağlamak.

F. Diğer tedbirler

Madde 13 – Arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümünde diğer konular

Anlaşmazlıkların önüne geçmek veya çözmek, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davaları önlemek için Taraflar, arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümüne yönelik diğer tüm yöntemlerin uygulanmasını ve Taraflarca belirlenen uygun durumlarda bu yöntemlerin bir anlaşmaya varmakta kullanılmasını teşvik ederler.

Madde 14 – Adli yardım ve hukukî danışma

İç hukuk, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davalarda çocukların temsili için adli yardım ve hukukî danışmayı öngördüğünde, bu hükümler 4. ve 9. maddelerin içerdiği sorunlara uygulanır.

Madde 15 – Diğer uluslararası belgelerle ilişkiler

Bu Sözleşme, Taraflardan birinin taraf bulunduğu ya da olacağı, çocukların ve ailelerin korunmasıyla ilgili özel konuları inceleyen başka uluslararası belgelerin uygulanmasına engel oluşturmaz.

Bölüm III - Daimi Komite

Madde 16 – Daimi Komitenin kurulması ve işlevleri

1) Bu Sözleşmenin amaçları için bir Daimi Komite kurulmuştur.

2) Daimi Komite bu Sözleşme'ye ilişkin sorunları takip eder. Bu komite özellikle :

a) Sözleşme'nin uygulanması veya yorumu hakkında, ilgili her sorunu inceleyebilir. Daimi Komite'nin Sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili sonuçları bir tavsiye kararı şeklinde olabilir; tavsiye kararları, oy verenlerin dörtte üç çoğunluğuyla kabul edilir;
b) Sözleşme'ye değişiklik önerebilir ve 20. maddeye uygun olarak önerilen değişiklikleri inceleyebilir;
c) 12. maddenin 2. paragrafında öngörülen işlevleri ifa eden ulusal kurumlara tavsiye ve yardım sağlayabilir ve bunlar arasındaki uluslararası işbirliğini geliştirebilir.

Madde 17 – Oluşum

1) Her bir Taraf Daimi Komite nezdinde bir veya birçok delege tarafından temsil edilebilir. Her bir Tarafın tek oy hakkı vardır.
2) Bu Sözleşme'ye taraf olmayan, 21. maddede atıfta bulunulan her Devlet Daimi Komite'de bir gözlemci tarafından temsil edilebilir. Aynı husus 22. madde hükümlerine uygun olarak Sözleşme'ye katılmaya davet edildikten sonra, diğer Devlet veya Avrupa Topluluğu'na da uygulanır.
3) Taraflardan biri, toplantıdan en az bir ay önce Genel Sekreteri karşı görüşünden bilgilendirmediği takdirde, Daimi Komite;

Yukarıda 2. paragrafta öngörülmeyen her Devlet;
Birleşmiş Milletler'in Çocuk Hakları Komitesi;
Avrupa Topluluğu;
Uluslararası her hükümet kuruluşu;

12. maddenin 2. paragrafında öngörülen işlevlerden birini veya birçoğunu yürüten hükümet dışı uluslararası her kuruluş;
12. maddenin 2. paragrafında öngörülen işlevlerden birini veya birçoğunu yürüten her ulusal kuruluşu, hükümet kuruluşunu ve hükümet dışı kuruluşu, gözlemci olarak bütün toplantılara veya bir toplantının tümüne veya bir bölümüne katılmaya davet edebilir;

4) Daimi Komite çocuk haklarının uygulanmasıyla iştigal eden uygun kuruluşlarla bilgi değişiminde bulunabilir.

Madde 18 – Toplantılar

1) Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bu Sözleşme'nin yürürülüğe girdiği tarihi izleyen üç yılın bitiminde, bu tarihi izleyen herhangi bir zaman ve kendi inisiyatifiyle Daimi Komite'yi toplantıya davet edecektir.
2) Daimi Komite, Tarafların en az yarısının hazır bulunması şartıyla karar alabilir.
3) Daimi Komite'nin kararları 16. ve 20. maddeler saklı kalmak kaydıyla hazır bulunan üyelerin çoğunluğu ile alınır.
4) Daimi Komite bu Sözleşme'nin hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kendi iç yönetmeliğini ve Sözleşme çerçevesinde uygun bütün görevleri ifa etmek için kuracağı her çalışma grubunun iç yönetmeliğini hazırlar.

Madde 19 – Daimi Komite raporları

Daimi Komite, her toplantıdan sonra, Taraflara ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne görüşmelere ve alınan kararlara ilişkin bir rapor gönderir.

Bölüm IV – Sözleşme'ye getirilecek değişiklikler

Madde 20 –

1) Taraflardan biri veya Daimi Komite tarafından bu Sözleşme'nin maddelerine önerilen her değişiklik, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirilir ve onun tarafından Daimi Komite'nin müteakip toplantısından en az iki ay önce, Avrupa Konseyi üyesi Devletlere, her imzacıya, her Tarafa, 21. madde hükümlerine uygun olarak bu Sözleşme'yi imzalamaya davet edilen her Devlete veya 22. madde hükümlerine uygun olarak Sözleşme'ye katılmaya davet edilen Avrupa Topluluğu'na iletilir.
2) Bir önceki paragrafın hükümlerine uygun olarak önerilen her değişiklik Daimi Komite tarafından incelenir. Daimi Komite, katılımcıların dörtte üç çoğunluğu ile kabul ettiği metni Bakanlar Kurulu Komitesinin onayına sunar. Bu metin, onaydan sonra kabul edilmesi için Taraflara gönderilir.
3) Her değişiklik, tüm Tarafların değişikliği kabul ettiğini Genel Sekreter'e bildirdiği tarihten itibaren bir aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Bölüm V – Nihai Hükümler

Madde 21 – İmza, onay ve yürürlüğe girme

1) Bu Sözleşme Avrupa Konseyi'ne üye Devletlerin ve Sözleşme'nin oluşmasına iştirak eden Avrupa Konseyi'ne üye olmayan Devletlerin imzasına açıktır.
2) Bu Sözleşme onaylama, kabul veya tasdike tâbi olacaktır. Onay, kabul ve tasdik belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.
3) Bu Sözleşme, bir önceki paragrafın hükümlerine uygun olarak, aralarında en az iki Avrupa Konseyi

üyesi Devletin bulunduğu üç Devletin Sözleşme ile bağlı olduklarına dair rızalarını beyan ettikleri tarihi izleyen üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.
4) Bu Sözleşme ile bağlı olduğuna dair rızasını sonradan beyan eden herhangi bir Devlet için, Sözleşme, onaylama, kabul ve tasdik belgesinin tevdi tarihini takip eden üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 22 – Üye olmayan Devletler ve Avrupa Topluluğu

1) Bu Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden itibaren, Avrupa Konseyi, BakanlarKomitesi, Kendi inisiyatifi ile veya Daimi Komite'nin teklifi ile Taraflara danışıldıktan sonra, Sözleşme'nin oluşturulmasına katılmamış her Devleti Avrupa Topluluğu'nu Avrupa Konseyi Statüsü'nün 20. maddesinin, "d" fıkrasında öngörülen çoğunluğun kararıyla ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nde temsil edilme hakkına sahip Taraf Devletlerin temsilcilerinin oybirliğiyle Sözleşme'ye katılmaya davet edebilir.
2) Bu Sözleşme, katılan her Devlet veya Avrupa Topluluğu için katılma belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesinden itibaren üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 23 – Ülkesel uygulama alanı

1) Her Devlet imza sırasında veya onay, kabul, tasdik veya katılma belgesini tevdi ederken bu Sözleşme'nin uygulanacağı ülke toprak veya topraklarını belirleyebilir.
2) Taraflar daha sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne muhatap bir beyan ile bu Sözleşme'nin uygulanma alanını, uluslararası ilişkilerinden sorumlu ya da adına taahhütte bulunmaya yetkili olduğu, beyanda belirtilen herhangi başka bir ülke toprağına genişletebilir. Sözleşme, ülke toprağı açısından, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne beyanın yapılmasından itibaren üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.
3) Yukarıdaki iki paragraf uyarınca yapılan herhangi bir beyan, bu beyanda konu edilen ülke toprağı ya da toprakları ile ilgili olarak Genel Sekretere yapılacak bir bildirim ile geri alınabilir. Geri alma, Genel Sekreter'in bildirimi almasından itibaren üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 24 – Çekinceler

Bu Sözleşme'ye hiçbir çekince konulamaz.

Madde 25 – Fesih

1) Akit Tarafların her biri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirim ile bu Sözleşme'yi feshedebilir.
2) Fesih, Genel Sekreter'in bildirimi almasından itibaren üç aylık sürenin dolmasını izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 26 – Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Konsey üyesi Devletlere, her imzacıya, her Tarafa ve Sözleşme'ye katılmaya davet ettiği diğer tüm Devletler ile Avrupa Topluluğu'na :

a) Her imzayı;
b) Her onaylama, kabul, tasdik veya katılım belgesinin tevdi edilmesini;
c) Bu Sözleşme'nin 21. ve 22. maddelerine uygun olarak her yürürlüğe giriş tarihini;
d) 20. maddeye uygun olarak kabul edilen her değişikliği ve bu değişikliğin yürürlüğe giriş tarihini;
e) 1. ve 23. madde hükümleri uyarınca yapılan her beyanı;
f) 25. madde hükümleri uyarınca yapılan her feshi;
g) Bu Sözleşme'yi ilgilendiren diğer herhangi işlem, bildirim veya yazışmayı tebliğ edecektir.

Yukarıdaki hükümleri kabul zımnında, usulüne uygun olarak yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunanlar bu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanacak olan işbu Sözleşme, İngilizce ve Fransızca olarak ve her iki metin aynı derecede geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde, 25 Ocak 1996 tarihinde Strazburg'da yapılmıştır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi'ne üye Devletlere ve bu Sözleşme'nin hazırlanmasına katkıda bulunan üye olmayan Devletlere, Avrupa Topluluğu'na ve bu Sözleşme'ye katılmaya davet edilmiş her Devlete, Sözleşme'nin onaylanmış örneğini iletecektir.

EK:3

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ILO TARAFINDAN ÇIKARILIP TÜRKİYE TARAFINDAN ONAYLANMAMIŞ SÖZLEŞMELER

1- 5 NO.LU SÖZLEŞME: "Çocukların Sanayide Çalıştırılmaları Asgari Yaşı"

29.10.1919'da kabul edilip, 13.06.1921 yılında yürürlüğe giren 5 nolu sözleşme 1937 yılında 59 nolu sözleşme ile yenilenmiştir. 14 yaşından küçük çocukların kamu ve özel sanayi işlerinde çalıştırılmalarına yasak getirmektedir.

2- 6 NO'LU SÖZLEŞME: "Genç İşçilerin Sanayide Gece İşlerinde Çalıştırılmaları"

29.10.1919'da kabul edilip, 13.06.1921 yılında yürürlüğe giren 6 nolu sözleşme 1948 yılında 90 nolu sözleşme ile yenilenmiştir. Sanayi işyerlerindeki gece işlerinde gençlerin çalıştırılmalarını düzenlemekte, hafif işlerde 16 yaşından, ağır işlerde ise 18 yaşından küçüklerin çalıştırılmalarına yasak getirmektedir.

3- 7 NO.LU SÖZLEŞME: "Çocukların Deniz İşkolunda (Gemilerde) Çalıştırılmaları Asgari Yaşı"

15.06.1920'de kabul edilip, 27.09.1921 yılında yürürlüğe giren 7 nolu sözleşme, 1936 yılında 58 nolu sözleşme ile yenilenmiştir. Sözleşme, harp gemileri dışında, her türlü deniz araçlarında 14 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasına yasak getirmektedir.

4- 10 NO.LU SÖZLEŞME: "Tarımda Çocukların Çalıştırılmaları Asgari Yaşı"

25.10.1921 'de kabul edilip, 31.08.1923 yılında yürürlüğe girmiştir. Tarımla ilgili özel ve kamuya ait tüm işyerlerinde asgari çalışma yaşı 14 olmak kabul edilmektedir. Sözleşme okul dışındaki saatlerde ve okumasına zarar gelmeyecek şekilde 14 yaşından küçük çocukların çalıştırılmalarına belli şartlarda izin verilebileceğini öngörmektedir.

5- 13 NO.LU SÖZLEŞME: "Beyaz Kurşun (Boya) Konusunda Sözleşme"

1921 yılında kabul edilmiştir. Sanayide (çeşitli boya maddelerinin kullanıldığı) boya işlerinde çocukların çalıştırılamayacaklarını hükme bağlamaktadır. Boyacı çırakları meslek öğrenme amacıyla bu tür işlerde çalışabi1eceklerdir.

6- 16 NO.LU SÖZLEŞME: "Deniz İş Kolunda (Gemilerde) Çalıştırılan Çocuk ve Genç İşçilerin Zorunlu Sağlık Muayeneleri"

25.10.1921 yılında kabul edilip, 20.11.1922'de yürürlüğe girmiştir. Gemilerde sağlık raporu olmadan 18 yaşından küçüklerin çalıştırılamayacağını belirtmektedir. Sağlık muayenelerinin her yıl yenilenmesi zorunluluğu da getirilmiştir.

7- 33 NO.LU SÖZLEŞME: "Sanayi Dışı İşlerde Çocukların Çalışma Asgari Yaşı"

30.04.1932 yılında kabul edilip, 06.06.1 935'te yürürlüğe giren 33 nolu sözleşme 1937 yılında 60 nolu sözleşme ile yenilenmiştir. 29.12.1950 tarihinden İtibaren üye devletlerin onayına kapatılmıştır. 14 yaşından küçük çocuklar ile 14 yaşını doldurmuş olmasına rağmen temel eğitim görme yükümlülüğü bulunan çocukların çalıştırılmalarını yasaklar.

8- 60 NO.LU SÖZLEŞME: "Sınai Dışı İşlerde Çocukların Çalıştırılması Asgari Yaşı Konusunda (Değişik) 60 nolu Sözleşme"

22.06.1937'de kabul edilip, 29.12.1950 yılında yürürlüğe girmiştir. 33 nolu sözleşmede yer alan çalışma yaşını 15'e çıkarmıştır. Sözleşme zorunlu okul yaşı ve her halükarda 15 yaşından aşağı çocukların çalıştırılmalarını kısıtlamaktadır. Temel eğitime zarar vermeyen hafif işlerde ise 13 yaşındaki çocukların çalıştırılabileceği sonucuna varılmıştır.

9- 78 NO.LU SÖZLEŞME: "Sınai Dışı İşlerde Genç İşçilerin Sağlık Muayeneleri"

09.10.1946'da kabul edilip, 29.12.1950 yılında yürürlüğe girmiştir. Sanayi dışı işlerde kamu ve özel kesimde çalıştırılacak çocukların sağlık muayenelerini hükme bağlamaktadır.

10- 79 NO.LU SÖZLEŞME: "Genç İşçilerin Gece Ça1ıştırılmaları"

09.10.1946'da kabul edilip, 29.12.1950 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme Sanayi dışı işlerde akşam saat 8 ile sabah saat 8 arasında 14 yaşından küçük çocukların gece işlerinde çalıştırılmalarına yasak getirmektedir.

11- 90 NO.LU SÖZLEŞME : "Sanayide Genç İşçilerin Çalıştırılması"

10.07.1948'de kabul edilip, 12.06.1951 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme 18 yaşından küçük çocukların gece işlerinde çalıştırılmalarını yasaklamaktadır.

12- 109 NO.LU SÖZLEŞME: "Ücretler, Çalışma Saatleri ve Personel (Deniz) Konusunda 109 Nolu Sözleşme"

1958 yılında kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile deniz iş kolundaki çalışma şartları ve ücret konusu hükme bağlanmıştır.

13- 112 NO.LU SÖZLEŞME : "Balıkçıların Asgari Çalışma Yaşı"

19.06.1959'da kabul edilip, 7.11.1961 yılında yürürlüğe girmiştir. 15 yaşından küçük çocukların balıkçı gemilerinde çalıştırılmalarını yasaklamıştır.

14- 117 NO.LU SÖZLEŞME: "Sosyal Politika (Temel Hedefler ve Standartlar)

1962 yılında kabul edilmiştir. Hayat seviyesinin yükseltilmesi için ekonomik ve sosyal planlamada yer alması gerekli temel amaçlar bu sözleşme ile hükme bağlanmıştır.

15- 136 NO.LU SÖZLEŞME: "Benzin"

1971 yılında kabul edilmiştir. Çocukların benzinle çalışan işyerlerinde çalıştırılmamalarını hükme bağlamaktadır.

16- 138 NO.LU SÖZLEŞME: "Asgari Çalışma Yaşı"

26.06.1973 yılına kabul edilmiştir. 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmalarına yasak getirmiştir. Ancak ülkenin şartlarına göre belirli işlerde 14 yaşına kadar olan çocukların hafif işlerde, zorunlu eğitimleri de dikkate alınarak çalıştırılmaları konusunda esneklik sağlanmaktadır.

17- 152 NO.LU SÖZLEŞME: "İş Güvenliği ve Sağlığı (Dok İşçileri) Konusunda 152 Nolu Sözleşme"

1979 yılında kabul edilmiştir. Bu söz1eşme aynı konuda daha önce çıkarılmış sözleşmeyi değiştirmekte limanlar ile doktorda çalışan işçilerin iş kazalarından korunmalarını düzenlemektedir.

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ILO TARAFINDAN ÇIKARILIP TÜRKİYE TARAFINDAN ONAYLANAN SÖZLEŞMELER

1- 15 NO. LU SÖZLEŞME: "Trimci ve Ateşçilerin Çalıştırılmaları Asgari Yaşı"

1921 yılında kabul edilmiştir. Gemilerde trimci ve ateşçi olarak 18 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasını yasaklamaktadır.

2- 29 NO.LU SÖZLEŞME: "Cebri veya Mecburi Çalıştırma Hakkında Sözleşme"

Bu sözleşme Bakanlar Kurulunca 25.5.1998 tarihinde kabul edilmiş ve 23.6.1998 tarihli resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin 2. maddesinde "Cebri ve Mecburi Çalıştırma" ifadesi, herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetler olarak tanımlanmıştır.

11. maddede ise sadece 13'den yukarı ve 45'ten aşağı yaşlarda bulunan sağlam ve yetişkin erkeklerin cebri veya mecburi çalıştırmaya. tabi olacakları belirtilmiştir.

12. maddede bu tür çalışmanın 12 aylık bir sürede, işyerine gitmek ve oradan gelmek için geçen gerekli yolculuk günleri de dahil 60 günü geçemeyeceği ve bu çalışmaya katılan her işçiye bir sertifika verileceği belirtilmektedir. 13.maddede ise cebri veya mecburi çalıştırılmaya kalan her şahsın normal çalışma saatlerinin gönüllü çalışma için ayrılan saatlerle aynı olması gerektiği, cebri veya mecburi çalıştırılma esnasında normal süre üzerinden icra edilen çalışma saatlerinin gönül1ü çalışmalarda fazla çalışma saatleri için öngörülen nispetlere eşit nispetlerde ücretlendirilmesi ve herhangi bir şekil altında cebri veya mecburi çalıştırılmaya maruz kalan bütün şahıslara haftada bir dinlenme günü verilmesini hükme bağlamıştır.

3- 58 NO.LU SÖZLEŞME: "Deniz işkolunda Çocukların Çalıştırılması Asgari Yaşı"

1936 yılında kabul edilmiştir. Deniz İşlerinde çalıştırılacak çocukların asgari çalışma yaşının 14'ten 15'e yükseltilmesini öngörmektedir.

4- 59 NO.LU SÖZLEŞME: "Sınai İşyerlerinde Çocukların Ça1ıştırılmaları Asgari Yaşı"

1937 yılında kabul edilmiştir. Sınai İşyerlerinde kamu ve özel kesimde çalıştırılacak çocukların asgari yaş haddini 15 olarak belirlemektedir.

5- 77 NO.LU SÖZLEŞME: "Sanayide Genç İşçilerin Sağlık Muayeneleri"

1946 yılında kabul edilmiştir. Sanayi işyerlerinde kamu ve özel kesimde çalıştırılacak çocukların sağlık muayenesinden geçirilmesini öngörmektedir.

6- 115 NO.LU SÖZLEŞME: "Radyasyondan Korunma"

1960 yılında kabul edilmiştir. Radyasyona neden olan işlerde 16 yaşından küçük çocukların çalıştırılmalarını yasaklamaktadır.

7- 123 NO.LU SÖZLEŞME: "Yeraltı İşlerinde Çalıştırılacak Gençlerin Sağlık Muayeneleri"

23.06.1965 yılında kabul edilmiştir. Yeraltı işlerinde çalıştırılacak 21 yaşından küçük çocukların her yıl asgari bir kez sağlık muayenelerinden geçirilmeleri ve bu muayenelerin periyodik olarak tekrarlanmasını hükme bağlanmaktadır.

8- 127 NO.LU SÖZLEŞME: "Azami Ağırlık"

1967 yılında kabul edilmiştir. Ağır yük taşıma işlerinde çocuk işçilerin çalıştırılmalarının yasaklanması kabul edilmektedir.

9- 173 NO.LU SÖZLEŞME: "Yeraltı İşlerinde Çalışma Yaşı"

1965 yılında kabul edilmiştir. Yeraltı İşlerinde Çalıştırılacakların asgari yaşını 16 olarak belirlemekte ve kademeli olarak yükseltilmesini öngörmektedir

4. BÖLÜM

EK:1

65 YAŞINI DOLDURMUŞ MUHTAÇ, GÜÇSÜZ VE KİMSESİZ TÜRK VATANDAŞLARINA AYLIK BAĞLANMASI HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 2022
Kabul Tarihi : 1/7/1976
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 10/7/1976 Sayı : 15642

Madde 1 – (Değişik birinci fıkra : 5/3/1992 - 3783/1 md.) 65 yaşını doldurmuş, kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan, mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi bir devamlı gelire sahip bulunmayan ve muhtaçlığını İl veya İlçe İdare Heyetlerinden alacakları belgelerle kanıtlayan Türk Vatandaşlarına hayatta bulundukları sürece, 300 gösterge rakamının her yıl bütçe kanunu ile tespit edilecek katsayı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır.

(Mülga ikinci fıkra: 1/7/2005-5378/25 md.)

Herhangi bir şekilde bu maddede yazılı miktardan fazla devamlı gelir sağlayan veya sağlaması mümkün olan kimselerin geçim kaynağı var sayılır ve kendilerine aylık bağlanmaz.

(Mülga dördüncü fıkra: 1/7/2005-5378/25 md.)

65 yaşın bitiminin tespitinde, ilgililerin, bu kanun yayımlandığı tarihte, nüfus kütük kayıtlarındaki doğum tarihleri esas alınır. Doğum tarihlerinde yapılacak düzeltmeler ile bu kanunun yayımlandığı tarihten geriye doğru bir yıl içinde yapılmış düzeltmeler nazara alınmaz.

Madde 2 – Bu aylıklar ve kanunda yazılı diğer ödemeler için her yıl Devlet bütçesine gerekli ve yeterli ödenek konur ve aylıklar haksahiplerine Emekli Sandığı aracılığı ile bağlanır ve ödenir.

Madde 3 – Bu aylıkların başlangıç tarihi, ilgililerin Emekli Sandığına yapacakları yazılı müracaatlarını takip eden aybaşıdır.

Haksahiplerine bağlanan aylıklar 3 ayda bir peşin olarak verilir. Aylığın bağlanış tarihi ile dönem arasındaki haklar ayrıca ödenir.

Peşin verilen gelir ve aylıklar durum değişikliği veya ölüm halinde geri alınmaz. Ancak, aylık bağlama ile ilgili geçim şartının kalkması halinde, aylıklar bu şartın kalktığı tarihi takibeden dönem başından itibaren kesilir.

Madde 4 – Bu Kanuna göre aylık bağlanmada veya ödenmesinde uygulanacak usul ve kullanılacak belgeler, Maliye ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarınca müşterek hazırlanacak bir

yönetmelikle tespit olunur.

Madde 5 – Bu Kanuna göre aylığa hak kazanmak üzere düzenlenen belgelerin gerçeğe uymadığı tespit edildiği takdirde, ödenen aylıklar % 50 fazlası ile geri alındığı gibi, belgeleri düzenleyen ve kullananlar hakkında ayrıca genel hükümlere göre ceza kovuşturması yapılır.

Madde 6 – Bu aylıklar ile bağlanmasında ve ödenmesinde kullanılacak belgeler her türlü vergi ve resimden muaftır.

Madde 7 – (Değişik: 21/4/2005 – 5335/8 md.)

Bu Kanundan yararlananların tedavi giderleri, 18.6.1992 tarihli ve 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre yeşil kart verilerek karşılanır.

Madde 8 – T. C. Emekli Sandığı il veya ilçe idare heyetlerinin soruşturma ve kararları dışında gerektiğinde, ilgililerin gelir, kazanç ve malları hakkında, çeşitli soruşturma yaptırmaya, resmi ve özel idare müessese ve ortaklarından ve şahıslardan bilgi istemeye yetkilidir.

(Değişik ikinci fıkra: 8/3/2007-5597/2 md.) Bu Kanun uyarınca yetkili hastanelerden alınan sağlık kurulu raporları; Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından görevlendirilecek üç uzman hekimden oluşan bir sağlık kurulunca karara bağlanır. İhtiyaç halinde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından aynı usul ve esaslar dahilinde birden fazla sağlık kurulu oluşturulabilir.

Ek Madde 1 — (Ek: 1/7/2005 – 5378/25 md.) 65 yaşını doldurmamış olmakla birlikte;

a) Başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde özürlü olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan, 18 yaşını dolduran ve kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan özürlülerden; her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamının aylık ortalamasına göre bu Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olanlara, bu Kanunun 1 inci maddesine göre belirlenecek aylık tutarının % 300'ü tutarında,

b) 18 yaşını dolduran, kanunen bakmakla mükellef kimsesi olmayan ve herhangi bir işe yerleştirilememiş olan özürlülerden; her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamının aylık ortalamasına göre bu Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olanlara, bu Kanunun 1 inci maddesine göre belirlenecek aylık tutarının % 200'ü tutarında,

c) Her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamının aylık ortalamasına göre bu Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olduğu halde, kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını tamamlamamış özürlü yakını bulunanlara, bakım ilişkisi fiilen gerçekleşmek kaydıyla bu Kanunun 1 inci maddesine göre belirlenecek aylık tutarının % 200'ü tutarında,

Aylık bağlanır.

65 yaşın doldurulmasından önce bu madde hükümlerine göre bağlanmış olan aylıkların aynı şekilde ödenmesine devam olunur. Bu Kanunun 1 inci maddesine göre aylık bağlananlardan başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek kadar özürlü olduklarını tam teşekküllü hastaneden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlara da birinci fıkranın (a) bendine göre aylık bağlanır. Aylık bağlanmasına esas özürlülük oranı değişenlerin aylıkları durumlarına göre yeniden tespit olunur. Özürlülük oranı, bu Kanuna göre aylık bağlanması gereken oranın altına düşenler ile birinci fıkrada belirtilen aylık ortama gelir tutarından fazla gelir elde etmeye başlayanların aylıkları kesilir.

Aylık hakkından yararlanan 18 yaşından küçük özürlülerin yalnızca kendileri bu Kanunun 7 nci maddesinde belirtilen tedavi hakkından yararlanır. Ancak, bu madde hükümlerine göre aylık alanlardan herhangi bir sosyal güvenlik kurumunun tedavi yardımı kapsamında bulunanlara tedavi yardımı yapılmaz.

Bu Kanunun 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 inci maddeleri birinci fıkra hükümlerine göre aylık ödenecekler hakkında da uygulanır.

Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan malûl olmaları sebebiyle yetim olarak aylık veya gelir almakta olan çocuklardan bu kurumlardan aldıkları aylık veya gelir toplamı tutarları bu madde gereğince durumlarına göre ödenebilecek tutardan daha az olanlara; aradaki fark ilgili sosyal güvenlik kurumu tarafından (birden fazla sosyal güvenlik kurumundan aylık veya gelir alanlar için yalnızca tercih edecekleri bir sosyal güvenlik kurumu tarafından) ödenir ve bu şekilde ödenen tutarlar Hazineden tahsil edilir.

Madde 9 – Bu Kanun yayımlandığı tarihi takip eden mali yıl başında yürürlüğe girer.

Madde 10 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK:2

65 YAŞINI DOLDURMUŞ MUHTAÇ, GÜÇSÜZ VE KİMSESİZ TÜRK VATANDAŞLARI İLE ÖZÜRLÜ VE MUHTAÇ TÜRK VATANDAŞLARINA AYLIK BAĞLANMASI HAKKINDA YÖNETMELİK

Amaç
MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda belirtilen aylıklardan yararlanabileceklerin; müracaat şekli, hak sahipliğinin tespiti ve kontrolü ile aylık hakkından yararlananların muayene ve tedavilerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam
MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik;
a) 65 yaşını doldurmuş, kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, sosyal güvenlik kurumlarının herhangi birisinden her ne ad altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan, mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi bir devamlı gelire sahip bulunmayan ve 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olan Türk vatandaşlarını,
b) Bu Yönetmeliğin 10 uncu maddesinin (b) bendi kapsamına girecek derecede özürlü olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan ve 18 yaşını doldurmuş bulunan özürlülerden; kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan ve her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamının aylık ortalaması itibariyle 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olanları,
c) Bu Yönetmeliğin 10 uncu maddesinin (a) bendi kapsamına girecek derecede özürlü olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan, 18 yaşını doldurmuş bulunan ve herhangi bir işe yerleştirilememiş olan özürlülerden; kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan ve her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamının aylık ortalamasına göre 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olanları,
ç) Her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamının aylık ortalamasına göre 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olduğu halde; kanunen bakmakla yükümlü olduğu ve fiilen bakımını gerçekleştirdiği 18 yaşını tamamlamamış özürlü yakını bulunanları,
d) Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan malul olmaları nedeniyle yetim olarak aylık veya gelir alan çocuklardan, aylık ya da gelirleri özürlülük derecelerine göre bu Yönetmelik kapsamında ödenecek olan aylık tutarından düşük olanları,
kapsar.

Dayanak
MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunun 4 üncü maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar
MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;
a) Bakanlık: Maliye Bakanlığını,
b) Başvuru Formu: Dilekçe, ikametgah ilmühaberi, mal bildirim belgesi, muhtaçlık belgesi ve vukuatlı nüfus kayıt örneğini birlikte içeren ve ekte yer alan belgeleri (Ek-1, Ek-2),
c) Kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan: 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunun 364 üncü maddesine göre tespit edilecek yakını bulunmayanı,
ç) Mahalli Maliye Teşkilatı: Defterdarlıkları ve malmüdürlüklerini,

d) Sandık: T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünü,
ifade eder.

Aylıktan faydalanamayacaklar
MADDE 5 – (1) Bu Yönetmelik hükümleri;
a) 2 nci maddenin (d) bendi kapsamında olanlar hariç olmak üzere, hangi adla olursa olsun herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan bir gelir veya aylık hakkından faydalananlar,
b) 4 üncü maddenin (c) bendindeki tanıma göre kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunduğu tespit olunanlar,
c) Muhtaçlık sınırına eşit veya üzerinde nafaka bağlanmış veya bağlanması mümkün olanlar,
ç) Mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış muhtaçlık sınırına eşit veya üzerinde devamlı bir geliri bulunanlar,
d) Borçlar Kanununa göre malları ve gelirleri devir edilerek bir akitle hakiki veya hükmi şahıslarca kendilerine bakılanlar,
e) Menkul ve gayrimenkul mallarından dolayı 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre bağlanacak aylığa eşit veya daha fazla geliri olan veya gelir sağlaması mümkün olanlar,
f) Herhangi bir şekilde 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre bağlanacak aylık tutarına eşit veya daha fazla devamlı gelir sağlayan ya da sağlaması mümkün olanlar,
g) Kamu kurum ve kuruluşlarında iaşe ve ibateleri dahil olmak üzere sürekli bakımı yapılan veya yaptırılanlardan, mevzuatı gereği kendilerine muhtaçlık sınırına eşit veya daha fazla gelir, harçlık, aylık ve benzeri adlarla düzenli olarak ödeme yapılanlar,
hakkında uygulanmaz ve bu kişiler bu Yönetmelikte belirtilen haklardan yararlandırılmaz.

Muhtaçlık
MADDE 6 – (1) 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının Devlet memurlarının aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpılmasından bulunacak tutardan daha az geliri olanlar 2022 sayılı Kanunun uygulanmasında muhtaç sayılır. 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının yılı bütçe kanunları ile farklı olarak tespit edilmesi halinde, bütçe kanununda belirlenen gösterge rakamı uygulanır.
(2) Muhtaçlık, Ek-1 veya Ek-2'de yer alan durumuna uygun Başvuru Formu ile yapılan müracaat üzerine, ilgililerin daimi olarak oturdukları yerlerin bağlı olduğu il veya ilçe idare kurullarınca formun ilgili bölümünde sebepleri açıkça gösterilmek suretiyle belirlenir.

Hak sahipliğinin tespiti
MADDE 7 – (1) Aylık talebinde bulunanlar veya gerekli hallerde bunların veli ya da vasileri tarafından doldurulup imzalanan Başvuru Formları;
a) İlgililerin 2 nci maddede belirtilen niteliklere haiz olup olmadığı,
b) 5 inci maddedeki hallerin mevcut olup olmadığı,
c) İlgililer 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 364 üncü maddesine göre tespit edilecek yakınlarından nafaka alıyorsa miktarı,
ç) Nafaka bağlanmamış olmakla birlikte 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 364 üncü maddesine göre tespit edilecek yakını bulunanlar için, bu yakınlarının gelir durumu itibariyle aile fertlerinin sayısı ile ikametgahlarındaki sosyal ve ekonomik durumları dikkate alınmak suretiyle yapılacak inceleme sonucunda, nafaka yükümlüsü her bir yakınının Türk Medeni Kanununun 364 üncü maddesi gereğince nafaka bağlama esasları dahilinde ilgiliye ayırabilecekleri yardım miktarı,
d) 2 nci maddenin (c) bendi kapsamına girenlerin, bir işe yerleştirilmek üzere 25/6/2003 tarihli ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu çerçevesinde müracaatta bulunup bulunmadığı,
e) Tarımsal ve tarımsal destek gelirleri,
f) Ticari gelirleri,
g) Taşınır veya taşınmaz mallarından elde ettiği gelirler,
ğ) Çalışmakta olanların ücretleri,
h) İl veya ilçe sosyal hizmetler müdürlüklerinden, Vakıflar Genel Müdürlüğünden veya sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından bir süre ile sınırlı da olsa belirli aralıklarla ödenen nakdi bir yardım alıp almadıkları, nakdi yardım alanlar için yardımın tutarı,
ı) 2 nci maddenin (ç) bendi kapsamında olanlar açısından bakım ilişkisinin fiilen gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine ilişkin olarak yaptırılacak tespit,

i) Diğer gelirleri,
esas alınmak suretiyle il veya ilçe idare kurulları tarafından değerlendirilir ve hak sahibi olup olmadıklarına karar verilir.
(2) Evli olanların aylık gelirlerinin hesabında, eşinin her türlü mal ve gelirlerinden Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre aile masraflarına iştirak edebileceği miktar dikkate alınır.

Sosyal güvenlik kurumlarından aylık veya gelir alanlar
MADDE 8 – (1) Herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan malul olmaları nedeniyle yetim olarak aylık veya gelir alan çocuklardan, aylık ya da gelirleri özürlülük derecelerine göre bu Yönetmelik kapsamında ödenecek olan aylık tutarından düşük olanlara, bu Yönetmelikle belirlenen diğer şartlar aranmaksızın ilgili sosyal güvenlik kurumu tarafından aradaki fark ödenir. Birden fazla sosyal güvenlik kurumundan aynı şekilde aylık veya gelir alanlara ise yalnızca tercih edecekleri bir sosyal güvenlik kurumu tarafından fark ödenir.
(2) Bu şekilde fark ödemesinden yararlanabilmek için, 6/2/1998 tarihli ve 98/10746 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre alınacak sağlık kurulu raporu ile birlikte aylık veya gelir ödemesi yapılan sosyal güvenlik kurumuna kendileri veya kanuni temsilcileri tarafından başvuruda bulunulması gerekmektedir. Sosyal güvenlik kurumları bu rapor ve varsa raporu tamamlayıcı belgeleri 2022 sayılı Kanunla Sandık bünyesinde kurulan Sağlık Kuruluna gönderir. Sağlık Kurulu bu raporları bu Yönetmeliğin 12 nci maddesi çerçevesinde karara bağlayarak, ilgili sosyal güvenlik kurumuna kararını bildirir.

Muhtaçlığın ve bakım ilişkisinin kontrolü
MADDE 9 – (1) Bakanlık veya Sandık, gerektiğinde il veya ilçe idare kurullarının soruşturma ve kararları dışında ilgililerin gelir, kazanç ve malları hakkında, kendi personeli veya idari makamlar yolu ile her çeşit soruşturma yaptırmaya, resmi ve özel idari müessese ve ortaklarından ve şahıslardan bilgi istemeye yetkilidir. İstenen bilgilerin verilmesi zorunludur, istenilen bilgiyi vermeyenler veya yanlış bilgi verenler hakkında genel hükümlere göre ceza kovuşturması yapılır.
(2) Muhtaçlığı şüpheli görülenlerden haklarında yaptırılan soruşturma neticesinde muhtaç olmadıkları anlaşılanlara aylık bağlanmaz ve varsa bağlanmış aylıkları kesilir. Bunların muhtaçlık belgesi düzeltilmek üzere ilgili il veya ilçe idare kuruluna gönderilir.
(3) Sonradan herhangi bir nedenle aylık bağlanması kararını etkileyen yeni bir hususun tespit edilmesi halinde, yeniden yapılan incelemede durumlarında değişiklik olanlar için il veya ilçe idare kurulunca alınacak yeni karar Sandığa gönderilir. Yeniden yapılan incelemeye rağmen il veya ilçe idare kurulu kararında değişiklik olmadığının anlaşılması halinde yapılacak işlem Sandıkça kararlaştırılır.
(4) 2 nci maddenin (ç) bendi gereğince kendilerine aylık ödenenler, fiilen bakım ilişkisinin sürdürüldüğünün ve aylığın özürlü çocuğun bakımında kullanıldığının tespiti amacıyla yılda en az bir kez periyodik ve gerekli görülen hallerde ayrıca kontrole tabi tutulur. Kontrol görevi, il veya ilçelerde mülki amirlerin görevlendireceği kurum eliyle yerine getirilir. Fiilen bakım ilişkisinin sürdürülmediği veya gerekli koşulları taşımaya devam etmediği anlaşılanlar için il veya ilçe idare kurulunca alınacak yeni karar Sandığa gönderilir.

Özürlülüğün belirlenmesi
MADDE 10 – (1) 2022 sayılı Kanunun uygulanmasında,
a) Çalışma güçlerini % 40 ile % 69 arasında kaybedenler "özürlü",
b) Çalışma güçlerini % 70 ve üzerinde kaybedenler ise "başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde özürlü",
olarak kabul edilir.

Sağlık Kurulu raporları
MADDE 11 – (1) Özürlülerin çalışma gücü kaybı oranları Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik esaslarına göre belirlenir.

Sağlık Kurulu
MADDE 12 – (1) 2022 sayılı Kanuna göre özürlü veya başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde özürlü olmaları nedeniyle aylık bağlanacak olanların Özürlülere Verilecek

Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre aldıkları sağlık kurulu raporları, Sandıkça görevlendirilecek bir uzman hekimin başkanlığında Çalışma ve Sosyal Güvenlik ile Sağlık Bakanlıklarınca görevlendirilecek birer uzman hekimden oluşan 3 kişilik Sağlık Kurulu tarafından incelenerek karara bağlanır. Sağlık Kurulu, üye tamsayısı ile toplanır ve oy çokluğu ile karar verir. Kurul, toplantı gün ve saatlerini haftada iki günden az olmamak üzere kendi tespit eder.
(2) Sağlık Kurulu gerekli gördüğü hallerde, ilgilinin;
a) Raporu veren hastanenin sağlık kurulunca,
b) Raporu veren yer dikkate alınarak bir başka hastanenin sağlık kurulunca,
tekrar muayenesini isteyebileceği gibi ek veya yeni bir sağlık kurulu raporu düzenlenmesini de isteyebilir.

Nüfus kayıtları
MADDE 13 – (1) Sandık veya mahalli maliye teşkilatı ya da ilgili tarafından istenilmesi üzerine, aylık bağlanması isteminde bulunan şahsın kayıtlı olduğu nüfus idaresince;
a) Eşi ile altsoyu ve üstsoyunun tamamını,
b) Bunlardan evlenme, boşanma ve sair nedenlerle başka yere nakledilmiş olanların nakledildikleri yerleri,
c) Herhangi bir yerden aylık alanların aylık aldıkları dosya numarası ile aylığı ödeyen kurumu,
ç) Aylık talebinde bulunanın doğum tarihinde düzeltme yapılmış ise düzeltmeye ait mahkeme kararının tarih ve numarasını,
gösterir şekilde T.C. kimlik numaralarını da belirtir vukuatlı nüfus kayıt örneği düzenlenir.

Aylık bağlanması için gerekli belgeler
MADDE 14 – (1) Aylık bağlanması için istenilen belgeler aşağıda belirtilmiştir:
a) Başvuru Formu,
b) Özürlü veya başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde özürlü olmaları nedeniyle aylık bağlanacaklar için, Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik gereğince alınacak sağlık kurulu raporu,
c) Üç adet vesikalık fotoğraf,
ç) Kanunen bakmakla yükümlü oldukları 18 yaşını doldurmamış özürlü yakını bulunanların fiilen bakımı gerçekleştirdiklerine ve sürdüreceklerine, bakım ilişkisinin fiilen sürdürülmediğinin tespiti halinde bu aylık ödemenin kesileceğini kabul ettiklerine ilişkin yazılı beyanı,
d) 2 nci maddenin (b), (c), (ç) ve (d) bentleri kapsamına girenler için Sandık tarafından gerekli görüldüğü takdirde istenecek kontrol muayenesi talebini en geç dört ay içinde yerine getireceğine ilişkin yazılı beyanı,
e) Aylığın vasiye ödenmesi gereken hallerde mahkemeden alınmış vasilik kararı,
f) 2 nci maddenin (c) bendi kapsamına girenlerin Türkiye İş Kurumuna başvuru yaptıklarına dair belge.
(2) Aylık bağlanması için istenen evrak Sandık tarafından hazırlanarak bastırılır ve ilgililere ücretsiz verilmek üzere mahalli maliye teşkilatlarına dağıtılır. Başvuru formunda yer alan aylık istek dilekçesi ile mal bildirim belgesi, aylık talebinde bulunanın kendisi veya gerekli hallerde kanuni temsilcileri tarafından doldurulup imzalanır. Muhtaçlık belgesi ve vukuatlı nüfus kayıt örneği ile ikametgâh ilmühaberi bölümleri ise yetkililerce doldurularak imza ve mühürle onaylanır.
(3) İlgililer tarafından tamamlanan belgeler, mahalli maliye teşkilatı tarafından Sandığa gönderilir.

Aylık hakkı
MADDE 15 – (1) Bu Yönetmeliğin 2 nci maddesinin (a) ve (c) bentlerine göre aylık bağlanmış olması, aynı maddenin (ç) bendi kapsamında fiilen bakımını üstleneceği özürlü yakını bulunması veya (d) bendinde belirtilenlerin vasisi olması nedeniyle ayrıca aylık bağlanmasına engel teşkil etmez.

Aylık başlangıcı
MADDE 16 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerine göre aylık bağlanmasına karar verilenlere ödenecek aylığın başlangıcı, ilgililerin başvuru formlarının mahalli maliye teşkilatında kayda geçirildiği tarihi, 2 nci maddenin (d) bendi kapsamına girenler için ise ilgili sosyal güvenlik kurumuna müracaat tarihini izleyen aybaşıdır.

Aylıkların artırılması veya azaltılması
MADDE 17 – (1) Sağlık kurulu raporu sonucuna göre tespit edilecek özürlülük durumuna bağlı olarak aylık tutarında değişiklik yapılması gerekenlerin aylıkları, sağlık kurulu raporlarının Sandık veya ilgili sosyal güvenlik kurumunun kayıtlarına geçtiği tarihi takip eden ilk aylıktan itibaren artırılır veya Sandık Sağlık Kurulu karar tarihini takip eden ilk aylıktan itibaren azaltılır.
(2) 65 yaşın doldurulmasından önce özürlü olmaları nedeniyle bağlanmış olan aylıkların aynı şekilde ödenmesine devam olunur. 2022 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre yaşlılık aylığı bağlanmış olanlardan başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek kadar özürlü olduklarını tam teşekküllü hastaneden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlara, 2022 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre aylık bağlanır.

Aylıkların ödenmesi
MADDE 18 – (1) Bağlanan aylıklar;
a) 1 Mart tarihinden başlamak üzere üçer aylık dönemler halinde peşin olarak,
b) Aylık başlangıç tarihinden tahsis tarihini takip eden ilk dönem başına kadar olanlar toptan,
hak sahiplerinin kendilerine, vekillerine veya vasilerine veyahut kayyumlarına ya da velilerine ödenir.

Aylıkların veya aylık farklarının kesilmesi
MADDE 19 – (1) Bağlanan aylıklar veya aylık farkları, aylık sahibinin veya aylığa hak kazanan özürlünün;
a) Ölümü,
b) Türk vatandaşlığından çıkarılması, Türk vatandaşlığını muhafaza edenler hariç yabancı memleket uyruğuna girmesi,
c) Muhtaçlığının kalkması,
ç) Özürlü olması nedeniyle aylık bağlanmış ise bir işte çalışmaya başlaması,
d) Bir akitle gerçek veya tüzel kişiler tarafından bakım altına alınması,
e) Daimi olmayan özürlülük oranının % 40'ın altına düşmesi,
f) Evlenmesi sebebiyle muhtaç durumdan çıkması,
g) 2 nci maddenin (ç) bendi kapsamında 18 yaşından küçük özürlü yakınının 18 yaşını tamamlaması,
ğ) 2 nci maddenin (ç) bendi kapsamında olanlar açısından bakım ilişkisinin fiilen gerçekleşmediğinin belirlenmesi,
h) 5 inci maddede belirtilen durumların mevcut olduğunun tespiti,
ı) Sosyal güvenlik kurumlarından malul olmaları nedeniyle ödenmekte olan yetim aylığı veya gelirinin kesilmesi,
hallerinde, bu durumlarının meydana geldiği tarihi takip eden dönem başından itibaren kesilir.

Aylık bağlanacaklara verilecek belge
MADDE 20 – (1) Aylık bağlananlara, 17/5/1995 tarihli ve 22286 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığınca Aylık Bağlananlara Verilecek Tanıtım Kartları ve Ücretsiz Seyahat Kartları Yönetmeliğine göre Sandık tarafından düzenlenecek bir Tanıtım Kartı verilir. Bu kart, hak sahibinin aylık ödemelerinde kimlik belgesi yerine geçer.

Aylıkların nüfus kayıtlarına işlenmesi
MADDE 21 – (1) Kendilerine aylık bağlanmış olanlar ile 2 nci maddenin (ç) bendi gereğince aylık bağlanan özürlünün kendisi ve aylığının ödeneceği yakını, Sandıkça ilgililerin kayıtlı oldukları nüfus idarelerine bir ay içinde bildirilir. Bildirilen bu aylıklar, nüfus idareleri tarafından ilgililerin nüfus kayıtlarına dosya numarası ile birlikte işlenir.
(2) Kendilerine aylık bağlanmış olanlar ile 2 nci maddenin (ç) bendi gereğince aylık bağlanan özürlünün kendisi ve aylığının ödeneceği yakınının ölümü, boşanması, evlenmesi veya vatandaşlık hakkını kaybetmesi hallerinde, ilgili nüfus idaresi, bu değişiklikleri nüfus kütüğüne işlediği sırada değişiklik tarihlerini ay ve günlü olarak dosya numaraları ile birlikte bir ay içinde Sandığa da bildirmek zorundadır.

Bildirim yükümlülüğü
MADDE 22 – (1) Aylık almakta olanlar veya aylık sahiplerinin eş, kardeş, anne, baba, vasi, kayyum, veli veya vekilleri, aylıkların kesilmesini gerektiren durumları üç ay içinde Sandığa bildirmekle yükümlüdürler.

(2) Bu bildirim yükümlülüğüne uymayan aylık sahipleri, vekil, vasi, veli ya da kayyumlar hakkında bu Yönetmeliğin 23 üncü maddesi hükümleri uygulanır.

Aylık veya aylık farklarının geri alınması ve ceza kovuşturması
MADDE 23 – (1) Bildirim yükümlülüğüne uyulmadığı ve aylığa hak kazanmak üzere düzenlenen belgelerin gerçeğe uymadığı tespit edildiği takdirde, ödenmiş olan aylıklar veya aylık farkları için Sandık veya ilgili sosyal güvenlik kurumu aracılığı ile % 50 fazlası ile borç tahakkuk ettirilir.
(2) Gerçeğe uygun olmayan belgeleri düzenleyen ve kullananlar hakkında genel hükümlere göre ceza kovuşturması yapılması için ilgisine göre Maliye Bakanlığı, ilgili sosyal güvenlik kurumu veya Sandık tarafından Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur. Bu belgeleri düzenleyenlerin kamu görevlisi olması durumunda, haklarında ayrıca idari soruşturma açılır.

Yersiz ödenen aylık veya aylık farklarının geri alınması
MADDE 24 – (1) Aylık veya aylık farkı hakkını kaybedenlere, aylıklarının kesilmesini gerektiren tarihten sonraki dönemler için yapılan ödemeler, Sandığın veya ilgili sosyal güvenlik kurumunun bildirimi üzerine mahalli maliye teşkilatı tarafından ilgililerden tahsil edilir.

Fazla ödenmiş aylık veya aylık farklarının geri alınması
MADDE 25 – (1) Aylık alanlara, her ne suretle olursa olsun istihkaklarından fazla ödenen aylık ya da aylık farkı tutarları Sandık veya ilgili sosyal güvenlik kurumu tarafından daha sonra ödenecek aylıklarından tahsil edilir.

Aylıkların durdurulması ve zamanaşımı
MADDE 26 – (1) Tahakkuk ettirildiği tarihten itibaren aralıksız olarak bir yıl boyunca aylıklarını almayan hak sahiplerinin aylıkları durdurulur. Aylıklarını beş yıl boyunca almayanların aylıkları ise kesilir. Bu süreden sonra başvuranların aylık istekleri yeni başvuru olarak değerlendirilir ve bunlara geçmiş süreler için bir ödeme yapılmaz.

Muayene ve tedavi
MADDE 27 – (1) 8 inci maddeye göre aylık farkı ödenenler hariç, aylık bağlananların tedavileri 18/6/1992 tarihli ve 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde yeşil kart verilmek suretiyle sağlanır. Ancak, yeşil kart verilmesi için aranan şartlar açısından herhangi bir araştırma yapılmaz. 20 nci maddeye göre düzenlenen Tanıtım Kartına sahip olanlar, 3816 sayılı Kanun hükümlerine göre yeşil kart verilmesinde aranan şartları haiz olarak kabul edilir.
(2) 2 nci maddenin (ç) bendine göre aylık hakkından yararlanan 18 yaşından küçük özürlülerin yalnızca kendileri yukarıda belirtilen tedavi hakkından yararlanır. Bu özürlülerin aylık ödenen yakınları hakkında yeşil kart verilmesine ilişkin olarak yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Merkezi kayıt, takip ve kontrol sistemi
MADDE 28 – (1) İl ve ilçe idare kurulları bu Yönetmelik gereğince ödenen aylıklarla ilgili bilgi ve belgeleri düzenli olarak tutmak, Sandık tarafından istenen bilgi ve belgeleri zamanında göndermek ve aylık ödemelerine ilişkin verileri Sandık tarafından hazırlanacak veri tabanına işlemekle yükümlüdür.

Muafiyet
MADDE 29 – (1) Aylıkların bağlanmasında ve ödenmesinde kullanılan bütün belgeler, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik
MADDE 30 – (1) 6/1/1994 tarihli ve 21810 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Karara bağlanmamış başvurular
GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihe kadar 6/1/1994 tarihli ve 21810

sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmeliğe uygun belgelerle yapılmış ve henüz karara bağlanmamış olan başvurular, bu Yönetmelik kapsamında durumlarına göre talep edilen yeni belgelerin tamamlanması koşuluyla değerlendirmeye alınır.

Yürürlük
MADDE 31 – (1) Bu Yönetmelik yayımlandığı tarihi takip eden aybaşından geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme
MADDE 32 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Maliye Bakanı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı müştereken yürütür.

NOT: Bu Yönetmelik 20/06/2006 tarihli ve 26204 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01/07/2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

5. BÖLÜM

EK:1

ÖZÜRLÜ KİŞİLERİN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Giriş

İşbu Sözleşme'ye Taraf Olan Devletler,

(a) Birleşmiş Milletler Şartı'nın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olarak kabul ettiği ve insanlık ailesine mensup tüm bireylerin doğuştan sahip olduğu onur, değer ve eşit ve devredilmez hakları akılda tutarak ,

(b) Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslar arası İnsan Hakları Sözleşmesi ile tanınan hak ve özgürlüklere herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın herkesin sahip olduğunu kabul ve ilan ettiğini göz önünde bulundurarak ,

(c) Tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel, bölünmez, birbiriyle bağlantılı ve karşılıklı bağımlı olma niteliği ile özürlü bireylerin bu haklardan herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın yararlanmalarının güvence altına alınması gerekliliğini teyit ederek ,

(d) Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ni, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'yi, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ve Uluslararası Göçmen İşçilerin ve Aile Bireylerinin Korunması Sözleşmesi'ni akılda tutarak ,

(e) Özürlülüğün evrilen bir kavram olduğunu ve özürlülük durumunun, yoksunluğu olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul ederek ,

(f) Özürlüler için Dünya Eylem Programı ve Özürlüler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Standart Kurallar'da yer alan ilke ve politika önerilerinin özürlülere fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde politikaların, planların, programların ve eylemlerin geliştirilmesi, tasarlanması ve değerlendirilmesine katkısını göz önünde bulundurarak ,

(g) Özürlülüğe ilişkin konuların sürdürülebilir kalkınmayla ilgili stratejilerin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınması gereğini vurgulayarak ,

(h) Bir kişinin özürlü olduğu için ayrımcılığa maruz kalmasının her bireyin doğuştan sahip olduğu insanlık onuru ve değerinin de ihlal edilmesi anlamına geldiğini kabul ederek,

(i) Bunun yanı sıra , özürlü bireylerin çeşitliliğini kabul ederek ,

(j) Daha yoğun desteğe ihtiyacı olan özürlüler dahil olmak üzere, tüm özürlüler için insan haklarının güçlendirilmesi ve korunması gerekliliğini kabul ederek ,

(k) Çeşitli tedbirler ve araçların varlığına rağmen özürlü kişilerin topluma eşit bireyler olarak katılmaları önündeki engellerin halen daha varolmaya devam ettiği ve dünyanın her yerinde özürlü bireylerin insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları gerçeğinden kaygı duyarak ,

(l) Özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerde özürlülerin yaşam koşullarının geliştirilmesinde uluslararası işbirliğinin öneminin bilincinde olarak ,

(m) Özürlülerin toplumun refah ve çeşitliliğine yaptıkları ve yapabilecekleri katkıyı ve özürlüleri insan haklarını ve temel özgürlükleri tam kullanmaya ve topluma tam katılmaya teşvik etmenin onların toplumsal aidiyetlerine, toplumun insani, sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasına ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunacağını kabul ederek ,

(n) Kendi seçimlerini yapma özgürlüğü de dahil olmak üzere özürlülerin bireysel özerkliğinin ve bağımsızlığının önemini kabul ederek ,

(o) Özürlülerin kendilerini doğrudan ilgilendirenler de dâhil olmak üzere politika ve programlarla ilgili karar alma süreçlerine etkin olarak katılabilmeleri gerektiğini dikkate alarak ,

(p) Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal, etnik veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum, yaş veya başka bir statü bakımından birden fazla nedene dayalı olarak ve bu nedenle daha ağırlaştırılmış bir ayrımcılığa maruz kalan özürlülerin karşılaştığı zor koşullardan kaygı duyarak ,

(q) Özürlü kadınların ve kızların hem ev içinde hem de ev dışında şiddete uğramaya, yaralanmaya veya istismara, ihmale, ihmalkar muameleye, kötü muameleye veya sömürüye karşı daha büyük bir risk altında oldukları gerçeğinin farkında olarak ,

(r) Özürlü çocukların diğer çocuklarla eşit koşullar altında tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanması gereğini kabul ederek ve bu bağlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Taraf Devletlerin üstlendiği yükümlülükleri yeniden hatırlatarak ,

(s) Özürlülerin insan hak ve temel özgürlüklerinden tam yararlanmasını teşvike yönelik çabaların toplumsal cinsiyet perspektifini de içermesi gerektiğini vurgulayarak,

(t) Özürlülerin büyük çoğunluğunun yoksulluk koşullarında yaşadığının altını çizerek ve bu bakımdan, yoksulluğun özürlüler üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmenin kritik önemini kabul ederek ,

(u) Şart'ta yer alan amaç ve ilkelere saygı üzerine kurulu barış ve güvenlik ortamının ve yürürlükteki insan hakları belgelerine riayet edilmesinin özellikle silahlı çatışma ve işgal koşullarında özürlülerin korunması için vazgeçilmez olduğunu akıldan çıkarmayarak ,

(v) Özürlülerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden eksiksiz yararlanmasını sağlamak için fiziki, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreye, sağlık ve eğitim hizmetlerine, bilgiye ve iletişime erişimin önemini kabul ederek ,

(w) Diğer bireylere ve ait olduğu topluma karşı görevleri bulunan bireyin Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nde tanımlanan hakların güçlendirilmesi ve bu haklara riayet edilmesi için çaba gösterme yükümlülüğü altında olduğunun farkında olarak ,

(x) Ailenin toplumun doğal ve temel birimi olduğu ve toplum ve Devlet tarafından korunması gerektiğinin ve özürlülerin tüm insan haklarından tam ve eşit ölçüde yararlanabilmesinin sağlanabilmesi için özürlüler ile aile bireylerinin mutlaka koruma ve destek alması gerektiğinin bilincinde olarak ,

(y) Özürlülerin haklarını ve onurunu güçlendiren ve koruyan kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin özürlülerin ağır sosyal dezavantajlarının ortadan kaldırılmasına ve onların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ortamlara eşit fırsatlarla katılımının teşvik edilmesine, hem gelişen hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir katkı sağlayacağına ikna olarak,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Amaç

Bu Sözleşme'nin amacı, özürlülerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak ve sağlamak ve varlıklarına içkin onura saygıyı güçlendirmektir.

Özürlü kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.

Madde 2

Tanımlar

İşbu Sözleşme'nin amaçları açısından;

”İletişim” erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, normal okumayı, beden dilini, diğer tür, biçem ve araçlarla gerçekleşen iletişimi içermektedir;

“Dil” sözlü dili, işaret dilini ve sözlü olmayan diğer dilleri kapsamaktadır;

“ Özürlülüğe dayalı ayrımcılık” siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde özürlülüğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayrım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Özürlülüğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar.

“Makul düzenleme” , özürlülerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.

“Evrensel tasarım” ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilecek şekilde tasarlanmasıdır. “Evrensel tasarım” gerek duyulduğu takdirde bazı özürlü grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır.

Madde 3

Genel İlkeler

İşbu Sözleşme şu ilkelere dayanacaktır:

(a) Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıklarını da kapsayacak şekilde, kişilerin varlıklarına içkin olan insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;

(b) Ayrımcılık yapılmaması;

(c) Özürlülerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;

(d) Farklılıklara saygı gösterilmesi ve özürlülerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;

(e) Fırsat eşitliği;

(f) Erişilebilirlik/ulaşılabilirlik;

(g) Kadın ve erkekler arasında eşitlik;

(h) Özürlü çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması.

Madde 4

Genel Yükümlülükler

1. Taraf Devletler özürlülüğe dayalı herhangi bir ayrımcılığa izin vermeksizin tüm özürlülerin insan hak ve temel özgürlüklerinin eksiksiz olarak yaşama geçirilmesini sağlamak ve özürlülerin hak ve özgürlüklerini güçlendirmekle yükümlüdür. Bu amaç doğrultusunda taraf Devletler şunları taahhüt etmektedir:

(a) Bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması için gerekli tüm yasal, idari ve diğer tedbirleri almayı;

(b) Yürürlükte mevcut, özürlüler aleyhinde ayrımcılık teşkil eden yasalar, düzenlemeler, gelenekler ve uygulamaları değiştirmek veya ortadan kaldırmak için gerekli olan, yasama faaliyetleri dahil uygun tüm tedbirleri almayı;

(c) Tüm politika ve programlarda özürlülerin insan haklarının korunmasını ve güçlendirilmesini dikkate almayı;

(d) Bu Sözleşme'yle bağdaşmayan eylemler veya uygulamalardan kaçınmayı ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu Sözleşme'ye uygun davranmalarını sağlamayı;

(e) Kişiler, örgütler veya özel teşebbüslerin özürlülüğe dayalı ayrımcı uygulamalarını engellemek için gerekli tüm uygun tedbirleri almayı;

(f) Standartlar ve rehber ilkelerin geliştirilmesinde Sözleşme'nin ikinci maddesi'nde tanımlandığı gibi evrensel tasarımdan yararlanılması ve özürlülerin özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere evrensel olarak tasarlanmış ve mümkün olduğunca az değişikliği ve düşük maliyeti gerektiren ürünler, hizmetler, ekipman ve tesislerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi;

(g) Maliyeti karşılanabilir teknolojilere öncelik vererek bilgi ve iletişim teknolojileri, hareket kolaylaştırıcı araçlar, yardımcı teknolojiler gibi özürlülere yönelik yeni teknolojilerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi;

(h) Özürlülere yeni teknolojiler dahil hareket kolaylaştırıcı araçlara, yardımcı teknolojilere ve bunların beraberindeki diğer yardımcı ve destekleyici hizmetler ile tesislere ilişkin erişim bilgilerinin sağlanması,

(i) Özürlülerle çalışan meslek sahipleri ve yönetici personelin bu Sözleşme'de tanınan haklara ilişkin eğitiminin geliştirilmesi ve böylece bu haklarla güvence altına alınan destek ve hizmetlerin iyileştirilmesi;

2. Taraf Devletler ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili olarak kaynakları ölçüsünde azami tedbirleri almayı ve gerektiğinde uluslararası işbirliği çerçevesinde özürlülerin bu haklardan tam olarak yararlanmasını aşamalı olarak sağlamak için işbu Sözleşme'de yer alan ve uluslararası hukuka göre derhal uygulanması gereken yükümlülükleri yerine getirmeyi taahhüt eder.

3. Taraf Devletler işbu Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayacak yasalar ve politikaların geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi ile özürlülere ilişkin diğer karar alma süreçlerinde özürlü çocuklar da dahil olmak üzere özürlülere onları temsil eden örgütler aracılığıyla sürekli danışacak ve etkin bir şekilde bu sürece dahil edeceklerdir.

4. Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm özürlü kişilerin haklarının sağlanması bakımından daha elverişli nitelikte olan ve taraf Devlet'in yasalarında veya taraf Devlet'in uymayı taahhüt ettiği uluslararası hukuk kurallarında mevcut bulunan hükümleri etkilemeyecektir. Taraf Devletler'den herhangi birinin hukuka, sözleşmelere, hukuki düzenlemelere, geleneğe göre yürürlükte bulunan temel insan haklarından herhangi birini işbu Sözleşme'nin bu hakları öngörmediği veya daha dar kapsamlı olarak öngördüğü gerekçesiyle kısıtlaması veya kısmen değiştirmesi mümkün değildir.

5. Bu Sözleşme'nin hükümleri herhangi bir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal devletlerin bütün bölgelerinde uygulanacaktır.

Madde 5

Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması ve Eşitlik

1. Taraf Devletler herkesin hukuk önünde ve karşısında eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın hukuk tarafından eşit korunma ve hukuktan eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul eder.

2. Taraf Devletler özürlülüğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklayacak ve özürlülerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin bir şekilde korunmasını güvence altına alacaktır.

3. Taraf Devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere özürlülere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atacaktır.

4. Özürlülerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirler işbu Sözleşme amaçları doğrultusunda ayrımcılık olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 6

Özürlü Kadınlar

1. Taraf Devletler özürlü kadınlar ile kız çocuklarının çoklu ayrımcılığa maruz kalmakta olduğunu kabul eder ve bu bakımdan onların tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirleri alırlar.

2. Taraf Devletler kadınların tam gelişimi, ilerlemesi ve güçlenmesini ve bu Sözleşme'de belirtilen insan hak ve temel özgürlüklerini kullanmalarını ve bunlardan yararlanmalarını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alacaklardır.

Madde 7

Özürlü Çocuklar

1. Taraf Devletler özürlü çocukların diğer çocuklarla eşit koşullar altında temel insan hak ve özgürlüklerinin tümünden tam ve eşit olarak yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alacaktır.

2. Özürlü çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun üstün yararının gözetilmesine öncelik verilecektir.

3. Taraf Devletler özürlü çocukların kendilerini etkileyen her konuda diğer çocuklarla eşit koşullar altında görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olmalarını, yaşları ve olgunluk seviyelerine göre görüşlerine önem verilmesini ve onlara bu hakkın tanınması için özrüne ve yaşına uygun destek sunulmasını sağlayacaktır.

Madde 8

Farkındalığın Artırılması

1. Taraf Devletler (aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek için) acil, etkin ve uygun tedbirleri almayı taahhüt ederler.

(a) Aile dahil toplumun her kesiminde özürlülere yönelik farkındalığın arttırılması ve özürlülerin hakları ve insanlık onurlarına saygı duyulmasını teşvik etmek;

(b) Yaşamın her alanında özürlülere yönelen klişeler, önyargılar, incitici uygulamalar ile cinsiyet ve yaş temelli ayrımcı davranışlarla mücadele etmek;

(c) Özürlü bireylerin kapasiteleri ve katkılarına ilişkin farkındalık yaratmak.

Bu amaca yönelik tedbirler aşağıdakileri içermektedir:

(a) Toplumda farkındalık yaratmaya yönelik etkin kampanyaların tasarlanması, başlatılması ve sürdürülmesi:

(i) Özürlü bireylerin haklarının kabul edilebilirliği konusunda toplumun eğitimi;

(ii) Özürlülere yönelik olumlu yaklaşımların ve toplumsal farkındalığın artırılması;

(iii) Özürlü bireylerin becerileri, meziyetleri ve yeteneklerinin işyerlerine ve iş piyasasına katkısının toplumca tanınmasını teşvik etmek;

(b) Erken yaştan itibaren tüm çocukların eğitim sisteminin her aşamasında özürlü bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşmasını teşvik etmek;

(c) Özürlülerin tüm kitle iletişim araçlarında işbu Sözleşme'nin amacına uygun bir yaklaşımla tanımlanmasını cesaretlendirmek;

(d) Özürlülere ve haklarına ilişkin farkındalığı artırıcı eğitim programlarını teşvik etmek.

Madde 9

Erişebilirlik/Ulaşılabilirlik

1. Taraf Devletler özürlülerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşıma, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal ve hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Bu tedbirler erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içerecektir. Bu tedbirler aşağıda belirtilen yer ve hizmetler bakımından da geçerlidir:

(a) Binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dahil diğer kapalı ve açık tesisler;

(b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dahil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.

2. Taraf Devletler aşağıdakileri gerçekleştirmek için de uygun tedbirleri alacaklardır:

(a) Kamuya açık veya kamu hizmetine sunulan tesis ve hizmetlere erişime ilişkin asgari standart ve rehber ilkelerin geliştirilmesi, duyurulması ve bunlara ilişkin uygulamaların izlenmesi;

(b) Kamuya açık tesisleri işleten veya kamuya hizmet sunan özel girişimlerin özürlülerin ulaşılabilirliğini her açıdan dikkate almalarının sağlanması;

(c) İlgili kişilerin özürlülerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla ilgili olarak eğitilmesi;

(d) Kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve anlaşılması kolay biçimde işaretlemeler yapılması;

(e) Kamuya açık binalara ve tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve profesyonel işaret dili tercümanları dahil çeşitli canlı yardımların ve araçların sağlanması;

(f) Özürlülerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi;

(g) Özürlülerin Internet dahil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi;

(h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere özürlüler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması.

Madde 10

Yaşam Hakkı

Taraf Devletler her insanın varlığına içkin olarak yaşam hakkına sahip olduğunu yeniden onaylayarak özürlülerin bu haktan etkin ve diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanmalarını sağlayacak gerekli tüm tedbirleri alacaktır.

Madde 11

Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar

Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dahil olmak üzere risk durumlarında özürlülerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alacaklardır.

Madde 12

Yasalar Önünde Eşit Tanınma

1. Taraf Devletler özürlülerin bulundukları her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduklarını yeniden onaylamaktadır.

2. Taraf Devletler özürlülerin tüm yaşam alanlarında diğer bireylerle eşit koşullar altında hak ehliyetine sahip olduğunu kabul eder.

3. Taraf Devletler özürlü bireylerin hak ehliyetlerini kullanırken gereksinim duyabilecekleri desteği alabilmeleri için uygun tedbirleri alacaklardır.

4. Taraf Devletler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tüm tedbirlerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak istismarı önleyici uygun ve etkin bir şekilde güvenceler sağlamasını garanti edecektir. Söz konusu güvenceler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tedbirlerin kişinin haklarına, iradesine ve tercihlerine saygılı olmasını, çıkar çatışmasından bağımsız olmasını, kişinin iradesine haksız bir müdahalede bulunmamasını, kişinin içinde bulunduğu koşullar ile orantılı olmasını ve bu koşulları gözetmesini, mümkün olan en kısa süre içinde uygulanmasını, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir merci veya yargı organı tarafından sürekli olarak gözden geçirilmesini sağlamalıdır. Bu güvenceler söz konusu tedbirlerin kişinin hak ve çıkarlarını etkilediği derecede ölçülü olmalıdır.

5. Taraf Devletler işbu Madde çerçevesinde özürlülerin mülk edinmek veya mirasa hak kazanmak, mali işlerini kontrol etmek ve banka kredileri, ipotekleri ve diğer mali kredilere erişim açısından diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak için uygun ve etkin bir şekilde tüm tedbirleri almalı ve özürlülerin mülklerinden keyfi olarak mahrum bırakılmamasını sağlamalıdır.

Madde 13

Adalete Erişim

1. Taraf Devletler özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamalıdır. Bunun için usule ve yaşa uygun düzenlemeler yapılmalı ve soruşturma ve diğer hazırlık aşamaları ve tanıklık dahil tüm hukuki işlemlere doğrudan ve dolaylı katılımları kolaylaştırılmalıdır.

2. Taraf Devletler özürlülerin adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamak için polis ve cezaevi personeli dahil adalet sistemi çalışanlarının gerekli eğitimi almalarını sağlamalıdır.

Madde 14

Kişisel Özgürlük ve Güvenlik

1. Taraf Devletler özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında aşağıdaki haklardan yararlanmasını sağlayacaktır:

(a) Kişisel özgürlük ve güvenlik hakkından yararlanma hakkı;

(b) Özgürlüklerinden hukuka aykırı veya keyfi bir şekilde mahrum bırakılmamaları, özgürlüğün kısıtlandığı hallerin hukuka dayalı olması ve özürlülüğün, hiçbir koşulda özgürlüğün kısıtlanmasının gerekçesi olarak gösterilmemesi.

2. Taraf Devletler özürlü kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; özürlülerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dahil olmak üzere Sözleşme'nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlamalıdır.

Madde 15

İşkence, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama

1. Hiç kimse işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalmamalıdır. Özellikle, hiç kimse rızası alınmaksızın tıbbi veya bilimsel deneye tabi tutulmamalıdır.

2. Taraf Devletler özürlülerin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmasını sağlamak için etkin bir şekilde tüm yasal, idari, yargısal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 16

Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama

1. Taraf Devletler özürlülerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramasının, şiddete ve istismara maruz kalmasının, bu tutumların cinsiyete dayalı hali dahil her biçiminden korumak için uygun yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirleri alacaklardır.

2. Taraf Devletler özürlülere, ailelerine, onların bakımını sağlayanlara cinsiyetlerine ve yaşlarına uygun yardım ve desteği sağlayarak sömürü, şiddet ve istismar vakalarının nasıl önleneceğine, tespit edileceğine ve bildirileceğine dair bilgi ve eğitim vererek sömürünün, şiddetin ve

istismarın her biçimini önleyici uygun tüm tedbirleri alacaklardır. Taraf Devletler koruma hizmetlerinin yaş, cinsiyet ve özürlülük konularına duyarlı olmalarını sağlamalıdır.

3. Taraf Devletler sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önlemek için özürlülere hizmet etmeye yönelik tüm tesislerin ve programların bağımsız merciler tarafından etkin bir şekilde denetlenmesini sağlamalıdır.

4. Taraf Devletler koruyucu hizmetlerin sunulması sırasında meydana gelenler de dahil olmak üzere sömürünün, şiddetin veya istismarın herhangi bir biçiminin mağduru olan özürlülerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak tedavisi, rehabilitasyonu ve sosyal açıdan yeniden bütünleşmesini sağlayıcı uygun tüm tedbirleri alacaklardır. Söz konusu iyileşme ve yeniden bütünleşme kişinin sağlığına, öz saygısına, onuruna, özerkliğine kavuşmasını sağlamalı ve yaş ve cinsiyetiyle bağlantılı özel ihtiyaçlarını dikkate almalıdır.

5. Taraf Devletler özürlülere karşı sömürü, şiddet ve istismar vakalarının tespiti, soruşturulması ve gerekli hallerde kovuşturulmasını sağlamak için kadın ve çocuk merkezli yasa ve politikalar dahil etkili yasa ve politikaları yürürlüğe koymalıdır.

Madde 17

Kişisel Bütünlüğün Korunması

Özürlü her kişi, beden ve ruh bütünlüğüne diğer bireylerle eşit bir şekilde saygı duyulması hakkına sahiptir.

Madde 18

Seyahat Özgürlüğü ve Tabiiyet

1. Taraf Devletler özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve tabiiyet hakkına sahip olduğunu kabul etmeli ve özürlülerin aşağıdaki haklarını sağlamalıdır.

(a) Uyrukluk kazanma ve değiştirme hakkı olması ve keyfi olarak veya özürlü olması nedeniyle uyrukluktan mahrum bırakılmaması;

(b) Kişinin özürlü olması nedeniyle uyrukluğuna veya kimliğine ilişkin diğer belgeleri elde etme, bu belgelere sahip olma ve bu belgeleri kullanma veya seyahat özgürlüğünden yararlanmasını sağlamak için gerekli olabilecek göçmenlik işlemleri gibi süreçleri yürütme olanağından mahrum bırakılmaması;

(c) Kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğünün olması;

(d) Kendi ülkesine girme hakkından özürlü olmasına dayanılarak veya keyfi olarak mahrum bırakılmaması.

2. Özürlü çocuklar doğum sonrasında derhal nüfusa kaydedilmeli ve doğuştan isim edinme, uyrukluk kazanma ve mümkün olduğu ölçüde kendi ebeveynlerini bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olmalıdır.

Madde 19

Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma

İşbu Sözleşmeye Taraf Devletler tüm özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında toplum içinde yaşama hakkına sahip olduğunu kabul etmekte ve özürlülerin bu haktan eksiksiz yararlanabilmeleri ve topluma tam katılımlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri etkin bir şekilde alacaklardır. Bu çerçevede aşağıdaki noktalara dikkat edilecektir:

(a) Özürlüler diğer bireylerle eşit koşullar altında ikametgahlarını ve nerede ve kiminle yaşayacaklarını seçme hakkına sahiptirler ve özel bir yaşama düzenine zorlanamazlar;

(b) Özürlülerin kişisel destek dahil olmak üzere toplum içinde yaşamak ve topluma dahil olmak için ihtiyaç duydukları konut içi, kurum içi ve diğer toplumsal destek hizmetlerine erişimleri sağlanmalı ve özürlülerin toplumdan tecridi ve ayrı tutulması önlenmelidir;

(c) Kamusal hizmet ve tesisler özürlülere diğer bireylerle eşit şekilde açık olmalı ve onların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir.

Madde 20

Kişisel Hareketlilik

Taraf Devletler özürlülerin olanaklar çerçevesinde azami ölçüde bağımsız hareket edebilmesini sağlamak için etkin bir şekilde gerekli tüm tedbirleri alacaklardır. Bu tedbirler şunlardır:

(a) Özürlülerin istedikleri şekil ve zamanda ve karşılanabilir bir maliyetle hareket edebilmelerinin kolaylaştırılması;

(b) Özürlülerin hareketi kolaylaştırıcı kaliteli araç ve gerece, yardımcı teknolojilere, yardım sunan insanlara ve araçlara karşılanabilir bir maliyetle erişiminin kolaylaştırılması;

(c) Özürlülere ve özürlü kişilerle çalışan uzman personele özürlülerin hareket becerilerinin geliştirilmesi konusunda eğitim verilmesi;

(d) Harekete yardımcı araç ve gereçlerle yardımcı teknolojileri üretenlerin özürlülerin her türlü ihtiyacını dikkate almaları hususunda teşvik edilmesi.

Madde 21

Düşünce ve İfade Özgürlüğü ve Bilgiye Erişim

Taraf Devletler özürlülerin işbu Sözleşme'nin 2. Maddesinde tanımlanmış tüm iletişim araçlarını tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil düşünce ve ifade özgürlüğünden diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanabilmesi için uygun tüm tedbirleri alacaklardır. Bu tedbirler aşağıdakileri içermelidir:

(a) Kamuya sunulması amaçlanan bilginin özürlülerin erişebileceği biçimlerde ve farklı özürlü gruplarına uygun teknolojilerle güncel olarak ve ek bir bedel alınmaksızın sunulması;

(b) Özürlülerin resmi temaslarda işaret dillerini, Braille alfabesini, beden dilini ve tercih ettikleri diğer tüm erişilebilir iletişim araç ve biçimlerini kullanmalarının kolaylaştırılması;

(c) Kamuya açık hizmet sunan özel kuruluşların Internet dahil olmak üzere, özürlülerin erişilebileceği ve kullanılabileceği biçimde bilgi ve hizmet sunmalarının teşvik edilmesi;

(d) Internet aracılığıyla bilgi sunanlar dahil olmak üzere kitle iletişim hizmeti sunan kurumların hizmetlerini özürlülerin erişebileceği şekillerde sunmalarının teşvik edilmesi.

(e) İşaret dili kullanımının kabul ve teşvik edilmesi.

Madde 22

Özel Yaşama Saygı

1. İkametgahı ve yaşama biçimi ne olursa olsun hiçbir özürlü bireyin özel yaşamı, ailesi, konutu, haberleşmesi ve diğer iletişimlerine keyfi veya hukuka aykırı şekilde müdahale edilemez ve şeref ve haysiyetine yönelik hukuka aykırı uygulamalarda bulunulamaz. Özürlüler söz konusu müdahale veya saldırılardan hukuken korunma hakkına sahiptir.

2. Taraf Devletler özürlülerin kişisel, sağlık ve rehabilitasyon bilgilerinin gizliliğini diğer bireyler ile eşit koşullar altında korumalıdır.

Madde 23

Konut ve Aile Dokunulmazlığı

1. Taraf Devletler evlilik, aile, ebeveynlik ve özel ilişkilere dair meselelerde özürlülere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için uygun tedbirleri etkin bir şekilde ve özürlülerin diğer bireylerle eşit olduğunu gözeterek alacaklardır. Bu çerçevede aşağıda belirtilenler sağlanmalıdır:

(a) Evlilik çağına gelmiş özürlülerin evlenme ve aile kurma hakkının tanınması ve bu hakkın evlenmek isteyen eşlerin serbest iradeleri ve rızaları doğrultusunda kullanılması;

(b) Özürlülerin çocuklarının sayısına ve yaş aralığına serbestçe ve sorumluluğunu taşıyarak karar verme hakkının ve yaşlarına uygun bilgiye, üreme ve aile planlaması eğitimine erişim hakkının tanınması ve bu haklarını kullanmaları için gereken araçların oluşturulması;

(c) Çocuklar dahil özürlüler diğer bireylerle eşit koşullar altında doğurganlıklarından mahrum bırakılmayacaktır.

2. Taraf Devletler; velayet, vesayet, kayyımlık, evlat edinme veya ulusal mevzuatta bu kavramların benzerlerinin yer aldığı kurumlar hususunda - her durumda çocukların yararlarının üstün tutulması şartıyla - özürlü hakları ve sorumluluklarını güvence altına alacaklardır. Özürlüler çocuklarının bakım sorumluluklarını yerine getirirken taraf Devletler uygun desteği sunmalıdır.

3. Taraf Devletler, özürlü çocukların aile yaşamlarıyla ilgili olarak diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler bu hakları yaşama geçirmek ve özürlü çocukların saklanması, terk edilmesi, ihmal edilmesi ve ayrı tutulmasının önüne geçmek üzere özürlü çocuklara ve ailelerine erken ve kapsamlı bilgi, hizmet ve destek sunmalıdırlar.

4. Taraf Devletler, bir çocuğun ailesinin istemi olmadan ailesinden ayrılmamasını sağlamalıdır. Bunun istisnası yargısal denetime tabi yetkili mercilerin çocuğun üstün yararı gereğince ailesinden ayrılmasının gerekli olduğuna uygulanan yasa ve usuller uyarınca karar vermesidir. Hiç bir koşulda çocuğun veya ebeveynlerinden biri ya da hepsinin özürlü olması nedeniyle çocuk anne ve babasından ayrı tutulamaz.

5. Taraf Devletler, özürlü çocuğun çekirdek ailesinin çocuğa bakamaması durumunda, çocuğa geniş anlamda aile üyeleri, bunun mümkün olmadığı takdirde aile ortamını sağlayacak bir sosyal çevrede alternatif bakım sağlanması için her türlü çabayı göstermeyi taahhüt ederler.

Madde 24

Eğitim

1. Taraf Devletler özürlülerin eğitim hakkını tanırlar. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için bütünleştirici eğitim sisteminin her seviyede özürlüleri de içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlamalıdır. Bunun için aşağıdaki hedefler gözetilmelidir:

(a) İnsan potansiyelinin, onur ve değer duygusunun tam gelişimi ve insan haklarına, temel özgürlüklere ve insan çeşitliliğine saygı duyulmasının güçlendirilmesi;

(b) Özürlülerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanması;

(c) Özürlülerin özgür bir topluma etkin bir şekilde bir şekilde katılımlarının sağlanması.

2. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçirilmesi için aşağıda belirtilenleri sağlamalıdır:

(a) Özürlüler özürleri nedeniyle genel eğitim sisteminden dışlanmamalı ve özürlü çocuklar özürleri nedeniyle parasız ve zorunlu ilk ve orta öğretim olanaklarının dışında tutulmamalıdır;

(b) Özürlüler yaşadıkları çevrede bütünleştirici, kaliteli ve parasız ilk ve orta öğretime diğer bireylerle eşit olarak erişebilmelidir;

(c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul düzenlemeler yapılmalıdır;

(d) Özürlülerin genel eğitimden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almaları;

(e) Özürlülere yönelik bireyselleştirilmiş etkin destekleyici tedbirlerin, özürlülerin eğitime tam katılımı/bütünleştirme hedefine uygun olarak akademik ve sosyal gelişimi artırıcı ortamlarda sağlanması.

3. Taraf Devletler özürlülerin toplumun eşit üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlamalıdır. Taraf Devletler bu amaçla aşağıda belirtilen uygun tedbirleri almalıdır:

(a) Braille ve diğer biçemlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesi, beden dilinin ve alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesini, akran desteği ve rehberlik hizmetlerinin kolaylaştırılması;

(b) İşaret dilinin öğrenilmesine, işitme ve konuşma özürlülerin dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;

(c) Görme, işitme veya hem görme hem işitme-konuşma özürlülerin özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini artırıcı ortamlarda sunulmasını sağlamak.

4. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçmesini sağlamak için, özürlü olanlar dahil olmak üzere, işaret dilini ve Braille alfabesini bilen öğretmenlerin işe alınması ve eğitimin her düzeyinde çalışan uzmanların ve personelin eğitimi için uygun tedbirleri alacaklardır. Söz konusu eğitim özürlülüğe ilişkin farkındalığın artırılmasını, alternatif iletişim araç ve biçimleri ile destekleyici eğitim tekniklerinin ve materyallerinin kullanılmasını içermelidir.

5. Taraf Devletler özürlülerin genel yüksek okul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitimine ve ömür-boyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimini sağlamalıdır. Taraf Devletler bu amaçla özürlülerin ihtiyaçlarına uygun makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamalıdır.

Madde 25

Sağlık

Taraf Devletler özürlülerin özürlülüğe dayalı ayrımcılığa uğramaksızın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler özürlülerin sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon da dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak için uygun tüm tedbirleri alacaklardır.

Taraf Devletler;

(a) Parasız veya karşılanabilir bir maliyetle sağlanan sağlık bakımı ve programlarının, özürlülere diğer bireylerle aynı kapsam, kalite ve standartta sağlanmasını ve bu hizmetlerin cinsel ve üreme sağlığı ile halk sağlığı programlarını da içermesi sağlamalıdır;

(b) Özürlülerin özellikle özürlülükleri nedeniyle gereksinim duyduğu sağlık hizmetleri sağlanmalıdır. Bu sağlık hizmetleri erken tanı ve mümkünse müdahaleyi, çocuklar ve yaşlılar dahil olmak üzere, özürlülüğün azaltılmasını ya da artmasını önlemeyi hedefleyen hizmetleri kapsamalıdır;

(c) Sağlık hizmetleri kırsal alanlar dahil olmak üzere mümkün olduğu kadar kişilerin yaşadıkları yerlerin yakınına götürülmelidir;

(d) Sağlık profesyonellerinin özürlülere sunduğu tıbbi bakımın diğer bireylere sundukları bakımla aynı kalitede olmasını ve bu bakımın hastaların bağımsız ve aydınlatılmış onaylarına

dayanmasını sağlamak amacıyla diğer tedbirlerin yanı sıra eğitim vererek, kamu kurumları ile özel kurumlar tarafından sunulan sağlık bakımının etik standartlarını yayımlayarak özürlülerin insan hakları, onuru, özerkliği ve ihtiyaçları hakkında farkındalık yaratmalıdırlar;

(e) Ulusal mevzuatın sağlık ve yaşam sigortasını düzenlediği hallerde özürlülerin bu sigortalardan yararlanmaları bakımından ayrımcılık yapılmasını yasaklar ve sigortanın adil ve makul olmasını sağlar;

(f) Özürlülüğe dayalı olarak sağlık bakımı veya hizmetlerinin sunulmamasını veya yiyecek ve içecek verilmemesini önlemek üzere gerekli tedbirleri alırlar.

Madde 26

Habilitasyon ve Rehabilitasyon

1. Taraf Devletler özürlülerin azami bağımsızlığını, tam fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki becerilerini elde etmelerini ve yaşamın her alanına tam katılımlarını sağlamak için akran desteği dahil uygun tedbirleri etkin bir şekilde alacaklardır. Bu bakımdan Taraf Devletler özellikle sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında kapsamlı habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerini sunmalı, mevcut hizmetleri güçlendirmeli ve genişletmelidir. Bunun için şöyle bir yol izlemelidirler:

(a) Habilitasyon ve rehabilitasyon hizmet ve programları mümkün olan en erken evrede başlamalıdır ve bireylerin ihtiyaçlarının ve güçlü olduğu yönlerin çoklu disiplinle değerlendirilmesine dayanmalıdır;

(b) Özürlülerin topluma katılımını ve toplumla bütünleşmesini destekleyen habilitasyon ve rehabilitasyon hizmet ve programlarına katılmak rızaya dayalıdır ve bu hizmet ve programlar kırsal alanlar dahil olmak üzere, özürlülerin yaşadıkları yerlerin mümkün olduğu kadar yakınında sunulur.

2. Taraf Devletler habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerinde çalışan profesyoneller ve personel için, temel ve sürekli eğitim programları geliştirilmesini destekler.

3. Taraf Devletler özürlüler için hazırlanmış, habilitasyon ve rehabilitasyonla ilgili yardımcı cihazlar ve teknolojilerin erişilebilirliğini, bunlara ilişkin bilgiyi ve bunların kullanımını geliştirmelidir.

Madde 27

Çalışma ve İstihdam

1. Taraf Devletler özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında çalışma hakkına sahip olduğunu kabul eder ve bu hak, özürlülerin serbestçe seçtikleri veya açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamında bir işte hayatlarını kazanmaları fırsatını da içerir. Taraf Devletler çalışırken özürlü olanlar dahil tüm özürlülerin çalışma hakkının yaşama geçmesini yasama tedbirleri dahil uygun tüm tedbirleri alarak güvence altına alacaklardır. Buna ek olarak:

(a) İşe alım ve istihdam edilme koşullarında, istihdamın sürekliliği, kariyer gelişimi ve sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları dahil olmak üzere, istihdama ilişkin her hususta, özürlülüğe dayalı ayrımcılığı yasaklar;

(b) Adil ve uygun çalışma koşullarının sağlanmasına ilişkin olarak, özürlülerin hakları diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmalıdır. Bu koşul fırsat eşitliğini, eşit işe eşit ücret ilkesinin korunmasını ve tacizden korunma ve mağduriyetin giderilmesi dahil olmak üzere güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarını içerir;

(c) Özürlülerin iş ve sendikal haklarını diğer bireylerle eşit koşullar altında kullanabilmelerini sağlar;

(d) Özürlülerin genel teknik ve mesleki rehberlik programlarına, yerleştirme hizmetlerine, mesleki ve sürekli eğitime diğer bireylerle eşit koşullar altında etkin bir şekilde erişimini sağlar,

(e) İş piyasasında özürlülerin istihdam olanaklarının ve kariyer gelişiminin desteklenmesine ve özürlülerin iş aramasına veya işe başlamasına, çalışmaya devam etmesine ve işe geri dönmelerine yardım eder;

(f) Serbest çalışma, girişimcilik, kooperatif kurma ve kendi işini kurma konusundaki fırsatları geliştirir;

(g) Özürlüleri kamu sektöründe istihdam eder;

(h) Olumlu ayrımcılık içeren eylem programları, teşvikler ve diğer tedbirleri de içerebilecek uygun politika ve tedbirlerle, özürlülerin özel sektörde istihdam edilmelerini destekler;

(i) Özürlülerin çalıştığı işyerlerinde makul düzenlemelerin yapılmasını sağlar;

(j) Özürlülerin açık iş piyasasında iş deneyimi kazanmasını sağlar;

(k) Özürlüler için mesleki rehabilitasyon, işte kalma ve işe dönüş programları yürütür.

2. Taraf Devletler özürlülerin kölelik altında tutulmalarını engellemeli ve özürlüleri zorla veya mecburi çalışmaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korumalıdır.

Madde 28

Uygun Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma

1. Taraf Devletler, özürlülerin yiyecek, giysi ve barınma dahil kendileri ve aileleri için yeterli yaşam standardı hakkını ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkını tanır. Taraf Devletler bu hakkın özürlü olmaları nedeniyle ayrımcılığa uğramaksızın tanınmasını temin etmek için gerekli adımları atmalıdır.

2. Taraf Devletler özürlülerin sosyal korunma ve özürlülüğe dayalı ayrımcılığa uğramadan bu haktan yararlanma hakkını tanır ve aşağıda belirtilen tedbirler dahil bu hakkın tanınmasını temin etmek ve geliştirmek için gerekli adımları atmalıdır:

(a) Özürlülerin temiz su hizmetlerine, uygun ve bedeli ödenebilir hizmetlere eşit erişimlerini sağlamak ve özürlülerin ihtiyaçlarına ilişkin araç- gereç ve diğer yardımlara erişimlerini sağlamak:

(b) Özellikle özürlü kadın ve kızlar ve özürlü yaşlılar dahil olmak üzere, özürlülerin sosyal koruma programlarına ve yoksulluk azaltıcı programlara erişimini sağlamak;

(c) Yoksulluk koşullarında yaşayan özürlülerin ve ailelerinin uygun eğitim, danışmanlık, mali yardım ve süreli bakım dahil özürlülüğe ilişkin harcamalarında devlet yardımına erişimini sağlamak;

(d) Özürlülerin toplu konut programlarına erişimini sağlamak;

(e) Özürlülerin emeklilik tazminatı, maaşı gibi olanaklara ve programlara eşit erişimini sağlamak.

Madde 29

Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım

Taraf Devletler, özürlülerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma imkânını güvence altına almalı ve aşağıda belirtilenleri yerine getirmelidir;

(a) Diğerlerine ek olarak aşağıda belirtilenler yoluyla; özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakları dahil olmak üzere siyasi ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlamak;

(i) Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılması kolay olmasını sağlayarak;

(ii) Özürlülerin, seçimlerde ve referandumlarında baskıya uğramadan gizli oy kullanmaları, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm kademelerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, mümkün olduğunca yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırarak;

(iii) Özürlülerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vererek,

(b) Özürlülerin ayrımcılığa uğramadan, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kamu işlerinin idaresinde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortamın yaratılması ve aşağıda belirtilenler de dahil olmak üzere, kamu işlerine katılımlarının cesaretlendirilmesi;

(i) Ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasi partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım;

(ii) Özürlüleri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden özürlü örgütlerinin kurulması ve özürlülerin içinde yer almalarının sağlanması.

Madde 30

Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım

1. Taraf Devletler özürlülerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanır ve özürlülerin aşağıda belirtilenlerden yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır:

(a) Yararlanılabilir nitelikteki kültürel materyallere erişmek;

(b) Televizyon programlarına, filmlere, tiyatroya ve diğer kültürel etkinliklere erişilebilir biçimlerde erişmek;

(c) Tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmek.

2. Taraf Devletler, sadece özürlülerin yararı için değil, toplumu zenginleştirmek amacıyla da özürlülerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma imkanına sahip olmalarını sağlayıcı gerekli tedbirleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, özürlülerin kültürel materyallere erişimine makul olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alacaklardır.

4. Özürlüler, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kendilerinin özel kültürel ve dil kimliklerinin, örneğin işaret dilleri ve işitme özürlüler kültürü, tanınması ve desteklenmesi hakkına sahiptir.

5. Taraf Devletler, özürlülerin eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine diğer bireylerle eşit koşullar altında katılımını sağlamak amacıyla aşağıda yazılı tedbirleri almalıdır:

(a) Özürlülerin her seviyedeki genel spor etkinliklerine mümkün olduğunca tam katılımını cesaretlendirmek ve artırmak;

(b) Özürlülerin, özürlülüğüne özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere katılma imkanına sahip olmasını sağlama ve bu nedenle, diğer bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını cesaretlendirmek;

(c) Özürlülerin spor, eğlence yerleri ile turistik alanlara erişimini sağlamak;

(d) Özürlü çocukların, okullardaki etkinlikler dahil oyun, eğlence, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine eşit şekilde katılabilmesini sağlamak;

(e) Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere özürlülerin erişebilmesini sağlamak.

Madde 31

İstatistikler ve Veri Toplama

1. Taraf Devletler bu sözleşmenin uygulanması açısından gerekli politikaları formüle etmeleri ve geliştirmelerinde kendilerine yol gösterecek, istatistik veriler ve araştırmalar da dahil, uygun bilgileri toplar. Bilgi toplama ve bilginin sürdürülebilirliği için aşağıdaki noktalar dikkate alınır:

(a) Verinin korunması, özürlü kişilerin özel yaşamlarına saygı ve gizliliğin sağlanmasına ilişkin yasal düzenlemeler dahil yasal olarak oluşturulmuş güvenlik tedbirlerine uygun olmalı;

(b) İstatistiklerin toplanması ve kullanımında insan hakları, temel özgürlükler ve etik ilkelerin korunması konularındaki uluslararası düzeyde kabul edilen normlara uygunluk aranmalıdır.

2. Bu Maddeye göre toplanan bilginin, uygun olması halinde, dağıtılması ve mevcut sözleşme kapsamında taraf devletlerin uygulamalarının değerlendirilmesi ve özürlülerin haklarını kullanırken karşılaştıkları engellerin ortaya konulmasında bu bilgilerin kullanılmasını sağlamalıdır.

3. Taraf Devletler topladıkları verilerin yaygınlaştırılması konusunda sorumluluk almalı ve bu verilerin özürlü kişiler ve diğerleri için erişilebilir olmasını sağlamalıdır.

Madde 32

Uluslararası İşbirliği

1. Taraf Devletler bu sözleşmenin amaç ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesine yönelik olarak ulusal çabaların desteklenmesi konusunda uluslar arası işbirliğinin önemini tanır ve teşvik eder. Bu doğrultuda devletlerarası ve devletler düzeyinde, gerektiğinde ilgili uluslar arası ve bölgesel örgütlerle ve sivil toplumla özellikle özürlülere yönelik örgütlerle işbirliğini sağlamak üzere gerekli tedbirleri alır. Bu tedbirler:

(a) Uluslararası kalkınma programları da dahil olmak üzere uluslararası işbirliğinin, özürlüleri kapsamasını ve özürlüler için erişilebilir olmasını güvence altına alır;

(b) Bilgi, deneyim ve eğitim programları ve iyi uygulamaların değişimi ve paylaşımı aracılığıyla kapasite geliştirmeyi teşvik eder ve destekler;

(c) Araştırma, bilimsel ve teknik bilgiye erişim konularında işbirliğini geliştirir;

(d) Uygun olması halinde, ulaşılabilir ve destek teknolojilerinin erişilebilir olmasının ve bunların paylaşılmasının teşvik edilmesi ve teknolojilerin transferi yoluyla ekonomik ve teknik destek sağlar.

2. Bu Maddenin hükümleri, her taraf devletin mevcut sözleşmenin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmesini göz ardı etmez.

Madde 33

Ulusal Uygulama ve Denetim

1. Taraf devletler kendi örgütlenme biçimlerine uygun olarak mevcut sözleşmenin uygulanması ile ilgili konular için hükümet içinde bir veya daha fazla kilit nokta tahsis eder ve hükümet içinde farklı sektörler ve farklı düzeylerdeki konu ile ilgili faaliyetlerin teşvik edilmesi için koordinasyon mekanizması kurmalıdır.

2. Taraf devletler kendi yasal ve idari sistemlerine uygun olarak devlet içinde bir veya daha fazla bağımsız mekanizmayı içeren bir çerçeve kurmalılar. Bu yapı mevcut sözleşmenin uygulamasının teşvik eder, korur ve izler. Bu yapı kurulurken taraf devletler insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi konusundaki kuruluşlarının statülerini ve işleyişini dikkate almalıdır.

3. Öncelikle özürlüler alanında çalışanlar olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının ve temsilcilerinin denetim sürecine tam katılımları sağlanmalıdır.

Madde 34

Özürlü Hakları Komitesi

1. Bu sözleşmede verilen görevleri yerine getirmek üzere bir özürlü hakları komitesi kurulur (bundan sonra "komite" olarak adlandırılacaktır).

2. Komite, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra 12 uzmandan oluşur. 60 devlet daha onayladıktan sonra, komitenin üye sayısı 6 kişi artırılarak 18'e ulaşılır ve bu rakam maksimum üye sayısı olur.

3. Komite üyeleri; kişisel kapasiteleri ölçüsünde çalışmalı, ahlaki değerleri yüksek olmalı ve sözleşmenin içerdiği alanlarla ilgili başarıları ve deneyimleri kabul görenlerden oluşmalıdır. Taraf devletler adaylarını belirlerken bu sözleşmenin 4. Maddesinin 3. bendindeki hükümleri göz önünde bulundurmaları gerektiği hususunda uyarılmalıdır.

4. Komite üyeleri Taraf Devletlerce seçilmelidir. Taraf Devletler komite üyelerinin seçiminde coğrafi dağılım, farklı medeniyetlerin ve yasal sistemlerin temsil edilmesi, kadın-erkek temsilinin dengeli olması ve özürlü uzmanların katılımı konularında adaletli olmalıdır

5. Komite üyeleri, bu sözleşmeye taraf devletlerin ulusal toplantılarında belirleyerek gösterdikleri adaylardan oluşan bir listeden gizli oyla seçilir. Seçimlerde taraf devletlerin 3/2'si hazır bulunmalı, en fazla oyu alan ve temsil edilen devletlerin oylarının mutlak çoğunluğuna ulaşan kişiler seçimi kazanmalıdır.

6. İlk seçim, sözleşmenin yürürlüğe girişinden itibaren 6 ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, her seçimden en az 4 ay önce taraf devletlere yazı göndererek 2 ay içinde adayları onaylamalarını ister. Genel Sekreterlik, taraf devletlerce gösterilen ve sözleşmeye uygun olan adayların adlarını alfabetik sıraya göre, bağlı olduğu taraf devletin adı ile birlikte listeler ve mevcut sözleşmeye taraf devletlere gönderir.

7. Komite üyeleri 4 yıllık bir dönem için seçilir. Üyeler, bir kere daha seçilebilmeye uygun olmalıdır. Ancak, ilk seçimden hemen sonra bu Maddenin 5. paragrafında sözü edilen toplantıların başkanlarının tamamının oyları ile adları belirlenen 6 üyenin görev süresi, seçimden 2 yıl sonra sona erer.

8. 6 Yeni üyenin seçimi, bu Maddenin ilgili hükümlerine göre gerçekleştirilen düzenli seçimlerle yapılır.

9. Komite üyelerinden biri ölüm, istifa ya da başka herhangi bir nedenle süresi dolmadan görevinden ayrılırsa, temsil ettiği taraf devlet, bu Maddenin ilgili hükümlerinde aranan nitelik ve yeterliliklere sahip bir başka uzmanı atar. Yeni üye kalan süreyi tamamlar.

10. Komite çalışmalarıyla ilgili kurallarını kendisi belirler.

11. Komitenin bu sözleşmeyle verilen görevlerini etkin olarak yerine getirebilmek için gereksinim duyacağı personel ve diğer ihtiyaçları Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından sağlar. Ayrıca, Genel Sekreterlik, komiteyi ilk toplantı için bir araya gelmek üzere davet etmelidir.

12. Bu sözleşme hükümlerine göre kurulan komitenin üyeleri, genel kurulun kararıyla, Birleşmiş Milletler kaynaklarından bir ücret alır, genel kurul bu kararı verirken Komite'nin sorumluluklarını dikkate alır.

13. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler uzmanlarının "Birleşmiş Milletlerin öncelikleri ve dokunulmazlığı" sözleşmesinin ilgili bölümlerinde düzenlenen haklarından yararlanabilmeleri için Genel Sekreterliğin personeli olarak adlandırılmalıdır.

Madde 35

Taraf Devletlerce Sunulacak Raporlar

1. Taraf Devletler, Sözleşmenin ilgili Devlet için yürürlüğe girmesinden sonra iki yıl içerisinde Birleşmiş Milletler Genel sekreterliği aracılığıyla Komiteye Sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesi için alınan önlemeler ve kaydedilen gelişmeler hakkında kapsamlı bir rapor sunmalıdır.

2. Ondan sonra, Taraf Devletler en az dört yılda bir ve buna ilave olarak zamana bağlı olmaksızın Komitenin talep etmesi durumunda müteakip raporları sunar.

3. Komite, raporların içeriği için başvurulabilecek temel noktaları belirleyebilir.

4. Komiteye ilk geniş raporunu sunan bir taraf devletin ikinci raporunun eski bilgileri içermesine gerek yoktur. Taraf Devletler komiteye rapor hazırlarken, açık ve şeffaf bir yöntem izlemeli ve bu sözleşmenin 4. Maddesinin 3 paragrafındaki (4.3) hükümleri göz önünde bulundurmalıdır.

5. Raporlar, sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilme düzeyini etkileyen güçlükleri ve etkenleri de içerebilir.

Madde 36

Raporlarda Dikkate Alınacak Hususlar

1. Komite, her raporu inceler, varsa önerilerini ve genel yorumlarını da ekleyerek ilgili devlete geri gönderir. Taraf devlet, seçtiği herhangi bir bilgi hakkında komiteye yanıt verebilir. Komite, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin ek bilgileri Taraf Devletlerden isteyebilir.

2. Komite, bir raporu sunmada önemli ölçüde geç kalmışsa, ilgili devletten, sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesine yönelik çalışmaların, güven temelinde, gözden geçirilmesini isteyebilir. Bunu takip eden 3 ay içinde yeni bir raporun sunulmaması durumunda, komite ilgili devleti bir denetime katılmaya davet etmelidir. Raporun zamanında sunulması durumunda ise, bu Maddenin birinci paragrafının hükümleri uygulanmalıdır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği raporlarların Taraf Devletler için erişilebilir olmasını sağlamalıdır.

4. Taraf Devletler raporlarının, öneri ve yorumlar da dahil olmak üzere, kendi ülkelerindeki kamuoyları için erişilebilir olmasını sağlamalıdır.

5. Bir raporda, herhangi bir rica, teknik araç ya da destek ihtiyacı belirtilmişse, komite uygun görmesi halinde, konu hakkında kendi gözlem ve yorumlarını da ekleyerek, söz konusu raporu Birleşmiş Milletler'in bu alanda uzmanlaşmış kuruluşlarına, fonlara, programlara ve diğer yetkin organlara ulaştırır.

Madde 37

Taraf Devletler ve Komite Arasındaki İşbirliği

1. Taraf devletlerin her biri komite ile işbirliği yapmalı ve üyelere görevlerini yerine getirmede yardımcı olmalıdır.

2. Komite; Taraf devletlerle ilişkisi çerçevesinde, bir devlete sözleşmenin uygulanması için ulusal kapasitesini geliştirici yollar ve araçlar konularında uluslararası işbirliği de dahil sorumluluklar verir.

Madde 38

Komitenin Diğer Organlarla İlişkisi

Sözleşme hükümlerinin etkin olarak yerine getirilmesinin güçlendirilmesi ve sözleşmenin kapsadığı alanla ilgili uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi açısından:

1. Uzmanlaşmış kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler'in diğer organları, sözleşmenin, kendi çalışma alanlarına giren hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında temsil edilmelidir. Komite, uygun görmesi halinde, uzmanlaşmış kuruluşlar ve diğer yetkili organları, bu Sözleşmenin alanlarıyla ilgili hükümlerin nasıl yerine getirileceği hakkında uzman görüşüne başvurmak üzere çağırabilir. Komite uzmanlaşmış kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler'in diğer organlarından, sözleşmenin kendi faaliyet alanları ile ilgili uygulamalarına ilişkin rapor sunmalarını isteyebilir.

2. Talimatnamesi doğrultusunda komite; raporlama ilkeleri, önerileri ve genel yorumlarında tutarlılığı sağlayabilmek, yetki ve görev alanlarının çatışmasından kaçınmak açısından, uygun görmesi halinde, İnsan Hakları Bildirgesi ile oluşturulan diğer ilgili organlara danışmalıdır.

Madde 39

Komitenin Raporu

Komite, her iki yılda bir, faaliyetleri hakkında, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'e rapor sunacak, Taraf Devletlerden alınan bilgiler ve raporların incelenmesi doğrultusunda ortaya çıkmış öneri ve genel yorumları da belirtebilecektir. Bu öneri ve değerlendirmeler, var ise, Taraf Devletlerin gelebilecek yorumlarla birlikte Komite raporunda yer alır.

Madde 40

Taraf Devletler Konferansı

1. Taraf Devletler sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesi ile ilgili konuları tartışabilmek için düzenli aralıklarla Taraf Devletler Konferansı'nda bir araya gelmelidir.

2. Sözleşmenin yürürlüğe girmesini takip eden altı ay içinde ilk Taraf Devletler Konferansı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nin çağrısıyla toplanmalıdır. Bundan sonraki toplantılar

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından iki yılda bir ya da Taraf Devletler Konferansı'nın kararı ile yapılır.

Madde 41

Yürütme

Sözleşmenin sekreterlik işlerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği yürütür.

Madde 42

İmzalanma

Mevcut Sözleşme, 30 Mart 2007 tarihinde, New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde, tüm devletler ve bölgesel entegrasyon örgütlerinin imzasına açılacaktır.

Madde 43

Bağlayıcılık

Mevcut Sözleşme; imzalayan Devletlerin onaylamasına ve bölgesel entegrasyon örgütlerinin resmi onayına tabidir. Sözleşmeyi imzalamamış katılımcı devlet ve bölgesel entegrasyon örgütlerine de açıktır.

Madde 44

Bölgesel Entegrasyon Örgütleri

1. Bölgesel entegrasyon örgütü; belirli bir bölgedeki bağımsız devletlerce kurulan örgütü ifade etmektedir. Bu bölgedeki üye devletler bu sözleşme ile ilgili konularda yetkilerini bu örgüte devrederler. Bu örgütler, resmi onay ve katılımlarını ortaya koyarken Sözleşme kapsamına giren konulardaki yetki düzeylerini açıklar. Sonrasında, herhangi önemli değişikliği yetkileri dahilinde bildirebilirler.

2. Mevcut Sözleşmede "Taraf Devletler" olarak belirtilen devletler de yetkileri dahilinde bu örgütlere başvurabilirler.

3. Madde 45 paragraf 1, Madde 47 paragraf 2 ve 3 açısından bölgesel entegrasyon örgütlerinin herhangi bir enstrüman ortaya koyması gerekmez.

4. Bölgesel entegrasyon örgütleri, Taraf Devletler konferansında, yetkisi kapsamındaki konular hakkında oy kullanabilir. Oyu, bünyesinde olup bu sözleşmeye taraf devletlerin oy sayısına eşittir. Bünyesindeki taraf devletlerden birinin oy kullanması durumunda bu örgütler oy haklarını kullanamazlar.

Madde 45

Yürürlüğe Girme

1. İşbu sözleşme 20 tarafın imzalayıp onaylamasından 30 gün sonra yürürlüğe girer.

2. 20 katılımcıdan sonra, sözleşmeyi imzalayıp onaylayan her bir devlet ya da bölgesel entegrasyon örgütü için ilgili tarafın bu sözleşmeyi usulüne uygun bir şekilde imzalayıp onaylamasını takip eden 30 gün içinde yürürlük başlar.

Madde 46

Çekinceler

1. Mevcut Sözleşmenin Kapsamı ve amaçları ile uyumlu olmayan çekince ileri sürülmesi kabul edilemez.

2. İleri sürülen çekinceler her zaman geri çekilebilir.

Madde 47

Değişiklikler

1. Bir Taraf Devlet Sözleşme üzerinde bir değişiklik önerebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bildirir. Genel Sekreterlik, öneriyi taraf devletlere bildirerek, tartışılıp karara bağlanması için konferansın toplanması hakkındaki görüşlerini sorar. Bildirimi takip eden 4 ay içinde taraf devletlerin en az 3/1'i konferansın toplanmasından yana görüş bildirirse; Genel Sekreterlik, Birleşmiş Milletlerin himayesi altında taraf devletleri toplantıya davet eder. Bir değişikliğin kabul görmesi için hazır bulunan ve oy kullanan taraf devletlerin 3/2'sinin oyunu alması, Genel Sekreterlik tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulması ve orada onaylanması gerekmektedir. Böylelikle Tüm taraflar için geçerli olur.

2. Bir değişiklik, paragraf 1'e göre taraf devletlerin 3/2'sinin kabul edip onaylamasından 30 gün sonra geçerlilik kazanır. Bundan sonra her devlet için kendi imza ve onayını takip eden 30'uncu günde yürürlüğe girer. Bir değişiklik, yalnızca onu kabul eden tarafları bağlar.

3. Madde 47'nin 1. paragrafında (47.1) yer alan değişikliğin onaylanması ile ilgili olarak; Madde 34, 38, 39 ve 40 ile doğrudan ilişkili bir değişikliğin konferansta oy birliği ile kabul edilmesi durumunda taraf devletlerin 3/2'si kabul edip onayladıktan sonraki 30'uncu gün değişiklik tüm taraflar için geçerli olur.

Madde 48

Fesih

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne yazılı olarak bildirmek suretiyle sözleşmeyi feshedebilir. Bu fesih, söz konusu bildirimin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nce kabulünden 1 yıl sonra geçerlilik kazanır.

Madde 49

Erişilebilir Format

Bu sözleşme erişilebilir bir formatta hazırlanır.

Madde 50

Orijinal Metinler

Bu sözleşmenin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri orijinalinin aynıdır.

Aşağıda imzaları bulunan ve temsil ettikleri devletlerce tam olarak yetkili kılınmış katılımcılar işbu Sözleşme'yi temsil ettikleri Devlet namına imzalamışlardır.

Özürlü Kişilerin Hakları Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol

İşbu Protokole Taraf Devletler aşağıdaki hususları kabul etmişlerdir:

Madde 1

1. İşbu Protokole Taraf Devlet (“Taraf Devlet”) kendi hükümranlık alanında ve kendi uyruğundaki bireyler ya da bunlar adına hareket eden birey ya da grupların bu Taraf Devlet'in Sözleşme hükümlerini ihlali sonucunda zarar gördüğü iddiasıyla Özürlü Hakları Komitesi'ne (“Komite”) başvurma ve iletişime geçme haklarını ve Komite'nin anılan bu bireyler ve gruplarla iletişim kurma yetkisini tanır.

2. Bu kapsamda, işbu Protokolün tarafı olmayan bir Taraf Devlet'i ilgilendiren bir başvuru ya da iletişim Komite tarafından kabul edilmeyecektir.

Madde 2

Komite aşağıdaki durumlarda gerçekleşen şikayetleri kabul etmeyecektir:

(a) İlgili şikayetin isimsiz olması durumunda;

(b) Söz konusu şikayetin dilekçe ya da başvuru hakkının kötüye kullanılması veya Sözleşme hükümlerine uygun olmaması durumunda;

(c) Aynı meselenin Komite tarafından daha önce incelenmiş olması ya da başka bir uluslararası tahkim ya da inceleme prosedürü kapsamında incelenmiş ya da incelenmekte olması durumunda;

(d) Tüm iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması halinde. Bu hüküm söz konusu iç hukuk yollarının gereksiz ve mantıksız bir şekilde uzamış olması ve herhangi bir sonuca ulaşma olasılığının görünmediği durumlarda geçerli değildir;

(e) Söz konusu şikayetin asılsız ya da yeterli kanıta dayanmaması; ya da

(f) Şikayete konu olayların işbu Protokolün Taraf Devlet tarafından kabul edilmesi öncesinde gerçekleşmiş olması ya da daha önce meydana gelmiş ise söz konusu olayın sonuçlarının işbu Protokolün Taraf Devlet'çe kabul edildiği tarihten sonra devam etmiyor olması durumunda.

Madde 3

İşbu Protokolün 2. Maddesi hükümleri çerçevesinde Komite kendisine sunulan her tür şikayet ve bildirimi Taraf Devlet'e gizlilik kuralları içinde iletecektir. Taraf Devlet kendisine iletilen konuyla ilgili olarak Komite'yi en geç altı ay içinde konunun içeriği ve çözümüne yönelik alınabilecek tedbirler varsa bunlarla ilgili olarak yazılı bir biçimde bilgilendirecektir.

Madde 4

1. Bir şikayetin alınmasını takip eden ve konunun çözüme ulaştığının belirlenmesinden önceki herhangi bir zamanda, Komite söz konusu Taraf Devlet'ten iddia edilen ihlalin ya da olumsuzluğun kurbanı ya da kurbanlarının geri dönülmez zararlara uğramasının engellenebilmesi için alınmasını gerekli gördüğü ara tedbirlerin acilen alınması ve uygulamaya konulmasını talep edebilir.

2. Komite'nin bu Maddenin 1. paragrafında öngörülen tercihi kullandığı hallerde bu durum söz konusu şikayetin haklı ya da haksız bulunduğu anlamına gelmez.

Madde 5

Komite işbu Protokol kapsamında kendisine iletilen şikayetleri incelemek için kapalı toplantılar gerçekleştirecektir. Bir şikayetin incelenmesinden sonra Komite eğer varsa, Taraf Devlete ve dilekçe sahibine önerilerini ve isteklerini iletecektir.

Madde 6

1. Eğer Komite Taraf Devlet'in Sözleşme'de öngörülen hakları ağır ve sistematik bir biçimde ihlal ettiğine dair güvenilir bilgilere sahipse söz konusu Taraf Devlet'i bu bilginin incelenmesi konusunda işbirliğine davet edecek ve bu amaçla söz konusu bilgilerle ilgili gözlemleri Taraf Devlet'in bilgisine sunacaktır.

2. Komite Taraf Devlet tarafından kendisine sunulmuş olabilecek herhangi bir ek gözlemin yanı sıra elinde bulunan güvenilir nitelikteki diğer bilgileri de göz önünde bulundurarak komite üyelerinden biri ya da birkaçını kendisine acil bir rapor sunmak üzere araştırma yapmakla görevlendirebilir.Taraf Devlet'in rıza gösterdiği ve garanti sunduğu durumlarda söz konusu araştırma bölgeye yapılacak bir ziyareti de kapsayabilir.

3. Bu tür bir araştırma sonucunda elde edilecek bulguların incelenmesinden sonra Komite bu bulguları konuya ilişkin yorumları ve önerileriyle birlikte Taraf Devlet'e sunacaktır.

4. İlgili Taraf Devlet söz konusu bulgular, yorumlar ve önerilerin kendisine iletilmesini takip eden altı ay içinde kendi gözlemlerini Komite'ye sunacaktır.

5. Söz konusu araştırma gizlilik içinde yürütülecek ve araştırmanın her safhasında Taraf Devlet'in işbirliği aranacaktır.

Madde 7

1. Komite işbu Protokol'ün altıncı maddesinde öngörülen araştırmaya cevap olarak ilgili Taraf Devlet'i alınacak tüm tedbirlerin ayrıntılarını da içerecek şekilde Sözleşme'nin 35. Maddesinde öngörülen raporu hazırlamaya davet edebilir.

2. Gerek duyulması halinde, Komite Madde 6.4'te öngörülen altı aylık sürenin tamamlanmasından sonra ilgili Taraf Devlet'ten söz konusu araştırmaya cevaben alınmış tedbirlerle ilgili olarak kendisini bilgilendirmesini talep edebilir.

Madde 8

Her bir Taraf Devlet işbu Protokolün imzalanması ya da onaylanması ya da uygulanması safhalarında Komite'nin 6. ve 7. Maddelerde öngörülen yetkilerini tanımadığını açıklayabilir.

Madde 9

İşbu Protokol'ün yürütülmesi görevi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne aittir.

Madde 10

İşbu Protokol 30 Mart 2007 tarihinde, New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde, tüm devletler ve bölgesel entegrasyon örgütlerinin imzasına açılmıştır.

Madde 11

İşbu Protokol Sözleşme'yi onaylamış veya sözleşmeye dahil olmuş olan Taraf Devletlerin onayına tabidir. Protokol Sözleşme'yi onaylamış veya sözleşmeye dahil olmuş olan bölgesel entegrasyon örgütlerinin onayına tabidir. Protokolü imzalamamış ancak Sözleşme'yi usulüne göre imzalamış veya yürürlüğe koymuş Taraf Devletler ve bölgesel entegrasyon örgütlerinin katılımına açıktır.

Madde 12

1. “Bölgesel entegrasyon örgütü”; egemen bir devlet tarafından yönetsel bir bölge olarak kurulmuş ancak işbu Protokol ile ilgili konularda yönetim yetkisi bulunan yapıdır. Bu örgütler, protokol kapsamına giren konularda karar yetkisine sahip olduklarını ve gelecekte de bu yetkinin kısıtlanmayacağını bildirir.

2. Bu örgütlerin işbu Protokol kapsamındaki yetkileri konusunda taraf devletlerin referansına başvurulabilir.

3. Madde 13 paragraf 1, Madde 15 paragraf 2 (15.2) açısından bölgesel entegrasyon örgütleri tarafından tevdi edilen belgeler dikkate alınmayacaktır.

4. Bölgesel entegrasyon örgütleri, taraf devletler konferansında, yetkisi kapsamındaki konular hakkında oy kullanabilir. Oyu, bünyesinde olup işbu protokole taraf devletlerin oy sayısına eşittir. Bünyesindeki taraf devletlerden birinin oy kullanması durumunda bu örgütler oy haklarını kullanamazlar.

Madde 13

1. İşbu Protokol onuncu tarafın imzalayıp onaylamasından 30 gün sonra yürürlüğe girer.

2. On katılımcıdan sonra, sözleşmeyi imzalayıp onaylayan her bir devlet ya da bölgesel entegrasyon örgütü için ilgili tarafın bu sözleşmeyi usulüne uygun bir şekilde imzalayıp onaylamasını takip eden 30 gün içinde yürürlük başlar.

Madde 14

1. Kapsamı ve amaçlarla çelişki içeren çekince ileri sürülmesi kabul edilemez ve sözleşmeyle uyuşmaz.

2. İleri sürülen çekinceler her zaman geri çekilebilir.

Madde 15

1. Bir taraf devlet Protokol üzerinde bir değişiklik önerebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bildirir. Genel Sekreterlik, öneriyi taraf devletlere bildirerek, tartışılıp karara bağlanması için konferansın toplanması hakkındaki görüşlerini sorar. Bildirimi takip eden 4 ay içinde taraf devletlerin en az üçte biri konferansın toplanmasından yana görüş bildirirse, Genel Sekreterlik taraf devletleri toplantıya davet eder. Bir değişikliğin kabul görmesi için hazır bulunan ve oy kullanan taraf devletlerin üçte ikisinin oyunu alması, Genel Sekreterlik tarafından Genel Kurul'a sunulması ve orada onaylanması gerekmektedir. Böylelikle söz konusu değişiklik tüm taraflar için geçerli olur.

2. Bir değişiklik, paragraf 1'e göre taraf devletlerin üçte ikisinin kabul edip onaylamasından 30 gün sonra geçerlilik kazanır. Bundan sonra her devlet için kendi imza ve onayını takip eden 30'uncu günde yürürlüğe girer. Bir değişiklik, yalnızca onu kabul eden tarafları bağlar.

Madde 16

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne yazılı olarak bildirmek suretiyle sözleşmeyi feshedebilir. Bu fesih söz konusu bildirimin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nce kabulünden 1 yıl sonra geçerlilik kazanır.

Madde 17

Bu sözleşme erişilebilir bir formatta hazırlanır.

Madde 18

Bu sözleşmenin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri orijinalinin aynıdır.

Aşağıda imzaları bulunan ve temsil ettikleri devletlerce tam olarak yetkili kılınmış katılımcılar işbu Protokolü temsil ettikleri Devlet namına imzalamışlardır.

6. BÖLÜM

EK:1

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYIRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

Bu sözleşmeye taraf olan Devletler,

Birleşmiş Milletler Yasasının temel insan haklarına, insan itibar ve kıymetine ve erkeklerle kadınların eşit haklara sahip olmaları gerektiğine inancı tekrar teyid ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin, insanlara karşı ayırımcılığın kabul edilemezliği prensibini teyid ettiğini ve tüm insanların özgür doğduğunu ve eşit itibar ve haklara sahip olduklarını ve bu Beyannamede böylece öne sürülen tüm haklar ve hürriyetlerin cinsiyete dayalı olanlar dahil hiçbir ayırıma tabi kılınmaksızın herkes tarafından kullanılabileceğini beyan ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Sözleşmelerine Taraf Devletlerin, kadınlar ile erkeklerin tüm ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan eşit olarak yararlanmalarını temin mükellefiyeti bulunduğunu kaydederek,

Birleşmiş Milletler ve ona bağlı ihtisas kuruluşlan nezaretinde kabul edilmiş ve erkeklerle kadınların eşitliğini sağlamaya çalışan uluslararası sözleşmeleri göz önünde tutarak;

Ayrıca Birleşmiş Milletler ve ona bağlı ihtisas teşekküllerinin kabul ettiği erkek ve kadınların haklarının eşitliliğini sağlamayı amaçlayan kararları, beyanları ve tavsiyeleri de dikkate alarak; Ancak, bu çeşitli belgelere rağmen kadınlara karşı ayırımcılığın hala devam etmekte oluşundan endişe duyarak,

Kadınlara karşı ayırımcılığın, hak eşitliği ve insan şeref ve haysiyetine saygı ilkelerini ihlâl ettiğini, kadınların erkeklerle eşit olarak ülkelerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarına

katılmalarını engellediğini, toplumun ve ailenin refahının artmasına engel teşkil ettiğini ve kadınların ülkeleri ve insanlık hizmetinde kullanabilecekleri olanaklarını geliştirmelerini zorlaştıracağını kaydederek,

Yoksulluk hallerinde kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim ve iş bulma ve sair ihtiyaçlarının karşılanması bakımından en az imkâna sahip olduklarından endişe duyarak;

Hakkaniyet ve adalete dayalı yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulmasının, kadınlarla erkekler arasındaki eşitliği sağlamak için önemli bir aşama teşkil edeceğine inanarak;

Apartheid'in, ırkçılığın her şeklinin, ırk ayırımının, sömürgeciliğin, yeni sömürgeciliğin, saldırganlığın, yabancı devlet işgal ve hakimiyetinin ve ülkelerin iç işlerine müdahale etmenin ortadan kaldırılmasının, erkekler ile kadınların eşit haklardan yararlanmaları için gerekli olduğunu önemle belirterek;

Uluslararası barış ve güvenliğin kuvvetlendirilmesinin, uluslararası gerilimin azaltılmasının, sosyal ve ekonomik sistemlerine bakılmaksızın bütün ülkeler arasında karşılıklı işbirliğinin, genel ve tam silahsızlanmanın ve özellikle sıkı ve etkili bir uluslararası denetim altında nükleer silahsızlanmanın, ülkeler arasındaki ?ilişkilerde, adalet, eşitlik ve karşılıklı menfaat ilkelerinin teyidinin ve yabancı ve sömürge yönetimi veya yabancı işgali altında bulunan yerlerdeki halkların kendi kaderlerini tayin ve bağımsızlık elde etme hakları kadar ulusal hükümranlık ve toprak bütünlüklerine saygının gerçekleşmesinin, sosyal gelişme ve kalkınmaya, bunun bir sonucu olarak da, erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin elde edilmesine katkıda bulunacağını teyid ederek,

Bir ülkenin tam ve eksiksiz kalkınmasının, dünyada refahın ve barışın elde edilmesinin, kadınların erkeklerle eşit şartlarda her alanda azami katkılarını gerektirdiğine inanarak,

Kadınların ailenin refahına ve toplumun kalkınmasına yaptıkları büyük katkının henüz tam olarak idrak edilmediğini, analığın sosyal ehemmiyeti ve ana ve babanın "aile içinde ve çocukların büyütülmesindeki rollerini göz önünde bulundurarak ve kadınların nesillerin üremesindeki önemli rolünün aile içinde ayırıma neden olmaması gerektiğini, nitekim çocukların yetiştirilmelerinin kadın ve erkek ile toplumun tamamının sorumluluk paylaşmalarını gerektirdiğini vakıf olarak,

Erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için kadınlar ile erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişiklik ihtiyacı bulunduğunu vakıf olarak,

Kadınlara Karşı Ayırımcılığın Ortadan Kaldırılması Beyannamesinde yer alan ilkeleri uygulamaya ve bu maksatla bu nevi ayırımcılığın her şekli ve tezahürünün ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri almaya kararlı olarak, Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

Madde 1-

İş bu sözleşmeye göre, "kadınlara karşı ayırım" deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

Madde 2-

Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayırımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldırıcı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

a) Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına ve diğer ilgili yasalara, henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı,

b) Kadınlara karşı her türlü ayırımı yasaklayan ve gerekli yerlerde müeyyideler de ihtiva eden yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi,

c) Kadın haklarının erkeklerle eşit olarak yasal himayesini tesis etmeyi ve yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kamu kuruluşları aracılığıyla kadınların her türlü ayırıma karşı etkin himayesini sağlamayı,

d) Kadınlara karşı herhangi bir ayırımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak haraket etmelerini sağlamayı,

e) Herhangi bir kişi, kuruluş veya teşebbüsün kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için bütün uygun önlemleri almayı,

f) Kadınlara karşı ayırımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik adet ve uygulamaları, tadil veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı,

g) Kadınlara karşı ayırımcılık teşkil eden bütün ulusal cezai hükümleri ilga etmeyi.

Madde 3-

Taraf Devletler özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla, kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.

Madde 4-

1. Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen cinsten bir ayırım olarak mütalâa edilmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu tedbirlere son verilecektir.

2. Anneliğin himayesi maksadıyla işbu Sözleşmede belirtilenler dahil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayırımcı olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 5-

Taraf Devletler aşağıdaki bütün uygun önlemleri alacaklardır:

a) Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek,

b) Anneliğin sosyal bir görev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her halükarda çocukların menfaatlerini herşeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlamak,

Madde 6-

"Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

BÖLÜM II

Madde 7-

a) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek,

b) Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek,

c) Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere iştirak etmek.

Madde 8-

Taraf Devletler, kadınlara, erkeklere eşit şartlarda ve hiçbir ayırım gözetmeksizin, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.

Madde 9-

1. Taraf Devletler, tâbiiyetinin kazanılmasında, değiştirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tâbiyetini değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak tâbiiyet değiştirmesine, tâbiiyetsiz kalmasına veya kocanın zorla almasına yol açmamasını temin edeceklerdir.

2. Taraf Devletler, çocukların tâbiiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayacaklardır.

BÖLÜM III

Madde 10-

Taraf Devletler, özellikle aşağıdaki konularda kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayırımı önleyen bütün uygun tedbirleri alacaklardır:

a) Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit şartların sağlanması,

b) Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul bina ve malzemesine sahip olmaları,

c) Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için muhtelif eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul

programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metodlarının bu amaca göre düzenlenmesi,

d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması,

e) Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik yetişkin ve görevsel okuma-yazma öğretim programları dahil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi,

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma nisbetlerinin düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız ve kadınlar için eğitim programlan düzenlenmesi,

g) Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine faal olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması,

h) Kadınların ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi temin etmeleri.

Madde 11-

1. Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayırımı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

    a) Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı,

    b) İstihdam konularında eşit seçim kıstasları uygulanması da dahil, erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı,

    c) Serbest olarak meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık, ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil mesleki eğitim ve mükerrer eğitim görme hakkı,

    d) Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı,

    e) Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı,

    f) Emniyetli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu meyanda doğurganlığın korunması hakkı.

2. Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayırımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, taraf devletler uygun önlemleri alacaklardır.

    a) Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayırımını yasaklamak, bu ayırımını yasaklamak, bu ayırımı yapanları cezalandırmak,

    b) Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek,

    c) Özellikle çocuk, bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini, görev sorumlulukları ve kamu hayatına katılma ile

birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek,

d) Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak.

3. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında devrevi olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse tadil, ilga veya temdid edilecektir.

Madde 12-

1. Taraf Devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için sağlık bakımından kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran bütün önlemleri alacaklardır.

2. Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla taraf devletler kadına hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde bedava hizmet vereceklerdir.

Madde 13-

Taraf Devletler kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer dallarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayırımcılığın önlenmesi için gerekli tedbirleri ve özellikle aşağıdaki tedbirleri alacaklardır:

a) Aile zammı hakkı,
b) Banka kredisi, ipotek ve diğer mali krediler elde etme hakları,
c) Eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün veçhesine katılma hakları.

Madde 14-

1. Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmaları dahil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu Sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.

2. Taraf Devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran tüm uygun tedbirleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Her seviyedeki kalkınma planlarının müzakere ve uygulanmasına katılmak,

b) Aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmak,

c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak,

d) Teknik kabiliyetlerini geliştirmek amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte görevsel okur-yazarlık dahil resmi ve gayri resmi eğitim ve öğretimin her türünden yararlanmak,

e) Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacıyla kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak,

f) Bütün toplumsal faaliyetlere katılmak,

g) Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanısıra yeniden iskan projelerinde eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak,

h) Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak.

BÖLÜM IV

Madde 15-

1. Taraf Devletler kadınlara, kanun önünde erkeklerle eşit naklar tanıyacaklardır.

2. Taraf devletler medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır.

3. Özellikle, kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her safhasında eşit muamele edeceklerdir.

4. Taraf Devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve sair özel muamelelerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgah seçme ve nakletmede eşit yasal hak tanıyacaklardır.

Madde 16-

1. Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlavacaklardır:

    a) Evlenmede erkeklerle eşit hak,

    b) Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı,

    c) Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar,

    d) Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her hâl ve kârda çocukların menfaatleri en ön planda gözetilecektir.

    e) Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalardan yararlanmada eşit haklar,

    f) Her hâl ve kârda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum alma ve evlat edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar,

    g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil karı ve koca için eşit kişisel haklar,

    h) Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, iktisabı, işletmesi, idaresi, yararlanılması ve elden çıkarılmasında eşlere de eşit haklar.

2. Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir kanuni etkisi olmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

Madde 17-

1. İşbu Sözleşmenin uygulanmasındaki gelişmeleri gözden geçirmek amacıyla, Sözleşme yürürlüğe girdiği zaman 18, Sözleşmeye taraf 35 devletin onayı veya katılmasını müteakip, işbu Sözleşmenin kapsadığı konularda yüksek itibar ve ehliyete sahip 23 uzmandan oluşan, Kadınlara Karşı Ayırımın Ortadan Kaldırılması Komitesi (bundan böyle Komite diye anılacaktır) kurulacaktır.

   Uzmanlar, Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından seçilecek ve kendi şahısları namına hareket edecekler, seçimlerde dengeli coğrafi dağılım ve belli başlı hukuki sistemlerle birlikte farklı uygarlıkların temsili de göz önüne alınacaktır.

2. Komite üyeleri Taraf Devletlerin aday listesinden gizli oy ile seçilecektir. Her Taraf Devlet kendi vatandaşlarından bir kişiyi aday gösterebilecektir.

3. İlk seçim iş bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra yapılacaktır. BM Genel Sekreteri seçimlerden en az üç ay önce taraf Devletlere adaylarını iki ay içinde bildirmelerini isteyen bir mektup gönderecektir. Genel Sekreter, aday gösteren Taraf Devletleri de belirtmek suretiyle, adayların listesini alfabetik sıraya göre hazırlayacak ve Taraf Devletlere gönderecektir.

4. Komite üyelerinin seçimi, BM Genel Merkezinde, Genel Sekreter tarafından çağırılmış Taraf Devletler toplantısında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin (nisab) yetersayı oluşturacağı toplantıda, en fazla oy alanlar ile toplantıda hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletler temsilcilerinin salt çoğunluğunun oylarını alan adaylar Komiteye seçileceklerdir.

5. Komite üyeleri 4 yıllık bir dönem için seçileceklerdir. Bununla beraber, ilk seçimde seçilen dokuz üyenin süresi ikinci senenin sonunda bitecek, dokuz üyenin süresi ikinci senenin sonunda bitecek, dokuz üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile tesbit edilecektir.

6. Komitenin 5 ilave üyesinin seçimi, 35.onay veya katılmayı müteakip bu maddenin 2, 3 ve 4. paragrafları hükümlerine göre yapılacaktır. Bu şekilde seçilen iki yedek üyenin görev süresi iki sene sonunda sona erecek ve bu iki üyenin ismi Komite Başkanı tarafından kura ile tesbit edilecektir.

7. Arızî münhal yerlerin doldurulması için, .uzmanının Komite'deki görev süresi sona eren Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından. Komitenin onayına bağlı olmak üzere, başka bir uzmanı atar.

8. Komite üyeleri, BM Genel Kurulunun onayı ile ve Genel Kurulun, Komitenin sorumululuğunun önemini göz önünde tutarak kararlaştıracağı şartlar ve hükümlerle. Birleşmiş Milletlerden ücret alacaklardır.

9. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, işbu Sözleşme uyarınca Komitenin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için, gerekli personel ve kolaylıkları sağlayacaktır.

Madde 18-

1. Taraf Devletler, İşbu Sözleşme hükümlerine etkinlik kazandırmak ve kaydedilen ilerlemeleri belirtmek amacıyla aldıkları yasal, adli, idare ve diğer önlemler hakkındaki bir raporu, Sözleşmenin, ilgili devlet bakımından yürürlüğe girmesini takiben bir yıl içinde,

   a) Bilâhare, her dört yılda bir ve ileride de Komitenin talep ettiği zamanlarda, Komite tarafından incelemek üzere, BM Genel Sekreterine sunmayı taahhüt ederler.

2. Raporlarda, iş bu Sözleşme yükümlülüklerinin gerçekleştirilmesini etkileyen unsurlar ve güçlükler belirtilebilir.

Madde 19-

1. Komite kendi usûl kurallarını saptayacaktır.

2. Komite, görevlilerini 2 yıllık bir süre için seçecektir.

Madde 20-

1. Komite işbu Sözleşmenin 18.maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak senede bir kere ve azami iki hafta süre için toplanacaktır.

2. Komite toplantıları Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komite tarafından uygun bulunan herhangi bir yerde yapılacaktır.

Madde 21-

1. Komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla faaliyetleri hakkında BM Genel Kuruluna yıllık raporlar sunacak ve Taraf Devletlerden sağlanan bilgiler ve raporlar sunacak ve Taraf Devletlerden sağlanan bilgiler ve raporların incelenmesine dayanarak tekliflerde ve genel tavsiyelerde bulunabilecektir. Bu teklif ve genel tavsiyeler, Taraf Devletlerin olabilecek yorumlarıyla birlikte Komite raporuna dahil edilecektir.

2. Genel Sekreter Komite raporlarını Kadınların Statüsü Komisyonunun bilgisine sunacaktır.

Madde 22-

İhtisas kuruluşları, faaliyet alanlarına giren işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasının görüşülmesi sırasında temsil edilme hakkına sahip olacaklardır. Komite, ihtisas kuruluşlarını, Sözleşmenin uygulanması hususunda, faaliyet alanlarına giren konularda raporlar sunmaya davet edebilir.

BÖLÜM VI

Madde 23-

İşbu Sözleşmedeki hiçbir husus kadın ve erkek eşitliğinin gerçekleşmesinde daha etkin olan

a) Taraf Devletin yasasındaki veya

b) O devlet için yürürlükte olan herhangi bir Uluslararası Sözleşme, andlaşma veya anlaşmadaki hükümleri etkilemeyecektir.

Madde 24-

Taraf Devletler İşbu Sözleşme ile tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesi için ulusal seviyede gerekli bütün önlemleri almayı taahhüt ederler.

Madde 25-

1. İşbu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açık olacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Sözleşmenin depozitom olarak tayin edilmiştir.

3. İşbu Sözleşme onaya bağlıdır. Onay belgeleri BM Genel Sekreterine tevdi edecektir.

4. İşbu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma belgesinin BM Genel Sekreterine tevdi edilmesiyle katılma gerçekleşecektir.

Madde 26-

1. İşbu Sözleşmenin tadili teklifi Taraf Devletlerden biri tarafından herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genej Sekreterine hitaben yazılı bir başvuru ile yapılabilir.

2. BM Genel Kurulu gerekli gördüğü takdirde böyle bir teklifle ilgili olarak yapılacak işlem hakkında karar verecektir.

Madde 27-

1. İşbu Sözleşme 20.onaylama veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilmesini takip eden 30 uncu gün yürürlüğe girecektir.

2. 20 nci onay veya katılma belgesinin tevdiinden sonra, işbu Sözleşmeyi onaylayan veya katılan her devlet için Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesinin tevdiinden sonraki 30 uncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 28-

1. BM Genel Sekreteri, onaylama veya katılma sırasında yapılan çekincelerin metinlerini alacak ve bütün Taraf Devletlere dağıtacaktır.

2. İşbu Sözleşmenin hedef ve amacına uymayan hiçbir çekinceye müsaade edilmeyecektir.

3. Çekinceler, BM Genel Sekreterine hitaben herhangi bir zamanda yapılacak ihbar ile geri alınabilir. Genel Sekreter bu ihbardan bütün Devletleri haberdar edecektir. Böyle bir ihbar alındığı tarihte geçerli olacaktır.

Madde 29-

1. İki veya daha fazla Taraf Devlet arasında işbu Sözleşmenin yorum veya uygulamasından doğan ve müzakere ile çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, birinin talebi ile hakem kuruluna götürülecektir, taraflar tahkimname talebinden itibaren 6 ay içinde hakem kurulunun teşekkül tarzında anlaşmazlarsa, taraflardan herhangi biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanına, Divan Statüsü uyarınca götürebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri işbu Sözleşmenin imzalanması veya onayı sırasında veya katılma sırasında, kendisini bu maddenin birinci paragrafı ile bağlı saymadığını beyan edebilir. Diğer Taraf Devletler, böyle bir çekince koymuş olan Taraf Devlet karşısında aynı paragrafla bağlı olmayacaktır.

3. Bu maddenin 2.paragrafına göre çekince koyan her Taraf Devlet, BM Genel sekreterine ihbarda bulunarak her zaman çekincesini geri alabilir.

Madde 30-

Arapça, Çince, İngilizce. Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinlerinin eşit derecede geçerli olduğu işbu sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince muhafaza edilecektir. Yukarıdaki hususları tasdiken, imzaları aşağıda bulunan yetkili temsilciler işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

* Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1979 tarihli oturumunda 34/180 sayılı önergeyle kabul edilmiştir. 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılan ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşme ülkemizde 11.6.1985 tarih ve 323.2' sayılı kanunla uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulu'nca 24.7.1985 tarihinde 85/972£ sayılı kararla onaylanmış ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

EK:2

İSTİHDAMDA, MESLEKİ EĞİTİMDE, MESLEKTE YÜKSELMEDE VE ÇALIŞMA KOŞULLARINDA KADIN VE ERKEĞE EŞİT MUAMELE İLKESİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN 76/207/EEC SAYILI KONSEY DİREKTİFİNİ DEĞİŞTİREN 23 EYLÜL 2002 TARİH VE 2002/73/EEC SAYILI AVRUPA PARLAMENTOSU VE AVRUPA KONSEYİ DİREKTİFİ

AVRUPA PARLAMENTOSU VE KONSEYİ,

Avrupa Topluluğunu kuran Anlaşmaya ve özellikle Anlaşmanın 141(3) maddesine göre,

Komisyonun önerisini göz önünde bulundurarak,

Ekonomik ve Sosyal Komitenin görüşünü göz önünde bulundurarak,

Uzlaştırma Komitesinin 19 Nisan 2002'de onayladığı Ortak Belgenin ışığında, Anlaşmanın 251. maddesinde belirtilen prosedüre uygun hareket ederek,

(1) AB Anlaşmasının 6. maddesi uyarınca, AB üye ülkelerde ortak olan özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasın İlişkin Avrupa Sözleşmesinde garanti edildiği gibi temel haklara saygı göstermelidir. Bu haklar üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanıp topluluk hukukunun genel ilkelerini oluşturmuştur.

(2) Kanun önünde eşitlik ve herkesin ayrımcığa karşı korunması tüm üye ülkelerin taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin BM Sözleşmesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin BM Sözleşmesi, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmeleri ile tanınan evrensel hakları teşkil etmektedir.

(3) Bu Direktif temel hakları konu alır ve özellikle AB Temel Haklar Şartında tanınan ilkeleri gözetir.

(4) Kadın erkek eşitliği ilkesi AB Anlaşmasının 2. ve 3(2). maddeleriyle Adalet Divanı içtihatlarına göre temel bir ilkedir. Bu anlaşma hükümleri, kadın erkek eşitliğini topluluğun görevi ve hedefi olarak ilan eder ve topluluğun her türlü faaliyetinde sağlanması için gerekli önlemlerin alınmasını zorunlu kılar.

(5) Anlaşmanın 141.maddesi ve özellikle 3.paragrafı istihdam ve meslek konularında kadın ve erkeğe eşit fırsat ve eşit muamele konularını ele alır.

(6) 76/207/EEC sayılı Konsey Direktifi, doğrudan ya da dolaylı ayrımcılık kavramlarını tanımlamamaktadır. Anlaşmanın 13.maddesi temelinde ırk ya da etnik kökenine bakılmaksızın kişilere eşit muamele ilkesine dair 24 Temmuz 2000 tarih ve 2000/43/EC sayılı Direktif ve doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı tanımlayan ve işe alma ve mesleki açıdan eşit muamelenin sağlanması için genel bir çerçeve kuran 27 Kasım 2001 tarih ve 2000/78/EC sayılı Direktif Konsey tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle, cinsiyetle ilgili bu Direktiflerle uyumlu tanımlar eklemek yerinde olur.

(7) Bu Direktif, başkalarıyla birlikler kurma hakkı ve birinin çıkarlarını savunmak amacıyla birliklere katılma hakkı da dahil olmak üzere dernek kurma özgürlüğüne halel getirmez. Madde 141(4)'de belirtilen önlemler, temel amacı kadın ve erkeğe eşit muamele ilkesinin uygulamadaki inkişafını sağlamak olan örgüt ya da birliklere üyeliği ya da bunların faaliyetlerine devam etmelerini içerir.

(8) Cinsiyet temelinde taciz ve cinsel taciz, kadın ve erkeğe eşit muamele ilkesine aykırıdır; bu yüzden bu kavramların tanımlanması ve bu tür ayrımcılıkların yasaklanması yerinde olacaktır. Bu amaçla, özellikle belirtilmelidir ki bu türden ayrımcılıklar istihdam sürecinde, sadece işyerlerinde olmakla kalmayıp aynı zamanda işe erişimde, mesleki eğitimde de görülmektedir.

(9) Bu bağlamda, işverenler ve mesleki eğitimden sorumlu olan kişiler, cinsiyet ayrımcılığının her çeşidiyle mücadele edecek önlemler ve özellikle işyerindeki taciz ve cinsel tacize karşı ulusal mevzuat ve uygulamalar paralelinde önleyici tedbirler almaya teşvik edilmelidirler.

(10) Doğrudan ya da dolaylı ayrımcılığın bulunduğu sonucu çıkarılabilecek olayların değerlendirmesi ulusal yasa ya da uygulamalarla bağlantılı olarak ulusal adli ve sair yetkili mercilerin konusudur. Söz konusu kurallar istatistiksel verilere dayanarak yapılabilecekler de dahil olmak üzere her türlü yolla yapılabilecek dolaylı ayrımcılığı düzenler. Adalet Divanının içtihatlarına göre ayrımcılık, karşılaştırılabilir durumlara farklı kuralların uygulanması ya da aynı kuralın farklı durumlara uygulanmasını içermektedir.

(11) Üye devletlerin 76/207/EEC Direktifini uygulama alanı dışında tutabilecekleri mesleki uygulamalar, güdülen amacın yasal olması ve Adalet Divanı'nın içtihatlarıyla belirlenen orantılılık ilkesine tabi olması şartlarını sağlamak kaydıyla, doğası gereği belli bir cinsiyetin istihdam edilmesini gerektiren mesleklerle sınırlıdır.

(12) Adalet Divanı, hamilelikte ve sonrasında kadının biyolojik durumunun eşit muamele ilkesi gereğince korunmasının meşruiyetini tanır. Buna ek olarak, Divan, hamileliğe veya anneliğe ilişkin kadına yönelik her türlü olumsuz muamelenin doğrudan cinsiyet ayrımcılığı sayılacağına karar vermiştir. Dolayısıyla bu Direktif, hamile, yeni doğum yapmış veya emziren (89/391/EEC sayılı Direktifin 16/1.maddesine göre münferiten çıkarılan 10. Direktif) kadınların fiziksel ve ruhsal durumlarının korunmasını garanti etmeyi amaçlayan ve hamile, yeni doğum yapmış veya emziren işçilerin işyerindeki sağlık ve güvenliklerinin geliştirilmesinin desteklenmesine ilişkin olarak alınacak tedbirleri belirleyen 19 Ekim 1992 tarih ve 92/85/EEC sayılı Konsey Direktifine halel getirmez. 92/85/EEC sayılı Direktifin giriş bölümü, hamile, yeni doğum yapmış veya emziren işçilerin sağlık ve güvenliklerinin korunmasının, işgücü piyasasında kadınlara olumsuz muamele edilemeyeceği ile kadın ve erkeğe eşit muameleyi öngören direktiflerin aleyhine yorumlanamayacağını belirtmektedir. Adalet Divanı, kadınların istihdam haklarının özellikle de aynı ya da daha elverişsiz koşullarda olmayan eşdeğer bir işe dönme hakları ile çalışmadıkları sürede çalışma koşullarında oluşabilecek her türlü iyileştirmeden yararlanma haklarının korunmasını tanımaktadır.

(13) Konsey ve 29 Haziran 2000 tarihli Konseyde aile ve iş hayatına kadın ve erkeğin dengeli katılımı üzerine yapılan İstihdam ve Sosyal Politika Bakanları toplantısında alınan kararda, üye devletler çalışan erkeklere istihdama ilişkin haklarını devam ettirirken ferdi ve devredilemez babalık izni verilmesine ilişkin hukuk sistemlerinin uygulama alanını belirlemeleri konusunda desteklenmiştir. Bu bağlamda önemle vurgulamak gerekir ki, böyle bir hakkı verip vermemek ve ayrıca işten çıkarma ve işe dönme hariç bu direktifin kapsamı dışında kalan her türlü koşulu belirlemek yetkisi üye devletlerindir.

(14) Anlaşmanın 141/4. maddesi gereğince üye devletler, eksik temsil edilen cinsiyete mesleki aktivite sağlamayı kolaylaştırmak veya profesyonel kariyerlerindeki dezavantajları engellemek ya da tazmin etmek amacıyla spesifik avantajlar sağlayan önlemleri sürdürebilir veya benimseyebilirler. Mevcut durumda, Amsterdam Anlaşmasına ilişkin 28 No'lu

Deklarasyonu akılda tutarak, üye devletler öncelikle kadınların çalışma hayatındaki durumlarını iyileştirme amacına yönelmelidir.

(15) Ayrımcılığın yasaklanması, belli bir cinsiyete mensup kimselerin yaşadığı dezavantajların tazminine ya da bunları önlemek amacına yönelik önlemlerin alınmasına veya uyarlanmasına engel olmamalıdır. Bu önlemler, belli bir cinsiyete mensup kimselerin oluşturduğu ve amacı özel ihtiyaçlarının ve kadın erkek eşitliğinin savunulması olan örgütlere izin verir.

(16) Kadına ve erkeğe eşit ücret ödenmesi ilkesi, Anlaşmanın 141. maddesi ve üye devletlerin kadın ve erkeğe eşit ücret ödenmesi ilkesinin uygulanmasına ilişkin mevzuatlarının uyumlaştırılması üzerine 10 Şubat 1975 tarih 75/117/EEC sayılı Konsey Direktifi ile tesis edilmiştir ve Adalet Divanının içtihatlarıyla düzenli olarak izlenmektedir, bu ilke cinsiyet ayrımcılığına ilişkin müktesebatın ayrılmaz ve temel bir bölümünü oluşturmaktadır.

(17) Adalet Divanının verdiği karara göre, etkin adli korunma hakkının doğası gereği, işçiler böyle bir korumadan istihdam ilişkisi sona erdikten sonra da yararlanırlar. Korunmakta olan bir kişiyi savunan ya da onun yararına tanıklık eden çalışan da bu Direktif hükümlerine göre aynı korunmadan yararlanmaya hak kazanır.

(18) Adalet Divanı, ilkenin etkinliği açısından, eşit muamele ilkesinin herhangi bir ihlal durumunda ayrımcılığa uğrayan işçiye verilecek tazminatın uğranan zarar nispetinde olmasını kapsadığını hükme bağlamıştır. Divan ayrıca, önceden bir üst sınır belirlemenin etkili tazmine engel olabileceğini ve bu nedenle uğranan zarardan kaynaklanan tazminat hakkına dair kararın istisna edilmesine izin vermemektedir.

(19) Adalet Divanı içtihatlarına göre, yerel nitelikteki benzer eylemlere ilişkin olarak belirlenen süreler daha az uygun olmadıkları ve Topluluk hukukunun belirlediği hakların uygulanmasını pratikte imkansız kılmadıkları sürece dava açmaya ilişkin ulusal yasalarda belirlenen süreler kabul edilebilir.

(20) Cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğrayanlar yeterli hukuki korunma yollarına sahip olmalıdırlar. Daha etkili bir koruma düzeyi sağlamak için kurumlar, teşkilatlar ve diğer hukuki yapılar üye devletlerin kararlaştırdığı şekilde mağdurun tarafında ya da destekleyicisi olarak mahkemeden önce temsil ve savunmaya ilişkin ulusal kurallar bütününe zarar vermemek şartıyla işlem yapmaya yetkili kılınmalıdır.

(21) Üye devletler işyerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın farklı şekillerini belirlemek ve bunlarla mücadele etmek amacıyla sosyal taraflarla ve ulusal uygulama çerçevesinde sivil toplum örgütleri ile diyalogu teşvik etmelidir.

(22) 76/207/EEC sayılı Direktifte belirtilen yükümlülüklerin ihlali durumunda üye devletler etkin, orantılı ve caydırıcı yaptırımlar sağlamalıdır.

(23) Anlaşmanın 5. maddesi ile belirlenen yetki ikamesi ilkesi gereğince, teklif edilen kanunun hedeflerine üye devletlerce yeterince ulaşılamadığından bunlara Topluluk tarafından daha etkin ulaşılabilir. Söz konusu maddede belirlenen orantılılık ilkesi gereğince bu Direktif ilgili amaç için gerekli olanın ötesine geçemez.

(24) 76/207/EEC sayılı Direktif aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

BU DİREKTİFİ KABUL ETMİŞTİR.

Madde 1

76/207/EEC sayılı Direktif aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1. 1. maddeye aşağıdaki paragraf eklenmiştir.

   1a. 1.paragrafta adı geçen eylemlere ilişkin olarak üye devletler yasaların, yönetmeliklerin, idari hükümlerin, politikaların ve eylemlerin yapılması ve uygulanmasında kadın erkek eşitliği amacını etkin bir şekilde dikkate almalıdır.

2. 2. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 2

1. Aşağıdaki hükümlerin amaçları bakımından eşit muamele ilkesi, doğrudan veya özellikle medeni duruma veya aile durumuna atıfta bulunacak şekilde dolaylı olarak, cinsiyet temelinde her türlü ayrımcılığın yapılamayacağı anlamına gelmektedir.

2. Bu Direktifin amaçları bakımından aşağıdaki tanımlar kullanılır:

- Doğrudan Ayrımcılık, bir kimsenin cinsiyete dayalı olarak benzer bir durumda gördüğü, görmekte olduğu ya da görebileceği muameleden daha aşağı şartlarda bir muameleye tabi tutulmasıdır.
- Dolaylı Ayrımcılık: bir hüküm, kriter ya da uygulama, meşru bir amaçla yasallaştırılmamışsa ve bu amaca ulaşmak için uygun ve gerekli değilse, görünüşte tarafsız olan bu hüküm, kriter ya da uygulamanın, bir cinsiyettekileri diğer cinsiyettekilerle karşılaştırıldığında daha aşağı bir duruma getirmesidir.
- Taciz: bir kimsenin cinsiyetine dayalı olarak onurunu çiğnemeyi amaçlayan ve yıldırıcı, düşmanca, değersizleştirici, aşağılayıcı ya da incitici bir ortam oluşturan her türlü istenmeyen tavırdır.
- Cinsel Taciz: Kişinin onurunu çiğnemeyi amaçlayan özellikle yıldırıcı, düşmanca, değersizleştirici, aşağılayıcı ya da incitici bir ortam yaratan ve kişinin isteği dışında gerçekleşen sözlü, sözlü olmayan ya da fiziksel her türlü cinsel içerikli tavırdır.

3. Bu direktifteki anlamıyla taciz ve cinsel taciz cinsiyete dayalı ayrımcılık sayılır ve bu nedenle yasaklanmıştır.

   Bir kimsenin bu nitelikteki bir davranışı red ya da kabul etmesi, o kişi aleyhine bir karara zemin teşkil edemez.

4. Cinsiyete dayalı ayrımcılığa yol açacak bir talimat bu Direktif kapsamında ayrımcılık sayılır.

5. Üye devletler, ulusal mevzuatları, toplu sözleşme veya uygulama paralelinde işverenleri ve mesleki eğitime erişimden sorumlu kişileri cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın, özellikle işyerinde taciz ve cinsel tacizin önlenmesi için gerekli önlemleri almaya teşvik eder.

6. İstihdama yönelik eğitimi de içine alan işe erişim hususunda, şayet söz konusu mesleki faaliyetin tabiatı icap ettiriyor, icra edildiği ortamda cinsiyete dayalı bir özellik gerçek ve belirleyici bir mesleki gereksinim teşkil ediyor, düzenlemenin amacı meşru ve gereksinim de orantılı ise, üye devletler cinsiyete dayalı farklı bir muamelenin ayrımcılık oluşturmayacağı yönünde düzenlemelere gidebilirler.

7. Bu Direktif, özellikle gebelikte ve annelikte kadının korunması ile ilgili hükümlere halel getirmez.

   Analık iznine çıkmış bir kadın, izin süresi bittikten sonra eski işine dönmek ya da kendisi için eski işinden daha aşağı şartlarda olmayan eşdeğer bir işe başlamak ve yokluğunda iş koşullarında oluşup da hak kazanacağı her türlü iyileştirmeden yararlanma hakkına sahiptir.

   92/85/EEC sayılı Direktife göre, gebelik ya da analık iznine ilişkin olarak bir kadının daha aşağı muameleye maruz kalması ayrımcılık teşkil eder.

   Bu Direktif, UNICE, CEEP ve ETUC tarafından hazırlanan 3 Haziran 1996 tarih ve 96/34/EC sayılı ebeveyn izinleri çerçeve anlaşması hakkındaki Konsey Direktifinin hükümleri ile, 19 Ekim 1992 tarih ve 92/85/EEC sayılı gebe, yeni doğum yapmış ya da emzikli işçilerin iş güvenliği ve sağlığının iyileştirilmesinin teşviki için başlatılan önlemlerle ilgili Konsey Direktifi (89/391/EEC sayılı Direktifin 16/1.maddesine göre münferiten çıkarılan 10. Direktif) hükümlerine zarar getirmez. Bu Direktif üye devletlerin babalık ve/veya evlat edinme izniyle ilgili farklı haklar

kabul etmelerini engellemez. Böyle haklar tanıyan üye devletler, çalışan erkek ve kadınlar için söz konusu haklarını kullanmalarından dolayı işten çıkarılmaktan koruyacak gerekli önlemler alabilirler ve böyle izinlerden dönüşlerde eski işlerine ya da kendileri için önceki işlerinden daha aşağı şartlarda olmayan eşdeğer işlere başlamak ve yokluklarında iş koşullarında oluşup da hak kazanacakları her türlü iyileştirmeden yararlanmalarını sağlayabilirler.

8. Üye devletler, Anlaşmanın 141(4). maddesine göre kadın ve erkek arasında uygulamadaki eşitliği tam olarak sağlamaya yönelik yürürlükteki önlemleri sürdürebilirler veya yeni önlemler alabilirler.

3. 3. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 3

1. Eşit muamele ilkesinin uygulanması, kamuda ya da özel sektörde cinsiyete dayalı doğrudan ya da dolaylı hiçbir ayrımcılığın aşağıdakilerle bağlantılı olarak yapılamayacağı anlamındadır.

(a) Seçim kriterleri ve işe alma şartları dahil olmak üzere, işe, serbest mesleğe ya da mesleğe erişim şartlarında faaliyet dalı ne olursa olsun ve mesleki hiyerarşinin her kademesinde terfi de dahil,

(b) Uygulamalı iş deneyimi de dahil her türden ve her düzeyde mesleki yönlendirmeye, mesleki eğitime, ileri mesleki eğitime ve yeniden eğitime erişimde,

(c) 75/117/EEC sayılı Direktifin ücretlere iliişkin düzenlemesinde olduğu gibi işten çıkarmalar da dahil istihdam ve çalışma şartlarında,

(d) Bir işçi ya da işveren örgütüne üyelik ya da böyle bir örgütle ilişki ya da belli bir mesleği icra edenlerin oluştukları her çeşit örgütlenmeler, bu örgütlerin sağladıkları çıkarlar da dahil,

2. Bunu sağlamak amacıyla, üye devletlerin alması gerekli önlemler şunlardır.

(a) Eşit muamele ilkesine aykırı bütün yasalar, yönetmelikler ve idari düzenlemeler kaldırılmalıdır.

(b) Sözleşmelerde, müşterek anlaşmalarda, işyeri talimatnamelerinde, ya da bağımsız iş ve mesleklerle işçi ve işveren örgütlerini düzenleyen kurallarda mündemiç eşit muamele ilkesine aykırı her türlü hüküm ya hükümsüz sayılmalıdır ya da değiştirilmelidir.

4. 4. ve 5. maddeler metinden çıkarılmıştır.

5. 6. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 6

1. Üye devletler, bu Direktifle düzenlenen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için ayrımcılık yapıldığı varsayılan ilişki sona ermiş olsa dahi, uzlaştırma prosedürlerinin uygun addedildiği haller dahil, adli ve/veya idari prosedürlerin, eşit muamele ilkesinin kendilerine uygulanmayarak haksızlığa uğratıldıkları düşüncesinde olan herkesin kullanılmasına açık olmasını temin eder.

2. Üye devletler, bir kişi 3. maddeye aykırı olarak ayrımcılığa maruz kalıp da bundan zarar gördüğünde, üye devletleri caydırıcı nitelikte ve kişinin uğradığı zararla orantılı olmak koşuluyla gerçek ve etkin tazminat ya da tamirat borcu yükleyen gerekli önlemleri ulusal hukuk sistemlerine derc edebilirler. İşveren davacının ayrımcılıktan dolayı uğradığı yegane zararın Direktifin lafzına göre işçinin kendi iş başvurusunu reddetmesinden kaynaklandığını ispat etmedikçe, bu tazminat ve tamiratlar önceden üst sınır belirlenerek sınırlanamazlar.

3. Üye devletler bu Direktif hükümlerinin uygulanmasında meşru çıkarı olan dernek, kuruluş ve sair hukuki oluşumların kendi ulusal yasalarında belirtilen kriterler uyarınca bu Direktifin zorunlu kıldığı yükümlülüklerin uygulanması için açık olan her türlü adli ve idari işlemde şikayetçinin onayıyla şikayetçi adına hareket edilebilmesi veya ona yardımcı olabilmesini garanti altına alır.

4. 1. ve 2. fıkra hükümleri eşit muamele ilkesinin uygulanmasına ilişkin mühlet getiren ulusal hükümlere halel getirmez.

6. 7. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 7

Üye devletler, ulusal hukukta ve/veya ulusal uygulamada işçi temsilcisi olarak tanımlanmış kişiler de dahil işçileri koruyan gerekli önlemleri ulusal hukuklarında alabilirler. İşletme dahilindeki bir şikayeti veya eşit muamele ilkesine uyuma zorlayan herhangi bir hukuki davaya tepki olarak işverenin işten çıkarmak ve sair olumsuz muamelelerine karşı;

7. Aşağıdaki maddeler eklenecektir.

Madde 8a

1. Üye devletler, kurum ya da kurumlara yönelik olarak, cinsiyete dayalı ayrımcılk yapılmaksızın tüm insanlara eşit muameleyi ilerletecek, analiz edecek, izleyecek ve destekleyecek gerekli düzenlemeleri tasarlamak ve yapmakla görevlidirler. Bu kurumlar ulusal düzeyde insan haklarının savunulması veya birey haklarının korunması ile görevli ajanslara bağlı olabilirler.

2. Üye devletler, bu kurumların yetkilerinin şunları içermesini sağlar.

(a) Mağdurların ve Madde 6(3)'te adı geçen derneklerin, örgüt ve sair hukuki kurumların haklarına halel getirmeksizin, ayrımcılık mağdurlarına şikayetlerinin takibinde bağımsız destek sağlamak;

(b) Ayrımcılıkla ilgili bağımsız araştırmaları idare etmek;

(c) Ayrımcılıkla ilişkili her konuda bağımsız raporlar yayınlamak ve tavsiyelerde bulunmak.

Madde 8b

1. Üye devletler kendi ulusal gelenek ve uygulamalarına uygun olacak şekilde, işyerlerinde uygulamanın izlenmesi, toplu sözleşmeler, adil yönetim kurallarının yanı sıra deneyim ve örnek uygulama alışverişi yollarına başvurmak da dahil olmak üzere, eşit muamele uygulamalarının geliştirilmesi anlayışıyla sosyal taraflar arasında sosyal diyaloğu geliştirici uygun önlemleri alırlar.

2. Ulusal gelenek ve uygulamalarla tutarlı olan hallerde üye devletler, sosyal tarafları, özerkliklerine halel getirmeksizin, Madde 1'de belirtilen alanlarda toplu pazarlık kapsamı içinde kadın erkek eşitliğini ilerleten ve ayrımcılığa karşı kurallar getiren sözleşmeler düzenlemeye teşvik eder. Söz konusu sözleşmeler, bu Direktifin ve ulusal uygulamanın getirdiği asgari gereklere uymalıdır.

3. Üye devletler, ulusal hukuk, toplu sözleşmeler ve uygulamaya uygun olarak, işverenleri işyerinde kadın ve erkeğe planlı ve sistematik bir şekilde eşit muameleyi ilerletmek için teşvik eder.

4. Bu amaçla işverenler, düzenli aralıklarla işçileri ve/veya işçi temsilcilerini kadın ve erkeğe eşit muamele hakkında bilgilendirmeye teşvik edilmelidir.

Bu bilgilendirme, örgütün farklı düzeylerinde bulunan kadın ve erkek oranlarıyla ilgili istatistikleri ve durumu iyileştirmek için işçi temsilcileriyle işbirliği içinde alınabilecek önlemleri içerebilir.

Madde 8c

Üye devletler, ulusal hukukları ve uygulamalarına uygun olarak, eşit muamele ilkesinin geliştirilmesini hedefleyen cinsiyet temelinde yapılan ayrımcılıkla mücadeleye katkıda bulunmak için meşru çıkarları olan sivil toplum örgütleriyle diyaloğu teşvik eder.

Madde 8d

Üye devletler, bu Direktif doğrultusunda kabul edilmiş ulusal hükümlerin ihlali halinde uygulanacak yaptırımların kurallarını belirleyebilir ve bunların uygulanması için gerekli tüm önlemleri alırlar. Mağdura tazminat ödenmesini de kapsayabilecek yaptırımlar etkin, orantılı ve caydırıcı olmalıdır. Üye devletler bu hükümleri en geç 5 Ekim 2005 tarihine kadar ve bunları etkileyecek herhangi bir ek değişiklikten doğacak gecikme olmaksızın Komisyona bildirmelidirler.

Madde 8e

1. Üye devletler, eşit muamele ilkesinin korunması için bu Direktifte belirtilen hükümlerden daha uygun hükümler getirebilir ve var olanları da devam ettirebilirler.

2. Bu Direktifin uygulanması hiçbir durumda üye devletlerce Direktifin kapsadığı alanlarda ayrımcılığa karşı halihazırda sağlanmış bulunan koruma düzeyinin düşürülmesine zemin teşkil edemez.

Madde 2

1. Üye devletler Direktifle uyumlu yasaları, tüzükleri ve idari düzenlemeleri en geç 5 Ekim 2005 tarihine kadar yürürlüğe koymalı; ya da en geç bu tarihe kadar işveren ve işçi sendikaları, sözleşme yoluyla gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Üye devletler, Direktifin zorunlu kıldığı sonuçların taraflarca garanti altına alınmasını sağlayacak gerekli tüm adımların atılmasını sağlamalıdırlar. Üye devletler atılan adımlardan Komisyonu derhal haberdar edeceklerdir.

Üye devletler böyle düzenlemelere giderken metnin içinde Direktife atıfta bulunabilir ya da bu atfı düzenlemelerin resmi yayını esnasında yapabilirler. Üye devletler bu atfın nasıl yapılacağını kendileri belirlerler.

2. Üye devletler, bu Direktifin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 3 yıl boyunca Komisyonla iletişim içinde olurlar ve bu Direktifin uygulaması ile ilgili olarak Komisyonun, Avrupa Parlamentosu ve Konsey için hazırlayacağı rapora ilişkin gerekli tüm bilgiyi verirler.

3. Üye devletlerce bu düzenlemelerle ilgili raporlarının ve bunların uygulamalarının yanı sıra, Anlaşmanın 141(4) maddesi uyarınca kabul ettikleri kanun, tüzük ve idari düzenleme metinlerinin de her dört yılda bir Komisyona tebliğ edilmesi 2. paragraf hükümlerine halel getirmez. Komisyon bu bilgilere dayanarak, her dört yılda bir Amsterdam Anlaşmasının nihai senedinin ek 28 no'lu bildirisi ışığında, karşılaştırmalı bir değerlendirme yapan raporu benimseyip yayınlayacaktır.

Madde 3

Bu Direktif AB Resmi Gazetesinde yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Madde 4
Bu Direktif üye devletleri ilgilendirir.
23 Eylül 2002'de Brüksel'de hazırlanmıştır.

EK:3

T.C. BAŞBAKANLIK KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TÜRKİYE'DE KADINLARIN ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIMI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN ÇALIŞMALAR

A) Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımı

Kadınların işgücüne katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilmekle birlikte, işgücüne katılım oranları düşük olup, yıllara göre azalma göstermektedir. Kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların oluşamaması bu düşüşün önemli nedenlerinden biridir ve Türkiye'de kadın istihdamı temel sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınların işgücüne katılma oranı 1990'da % 34,1 civarındayken, 2002 yılında % 26,9', 2004 yılında %25,4'tür.

Yine 2004 verilerine göre; kente göre (% 18,3) kırsal alanda daha çok kadın işgücüne katılıyor (% 36.7) gibi görünse de kırdaki 100 kadından 89'u tarım kesiminde ve bunların % 81.9'u herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Türkiye geneline baktığımızda da istihdama katılan kadınların %58.5'i tarım sektöründe, %12.9'u sanayi sektöründe, %28,6'sı ise hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

İşteki durumları açısından bakıldığında 100 kadından sadece 13'ü kendi hesabına ve işveren konumunda çalışmakta, 38'i herhangi bir ücret ya da yevmiye karşılığında çalışmakta ve 49'u ücretsiz aile işçisi olarak çalışma yaşamında yer almaktadır.

Ayrıca köyden kente göçü yoğun olarak yaşayan ülkemizde, köyde işgücü içinde görülen kadın kente geldiğinde yeterli eğitim ve mesleki bilgi-beceriye sahip olmaması nedeniyle kent işgücü piyasasına girememekte, işgücü dışında kalarak genellikle ev kadını olmaktadır. İşgücüne katılmayan 100 kadından 70.1'i işgücüne katılmama nedeni olarak "ev kadını" olmalarını göstermektedir. Bu olgu hem kırda hem de kentte kadının işgücüne katılımını azaltmaktadır. Gelir azlığı nedeniyle çalışmak zorunda olan kadın, sosyal güvencesiz düşük statülü-gelirli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır.

Kadın işgücünün en çok istihdam edildiği ikinci sektör hizmetler sektörüdür. Bu sektördeki iş alanlarından bazıları özellikle "kadınlar için uygun alanlar" olarak toplumsal kabul görmüşlerdir.

Üçüncü sektör olan sanayi sektörü, özellikle imalat sanayi halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Oysa aynı sektörde tekstil, gıda, hazır giyim gibi emek yoğun sanayi dalları için kadınlar halen tercih edilen işgücü konumundadır. Her iki sektörde de özellikle kayıt dışı işyerlerinde yoğunlukla kadın ve çocuk işgücü her türlü sosyal hak /sosyal güvenceden yoksun şekilde çalıştırılmaktadır.

İstihdamda yer alan 100 kadından 71'i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmakta, bunlarında % 68'ini ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Ücretli veya maaşlı çalışan kadınların % 18'i, yevmiyeli olarak çalışan kadınların % 95.6'sı, işveren kadınların % 24'ü, kendi hesabına çalışan kadınların % 91'i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışmaktadır.

Sosyal güvenlik kapsamında bulunan kadınların % 60.5'i SSK, % 33.4'ü Emekli Sandığı ve % 5.7'si de Bağ-Kur'a bağlı olarak çalışmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsünce informal sektör olarak tanımlanan şirketleşmemiş, basit usulde vergilendirilen veya hiç vergi vermeyen, 1-9 oranında çalışanı olan ve tarım dışı tüm iktisadi birimleri kapsayan (kendi hesabına veya işveren olarak) informal sektörde çalışanların % 15'ini kadınlar oluşturmakta ve bunların % 95'i sosyal güvenceden yoksun bulunmaktadır.

İşsizlik oranları Türkiye genelinde % 9,7, kentte % 17,9 ve kırsal alanda % 3.2'dir. Kentte yaşayan en az lise mezunu olan genç kadın nüfusundaki işsizlik oranı % 18.6, aynı durumda olan erkekler için ise % 10.4'dür. Eğitimsiz ve donanımsız kadının yanında eğitimli ve genç kadın nüfusta da işsizlik oranlarının yüksek olması, kadın istihdamında yaşanan sorunlar açısından önemli bir göstergedir.

Bu durum büyük ölçüde gelir dağılımına da yansımaktadır. Kadın ve kız çocuklarının yaşamlarının her alanında gelir dağılımındaki bozulmadan en fazla etkilenen grup olduğu açıktır. Gelirin, dolayısıyla yaşam standartlarının düşüşü kadınları bir yandan daha çok marjinal işlerde çalışıp azalan geliri artırmaya zorlarken, diğer yandan, ev içi üretime ayırdıkları zamanı artırmıştır.

Kadınların iş yaşamına katılımları ve iş yaşamındaki konumları eğitim durumlarına bağlı olarak başarılı tablolar da sergileyebilmektedir. Bilindiği gibi eğitim, kadının toplumsal yaşamının diğer alanlarına katılımının da temel unsurdur. Ülkemizde, eğitimin her kademesinde kız çocuklarının okullaşma oranları artmakta olup, bugün yüksek oranda üniversite mezunu kadına sahip bulunmaktayız. Bu paralelde tıp, hukuk, mimarlık gibi alanlarda ve üniversitelerimizde kadınların sayıları giderek artmakta ve önemli başarılara imza atılmaktadır.

Bugün ülkemizde üniversitelerde öğretim elemanı kadın oranı % 36 olup, toplam profesörler içinde kadın oranı % 25'e ulaşmıştır. Mimarların % 31'i, doktor ve operatörlerin % 29'u, avukatların ise % 26'sı kadındır.

Karar alma mekanizmalarına katılım açısından önemli alanlardan biri olan Kamu Yönetimindeki duruma baktığımızda, 2001 yılı verilerine göre kamuda çalışan orta ve üst düzey yöneticilerin yüzde 29'unun kadın olduğu görülmektedir.

Kadınların istihdam alanındaki sorunları özetle şunlardır:

- Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım olanakları artmaktadır. Ancak, halen eğitimin her kademesinde kadınlar için bir eşitsizlik söz konusudur. Bu eşitsizliğin gelecekte giderilmesi ümit edilse bile, kadın emeğine vasıf kazandırabilmek için örgün eğitim yanında bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik yaygın eğitime ihtiyaç vardır.
- Kadınların hem çalışma yaşamına girmesi, hem de girdikten sonra işte devamları konusunda yasalarda cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu değildir. 2003 yılında yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu'nunda aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamayacağı hükmedilmektedir. Ancak belli iş ve mesleklerin kadınlara uygun işler olarak toplumsal kabul görmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılması, özellikle kayıt dışı sektörde ücretlerin düşük tutulması gibi bazı ayrımcılık örnekleriyle karşılaşılmaktadır.
- İş piyasasında iş ve mesleklerin "kadın işleri" ve "erkek işleri" olarak ayrışıp toplumsal kabul görmesinden dolayı, kadınlar ancak geleneksel kadın mesleklerinde yoğunlaşmakta, daha düşük statülü ve ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadırlar. Bu işler süreli ve geçici çalışmayı, sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir.
- Kadın işgücü ucuz emek olarak emek-yoğun iş kolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmıştır. Ancak, tarım sektörü ile karşılaştırıldığında bu sektörlerdeki kadın işgücü oranı düşüktür.
- Tarım sektöründeki kadınlar, çoğunlukla ücretsiz aile işçisi konumunda olmaları gelir etmemeleri, gelir azlığı nedenleriyle, yasal bir engel olmamasına rağmen sosyal güvenlik kapsamına büyük ölçüde girememektedirler.
- Türkiye'de üç farklı sosyal güvenlik kuruluşu bulunmaktadır. İşçi statüsünde çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumuna (SSK), memur statüsünde çalışanlar Emekli Sandığına, bağımsız çalışanlar ise kapsamında yer alabilmektedirler. Ancak bir işyerinde çalışmasına rağmen sigortalı olmayan çok sayıda kadın vardır. Ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalılık imkanı sağlayan Bağ-Kur uygulaması primlerin yüksekliği, prim ödemede eşe bağımlı olma ve yeterli bilgi sahibi olmama gibi nedenlerle sınırlı kalmaktadır.
- Çalışma yaşamına girebilen kadınların çalışma yaşamlarını kısa bir dönemde bitirmesi ve/veya kariyerde yükselme doğrultusunda tüm potansiyelini ortaya koyamamasının temel nedeni, ev ve iş yaşamını uzlaştırma konusunda yaşadıkları sorunlardır. Aile yaşamında çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı gibi yükümlülükleri sadece kadınların sorumluluğunda gören anlayış yerine, bu sorumlulukların anne, baba, devlet veya işveren arasında paylaşılması yaklaşımı benimsenmelidir. Ancak ülkemizde kreş gündüz bakımevi gibi sosyal destek kurumları tüm çabalara karşın yeterli sayıya ulaşamamıştır.
- Bu engelleri ortadan kaldırmak ve sorunlara çözüm üretmek amacıyla yasal ve idari düzenlemeler yapılmakta, projeler yürütülmektedir. Bu çalışmalar özetle şunlardır:
- 2001 yılında Yeni Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yeni Medeni Yasa ile aile reisliği kaldırılmış, yasal mal rejimi olarak "edinilmiş mallara katılma" rejimi, eşlerin evlilik birliğini beraberce yönetecekleri hükmü getirilmiş,evlilik birliğini temsil yetkisi eşlerin her ikisine birlikte verilmiştir. Eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir.

- Yeni Medeni Yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte Aile Mahkemeleri kurulması konusu gündeme gelmiş ve Aile Mahkemelerinin Kurulmasına Dair Kanun 2003'de yürürlüğe girmiştir.
- Kadınların hem çalışma yaşamına girmesi, hem de girdikten sonra işte devamları konusunda yasalarda cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu değildir. 2003 yılında yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu'nunda aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamayacağı hükmedilmektedir. Kanunda işverenin işçiye cinsel taciz de bulunması veya işyerinde bulunan diğer kişiler tarafından tacize uğradığını bildiği halde işverenin gerekli önlemleri almaması halinde işçinin derhal fesih yetkisi bulunduğu hükmü yer almaktadır.
- 2004 yılında Anayasanın 10. ve 90. maddelerinde yapılan değişiklikler ile kadınla erkeğin her alanda eşit haklara, eşit imkanlara kavuşması ve CEDAW Sözleşmesi de dahil olmak üzere temel hak ve özgürlükleri hedef alan uluslararası belgelerin kanunların üzerine çıkarılması hükme bağlanmıştır.
- Yeni Türk Ceza Kanunu 12.10.2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış ve 1.Haziran.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İşyerinde cinsel taciz kavramının getirilmesi ve sadece üst yönetici değil çalışanlar arasında da cinsel taciz suçuna yaptırım getirilmesi, çalışma hayatı açısından Kanunda getirilen önemli bir düzenlemedir.
- AB Müktesebatına Uyum Ulusal Programımızda yer alan taahhütlerimizden biri "Doğum izinleri ve Ebeveyn İzni Müessesinin Tesisi" ile ilgilidir. Kadınların istihdama giriş ve istihdamda kalışlarını çok yakından ilgilendiren çocuk bakımı sorumluluğunun paylaşılması amacıyla "Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" hazırlanmıştır.
- Tasarı ile işçi ve memur olarak çalışan kadınlarımızın ücretsiz doğum izinlerinin anne ve babaların kullanabileceği ebeveyn izni haline getirilmesi, evlat edinme halinde bu izin haklarından yararlanılabilmesi amacıyla ülkemizin koşulları ve ilgili AB Direktifleri dikkate alınarak hazırlanan Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun gündemindedir.
- "Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik" 14.Temmuz.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- "Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik" 9 Ağustos 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin "Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi" konulu 2004/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi 22 Ocak 2004 tarihinde 25354 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye'nin AB istihdam stratejisine dahil olma çabaları, kadın istihdamının da artırılmasında itici bir role sahiptir. Bilindiği üzere Avrupa İstihdam Stratejisinin 4 boyutundan birisini kadın erkek eşitliği oluşturmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ülkemizin AB İstihdam Stratejisine dahil olması amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede, "İstihdam Durum Raporu" hazırlanmış ve kadınların iş piyasasındaki konumları bu raporda incelenmiştir. Halen Ortak İstihdam Değerlendirme Belgesi üzerinde çalışılmaktadır. Sürecin devamında bir Ulusal Eylem Planı hazırlanacak ve bu Planda kadınların istihdam piyasasındaki pozisyonlarının iyileştirilmesi için gereken önlemlere yer verilecektir.
- Türkiye, Avrupa Birliğinin Cinsiyet Eşitliği Topluluk Programına 2003-2006 dönemi itibariyle katılım sağlamakta ve bu çerçevede duyarlık artırıcı seminerler desteklenmektedir.
- Türkiye'de kadın istihdamının geliştirilmesine yönelik olarak Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü ve AB Komisyonu işbirliği ile "Aktif İşgücü Programları Projesi" yürütülmektedir. Söz konusu projenin hedef gruplarından birisi de kadınlardır. Bu çerçevede kabul edilen 30 adet kadın projesi desteklenecek olup, böylece kadın istihdamının geliştirilmesine katkıda bulunulacaktır.
- Halen düşük düzeyde olan kadınların işgücüne katılımını artırmak amacıyla; Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve kadın sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen çeşitli çalışmalar ve projelere Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü işbirliği kuruluşu olarak katılmakta ve katkı sağlamaktadır.

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün KOSGEB ve İŞKUR Genel Müdürlüğü ile başlattığı kadın istihdamının artırılması ve kadın girişimciliğinin desteklenmesi doğrultusundaki girişimleri sürdürülmektedir. 2006 yılı içinde ilki Ankara'da olmak üzere seçilecek çeşitli illerde "Kadın Girişimciliği Eğitimi Programı"düzenlenmesi amacıyla KOSGEB ile işbirliği çalışmaları başlatılmıştır.
- Halk Bankası A.Ş Genel Müdürlüğü tarafından "Genç Girişimci Kredisi" başlığı altında ilk kez mal ve hizmet üretimi, serbest meslek yada ticari faaliyete yönelik iş yeri açmak isteyen, elinde yapacağı işle ilgili geçerli bir belgeye veya işle ilgili bilgi ve deneyime sahip 35 yaşını aşmamış erkek ve kadın girişimcilere yönelik bir program uygulanmaktadır. Söz konusu programın kadın girişimciler için ayrı bir başlık altında ele alınması, yeni bir kurumsal düzenlemeyle kadın girişimciliği departmanı oluşturulması yönünde anılan Genel Müdürlük nezdinde girişimde bulunulmuştur.

B) Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Sosyal Politika ve İstihdam Alanında Türkiye'de Gerçekleştirilen Çalışmalar

Türkiye'nin Avrupa Birliğine adaylık statüsü, l0-ll Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi sonrasında başlamıştır. Aday ülke statüsü kazanan ülkemiz, katılım öncesi stratejiye dahil edilmekle diğer aday ülkelerle eşit konuma gelmiştir. Zirve sonuç bildirisinde, Avrupa Birliği tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması, Türkiye tarafından Ulusal Program hazırlanması öngörülmüştür. 29 Nisan 2000'de Türkiye- Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi, Lüksemburg'da toplanmış, Komisyon tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ile Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine 2000 Düzenli Raporu 8 Kasım 2000'de açıklanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi, 4 Aralık 2000'de Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiştir. 2001 ve 2003 yıllarında iki kez Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı hazırlanarak, Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Çalışma yaşamında kadın - erkek eşitliğine dair Topluluk müktesebatına uyum sağlanması, Ulusal Programda yer almıştır.

Temel olarak hedeflenen "eşitlikçi politikaların" yaygınlaştırılması ve etkin olarak her kesim ve alanda uygulanmasıdır. Türkiye'de bu amaca yönelik çalışmalar 1990 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün kurulması ile tek çatı altında toplanarak sistemli bir temele oturtulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar ile işbirliği içinde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadının kalkınmaya katılımının artırılması çalışmalarında ulusal mevzuat ile uluslararası sözleşme ve kararlar doğrultusunda gerekli koordinasyonu yapmaktadır.

Toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliği konusunu ele alan, uygulamalardaki aksaklıkların giderilmesine yönelik olarak çalışmalar yürüten Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün çalışmalarının bir diğer kısmını da toplumsal bilinç oluşturulmasına katkıda bulunmak üzere yaptığı çalışmalar oluşturmaktadır.

Bu çalışmalarda temel alınan dayanaklar arasına Avrupa Birliğine giriş sürecinin getirdiği yükümlülüklerin de ilave olması, kadın-erkek eşitliği yolundaki politika oluşturma ve uygulama çabalarına ivme kazandırmış, daha fazla sayıda kurum ve kuruluşa somut görevler yüklenmiştir.

Özellikle sosyal, kültürel ve siyasi alanda genel bakış açısı ile yürütülen uyum çalışmaları içerisine kadın konusunun entegre edilmesi kesit bir sektör olan kadın-erkek eşitliği konusunu birçok alan için önemli bir kriter haline getirmiştir. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar özetle şunlardır:

1- Öncelikle yasal altyapının tartışıldığı ve T.C. Anayasasının bütünüyle yeniden ele alındığı uyum sürecinde AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program doğrultusunda yapılan çalışmalarda 10'uncu ve 90'ıncı maddelerinde yapılan değişiklikler istihdam alanı da dahil her alanda kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olumlu düzenlemelerdir.

2004 yılında yapılan değişiklik ile;

- Anayasa'nın 10 uncu Maddesine "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." hükmü eklenmiştir.
- Anayasa'nın 90 ıncı Maddesinde yapılan değişiklik ile CEDAW Sözleşmesi de dahil olmak üzere temel hak ve özgürlükleri hedef alan uluslararası belgelerin kanunların üzerine çıkarılması sağlanmıştır.

2- Doğum izinleri konusunda farklı sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı olarak çalışanlar arasında eşitliğin sağlanması amacıyla "Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" hazırlanmıştır.

Ülkemizin toplumsal gerçekleri ve bugüne kadar taraf olduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusundaki taahhütleri dikkate alınarak hazırlanan Tasarı, TBMM Genel Kurul'un gündemindedir.

Tasarıda; doğum sonrası ücretsiz ebeveyn izni süresi işçi ve memurlar açısından oniki ay olarak öngörülmüştür. Memurlar için bu süre kadın ve erkek için toplam oniki ay,işçiler için ise kadın ve erkek için en fazla altışar ay olarak tespit edilmiştir.

Tasarının yasalaşması ile ülkemizde ebeveyn izni ve evlat edinme halinde de bu izin hakkından yararlanma konusundaki toplumsal beklentiye cevap verilecektir.

3- Günümüzde kadınların siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılımını sağlayacak tüm haklardan erkeklerle eşit şekilde yararlanmaları insan haklarının bir gereği olarak değerlendirilmektedir. Bu anlayış "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nde olduğu gibi uluslararası düzenlemelerde de yansımasını bulmaktadır. Erkek ile kadın arasında tam eşitliğin sağlanabilmesi için kadın ve erkeğin geleneksel rollerinin değişmesi gerektiğini vurgulayan ve bunun yasal düzenlemeler ve uygulamalar yoluyla hayata geçirilmesini amaçlayan anılan Sözleşme ülkemiz tarafından önceki Medeni Kanunumuzdaki kadınların hukuki ehliyeti kullanma, sözleşme yapma hakkı, ikametgah seçimi, çocuklarla ilgili sorumluluklar, aile adı, iş ve meslek seçimi gibi maddeler nedeniyle çekince konularak 1985 yılında imzalanmış, 1986 yılında da yürürlüğe girmiştir.

Ülkemiz tarafından CEDAW Sözleşmesi'ne konulan çekinceler, Eylül 1999 tarihinde kaldırılmıştır. 8 Aralık 2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak Ocak 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunundaki eşitlikçi düzenlemeler, Sözleşme çekincelerinin gerekçelerini de ortadan kaldırmıştır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulduğu tarihten itibaren Medeni Kanun Tasarısını her aşamada takip etmiş sivil toplum kuruluşlarının önerilerini de alarak Tasarıda yer alması istenilen hususları Adalet Bakanlığı aracılığıyla Medeni Kanun Komisyonuna iletmiştir.

4- 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Medeni Kanun evlilik birliğinin sevgi ve saygıya dayanan bir kurum olduğu gerçeğinden hareketle, ortak yaşamda eşler arasında esas itibariyle hukuki eşitlik sağlamayı amaçlamaktadır. Kanun, eşlerin evlilik birliğine yalnız parasal olarak yaptıkları katkıları değil, aile içi yükümlülüklerini yerine getirirlerken sarf ettikleri emek ve zihinsel katkıları da değerlendirmektedir.

5- "AB Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programın"da yer alan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri hakkındaki Kanun Tasarısı 6.Kasım.2004 tarihinde TBMM'nde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Tan Baykal

Doğum Tarihi, Yeri:
26 Şubat 1981, İstanbul

Eğitim:
Yüksek Lisans: The University of Tampa, Florida , 2004
Master of Business Administration (MBA)

Lisans: Southeastern University, Washington D.C , 2001
Bachelor of Science in Business Management

Başarılar:

Southeastern University, Washington D.C – Okul Birinciliği (Summa Cum Laude)
Southeastern University, Washington D.C – Dekanlık Listesi Birincisi
Southeastern University, Washington D.C – Rektörlük Listesi Birincisi

İş Tecrübesi :

- Vatan Bilgisayar-Pazarlama Analisti
- Aydın Aydın Elektronik-İş Analisti
- The University of Tampa-Araştırma Görevlisi
- Southeastern University, Washington D.C- Araştırma Görevlisi

Burslar:

TUBITAK, TR-ACCESS (Birincisi)

Kuruluş Üyelikleri:

TURKAB gençlik üyesi (AB – Türkiye İşbirliği Derneği)

The University of Tampa Mezunlar Derneği

Southeastern University, Washington D.C Mezunlar Derneği

Yabancı Dili: İngilizce